
વડોદરા-ચિયાપુરામાં, હુદાશામિત રતીમ પ્રિં. પ્રેસમાં, વિદુસભાઈ આસારામ
હકેરે, તા. ૧૫-૩-૨૦ ના રોજ પ્રકાશકને માટે છાપી પ્રસિદ્ધ થયું.

ADHYĀTMA-TATTVĀLOKA.

The **Spiritual Light.**

WITH

Gujarati Translation and Explanatory Notes

BY

Nyāya Tīrtha Nyāya Vishārada
MUNI NYĀYAVIJAYA,

Translated into English with General Note

BY

Motichand Jhaverchand Mehta,
President of the Gujarat Sahitya Akademi

With an Introduction by

Motichand Jhaverchand Mehta.

Edited by

Professor, H. B. E. S. K. A. L. L. K.
Sri 113 College, Bangalore

A. D. 1921

PRINTED BY

Abhayachandra Bhagavandas Gandhi. Bhavnagar.

Printed at:—

The Lohana Mitra Steam P Press by V. A. Thakkar
for the publisher on 15-3-1920.

इष्ट-दर्शनम् ।

गायते सवत्समवहार-सारसंयमाभ्या-
मतदेशं परजनपदं वाविद्विप्रगण्यै ।

राज्याख्यानं प्रपविनुमदागात्रमुपभ्यत ये-
रेते जनाम्बरदिनहृता धर्मभूरीश्वरास्त ॥

—प्रत्ययार्ता ।

मावंभोम-सिद्धान्त ।

श्रीमहावीर-प्रवचनम् ।

“ दुरिमा ' मयदेव मयभिनाणादि ।
मयस्य आणात् मे उबद्धि मरावी पार तरा ” ।
(आवात-मूत्रम् ।)

‘ एषू भोमे निरावदा न विरहेज्ज वेणु ।
वणसा वणसा वेव वादगा वेव अवासो ’ ॥
(मूत्र-मूत्रम् ।)

‘ एणद मयसि पिनि कुन्वह ।
एणोवरण मेरावी सय्य पावकम्म सोसह ” ॥
(आवात-मूत्रम् ।)

अप्पणा मयदेमेज्जा पिनि भूणु कण्ण ’ ।
(उतगददम-मूत्रम् ।)

आमवणे य सेयवरो य पुद्धो य अरव अथो वा ।
समभावभारियणा मरह पोकरे न सद्धो ’ ॥
(महावीर-पल्ल-उत्तर-वाच्यम् ।)

प्रस्ताव ।

इदं हि सर्वं ज्ञेयम्- सर्वेऽपि प्रजाभावाः सुखमेव ह
 व । हि मुनयः काश्चिन्-प्रदग्धना अवि तर्ष्य तं न पुरन्ति ।
 इति मन्त्रा विवरणात् । यद् यद् ब्रह्मि एव ब्रह्म- ब्रह्म
 ईडं लब्ध्वा धामना विदुः सो ब्रह्मविदो वा सुखिनः न तर्हि
 क्षन्ताः । यद् यद् ब्रह्मिन् समग्रमवबुद्धिर्ना एतद्दिनां व्याप्तवत् ।
 एतद्ब्रह्म सुखकण्ठं भवन्ति मुनयः । बभूवुः एतद्ब्रह्म
 ब्रह्मन् वरुणमवबुद्ध्वा ब्रह्मन् ब्रह्मन् सुखमेव नाहन्ति भवितुम्
 धर्मज्ञानेन सम्बन्धनम् सुखिनो न सन्ति सुखिनः, इति प्रतिपत्तिः
 कस्यापि बभूवुः एतद्ब्रह्म तद्-तद्ब्रह्म
 विना न भवत्येवम् ।

कस्यापि वस्तुन उद्यमन तन्-साधारणस्वरूपविषयं तन्नुद्भूतप्र
विश न भवति ते सुखदम् । एव च सुखस्यैव लाभं तन्-साधारणस्
वय-नं पुनश्च न एव साधुमह्यति दुःखतेजम् । अथ विभिन्न
सकारणव्यवहारेण देहेन सुख-साधारण्य-तन्नुद्भूतप्रयोजनस्य सति
विचारमपश्येतेन वेदया शक्यतेऽप्यपश्येत्- उपरि वस्तुसुख-साधार
ण्यं साधुमुक्त तदनुद्भूतप्रयोजनं हृदिनाम् । इदमपि च कारणं यद् न
सुखदम् तदप्यनुद्यमनमाप्ति ।

व व मुक्त हितकाम् वा व लम्बादनादने इति व
 धनसमष्टौ स विन एत दयत्वसि प्रार्थ कर्तुं न शक्नुमः इत्यादि
 अत्र प्रथमतः मुख्य-साधनवाचिनोरेष प्रथमाध्यायस्य तृतीयमनुश्रुतिः
 एतादृशानां च ह्येव अत्र अन्य उक्तानां
 अन्ते ईश्वरस्य

[illegible]

य “आत्मसाक्षात्कारकल्याणारक्षणो योगः” इत्येवं गुरु-तत्त्वार्थेन अस्य ग्रन्थस्य मुख्यतया प्रतिपाद्यविषयो वेदितव्यः ।

सहसा “सर्वे संन्यस्यन्तु” इत्येवमर्थकं तत्पर्यन्तशून्यमनेन ग्रन्थेन । ये हि वशीकृतेन्द्रियप्राप्ताः प्रौढपौरुषा मनस्विनो भवन्ति, त एवाहन्ति समधिरोद्धुं संन्यास-मार्गम्; तदग्रे तु सेसारकरो (गृहवासं) वमन्तोऽपि शयनुरग्रेव यथायोगं कल्याणमार्गमन्यसिन्तुम् । एवं चेदमेवदन्त्यमनेन ग्रन्थेन विद्वद्भिरनु-करणीयवदपि दशायां (गृहवासदशायां-पि-व्यवहारकर्मकरणेऽपि) न युज्यते अप्यात्ममार्गो विस्मर्तुम् । कल्याणप्यवस्थायां सर्वोऽपि स्वयोग्यतामनतिक्रम्य अत्माभिमुख्यपारेऽवश्य मतेत, इत्येवमर्थकमुपदेशरहस्यमयं ग्रन्थः प्रकटीकरोति ।

अनेनातिसङ्क्षिप्तेन श्लोकार्थकंन ग्रन्थेन बभेष्टरीत्या वाचकानां बोधपूर्तिमस-म्भाषितवान् गूर्जरभाषा-विवरणमपि निर्माद्य ग्रन्थेन सह संयोजयामि स्म ।

अस्य ग्रन्थस्य ‘अंग्रेजी’ भाषाशामनुवाद-विवरणाभ्यां समलक्ष्णाय ‘भाव-नगर’वास्तव्यैः स्वश्रान्तसुप्रतिष्ठितगौरवविद्वद्भिर्यतैर्भवप्रशस्तिर्विग्लबेतोभिर्मुमुक्षु-मनोभिर्विद्वद्भिरैः “श्रीयुत मोतीचन्द झयेरचन्द म्हेता फस्ट आसिस्टण्ट सास्तर हाइस्कूल भायनगर-महाशयेः” प्रचुरसमयभोगेन प्रतिकूलसंयोगान् सहित्वाऽपि निसर्गसिन्धुद्वयपूर्वकं यत् प्रयस्यते स्म, तत्र उद्गारान् प्रकटीकर्तुं प्रमोदः, तुभवनिलीनस्य मम मनसः क इव सम्भवेद् अवकाशः, अन्यत्र कुशलाशांकादात् ॥

तदेवमेव लघीयान् बतनः पवित्राऽऽद्यवर्जितत्वेन सकलीबभूव, नपि परप्रबो-धकतया सकलीस्तान्, इति-

आशास्ते—

ग्रन्थकर्ता ।

Preface.

Adhvaita-śāstra Advaita-hīraṇya Man-mahārāja
 Advaita is the author of this valuable Sanskrit
 'Advaita-mahārāja.' The work being full of spiritual
 thought is useful to men of diverse religions.
 I should undertake to translate
 his desire this and all explanatory notes for the benefit
 of the Jain and the non-Jain. The circumstance
 had been such as would hardly have permitted the task
 to be in spite of this I yielded to the suggestion of the
 Man-mahārāja. I have already dealt a crushing
 blow to me in my declining age by taking away my only
 son the wound was hardly healed-I am afraid it is beyond
 cure-when a fresh blow was struck in the removal of my
 grandson. The career of these has been very briefly sketched
 out further on. We hasten dilating on personal matters I
 may say it was such circumstances as these that at first made
 me hesitate to take up the work but at last I consented to do
 it, as I thought I would provide some solace in my sorrows-
 as it actually did-and as a Jain I was a duty incumbent on
 me to contribute my humble share to the work of propagat-
 ing true knowledge of Jainism in the world. There are many
 misconceptions about Jainism among the non-Jains. To
 remove them is the chief object with which notes &c are
 published. In preparing them I have had to draw on many
 Jain standard works and English editions of some of them.

There are many difficulties in compiling such a work.
 In the first place the subject-matter is too abstruse to be
 easily comprehended by the ordinary man. One has to wade
 through a sea as it were before one can get to its end. The

II

Metaphysical theories and the Logical conceptions involved therein, and the peculiar doctrine of Karma are all special to Jain philosophy. Sages have written volumes to explain them. Moreover they are based on personal experience and self-realisation by these old authors, which is wanting in my case. Therefore to translate their experience in mere words by one, who lacks it is a task well-nigh impossible. However, relying on the correctness of the theory of the Jains and having sought the aid of the ancients and the moderns I set myself to do the work and I shall feel amply repaid if thereby one ray of truth about Jainism illuminates the mental vision of the reader.

I owe my sincere thanks to some friends who have helped me in different ways in preparing my notes and translation. My special thanks are due to Mr. Tribhovandas Kalidas Trivedi, Dewan, Bhavnagar State and to Mr. A. J. Sunawalla, B. A., LL. B., for useful discussions, criticisms, and valuable suggestions; to Mr. Framji Kharsedji Coachbuilder for the life-sketch of my grandson, Prataprai Lallubhai, and for practical suggestions and to Prof. H. B. Bhide, M. A., LL. B., who has very kindly and keenly gone over all the notes and English translations; and I should add here, but for his generous and arduous co-operation and help, I should not have been able to place this work confidently before the public.

I should be wanting in duty if I omitted here to thank the Hon'ble Mr. Lallubhai Samaldas Mehta, C. I. E., who very kindly drew my attention to several inaccuracies of spelling in the early part of the text. I should also thank Messrs. M. G. Kapadia, B. A., LL. B., Solicitor and P. K. Kapadia, B. A., LL. B., for having gone through the notes on the chapter on Drishti and Introduction respectively and to Mr. V. K. Patel, M. A., for his help to me in translating some portion of the work.

III

It is gratifying to note a non-Jain gent. man who not only bears all the expense of the publication of this work but prefers to remain anonymous and the best and grateful thanks of ourselves, the reading public and the Jain community are specially due to him.

I acknowledge my indebtedness to the authors of different works such as *Key of Knowledge*, *Epitome of Jainism* and *Jain-Pravara* logs which I consulted and from which I derived a great help as to ideas and the rendering of technical phrase. I also referred to logs has in *Loga in Jainism*, *Chara*, *Indriyavara*, *Jainism*, *Outline of Jainism*, *Diary of Jainism*, *Arva*, &c and my thanks are due to their authors. I am also grateful to the several Jain and other institutions having loaned the works freely at my disposal.

I crave the indulgence of readers for sporadic mistakes as the proofs could not be available for correction more than once.

We would have no claim to originality and copyright in this treatise of all aspects of Jainism. All the ideas have been given expression to by the venerable sages of bygone times in the *Pravara* and more recent *Loga* terms. Mine is the task of a common place to bring these are there and I owe them to the reader. The flaw and imperfections which may have crept in are owing due to our defective work and I earnestly pray that the reader may be satisfied with the same Jainism.

A short biographical sketch* of Mr. Lallubhai
Motichand Mehta, B. A. LL. B.

(By Prof. T. P. Trivedi, M. A. LL. B.
D. J. Sind College.)

"Not to know that he lived, though short his day
No distress at those weary weeks of pain,
For he was rest for heaven, he pass'd away
Not a pain he dreaded, when to die was gain."

—Thomas Hill—

Of life we take to be to form a
model of which we seek out the best development pos-
sible of the mind, conscience, heart and soul.
The end of life must be regarded as the means.
And the most successful life in which a

• I am much indebted to the ironies of fate for me that at
a time when I was expected to enjoy the pleasurable
company of Mr. Lallubhai, and to derive the bene-
ficial conversation and sage counsel, I am
under the sorrowful duty of writing down
his short but noteworthy career. In
preparing this sketch I have gathered a grievously short but highly
interesting and useful information from
the memory of those who knew him best, and much valua-
ble information regarding Lallubhai's
character and high respectability and position in
life. I am indebted to the Hon. Mr. Lallubhai
Nambhaskar, M. A., LL. B., and to Mr. Gulabrai G. Desai,
B. A. LL. B., a learned pleader of the Bhavnagar Bar,
for the keen interest which they have taken in this sketch
while it was getting ready, and for their valuable
suggestions and advice.

man gets the most pleasure the most money the most power
or place honour or fame but that in which a man gets
most manhood and performs the greatest amount of useful
work and of human duty "

—Smiles—

Mr Lallubhai M. Mehta was born in Bhavnagar on the
14th October, 1893. He belonged to a highly respectable
and ancient Jain family which has made Bhavnagar its home
ever since its migration to this place from Palitana, more
than a hundred years ago. Mr Mouchand the father of
Lallubhai, possesses all the qualities which go to make a suc-
cessful pleader and had been chosen to accept Law as his
profession after passing his Law Examination in 1904. He
would have by this time made his name as one of the
foremost pleaders of the Bhavnagar Bar but circumstances
willed otherwise and he decided to spend his life in the
less contentious and lucrative but more unassuming and arduous
profession of a school master.

From his very childhood Lallubhai gave promise of a
distinguished after-career and his germinal qualities found a
congenial field for rapid development under the fostering
and guiding care of the father who spared no efforts on be-
half of his beloved son. The child rapidly picked up his
lessons in elementary education and was the religious educa-
tion of the boy neglected and the precocious young studen-
t at a very early age imbibed all the religious ideas and prac-
tices of the family. After an unimpaired and brilliant
career first at the Local Gujarati School and subsequently at
the Alfred High School Bhavnagar Lallubhai passed his
Matriculation Examination in 1912. The Previous and Inter-
mediate Examinations were passed from the Samaldas College
in 1914 and 1915 respectively and Lallubhai succeeded in
securing a college scholarship on account of his high rank at
the Previous Examination. By his successful career obliging

manners, good behaviour towards his fellow-pupils and obedience and respect towards superiors, he won the love and good-will of all he came in contact with. The professors of the College under whom he studied had a very high opinion of his attainments and general capacity as a student.

But the brilliant academic career of Lallubhai was unfortunately greatly interfered with owing to his serious illness when he was a student in the B. A. class. In spite of every possible care and expert medical advice, the illness persisted in its course and all idea of study had to be abandoned for some time. Mr. Motichand, on account of his sweet and obliging nature and winning manners, has been able to build up a very vast and enviable circle of intimate friends from amongst persons belonging to the official and professional classes. Some of these belonged to the highest social status and on account of their sympathy for the family they sent pressing invitations to Lallubhai for a change of air. In response to the wishes of the sympathisers, Lallubhai stayed for some time as a member of the family with Mr. Manishanker G. Bhatt, B. A.; L. B. then Dewan of Mangrol, with Mr. Panachand J. Mehta, B. A. (Deputy, Assistant Political Agent) at Rajkot, the late Mr. Muljibhai K. Mehta, L. C. E. (Assistant Engineer, B. G. J. P. Railway) at Jetalsar, with Mr. Kalidas K. Sheth (then Judge) at Jetpur. When Lallubhai went to Bombay in 1904 for his B. A. Examination, the Hon. Mr. Lallubhai Samaldas noticing his ill health pressingy detained him for more than a month for the improvement of his health and kindly made all arrangements for medical aid. The enlightened company of these gentlemen had a very elevating effect on the formation of his character. Needless to say, that all these gentlemen did their very best on behalf of the patient and studiously attended to all his wants with more than paternal solicitude. The good effect of their kind efforts was gradually obvious, for Lallubhai considerably

Improved in health resumed his studies and successfully passed the B. A. Examination in 1900.

Lallubhai had natural aptitude for legal study as he had inherited all the qualities of a good lawyer. After passing his B. A. Lallubhai naturally thought of prosecuting his studies for the LL. B. Examination. His Highness Maharaja Sir Bhavbhupat Sahib C. S. J., was graciously pleased to confer upon him a scholarship of Rs. 50 per month as a special case. Lallubhai passed the Government Law Cts. in January 1900. He found the study of Law highly congenial to his temperament and successfully passed the final LL. B. Examination in 1900 at the very first attempt.

Immediately after passing his Law Examination Lallubhai was placed by his father under Mr. L. V. Shah M. A. LL. B. (now the Hon. Mr. Justice Shah) with the view of gaining some insight into the actual working of the Bombay Law-Courts. At the request of his father he was also allowed by Mr. G. H. Lowndes, Bar-at-Law (now the Hon. Sir Lowndes, the official member of the Supreme Council) to attend to some of his cases. While he was meritoriously passing LL. B. in the enlightened company of these legal luminaries and of other learned members of the Bombay Bar, attending the High Court and strengthening and consolidating his legal knowledge. His Highness the Maharaja Sahib of Bhavnagar was pleased to appoint him as Magistrate to the post of an attaché to the Chief Judge. While yet a probationer in the Judicial Service Lallubhai was temporarily entrusted with the onerous duties of the City Magistrate, and he succeeded in securing the good will of the people and high opinion of his superiors. Lallubhai afterwards served in the capacity of a Judge in LL. B. Courts and Bench. He studied and grasped the facts of all the cases with great penetration and deep insight. The Higher Judicial Officers of the State have ever and all borne testimony to his high qualities as a fearless, independent and upright judge.

Lallubhai was easily accessible to the people and he took part in various local activities started for their moral, intellectual and social progress. He performed the opening ceremony of the English School at Umarala in 1912. Subsequently when the school was handed over by its founders to the state authorities for management, Mr. Kanchikram V. Mehta, B. A. the Director of State Education, Bhavnagar, referred in very appreciative terms to the help and guidance which the school had received from Lallubhai. Even to this day the school is closed on the anniversary of his sad death in the memory of the departed promoter of the institution. When in 1912 the province was in the throes of a severe famine, Lallubhai personally attended to many of the famine relief measures in his own local area. In short he rendered himself very popular owing to his generous and obliging nature, untiring energy and devotion to duty.

Now we come to the last and most unfortunate phase of his short but glorious career. In the month of August 1912 Lallubhai was once more attacked by a serious illness and though all that was humanly possible to secure a cure, was done, the life could not be spared. All the friends and sympathisers of the deceased and of his father tried their hardest in securing medical advice and rendered valuable services out of sheer love for the family and the personal interest they took in Lallubhai's speedy recovery. Sheth Ratanjee Virji, on coming to know that Dr. Burjorjee (the retired Chief Medical Officer, Bhavnagar) recommended the patient for a change of air, very generously placed his fully furnished bungalow at the disposal of the family. The Officers of the State as well as the leading citizens visited the family from time to time steadily anxious to know how the patient was faring. Even Their Highnesses the Maharaja Sahib and the Maharani Sahib of Bhavnagar were gracious enough to call upon the family several times and they generously placed expert medical advice at the disposal of the patient. His Highness the Maharaja

which was also kind enough to send for the services of Major M. Houston, M. B., D. P. H., Deputy Surgeon, Hathwar and to order a medical officer of the State to accompany the patient to Benhar. No words can adequately express the most sincere gratefulness of the family for all that His Highness who is so well known for his kindness and generosity has pleased to do on behalf of the patient. But in spite of all these efforts the pain was ever increasing and Lallubhai had to be removed to Benhar where he was at the pressing request of Mr. Mohanlal Kapadia, B. A. LL. B. Solicitor at Benhar and stayed in his own house. Mr. Narottamdas Chavhan, V. L. A. (the railway Divisional Engineer), the Hon. Mr. Lallubhai Samaldas, C. I. E., and the Hon. Mr. Justice L. A. Chavhan and others had the kindness to call upon the patient from time to time and to inquire about his health. The highest medical authorities were consulted and their advice was availed of. Finally a surgical operation was performed by Colonel A. S. M. B., I. M. S., Deputy Surgeon, but all this unfortunately proved of no avail. The cruel hand of death ultimately triumped and Lallubhai succumbed to his mortal illness on 4th December 1912.

The funeral ceremony of the deceased was attended by a host of friends and sympathisers. Condolence letters and telegrams from highly eminent personage poured in very large numbers. The Maharaja of Umarala, the leading citizens of Benhar, Dohar and Bhariagar, all the officials of the State as well as Mr. Ranlalilal V. Patwari (Dewan of Gonda), Mr. Jaganadas Bhargava of Meerut and others were good enough to personally call upon the family and to express the sorrow for the sad bereavement.

Lallubhai's marriage had taken place in 1901. He died leaving behind him his aged parents, widow and daughter to mourn his loss. But as an affectional witness of the cruel blow of fate this the only son of the deceased who

was the chief source of main consolation to the family after his sad death, suddenly passed away, leaving the whole family engulfed in sorrow and lamentation. This boy was of a highly precocious nature and intensely religious in his temperament from his young age. May his soul rest in peace.

This was abruptly terminated in its very-prime a distinguished career which was giving distinct promise of its future greatness. Lallubhai can not be said to be a great man in the sense in which the term is ordinarily used nor was he a very rich man; nor was it his lot to serve in the capacity of a very high officer of the State owing to the premature and sudden termination of his career; he led an extra-ordinarily simple life. But it is these simple lives that really count in this world. One notable characteristic which Lallubhai possessed in a remarkable degree, was his organizing capacity. He was invariably entrusted with some organisation work on the occasions of the various College Social Gatherings. When studying for his B.A. Examination in the Bhavnagar Jain Boarding, the junior students looked him for help and guidance in all cases of difficulty; in fact he did the informal work of the Superintendent of the Boarding while prosecuting his studies. He was equally enthusiastic in the management of the Lalbag Boarding House when he was studying there for the L.L.B. Examination. He also took an active part in all communal activities. When the 6th Jain Dhvetambar Conference was held in Bhavnagar, he purposely came some days earlier from Bombay and did a good deal of active work in organizing and training the corps of Volunteers in conjunction with Sheth Narottam Das Bhargava, a highly energetic citizen of Bhavnagar.

In spite of such varied activities, Lallubhai was very unassuming and unostentatious in his demeanour. When he passed the L.L.B. Examination, it was with great difficulty and after a weary waiting of no less than six months that he

firm foundation of plain living and high thinking. His opinions, therefore, obtained a careful and favourable bearing from the elders, and had he lived longer he would have succeeded in promoting the cause of social and religious reforms in a very satisfactory manner.

Lallubhai was also of a very jovial disposition and sweet manners. He treated with uniform kindness and courtesy the members of the Bar appearing before him. With all this he was intensely practical in his ways and actions, and it was always a pleasure to learn his advice on all matters of difficulty. His superior officers all liked him for his sound legal acumen and able penetration into the facts of all the cases which came before him for hearing.

In fact it may be said without any exaggeration that the deceased possessed in a very high degree all the following qualities of an eminent judge mentioned by Chayman and Shirley.—

"A judge—a man so learn'd,
So full of equity, so noble, so notable;
In the process of his life so innocent;
In the manage of his office so incorrupt;
In the passages of state so wise; in
Affection of his country so religious;
In all his services to the king so
Fortunate and exploring, as envy
Itself can not accuse, or malice vitiate."

Had Providence spared him, Lallubhai would have gradually risen to a very high position in the Bhavnagar State but all our expectations have been cruelly frustrated and the only service we can now render to the deceased is to pray that his kind and benign soul may rest in everlasting Peace.

(By The Hon Mr Lalubhai Samaldas Mehta,
C I E.)

It is a singular testimony to the earlier value both of the head and heart of the late Mr Lalubhai Motibhai Mehta that Mr Motilal Vaidya, the translator of a well-known work on Vairagya, should have thought it fit to connect that young man's name with his work. As a boy friend of Mr Motibhai I was interested in the growth and educational progress of his son, and it was a pleasure to see the son proving superior even to the father. When his friends chaffed the father on this he felt more proud of the boy in accordance with the proverb, *सुपुत्रो योऽपि धाम*, chiefly to hard work. Mr Lalubhai's health broke down and the nervous strain led to constant attacks of headache. It was during one of such severe attacks accompanied by fever that I was able to see the generous altruistic nature of Mr Lalubhai. A few students appearing for the B.A. were staying with me and one of them was unfortunately unable to read much owing to some trouble with his eye. Just at the examination time Lalubhai had one of his usual attacks and he was ordered by the doctors to give up the idea of appearing for his examination. The disappointment was very great and yet Lalubhai instead of feeling morose and sulled, helped his colleague by reading to him the books of his optional subject which was different from Lalubhai's. An ordinary person would have taken the loss of one year and Lalubhai could then ill afford to lose one year—much to heart that he would hardly have been able to do any work at the time he had to do regular work of an unusual nature on a subject unknown to him and abstract required a noble heroic soul, and I then saw for the first time that Lalubhai's soul was such a one.

Pratapra! Lalloobhai Mehta

' So young & wise they say
never live long

He claimed no tit from dewent of blood,
But that which made him noble made him good,
Warmed with more partake of heavenly flame
He winged his upward flight and went to fame.
The rest remained below a tribe without a name
Born of a good request.

Born of a good respectable family though young and scarcely thirteen years of age at his death, Mr Pratap was a congenial comrade to his school friend an intelligent companion and help to his elders and superiors and a willing and faithful hand to those who were younger than himself and inferior to him in rank. Full of promise of a bright future career he showed wonderful intellectual depth and surprising retentiveness of memory. It is reported of him that he could reproduce a whole lecture spoken out to him, several months after the recital. Once a friend a great personage gave him a difficult book to read while he the friend was busy elsewhere. On the friend turning again his attention to him and asking him how he liked the book, he reproduced the summary of the subject matter treated therein. He had a deep spiritual intuition and was fond of religious literature and could remember and recite chapters and verses of most difficult readings. He was equally interested in, and was fond of Science. Astronomy was his favourite study. He beat his class friends everywhere in all subjects and carried off the prizes and so noble, so spiritual and of a scientific bent of mind, married but a fragile and weak physical body. Our young scholar congenial disease of the heart which not only merited with his study but which brought about his early

death. His late Highness Sir Bhavsinhji, K. C. S. I., Maharaja Saheb of Bhavnagar, with whom Mr. Motichand, grand-father of the hero, had come in contact in early years and remained a life-long acquaintance, took a keen interest in the welfare of our friend and his lamented father Mr. Lalloobhai, B. A., LL. B., and a respected State official who died of in the prime of youth.

His Highness's solicitude in the welfare of the family of Mr. Motichand was so genuine that Mr. Prataprai was placed, by his orders, under the care of a civil surgeon for treatment. The doctor, while he saw the visible and sure signs of a body that was doomed to an early and premature death, was struck with the serenity and the balanced calm of the soul within. With the true religious instinct of a Jain, a believer in the infinite potentiality and immortality of the soul, and with a firm and unshakable belief that the soul has a body, not the body a soul, the body being only a transient and transitory clayey vesture for the expression of the emotions of the soul, he quietly bore the untimely death of his dear father and showed resigned and calm attitude as of elderly saint at his own shuffling off of this mortal coil.

He faithfully inherited the characteristics of toleration, forgiveness, nobility of heart, spiritual patience and religious devotion from his parents—the qualities which are personified in the life and action of his widow-mother Maniben who leads now a strictly religious life.

Such should be a short account of a spirit that had only a short span of early life, but a large and a higher mission to unfold to parents, friends and acquaintances.

‘ Give me that man that is not passion’s slave,
 ‘ And I will wear him in my heart’s core.’

Introduction

cession of Jain teachers from the earliest times to the present day. Jainism is a religion distinct from Buddhism and Brahmanism. It studies the relation of man to the Universe, in a way peculiar to itself and the solution it arrives at is quite different from those of its two rivals. In the sphere of logic it has developed the mode of reasoning called *Syādvāda* which stands in a class by itself. In the sphere of metaphysics it gives an ultimate analysis of the Universe which is its own and has no counterpart in the other systems. In the sphere of practical religion it lays down the rules of conduct with a minuteness and comprehensiveness which are unsurpassable. Thus looking at it from whatever point of view we like, we have to admit that Jainism has a very valuable contribution to make to the uplift of humanity which is the one object of all religions.

That Jainism was not an offshoot of Buddhism is now acknowledged by all. This can be proved by adducing historical and therefore reliable evidence. It is stated in the Buddhist works that of the six heresies that Buddha encountered, that of *Jñātaputra* was one and this refers to *Mahāvira* who is so designated in *Kalpasutra*, *Uttarārdhyana* and other works. *Jñātaka* was a subdivision of the *Kshatriya* caste to which *Mahāvira* belonged. Jainism is referred to in the Buddhist works like *Mahāvagga* and *Māhāparinirvāna Sutra*. In one work, a meeting of these two great teachers is described. Certain doctrines, peculiar to Jainism, like its *Karmavada* are also referred to by the Buddhist works as already in vogue in the days of Buddha. On the other hand it is interesting to note that in some Jain works (for instance the *Darshana-Sāra* written by *Dva-Nandi Āchārya*) Buddha is said to have been originally a disciple of *Piṇḍarāva* the sixth saint in succession from *Pārshvanātha*, i. e., a Jain. Whatever the historical value of the tradition may be it is sufficient to note that as a result of such references in Buddhist works we must look upon Jainism as existing.

from times prior to Buddhism. Therefore it was not an offshoot of Buddhism, but a religion propounded independently of Buddhism.

Jainism is even more ancient than Buddhism. We have already seen that certain Jain texts had been already in the times of Buddha. The Mahabharata refers to the Jain doctrine in several places. Comparatively speaking, the references to Buddhism are much rarer. The reason of this is obvious. Jainism had been prevalent from remote times than Buddhism which therefore naturally was less often mentioned in the Mahabharata. In the Adiparva Ustanak is said to have seen a Kishpatika on his return journey to the preceptor and Kishpatika means a Jain sage. In the Anishaparva Chapter 237 the Supa Bhanga Nava is referred to. In the Ramayana the word again occurs in I 14 where the commentator takes it to mean a Digambara Jain. These references are enough to show that Jainism has been current in India even from times anterior to Buddhism. Some historical proof can be brought forward in support of this statement. Some Mathura inscription bears testimony to the fact that even then Rishabha was looked upon as the third predecessor of Mahavira in the Tirthankarahood. The inscriptions are inscribed about 400 years after Mahavira. It is expected that the Jain of Mahavira did not doubt the traditions to Mahavira and not to Rishabha. The only thing is how ever that Jainism prevailed in India from the times of Rishabha at least 1000 years before Mahavira. As all Parshvanatha is now admitted to have been a historical personage. He flourished in the times of Brahminism who is as often referred to in the Buddha Jataka as the Brahmin. Parshvanatha who was contemporary of Brahminism is also referred to in the Buddha Jataka. This then clearly means that Jainism is of greater antiquity than Buddhism. Mahavira

scholars now have fixed about 800 B. C. as the date of Pārshvanātha.

The Hindu scriptures and Purāṇas also point to the same conclusion. According to the Bhāgavata Purāṇa the origin of Jainism is attributed to Rishabhadeva who flourished just in the beginning of the present period of Manu, i. e., many crores of years ago. (See V. 6-9.)

Still older is the reference to the Jain Tirthankaras in the Vedas.

(1) नैन्दे तद्वर्माने स्मिन् न इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्मरितः नः पुष्ट्या विषदेवाः स्मिन् अग्निर्वैश्वदेवेभिः स्मरितः । (ऋग्वेदे वैश्वदेवस्तोत्रे) .

(2) इत्यु दीर्घायुस्तथावलाव वर्णे सुप्रज्ञास्तथाव रथ रथारिष्टेभिः स्मृतः (ऋग्वेदभाष्ये)

(3) त्वम एव अगस्त्यज्ञा तेन भगवता ब्रह्मणा स्वयमेवावर्णिते ब्रह्मणे तपाय न त्रयः परं पदम् । (अथर्ववेदे)

(4) वज्रस्य तु प्रगल्भ आबन्धोमा न विधा भुवनानि सृजतः । स तैमिराणाम् पञ्चानां निद्रांश्चान्नां पुष्टिं चोत्तमनी अग्ने रसाहा ॥ (ऋग्वेदे रसोद्वेगा, अध्याय ९, श्लो. २९) .

(5) अहंविष्मिन् न वदन्तिस्मिन् अहंविष्मिन् वदन्ते विषमवाम् । अहंवेदे स्वमे विषमवाम् न वः अहंविष्मिन् वदन्तिस्मिन् । (तैमिराणाम्पञ्चक, प्र. ४, अ. ५, श्लो. १०) . अहंविष्मिन् न वदन्तिस्मिन् अहंविष्मिन् वदन्तिस्मिन् । (प्र. ६ अ. ४) .

(6) इत्यु दीर्घायुस्तथावलाव वर्णे सुप्रज्ञास्तथाव रथ रथारिष्टेभिः स्मृतः ॥ (ऋग्वेदभाष्ये) .

[तैमिराणाम्पञ्चक pp. 206-23.]

This clearly shows that as early as 800 B. C. which is generally considered to be the latest limit of the Vedic period.

the twenty-four Tirthankaras were worshipped in India. This ought to convince everyone that Jainism dates from very remote antiquity and that it has prevailed in India at least as long as with Buddhism long before Gautama Buddha began to teach his doctrines.

Jainism is not Atheism.

Another misconception which is sometimes entertained about Jainism is that it is an atheistic creed but a little reflection will show the error in this belief. It is untrue to say that the Jains do not believe in God. The Jains have like the Hindus a pantheon of deities of various degrees. They have got their Indra and other minor deities. It is true that they do not believe in a God as the creator and the ruler of the Universe. According to them Karma is the one force which generates the huge machinery of the world. According to them Parameshvara is the Soul who has attained to perfect knowledge after destroying the whole karmic drams. There is no one else who is so designated. He is called Shankara, Parabrahma, Bodhi &c. The minor deities above referred to are however inferior to such a Soul. They are only a class of superhuman beings and enjoying the fruit of their merit but they like human beings are reborn after the stock of their merit is exhausted and have to endeavour to attain Perfectness by such means as Japa and Tapas. This doctrine however should not lead one to charge Jainism with Atheism. Disbelief in a personal God or in no mark of atheism, as otherwise Krishna, the hero of Bhagavadgita, will also have to be reckoned an atheist because he says *मया कृतं सगुणं सगुणं सगुणं सगुणं* and no one is prepared to do this. Nor can the belief in the Vedas be looked upon as the only ground of the Hindu Christian, Mahomedan and even Parseeism which is an offshoot of Hinduism do not take the Vedas as the only authority in matters of religion and not one of these creeds can be called atheistic. Again looking to the meaning which

Panini, the grammarian assigns to the word *मणिक*, Jainism can never be classed as a *नास्तिक* doctrine. Panini says—

अस्ति मणिकं दिष्टं मतिः । ४ । ४ । ६० । अस्ति परलोका इत्येवं मतिर्वैत
न नास्तिकः । नस्तीति मतिर्वैत स नास्तिकः ।

Thus, according to him, they who do not believe in another life are atheists. The Jains do believe in the theory of rebirth and transmigration of souls and thus the charge of being atheists cannot be laid at the door of Jainism. Taking all these facts into consideration we clearly see that Jainism does not deserve to be branded as atheistic.

In the west a differentiation is made between Philosophy and Religion, the former having reference only to thinking and the latter to belief. A Philosopher need not be a religious man and vice versa. Philosophy whether idealistic or realistic does not claim to lay down rules for conduct of individuals who approve of it. In short, no necessary relation seems to exist between Philosophy and Conduct. This is not so in the East. There is always a clear correspondence between the two. To the Eastern mind it is inconceivable that the course of daily life of an individual should run without the least reference to the doctrine he may hold pertaining to God and the Universe. Here Religion and Philosophy are so blended together as to be quite inseparable. For instance, Jainism lays down that a Jain should adopt a particular line of conduct and that only when he sticks to it to the end, the highest truth which it teaches will be apprehended. Similar are precepts laid down in Buddhism and Brahmanism. A particular kind of life alone fits a man for the attainment of the fruit which he desires to realise &c. It will be clear now that in the East therefore all the religions have given us experts. On the one hand they hold forth upon God and eternal soul as to try to attain it and on the other they point out a particular way

VII

leading to the desired goal. These are the two chief motives which are at the basis of every Eastern religion. Now different views can be taken of the ideals to be placed before men and they in the turn would give rise to different systems of social and moral laws. It is to these differences that we can trace the origin of the different Religions of India. The various philosophical doctrines in the Upanishads, Jainism, Buddhism, Christianity and Islamism are all different views propagated about the ideal to be realised by men. These different views have produced varying codes of morals. Jainism provides such a one. Since a man began to reflect, his mind is restless and over the relation subsisting between God, Universe and man, whether there is any creator of the vast panorama of Universe whether man is anything more than a minute part of it, whether he should look to something beyond what is called death whether his life and work are limited to the span of life which is but an infinitesimal portion of Time such and other kindred problems have been agitating human mind since the dawn of civilisation and will probably continue to do so with the termination. Various religions and systems of philosophy are now trying to tackle these problems, but have not succeeded in doing so. Every one of them has failed to point out a way to the end which we know almost every one of us is trying to reach at some period of life when we feel that we are not satisfied with the things which we are doing and we are not sure that we are doing anything which will be of any use to us. The different religions have tried to solve these problems but have not succeeded in doing so. Every one of them has failed to point out a way to the end which we know almost every one of us is trying to reach at some period of life when we feel that we are not satisfied with the things which we are doing and we are not sure that we are doing anything which will be of any use to us.

We may now proceed to show in what way Jainism successfully and matchlessly fulfils its mission. First we consider the idea of Parmātman in this religion.

Idea of God according to Jainism.

Jainism has no room for an extra-mundane God. We have already shown that it cannot on that account be charged with being atheistic. In fact Jainism sails in the same boat as the Sāṅkhya Philosophy and the Philosophy of the Bhīṭṭa Mīmāṃsākas that do not acknowledge the existence of a Creative Deity. According to Jain Philosophy the law of cause and effect rules the Universe without exception; hence there is no room for a separate being to dispense laws which govern it. The evolution of the world on the causal principle will be described later on. For the present it is sufficient to note that Jainism 'does not make us depend on any Almighty Ruler for being in beatitude here or hereafter'. The condition we are in—whether good or bad—is the result of our past actions; to make it better or make it also depends on our Karmas. It is not due to the favour or disfavour of any being human or superhuman or subhuman. We carve out a path for ourselves here and in the next lives for emancipation of our soul by our own will and action. It is in this sense that Jainism dispenses with the necessity of a God. But it has another and noble idea of Godhood. Before we proceed to explain it we may find it worth noting that the West has but comparatively recently come to comprehend the true meaning of the principle of Evolution and the Principle of Cause and Effect. These have been embodied in Jainism, however, for ages. Spencer stops short of the Unknown but Millard, 2500 years ago, proceeded farther on the path of Evolution and reached its farthest limit. A mere acknowledgment of this principle is insufficient, it ought to be translated into practice, and upon the Jainian invite. As will be seen further on the Jainism is so regulated as to meet the necessities of the evolution of Jiva in all respects.

What is then the idea of God in Jainism? He is not maker of the body. He is not the dispenser of happiness or misery. He is not the regulator of the world. To the 'God' concept is even being different altogether. The true God is, unless the supreme state of the liberated soul. Jiva who attains to Perfect Knowledge, Perfect Power, Perfect Bliss is God. All Mukta souls are Gods. It is in the power of each Jiva to become God himself. Such a concept of Godhood also stands the test of reason and satisfies the need of intellect and emotion. The ordinary concepts of a deity as the molting or pervading spirit of the huge organization are exposed to many irrefutable objections. They imply imperfection in the Deity. They attribute ignorance to the Deity and put a limit to his otherwise infinite power. They fail to satisfactorily set a rest to the why which has been perpetually presenting itself before every thinking mind. Worst of all it is impossible to acquire such a God of the type of being mentioned. If God made a world either within himself or beside himself why should He need it? Is there anything which He does no power? Again if at all He is it why should it not be a prototype of Himself? He said to be perfect while the world clearly is not so. Why should there be inequality among His created beings if He is equal and impartial? Then and many other such questions which appear insurmountable on the commonly and received conception of God vanish at once if we recognize the Jain theory. The Jain principle is in complete harmony with the notion of a maker of the Universe. If man himself makes or creates his own fortune, he is his own creature and no other being can be accused of justice, partiality and cruelty. Inequality and the consequent misery in the world cannot be laid at the door of any outside deity. Jiva is God or Satan within himself according to his karma.

Jainism does not believe in the existence of a God who liberates from the fetters of Karma. It is the Jiva who liberates himself from the fetters of Karma by the attainment of Mukti.

is the same thing as Godhood. A Mukta Ātman is like the Sun who shines in all his glory when the clouds that hide him momentarily are dispersed by the wind. The dispersing of the clouds does not add to the lustre of the Sun, but simply reveals his real nature. Clouds are but an intervening obstacle to the proper view of the Sun. Similarly the real Ātman is enshrouded in the veil of Karma when it is called Jiva or Rahit-atman. When with our persistent endeavour we tear it asunder, we have before us, or rather we realise within ourselves our real nature. What we have to achieve is the annihilation of our karma. So long as karma dogs our footsteps we are to be born or reborn; destroy it and we are free.

“ दग्धे कीर्ते भवाऽवर्तते प्रादुर्भवति साधुरः ।

वसवाम् तथा दग्धे न रोहति भवाधुरः ” ॥

This is the idea of Godhood and Mukti. Jainism discards the creating God but admits gods, i. e., Mukta Souls, and they are innumerable. Then, is Jainism monistic or pluralistic? The Jainism would reply, it is neither the one nor the other exclusively or it is both from different view-points. From one point of view it is monistic like the Advaita Vedānta. All the Parmatmans may constitute one category of the Absolute in that the *essence* or the quality of them, all, is identical. Jñāna, Illumine Light, is their *essence*. Take any number of sovereigns for instance, and the quality of gold in all of them is the same. So from the point of view of Knowledge, Pity and Power all Mukta Souls are one, but as the sovereigns in our illustration retain their individuality in spite of the fact that essentially all are identical, similarly the Mukta Souls still remain distinct, they do not merge into one another. This is where Jainism parts company with Advaita Philosophy. For, according to the latter, a Mukta Ātman becomes part and parcel of Brahman. The Absolute is not however a single unit by itself entering the Universe as phantom as with the

are we to discard altogether the worship of God? Idol worship has been current in India for centuries together. Shall we now conclude that it serves no purpose? Here will then be a powerful weapon forged by ourselves for the use of those who declaim against idol worship. But no. The inference as to the uselessness of idol-worship and God-worship is unwarranted. We have shown that the Jains believe in God as well as Gods looked at from different points of view, but we have not even hinted, much less implied, that they ought not to be worshipped. Our salvation depends upon our karmas. Why the Gods should then be worshipped is that the worship helps us in achieving our salvation.

In fact God-worship is admitted to be necessary by all religions. No such unanimity exists as to idol-worship. Here we shall bear in mind one point special to Jainism. All the other religions preach that God does confer favour on His devotees. The path of salvation is made easier by God's Grace. It is with this end in view chiefly that they worship God. What is peculiar to Jainism is that it dispenses with the necessity of such grace; it does not assign such an activity to God. He remains a passive looker-on, while the individual is weaving out the web of his Karma. Worship pacifies the soul which is the essential factor in working salvation. It ennobles the mind, teaches high ideals, and brings us spiritually in contact with those higher souls who have attained Perfection. In bringing all these about no activity on the part of God is necessary. A person sitting near hearth has the heat transferred to himself without the fire doing anything specially for him. Similarly a person who devoutly worships God acquires to a certain extent His qualities; whether they have a lasting effect or no is a question which is without importance at present. The point is, for the time being at least, the worshipper feels he is standing before a Higher Presence, and that he has elevated himself to a higher plane. The

principle is the same as underlies the worship of Hero-worship. The reason why the English adore Alfred the Great, Napoleon, the American Washington and the Mussulmans Mahomed—the instances can be multiplied to any extent—is the same. All these personages are in a sense the national Gods of the respective nation. Alfred is no longer in the mortal world of ours. He can do no thing directly for England. But his memory and worship arouse in an English man sentiments which are more valuable in his mental and spiritual development. They teach him the lesson of selfless life and sacrifice for his nation. Similarly in the case of other Heroes. The worshippers of Mahatma and other Tirthankaras adore them because they embody in themselves the perfect realization of the Jain ideal and because their worship spiritualises soul by constantly bringing that high and noble ideal before the mind of the worshipper.

Idol-Worship.

As we have seen above there is a complete unanimity among all religions on the question of idol-worship. Even the life sects are in accord on this point. But a minor unanimity is not to be seen as regard idol worship. Idol-worship is recognized only in India. All known religions of non-Indian origin with one voice preach against the worship of images. During recent times our own sects have under the western teaching discarded image-worship. We believe this is all due to the fact of people's comprehending the principles which underlie the method of idol-worship.

The first objection raised against idols is that they can not be traced to ancient times. It is usually supposed that idol-worship was introduced by the Buddhists of the Mahayana school who were in the habit of erecting statues of Buddha for the purpose of worship and that the other religions set up in imitation of the Buddhist, images of deities.

and saints peculiar to themselves. It is therefore concluded that the religions in their primitive and pure form did not preach idol-worship and that therefore it has no importance of its own. In confirmation with this it may be observed that the majority of mankind goes without idol-worship. It is therefore urged that it needs not be persisted in, only in India.

The objection here is mainly as to the historicity of image-worship, and it can be met by producing evidence of historical worth. Fortunately we have got such a piece of evidence which should go a great length in removing misconception on this score. Before we adduce the proof we may note one thing about such objections based on the ground of want of historical proof. Such objections are negative in character, and therefore we have to take great care before taking them to be valid, in seeing that absolutely no evidence to the contrary is ever likely to be forthcoming. Even the slightest probability of the existence of such evidence tends to deprive the objection of much of its force. As new material becomes available there is likelihood of our coming across new proofs for old problems in the light of which we have to modify our views regarding them. In other words opinions on such debatable questions can have no finality until the whole material is at our disposal and is thrashed out and dissected under rational criticism. We may mention one instance illustrating how views once considered to be unalterably true, undergo radical modifications because of new discoveries. It was once held by most of the learned antiquarians that the Indian traditional accounts of Vikramāditya of Ujjain were all pure fables and that there was no historical personage of that name. But recent researches have led the archaeologists and scholars to give up that theory and to accept the personality of Vikrama as historical (" The theory or rather the mythology about the non-existence of Vikrama circulated by early journalists in their imperfect knowledge is fit to be given up. " " It

has been given up, for Fleet and others do admit that there was a Vikrama, but they say he was a foreigner" (K. P. Javalal in I. A. XVII, p. 112). We may here incidentally remark that Jain works have supplied important data in enabling the scholars to elucidate the thorny question of Vikramaditya.) We might add scores of examples of this nature. The point we want to lay emphasis on is that objections whose character is negative should not be made too much of or hastily taken to be conclusive in deciding the question at issue. A negative objection has its use, but that depends upon the nature of the evidence available. If the sources of the evidence are exhausted, the negative objection may be valid. If however they are not, the objection remains half supported and consequently inconclusive.

Now as to the actual historical proof. It is now generally accepted by scholars that the Mathura Brahmi inscriptions date from the first century B. C. They contain references to the worship of the images of twenty-four Tirthankaras (and further back we come to the most important Jain inscription of Kharavela, King of Kalinga. In the Hathigumpha inscription he is celebrating his achievements in his twelfth year and here is a portion of the history of his twelfth year of rule.

इन्द्रवज्रिणोऽस्य विष्णुः सप्त (एतत्) न वदेत्तु किं नृपः सप्त
वसुदेवस्यै (line 12th of the inscription.) The following is the translation as given by Mr. Javalal (J. B. O. R. S. III, p. 465) :—

'He took the bones of the first Jina which had been carried away by King Nanda (and) the bones of the seven (and) the precious things of Anga and Magadha.

The meaning of this is that Nanda, the King of Magadha, had formerly invaded Kalinga and carried away the images of the Jain Tirthankaras from that country to Patali.

putra. Khāravela, during the twelfth year of his reign conquered Magadha and recaptured those images along with other precious things. Now the Nandi named herein is identified by Jayasval with Mahāmandira who is mentioned by the Purāṇas as belonging to the Śaishunāga dynasty and is assigned the date somewhere about 119 B. C.. The conclusion we arrive at therefore is that so early as the middle of the fifth century B. C. the images of the Tirthankaras were worshipped. The images in Kalinga were thought by Nanda to be valuable to be included in his plunder and their recapture was looked upon as a memorable achievement of his as to find a place in the record of his reign, and thus be made known to posterity. Such was the importance attached to images during the fifth century B. C.; Therefore the conclusion is inevitable that image-worship must have been in vogue many centuries before the fifth. It must have been an ancient institution even then. Generally many centuries elapse before an institution gathers respectability about it, and this must have naturally happened in the case of idol-worship. With this evidence before us it cannot now be impugned. We can no longer maintain that idol-worship was the innovation of the Buddhists.

Brilliant works also afford evidence of the remote antiquity of idol-worship. Scholars are well acquainted with the quotation from the grammarian Patañjali *शिवश्चैव त्रैलोक्ये* *देवताभिः पूज्यमाने* *देवताभिः पूज्यमाने* *देवताभिः पूज्यमाने*.

Here the Maurya Kings are distinctly said to have given currency to the worship of Śiva and Śaṅkara. Chirākya, the Lāṅkā minister of Chandragupta, expressly lays down that idols form an important source of revenue to the king. This he would not have said unless idol-worship had been thoroughly established in his times. Still earlier evidence is that furnished by the dramatist Bhasa who flourished

bel-e Chandra. In one of his plays entitled *सुन्दर-व*
meet with the following —

अविनाशनामोऽयं देवताः सर्वं विनाशयेत् । अथ तु यत्तु देव
ताम् न भवतीति चेत् अविनाशनामो वा न देवता इत्युच्यते । अथा
देवता न देवता इत्युच्यते । अथ तु यत्तु देवता न भवतीति चेत्
अविनाशनामो देवता इत्युच्यते । (अविनाशनामो देवता इत्युच्यते)
Hence there is a...

Here then is the chosen reference to temples and idol-
worship. The speaker is contrasted with the sons of Haman.
There is according to the dream the old-world was a
land of idolatry. He may not take this to be an
allusion to the idolatry of the Jews but the
idol worship was a land of idolatry from which
the speaker was a convert.

The taking into consideration the Indians and the
Jamaica we cannot let exclude the the the worship
has been current in India for very many years. It is
that it is a consequence of the fact that it is not
good.

[illegible]

particular sect and forest is lost sight of for the trees. And it becomes difficult for ordinary mind to find out where the truth lies. It is no wonder then the perplexed man expresses his doubts and difficulties somewhat in the way as in the following verse :—

“ तर्ह्येदमितिष्ठः स्मृतवच्च भिन्न
 नैका मुनिर्वस्य वचः प्रमाणम् ।
 धर्मस्य तत्त्वं निहितं गुदायां
 महाभूतो येन गतः स पन्थाः ” ॥

Such objections are more apparent than real. They show the lack of apprehension of the fundamental principles of idol worship. First as regards the objection of God, formless, nameless and perfect, being transformed into a human God, we do not lay these qualities to God, but in point of fact these are mere abstract conceptions. Human mind as it is constituted cannot think in the abstract. However much we might talk of God being nameless, it is impossible to translate this ideal conception into a fact. The moment we utter mentally or orally the word God the proposition is negated and a name assigned to Him. Going to the church is a kind of image worship as also are the worshipping of statues and tokens, visiting holy places, the chanting of hymns whether from the sacred works or from other sources. Just as the Bible is an outward means for leading us to the Inner spirit, so an idol is an outward symbol which is intended to awaken in us the notion of God and of our duty towards Him. The image is not identified with God, but it inspires us with sentiments which, if brought into practice, would direct us to the light of God. There is nothing irrational in thus regarding the aid of images for our spiritual development.

As to God being made anthropomorphic, all the religions are equally exposed to this charge. We shall adore only our illustrations. We say God is just, a notion acceptable to

it may be brought into consonance with the true spiritual ideals of humanity. The best way is to enlighten men as to the fundamental principles underlying all religions.

Lastly it is sometimes urged against idol worship that it engenders the spirit of bargaining with the God and that it is thus degrading to institute a kind of barter between two beings; one of them always occupies the position of inferiority and the other of superiority. Such a relation between man and God tends to make man powerless because he is always face to face with a Being who is much too powerful for him and whose plans remain always beyond his scrutiny.

Whatever force there may be in this objection as regards other religions, it fails to be applicable to Jainism.

The characteristic of a true Jaina is most aptly expressed by Ratna Shekhara in the opening lines of his *Sambodha Sattari*, which reads as follows—

“ No matter, whether he is a *dhvetāmbara* or *Digambara*, a Buddha or a follower of any other creed, one who has realised in himself the self-sameness of the soul, i. e., one who looks on all creatures alike his own self, is sure to attain Salvation. ”

Jainism is a universal-religion its object being to help, as it does, all beings to Salvation and to open its arms to all, high or low, by revealing to them the real truth. The Highest Good is found in *Moksha* or *Nirvāna*—the Absolute Release of the Soul from the fetters of births and deaths.

The same is the case with the variations in the images selected as the object of concentration. True worship being ‘ idealatry ’ and not ‘ idolatry, ’ as repeatedly pointed out before, anything which has the tendency to bring us nearer to the ideal in view is a fit object of holy concentration. The images of those Great Ones who have attained to

ing it, and whose lives therefore constitute heavens for our guidance in the turbulent sea of Samsara thus are 'set of worship'. Those who regard the Jain as jīva have no idea of the sense in which they worship their Four Gods, nor of the object of devotion. The images placed upon poles are three great and priceless virtues are not to be found in any non-Jaina image of colossal size.

- 1) They at once inspire the mind with the fire of self-love (Vairagya) (renunciation) and exhibit the idea of bargaining and bargaining with itself.
- 2) They constitute the true ideal and point to the attainment of the highest truth, thus removing and destroying all doubt that the worshippers are doing for them and.
- 3) They lead us to the highest point for concentration, meditation and Self-realisation.

Jain Theory of Logic and Knowledge

There is a Jain theory of knowledge and logic. It is a theory of knowledge and logic which is based on the principle of the fourfold division of knowledge. The fourfold division of knowledge is as follows: 1. *Kevala Jñāna* (Kevala Jñāna) - This is the highest knowledge, which is the knowledge of the soul. 2. *Samyaktva* (Samyaktva) - This is the knowledge of the soul, which is the knowledge of the soul. 3. *Samyaktva* (Samyaktva) - This is the knowledge of the soul, which is the knowledge of the soul. 4. *Samyaktva* (Samyaktva) - This is the knowledge of the soul, which is the knowledge of the soul.

second of these first and see the Jain epistemology - which has been very elaborately expounded by Jain philosophers of ancient times.

Divisions of Knowledge

That knowledge which embraces concisely or in details the predicaments as they are in themselves, is termed Right Knowledge. Right Knowledge, Right Conduct and Right Vision all go together. Right Vision is the basis of Right Knowledge; it is also impossible without Right Conduct. They are so very intimately interconnected that if a man really possesses one, he may attain the other two.

Knowledge in general is of five different forms: (1) Mati, (2) Shruta, (3) Avadhi, (4) Manahpariyāya and (5) Kevala. Mati-Jñāna is that which the Jiva cognises through the operation of the sense-organs. Shruta is the knowledge obtained from the hearing and reading of the Scriptural texts. Avadhi is the knowledge of an incident as having occurred in the past. Manahpariyāya is the knowledge of what is passing in other's mind. And Kevala-Jñāna is the purest knowledge, perfect, infinite and absolute which precludes the attainment of Nirvāna. It transcends all reality and is purely intuitive. It is possible in the case of an Omniscient Being alone. It is possessed by one whose cardinal characteristic is Pure Intuition or Transcendental perception. It is **सकल** the real or full अवयव or अवयव ज्ञान Avadhi and Manahpariyāya are **विकल** प्रत्यक्ष ज्ञान these though independent of senses and mind are limited or partial. The rest is **परेक्ष** or अवयव or mediate knowledge. Its source is senses. The sense knowledge is in many cases unreliable. Such mediate knowledge is said by choliasts to be of eight kinds: (1) Sense-perception (प्रत्यक्ष), (2) Inference (अनुमान), (3) Analogy (उपमान), (4) Verbal Testimony (श्रवण), (5) Implication (अवधारण) (6) Non-existence (अभाव), (7) Tradition (ऐश्वर्य) and (8) Probability (सम्भव). Through these eight

मानम् । (प्रमाणादिमात्र) ' knowledge of the existence or non-existence of an object from the knowledge of the existence or the non-existence of the middle term, for instance, the knowledge of the existence of fire arises on perceiving the existence of smoke. In the absence of the existence of the latter there is the knowledge of the non-existence of fire. Anumāna is a step higher than Tarka. Tarka forms the basis of Anumāna. The validity of Anumāna will depend on the validity of Tarka.

Anumāna is of two kinds Svārtha and Parārtha.

The knowledge arising from inference may be only for the sake of the person who infers or for the sake of communicating it to others. In the former case it is Svārthanumāna, and in the latter case Parārthanumāna. The Anumāna may, again, be either by ' homogeneity ' (सम्यक्ता) or by ' heterogeneity ' (असम्यक्ता). This may be illustrated by a reference to the usual illustration. (1) This hill is full of fire because it is full of smoke. (2) This hill has no smoke because it has no fire. In both works the character of the Anumāna may be either positive or negative.

Later Jaiṇ logicians like Yashovijayaṇi enumerate an enumeration list of the various subdivisions of the Svārtha, Parārtha, Homogeneous and Heterogeneous Anumāna but it is unnecessary to enter here on the exposition of the topic.

अनुमाना अनेकान् विधौ भवति in the writings of Jaiṇ logicians. It is said that the best syllogism should consist of two parts.

The first consisting of fewer parts upto five is preferable to that consisting of parts more than five is worst.

This is a very important means of acquiring knowledge even in the world of the Teacher (Tirthankara). Even in our time not one among us has to depend so much on the knowledge of the Teacher as in the past. It is true that the knowledge of the Teacher is the only way to the attainment of the highest knowledge, but the knowledge of the Teacher is the only way to the attainment of the highest knowledge.

Shakti is said to be produced by Patala (the earth). The knowledge of the former is said to be eternal but according to the definition it is a product and is not eternal. According to the latter it is a (Guna) but according to us it is a Prava produced by Patala.

Shakti is of two kinds: Laukika (worldly) and Alaukika (supernatural). The former is the testimony of reliable and authoritative persons; the latter is the testimony of the Holy Books who have realized the truth and therefore whose words are clothed with every great authority.

Saptabhangi

So far we have seen that the proposed means of acquiring the knowledge. We now naturally come to the all-important question of what the knowledge consists in.

We have seen knowledge to be of two kinds: (1) Kevaṇa (the highest) and (2) non-kevaṇa knowledge. The first kind is the highest. Its main object is the removal of ignorance which is inherent in the soul. The second kind is the lower knowledge. The highest knowledge is attained by Kevala Jñāna. The lower knowledge is attained by Kevala Jñāna. It enables us to discriminate between the true and the false. With this and men select the true and reject the false because the former is desirable and the latter is undesirable.

That, knowledge is the all-important factor in human life, goes without saying. As we have seen, Jainism inculcates, that, perfection consists in the attainment of Right Conduct (Samyak, Charitra), Right Perception (Samyak Darshana) and Right Knowledge (Samyak Jñāna). Right conduct will follow Right faith and Right knowledge. Only when Samyak Jñāna is attained one can have Samyak Darshana and Samyak Chāritra. Darshana and Chāritra are proportionate to the quantity and quality of the knowledge we possess. If the latter is perverted the former two are equally so; if the latter is imperfect, they are not to be expected to be perfect. This relation between Samyak Jñāna on the one hand and Samyak Darshana and Samyak Chāritra on the other is clear.

Knowledge can be of three kinds: (1) It may be perverted or wrong. (2) It may be partly right and partly wrong. (3) And lastly it may be completely right. Whether in any particular case it is of one kind or the other depends upon the way and the means by and through which it is acquired. It is the distinctive feature and glory of Jainism that it inculcates upon and provides the means for the acquirement of perfect knowledge. Now, when can perfect knowledge be said to be attained? Let us take an ordinary instance—that of, say, golden ring. One person who has not seen and known gold at all but is acquainted with brass, may think it to be a brass ring. This is his knowledge which does not correspond to the real fact. His knowledge is therefore wrong or perverted. Let us take another man who knows gold and the ornaments made of it, but who believes that the golden ring will exist permanently in the same form. The knowledge of this man is right so far as he recognizes the ring as made of gold, but it is not right in so far as he believes it to be permanent, because it is not as a fact permanent. Lastly let us suppose there is a person who understands the true nature of the gold ring—the material it is made of, its purity,

duration, &c. The knowledge of this one can be
 and right knowledge. It will thus be seen the right know-
 ledge involves a complete understanding of the circumstances
 which have brought into being the object of which knowledge
 is to be gained. That knowledge which falls short of this
 cannot be called right knowledge. Thus will be made clear
 by the instance usually cited. A man stands in various rela-
 tions with other men. He is father to one brother to another
 son to the third a superior officer to the office clerk but a
 subordinate to the higher official and so on. If we are to
 have right knowledge of the man we must know all these
 various relations. The man is neither father nor brother
 alone, but a sub-stratum wherein all these relationships rest.
 From one view-point he is a father from another a brother
 and so on. Every object in fact can be viewed from various
 stand-points, in some cases some view-points are more im-
 portant, in others, others. In the illustration taken we con-
 sidered in how many relations the man stood to other human
 beings. Take another instance of a glass. We can say also
 that it is permanent from one view-point and not so from
 another. Considered as such the original Dravida out of
 which it is manufactured, it is everlasting because Dravida
 is such but considered as the product of the Dravida it is liable
 to destruction. Every object is subject to three conditions (Creation, Destruction and Permanence) (सृष्टि क्षय and स्थायित्व)
 Give a valid intelligible answer to these three questions. For if we look
 at our earth irrespective of the fact that it is a material mass
 earth all through and it remains permanent. The answer is
 that a glass possesses two characteristics relating to its
 liability to destruction and freedom from destruction. That
 contradiction disappears if we bear in mind that the glass is
 considered from two different stand-points and hence answer the
 apparent contradiction. Again if the question is of the fact that
 earth it means it is of no other colour. When we say a
 black glass exists, we also mean a red glass does not exist.

with the same substance. Therefore existence can be affirmed of the *ghata* when we have the black colour in view. But non-existence can be asserted of it when any other colour is in view. Thus existence and non-existence can be predicated of the *ghata* from two different points of view, though these are mutually exclusive qualities. As with the colour, so with the place, the manufacturer, the instrument and the implements with which it is made, &c. We can form many pairs of such contradictory qualities that can be predicated of the *ghata* only when we consider it from different points of view and the apparent contradiction can thus be removed.

This is sufficient to explain the fact that an insignificant object like *ghata* requires, if it is to be fully understood, consideration from so many standpoints. The difficulty is manifestly greater when the object of thought is Universe, Mukti and the like. But the main fact remains that complete knowledge is that which views the object under consideration from all possible standpoints. It is a principle which cannot be too much emphasized. The whole of Jain logic is centred round it. This principle is therein called *Syādvāda* or *Anekāntavāda*. It distinguishes Jainism from all other religions and philosophies.

Every religion tries to teach the man to go beyond the phenomenon. Jainism does the same thing. But Jainism differs from all other religions on one vital point. All other religions cognise the real but from a restricted view-point. Therein cognition refers to a limited part of the cognised. Thus for instance when the Chārvākas say that everything is liable to destruction, they utter only half truth. From the phenomenal point of view, nothing indeed is permanent but from the non-phenomenal point of view it is not so. This latter aspect the Chārvākas fail to take into account and hence their theory is one-sided and therefore mistaken. These remarks apply to other religions and philosophies also. Nothing in itself is

only, it is a partial truth that we utter. The apprehension of unity or universality pre-supposes the divergent elements through which it manifests itself.

Thus briefly describing *Pramāṇa Saptabhaṅgi* or *Syādvāda* we may proceed to consider *Nayasaptabhaṅgi* or *Nayavāda*.

Nayavāda.

We have so far dealt with the *Syādvāda*. We saw how many ways there are in which we can state our conclusion in respect of things. These are the seven modes in one of which we express what we know of a thing. This is then the subjective aspect of knowledge. The modes of expression mainly pertain to the knowledge an individual has of a particular object. Knowledge has also an objective aspect because it is with reference to something known. In other words we must also take into consideration the contents of knowledge; what is that which is comprehended when the individual says he has got knowledge of an object. True knowledge requires a correct statement of the facts to be comprehended. Generally speaking facts are not always understood in their fulness. In some cases all the aspects are not clearly brought before view and in others our language makes it impossible for us to describe things in all their aspects at one and the same time. For such various reasons we are often liable to fall into the pitfalls of errors. It is to avoid this that the *Nayavāda* is taught by the Jain Ājīṇas. *Nayavāda* is the analytical process of ontological enquiry while *Syādvāda* is the systematic treatment of things in their veracity of aspects, for which reason the latter is called the *Anekāntavāda* also. Thus *Nayavāda* and *Syādvāda* are supplementary to each other and between themselves exhaustively deal with the contents of knowledge and the modes of expressing them. It is these two which form as it were the very ground work on which the whole superstructure of the Jain metaphysics is safely and securely built up.

Naya is the analytical process of ontological investigation helping us to dive deep into the most work of inter-related part of the thing known through the ordinary means of knowledge and select as well one or the other attribute from the innumerable attributes the aggregate of which makes up the being and expression of the said known thing with a view of interpreting and understanding the selected attribute for a correct and complete conception of the ontology of the same. Such an analysis is the natural consequence of the many-sidedness of *Ankara* which is the most predominant feature of Jainism. As we have already explained knowledge to be perfect requires to be many-sided, which fact is consequently so often emphasized by Jainism. Any philosophy which fails to conform to this remains necessarily one-sided and therefore reveals at most, half truth. One-sidedness makes us liable to err. It is this many-sidedness which has made the position of Jainism unpregnable such as is not to be found in the case of the religion. Every other religion has to face certain problems in theology and metaphysics which it finds impossible to solve and which therefore it takes to granted fundamental assumptions. There are fundamental in the sense that they are final as assumptions beyond which the particular religions cannot go. For instance the Chārvākas refuse to proceed beyond what is within the grasp of physical senses. They try to remain purely material to the end. They are right in a sense as we shall show further on. It is theirs the only standpoint that must be taken as correct, it is proved incapable of tackling the physical problems which have now-and-then been shown to be beyond anything the material alone can explain. In other words the Chārvāka view-point is correct so far as it goes. It shows us only a smaller part the larger and the more important one being put aside. What Jainism maintains is that this sort of materialism and the various theological and philosophical doctrines is due only to their failure to take a genuine

of all the standpoints. One-sided teaching gives us half truths, the main source of errors. Jainism avoids this pitfall and insists upon having a thorough knowledge based on and inclusive of all possible view-points.

This many-sidedness ought not to be confounded with indefiniteness—a charge sometime levelled against Jainism. Jain doctrines are as clear and definite as anything; there is no ambiguity about them. With ruthless logic it does pull down other philosophies, but at the same time it has to offer something better in their place. It is not merely destructive in criticism but also constructive in substitution. It condemns one-sidedness and errors in others and offers broadest view-point and truth with the aid of its *Anekāntavāda*. Not only does it point out the element of truth in all other religions, but also rectifies their errors. "Truth, Reality, Being, *Ātman*—all can be viewed from more than one point of view. Other religions have only a glimpse or a partial view of them which being taken to be the full view they mistake shadow for substance. But Jainism has the grasp of the substance as well of changing states. To be, to stand in relation to, to be active, to act upon other things, to obey law, to be a cause, to be a permanent subject of states, to be the same to day as yesterday, to be identical in spite of its varying actions—these are the Jain conceptions of reality. Mere becoming is as an abstraction as mere being. In short, being and becoming are complements of the full notion of a reality."

Naya is the standpoint of the viewer. Consequently the *Nayas* will naturally be innumerable which is true. But for practical purposes and from a scientific point of view *Nayas* can be so classified as to include all varieties. The oldest classification is that in the *Amyogavivaraṇa* where *Naya* is divided into seven classes. They are *Naigama*, *Samgraha*, *Tyāgāra*, *Prasava*, *Nibāḥa*, *Samabhirudha* and *Evumbhata*. *Naigama* is the non-distinguished. An object possess two kinds

of qualities general and particular. When no such distinction is made and the object is viewed from a purely general point of view it is the *Avyaya Nyaya*. It is the perception without of the general and the particular. The word is usually derived as *अद्वय-विज्ञानं* *अद्वय*, i.e. not referring either to the general or the particular. For example when you utter the word *Bamboo* you indicate several and present them in their true aspects. Here we cannot do better than quote Mr V R Ghanshyam the Jain apostle at the Chicago Religious Conference.

To be is to be in relation. So when we know a thing we know the relations—some if not all—in which it is related to and to other things. To that extent we know the thing in its being. There are other present relations which we do not know and there are other possible relations which we do not know and there are other possible relations also which we may not know under our present state of development. This residuum of relation is the noumenon. Noumenon and phenomenon are not two separate existences but only two modes of our looking upon the full content of a thing, a part of which is known and a part unknown to us now. The fallacy in the popular mind in reference to these terms is that of confounding a logical distinction with an actual separation. In the Buddhist view nothing is permanent. Transient is the only reality. As Prof. Oldenberg says—The speculation of the Brahman apprehended being in itself is, and that of the Buddhist being in all apparent being. The latter is the contrary concept being and becoming as two different and complementary ways of our viewing the same thing. Indeed in the *Jain* view is a permanent subject of qualities some of which are general in so far as they apply to all trees and particular in so far as they are specific to all the *Bamboo* alone. Thus there is a difference between *वृक्ष* and *कुसुम* but both are grouped together in the *Avyaya* point of view. The *Nyaya* and the *Vaisheshika* believe in the fact and the Reality of the World.

(ନିଜ) ଓ ମାଧ୍ୟମିକ ଉପାଦାନ ସାଥେ (ସମ୍ପର୍କ) ଓ ଯେ ଅନୁଗତ
 ଯାହା (ସମ୍ପର୍କ)

The Ryukyu Navy takes cognizance of strategy and as
and ignores the remaining three. The emphasis is the
characteristic of the Pacific of the East and the structure
Policies of the West

Next come the *Shikha* Nara. It treats of the words as all having the same use. For instance, *Ki* is *Ka*, *Gi* is *Ja*, etc. are all taken to be expressive of one and the same class merely for similarity. Just as *Ja* and *Gi* are sometimes taken though different from one another in their etymological meaning. The terminological character of the text indicated by certain conventional or the grammarian school in the East and Europe in the West.

With the Sambaras Nara which is the emperor
of the preceding Heron greater importance is attached to
the ceremonial manner of wearing Shakra and Paru-
das part all over the summit of the head. They were who
take the Sambaras Nara would be able to. They
would look to the divine one and a different
message to them that Paruhas the destroyer of cities
and Shakra the powerful one and so on.

[illegible]

The list for 1974 shows only Eliza Villegas, while
for 1975 and 1976

According to the law the State can take

the class *Shabda*. Therefore, in his opinion *Nayas* are only five and not seven. Later *Āchāryas* however adhere to the older classification into seven *Nayas*.

These seven *Nayas* again can be classified under two heads: *Dravyārthika Naya* and *Paryāyārthika Naya*. The first four are grouped under the first and the last three under the second heading.

The former is called *Dravyārthika* because the subject matter of the process of analytical enquiry is the substratum or the noumenon of a thing, while in the latter case it is the phenomenon. 'A *Paryāya* is but a mode or state of being.' Whatever has origin and end and destruction in time has *Paryāya*. *Paryāya* is a changing modification. The last three *Nayas* refer only to this outward aspect of a thing and ignore the inhering substrata.

Corresponding to these *Nayas* there are fallacies of *Nayas* (*Nayābhāsa*). They are thus enumerated: (1) *Nai-gamābhāsa*, when in estimating a soul we make a distinction between its 'existence' and its 'consciousness'; (2) *Samgrahābhāsa*, when we lose sight of specific properties; (3) *Vyavahārābhāsa*, when we make a wrong distinction between substances and qualities; (4) *Rijju-nirābhāsa*, when reality of things is denied; (5) *Shabdābhāsa*, when we make a distinction which is purely verbal and not real; (6) *Samabhiradhābhāsa*, when we use synonymous words for signifying altogether different things; and lastly (7) *Evambhūtibhāsa*, when a thing is discarded simply because it does not at the moment possess the properties implied by the name; for instance, *Rāma* is not a man (thinking animal) because he is not at present thinking. These fallacies are to be avoided and the *Nayas* are to be strictly adhered to if we are to realise Truth within us.

Every religion attempts to explain the unknowable, the

Anādi time. Our task will be somewhat facilitated by looking more into the details of this theory of Karma, which is so very characteristic of Jainism. The evolution of Karma phenomenology and its working in the moral world will be described later on when we come to treat of the Jain Ethics. Here it is sufficient to enquire into its classification which sheds an amount of light on the Jain Metaphysics.

'Karma in its metaphysical sense means 'motion or action-current' and also the materialised effects or vestiges in so far as they affect the fate of the actor.' According to Jain philosophers Karmas are of two sorts: (1) Ghāti or injurious and (2) Aghāti or non-injurious.

The ideal is to be freed from both the kinds of Karma. Ghāti Karmas are those which positively hinder the unfoldment of the physical tripartite possibilities. Aghāti Karmas are those which determine merely the outward physical environments. The first are of four kinds: Darshanavaraniya, Jñānavaraniya, Mohaniya and Antarāya. There are nine subdivisions of the Darshanavaraniya Karmas and five of Jñānavaraniya. The Mohaniya or Chāritra Mohaniya; the former has three and the latter twenty-five sub-divisions. The Antarāya Karma is subdivided into five classes. Thus in all there are forty seven subdivisions of the Injurious Action currents.

The classification of Aghāti Karma is somewhat complicated. The notion itself is ingenious and illustrates the subtlety of Jain Philosophy. It determines the outward conditions in which Soul is to work out its way; and the conditions are included in Karma according to Jainism. For, as we have seen, Karma means not only deeds but also the circumstances in which they are done and they are the energies of movement and from of the Jiva's own making which materialise into the Karma matter which clings round the Soul as potential energy of the system. - And it is the kinetic release

XII

of this locked up or potential energy in the form of the Karma body that can account for all the possibilities of diversities and changes in the phenomena of nature. Physically environment is the resultant of the permutation and combination which is going on every moment in the atomic world. This gives rise to organic and inorganic matter. Human body comprises both. The modern science of Biology has shown how human body has gradually evolved out of the primitive protoplasm. The law engaged in the body is therefore according to the inexorable law of Karma which works out in innumerable ways. Therefore the Karma energy of every living is different from that of the rest. There are in addition other differences in human bodies. No two human bodies even of twin brothers or sisters are alike either in character, behaviour or configuration (Rita, Gati and Murti). These individual differences and individualisation—the Jain philosophy—are brought about by the Aghati Karma of the living. Now we come to the classification of the Aghati Karma. The main divisions are four—Vya Vinas (Virtue and Vices). The Aghati Karma has four subdivisions. There are one hundred and three in number according to some authorities while it is three. The difference of this relative subdivision which is of no great significance. Dabestan will the classification remains the same. The Vira Karma divides itself into two divisions of acts of virtue and vice, while the last the Vira Karma also has got two subdivisions. Thus we have in all one hundred and eleven or one hundred and one sort of Aghati Karmas. The total numbering of the subdivisions of the Ghati and Aghati together is therefore one hundred and fifty-eight or one hundred and forty-eight according to the adopted method of the calculation. Each kind of Karma has its per defined limit within which it must take effect and it is to be purged off. The totality of Karma accumulated by a soul impresses on it a trans-mutational colour a kind of complexion which cannot be perceived by our eyes and this is called

Lashya. There are six Lashyas: Black, Blue, Grey, Yellow, Red and White. They have also a moral bearing; for the Lashya indicates the moral character of the individual who owns it. The first three belong to the bad characters and the last three to the good ones.

The next two Tattvas are **Punya** and **Pāpa**. They have a very close bearing on the Charitra of man. Conduct is either **Punya** or **Pāpa**. **Punya** is of two kinds: **Bhāva** and **Dravya**. **Bhāva** **Punya** is the disposition of the doer by which he acts in conformity with the Sacred Law; while the **Dravya** **Punya** is the actual obedience to the Law in practice. They may be termed Subjective and Objective merit respectively. This is one ingredient of **Punya**. A disposition by itself is not sufficient; it may be a blind impulse. What gives its real worth to disposition is the knowledge at its back. A man can be called truly meritorious when he acts knowing what he is doing. Hardly, other ingredient is necessary. In many cases we often see that in man love of the good and the knowledge thereof, are by themselves powerless. There are many instances of men succumbing to evil, only because they have an excessive measure of strength of will to withstand it. Therefore the necessary will power itself is an equally essential and fundamental factor of **Punya**. Thus **Punya** is as it were composed of these three component elements which are indissolubly blended together. **Samana** teaches that it is by governing the good with love and intelligence that one becomes virtuous. This is identical with Aristotle's saying "It is a virtue to be governed by reason." One who is virtuous does not make one virtuous, it is the constant and intelligent regulation of various acts which makes one virtuous.

There are four ways of accumulating **Punya** by offering food, water, clothing, shelter, bedding, money, services, personal attention and satisfaction. For here it must be borne in mind that any one of these above acts of **Dāna** is as

outward how only without inward incentive will not bring men to the door. Otherwise there is no difference between hypocrites and sinners; dishonesty and honesty. What is really required is the intensity and the sincerity of feeling and emotion which alone will bring in the wake spiritual advancement. India ever is a nation by such an ideal deeply rooted in the innermost recesses of his head and heart. One who expects to bring about one's own elevation much to the benefit of society. Purva is not born of external social conditions; it is born of the internal moral habit seated in the will and the heart and therein lies the secret, the true worth of the service rendered to the world.

Purva discharges a twofold function: In the first place it cleanses the vision and draws out the higher instincts of the performer in their luminous operation. Secondly, it also brings into play such a strong and vigorous current that plays full in the present life and in future in those favourable circumstances that afford proper opportunity for the attainment of peace and prosperity so far as the worldly life is concerned and for the uplifting of the higher members of the human species to rise to a higher stage of life and happiness. Thus is the seed of Purva sown in our life bear fruit both in the physical and spiritual world, a working to the law of Karma-Karmasandhi for everyone in a subjective life.

Lapa is the reverse of Purva; it is a moral disease or a weakness. In the case of Purva the element of will is predominant as it is in Lapa. Papa too is an exceedingly becoming the result of evil habitus. There are two other elements that go to make up Papa. They are Sloth (Mā'atva) and Ignorance (Dak'atva). Papa is of 14 kinds. Hindu Karma dealing with Lust, Greed, Anger, Fear, Hypocrisy, Covetousness, Passions, Hatred, Quarrelsomeness, Jealousness, Talismancy, Sorcery and False knowledge. This last again has four varieties. Just as Purva brings to the door the elements of service to the

Samvara.

The next category is Samvara. It is the reserve of Aśrama. A large tank when its supply of water has been exhausted is filled up by the consumption of water and by rains. Similarly Karma of a monk which he acquired in previous birth is replenished by austerities if there is no possibility of decay. The true nature of the Soul is hidden behind the veil of Karma, Manasvarniya, Parashvarniya, & the other three. It is to be removed and this is done by performance of the three kinds of deeds. Thus from Samvara we get the principle of the Jain metaphysics. It is the principle of the conservation of the utmost importance and it is more often quoted than anything else. Subjective and Objective Karma means the subjective, i.e. Soul's, control over Karma and the latter means shuffling of Karma into the Karma pathos.

[illegible]

$\frac{d}{dt} \left(\frac{\partial L}{\partial v^i} \right) = \frac{\partial L}{\partial x^i}$, $i=1,2$. $L = T - V = \frac{1}{2} m (\dot{x}^2 + \dot{y}^2) - U(x,y)$

Niyamā

Samsara will stay the matter of fire. It is not matter which has been accumulated in the heart of the soul but destroyed before the soul will to effect his release and then brought about by Niyamā. In the same way the combustible article as the lamp scripture says Tapa annulles Karma. It is of two kinds. I have (external) and Āra (Internal). The Bhava Tapa is practical in the following way: (1) Fastings complete (2) Charitable service in real (3) Various duties (4) Abstaining from using sweets and such palatable article (5) Good habits and (6) Avoidance of temptation by sensual things. Tapa is also of six kinds: (1) Confession and penance (2) Reverence duty paid (3) Rendering service to the sick or the poor (4) Study of the sacred scriptures (5) Meditation and (6) Absolute indifference to the body and its needs.

Moksha

When Niyamā is completely effected then comes Moksha or liberation. Niyamā not destroys the Glittering Harms when Kevala Jnana (clarity of vision) (inner work) is attained. Release of Samsara then are not from Harms occurring in Niyamā in gradual working ultimately it is to the destruction of the Akhara Karma when the last of Akhara is destroyed and liberation is everlasting is attained. This is Moksha. The Soul that is Mukta soars up high and high until it reaches the Akhara in the highest part of the Akhara region where it resides permanently. We have said (अनन्तरित्वं) The Mukta Jiva remains in a state of purity even in the Mukta state though at the same time it characterizes an eternal Moksha is no something which the soul gets hold of from outside. It is the release by the Jiva of his own real and true nature. Every

Ideals may be different; what is chiefly required is the persistent, habitual endeavour capable of permanently and ineradicably moulding the mind. Now if everything is pre-determined, there is no longer a necessity for the formation of character. Pre-determination dispenses with the ideal and consequently of persistent endeavour which is the chief factor in the building up of character. Under these circumstances the best policy for a man to follow in his life would be that of drift, without caring and being responsible for the evil consequences arising out of it. It is therefore clear that the Jiva must be supposed to have some freedom of will. There is some pre-determination as well, no doubt, as Lord Mahāvīra has said, 'They have no knowledge and do not understand that things depend partly on Fate and partly on human exertion.' It is the peculiar position of the Jain Karma Theory that it gives no scope for necessitarianism. What is called fate from the conventional point of view is really speaking the outcome of past karmas which themselves are performed by the Jiva with his own free will. We call it fate because the karmas of which the present good or evil is the result are accumulated in our present life. The relation between the Jiva and Karma is such and it rests entirely with the Jiva to make efforts to be free from that bondage. On this fundamental assumption of absolute freedom of will the writers of the *Yogas* proceeded to lay down rules of conduct, but the *Yogas* are based upon a theory which we may say that the formation and study of an ethical system depends on and is proportionate to the degree of responsibility attached to the person of the Freedom of Will. The further the limits of freedom of will the less useful and elastic the rules are likely to be. The Jain system of ethics on the other hand assumes that man is free for it, and therefore it has the merit of being not what the magnificent supererogation of man can only be expected. The rules that are prescribed for the Jiva and the householders are limited upon the basis of the fact.

divine. It is a simple object endowed with the quality of thinking and willing. It is indivisible in itself and all the same time preserving a distinct entity of its own. From Anādi time, however, Jiva is in bondage to Karma, but it can effect its release from it by pursuing the right path. It possesses the potentiality of having infinite power, infinite bliss and infinite knowledge, unlimited by Time and Space. It also possesses such powers as clairvoyance, telepathy &c. of which ordinary men are almost ignorant, but which are now being recognised by the systematic efforts of the Psychical Research Society. It is to the credit of Jainism that the Jain Saints had, very long ago, made a thorough study of the subject and discovered the truth which is at present only being dimly comprehended. The Karma matter is subtle as well as gross. The subtlety of Karma-pulgala is attested by modern science. Says Sir Oliver Lodge, "If an electron is represented by a sphere, an inch in diameter, the diameter of an atom of matter on the same scale is a mile and a half." The Jaina Siddhānta, without the aid of the present day microscope, has proved the same thing when it said that an infinity of Paramanus may exist at a point of space. Time and Space, Dharma and Adharma need not detain us long as they are objects subsidiary to the first two and it is plain that the assumption of their existence is explicitly or implicitly made as the starting point in every other religion and philosophy.

Yoga.

The ideal of Yoga is the possession and realization of Spiritual Reality. It is to possess divine qualities, through cognition of divine Reality or Right Knowledge. It means the possession of the qualities like Omniscience, Omnipotence and Omnipresence. This is brought about by the tearing off of the veil of Karma and the pursuing of the path of Right Knowledge, Right Faith and Right Conduct-designated as the three

Patras (Jwara) in the Jani Pithy. Every being present in himself the potentiality of a man to the state. All beings are the potentiality of a man and all are equal at the root of existence, as far as the human character is concerned. But I remember at the same time that all are not equal. This is the goal and we have already seen what are the essentials of the method. In the system of an integral yoga the principle must be that all life is a part of the yoga. There are two kinds of knowledge that which seeks to understand the apparent phenomenon of existence externally by an approach from outside through intellect and this is lower (ordinary or practical) knowledge, secondly the knowledge which seeks to know the truth of existence from within, in its source and reality by spiritual realization. Ordinarily a sharp distinction is drawn between the two but really there are two ideas of existence remaining. The ordinary knowledge ultimately brings us to perceive the infinite spirit the divine in nature and will in the material universe all spiritual sources lead to the same and here yoga steps in. It begins by using the knowledge of the external for the purpose of the realization of the divine towards which all the rest was an ignorant and imperfect moving and seeking. At first therefore yoga separates itself from the actual and method of lower knowledge for, while the lower knowledge approaches God indirectly from outside and never enters His ever dwelling place yoga calls us within and approaches him directly. Therefore the methods of yoga are different from the methods of the lower knowledge. The method of yoga must always be a turning of the eye inward and this is done by two movements, each necessary to the other and by each of which the other becomes complete purification and concentration. The object of purification is to make the whole mental being a clear mirror in which the divine Reality can be reflected. It presents the mental being reflects only the confusion created

by the mental and physical view of the world; it is incapable of reflecting the Divine. By purification the dross is removed and we get the clear visions. Then concentration is necessary first to turn the whole will and the mind from the discursive deviation natural to them and to fix them on the Eternal and the Real behind all appearances and secondly to break down the veil of Karma which is erected between ourselves and the truth. The ultimate realisation of truth is the result of intense, habitual, purified reflecting of the reality and an entire concentration on it.

There are as many ways of arriving at perfect contemplation or concentration as there are different paths of Yoga. Indeed so great is the importance attached to it as a supreme means of arriving at the highest consciousness, that, certain disciplinarians of Yoga think as if theirs are the only ways of realising Samādhi. The Hatha Yoga, Rāja Yoga, Iechā Yoga, Jñāna Yoga, Shāstra Yoga, &c., are the various means, however, leading to the same ideal. By Yamas, Niyamas, Āsanas and Prāṇāyāmas, the body is liberated from itself and purified from many of its disorders and irregularities and becomes a perfected instrument in tune as it were with the Infinite. After the purification of the body, there remains the inner purification necessary to produce psychical and spiritual effects. This is done by Dhyāna Yoga in conjunction with other Yogas. Both by the careful reading of and pondering on the truths explained by the scriptural texts and simultaneously by pursuing Dhyāna and Dharma, Jiva is raised to the highest level of the psychical plain where then he enters Samādhi and attains Perfect Knowledge, Perfect Bliss and Perfect Power. This is the *summum bonum* of an integral Yoga.

CONTENTS

CHAPTER I

Spiritual conscience—Delusion—Desires—Attachment—Morbidity—Religious duty—Bodily attachment—Discontent—Freedom from lower impulses—Fructification of Karmas—Firmity—Self control
pp 1-2

CHAPTER II

Internal duties—Guru Seva—Characteristic marks of true Gai—Object of worship—Righteous conduct—Austerity—Their utility—Deeds for Moksha—Summary—Samyaktva
pp 207-315

CHAPTER III

Spiritual goal—Svarga and Moksha distinguished—Eight aids to Yoga—Ahimsa—Truthfulness—Non-eating—Celibacy—Non-acceptance or non-possession of property—Yamas—Yoga—Drishti—Gunas—Mira—Tarka—Bala—Dipra—Siddhi—Moksha—Prakhi—Para—Recapitulation pp 317-535

CHAPTER IV

Self-knowledge—Soul-calibre—Samsara and Moksha concepts—Anger—Mina—Duplicity—Cred—Counter reactions for the conquer of passions—Moralisation pp 537-625

CHAPTER V

Regulates for meditation—Subjugation of senses—Mental purification—Transcendental—Twelve reflections—Revel—Correlation of Samadhi and Dhyana—Conclusion
pp 625-640

CHAPTER VI.

Jñānyoga—Kriyāyoga—Their interdependence—Characteristics of a Jñānyogi—Posture, Place, Time for Yoga-practice—Cultivation of high emotions by reflections—Various kinds
 1 —Ājñā—Vipāka—Samsthāna—Dharma-Dhyāna—Shukla-Dhyana—Their fruits. pp. 791-741.

CHAPTER VII.

Patanjali—Yoga—Samprajñāta—Asamprajñāta—Other processes—Adhyātma—Bhāvnā—Dhyāna—Samatā—Vritti-kshaya—Ichhāyoga—Shāstrayoga—Sāmarthyayoga—Pratibhājñāna—Dharma-sanyāsa—Yoga-sanyāsa—Worship of Perfected Souls. pp. 743-807.

CHAPTER VIII.

Final goal—Means for its attainment—Diversified natures and inequality of powers form no drawback to Moksha—Renunciation essential—Warning against charms of Materialism—Exhortation for Self-exaltation—Author's final word. pp. 807-824.

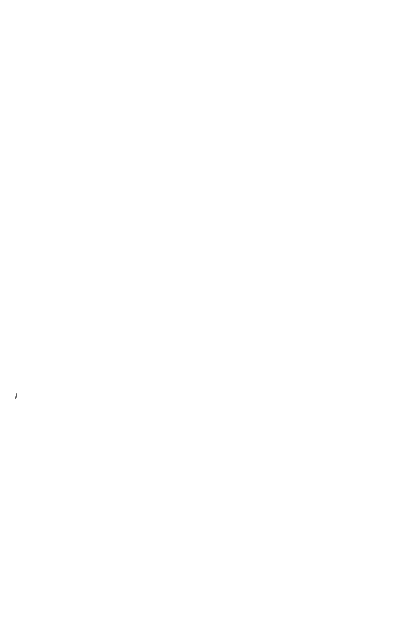
INDEX TO NOTES

Adhvātma		1
Spiritual knowledge	Preeminence of—	9 IN 10 36
Siddhānta ..		39
Ātman		42
Karma ..		45
Mokṣha ..		49
Rebirth		50
Moha, source of all vices—		93
Deceit	Subtlety of—	97
Law of karma		102
True a part of love		109
Rāga, Undesirability of—		112
Worldly relation	Futility of—	118
World-drama	Fleeting nature of—	122
Inner-self, full of bliss, illustration of a deer		124
Śūtra of Tattva	Utility of—	129
Awakening a part of death		131
Dharma, true support		135
Roh	Oblivion of—	146
Mokṣha and bodily pleasures contrasted		148
Both Different uses of, by the ignorant and the wise		152
Different results of the same action with different motives		153
Freedom from Rāga and Dveṣha	essential for spiritual awakening	155
Spiritual awakening continued		156
Detachment from worldly pleasures		159
Good deed	also cause of bondage	161
Self-examination		162
Extermination of wicked thought		171
Righteous conduct		173

Ārta Dhyāna, condemned	178
Spiritual preparedness	180
Worldly prospects, illusive	182
Human life, superiority of—	183
Vigilance for shaking off Karmas	186
Human life, Vanity of—	187
Elimination of Karmic energies...	189
Passions, Evil consequences of—	192
Senses, uncontrollable, advisability of curbing	197
Preliminaries of Yoga	207
Filial duty	211
Duty towards spiritual teachers...	211
True God	231
Nature of Godhood	246
Object of worship	258
Tapas	279
Desire for Moksha	295
Samyaktva	300, 311
Yoga	317
Swarga and Moksha, distinguished	320
Ahimsā	326
Truthfulness	357
Non-stealing	367
Story of Nāgadatta	368
Celibacy	373
Story of Sudarshana	376
Excessive passion, Condemnation of—	386
Non-possession of property	396
Limitation of property, necessary	400
Yamas further considered	407
Yoga-Drishti	413
Gauṣṭhina	432
Āsana	450
Prāṇyāma	487
Dhāraṇā	517

Uthina	---	---	---
Samvama	---	---	---
Victory over passions	---	---	---
Atman-Jagadbhumi, story of two painters	---	---	---
Householder's duties (Jaina)	---	---	5
Samsara and Moksha distinguished	---	---	5
Anger illustrations of a Jain ascetic and Dwarpadama	---	---	55
Kashyapa, Various degrees of---	---	---	55
Forbearance Illustrations of---	---	---	56
Story of a Brahmana and Chindika	---	---	56
Anger Subdued of---	---	---	56
Mama, Babubali	---	---	57
Mama, Evil consequences of illustrations	---	---	57
Mama, story of Samethomira	---	---	58
Desires, boundless fruits of denial	---	---	58
Mama, Evil consequences of---	---	---	58
Mama not desirable	---	---	58
Mama Himma in disguise	---	---	59
True and false ideal of worship	---	---	59
Mama, story of Mahatma	---	---	59
Mama, story of two ascetics	---	---	59
Lolha, Evil results of illustrations	---	---	60
Lolha, detrimental of its consequences	---	---	60
Lolha root cause of wicked acts	---	---	60
Kashyapa	---	---	60
Kashyapa, Scholar of, favourable to Yoga-practice	---	---	61
Story of Kashyapa	---	---	62
Ami-purification	---	---	62
Samata	---	---	62
Subjugation of senses	---	---	62
Viveka	---	---	62
Viveka, Samana, Ceylon Bhikkhus Parishadas	---	---	62
Charitra	---	---	62
Anura Bhavana, Story of a merchant	---	---	63
Anura Bhavana, Story of Bhikkhus	---	---	63
Samana Bhavana	---	---	63

Ekatva Bhāvanā, Story of Namiraj	672
Anyatva Bhāvanā, Story of Bharata	673
Ashuchitva Bhāvanā, Story of Samatkumāra	674
Āsrava Bhāvanā, Illustration of Pundarika	675
Samvara Bhāvanā, Illustration of Kundarika	677
Loka Bhāvanā	678
Dharma Bhāvanā	679
Bodhidurlabha Bhāvanā	682
Dhyāna Siddhi	690
Jñānayoga, Kriyāyoga, their interdependence	693
Dhāranās	718
Various kinds of Yoga	743
Adhyātma, Bhāvanā, Dhyāna, Samatā, Vṛttikshaya, Ichhāyoga, Shāstrayoga, Sāmarthyayoga, Mantrayoga, Layayoga, Hathayoga, Rājyoga, Jñānayoga, Kriyā- yoga, Bhaktiyoga	748
Last word	750 -

વિષયસૂચી.

પ્રથમ—પ્રકરણ.

(પ્રકીર્ણક ઉપર)

વિષય.

મહેસાણરણ	શ્લોક.
અધ્યાત્મની ઉત્પત્તિ.	૧
વિષયકાન્ત	૨-૧૩
(અત્મસિદ્ધિ અને નવ તત્ત્વો)	૧૪
અધ્યાત્મ અને કમ સમન્વિત દૃષ્ટિ મુખાસાદ	૧૫
અધ્યાત્મનું લક્ષણ	૧૬
(અધ્યાત્મની સરળ કેદનીય વિગતો)	૧૭-૧૮
ગોપીકૃષ્ણ-પ્રભુધાસ-મની વિદિષ્ટા	
(સમસ્ત ન અને સમસ્ત વગ ન એ બનેનો સંપ્રેક્ષણ)	
કામધેનુ સહા ઉ તેનું પ્રતિષ્ઠાન)	
દેહ પ્રેક્ષણ મુગ ઉ	૧૯-૨૨
પ્રભુ.	૨૩-૩૦
મહેસાણરણ	૩૧-૩૩
સ્નેહ	૩૪-૩૬
દાનિક દાન	૪૦-૪૦
જુગની કવચરત્ન	૪૧-૪૧
ધર્મ	૪૨-૪૩
દરીર જુગની કવચ	૪૪-૪૪
વિરોધિક વ	૪૫-૪૫
અધ્યાત્મની કવચ	૪૬-૪૬

કર્મવિપાક તરફ મોહ શો ?

ચરિત્રશુદ્ધિ.

(સાત વ્યસનોની દુષ્ટતા.)

શુભ્રમાહકતા.

નીતિધર્મ.

ધૈર્ય.

આત્મસ્વરૂપ તરફ અભિમુખતા.

શા માટે વિપવાસકિત ?

કર્મવૈચિત્ર્ય.

કામની નિરંકુસતા અને તેનું દમન.

શાન્તિમાર્ગ તરફ પ્રોત્સાહન.

પ્રકરણની પૂર્ણોત્તિ.

દ્વિતીય—પ્રકરણ.

(પૂર્વસેવા)

વિષય.

વિષયપ્રસ્તાવ.

વિષયનિર્દેશ.

ગુરુવર્ગ અને તેની પ્રતિષ્ઠા.

માતા-પિતાની સેવા.

સદ્ગુરુ મહારાજની ભક્તિ.

ગુરુનું લક્ષણ અને ગૌરવ.

ભગવદુપાસના.

મુઠ્ઠ અવસ્થામાં દેવપૂજન.

દેવનું લક્ષણ.

દેવના સ્વરૂપનું પ્રતિષ્ઠાદન.

દેવ વીનરાગજ દ્વારે ભેદબે.

(જગત્કર્તૃત્વસમ્બન્ધી મીમાંસા.)

પરમાત્માનું આરાધ્યત્વ.

ઇશ્વરભક્તિમાં પ્રમાદ રાખનારાઓને ઉપદેશ.

સાચર	
૧૫	
કેવેન નરક અદિ.	૨૧-૨
કેવેનની પ્રથમ અવસ્થા	૨૧-૩
(૫ મ કાંડની અનુધાન)	૩૮-૪૩
સમગ્ર દિવસ	૪૪
(સમગ્રનું સ્વરૂપ)	
સમગ્ર પ્રાણ સ્વરૂપે સંસારમય જાણી રહે !	૪૫
ઉપસદા	૪૬
	૪૭

તૃતીય—પ્રકરણ

(યોગના અંગ અને દષ્ટિઓ)

વિષય	પાનાંક
ચેતન સંપન્નિત	૧
સ્વ અને મેષનું પદકથ	૨
સસરી અને મુક્તિ આત્મા વચ્ચે તાણવ	૩
ચેતના આ અંગોનો પ્રસ્થાવ	૪
જા. અંગોનો નામ-નિર્દેશ	૫
વમ-નિવમના બોલ	૬
અદિસા	૭-૧૭
સત્	૧૮-૨૮
અનૈર્વ	૨૯-૩૪
અપ્રવર્ત	૩૫-૪૩
અપ્રિમલ	૪૮-૬૮
અદિસાનું મહાવનન	૬૮
વમ-નિવમને ચોક્કસ માનવાનો હેતુ	૭૦
દિસાનિના બેદ-પ્રમેય	૭૧-૭૨
દિસાનિની બીજીવડા અને અદિસા અદિ પાચ મહાવનને ના	૭૩-૭૬
પ્રકરણ પરિણામ	૭૭
૧ની અવધ દષ્ટિઓ અને પ્રથમ મિત્ર દષ્ટિ	

મિત્રાદૃષ્ટિનું વિવરણ.	૭૮-૮૫
મિત્રાદૃષ્ટિવાળાનું મુણસ્થાન. (ચોઢ મુણસ્થાનો)	૮૬
બીજી તારાદૃષ્ટિ.	૮૭-૯૩
ત્રીજી બજારાદૃષ્ટિ અને ત્રીજું યોગાંગ આસન.	૯૪-૯૮
ચોથું યોગાંગ પ્રાણાયામ અને ચોથી દીપ્રાદૃષ્ટિ.	૯૯-૧૧૩
(૧૦૬ માં શ્લોકમાં અવેદસવેદ પદ, ૧૧૦ માં શ્લોકમાં)	
‘વાદનો વિચાર અને ૧૧૧માં શ્લોકમાં (વાર્ધપરિભાષા.)’	
છેથી ચાર સમ્યગ્દૃષ્ટિઓનો પ્રસ્તાવ અને પાંચમી સ્થિરાદૃષ્ટિ.	૧૧૪
સ્થિરાદૃષ્ટિનું મહત્ત્વ.	૧૧૫-૧૧૬
સ્થિરાદૃષ્ટિનો સંખી પ્રત્યાહાર.	૧૧૭
વેદસવેદપદ.	૧૧૮
(સમ્યક્ત્વનું વિવરણ, આવકનાં બાર મનો અને દિનચયો.)	
હઠી શાસ્ત્રાદૃષ્ટિ અને હઠું યોગાંગ ધારણા.	૧૧૯
શાસ્ત્રાદૃષ્ટિનું સૌંદર્ય.	૧૨૦-૧૨૩
સાતમી પ્રજ્ઞા દૃષ્ટિ અને સાતમું યોગાંગ ધ્યાન.	૧૨૪
સુખ-દુઃખનાં ભક્ષણ.	૧૨૫
ધ્યાનની અને પ્રસંગનાં સમાધિની સમજૂતી.	૧૨૬
સાતમી દૃષ્ટિમાં અસંગતિ.	૧૨૭
આઠમા યોગાંગ-સમાધિથી વુઝા આઠમી પરાદૃષ્ટિ.	૧૨૮
આઠમી દૃષ્ટિમાં આત્મોન્નતિનો અનિપ્રકર્ષ.	૧૨૯
ઉપસંહાર.	૧૩૦-૧૩૧

અનુચિત—પ્રકરણ.

(કથાપત્ર)

૩૫૮	૭-૩૧
(નવમા શ્લોકમા કોષાદિ કથાવાના કાઠીવ દષ્ટિએ જોડ-પ્રમેદ)	
મન	૩૨-૪૪
માન	૪૧-૧૨
લેણ	૧૩-૭૪
કથાએને જીવવાના ઉપાય	૭૧-૭૭
ઉપસહાર	૭૮

પ્રથમ—પ્રકરણ

(જ્ઞાનસામગ્રી)

વિષય	પૃષ્ઠાંક
નિવૃત્તતાવ અને કથાએ રાજવાની સાધનમય લી	૧
દિવ્યજ્ઞ	૨-૪
મનશુદ્ધિ	૫-૧૨
(૧૨ મા શ્લોકમા લેરવાનું સ્વાય)	
સમતા	૧૩-૨૦
સમતાને અનુકૂળ સાધનો	૨૧
જોડ જાવનાઓ	૨૨-૩૫
જાવનાઓનું પરિણામ-સમતા	૩૬
(૧૬ વૈરાગ્યના પ્રકારો)	
સમતા અને જ્ઞાનનો સામ્ય	૩૭-૩૮
ઉપસહાર	૩૯

પ્રથમ—પ્રકરણ

(જ્ઞાનસિદ્ધિ)

વિષય	પૃષ્ઠાંક
જાન્યેન અને દિવાયેન	૧-૨૪
(પ્રથમ શ્લોકમા દિવાયેનનું વિવરણ)	
જાન્યેન દિવાયેનની અવસ્થા	૨૫-૨૫

स्वयन्ता — न्यायशास्त्रात् पुनित्याश्रययना

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

अध्यात्मतत्त्वालोक ।

(मूलग्रन्थ ।)

अध्यात्मपीयूषमन्त्रागम्यं पीत्वा वनद्वयं विपं निजानु ।
अनादिव्रतप्रवर्णमन्त्रं ये त्रिधा प्रवन्द परमात्ममस्तान् ॥१॥
एत एव ! शास्त्रविदोऽप्यमनधेनुषा यद्य पशुस्यम् ।
विज्ञानयन्तुः स्यादर्थं यथाऽऽप्स्यन्ति तदाऽध्यात्मसुधारमधेनु ॥२॥
ज्ञानस्य भक्तेस्तपस्य त्रिधाया प्रयाननं तन्निश्चयमयम् ।
यत्नं समाधौ नति कमल्पविशेषनाशान्मगुणप्रकाश ॥३॥
ध्यानं च मौनं च तपः त्रिधा यत् तदध्यात्ममाणाभिमुखीभवेष्वेव ।
न तर्हि वन्द्यान्निधायनं स्याद् युता हि तन्मयाभिमुखी प्रवृत्ति ॥४॥
शीघ्रं परार्थो वन्ति मग्नौ च दीपं निशाया शिखिनि हिमं च ।
वर्णं वराहं लभन्त पुराणमध्यात्मतत्त्वं बहुभागधय ॥५॥
जरा जराया मरणं च मृत्या मयापदानामपि राजयश्मता ।
पद्मद्वयोज्ञाभिन्नतन्मविद्यानिदानमध्यात्ममहाद्वयम् ॥६॥
तेऽपि प्रवृत्ता मदनस्य ध्यानादिप्राकुलं यत् त्रिवर्तं तपोऽपि
अध्यात्ममयाऽपिहितं नु चित्ते नि संशये कुण्ठितता भजन्ते ॥
अध्यात्मधाराधरमतिपातं मनामरो पुण्यति योगवीजम् ।
पुण्यादुरा निभरमुत्पन्नं नवत्रं शान्तिं मनरोत्तरीति ॥८॥

अध्यात्मभानौ प्रसरत्प्रतापे मनोनगर्ष्या परिभ्राममाने ।
कुतस्तमः ? शुन्यति भोगपङ्क्तः, कषायचौरैः प्रपलाप्यते च ॥१॥

आनन्दपूर्णा च मुधां समाधिं वितन्वतेऽध्यात्ममुधाकराय ।
स्मृता यदीये हृदि नाधिरामीन् पशुर्नृरूपेण स मोघजन्मा ॥१०॥

योऽध्यात्मशब्दं वहते प्रतीक्षणं भवेद् भयं तस्य कुतस्त्रिषोक्त्याम् ? ।
तिरस्कृतो वा निररां स्तुतो वा नाध्यात्मविद् दृष्यति मोक्षते च ॥११॥

विधाय पापान्यतिभीषणानि येऽनन्तदुःखातिशयो यमूयुः ।
एतादृशान्युद्दीधरद् यन् किं वर्धतेऽध्यात्मरमायनं तन् ? ॥१२॥

आत्मस्थस्य स्थितचित्तवृत्तेर्भयप्रपञ्चे नृदस्थवृत्तेः ।
अध्यात्मगतेऽभ्यस्यमानं का ग्यूनता मिद्विषु लब्धिषु स्यात् ॥१३॥

आत्माऽस्मि कर्माऽस्मि परां भवाऽस्मि मोक्षाऽस्मि तन्माधकहेतुरस्मि
इत्येवमग्न-कर्मणि विधेया वृद्धप्रतीतिः सुविचारणाभिः ॥ १४ ॥

अवाङ्मुखा नैव परांशभावाः प्रत्यक्षधीगोचरतां लभन्ते ।
अतीन्द्रियज्ञानि हन्तापदेष्टाः सन्तो यथार्थं प्रतिपन्ति किम्बु ॥१५॥

शृङ्गाऽऽत्मनश्च प्रतिधाय लक्ष्यममूढवृद्धा विचिन्ते यदेव ।
अध्यात्ममेव न प्रवदन्ति तज्ज्ञा न्याऽप्यदस्माद्व्यवर्तनीयम् ॥१६॥

अध्यात्मभूमीभूत ऊर्ध्वभागे द्वास्त्येन यद्यस्मि न भ्रामकशा ।
महाशयान्तर्गुणदिश्यमानं निबोधतेद् हृदयेन साधनम् ॥ १७ ॥

मर्त्यवसा वृत्त्यममुक्तयेन मरणयने मर्त्यवसां विशिष्टः ।
मर्त्यवसां च नयन्ति मरणः सः ज्ञान-मप्यद्वयवर्ति प्रपद्य ॥१८॥

प्रवर्तयन्त्यानि शूल-वनेन जीवेन मोहेन यशोहनेन ।
मोक्षस्य न हि लब्धुं देहलामो देहे च लब्धे पुनरद्वयमम् ॥१९॥

ज्ञानप्रधानं च धर्ममग्रे च यद्व्यवहारं नियतं हि नृजगत् ।
ज्ञानाद्विज्ञानादि पुन विचिन्ति नृ-त्त्वानि मेवानि भवाङ्मुखाः ? २०॥

देहात्मनात्मनाय नमः सा नमः निग्रन्ति मां मुनयः प्रयत्ने ।
माता हि मतामहात्म्यस्य स्वस्य नमः सा मुनयुग्मवीनम् ॥२१॥

मर्त्येऽपि दाया अभयम् माता माताम्यता नमः सा नमः ।
हृदयमप्यामयसाहस्यं विषयिनोऽपि धारयति ॥ २२ ॥

मतामहा विविधा जनन जीवन् मुना यन्मता मताम् ।
मतामहा जहयुतिर्यत् नृपयै नृमागु विष्णवे हा ॥ २३ ॥

मतामहा नमः सा नमः सा नमः सा नमः सा नमः ।
नृमागु विष्णवे नमः सा नमः सा नमः सा नमः ॥ २४ ॥

मतामहा नमः सा नमः सा नमः सा नमः सा नमः ।
नृमागु विष्णवे नमः सा नमः सा नमः सा नमः ॥ २५ ॥

मतामहा नमः सा नमः सा नमः सा नमः सा नमः ।
नृमागु विष्णवे नमः सा नमः सा नमः सा नमः ॥ २६ ॥

मतामहा नमः सा नमः सा नमः सा नमः सा नमः ।
नृमागु विष्णवे नमः सा नमः सा नमः सा नमः ॥ २७ ॥

मतामहा नमः सा नमः सा नमः सा नमः सा नमः ।
नृमागु विष्णवे नमः सा नमः सा नमः सा नमः ॥ २८ ॥

मतामहा नमः सा नमः सा नमः सा नमः सा नमः ।
नृमागु विष्णवे नमः सा नमः सा नमः सा नमः ॥ २९ ॥

मतामहा नमः सा नमः सा नमः सा नमः सा नमः ।
नृमागु विष्णवे नमः सा नमः सा नमः सा नमः ॥ ३० ॥

मतामहा नमः सा नमः सा नमः सा नमः सा नमः ।
नृमागु विष्णवे नमः सा नमः सा नमः सा नमः ॥ ३१ ॥

मतामहा नमः सा नमः सा नमः सा नमः सा नमः ।
नृमागु विष्णवे नमः सा नमः सा नमः सा नमः ॥ ३२ ॥

सर्वे पराधीनतयैव मन्ति कः कं स्वतन्त्रं प्रविधानुमीटे ? ।
स्वयं दरिद्रो हि परं विधानुमाद्यं कथङ्कारमलम्भविष्णुः ? ॥३३॥

छेदस्य निष्पादन आदितस्तु श्राम्यत्यचिच्छेदकृते च पश्चान् ।
एवं दशायां परिभज्यमाने छेदे भृशं ताम्यति मानयोऽयम् ॥३४॥

यत्प्रेम्णि चित्तं रमते त्वदीयमन्यत्र चित्तं रमते तदीयम् ।
कथं धृथा मुह्यति तन् पश्य ? नह्येकपक्षः प्रमदाय रागः ॥३५॥

अनन्यसाधारणभाषतः कस्यचिद्वाचरं प्रेम दधाति लोके ? ।
एवं न चेत् कयापि न तर्हि धीमन् ! छेदां विधानुं भयतास्ति युक्तः ॥३६॥

यत्प्रेमजायं परित्यापमेपि तत्तापहानाभिमुखः स चेद् न ।
तत् तावृशं प्रेम विषस्य कुण्डं मन्था परित्यज्य कुरुष्व तोषम् ॥३७॥

छेदो महि स्थापितया कचित् स्यात् स्याद् यत्र तत्रापि भवेत् सुतीव्रमा
एकस्य मृत्यावितरस्य दुःखं दुःखारूपं प्रेम ततोऽस्त्यवश्यम् ॥३८॥

सर्वां जनः स्वार्थनिमग्नचेताः स्वार्थं मन्वन्धविधानदक्षः ।
प्रेमप्रदीपस्य स एव तैलं स्वार्थं समाप्ते खलु कः किमीयः ? ॥३९॥

पितेति मातेति महोदरेति मित्रेति कर्मस्फुरणोपजातम् ।
अथास्तर्धं खल्वपि मन्दमग्धाः मन्वन्धमात्मीयतया प्रवेति ॥४०॥

यस्यास्ति चित्तं प्रचुरं तदीया भयमिति सर्वं मृदुलस्वभावम् ।
दारिद्र्य आस्ते तु महोदराऽपि प्रेमी वयस्योऽपि पराङ्मुखः स्यात् ॥४१॥

न कोऽपि कस्यापि समस्ति लोके वृधैव मोहाद् व्यथते जनोऽयम् ।
अप्यारम्भदृष्ट्या परिचिन्तयेद्देहं निःसारमेतद् निखिलं प्रतीयात् ॥४२॥

महालयाऽऽराममुलोचनादि यद् वाङ्मनूष्या परिदृश्यमानम् ।
भवेद् विमोहाय, तदेव यस्तु वैराग्यलक्ष्म्यै पुनरात्मदृष्ट्या ॥४३॥

दुःखं विना किञ्चन दृश्यते न सुखस्य लेशोऽपि भवमप्यत्रे । --
तथाप्यहो ! धैर्यविकं प्रसंगं सुखस्वरूपं प्रविदन्ति मूढाः ॥ ४४ ॥

मरीचिका शारिण्या विनोदय मृगो यथा धावति भूरिमृग ।
भागन् सुखेन तथा विदिष्या तान् प्रत्यहा^१ धावति देहधारी ॥४॥

इन्द्रिवासोरभुज्यते मृगो यथा धावति तन्निमित्तम् ।
न येति तु म्योदरप्रतिनीं तां सुखेन तथा मौर्यवृते सुखात्मा ॥४६॥

वपुः क्षणं विनश्यती धौम्यं पुनः सन्निहितं मर्दय ।
तस्मान् प्रमाद परिहाय धर्मं बलीयसं स्यान् सततमुद्यमा ॥४७॥

श्वानशाले दिनमरयशाले भायं च शाले मलं धैर्यदयम् ।
एतादृशार्थं परिहरते तन् वशये वयं विभ्रमिमो शिवायम्^१ ॥४८॥

नारी विभीषा मनस विभीषी मित्र विभीष पितरौ विभीषी^१ ।
गन्तव्यमेवास्मि एव^१ होत पुण्यं च पापं च परं न ह स्थात् ॥४९॥

सम्यग्ध आपाधिष्य एष न ह ससारकामं वनता वनताम् ।
स्वभायमिदं परमार्थस्य दानादिमम्यधमुपपत्ते विम्^१ ॥५०॥

गिरेगुहाया वलपेक्ष मरये पातामृमौ शिदशाये वा ।
वयायेतु मृषोम्यु भयेन शुभं न भूषुष स्थितियं हि दान्ति ॥५१॥

प्रवृत्तादण्डयध्यापास्तवगद्गता न महतेन दमा ।
प्रशामति ह्यभिनिमगदण्डयेतेऽपि प्रयाता मलं रिगदन्ता ॥५२॥

अगीर्यते स्वेष्टमृतपुत्र यथा यदीये वृषिवातमऽस्मिन् ।
महामुवास्तमऽपि दना दमेन व्याश्रय वज्र महमा प्रमुमा ॥५३॥

महात्मा य धनशोरा एष इमा सुमुख्य परिचार एव ।
प्राप्यमिति य अधमि प्रमुमा प्रमुमा मम्योपिनयोन विविम् ॥५४॥

अनेन देहेन वरिष्मते यन् लुप्यं मृष्टम् यथा मदाय ।
ममिपनमन अधिना मनु स्यान् परिचरदादेवमाऽपि वयिन् ॥५५॥

विशानैराधवनाण्डेरधिमासति वास्तव्यं नृगह ।
मम विमयम्यहोविषं वा वि मज मिद्विषं नृगह्ये^१ ॥५६॥

अस्ति त्रिलोक्यामपि कः शरण्यो जीयस्य नानाविधदुःखभाजः ? ।
धर्मः शरण्योऽपि न सेव्यते चेद् दुःखप्रहाणं लभतां कुतस्त्यम् ? ॥२७॥

संसारदायानलदाहतत आत्मैव धर्मोपयनं श्रयेयेत् ।
वयं तर्हि दुःखानुभवावकाशः ? कीदृक्तमो भास्यति भासमाने ? ॥२८॥

मातेष्य पुष्पाति पितेष्य पाति आतेष्य च स्निह्यति मित्रेष्य ।
प्रोणाति धर्मः परिषेवितस्तद् अमादरः साम्प्रतमस्य नैव ॥२९॥

सौख्यं धनित्यं प्रतिभां यशश्च लब्ध्वा सुखस्यानुभवं करोषि ।
यस्य प्रभायेण तमेव धर्ममुपेक्षमाणो नहि लज्जसे किम् ? ॥३०॥

इच्छन्ति धर्मस्य फलं तु सर्वे कुर्वन्ति नामुं पुनरादरेण ।
नेच्छन्ति पापस्य फलं तु केऽपि कुर्वन्ति पापं तु महादरेण ॥३१॥

इष्यन्त आम्रस्य फलानि चेत् तत् तद्वक्षणादि प्रविधेयमेव ।
यं च लक्ष्म्यादिफलाय कार्या कुर्वन्त्यवोधा न हि धर्मरक्षाम् ॥३२॥

सुखस्य मूलं खलु धर्मं पश्यच्छिन्ने च मूले क्व फलोपलम्भः ? ।
आकृष्टशाखायिमिकृत्तनं तद् यद् धर्ममुमुच्य सुत्तानुपङ्गः ॥३३॥

करोषि यत् त्वं वपुषः सदैव पोषाय बालदूरणाय चेहाम् ।
प्रतिग्रहः किं नु फलस्य देहाद् वितर्कितधेतमि वर्तते ते ? ॥३४॥

भुक्तानि भोज्यानि सुरोचकानि पीतानि पेयानि रमाद्भुतानि ।
यदा बहिष्मन् श्लिषते शरीरं तदा विरूपत्वममीषु कीदृक् ? ॥३५॥

रमायनं नेषतु सर्वदापि भुङ्क्तां पुनः पौष्टिकभोजनानि ।
तथापि नां नद्वश्यति देहकुम्भे भग्मावशेषीभयनम्वभायः ॥३६॥

तैलेन मम्मर्दनतो यथायत् खानात् जलेनोत्तममन्धिना च ।
सुरापडादप्यतिनिन्द्य एव कार्याऽशुचिः किं भविता पयिषः ? ॥३७॥

रागैः प्रपूर्णं भयिनां शरीरमन्तःस्थितेष्वेव जनो मदान्धः ।
यदा यदिम्नं प्रकटीभवन्ति दीनाननः पश्यति दुःखमेव ॥३८॥

अदाद् विपत्तिं नष्टदेव योऽत्र मूय वदाप्याप्रियते स नैव ।
 पित्रं पुन नैव्यत एव देवा योऽनादिवाग्द दददन्नि दु गमा ॥६९॥

तस्मान् परित्यज्य शरीरमो वित्तस्य गुह्यं सततं यत्स्य ।
 न देहगुह्यं पुण्यायनिद्रिचिते नु गुह्ये पुण्यायनिद्रि ॥७०॥

अन्यत्र मागाद् नहि वास्तवं शं मागस्य देहस्य मिथा पिरदो ।
 मुमुक्षुस्तन न देहमाह कुषन्ति कुषन्ति पुमुक्षुस्तनु ॥७१॥

येनैव देहेन विषेवदामा समारथोज परिपापयन्ति ।
 तन्नैव देहेन विषयभाष संमारथोज परिपापयन्ति ॥७२॥

मिश्राभोग कुरुत समान ह्यो पुण्यायनरन्तु तत्र ।
 वप्राति वमाणि निहतं चाग्या माह विषय व विमृशमाना ॥७३॥

चेद् धायता जीषयधा न जाना ज्ञान पुन पदयत एव यात ।
 तथापि हिसापन्मादिम स्याद् मूढ द्वितीये न धृतीपयाग ॥७४॥

शरीरमेवाऽऽत्मतया विदता विदन्ति नैतन् सत्- वाऽहमस्मि
 इदं जगन् विष्मृतवन् स्वमय स्थस्मिन् भ्रम स्पृभति कीदृशाऽप्य ॥७५॥

राग व राध व पश्य कृत्वा कथ कृत्वा रागयते भवं भा
 माध्यस्थ्यमवाऽऽधय वन् मुग्धता माध्यस्थ्यज शर्म परानप ॥७६॥

पराव्रतो हि परिनिषम व परव्रतो हि वहन प्रमादम् ?
 स्पृशन्ति नाम्य तव सुविद्वन्पास्यामय वप्राति नु वमपादौ

पराव्रतो चेन् तव दुष्प्रयत्नै क्षतिभयन् वस्त्वय तत्र लाभ
 न स्यान् क्षतिस्त्वयपि को नु लाभस्तत्तापद नु त्वयज दुर्विद्वत्

जागर्ति पुण्यं प्रवर्त्तं यदीय प्रवर्धमानऽप्युदये तदीये ।
 वाऽन्वयव्यावमुमलं मुराऽपि नर्था तत कयापि वरानु

अभ्युत्पत्तिश्चावनतिश्च यत् स्यात् पुण्यस्य पापस्य च कार्यमेतत् ।
क्षीणे च पुण्येऽभ्युदयो व्यपैति तन्नश्वरे शर्मणि कां विमोहः? ॥८०॥

संव्ययते यन् मुखमद्वितीयं कदापि माध्यस्थ्यलयोपलम्भे ।
प्रशस्तकर्मोद्यजमौख्यराशिरप्यस्य नैवाऽर्हति तुल्यभायम् ॥८१॥

पेथ्यमालोक्य भुवां विचित्रं विशीयसे मुह्यन्ति वा कथं त्वम्? ।
न किञ्चिदेतत् सुरमम्पदांऽप्ये विपाकः पथाऽस्ति च कर्मणोऽमी ॥८२॥

इन्द्राः सुरा भूमिभुजः प्रधाना महाप्रतापा अधिकारिणश्च ।
सर्वेऽपि कर्मप्रभया भवन्ति क्लृप्तन् मतां कर्मफले विमोहः? ॥८३॥

सदा निरीक्षेत निजं चरित्रं यच्छुद्धिमाप्नोति विहीयते वा ।
हानिं च वृद्धिं च धनस्य पश्यन् जडचरित्रे न दूशं करोति ॥८४॥

करोषि वृष्टिं न गुणे परस्य दोषान् ग्रहीतुं तु मदाऽसि सज्जः ।
युक्तं न ते शूकरयन् पुरीषे परस्य दोषे रमणं विधातुम् ॥८५॥

दोषानुषङ्गः सकलांऽपि लोको निर्दोषणस्त्वस्ति स चीतरागः ।
न किं पुनः पश्यसि दग्धमानमहो? स्वयंरेव पदोरधस्तात् ॥८६॥

बुधाऽन्यचिन्तां कथमात्मनोपि? बुधाऽन्यकार्यं किमुपस्थितः स्याः? ।
किं धूमपुत्रं यतसे ग्रहीतुं विस्तारयन् चेतसि दुर्घिशल्पान् ॥८७॥

विभेपि दुःखाद् यदि माधुबुद्धेः? दुःखानुकूलां त्यजतु दुष्प्रवृत्तिम् ।
नैशे विर्यागः सुप्तसम्पदधेन् चरित्रमापादय तर्हि शुद्धिम् ॥ ८८ ॥

सुप्तं च दुःसं च शरीरिपृष्ठे लग्ने सदा कर्मविचित्रतातः ।
मत्तो न तु स्यान् सुप्तमभ्ययोगे न व्याकुलः स्याद्य विपत्प्रयोगे ॥८९॥

निशाविरामे दिनमभ्युदेति दिने समाप्ते च निशोपयाति ।
तथैव विश्वे सुप्त-दुःखचक्रं शास्त्रा मुधीः स्याद् न कदाप्यधीरः ९०॥

उदेति रक्तोऽस्ममुपैति रक्तः मह्यमानुविदिनो यथैव ।
तथा महान्तोऽपि मद्योदयस्ये विपत्प्रसंगे पुनरेकरूपाः ॥९१॥

स्य यथा गुण्यति वदित्वापाद् विपश्चममपि तथा महामा ।
विपश्चमस्य सद्गुणस्य हस्तं धरीता स्यात् इत्यपदिष्टम् ॥९०॥

मामा विपत्तिर्नियमन भाग्या दुःखानता मेध निवायत मा ।
पथे च शास्त्रा विपद् भवेत्तु दुःखानत प्रभुन वमयथ ॥९१॥

विधा । प्रयामादपि वाञ्छितायाऽमिदं भूता ताम्यमि मादिवि श्यम् ।
वि सास्त्रेन स्याद् इति नेन ? पथे पापप्रभुमी न विचारित विम ? ॥९४॥

अप्यामविदारमर्चनीया स्वरूपलाभाय गदा यत्नत ।
स्वरूपलाभ तति नास्ति विधिन् प्रामदरमिष्याममुग गदा स्यात् ॥
॥९५॥

अपे जना मानुमुग शिगुय तारपयता नग्यामुगध ।
माराऽऽम पुत्रमुग पुन स्याद्मुग वनाप्याममुगस्तु न स्यात् ॥९६॥

अशी भान्तावरयन् पुगाय नन पुत्रममयतादध स्यात् ।
जाह्नव स्यात् जगत् प्रदाक पुमान पुननेव प्रमान वदार्थि ॥९७॥

नाभाधमात्तामिषजालस्य दत्ता अनेदार्थि न नृपस्य लक्ष्म ।
नद्वि हि मने मन्त्रिजायगवि प्रमादार्थु इति जगत् विदित् ॥९८॥

श्रीर्ण जगत् हि माण मने हि शाला जगत् वि पुत्रता स्थिता विमा
वि ममाद्वा वीजनिविषय न वसिन्त्रि विषयानुय ॥९९॥

वदित्तिद्विदाव दृढमानस्य गुरुः स दृढ पुत्रतामिदौ ।
पनस्य वाप्यव उपायन नु विदित्त वम् प्रविशामि स्वम् १००

वयोद्विष नादयमवदतिव धनार्थ विनाम लक्ष्मणम हनन् ।
गुण्यता ' नृपस्य गदाद म ह का' लक्ष्मिनि दानव ॥१०१॥

उत्तिद्विष वमन्त्रि पुत्रेणव दानार्थि नृप विषय प्रदाति ।
पुत्रमवृत्तिविदित्ताय न न नृप विषय पुत्रानुय ॥१०२॥

वमन्त्रिद्विष वदन्तु ॥ १०३॥ वमन्त्रिद्विष वमन्त्रिद्विष ।
पुत्रमवृत्तिविदित्ताय न न नृप विषय पुत्रानुय ॥१०४॥

दुःखान्यपाराण्यनुभूय यत्र शरीरभाजो जनिमाप्नुयन्ति ।
त्रिलोक्य तत् स्थानकमेव भूयो हृष्यन्ति, दा! दाहण एव कामः ॥१०४॥

भयैर्ममतिशेद् विषयानुपज्ञाऽतिरेकतः शाम्यति कामयेगः ।
तदेतदज्ञानयिजृम्भितं ते बद्धिर्घृतेनेत्र हि वर्धते सः ॥ १०५ ॥

प्रतिष्ठिता यत्र शरीरशक्तिरधिष्ठिता यत्र धियां विकासः ।
व्यपस्थिता यत्र सुरुप-कान्तिर्वर्धि प्रतिप्लव्गति जडास्तदेव ॥१०६॥

घैरापपीपुपरसन्न घौतमप्याशु चेतो मलिनं क्षणान् स्यात् ।
विकारहेतो निकाटे प्रयाने, कामो बलीयांश्चपलं च चेतः ॥१०७॥

किं तत्र, मिहोपनि चाऽऽस्य देशादनप्रतिज्ञापरिपूरणं यत् ।
*विकारहेतो मति विक्रियन्ते न ये, त एव प्रभयो यथार्थाः ॥१०८॥

अपि त्रिलोकेऽस्त्वलितप्रतापं किं वर्णयामो मदनं पिशाचम् ।
महात्मनोऽपि स्फुरितप्रयोधान् योऽग्रे स्त्रियाः साङ्गलिकानकार्षीन्
॥१०९॥

मनो ब्रवीयः प्रविधाय सत्यप्रतिवृत्तिर्विक्रमद्विवेकः ।
अध्यात्मचिन्तां विदधद् भयं चेतुः किमस्य कुयाद् मदनः शिखण्डी?
॥११०॥

यथा मनःसारधितिद्रिक्काश्यान् प्रयुक्त एव विषयेषु यागति ।
निपातयस्यागु च तत्र जीवमनोऽधिकः कः परतन्त्रभाषः ॥१११॥

न एव धीर्गो बलवान् न एव न एव विद्वान् न पुनर्मुनीन्द्रः ।
चेतैर्द्रियागामुपरि स्वमत्ता विस्मयिता मानमनिर्जयेत् ॥११२॥

जितैर्द्रियं शास्त्रमनःप्रतिष्ठितं कषायमुक्तं ममताविवर्जितम् ।
उदात्तितारं समुद्राग्मदे मुनिं न एव सारं लभते स्म जीवतान् ॥११३॥

मुमुं वाञ्छन् सर्वविजगति तदर्थं प्रयतन्ते
तथापि क्लेशांश्चान् मननमनुबोधानि विविधान् ।

तदर्थं ममाग विषयविषयु र्वैवगतन
विदिम्वा नि संगामयति रमत वाऽऽत्मनि युध ॥११४॥

एतान् इत्यभाय परमविभुस्यं 'गुदधैत' यत्प
मर्वाङ्गामिप्रवाशाऽहह तदपि अहं वमभि मप्रयित्य
स्यानि माता निताम्न तदय विमलता ननुमनं यतः
प्रागुक्तं वाच भूय स्मरत वृद्धतया वमभमि म माह ॥११५॥

कृत्वा स्वस्थ हृदयवमः सुलसाद्यमनः
शास्त्राराम समुपविशता-ज्ञानुमात्मानमतम ।

मन्त्र हता ' कुर्वन् मुधियाऽनादित पाशवद्
व स्यात् स्वात्मापरि हतइया सूदधाशगगाऽपि ' ॥११६॥

इत्यथ गृहिणाऽपि घतमि मदा मद्भाषताऽऽत्म्यताद्
अध्यात्म इत्यस्मिन् न विदधत ममागवायाण्यपि ।
यतर्नैव पथा च तऽपि विषमाद् मुख्यत यनङ्गवाद्
इत्यथ परिहृतिः परिमिताऽध्यात्मापदशा मत् ॥११७॥

इति ' प्रकीर्णक उवदेग ' प्रथम प्रकरणम् ।

द्वितीय-प्रकरणम् ।

पूर्वसेवा ।

न दुष्करो योऽंगपथाधिराहः किं दुष्करं तर्हि जगत्प्रयेऽपि ? ।
योऽंगस्य भूमायधिराहणार्थमादायुपायः परिदृश्यतेऽयम् ॥ १ ॥

पूजा गुरुणामथ देवताया आचारशुद्धिर्नपनि प्रवृत्तिः ।
निःश्रेयसे द्वेषविराजितन्यमेषैव शास्त्रेऽकथि ' पूर्वसेवा ' ॥ २ ॥

पिता च माता च कदागुरुश्च ज्ञानेयवृद्धाः पुनरेतर्दीयाः ।
धर्मोपदेशप्रवणो महात्मनः मतां मनः श्रीगुरुवर्गे षणः ॥ ३ ॥

कर्तव्यं पतस्य नदा प्रणामश्चिन्तिऽप्यमुष्मिन् बहुमान एव ।
पुराऽस्य सम्यग् विनयप्रवृत्तिर्नांघर्षादस्य निबोधनं च ॥ ४ ॥

आराध्यभायः प्रथमोऽस्ति पित्रोर्धिमानयंस्तौ लघुधीर्बुधोऽपि ।
आराध्येद् धर्मगुरुकर्मो किं नायद्भूलस्तदरेधते हि ॥ ५ ॥

पुण्यैर्महद्भिर्गुरुदेवसेवा सम्प्राप्यते, तत्र नहि प्रमादः ।
कर्तुं क्षमो बुद्धिमतां कदापि कल्याणगङ्गाप्रभवोऽयमध्या ॥ ६ ॥

अनादरं ये गुरुदेवतानां कुर्वन्ति, पात्रं सलु ते कृपायाः ।
अमी धराका निजकर्मदोषाहता यतः श्रेयसि प्रसलन्ति ॥ ७ ॥

घलघ्नियै दाम्यमुपैति यस्य तस्यायमानः परिपद्यते चेत् ।
न सद्यते तर्हि कथं गुरुणामप्यप्रिया भावुककारणं वाक् ? ॥ ८ ॥

प्रेम्णा यलाद् वा वनितावचांसि सत्कारमागंऽस्वलितं नयन्ति ।
वाचं हितां तत्रमधद्गुरुणां न मन्वते, कीदृश एव मोहः ? ॥ ९ ॥

अपराधाणां शुचित्वयोधा महाप्रतेषु स्थिरता दधाना ।
अमर्शिन शान्तिमुधापभागा धमापदशा गुरवाऽवसेया ॥१८॥

तयाविधा भागुरथा भयावधा कथय तपोर्नु न परं यतते ।
उद्धतुमस्यानपि हेहभान परावकाराय सता हि यतन ॥१९॥

मृदययागाग्रमत स ह्य आत्मभिय ममतिपमुमिच्छो ।
स्याद् बहभा वाग्भक्तनुताऽपि यागाऽस्मि दूर न दशेदुशो वन्
॥ १२ ॥

यथापेक्ष्य विनिश्चयस्यामाय प्रशम्भाशयता गृहस्थे ।
मवऽपि ह्य परिपूजनाया मयाग्रह साम्प्रतमहतायाम् ॥२३॥

शास्त्रपराद्विषये च चारिमनोधनाचारनया वभाप ।
विशददुष्टो च पत्र साम्याद् ह्यया यथाथ परिपक्षित्य ॥२४॥

न रागावादिहृदावस्था वदामि बुद्धि मयमप्रवाशा ।
गुह्यस्वरूप परमभवाऽनौ मता मता ह्य पदाभिधय ॥२५॥

राग राव च प्रणम्यार्थक ह्यऽपि हि ममपवन् ।
कमत्र साम्यायु च तदि भदा विवक्तुमहमि बुधा यथावन् ॥२६॥

तस्मात् न ह्य मनुष्यान्नाम प्रियाऽपिवाचानहि मय वदित् ।
रागादिमलाऽऽवर्गानि नाम तदाय मवहसया कुन स्यात् ॥२७॥

वर्षे मरणा प्रभुमरणा विविक्तसाम्यायु म मववदी ।
ममिह म मनुष्येदृहाऽऽवर्ग मकारावयम म मस्यात् ॥२८॥

वदस्याहो विविधा विधन् विधन् वयदित् ममव मदादि ।
मदाऽवर्गानाऽपि न ह्यवर्गानां ह्यवर्ग पुत्रावर्गानां ह्यम ॥२९॥

ममममि वयविकी पदाय ममोहममम वयव म मय ।
ममममम परमभवाय वददित्मममममममम ॥ ३० ॥

स्वाभावसाक्षात् नयतीदृशता च मुद्राश्रिणन्धं च कृतज्ञता च ।
सत्रप्रतिनिध्याप्यित्वैतं च मत्ता स्तवः प्रमृत्तयोग्यवाक्यम् ॥२१॥

नान्यथापि विचार्यते नान्यथापि विचार्यते नान्यथापि विचार्यते ।
नान्यथापि विचार्यते नान्यथापि विचार्यते नान्यथापि विचार्यते ॥ २२ ॥

अङ्गुलीयमण्डपं नमता च मन्त्रप्रयोगे, महतां च मार्गे ।
समाह्वयन्त्यन्यमानन्दं च मन्त्राद्युक्तिं मुनिचारिता य ॥२३॥

दाहाद्विधा ५ - नरनि मयं चोच्चित्यभिधायकम् ।
 मयप्रकाश मयमनस्य मदि मदाचार उदात्तद्वया ॥ २४ ॥
 चतुर्भिः कलापकम् ।

स्ववर्तन इदमनुवर्तनं स्वस्यादयेद् योग्यधारकशुः ।
वदतद्वन विवर्तकाग्न मनामुवा कृष्टमुपागतं स्यात् ॥ २५ ॥

यथाह ॥ १३ ॥ यत्नानि यन्तु यथाशक्ति तपो विधानम् ।
इत्यर्थः ॥ १४ ॥ यत्न-विधानं यथाशक्त्या विधीयमानं तत्र विधिकपूर्वम् ॥ २६ ॥

विशेषः १ २ सर्वात्म्यसम्पत्त्यासनादस्वप्न न संविद्येयः ।
यस्य सत्ता यस्मात् न स्यात् इत्यादिना कर्म न दृश्यतेऽपि ॥२७॥

न शब्देन नान्यतमप्युक्तं च कर्म' एव तस्य क इत्युच्यतेऽर्थः ॥
अथ नवमः ॥ यदा तु साध्यवशात्तदा भ्रमः स्यादिति वक्ष्येकसत्रः ॥२८॥

न पश्चात् सावर्तना मयमा दहस्य संज्ञत विधायते नु ।
नमन इत न पश्चात् ययन नवायभ्यमितुं मुधीताम् ॥२९॥

त यत्र न यत्नमस्ति तत्र स्याद् यामा न हानिं पुनराप्नुयन्ति ।
 अंगानि तस्य पुनर्वापि-द्वयाणि कुर्यान् नयम्भन मुषिचारयुक्तम् । ३० ।

धनस्य हताशना निराश स्वस्थामिनः संमहते युभुजाम् ।
उद्देशं भास्माक्षनिमग्नदृष्टुं तथा यथाशक्तयपि नैव चित्रम् ॥३१॥

वदति मन्त्रं प्रतिपद्यते च दावाभिवर्ण्यो भव एव भौम ।
विचित्ररूपास्ति च वधमृष्टिस्तद् भागवतीमपितु न युक्तम् ॥३२॥

मातायिधर्म्यादुरमप्रपूर्णभाज्यापभागं प्रविधीयमान ।
प्रपद्यत यद्यप्यगलक्ष्मीभयं तदा वा घतं पयटनं स्यात् १ ॥ ३३ ॥

अग्नौ शरीरं प्रचरति कर्मभार्यायिना गुह्यदन्तशोया ।
अग्नौ प्रचर्यं यदि शापनाया नाग्नौ प्रचर्यं यदि शापनीया ॥३४॥

सम्पादितमेतत् तपसादरेण वृष्टस्य सम्यक् महत्तत्त्वभावात् ।
बहुप्रसङ्गे पलायानं तदा स्याद् रौद्रा न च स्याद् मरणभयाऽपि ॥३५॥

भुवि सृष्ट्वा वा रसयोजिता ये-पशून्-गिरिमितवस्तुभिषा ।
दिव्याशक्तानामपि साम्यता वा प्रवीक्षिता नापि तपः स्यत्वा ॥३६॥

गाढयस्य मग्दीकरणं तपसाऽस्ति प्राप्तं रहस्यं तपसाऽत्र सधम् ।
धर्म्या रमन्तेऽत्र विष्वक्दीपमाह्वानितात्माप्रतिहेनुमागा ॥३७॥

समप्रवृत्तभयताऽप्यर्गा भयाभिनिर्वादा इमे द्विषति ।
अज्ञानमात्राज्यमिहान्ति हेतुर्गदा १ महादारणं एव भावः ॥३८॥

समारभागं सुखमद्वितीयं ये मन्थत त्रुमविवर्जनेन ।
निधेयं तत् समधिभिषक्तं आद्यधपात्रं न मता भवति ॥३९॥

सुखादुभुक्तिर्मधुरं च पानं प्रजापतयस्त्राभरणादिधानम् ।
इतस्ततः पयटनं यद्येष्टं यद्यस्यगाया सुमुखीमुखं च ॥ ४० ॥

इत्यादिकं शमं बहुप्रकारकं समाख्याते प्रवटप्रतीतिकम् ।
मुक्ता वयं नामति विषस्य माद्वान् प्रसारयन्त्यज्ञगणं कुशुद्धय ४१॥
सुखम् ।

समारभागं सुखं यद्वत् प्रतीतिमारादति दृक् सप्रतनम् ।
कर्मज्ञायात् शरण्यहुरन्वाद् दृक् शाश्वितत्वादसद्वत्ततश्च ॥४२॥

समस्तकर्मक्षयतोऽपिल्लार्थप्रकाशयुक्तं सुगमद्वितीयम् ।
 यस्मिन् त्रिलोकीसुखमस्ति विन्दुमुक्तो क इच्छेन्नहि ? को भवेद्
 द्विन् ? ॥४३॥

एवं च मुक्तायनुकूलवृत्तिरवापुपायोऽभिहितेषु मुख्यः ।
 यस्मिन् स्थितेऽन्येऽपि भवन्त्युपाया यत्रास्थिते व्यर्थं उपायराशिः
 ॥ ४४ ॥

इत्येष योगप्रथमाधिकारिप्रवर्तनं किञ्चिदिदं श्रुत्वादि ।
 यथावदस्मिन् पथि सञ्चरन्तः सम्यग्दृशो प्रग्विभिदा भवन्ति ।४५॥

अथ परावर्तननामकालेऽवशिष्ट उन्मृष्टतया भवन्ति ।
 सम्यग्दृशो मोक्षपदस्य लाभेऽप्ययं विलम्बोऽर्धत एव भूयान् ॥४६॥

विमलः परिणाम आत्मनः

किल सम्यक्त्वमुदीरितं बुधैः ।

अपवर्गपुरप्रवेशनं

न हि मुद्रामनयापुषामिमाम् ॥ ४७ ॥

तृतीय-प्रकरणम् ।

अष्टाङ्गयोगः ।

यत्राऽस्ति दुःखानुविद्धमवानतं सुखं शाश्वतमेव मोक्षः ।
समप्रकमक्षयलक्षणोऽसौ नमस्मि मुक्तिं सति कमलेशे ॥ १ ॥

स्वगापवर्गौ भवतो विभितौ स्वगाद् यतः स्यात् पतनं, न मोक्षान् ।
स्वर्गे सुखधी पुनरिन्द्रियोप्या शेया पञ्चदशमयी तु मोक्षे ॥ २ ॥

मशमकावभवतो द्विधाऽऽत्माऽऽदिमस्तु संसारितया प्रसिद्धः ।
अशमका निवृत्त-मुक्त-निद्र-ब्रह्मादिशब्दैरभिधीयते च ॥ ३ ॥

मोक्षाऽऽमये यागविद् पुराणा यागस्य पन्थानमदीवृदात् ।
अष्टाङ्गभेदः स पुनः प्रसिद्धः प्रद्वयते विद्यतः तत्स्वरूपम् ॥ ४ ॥

यमनियमाऽऽसनप्राणायामाः प्रत्याहृतिश्च धारणया ।
सार्धं ध्यानसमाधी इत्यष्टाङ्गानि यागस्य ॥ ५ ॥

तत्रार्हन्नामत्याऽग्नेयब्रह्मापरिग्रहाश्च यमाः ।
शौच तोषश्च तपः स्वाध्यायः प्रभुषिविस्तनः नियमाः ॥ ६ ॥

यथागततोऽभित्तनया शरीर-शरीरिणी सम्भवता न युक्ता ।
परा भवः कस्य हि आचरीतुं नाशः शरीरस्य शरीरिनाशान् ॥ ७ ॥

नाप्येवमेवाग्नपृथक्स्वमहाहिर्नोर्विचाराश्चनि सञ्चरिष्युः ।
एवं हि हिता न हि सम्भवित्री हतः शरीरेऽपि शरीरभाजः ॥ ८ ॥

मेधायिनस्तन् प्रतिपद्यन्ति देहाद् विभिन्नमप्यहभूतं कथञ्चिद् ।
संयोगतोऽभिन्नमतोऽहनाशे या स्याद् व्यथा ता प्रवदन्ति हिताम् ॥ ९ ॥

आवाटकाश्च सुराधिरानान् सवन्न जीयेषु सुखसुखस्य ।
द्विषामिष्यतः पटिविग्नस्य धीमान् न क्वापि हिताऽऽधरणं
विदध्यात् ॥ १० ॥

यत परिश्रेशमुपैति जगन्नुमापत नम्यामपि ता गिर म ।
पूराऽपि अस्पष्ट वदपि ममाधिन् वदशे चरनियन्धन च ॥२३॥

पुनरिति ते स्योदपदागधिर्दे पूर्योतल मुम्भुजमागधेया ।
मनाप्रधामूपनचेरितानि स्पृशन्ति नासत्यदियं यक्षेयाम् ॥२४॥

पुष्टोऽप्यदा । प्रज्वलितानिना हु सात्रीभयद् दुर्धचमानलोह ।
पार मृता ये तनुते प्रमोद न चन्दनं तं न च रत्नमाला ॥२५॥

त्रिभुवरा धामपराध भागा स्थापैकपदा स्यजना समष्टा ।
मना मृपायाद् उपासनीय त्रिमयेदपा मुधिया मनोपा ॥ २६ ॥

मनास्यं यद् वितताति लाह पुर्वातनाता द्दल निषामम् ।
दोषान् प्रसून प्रयत्नान् प्रमम तद् धमशाला न यद्व्यमम्यम् ॥२७॥

प्रतानि शपाणि वदम्यहिमासरावर पालितमानि धीरा ।
मत्यस्य भङ्गे सति पात्रिभटादनगलं तन् मत् विष्णुपत ॥२८॥

स्वमम्यर्दायं हरताऽधमम दल स्वधमापयने प्रशद ।
हने धने स्वास्त्यसुते न मून तस्मान् परिश्रममिगम्यताऽपि ॥२९॥

दरिद्रता-भुभङ्गा-शरास्त्रादादिर्न स्वयफलं विनाशय ।
तत्र प्रवृत्तिपदान ममुम्भुजं पुता प्रदानं न तूलाऽप्यदृष्टा ॥३०॥

मयापि ता दृष्टमिदं पुन वा नन् स्वधमाग्भिनयान् मनुष्य ।
ममूनमान्दमपतशुभभुज वारीभरता प्रपथ ॥ ३१ ॥

पञ्चोदपापद्रुमधिष्टिताऽस्ति स्वास्त्यं परं दारित्तान् न विष्णु
पूजं य धैर्यं य मति य मम्यन् प्रमाम्ना वारिम हीनभाग्य ॥३२॥

वा मापनऽमी शान्दव यव शान्तिं दु ध प्रविने हने नु ।
मनुष्येभ्यऽपुपयानि दापत्रोष विविगदेति जहन्नु चैदम् ॥३३॥

स्तेपमपूति मनु मोक्षपादमनेदवृत्ति दुर्धर्षमग ।
विदुद्वहमम य नापुत्राद् दम्यन्ममदध परम भावन् ॥३४॥

यस्मिन् प्रदीपे शलभन्ति दोषा यस्मिन् सुधांशौ परितापशान्तिः।
यस्मिन् समुद्रे गुणरत्नमूर्तिस्तद् ब्रह्म को न स्पृहयेत् सचेताः ॥३५॥

यस्मिन् दिनेशे परितप्यमान उपद्रवध्वान्त उपैति नाशम् ।
इष्टार्थसम्पादनकल्पवृक्षेऽस्मिन् ब्रह्मचर्ये सुधियो यतेरन् ॥३६॥

सिंहासने धोपयिशनं सुरेन्द्रः प्रचन्दते यान् शुचिभक्तिनम्रः ।
ते ब्रह्मचर्यव्रतयद्भुक्ता मनस्विना मर्त्यभुवां जयन्ति ॥ ३७ ॥

फलन्ति मन्त्रा यदते च कीर्तिरध्यासते सन्निधिमप्यमर्त्याः ।
यस्मिन् सति प्रसुरितप्रभावे तद् ब्रह्मचर्यं सुविचारलभ्यम् ॥३८॥

अस्थनां प्रभूतं यलमप्यन्तं रक्तप्रवाहं प्रयिकासयन्तम् ।
मुखे प्रतापारुणतां दधानं न कः सुधीर्ब्रह्मयमं सुरक्षेत् ॥३९॥

न तं शरत्पर्वदिमांशुरोचिः प्रहादमुत्पादयितुं क्षमेत् ।
न ते रसं दिव्यफलानि ज्ञापि हार्दं रसं ब्रह्म यमातनोति ॥४०॥

यत् प्राणभूतं मुनिधर्मलक्ष्म्या हेतुः परब्रह्मणि यच्च, यस्मात् ।
निर्याति मेधा तदिनीय शैलात् तत् पालयन् ब्रह्म न पूज्यते
कैः ? ॥ ४१ ॥

इह प्रतिष्ठा च परत्र च स्वयंस्मादसौ ब्रह्म विहाय, मार्गम् ।
आपातमात्रे रमणीयमन्ते किम्पाकषद् दारुणमाभयेत् ॥ ४२ ॥

देहे तपस्येव ॥ तापहेतुर्हेतुर्न वा भक्तिरिव धमस्य ।
स्वभाषसिद्धौ मनसः पयित्रीभावे स्थितो ब्रह्मयमश्नकास्ति ॥४३॥

परिक्षमन्ते गृहमेधिनस्तु न सर्वथाब्रह्ममहाव्रताय ।
तद् देशतो ब्रह्मणि ते यतेरन् स्वदारनुष्टाः परदारयजाः ॥४४॥

अयं स्वमारं जननीं सुतां वा स्वां कामदृष्ट्या समवेक्षमाणे ।
धोपतापप्रभयं विचिन्त्य परस्य नार्या न वृशो क्षिपेत् ॥४५॥

नहि स्वदारा अपि सेवितव्या आसक्तिः, किं पुनरन्यनार्याः।
नोत्सङ्गते क्षेप्तुमितस्ततः स्व ही ! यस्यते पातयितुं तु रेतः ॥४६॥

पुनः शरीरस्य सम्पन्ति राज्ञा हते पुनः राक्षि पुरम्भ हानि ।
 राक्षु ततः कामशरेभ्यः एनं ब्रह्मोपसद्गादधरं विधाय ॥ ४७ ॥

६ अथ दत्तत्रयं परं पुमान् या सयने शो वपन्नाऽपन्ना ।
विश्वं दातुं ददते च दाता यत्र परस्त्री ॥ नु संवतीया ॥४८॥

मयस्त्वनाश इत्यर्थं य एव यथा वपुष्पाततमशयाति ।
 दात्र दोरस्त्वल्महनयाऽप्यस्त्राप्रसङ्गस्य वगन्यमुनि ॥ ४९ ॥

शिराषदुष्पाधिश्चादं पादौ समुत्पन्नसुन्दरवाग्निपूराम् ।
समुत्पन्नसुन्दरवाग्नि-पूरंशरत्नसुधाधाममनादराऽऽभ्याम् ॥ २७ ॥

एवंविधा शौहृत्तन्त्रापरामपि स्वप्नेषु साधितमभ्यधीयाम् ।
संभारस्थीमपि ज्ञानकृत्यन्तौ परिज्ञाय विषयशाला ॥ २१ ॥
युगम् ।

अथ प्रवृत्तिव्ययः प्रवृत्तिर्द्व्यप्रवृत्तिश्च मिथः विधिना ।
यस्या न नाभाग्यथापिना निषिन्ना म्यु सुगम्यद्वयै ॥२२॥

वासानुपमं पुरं विष्णुमन्मथमज्ञाभिज्ञा विपश्चान् ।
 तेषांविधेः प्रपन्ति येन हृदयं न मारयते नापि दुःखं चमयन् ॥२३॥

इत्येवमुक्त्वा कुष्ठिमन्त्रमादापयं परितस्त्रिभुवनेभ्यः सा ।
 तन्नाह्विता सा मूषलीममगच्छन् न स्पृष्टादृष्टिर्वा कदापि ॥२४॥

ॐ सर्वं भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम् ।
चक्षुर्भिर्यज्जगत्पश्याम ।
नस्य भद्रं तस्मै हविर्ब्रूयाम ।
सर्वं भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम् ॥२॥

परमेश्वरः सर्वभूतानां आश्रयः ।
सर्वभूतानां हृदये स्थितः ।

पुनः प्रवेष्टुं प्रतिपादयन् सप्त दश ब्रह्मचर्यं वनिताप्रसादुरि ।
सामान्यतया च सामान्यं ग्रहेषु निवृत्तिस्थिते संनमि अष्टादिभ्याम् १५३ ।

परिचर्या मृगयति मृगयन्तश्च बर्मेष्टवन्त्या इति ज्ञानवन्तः ।
परिचर्यां सर्वमपि लब्धवानि द्रव्यानिहोदं मुनयःपुनश्च ॥५॥

गृहस्थभाषो मुनिता च भिन्ने परिग्रही तत्र मुनिर्गृहीय ।
परिग्रहाऽऽत्मकमुनेर्मुनित्ये भवेन्न कस्माद् गृहिणां मुनित्यम् ? ॥२५॥

निम्नो गृही स्यादपरिग्रहस्ये निम्नो मुनिः स्यात् सपरिग्रहत्ये ।
प्रत्योपभोगे मदनप्रसक्तेरपि प्रचारस्य न दुर्धन्यम् ॥ ६० ॥

प्रत्यग्रहे लाभदृशापि मूलक्षतिं विनाऽप्यत्र यदस्ति सत्तः ।
संगारदुर्धाननिरोधहेतुः मुनिश्चिन्ने माध्यपरिग्रहस्यम् ॥ ६१ ॥

गृहस्थवर्गस्यपरिग्रहस्यमध्यानिर्मु न प्रभवित्पुरस्ति ।
अतः न कुर्याति परिग्रहस्य प्रमाणमाशाप्रसराधराधि ॥ ६२ ॥

परिग्रहस्याऽऽत्मलितप्रचारे तृष्णा प्रचारे लभते निताप्तम् ।
तनां तनः पांन इवाभ्युराशी भवे निमज्जेदिति चिन्तनीयम् ॥६३॥

परिग्रहस्यानिवशीभवत्तं मुञ्जस्ति शीरा विषयाभिधानाः ।
दृश्यन्तर्हो दहनः कवायस्याधा निदग्धस्ति पुनः समस्तात् ॥६४॥

पापस्य बलमनुभव्य तानि क्षायावलीयानस्मादुराशाम् ।
आशामेवमत्र चरन्ति वेगात् न यत्र भानः क्षिप्तो रयेष्ट ॥६५॥

आशान्तविभ्रान्तनांऽपि लाभयानिधिभ्नेः प्रसरन् निदग्धः ।
यमांऽशनांऽप्येव समाधिनो धीरेक्षविधाः स्युर्गृहिणोऽपि धन्याः ॥६६॥

आश्रमभारा मयपुत्रमूले परिग्रहः कारणमभ्यमीयाम् ।
तस्माद्वचसं नियतप्रमाणं परिग्रहं नैविरधीत गेही ॥ ६७ ॥

पतानदिमादिवमान् व्यग्रेक्षेद्भूमि सङ्गालविन्मु मयधाः ।
यमांऽप्ययं मार्गजनीन एव स्वाभाविविही जीवननीतिरेवा ॥६८॥

उषा ब्रह्मादिवमा अमी दिहाल्लापविलुप्तनया विमुक्ताः ।
मदप्रसे सन्ति च मार्कभेमा विनर्तवाये प्रनिवश्रविष्ठा ॥६९॥

विनर्तवाये प्रनिवश्रविष्णुमात् योगस्य जीह्वेयमेवय योगिनः ।
क्रेतुयोगस्य कर्माविरेऽप्यां विप्रावतेना प्रथमं हि पुरुषमे ॥७०॥

मादय मति यित्वंमभ्या अयेमते सलु सलुविशति ।
तानुमादाप्यद्वान्ति हि ते प्रोधाथ म्यामाथ तयैवमोदत ॥७१॥

अति भेदा मृदु-मध्य-तीक्ष्णैर्विभि निति यथासमख्या ।
 मृदुमध्यतीक्ष्णानिधा पुन मृदुमृदुमध्यतीक्ष्ण ॥ ७२ ॥
 युग्मम् ।

तत्तमसागमनस्तत्त्वं न पले अमीया नितरा विभाष्ये ।
न द्रव्यं समुपेयुषा यन् पले यमानामभिधीयत तन् ॥ ७३ ॥

सप्ततन्मर्थयत् पुरस्ताद् निमग्नैरा अपि ददमाज ।
संय प्रशम्यति तदयमाद्ये व्रत एव यान्मुधा पयोधम् ॥३५॥

[illegible]

निष्ठितं प्रकृतिं पीयूषाभाऽङ्गरिमहः जगद्विषयस्ययथा ॥३८॥

मागद्विः ।

महो व यागस्य यदति दुष्टीरष्टाभिर मह ता व्रमज ।
 प्रमदया मद्रत एव याथा वृष्टिभाप प्रथमाऽत्र मित्रा ॥ ७३ ॥

यदेव मित्रादिनि दर्शनं स्यात् तृणान् गच्छात् इहापमानम् ।
यदेव मित्रादिनि दर्शनं स्यात् तृणान् गच्छात् इहापमानम् ॥ ७८ ॥

गोधितराग मुद्राल मनाऽस्मै नमस्य पञ्चाङ्गतया प्रणाम ।
मुद्रमेतन् दिल योगवीजं गृह्णाति वृष्टाधिह वसमान ॥७९॥

तथा विगुडाशयतय सथाऽऽहार्यदानादिवहप्रचारे ॥ ८० ॥

गृहस्यभायो मुनिता च भिक्षे परिग्रही तन्न मुनिर्गृहीय ।
परिग्रहाऽऽमक्तमुनेर्मुनित्वे भवेन्न कस्माद् गृहिणां मुनित्वम् ॥२९॥

नित्यो गृही स्यादपरिग्रहत्ये नित्यो मुनिः स्यान् सपरिग्रहत्ये ।
ब्रह्मोपभोगे भद्रनम्रमेकरपि प्रचारस्य न दुर्वचस्यम् ॥ ६० ॥

ब्रह्मग्रहे लाभदुशापि मूलक्षतिं विनाऽन्यत्र वदन्ति मन्तः ।
मेमारदुर्घातनिरोधहेतुः मुनिश्चिन्तं साध्यपरिग्रहत्यम् ॥ ६१ ॥

गृहस्यवर्गस्यपरिग्रहस्यमध्यामिन् न प्रमयिष्णुरस्ति ।
अतः स कुर्वीत परिग्रहस्य प्रमाणमाशाप्रसराचरोधि ॥ ६२ ॥

परिग्रहस्याऽऽमूलितप्रचारे तृष्णा प्रचारं लभते नितान्तम् ।
ततो जतः पात इवाभ्युराशी भये निमज्जेदिति चिन्तनीयम् ॥६३॥

परिग्रहस्यातिवशीभक्तं मुष्णन्ति खीरा विषयाभिधानाः ।
दहत्यनङ्गं दहनः कषायप्याधा निहन्त्यस्ति पुनः समन्तान् ॥६४॥

पापस्य बल्लोममुलस्य नानि क्षोपायलीमातरमाहुराशाम् ।
आशोर्मयस्तत्र परस्मि वेगाद् न यत्र भामः शशिनो रवेष्ट ॥६५॥

आक्रान्तविभ्यत्रितयाऽपि लोभयानिधिष्णैः प्रसरन् निदग्धः ।
यमाऽशतोऽप्येव समाश्रितो वैरेवंविधाः स्फुर्गृहिणोऽपि धन्याः ॥६६॥

आश्रमभारा भवदुश्मूले परिग्रहः कारणमन्यमीषाम् ।
तस्माद्वचसं नियतप्रमाणं परिग्रहं मेविदधीत गेही ॥ ६७ ॥

एतानर्हिमादियमान् स्वशक्तेरहंस्ति सस्याल्यिन् समग्राः ।
धर्मोऽस्ययं सार्वजनीन एव स्वाभाविकी जीवनमीतिरेषा ॥६८॥

उक्ता अर्हिमादियमा भमी दिहालाचवष्टिन्नया विमुक्ताः ।
महात्रे सस्ति च सार्वभौमा विनर्हंवाधे प्रणिश्रविन्ता ॥६९॥

विनर्हंवाधे प्रणिश्रविन्तत्वाद् योगस्य औत्तर्यमेवैव योगिनः ।
यत्रेव योगस्य वधाविरेऽङ्गनां विप्रावनेना प्रथमं हि पुरयने ॥७०॥

विनाह्य मस्ति विनयेन-कथा द्वायवमन सत्त्व समर्पितानि ।
 कृतानुमादात्तदवाग्निना हि न जायाय जायाय नयेन मादत ॥३१॥

नयति भेदा मृदु-मध्य-नीमैर्द्विष्टिभि मस्ति ययाननेत्या ।
 द्वायवमन मृदुमध्यनीमाग्निधा पुन कृपुमृदुमध्यनीमै ॥ ३२ ॥
 शुभम् ।

भक्तममलानममस्तदु नै वत्त अमीयां नितरां विभाय ।
 भन द्वाय नमुपयुयां यन वत्त यमानामभिधीयत नम् ॥ ३३ ॥

दपावतम्भयन पुननाद् नितगधरा अपि दहभाज ।
 मिध प्रताम्यग्नि नद्वमाय नन वत्त यान्बुधा अयायन ॥३४॥

मायनन माययनि मतितां वत्त मतिव्यवहृतऽपि यन ।
 स्वाहम्य वाया नवत्त परनाऽनुयवृत्ताऽपीतिवत्त द्विनाया ॥३५॥

अनयमानमननिह-ज्य भवस्ति रत्नाति न नुर भानि ।
 मतिष्टित मद्धति वायनाभाऽरविमर जगमवयववयाध ॥३६॥

यागदृष्टि ।

महो व यागम्य यदग्नि वृष्टोरष्टाभिर नद ता ममण ।
 शुभद्वया मस्त यव याधा वृष्टिबभाय मयमाऽत्र मित्रा ॥ ३७ ॥

मर्द व मित्राकुशि दर्शन म्यान मृजान गद्वान इहापमानम् ।
 न दववायादिपु तदवृत्ता रायमनऽऽपि व नापरत्र ॥ ३८ ॥

मायानराग कुशल मनाऽर्म ममध यमाहनया मयाम ।
 सैन्द्रमनत् विन् यागयोत्रं वृह्णाति वृष्टाविह वर्तमान ॥३९॥

न ववात्र तन् मनु यानराग मुनिप्रवक्ष्यपि शुद्धरूपम् ।
 तयां विनुज्ञाऽयतम सैवाऽऽहारप्रदानादियद्भुवारे ॥ ८० ॥

गृहस्यभायो मुनिता च भित्ते परिग्रही तत्र मुनिर्गृहीय ।
परिग्रहाऽऽसक्तमुनेर्मुनित्वे भवेन्न कस्माद् गृहिणां मुनित्वम् ॥२९॥

निन्यो गृही स्यादपरिग्रहस्ये निन्यो मुनिः स्यात् सपरिग्रहस्ये ।
ग्रन्थोपभागे मदनप्रमत्तेरपि प्रचारस्य न दुर्वचस्यम् ॥ ६० ॥

ग्रन्थग्रहे लाभदुशापि मूलक्षतिं विनाऽन्यत्र यदन्ति सन्तः ।
संसारदुर्घातनिर्गोधहेतुः सुनिश्चितं साध्यपरिग्रहस्यम् ॥ ६१ ॥

गृहस्ययगंस्त्वपरिग्रहस्यमध्यासितुं न प्रमथिष्णुरस्ति ।
अतः स कुर्यात् परिग्रहस्य प्रमाणमाशाप्रसरायरोधि ॥ ६२ ॥

परिग्रहस्याऽन्तर्लितप्रचारे तृष्णा प्रचारं लभते नितान्तम् ।
ततो जनः पौन ह्याम्युराशौ भये निमज्जेदिति चिन्तनीयम् ॥६३॥

परिग्रहस्यातिवशीभवत्तं मुष्णन्ति चौरा विषयाभिधानाः ।
दहत्यनहो दहनः कथायव्याधा निदग्धन्ति पुनः समन्तात् ॥६४॥

पापस्य बल्लोमसुखस्य शान्तिं दोषायलीमातरमाहुराशाम् ।
आशोर्मयस्तत्र धरन्ति वेगाद् न यत्र भामः शशिनो रयेष ॥६५॥

आक्रान्तविश्वत्रिणयाऽपि लोभयोनिरधिस्तः प्रसरन् निदग्धः ।
धर्मोऽशान्तोऽप्येष समाश्रितो धीरेयंविधाः स्फुर्गृहिणोऽपि धन्याः ॥६६॥

आरम्भभारा भयदृशमूले परिग्रहः कारणमन्यमीयाम् ।
तस्माद्वचसं नियतप्रमाणं परिग्रहे सर्वविधीत गंही ॥ ६७ ॥

यतानर्हिमादियमान् स्वशक्तेरहेति मन्थालयितुं समप्राः ।
धर्मोऽस्म्ययं सार्वजनो न यत्र स्वाभाविकी जीवननीतिरेषा ॥६८॥

उक्ता भर्हिमादियमा अमी दिक्कालावच्छिन्नतया विमुक्ताः ।
महाव्रते सन्ति च सार्वभौमा वितर्कवाधे प्रतिपन्नचिन्ता ॥६९॥

वितर्कवाधे प्रतिपन्नचिन्तनाद् योगस्य मौन्यंमयेक्य योगिनः ।
यमेषु योगस्य यमादिरेऽजनां विप्रापनेता प्रथमं द्विदुश्यते ॥७०॥

सादय सन्ति वितर्कमश्रुता प्रत्येकमेते सल्ल सप्तविंशति ।
मानुमोदास्पदशरिता दि ते प्रोधाष लोमाष तथैव मोहत ॥७१॥

यनि भेदा मृदु-मध्य-तीव्रैर्भेदश्रिभि सन्ति यथोक्तसरया ।
त्यक्तत मृदुमध्यतीव्राश्रिधा पुन स्युमृदुमध्यतीमै ॥ ७२ ॥
युग्मम् ।

तत्तन्मनानमनमनु मे फले अमीषा नितरा विभाध्ये ।
त प्रवर्ष समुपेयुषा यत् फले यमानामभिधीयते मन् ॥ ७३ ॥

प्राप्ततर्क्ययत्त पुरस्ताद् निमगर्षरा अपि देहभाज ।
नेष प्रशाम्यति तद्वेषमाये व्रत फल याम्बुधा यथोचन ॥७४॥

तत्प्रव्रत प्राप्तयति प्रणिष्टा फल प्रसिध्यत्यवृत्तेऽपि यत्न ।
त्याइस्य वाचा य फले परस्याऽनुपपत्त्याऽपीति फल द्वितीयो ॥७५॥

तत्प्रयत्नामव्रतनिष्ठयत्ते भवन्ति रत्नानि न दुर्लभानि ।
प्रणिष्टिने प्रकृति योयलाभोऽपरिमहं यम्भयत्प्रसाध ॥७६॥

योगदृष्टि ।

महो य यागस्य वदन्ति दृष्टोरष्टाभिर मह ता क्रमेण ।
मुषद्वया मन्त्र एव वाधो दृष्टिर्वैभाष प्रथमाऽत्र मिश्रा ॥ ७७ ॥

मन्त्र य मिश्रादृष्टि दर्शन स्वान् मृणालाद्वायान इहापमानम् ।
म द्रव्यावादिषु त्वद्वृत्ती राक्षससङ्गाऽपि य नापरय ॥ ७८ ॥

मीषीतरा कुशल मनोऽस्मै नमश्च यथाकृतया प्रणाम ।
समुद्रमतर् विल यागधीने गृह्णाति वृष्टाविह यत्तमान ॥७९॥

न यत्तले तन् खनु धीतरागे मुनिप्रवेष्टाऽपि पुद्गरूपम् ।
मेता विमुदाशयतश्च सेवाऽऽहारप्रदानादिषुमशरै ॥ ८० ॥

गृहस्यभायो मुनिता च भित्ते परिग्रही तत्र मुनिर्गृहीय ।
परिग्रहाऽऽसक्तमुनेर्मुनित्वे भवेन्न कस्माद् गृहिणां मुनित्वम् ॥६९॥

निन्यो गृही स्यादपरिग्रहत्ये निन्यो मुनिः स्यान् सपरिग्रहत्ये ।
प्रव्योपभोगं मदनप्रमत्तेरपि प्रचारस्य न दुर्धनत्वम् ॥ ६० ॥

प्रव्यग्रहे लाभदुशापि मूलक्षतिं विनाऽन्यन्न वदन्ति सन्तः ।
संसारदुर्घातनिरोधहेतुः सुनिश्चितं माध्यपरिग्रहत्यम् ॥ ६१ ॥

गृहस्यवर्गस्यपरिग्रहस्यमध्यामिन् न प्रमथिष्णुरस्ति ।
अतः न कुर्यात् परिग्रहस्य प्रमाणमाशाप्रसराचरोधि ॥ ६२ ॥

परिग्रहस्याऽन्वलितप्रचारे तृष्णा प्रचारं लभते नितान्तम् ।
ततो जगः पोत इवाम्बुराशौ भवे निमज्जेदिति चिन्तनीयम् ॥६३॥

परिग्रहस्यातिवशीभवन्तं मुष्णन्ति चौरा विषयाभिधानाः ।
दहत्यनङ्गो दहनः कषायध्याया निहन्धन्ति पुनः समस्तात् ॥६४॥

पापस्य बहोमनुष्यस्य सान्तिं दोषायलीमातरमाहुराशाम् ।
आशोर्मयन्तत्र धरन्ति वेगाद् न वत्र भासः शशिनो रयेष्व ॥६५॥

आक्रान्तविश्वप्रिययाऽपि लोभपयानिधिर्लभः प्रसरन् निहन्नः ।
यमांऽशनांऽप्येष नमाश्रितो वैदेयविधाः स्युर्गृहिणांऽपि धन्याः ॥६६॥

आग्न्भभारा भवयुक्षमूले परिग्रहः कारणमस्यमीषाम् ।
तन्माद्वश्यं नियतप्रमाणं परिग्रहं संविदधीन गेहो ॥ ६७ ॥

पतानहिमादियमान् स्वशक्तेरहंनि नम्यालयितुं समग्राः ।
धर्मोऽन्यथं सार्धजनो न पथ स्वाभाविकी जीवननीतिरेषा ॥६८॥

उक्ता अहिमादियमा अमी दिक्कायाश्चष्टिष्ठन्नतया धिमुक्ताः ।
मदाग्रं नमि च सार्धभीमा वितर्कवाधे प्रतिपक्षयिक्ता ॥६९॥

वितर्कवाधे प्रतिपक्षविघ्ननाद् योगस्य लोकर्यमयेष्य योगिनः ।
यमेव योगस्य समाविरेऽङ्गानां विप्रापनेता प्रथमं द्वि युज्यते ॥७०॥

हिंसादप्य सति वितङ्गमश्रुत्वा प्रत्येकमेते स्म सप्तविंशति ।
वृत्तानुमोदास्पदवारिता हि ते प्राधाद्य लोमाद्य तथैव मोदत ॥७१॥

भवति भेदा मृदु-मध्य-तीव्रभेदविधि सन्नि ययोक्तमख्या ।
प्रत्येकमत मृदुमध्यतीव्रादिषा पुन स्युर्मृदुमध्यतीव्रे ॥ ७२ ॥
सुग्मम् ।

एतन्महानमनस्तदु मे फले अमीषा नितरा विभाष्ये ।
अन प्रवर्ष समुपयुषा यन् फल यमानामभिधीयत नम् ॥ ७३ ॥

इषाव्रतस्यैष्यत पुरस्ताद् निसर्गवरा अपि देहमान ।
मिष प्रशाम्यन्ति नदेयमाद्ये व्रत फल यागपुषा भयोवन् ॥७४॥

सम्यव्रत प्राप्तयति प्रतिष्ठा फल अन्विष्यात्पहतऽपि यन्ने ।
स्यादस्य वाचा खपन् परस्मादनुपच्यतोऽर्पतिफल द्वितीयो ॥७५॥

अन्विष्यात्पहतनिघलत्ये भर्षन् रत्नानि न वृत्मानि ।
प्रतिष्ठितं ब्रह्मणि योयेलामोऽपरिग्रहे जन्मवधम्वयाध ॥७६॥

योगदृष्टिः ।

अहो व योगस्य यदनि नृहोरभाभिर मह ता व्रमेण ।
सुमदया सहत एव याथा दृष्टिर्वमाद्ये प्रथमाऽत्र मित्र ॥ ७७ ॥

मद व मित्रादृष्टि दर्शन स्यान् नृणानलाद्वात इहापमानम् ।
न हवशायादिषु त्रिदवृत्ती रायप्रसङ्गाऽपि च नापरय ॥ ७८ ॥

माघीतराग कुशल मनोऽस्मै नमस्य पञ्चाङ्गतया प्रणाम ।
समुद्रमतन् विल यागवीजे गृह्णाति पुष्टाविह वत्तमान ॥७९॥

न वेचले तन् मनु धीतराग मुनिप्रवक्ष्यन्ति पुद्गरूपम् ।
एषा विद्युदाशयतश्च सेयाऽऽहारप्रदानादिषु प्रवर्ते ॥ ८० ॥

गृहस्यभायो मुनिता च भिक्षे परिग्रही तन्न मुनिर्गृहीय ।
परिग्रहाऽऽस्तक्तमुनेर्मुनित्वे भवेन्न कस्माद् गृहिणां मुनित्वम् ॥२७॥

नित्यो गृही स्यादपरिग्रहत्ये नित्यो मुनिः स्यात् सपरिग्रहत्ये ।
प्रयोपभोगे मदनप्रमत्तेरपि प्रचारस्य न दुर्यचत्यम् ॥ ६० ॥

ब्रह्मग्रहे लाभदुशापि मूलक्षतिं विनाऽन्यन्न वदन्ति सन्तः ।
संसारदुर्घातनिरोधहेतुः मुनिश्चितं साध्यपरिग्रहस्यम् ॥ ६१ ॥

गृहस्यवर्गस्यपरिग्रहस्यमध्यामिर्मुं न प्रभविष्णुरस्ति ।
अतः स कुर्वन्ति परिग्रहस्य प्रमाणमाशाप्रमराचरोधि ॥ ६२ ॥

परिग्रहस्याऽस्त्वलितप्रचारे तृष्णा प्रचारं लभते नितान्तम् ।
ततो जनः पात इवाभ्युराशौ भये निमज्जेदिति चिन्तनीयम् ॥६३॥

परिग्रहस्यानिवशीभवन्तं मुष्णग्निं खीरा विषयाभिधानाः ।
दहन्यन्तश्च दहनः कषायध्याधा निहन्थन्ति पुनः समस्ताम् ॥६४॥

पापस्य बहोममुलस्य नानि क्षीयावलीमातरमाहुराशाम् ।
आशोर्मयस्तत्र चरन्ति वेगाद् न यत्र भासः शशिनो रयेद्य ॥६५॥

आक्रान्तविभ्रजितयोऽपि लोभययानिधिस्त्रैः प्रसरन् निरुद्रः ।
यमोऽशनाऽन्येव समाभितो धीरेचविधाः स्युर्गृहिणाऽपि धन्याः ॥६६॥

आरम्भभारा भवपुत्रमूले परिग्रहः कारणमभ्युपगाम् ।
तस्माद्दुर्दयं निवृत्तप्रमाणं परिग्रहं संविदधीन गेही ॥ ६७ ॥

एतानिहिमादित्यमान् स्वशक्तेर्दृष्टिं सस्यालदितुं समप्राः ।
धर्मोऽन्यथं सार्वजनो न यत्र स्वाभाविकी जीवन्तनीतिरेया ॥६८॥

उक्ता अहिमादित्यमा अमी दिक्कालाचरविष्टप्रतया विमुक्ताः ।
प्रदात्रं सन्ति च सार्वभौमा विनष्टवाधे प्रतिपन्नविष्णा ॥६९॥

विनष्टवाधे प्रतिपन्नविष्णवाः योगस्य मोक्षस्यमेव योगिनः ।
यत्रेव योगस्य वसाविरेऽशनां विप्रावनेना प्रथमं हि पुरुषते ॥७०॥

हिमादय सति वितर्कमश्रुत्वा ग्रन्थेऽवमेते सल्लु समविशति ।
इतानुमोदास्पदवारिता हि त प्राधास्य लोभास्य तर्धय मोहत ॥७१॥

नयति भेदा मृदु-मध्य-तीव्रभेदस्त्रिभि सन्ति ययोक्तमग्या ।
ग्रन्थेऽवमेत मृदुमध्यमीवास्त्रिधा पुन म्युर्मृदुमध्यतीव्र ॥ ७२ ॥
युग्मम् ।

पतन्महात्मनस्तन्म मं पले अमीषा नितरा विभाष्ये ।
अन प्रवर्ष समुपेयुषा यन् पले यमानामभिधीयत तत् ॥ ७३ ॥

दयाव्रतस्यैषयत पुरस्नाद् निमगर्वरा अपि देहमात्र ।
मिष प्रशाम्यति तद्वपमाये व्रत पले याग्युषा अयोचन ॥७४॥

सत्यव्रत प्राप्तयति प्रतिष्ठा पले प्रसिध्यत्यहनेऽपि यन्ते ।
स्यादस्य वाचा यपले परस्याऽनुषष्टतोऽपीतिपले द्वितीयो ॥७५॥

अस्त्यनामव्रतनिघल्लभ्ये भवति रत्नानि न दुर्लभानि ।
प्रतिष्ठित व्रतानि चायलाभाऽपरिमदे जग्मव्यन्थवाध ॥७६॥

योगदृष्टिः ।

परीं च यागस्य वदति दृष्टीरष्टाभिर सह ता व्रमण ।
मुषदया सहत पव वाधा दृष्टिविभाष प्रथमाऽथ मित्रा ॥ ७७ ॥

मन्द च मित्रादृशि दर्शन स्यात् मृणाललोदूपात् इहोपमानम् ।
न दववायादिषु खेदवृत्ती रोषप्रसङ्गाऽपि च नापरत्र ॥ ७८ ॥

माधतराग कुशल मनोऽस्मै नम्रध पञ्चाङ्गतया प्रणाम ।
मंगुस्मेतन् विष्णु यागधीजे गृह्णाति दृष्टाविह वर्तमान ॥७९॥

न केवलं तन् सल्लु वीतरागे मुनिप्रवेष्टव्यपि गुडरूपम् ।
तथा विशुद्धाशयतय सेवाऽऽहारप्रदानादिषुद्वारै ॥ ८० ॥

गृहस्यभायो मुनिता च भिक्षे परिग्रही तन्न मुनिर्गृहीय ।
परिग्रहाऽऽमक्तमुनेर्मुनित्वे भवेन्न कस्माद् गृहिणां मुनित्वम् ॥५॥

निन्यो गृही स्यादपरिग्रहत्ये निन्यो मुनिः स्यान् सपरिग्रहत्ये ।
ब्रह्मोपभोगे मदनप्रमत्तेरपि प्रचारस्य न दुर्यचत्यम् ॥ ६० ॥

ब्रह्मप्रदे लाभशुभापि मूलशक्तिं विनाऽन्यन्न वदन्ति सततः ।
संसारदुर्घातनिरोधहेतुः मुनिचितं साध्यपरिग्रहत्यम् ॥ ६१ ॥

गृहस्थयर्गस्त्यपरिग्रहत्यमध्यामिन् न प्रभविष्णुरस्ति ।
अतः न कुर्यात् परिग्रहस्य प्रमाणमाशाप्रसराशरोधि ॥ ६२ ॥

परिग्रहस्याऽऽस्त्वद्वितप्रचारे नृणां प्रचारं लभते नितान्तम् ।
तर्नां अतः पात इवाभ्युराशी भयं निमज्जेदिति चिन्तनीयम् ॥६३॥

परिग्रहस्यातिवशीभक्तं मुष्णति चौरा विषयाभिधानाः ।
दहन्यनङ्गं दहनः कषायव्याधा निदग्धन्ति पुनः समस्तान् ॥६४॥

पापस्य बल्लोममुत्स्यन् नानि क्षांदावलीमातरमाहुराशाम् ।
आशांमैयस्तत्र चरन्ति वेगाद् न यत्र भामः शशिनो रयेष ॥६५॥

आप्राप्तविश्वत्रिययाऽपि लोभययानिधिर्भूतः प्रसरन् निदग्धः ।
यमांऽशतांऽन्येव समाश्रितां धरेष्वविधाः स्युर्गृहिणांऽपि धन्याः ॥६६॥

आरब्धभारा भवशुभमूलं परिग्रहः कारणमस्यमीयाम् ।
तस्माद्वदस्य नियतप्रमाणी परिग्रहं मैविद्धीत गृही ॥ ६७ ॥

पतनहिमादियमान् स्वशक्तेरद्वेष्टि सत्तालपिन् मममाः ।
धर्मोऽस्यैव सार्वजनो न एव स्वाभाविकी प्रीयननोतिरेषा ॥६८॥

उक्ता अहिमादियमा अमी दिक्कालावच्छिन्नतया त्रिमुक्ताः ।
महाव्रतं सति च सार्वभौमा त्रिकर्षाधे प्रतिपन्नचित्ता ॥६९॥

विमर्शवाधे प्रतिपन्नचित्तनाद् योगस्य सौकर्यमनेक्य योगिनः ।
यत्रेण योगस्य वभावितरेऽङ्गनां विप्रायनेना प्रथमं हि पुरयने ॥७०॥

विनादय सगति विनयमश्रुता प्रत्येकमते साह सप्तविंशति ।
 हानुमादाप्यद्वारिता हि न प्राधाद्य लाभाय तथैव मोहन ॥७१॥

नयति धेदा मृदु-मध्य-तीव्रैर्भेदविधि सगति यथानम-या ।
 नययमत मृदुमध्यतीव्राग्निधा पुन स्युमृदुमध्यतीव्रं ॥ ७२ ॥
 युग्मम् ।

अनन्यमनन्यमनन्यदु नं पक्षे अमीषो नितरा विभाष्य ।
 अत प्रवर्ष समुपेयुषा यत् पक्षे यमानामभिधीयत नम् ॥ ७३ ॥

दयप्रत्ययवत पुष्पाद् निम्नपरा अपि दृढभाज ।
 मित प्रशाम्यगति तदेवमाद्ये वत पर साग्वुधा अवापन ॥७४॥

मयवत मासवति प्रतिष्ठा पक्षे प्रमिष्यत्यहृतऽपि यत्ने ।
 यदाभ्य वाया य पक्षे परम्णाऽनुपपत्तनाऽपीति पक्षे विनाये ॥७५॥

अनयनामप्रतनिधनये प्रवर्गित नानि न पुन-भानि ।
 निहित प्रवर्गित बोधलाभाऽपरिहृत अमययन्यवथाध ॥७६॥

योगदृष्टि ।

अतो च साग्व्य वदन्ति दृष्टीगताधिर नह ना यमम् ।
 मुह्यद्वता नहन यथ वाधा दृष्टिबधाये प्रवमाऽत्र मित्रा ॥ ७७ ॥

अत च मित्रादृष्टि दर्शन स्वात् मृत्तानन्दुदान इहात्मनम् ।
 न इवहादाश्रित्य तदेवता सावयनभाऽपि च नापरय ॥ ७८ ॥

अत-पराय वृत्तम् मनोऽर्म्मे नमय दृष्टावयवा प्र-मम् ।
 मनुजमनर् विम योगदीपे दृष्टानि इहाविव दलमन ॥७९॥

अ वेवत् नम् सप्तु यानता मुनिवववववि मुह्यद्वम् ।
 तेष विद्वदाश्रयनम् सप्तुऽश्रयनमदनादिद्वुऽर्म्मे ॥ ८० ॥

- १। प्रीतिस्त्वविच्छिन्नतयाऽत्र योग-व्यासु भक्तिर्मेहती च सत्सु ।
मय न तीव्र भवतस्तयाऽनाभोगऽपि नान्यदयमयोग्यकर्म ॥ ९१ ॥
- ब्राम स्वकीये विषये च कृत्येऽधिकेऽधिकस्ये च विषोऽमुच्छ्रिता ।
दुःखदहमाय सता प्रयत्ने नानाविधं क्षीय्य कथन्वबुद्धिः ॥ ९२ ॥
- मन्माहमुद्धे प्रतिभाप्रकाश प्रया पुन सति सुविस्तरेण ।
रिहा प्रमा तद्विदेत्यमुष्या इष्टी मदा तिष्ठति मन्यमान ॥ ९३ ॥
- व्याऽऽमने नाम सुख-न्दिर स्याद् दृष्टियन्ता सा विदिता नृतीया ।
इह च वाष्ठाग्नि-प्रकाशमम भवद् दशनमत्र इष्टी ॥ ९४ ॥
- महास्र त-वद्वन्मिनाय वेपो न योगस्य पथि प्रयागे ।
पम-धुन-स्वरयोरभावाद् स्थिर सुख चाऽऽमनमाधिरस्ति ॥ ९५ ॥
- अनाऽन्तराया शममानुबन्धि द्वाभिमितो न च मन्मविष्णु ।
अपायदूरीभवनेन कृत्य भवन् ममने प्रणिधानपूर्वम् ॥ ९६ ॥
- पूत सत्कामस्य विदग्धबुद्धेयो दिव्यगन्धर्व-ऽभिजाय ।
तन्वेदिमारोहति तत्त्वविषासुधाममास्वाद इहाभिलाष ॥ ९७ ॥
- अमन्यमुष्मिन् क्षुण्णमप्यपार्थनिवाधराया भुवि बीजपाप ।
सतिस्त्वमुष्मिन्नमनि क्षुणेऽपि नि मशय कर्मपरिभय स्यात् ॥ ९८ ॥
- नृपाऽविता प्रा-पमेन योगेऽप्यानेन मुक्ता इन्वादि क्षीमा ।
अम्या च तत्त्वभवदप्रवृत्तिन भूस्मदोष पुनरत्र भाति ॥ ९९ ॥
- ए भ्राम-ऽभ्रामगतिप्रराध न यागिभि प्राप्यमो वभावे ।
स रेचकः पुरक-कुम्भको च भ्रामो वहिर्बृत्तिरिहाऽऽदिम स्यात्
॥ १०० ॥
- अनुरागं यद् पुनरस्य पुरक स्थिरत्वमम्पादनमेव कुम्भक ।
मैहस्वभावा यत् योगसाधका गच्छन्ति वेचित् ॥ १०१ ॥ (
- स्याद् यथा-मानयस्तु बाह्यभावस्य रेखाद् अथ २८
यथायंतस्वर्ग-कुम्भनाद् ३ नम -

स्वीतोऽपि मित्रादपि पुत्रतोऽपि धर्मः प्रियः स्यादिह प्राणतोपि ।
धर्माय प्राणानपि* विशिष्येत प्राणान्तकृष्टेऽपि ननु न्यजेत् तम् ॥१०३॥

एवं भयक्षारपयोनिरामान् तस्यश्रुतिस्वादुजलेन पुण्यम् ।
यीजं प्ररोहप्रयणं करोति सम्यज्जतिः सद्गुहमूरिभक्तिः ॥१०४॥

मिथ्यात्यमस्मिन्न वृशां चतुष्केऽयतिष्ठते प्रमथ्यविदारणेन ।
प्रत्येयिभेदो भवति स्थिरायां तद् दक्षचतुष्केऽत्र न मूषमबोधः ॥१०५॥

अपेक्षसंवेचपदाभिषेयं मिथ्याम्वदोपाशयमूचिशांसः ।
तस्य प्रभायेण कृतायकाशा कृत्येऽप्यकृत्येऽप्यपिवेकयुद्धिः ॥१०६॥

अपेक्षमाणा अपि जन्म-मृत्यु-जराऽऽमयोपद्रवदुःखपूर्णम् ।
संसारमल्पेतरमोहदोषात् समुद्रिजगत् न हि देहभाजः ॥ १०७ ॥

अपेक्षसंवेचपदं चतुष्के वृशाममूपामपि वर्तमानम् ।
सत्सङ्गतस्तस्य विनिर्जयेन स्वतांऽपयात्येष कुतर्कराहुः ॥१०८॥

शमान्पुयाहे प्रतिकूलघाते नद्वोधपक्षे च हिमोपपातम् ।
भट्टानशल्यं समयकारणं च प्रचक्षते योगविदः कुतर्कम् ॥१०९॥

यादन्य मार्गाः प्रतिपादमार्गां नानाविधाः सन्ति सतां सभासु ।
तस्यान्तमाप्नोति न सत्यमीभिर्दृष्टान्त आस्ते तिलपीलकोऽत्र ॥११०॥

एकेऽभियुक्ता अमुकं पदार्थं यथाऽनुमानैः परिकल्पयन्ति ।
अन्येऽभिरुपा अमुमेव भावमन्यस्वरूपं प्रतिपादयन्ति ॥१११॥

अतीन्द्रियायां यदि हेतुवाद्वैविनिश्चयाध्यानमधिधेयुः ।
एतावतः कालत एव तेषु सुनिश्चयः प्राशयरेः कृतः स्यात् ॥११२॥

तस्मात् कुतर्कप्रद उज्झितव्यां नानेन कोऽप्यस्ति कलोपलम्भः ।
मध्यस्थभावे च कृतायकाशे सम्यग्वृशां सम्भविता विकासः ॥११३॥

सम्यावृशः सन्ति चतस्र एताः स्थिरा च कान्ता च प्रभा परा च ।
प्रत्यावृतिस्तत्र भवेत् स्थिरायां स्याद् दर्शनं भ्रान्तिविषर्जितं च ॥ ११४ ॥

अथाहतेप्रग्विधेदनेन स्फुरद्विष्वोऽव्यमानमानाम् ।

मेमारचरा इतिभाति याध्वलीगृहमोहनमग्निर्धैष ॥ ११२ ॥

तत्र परं उयोनिविह हारूपं वैवन्वित्र मथ उपप्लवाऽप्य ।

एवं च भोग भवभागिभागाऽऽभाग्यरूप प्रतिमामतेऽप्य ॥ ११६ ॥

एवमभाया उपमादिनाऽत्र सवमायवाधस्य समग्रयाऽपि ।

अथाहति ना पुनरावचते ममाहनिर्वाऽप्य इन्द्रियाणाम् ॥ ११७ ॥

अवसववपपदाद् विरुद्धं स्याद् वचनवचपद् स्थिरायाम् ।

एतद् पुनप्रग्विदिदारणार्थं दधिप्रसार मुनया वदन्ति ॥ ११८ ॥

नमस्य ह्यन्तादृशि संप्रवेरास्यान्मभार्थं भुवद्दीनं च ।

चित्तस्य दृष्टा स्थिरवर्धने यन् ना धारणामत्र वदन्ति नरत ॥ ११९ ॥

गिरास्वभावादिह मायमुच्य मीमाननाया अपि संपिडान् ।

ममदृष्टित्वं स्यादधधारणाया लाघवियाधमस्तुलीनता ॥ १२० ॥

एवमहमे तावत् ईक्षमाणाऽनुश्लिष्य यस्यापु यथाऽप्य मथ्यात् ।

अत्रान्द स्वरपद् मर्धं मायाऽम्बुवद् विद्वत् भुवन उर्ध्वति मानम्

॥ १२१ ॥

इहमेर्णति दधन्ममुष्वां धारणं तानि धामन विहगुम् ।

होमना सन्धयदा उवाचते दधानमं मनुजान् तामं विम् ॥ १२२ ॥

होमना होदिवा ममाना माहाध्वारशरदऽप्य नानि ।

तावन्तामनरत्न ममाऽनमममस्याऽपि नूनं मथार ॥ १२३ ॥

इति प्रमाणादुनिपुण्यवधा एवमेवमात्रा रहिता स्या च ।

एतत्त एवाममुद्गर्भं हो शमन्धाम स्ववरी रविहम् ॥ १२४ ॥

मर्धं एवम् अदवरी हि दुर्गं मर्धं एवम् अदवरी च मर्धम् ।

दुष्पुणं दधुन एवमुक्ते दुष्माऽत्र मावप्रतिर्णितम् ॥ १२५ ॥

एव एवता विषये च अमदेवममवाऽत्र वरदम् ममम् ।

एवं ममम् पुनरेवम् हि एवममाऽनममने मम ॥ १२६ ॥

अमङ्गयुत्याग्यक्रमत्प्रवृत्तिपदं प्रभायां लभते मुनीन्द्रः ।
प्रशान्तयाहित्वमपीदमेवेदमेव नामान्तर्गतोऽग्य आहुः ॥ १२७ ॥

वृष्टिः परा नाम समाधिनिष्ठाऽष्टमी तद्रामङ्गविवर्जिता य ।
सात्मीकताऽस्यां भवति प्रवृत्तिर्यधिः पुनश्चन्द्रिकया समानः ॥ १२८ ॥

अस्यां निराचारपद्मं मुनीश्वरः श्रीधर्मसंभ्यासयलेन केवलम् ।
लक्ष्योत्तमं योगमयोगमन्ततः प्राप्यापथगं लभतेऽस्तकर्मकः ॥ १२९ ॥

तृणगोमयकाष्ठद्वयमुक्त्वा-

कण्ठीपप्रभयोपमीयते ।

अथ रत्न-भ-भानु-चन्द्रमः-

प्रभया बोध इह कमान् पुनः ॥ १३० ॥

वेदादिदोषा इह निर्गतास्तथाऽ

ब्रह्मादिका अष्ट गुणाः धिताः क्रमात् ।

इत्येवमन्नाटकमष्टकं नृणां

भिक्षुणानांऽद्दर्शनं योगिसम्मतम् ॥ १३१ ॥

चतुर्थ-प्रकरणम् ।

कथायजय ।

- आत्मन्त्ररूपं प्रथमं प्रविष्टयागमित्रया प्राप्तदहमानविता ।
 न एव योगस्य यदस्ति भूमिरावाशचित्रोपममयथा स्यात् ॥१॥
- आत्मन्त्रे योगतः कृष्यमाणं मन्त्ररूपं सततं प्रोदयन्ते ।
 तस्यैवतऽनन्तरविज्ञानबोधाऽऽनन्तरं मास्ते सशयस्याऽथ लेख ॥२॥
- इह पक्षापक्षितये नमस्तमस्तमवयव व्यतिरिच्यतऽन ।
 महत्सदा धतत इत्यन्तु द्वौ जडेन चेतस्यमुपायुत न ॥३॥
- मिदमन्त्रं जहस्य पाणान् केशान् विविधान सहते सदाऽऽत्मा ।
 विवशबोध प्रतिभाति देहाद् दुःसातिधि स्यात् कुत एव भूमा ॥४॥
- महेशानामवमवाप्ति भूमा माज्ञान तथ धीरा यदन्ति ।
 भाग्याशासादूतदुःखं यद् भाग्यदुःखं भाग्यदुःखं भाग्यदुःखं ॥५॥
- मन्त्रार भाग्यं नित कथायेन्द्रियं न यवतरया व माभ ।
 भाग्यदुःखं कथायसम्प्राप्त्यार उवा भवदुःखं ॥६॥
- या वरदनु परितापकारण शमागन्ता दुर्गतिवसनी पुन ।
 उपपन्नान् प्रथमं स्वमाधय दहद् दहद् वहिरिवापर न वा ॥७॥
- भाग्यं तस्य मशय समाक्षमा क्षमाऽऽत्ममात्रापरिष्कृतावताम् ।
 सा सदाऽऽत्मविज्ञानसारणि द्विष्टाभूमिधरभदनाशनि ॥८॥
- गुणम् ।
- भाग्यं मिदो मृदुमप्यतामाधनेकभेदे नक्त्यानुभूतो ।
 पादुकरूपं न उदेति तादृगूरमानुविद्ध विनोति हय ॥९॥
- योगस्य पक्षा यमस्तिनिष्ठा सा माध्यामानन्त्रवद्वृष्टि ।
 यन्मातृतेऽभासनि योग्यरसो हलाहलाद् वाग्मति शोचिन् स ॥१०॥

निशम्य दुर्भाषितमन्यद्दीयं नातन्वते रोगमुदारचिताः ।
 मम्यादमीय महनम्यभायः शाल्यं शठाग्रे नहि कर्तुमर्हम् ॥११॥
 ब्राध न कस्माद् विदधीत योगी? दुर्भाषितैः स्यान्न हि कोपि रोगः ।
 न या यश भो देवने चिलापं ब्रह्मस्य हानेरपि नास्ति वार्ता ॥१२॥
 शपेण येन दधनऽवकाशं वेगान् पुनः सत्यगुणप्रहाणिः ।
 एवैव स्यात्तत्र न भवमाण आत्मोन्नत्यध्यना रोपसमाभयेन ॥१३॥
 हयवृत्तं प्रयत्नऽस्मदीय प्राचीनकर्मस्य च चिन्तनीयम् ।
 यथाश्वस्य स्यात्ति वा प्रकाश प्रयोजके कर्मणि वा विधेयः? ॥१४॥
 कृतापराधं यदि नाम काया न कर्म किं तदि कृतापराधम् ? ।
 एतन्न प्रमाणं विनाशमात्रं सर्वेऽपराधाः सन्तु कर्मराजः ॥१५॥
 दैवाक्यवदामगवाऽपि तथाधिदेवतास्तादृश-तर्जनादि ।
 विनश्य आत्मानमवश्यमेव श्रमा तदेव न हि किं क्षमा नः? ॥१६॥
 प्रकल्पमानोऽयं-एतन्न प्रकल्पमेद्विप्रमुनाऽविन्दम् ।
 कल्पनमात्राक्य विचारार्थात्तर्जनीय माभ्यः करुणाऽऽरूपदेसः ॥१७॥
 इवराजः इति नृपतिरिति यथा न कोपः श्रियते दयातः ।
 नदा इयार्जुन एव नृपय बाधस्वरुद दुर्योधनानि कुर्वन् ॥१८॥
 ननुऽपि नृप न विनीत्युक्तान्ये ममागतोऽनेकदा एव आत्मा ।
 नदाऽपि मत्ता गतिनाऽप्येव न मद्यते मद्यति दुर्योधनम् ॥१९॥
 आकाशशान्तिमभूत्तथाविगक्रोशतोऽमी पुनरेति वृद्धिम् ।
 प्रदीपनस्य प्रशमाय वाहि शिखरि नास्तेजकमिन्धनादि ॥२०॥
 दूरीकृता रज्ज् इति प्रतापी नीतः समग्रः स्वगतोऽप्युपेक्षाम् ।
 अथ प्रकाशवर्णं हिमयं तयाऽप्यमी वेदु इतमामनेयम् ॥ २१ ॥
 कोऽप्यस्मदीया भुवनत्रयेऽपि कर्तुं कुथं यत्र शिवाधिकारः ? ।
 ज्ञेयते एताऽस्मि न कर्मकल्पयोग्यात्प्रकोपावरणं न तस्मान् ॥२२॥

स्यात्तद्व्यमञ्चास्ति विद्यहिने यत् कोपाग्निना प्रज्वलने क्षम स्त
यदेहिवाये क्षम एव कोप पारत्रिवाये प्रशमो न तर्हि । ॥

यमान् कुरध्वं नियमान् कुरध्वं त्रिया कुरध्वं च तप कुरध्व
न चन् समस्ति प्रशमावगाह काऽऽशा तदैव्यं फलमुद्यमान्
॥ २॥

मनस पाचा च वपुश्च यस्याऽवगाहत क्षातिसुधासमुद्रे ।
धन्यं कृतार्थं सुकृतो मदाग्ना कलावपि प्रेक्ष्यमुद्यमान्मुञ्जाऽमौ ।

प्रोधान्धलोमूय यदेव काय करोति मघा विपरीतरूपम् ।
तदेव कोपोपरमे त्रपायै दु साय च स्याद् धिगाहा ' अयिषा ।

आक्रोशने वा परिताडने वा योगप्रवाहे स्थितवानृषिस्तु ।
ध्यादेद्- न मे विद्वन् नाशमेति तच्चिन्म्वरूपं मम निश्चलं च ।

उद्यत्स्वरूपं प्रजटो यदा स्याद् देहाऽऽमनोभिन्नतया प्रकाश
पिप्ते च भिप्ते च तदा शरीरे नाऽग्ना भवन् स्वाग्मरतो चिक
॥ ३॥

त्रिया सुमाधा च तप सुमाध ज्ञानं सुमाध नियमा सुमाधा
दु साय एव न च कोपराध न साधित माधिनमप्यशयम् ।

रोधो विधानु न हि यत्र तत्र युक्तो गृहस्थैरपि वेदिन्यप्यम् ।
सर्वत्र सर्वेष्वपि धीरयाम - बाधस्य मन्दीशक्त्यनु युक्तमा ।

अनङ्गशास्त्राणि विनोक्तितानि रहस्यमप्याग्मगिरा च लब्धम्
तथापि लब्धा यदि ना तितिभा इयस्नदाऽमौ इदयेन मूर्ते ।

यत्रान्न मानादिव्युत्पन्नाना रुद्धं प्रचारी नहि तावदप्य ।
शक्यं समापादयितुं निरोधमानादिदोषा अपि तेन देवा ।

विषयनत्रं दूरमाऽस्मदीयं भाजेन मोक्षा विदिनोऽपराध ।
न स्पृश्यते तत्पुण्यं तथापि सम्मूढता कोटुत्वं परं स्यात् ।

सम्यग्दर्शने यदि गृहणीयं तद् दर्पमर्पेण न सञ्जते स्यात् । १
विश्वमभ्यासीधितिशीतभासो मानाभविक्षेपणतः स्फुरन्ति ॥३४॥

मानं पदार्थ इव विश्वानुमहं इत्येव सम्यग् हृदि चिन्तनीयम् ।
दृश्यभ्रमा दाहयन् एव विश्वं कुतोऽपि कोऽप्यस्त्यधिको हि मर्त्यः ॥३५॥

अनन्यमभ्यासगर्वविषममनस्यमाधारणशक्तिमत्त्वम् ।
अनन्यमभ्यासगर्वावकल्पे कथाऽस्मान्मु कुर्याम यतोऽभिमानम् ॥३६॥

न धा प्रसन्ना गर्विकास्मिन्मर्त्यां न भाग्यी वृत्तयती वरं य ।
अर्थाविषय इव इव न किञ्चित् तथाप्यहो ! दर्पममुद्रतायम् ॥३७॥

न धाऽस्मा वा न गमास्मि वा न सामहित्यं न परोपकारः ।
महान् भागं वा तदिहाऽपि नाप्युक्तं तथापि गर्वः किमनः प्रहान्यम् ?
॥ ३८ ॥

इवमपि तद्वर्षमर्थाऽपि मर्त्ये कालाग्नये इष्टानिमुपैति रोगैः ।
इति चेत् ॥ ३९ ॥ अथ न ह्युक्तं न कल्पहि मातायरणे मर्तोऽर्थः ? ॥३९॥

माताययन तद् दत्तमायममी न कारीशममी न मूयम् ।
अमी न मयः तममी न इयममी न ज्येष्ठममी मुनीग्रम् ॥ ४० ॥

अमी न मयस्तनवा विश्वान्नममी न विश्वश्चिन्तयेदितारम् ।
सम्यगनया एवैव दाहयन् हृत्स्वदाग्मादकताऽवकाशः ? ॥ ४१ ॥
युग्मम् ।

व्यापकतमं मूर्तमनसं मृतेभ्यस्तन्तं जगदीशितारः ।
इति मयःशब्दं न सप्रभुता किं न. श्रमस्वर्गमिमान्येशः ? ॥४२॥

निमास्य तद् दृश्ये निवृत्त्य प्रशास्त्रतायां परिनिष्कृतायाम् ।
एवैव त्रयम् ॥ अविमानयता संज्ञायतेऽत्रानुभवः प्रमाणम् ॥४३॥

महाप्रतापमकृष्टविद्या न नृप-मृषादीधितिराहुता य ।
न दा हन मयस्तेऽविमानायता न धन्यः मुक्तयेवहीतिः ॥४४॥

भवस्वरूपं परिचिन्त्य तस्माद् निवार्यता माभुञ्जन्मोऽयम् ।
नैवाऽमृतं तत्प्रदधारिताया भवेत् पर मोहविषीपभोग ॥ ४८ ॥

माया मया यागलताहुताशो ज्ञानार्गला दुर्भेगतानिदानम् ।
आमार्पिता सद्ब्रह्महारलक्ष्मीरूपहायता वा परिहीयता मा ॥ ४९ ॥

पदे पदे दम्भमुपासते ये तन्माधिपास्ते भुवि धीभिता विम् ? ।
न न्यायत वि ष्यद्ब्रह्महारवृत्तियन् स्वाय दम्भावरण क्षम स्यात् ?
॥ ५० ॥

न्यायप्रतिष्ठा पुण्योभयच्छेद् व्यापारतोऽर्त्ता नियमात् सुखी स्यात् ।
न्यायस्य मार्गेण वर बुभुक्षा नाऽन्यायमार्गेण पर प्रभुत्वम् ॥ ५१ ॥

होहायमाविभ्रानि मात्स्विर्न ये न्यायप्रतिष्ठा विवस्तद्विवेका ।
पापास्पद ते प्रविदन्ति माया विनैव ता स्वार्थमुपार्त्नयति ॥ ५२ ॥

अनवद्य पश्यति सर्वलोके कृतेऽपि दम्भावरणे प्रकृष्टे ।
अर्था न सिद्धि लभते तद्वचमर्थस्य सिद्धौ स कुत्रा निमित्तम् ॥ ५३ ॥

इय म माया जननी तदीया य सर्वेश्वरेषु पुर मराऽस्मि ।
आरुपा मृषावाद् इतीदमीया न मञ्जन सेवति तेन मायाम् ॥ ५४ ॥

अमत्ययाना असद्वन्म्य मूमीमपारस तापममपवित्रीम् ।
शस्य महचेतति क सुमथा मायामुपासीत विषर्जनीयाम् ? ॥ ५५ ॥

बुधति ये दु ति मन परम्य प्रतारणातो यदुभि प्रवारै ।
पुण्यन्ति हिंसाविषयवृत्ती ते दूरे दयाऽऽरामत इवृश स्यु ॥ ५६ ॥

पिपीलिवादीन् लघुदेहभाजो रक्षन्ति यन्मैमनुजान् पुनर्ये ।
प्रपातपत्स्यापदि बधयित्वा दयालवस्ते न हि, विनु पापा ॥ ५७ ॥

अस्यैवतो बध्नत परम्य देवस्तुतो गर्भनमयतय ।
पतादृशा मो विमपि वपन्ते कृतन सम्यक् तिलकेन भाले ॥ ५८ ॥

प्रवक्ष्यन्ते सति मन्त्रिपातऽनुष्ठानदुग्ध विवृति प्रयाति ।
उत्सव्य माया विशशीकृताया मनोभुवा बीनदमह्वराय ॥ ५९ ॥

पञ्चम-प्रकरणम् ।

ध्यानसामग्री ।

कषायरोधाय त्रितेन्द्रियस्य त्रितेन्द्रियस्याय मनोविशुद्धिः ।
 मनोविशुद्धये समता पुनः साऽसमस्यतस्तत् तलु भावनाभिः ॥१॥
 भीमाद् भयाम्भोनिधिनो भयं येन तदेन्द्रियाणां विजये यतैत ।
 तस्मिन्महत्वाऽपिपुथेस्मिन्धु-मध्योपमांश्चप्रकरोऽस्म्यहमः ॥ २ ॥
 देहात्मनूः स गजमीनभूतपतङ्गमारङ्गकुलं प्रयाति ।
 सुप्तमेकैकद्वयीकद्वीपान् का तर्हि सर्वाक्षरतस्य घाता ? ॥ ३ ॥
 अनुपादमूकतां विगतां शक्तिभाजां यद्वीन्द्रियाणां विजयो न जातः ।
 मूकद्वीपाद्गन्तव्यं शक्तिभाजांऽप्यंजस्विनः पण्डितया वदामि ॥४॥
 अन्तर्देहाद्वायनहेतुहेतुः स इन्द्रियाणां विविचित्रतन्मम् ।
 एतान्तेऽनःकरणस्य शीघ्रं प्रापदयके यन्ममनीयं कुर्यात् ॥५॥
 आत्मन मनोश्च इहापशब्दं भवावदे प्रक्षिपति विद्योतीम् ।
 अराजको निःशरणां जनोऽयं प्राप्ता ततः कोऽयं संवेदनीयः ? ॥६॥
 मार्गस्थमृगमृग्य महानुभावान् मुक्तिप्रिया प्राचरतस्तपीति ।
 वाग्येन येनमप्यद्वैतभावमप्यत्र कृत्राणि परिश्रितेद् द्राष्ट ॥ ७ ॥
 मनोविशोदेन विनेन योगधराधारां हगर्माहने यः ।
 प्रहस्यते पञ्चगुण्य क्रमाख्यां देहादभं कर्तुमनाः स मूढः ॥ ८ ॥
 दहानि कर्माणि मनोनिरोधे मनःप्रचारे प्रवर्तन्ति तानि ।
 अमंयमः संयम एतदीयां मयस्य मोक्षस्य समस्ति मूढम् ॥९॥
 हनन्वरीविषमप्रवरीयो मनःपुत्रो विविचित्रजीवः ।
 विज्ञाति हननेन विचारप्रतिनिःसंयमे येन प्रविशन्मिच्छा ॥१०॥

सद्यः प्रपञ्च प्रतिपादितोऽयं मनोविशोषाय न वेदितव्यः ।
वमभयप्रत्यलमेवमुक्तं ध्यानं तद्वत् परिशुद्धिमूलम् ॥ ११ ॥

प्रदोषिका योगपद्यप्रकाशे योगाहङ्कुरप्रोद्भवकारयपी च ।
मनोविशुद्धिं प्रथमं विधेया प्रयासवेयमर्थमम् विना तु ॥ १२ ॥

मनोविशुद्धये समताऽवलम्ब्या निमज्जता साम्यमरोधरे यत् ।
रागादिवन्मनिपरिरक्षय स्याद् अमन्द आनन्दउपेयते च ॥ १३ ॥

आहृत्य चेत् समता क्षणं चेद् निपद्यते तर्हि तदुद्भव यत् ।
अन्तः सुखे सप्रमरोमरीति च धारयेत् तद् यदि नु यथायत् ॥ १४ ॥

साम्याञ्जनं पुरितमस्ति यस्याऽन्तर्लेपने मोहतमं प्रणाशात् ।
स्वस्तिमन्स्वरूपं परमेश्वरस्य पश्यन्त्यसौ निष्ठितमाध्ययितुः ॥ १५ ॥

दूरे दिषु शमं दिषु दृष्टोपो यच्छ मनः मन्तिहितं समत्वात् ।
शक्यं समात्वादयितुं सुदृढं तद्, इहैव भाग्यं समतारतस्य ॥ १६ ॥

सुधाधनो वपति साम्यरूपो मनोभुषा यस्य मुनीश्वरस्य ।
भसारदावानलनीत्रतापाऽनुमृतिमाम्बुदतिं विं तदीयाम् ॥ १७ ॥

अर्थं पदार्थं नवैर्विभिन्नमात्मा यदाऽऽत्मानमधैति सम्यक् ।
तदा समम्बुलम्बनं प्रसूतिमशक्यलाभं विबुधेश्वराणाम् ॥ १८ ॥

सरसिते माहमृगश्वरेण भयदूरे दापयन्मूहमन्त्रे ।
समम्बुलपञ्चलनार्चिषा ये दाहं ददुस्तं परिनिष्ठितार्थां ॥ १९ ॥

दूरा अपि प्राणभूतं परम्परं यद्दृशनाच्छातिमवाप्नुवन्ति यत् ।
नाम्यस्य वन्त्यापि नमर्थताऽस्त्यसौ समत्यमर्कं शलुतत्र जृम्भते
॥ २० ॥

अनित्यभावादिवभावेना स्मृता महर्षिभिर्ज्ञाद्वा, तात्त्वविग्रमम्,
विभाष्यमानानामु ममत्वलभणाऽन्धकारनाशे ममताप्रभास्तुरेतु ॥ २१ ॥

यदि द्विपाधैरनुभूयतं तं यदतदङ्गं विषया भमया ।
यद् दृश्यते चर्मकृशा तदेतद् अनित्यमेवास्ति समग्रमत्र ॥ २२ ॥

महोपतिश्चक्रधरः सुरेश्वरो योगीश्वरो वा भुवनत्रयेश्वरः ।
सर्वेऽपि मृत्योरुपयान्ति गोचरं तदत्र कः स्याच्छरणं शरीरिणः ?
॥ २३ ॥

मयोदधिर्जन्मजरायसान-पयःप्रपूर्णः स्मरयादयद्य ।
मोहात्मकाऽऽयत्तं-विपत्तिमत्स्यः कुतः सुखं सम्भवतीदृशीह ? ॥ २४ ॥
एकाकिनः प्राणभृतो गतागतं कुर्वन्ति संसारयने मयङ्कुरे ।
अन्यार्थमुत्पाद्य धनं भवान्तरं प्रयात एकः परिपीड्यतेऽमुमान्
॥ २५ ॥

विलक्षणः सर्ववह्निर्प्रपञ्चतः सच्चिन्महामन्दमयोऽस्ति चेतनः ।
इदं शरीरं स्फुटमन्यदात्मनः कस्तर्ह्यनन्यो भुवनेऽभ्युपेयते ? ॥ २६ ॥
द्वारैः खवद्भिर्नवभिः सदैवाऽशुचीन् घृणायाः पदमस्ति कायः ।
तथाप्यहो ! तत्र यदस्ति शीघ्रसंकल्पनं मोहविलास पयः ॥ २७ ॥

मनोयधोभूयनकर्म योगाः स आस्रयः कर्मण आस्रवेण ।
शुभाशुभं कर्म शुभाशुभास्त्रि योगास्त्रियप्नन्ति शरीरभाजः ॥ २८ ॥
यथाम्बु गृह्णाति हि यानपात्रं छिद्रेस्तथा चेतन एव कर्म ।
यीताऽऽत्मरन्ध्रैरशुभैः शुभैश्च नियात्यमुनिमन् सति नो भवाग्न्येः
॥ २९ ॥

निरीधनं यन् पुनराश्रवाणां तं संवरे योगिन ऊचिषांसः ।
विभायनादास्य-भञ्जरस्य भवादुदासीनतया मनः स्यात् ॥ ३० ॥
स्यान् कर्मणां निर्जरणं च निर्जरा द्विधा सकामेतरभेदतः पुनः ।
पाकः कलानामिव कर्मणामपि स्थतोऽप्युपायादपि सम्प्रजायते
॥ ३१ ॥

यथाऽस्ति जीयैश्च जडैश्च पूर्णो लोकोऽयमेव परिचिन्तनं यत् ।
सा भावना लोकाविधाररूपा मनोवशीकारफलप्रधाना ॥ ३२ ॥

जगन् नमुदतुं मनस्पर्शः नपद्मादहो ! कीदृश एव धर्मः ।
प्रादक्षि लोकोत्तरपुरुषैर्वैतमेवात आप्नोति महोदयस्यम् ॥ ३३ ॥

शास्त्रे क्षमा मार्दवमार्जस्य च शीघ्रं च सत्यं तपसपमौ च ।
त्यागस्तयाऽविद्यमता तथैव ब्रह्मेति धर्मा दशधा वभाषे ॥३५॥

सहस्रिष्टमंस्ववलीभवन्सु विशिष्टमेतन्नरजंम लब्धम् ।
तत्राप्यहो ! तत्त्वविनिश्चयान्म-भीषोधिर्ग्न बहुदुर्लभत्वम् ॥३६॥

एतावृशीभि स्तु भायनाभि सुवामितान्त करणा महात्मा ।
ममत्वलुप्टावबिलुप्टचमानाभाम्यभिय रभितुमीश्वर ह्यातु ॥३६॥

ध्यानं समालम्ब्य समत्वमाश्रयेन् माय्ये विना तत्र कृते विदम्बता ।
ज्ञानमयोधेन च कर्मसंशयो ध्यानेन नास्य स च, तत् पर
दिनम् ॥ ३७ ॥

ध्यान ममत्वेन विना भवेन्न साम्यं विना ध्यानमपि स्फुरेन्न ।
परस्परपेक्षगतस्ततस्तद् द्वय भवेत् सुस्थिरताविशिष्टम् ॥३८॥

अतिदारुणपापभारिणोऽ

प्यमुना त्वत्नममस्तकर्मणा ।

परमात्मदशा अपेक्षित

परमध्याममिदं विदुषुधा ॥ ३९ ॥

पष्ठ-प्रकरणम् ।

ध्यानसिद्धिः ।

स्यात् ज्ञानयोगोऽथ न कर्मयोग आत्ययिकाऽऽचार इह त्रितीयः ।
शारीरिकस्यन्दनकर्मण्य न कर्मयोगः शुभमात्मनोति ॥ १ ॥

शुद्धं तप स्यात्परनिष्कर्मण्य न ज्ञानयोगो मुनयो वदन्ति ।
न उश्मन्तोभावन इन्द्रियायां न श्रेयसधीप्रतिपादकः स्यात् ॥ २ ॥

क्रियांशक्रीडामुपजगमुषा याऽनाथश्रयो मा व्यग्रहारवृत्तौ ।
गुणायताऽस्तीति परस्परश्रानाऽपयोमस्यादकताऽक्षताऽस्याम् ॥ ३ ॥

अभ्यस्यताऽप्यन पय सभ्यकृ क्रिया मत्तः शुद्धिकृतेऽस्वलन्ती ।
योग समारूढयता मुमन्तु शमप्रशक्त परमात्ममूर्तौ ॥ ४ ॥

नैवाऽप्रमत्तमिमांशयानामात्ययिकाऽऽचारविधेयताऽस्ति ।
य आत्मनसा यक् आत्ममया य आत्मनृशं न हि तस्य कर्म ॥ ५ ॥

मत्त स्थिरीभूतमपि प्रयायाद् गतायलाच्चक्षलभावमाशु ।
प्रस्थाह्वनिप्रमाननानि ज्ञाना पुनस्तस्य गतप्रमादः ॥ ६ ॥

विशालचित्तस्थितायमेव वदप्रयत्न मत्त मुनिः स्यात् ।
कृपांदिता हेतुत पय शास्त्रादिता क्रियां प्रत्यहमुद्यभाषात् ॥ ७ ॥

सभ्यकृयाऽभ्यस्य य कर्मयोगमतम्यमाभ्ये समुपाश्रितो यः ।
सदाऽप्युदात्तानतया स्थितस्य न तस्य आगेभ्यनि प्रलपः ॥ ८ ॥

नाऽऽप्य प्रिय हृष्यति नाद्विजस्य प्राप्याऽप्रियं ब्रह्मविदुत्तमपिः ।
यः स्यात् समेशो विषमेऽपि जीयन्मुक्तं स्थिरं ब्रह्म तमीरयन्ति ॥ ९ ॥

तहीन्द्रियायेंतु यदाऽनुसृज्येत् समस्तमदुष्पथिमुक्तनेताः ।
योगे समारूढयता तदानीममो महात्मा परिवेदिनयः ॥ १० ॥

मयोश्मिन् सुस्थिरमामिवाप्रवृष्टिं प्रमत्तामपुन्दरीश ।
 भिषीष्टयुग्मा रक्षन् रक्षामाऽप्युत्तमं सुखस्थानं इत्यप्रमाद ॥११॥

मृदाविमुक्ता मित्रमूचनऽपि प्रभूतमेवाम्बरानिमग्न ।
 अमात्रहारप्यपदं भयभीतरादमुखा दृषयितव्यमाणम् ॥ १२ ॥

यथैविधो निष्ठितश्चमयोगं भीषानपागतं तस्मादित्याग्या ।
 ध्यानं प्रयत्नं कुरन्तुनिषारवमाग्योऽप्युत्तमं द्वावपगती ॥ १३ ॥

मारी-पशु द्वीद-दुर्लभनिभं न्यायं विविधं विमपि व्यपक्षने ।
 मन्ताऽऽमन्तामपि यन् स्थिरं शुभं स्वस्याऽवभागतं तद्वच
 साधदम् ॥ १४ ॥

ध्याताय शालोऽपि न काऽपि निधिता यस्मिन् तस्माधि तमय
 न दृश्यते ।
 यदादेष्टितलं दायितं निधिताऽप्युत्तमं द्वावपगती ॥ १५ ॥

ध्याताय निष्ठितं दृष्टमावनामावपदम् भुजया वदन्ति ।
 मीढां प्रमेदं वरणापुदमा दुर्लभं तद ध्यातामुत्तमं गति ॥१६॥

नरैरपि जीवा सुमिता भवन्तु या कापि दायावरणानि वार्धन् ।
 विमुचयता विभ्रम-पदम् तत् कनि ताम वदन्ति मन्त्रम् ॥ १७ ॥

दुर्लभमात्रा सुलभं दत्तं दत्तायदा यः सुवचनमपि ।
 दुर्लभं तदा तदु दत्तायदा दत्तं दत्तं दत्तिवर्तनम् ॥ १८ ॥

न्यायिना दे दत्तिवर्तनम् दत्तं न्यायिना तस्मा विद्विषन् ।
 तत् दत्तं दत्तायदा दत्तिवर्तनम् दत्तं दत्तं दत्तिवर्तनम् ॥ १९ ॥

न्यायिना दत्तायदा दत्तं दत्तिवर्तनम् दत्तं दत्तं दत्तिवर्तनम् ।
 दे दत्तायदा दत्तिवर्तनम् दत्तं दत्तं दत्तिवर्तनम् ॥ २० ॥

न्यायिना दत्तायदा दत्तं दत्तिवर्तनम् दत्तं दत्तं दत्तिवर्तनम् ।
 दे दत्तायदा दत्तिवर्तनम् दत्तं दत्तं दत्तिवर्तनम् ॥ २१ ॥

आश्रित्य लोकोत्तरपुरुषाणामाज्ञामवाधां परिचिन्तनं यत् ।
यस्तु स्वरूपस्य यथार्थतात आज्ञाभिर्धं ध्यानमिदं वदन्ति ॥२२॥

यथापिरे सर्वविदोऽतिसूक्ष्मं तत्त्वं न तत् तार्किकतर्कजालैः ।
विहन्यते तत् प्रतिपत्तियोग्यं न ह्यन्यथा सर्वविदो वदन्ति ॥२३॥

अध्यात्ममार्गाऽऽश्रयणं विनाऽयमात्मा भवेऽन्नाम्यदनन्तकालम् ।
रागादिदोषैक्यशीभयन्तो निर्यान्ति नापायमहाऽदधीतः ॥२४॥

मोहान्धकारप्रचिलुप्तचेतसा नाऽकारि किं किं कल्पं मया दृष्टा ।
श्वश्रेषु तिर्यक्षु नरेषु चोत्पन्नं दुःखं न किं किं प्रतिपद्यते स्म च ! ॥२५॥

गम्भीरसंसारमहाऽऽपदाजले कालो गतोऽयं बुद्धतो ममाऽतिलः ।
कस्याऽपराधोऽत्र मया विचार्यते ! प्रमाद पतस्य ममाऽपचेतसः ॥२६॥

प्राप्याऽपि धोधि परमां मनोवधः शरीरदुष्प्रेक्षिततो मयैव हि ।
स्वमस्नके ज्वालित आशुशुक्लनिः कोऽत्रापराधी परिभाव्यतेऽपरः ।
॥ २७ ॥

स्थाधीनतायामपि मुक्तिवर्त्मनो भ्रान्त्या स्वयं पातित एव चेतनः ।
भिक्षां यथाऽदेदुपलब्धराज्यको मोक्षे स्वतन्त्रेऽपि तथा भवप्रमः
॥ २८ ॥

एवं हि रागादिकदूषणेभ्यो जाता अपायाः परिचिन्तनीयाः ।
यन्मिथुपाया अपि तन्प्रणाशे ध्यानं द्वितीयं तदपायनाम ॥२९॥

उद्दीरितः कर्मफलं विपाकः शुभाशुभत्येन न च द्विभेदः ।
द्रव्यादियोगात् न च चित्ररूपोऽनुभूतिमास्क्रन्दति देहभाजाम् ॥३०॥

प्रत्ययैध-माल्य-सुभोजनाद्यैः शुभोऽशुभः शस्त्रविषानलाद्यैः ।
क्षेत्रे नियासेन महालयादौ शुभः श्मशानप्रभृती तदग्नयः ॥३१॥

काले यमस्तप्रभृतावशीतानुष्णे शुभोऽग्नयः विपर्ययश्च ।
मनःप्रमादप्रभृती च भावे शुभोऽशुभो रौद्रविकारमाये ॥ ३२ ॥

मुदेय-मर्त्यादिभवे शुभोऽसम्भनुष्यतिर्यद्वतरकादिवेऽन्य ।
 द्रव्यादियोगादिति विग्रहस्य विधितयेत् कमफल मृतीये ॥३३॥

आत्मप्रतिष्ठ स्थितमस्त्यनन्तानन्त नभ मर्षत एव तत्र ।
 लोकोऽस्ति मध्यस्थित ऊर्ध्व-मध्याऽधोभागतो यो दधत त्रिलो
 वाम् ॥ ३४ ॥

स्वरूपमेतस्य विधिस्तनीयं ध्याने शत्रुर्ये बहुसुधमरीत्या ।
 स्वादीदृशे वृत्तयता च धर्मध्याने स्वयंवेद्यमतीन्द्रिय शम् ॥३५॥

ध्यानादमुष्माद्य नृजन्मपूर्तो महाद्विवं स्वगमवाप्नुवन्ति ।
 पुननृजन्म प्रतिपद्य चार योगस्य मार्गे पयिशीभवति ॥ ३६ ॥

ध्याने शुद्ध ततस्ते परममुपगता द्विष्टवमानि हस्या
 लोशालोशवमार्गे निरतिशयमरं ज्ञानमाप्तादयन्ति ।
 धर्म व्याख्यान्ति मोहान्धतमसहनये पयदि शम्पुरम्भ्या
 मापुष्पूतो नत म्यु परमपदपुप सविदानन्दरूपा ॥३७॥

सप्तम-प्रकरणम् ।

योगश्रेणी ।

मानसवृत्तिनिरोधं सम्प्रज्ञानेन प्रकृततया ।

योगो यदस्ति तच्छा ध्यानविशेषोऽत्र न प्रथमः ॥ १ ॥

वृत्तिक्षयस्य तपोऽसम्प्रज्ञानोऽस्ति, वृत्तयो मनसः ।

क्षीणा भवन्ति तपोः केवलबोधस्तद्वदेति ॥ २ ॥

देहस्य वृत्तयः सद्य यदा निरुद्धा भवन्ति तत्कालः ।

योगोऽसम्प्रज्ञानाद् न भिद्यते निर्वृत्तिद्वारम् ॥ ३ ॥

अप्यायमे भावता ध्याने समता वृत्तिर्मक्षयः ।

इत्येवमवस्थाना उच्यता योगपद्धतिम् ॥ ४ ॥

इच्छा न शास्त्रं न समर्थता वेद्येयाऽपि योगो मत आदिमोऽयं ।

प्रमादो ज्ञानवशादप्यनुष्ठाद्विधायिणोऽमुश्चरधर्मयोगः ॥ ५ ॥

अज्ञान-बोद्धी दुश्चलः प्रकृते हतप्रमादस्य यथाऽऽत्मशक्तिः ।

यो धर्मयोगो यत्नानुसारी न शास्त्रयोगः परित्येक्षितः ॥ ६ ॥

शास्त्राव्यायान विवृणो महर्षेः शास्त्राऽप्रमाद्व्यानुभवाधिरोहः ।

उपपन्नमर्थतया भवेद् यः सामर्थ्ययोगे समुदाहरति ॥ ७ ॥

न निद्रिमत्त्वाद्नद्वेनृभेदाः सर्वेऽपि शास्त्राण्युक्तनीयबोधाः ।

सर्वज्ञता तत्पटुतिर्माऽप्यथा ध्यात्वा तस्यातिवृत्तानमसः न योगः ॥ ८ ॥

तन् प्राप्तिर्न केवलबोधमानाः प्राग्वृत्तिर्न ध्यादहनोदयाभयम् ।

‘अनन्दस्य’ ‘नानन्द’ यत्नमादिनामानि तस्मिन्प्रपन्न परेऽपि ॥ ९ ॥

संन्यासश्च यः स्मृत एव योगो धर्मस्त्वथा योग इति श्रियाऽमी ।

तथाऽऽदिमः ध्यात्वा क्षणकालविच्छेदे शैत्येव यथावति च शिरोऽयः

॥ १० ॥

अथावयवेष्वपि मन्त्रावयवेष्वप्यापादरोधान् नवमन्त्राः ।
अथादि मुक्त्या नह याजनेन यागो भव्याम्भानिधिरोध एव ॥१०॥

अमुं च दामं तमुपाजगन्वान् प्राप्नोति भार्यं क्षणमात्र एव ।
 तर्हेऽथावाक्यतश्चक्षिद्वर्माणि दग्निं क्षणतः पदेयः ॥ १३ ॥

अनेन दानेन विषयैवीतम् मुनी भवन् नान्यथाप्यदेह ।
मूलिष वादस्य लभीरमग्रे जनेन्द्रमार्गस्य समाधिरेव ॥ ११ ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ।

अथ स्वभावाद्गुणानुसारात् पदार्थमात्मनि विवर्तितम् ।
इति सारवत्त्वमिति सुप्रसङ्गो राज्ञः लावाद्यपह् पदार्थाः ॥ १५ ॥

तथाऽपि आसति न नीरवसाऽभावाद् न्यायऽप्यनुपपद्यते ।
न्यायिनि निर्देष्टुमशक्यत्वात् तादात्म्यस्य स्थितिरस्य युक्ता । ११)

दशभक्तानां परमेश्वरानां स्वयम्भुवनात् पुरुषोत्तमात्मन ।
दितास्तदात्मानं यथाहेहिनात्मन तदात्मनात्मने भुज्जना दिवात्मने ॥१०॥

॥ १४ ॥ ॥ १५ ॥ ॥ १६ ॥ ॥ १७ ॥ ॥ १८ ॥

॥ १ ॥ अथ हिन्दुधर्मस्य सारम् ॥
 अथ हिन्दुधर्मस्य सारम् ॥
 अथ हिन्दुधर्मस्य सारम् ॥

नवीनविज्ञानचमत्कृतानां न मोक्षशास्त्रेषु धृणा विधेया ।
विप्रप्रयागा वदन्तां भवन्तु न युज्यन्तेऽप्यात्मपथन्तु हानुम् ॥१०॥

अदेऽप्यनग्ता सप्तमानि शक्तिरेवं च भग्न्यपिहितप्रयोगे ।
आद्यैर्यदनुपेक्षता भवेद्येन किं तर्हि युक्ता अहमोहलीला ? ॥ ११ ॥

सीमा न स्वरूपस्ति चमत्कृतीनां भूमण्डले चेत् कुशलं प्रयोक्ता ।
परं च ताभिर्न हि वर्मसृष्टिष्याहम्यते द्रुपति नापि मोक्ष ॥१२॥

क्षयदयमाविर्भूतया भवन्तु महापयागा हि जनस्य सन्ति ।
स्मृतेर्भंदि स्याद् न तु साध्यविश्वरूपाभिमुख्यं तन्नुसारमन्तः ॥१३॥

इति सुषोभसुखान्तिनमाशय
कुदत वादभन चारमनमुत्तमिम् ।
सति यलीयमि तत्र मनारथे
प्रयतनं सुभीभक्षिता स्वत ॥ १४ ॥

तदेवं महत्क्षित गदितमिदमप्यात्मविषये
मया स्वल्पतेनाऽपि परिबुद्धमस्वारविषये ।
समालोच्यन्ते विन् महदया सादरवृत्ता
प्रयुदेऽस्मान् वस्मिन्न तत्र कृताध्वमधिरम ॥

अध्यात्मतत्त्वालोक ।

Spiritual Light

CHAPTER I

(Shloka 1—117)

Contents—Symbolical meaning of the human body—Attachment
Mutability of the world—Bodily attachment
Disengagement from lower impulses—Purification
of the mind—The inner Self—Conclusion

प्रथमोऽध्यायः परमात्मनोऽस्कारः —

अध्यात्मपीपुषमनङ्गम्य पीत्वा कणेऽस्य निप निनघ्न ।
भनादिकर्मप्रचयादथ ये त्रिधा प्रवन्ते परमात्मनस्तान् ॥१॥

(१)

My three-fold solution to the Higher Soul
who drink deep of the spiritual nectar and overcome
the poison of human accumulating from time again
into all

Adhyatma Tattva is the highest Science. It is the Science of the Self. It comprises the knowledge of the Self in its relation with the Universe. The Self in its sublime purity is the ultimate noumenon, infinite Consciousness and absolute Bliss. Spiritual knowledge or the study of Self has thus three-fold aspect, and it is Adhyatma alone that leads to its realization. Adhyatma literally means 'Pertaining to Atman.' It therefore means knowledge of the Soul and the relation in which it stands to other Dravyas. The problem is not so simple as it outwardly appears. What is Atman? How and why is Atman subjected to misery and happiness etc? What is Karma? What is its operation on Atman? These and alike questions form the subject-matter of Adhyatma. The science is very wide indeed; but, for a brief exposition it may be summarised as under.

Release from the worldly bondage is the ideal aimed at by Jainism. It consists in the attainment of Right Belief, Right Knowledge and Right Conduct, called the three Jewels by the Jain philosophers. Those who do not believe in Moksha will not attain them. Hence it is that so great an emphasis is laid on the firmness of belief which successively leads to right knowledge and right conduct. Spiritual knowledge is beyond the power of physical senses, hence a firm unshakable belief in the words of the Teacher is the condition precedent to the attainment of right knowledge. Now Moksha consists in the shaking off, by Soul, of the fetters of Karma which envelop him in

ignorant and drag and plunge him into the vortex of misery in this world. Moksha is certainly within the reach of every one if only he pursues the right path. The main question therefore is to find out that path. The problem will be easily and rationally solved if we inquire into the nature of the bondage itself. The most natural solution will be that if we destroy the root-cause that enslaves the soul the state of true freedom will be attained. In other words the problem is one of analysing the world phenomenon. If we strip the form of reasoning the first thing that strikes one is the fact of the world being constituted of two main substances—Jiva and Ajiva. Even the modern materialists cannot get over the two-fold distinction of matter and force which correspond very closely to our distinction of Jiva and Ajiva. Anyhow this dualistic nature of the world cannot be rationally explained away on any theory. Where does Jiva come from and how is he related to Ajiva? If we are to be rational we shall see that the relation between the two is similar to the venerable Saint Yashwanthi's tough recommendation the relation of Adhvatma and the aspirant after salvation the close study of Dravya (Six Substances) and Tattva (Nine Principles) elucidated by competent Teachers and practised by a advanced soul. There should observe strictly the great vow—close keep as in view the highest merit of Universal friendship—santa by delight and satisfaction. The relation between Jiva and Ajiva from eternity is particularly admitted by all. Jiva may be called material or libera

The Soul is a living substance and pure consciousness, all knowing and blissful and is endowed with nothing mechanical and measuring powers. It is formless and is possessed of Ananta Chatushtaya namely infinite perception infinite knowledge, infinitude of absolute and true power. All these attributes however are not free from being tammed and enshrouded by Karma which Jiva is connected. Karma is not a physical abstraction but is a Pragna which is capable to drag the Jiva on the wheel of birth and death. Once Jiva is thus subjected to Karma it has to be born and reborn in this world. It might be further stated, as the necessary consequence of the connection of Jiva to Karma. This is the process of Samsara. So long as Karma clings to man he has to undergo it. The Karmic forces must work out their inevitable consequences, if not they will be a hindrance to the attainment of birthless. As explained now when the principle of transmigration of Soul does not exist, the reason for the glaring and otherwise many of the anomalies of status etc. found in the world. The inequalities are due to the Karma of the individual. If we want to be free from it we must annihilate its root cause Karma. Karma may be and are variously named by other philosophers as Matter, Maya, Prakriti and Ignorance. But the relation in which it stands to Atman, is the same—namely that of delimiting the Spirit or Atman or Jiva. The knowledge of the Dravyas and the Tattvas is the first requisite for the aspirant after Moksha. It clearly brings before his mind the tremendous

impediment his attraction and repulsion which stand in the way of the unfolding of powers locked up in his inner nature. Thus the revered saint Chulirajaji strongly recommend the removal of their impediment in his Parmatma Chhatrahi (Verses 1 to 2). When the fettered soul having conquered the deterrent karmic energies resort to the practice of meditation he clearly sees love and hatred as attributes of matter and knowledge as the attribute of divine self. He therefore ceases to identify himself with his body and mind etc. and believes himself established in the pure Self i.e. in the perfect state. So the revered Saint Anandabhanji strongly recommend the meditation of Pure Self (Anandabhanji Dharma Darshan Verse 81). Such a soul is worthy of respect and veneration by what ever name it is signified and distinguished (Verses 66 and 67). The real happiness derived from the dawn of the spiritual life is a rare glimpse of the Highest Mystery the Self is incomparably superior to the happiness of Indra and paramount king shining with most resplendent diamonds and glittering crowns and immersed in worldly aspirations and attachments (Verses 2 to 10 Hridaya Pradip). So the advanced soul being blessed with the draught of the spiritual nectar is enabled to disillusion his mind and to see clearly and completely the panorama of the world drama (Anandabhanji Verse 82). This is exactly what Moksha means we thus see why Jaimini has given us the knowledge of and firm belief in Atman, Karma, Rebirth and Moksha.

[illegible][illegible]

૧. અમલ ની અધીનમાં રહેલા સર્વ સંસ્થાઓમાં
 અમલ ની અધીનમાં રહેલા સર્વ સંસ્થાઓમાં
 ૨. અમલ ની અધીનમાં રહેલા સર્વ સંસ્થાઓમાં
 ૩. અમલ ની અધીનમાં રહેલા સર્વ સંસ્થાઓમાં
 ૪. અમલ ની અધીનમાં રહેલા સર્વ સંસ્થાઓમાં
 ૫. અમલ ની અધીનમાં રહેલા સર્વ સંસ્થાઓમાં
 ૬. અમલ ની અધીનમાં રહેલા સર્વ સંસ્થાઓમાં
 ૭. અમલ ની અધીનમાં રહેલા સર્વ સંસ્થાઓમાં
 ૮. અમલ ની અધીનમાં રહેલા સર્વ સંસ્થાઓમાં
 ૯. અમલ ની અધીનમાં રહેલા સર્વ સંસ્થાઓમાં
 ૧૦. અમલ ની અધીનમાં રહેલા સર્વ સંસ્થાઓમાં

પ્રતિતા પાસેથી તેજ, પ્રાપ્તિ થાય છે. — વળે એ પ્રતિતા પાસેથી
આગળ રહેવા દેવામાં આવે છે. આ પ્રતિતા પાસેથી એ પ્રતિ
તિતા પાસેથી પદોરૂપ આપે. પદોરૂપ આપે માટેની પ્રતિતા સમ
જવની જે રાત્રી નથી. મદ્યોદય દિવસ મદ્યોદયનો અમલ કરે તો તેઓ
તેમને એકે અધ્યાત્મની રૂપ ઉપર જાય છે તો પડી જાય. પદ
મ પ્રતિતા મધુરતા રાત્રી છે તેઓ તે સુતરા અધ્યાત્મ કરેવા
એમાં નથી નથી અધ્યાત્મની રૂપની દેવ મદન છે એ નર દિવસ
રૂપની રૂપની મધુરતા પાસેથી આવે છે. આ અધ્યાત્મના
માટેની પ્રતિતા અનિર્વાચ્ય નમસ્વા સાથે છે. પદોરૂપ એ રીતે વાત છે
કે ઉની આપે એકમ રૂપ થતી નથી કમલ ઉપર. નારી રાત્રીથી
આગળ રહેવા છે અને હવે ઉપર રૂપીએ પદોરૂપ જવાય છે. ઉત્તમ
પ્રતિતા સમય રૂપ રૂપથી અધ્યાત્મના આગળ વધવાની જગ્યા રૂપ
મળતી જાય છે અને એની આમલિતિ એવે જાણવા થાય છે કે
જેનથી અધ્યાત્મના રૂપ છે એમાં પદોરૂપ વળવાનું સામ્ય પ્રતિતા થાય છે

ઉપરમ —

હલ દદા ! શાસ્ત્રવિગ્નાન્વમનર્થહેતુશ્ચ વા પદુસ્વમ્ ।

વિગ્નાનેતૃત્વપાર્થિવ ચ નાડસ્વાદિતોડધ્યાયમુપારસથેત્ ॥ ૧ ॥

(૨)

Proficiency in scriptures is of no avail eloquence
proves harmful physical sciences come to naught,
if the spiritual ambrosia be not tasted.

Notes — As long as one has not attained the
knowledge of the distinction between the Ego and the
Non Ego ie the awakening of the inner life has not
begun his knowledge of the Shastras eloquence
lectures sermons &c are of no use. On the contrary
they impede his real progress and blind him to dis-

ત્ય તેની જાન છે તે / પ્રભુને જોએનું જોન કલ્પવૃક્ષ છે, તેવા
તેણે ઉપેક્ષા બીજાનેને અસર કરનાર થવા જતા પોતાના આમામાં
પણ ઉપન કરને નથી તેનું પ્રભુ પણ બીજાનું સુખી સમય-એજ
હી સકાય કે તેઓ પણ પેલી રેકડાન સદે ૨ છે

‘વલેવલેરો વાલિડાયમ્ જેનું મનના ઉપેક્ષાએ (oration)
બીજાને ઉપેક્ષા આપવની સમજ ન ઉપેક્ષા પોને પણ પારણ
વન છે બીજાને ઉપર દ્વેષના નાખનાર ને પતે નધારામાંથી
નર નિમ્ને ને એ મશાવચીના નાદનથી થવા જેવી દયા
નરે જાગ્યો ! સના વરા દગારા ગેઝા તૈયાર થય છે અને દગારા
દગારા બીજાને ઉપર પેનના ઉપેક્ષાની સન જાણ પણ પા છે
જાનું પેનને-પેનન અ મને સમજાવવો એ / ખરી જાણુરી છે
જેમકે ઉપર તિહની જેમ જાગતા હી ને સમાજતુધારકો દેરેમનિ
નરે જુ તોયથી જાગ્યો આપે છે પણ તેમના કેટલાકની પ્રતિ એવી
જેવલ છે કે જાગ્યા પૂર થયું કે તરતજ તેઓ સીધા હાલમાં જા
અજાનું જાણુ કે નપેવનું પન (જે પોતાન ઉપેક્ષાથી વિરુદ્ધ છે)
કરવા હી જલ છે આજોસ ! ખરેખર—

“મારે કહેવું છે કે મારે કહેવું છે કે
એમ હી જલજલ તરશે છે જા”

જાખન કરનાર જોમન કેટલાક મહામાઓ એવું મુશ્કિલ
જાખન આપે છે કે જે સજા આખી સજા એક વખત વેરાજ
સમા તમે ૨૬ જાણ છે અને તેવ જાખનાર નરપતિ મદારાજની
આખામારા જાગ વેરાજને દેખાવ જ પનરા અજુબો નિમ્નવા માટે છે
તરે સજામાં જોવ એલી પણ જાખો આસુઓ રેવા માટે છે જાવી
રીને વિવિધરસપૂર્ણ જાખનેથી સજાને આક્રમ કરનારને ની પા
જાખને જો જુદા પ્રતિ હોવ-જરાજ વર્તન હોવ તેજ નેવ જેનું
જાખનું જુદાપિ થઈ શકે !

જા જાતો દગારો પતિ ને મન-રર જાખો દગો ન ન
વિદ્ય ન પ્રપાપી જનનવાર સર્વતરીકે કહેવ છે જા ! અને જાખ ન
વજરપતિ જેવા સજા દગારો જાગ ઉપર પદારથી ઝોગી ઝોગી સજ

[illegible][illegible]

ज्ञानस्य भक्तेरुपपन्नं त्रियायां प्रयोजनं गतिदमेकमेव ।

येन समारां सति कर्मण्येवविशोपनादायगुणप्रकाश ॥ ३ ॥

(5)

Indeed the sole object of knowledge, devotion, austerity and religious practice is the illumination of the soul and to remove the impurities of action (Karma) by means of deep concentration of mind and thus to manifest (to bring to light) the nature of the soul.

Notes—The preliminary requisite in the path of the realization of the Higher Self is the discrimination between the ordinary life and the real soul-life. Self Culture embraces the knowledge of the ego and

નથી તે આ માટે પોતે મસારા ૬ અને ત્યારે કપાલોના કાપડાર
દીધો તથા મનો જીતી નિમોહ દત્તામા પ્રાપ્ત થઈ પૂજા રિવાસમા
આવે છે ત્યારે તેજ આત્મા મોક્ષ મેવાય છે સસાર અને મોલ બીજું
યંત્ર નથી જિનુ આત્મા એજ સસાર અને આત્મા એજ મોક્ષ કહી
સમય છે

આ મધ્યસ્થના પૂજા પ્રમસરપ મોલને માટે પ્રથમન કપાલો દૂર કરતા
જોઈએ છે કપાલો પેળ કોઈનો નિમોહ ક્ષમાથી યાત્રા આનંદો પરાજય
મુદુઅનામ ગમવાથી થતો છે આયા (કપ) નો સહાર સરગ બન
વાથી યાત્રા છે અને લોહાનુ નિકળ જતો ૫૦ વાથી યાત્રા છે
આ કપાલો વિજય કરતા નાઈ ઈન્દ્રોને રવાનીન મનાવથી જોઈએ
ઈન્દ્રો ઉપર સત્તા મેળવવા મનો શુદ્ધ કરવાની આવશ્યકતા છે મનની
ઉચ્છ્રમવાને રોમવાનુ સાધન વૈરાગ્ય અવસ્થા અને સત્ક્રિયાઓનો
અભ્યાસ છે મનનો નિવાસ કરવામા ગમ-દોષ ઉપર અકુશ મુખો
પાસ અનન્યનો છે રામ-દોષ રૂપ મગને દૂર કરવાનુ કામ સમનાર
જગનુ છે સમના શુભનો પ્રાકુભાવ સમનાને અટકાવ્યા વગર કદાપિ
થેનો નથી સમનાને દૂર કરવા—

■ શનિય મમારે એવનિ સજ્જલ યજ્ઞયતનમ્ ■

— નના ના જે માત્ર આખથી દેખાય જે ત બધુ અનિત્ય છે
એવી અનિત્યમાનના અને તે સિવાય બીજી અધરણ વડે જાનનાઓ
ભાવથી જોઈએ આ ભાવન એનો વેદ જેમ જેમ પ્રમાણ થતો જાય છે
તેમ તેમ મમત્વરૂપ અન્યકાર તે પ્રમાણમા લીધુ થને જાય છે અને તે
પ્રમાણમા સમનાની જગદગતી જોઈને તદ્વાર આવે છે ખાનનો મુખ્ય
પારો આ સમના છે આ સમનાની પરાકાટના પરિણામે કોઈ પણ એક
વસ્તુ ઉપર એકાગ્રતા સિદ્ધ થઈ શકે છે ખાનની બેલીમા આના પડી

* ' ચન્દ્રલ દિ મન શુણ ! પ્રમાયિ ચલ્યદ્ દુદમ્ ।

તસ્પાદ નિમ્નર્હ મયે વાયોરિષ શુદુષ્કરમ્ ॥

' મસંગવ મદાવાહા ! મના દુર્નિમ્નર્હ ચલમ્ ।

મમ્પાસેત ચ વૈન્તેય ! વૈરાગ્યણ ચ શુણે " ■

—સુમત્રીના

successful in the attainment of the object in view
 and since all his previous would be of no avail

ધવાન કે ન તપ જોને ચતુરાને જે જુઠામણ મન માયની
સમુખ હેતુ જોયે અમ જો ન જોય તે તે કલ્પના સપડયા થો
નહિ દમેટા દોઢ પ્રાણિયા સમ્ય જાણની જરૂર છે સર્વો સ્થિર મરી
ત મુજ પ્રાણિ ૨૩મા અવે તે જોને પ્રાણિ સમ્ય થઈ થો છે "—૬

~~CONFIDENTIAL~~—

સાધને સમના નરિ કારેશા પનુર્ધરની ખાજુ દેહવાની નેટા જેમ
નિનુગ જાણ છે તેમ સાધને સ્થિર કયા વચર નાની તમામ કિવાઓ
નિગમક જાણ છે આ મખરનો પૂજુ પ્રકસ સર્વો એ ખજુ સાધ્ય દરેક
ખાનમા રાખજુ જોઈએ-પેનાન દરિનિ કુ પર સ્થપિત મગુ જોઈએ
એ સાધને સિદ્ધ કરી અપનર મગની કૃપ મરવી જોઈએ માનની
દેધને નારે કુગ મદને ત્વચ કરી રામને મળે તપ સર્વો જોઈએ પામ
તિનાસુ-સુદિએ જાને આ મખલની નીચ ઉપાધી અરને કાળા રામે
માધી જાને મળેનો નિગમક મગ મેગવી સખ છે

એ મનુષ્ય પેનના સમ્પત્તિ સ્થિતિ કે તેને પેનના અવસ્થા નિ
 ઉપરથી પાની નહીં થા શા અન્યને ખૂબી જાનર અન્યને પાના ૧૨
 સમગ્રી નથી પેને નહીં કે જે શાસ પા અન્યને હોત ઉપર નાન કરી રહો
 કે જ્યને જોને જોવ અદે દબારો નાખ્યો એમના થયા હ આવી સ્થિતિમા-
 હાજો મહાને ન કે જોર વચ્ચે તે ના દેર પાથી નીને જે પાનો
 નહીં તેમજ નથે પાના ના જોવા મેડા ઉ જીને સમગ્રી સ્થિતિ એક
 મીઠીની સુધે વળે ક ની ન થા ઉ દસચિને ક રાની ન થા ઉ લે સિએ
 દેની જાવ હ એમ જા પછ તે જોના અથા ઉપરથી મેડા જે પાના
 નથી તે જાનેનુ ક જુ માત્ર એમજ જે અને તે એમ ૥ જેનેર પર
 નાથા પેડા નાનુ સમ્પત્તિ રૂપ પેનના હાથમા રાખેલા થાસ ઉપર અને
 પેની જે નાના સીએનુ સમ્પત્તિ રૂપ પેનના અથા ઉપર રહેડા મેડા
 પાના રહેડું હ જેને નાકે જેની સ્થિતિ પેનના નિમ્ન નને જાથી જાવ-
 પેનના સ્થિતિ દુને ખૂબી અવ-પે-ની દેને થામ કે પાળીના મેડા
 ઉપરથી પાના રહેડું અને સ પામાન કરે તે તે જા પેનો ન દેર પાથી

સહુ સાધી, શાવક અને ચારિત્ર, એ ચતુર્વિધ સમ છે તીર્થંકરના ઉપદેશના આધારે તેઓના મુખ્ય સિધ્ધાન્તોએ 'નલ્યપર' ઉદેશ્ય છે. એ સોની રચના કરે છે જે બાર વિશ્વાનોમા વિખટા દોષ છે એ પ્રત્યે વિશ્વાને એક ઉદેશમા આવે છે એન એ બાર વિશ્વાને દોષ શાંતી' ઉદેશ્ય છે તીર્થંકરની આ દ્વારશાંતી પણ સેવાય છે એવી રીતે તીર્થના સ્થાપનાર આ પ્રમુખક દોષાથી તીર્થંકર ઉદેશ્ય છે

૧૨. અરસર્પિણી અને ઉત્સર્પિણી ૩ તમા (ત્રીજા-ચોથા અરમા) એવીસ એવીસ તીર્થંકરો ચાલ છે કાર પણ તીર્થંકર નવીન ધર્મ સ્થાપના નથી મિત્ર પૂર્વે યદ્યપ્યેશ તીર્થંકરોથી પ્રમુખમા આવેલા સનાતન પવિત્ર ધર્મને પુન પ્રમુખમા મૂકે છે ધર્મના મુખ્ય વકાલક તરીકેની દૃષ્ટિએ અને અનુવ્રત સેનાતર ગુણવત્ત માન્યને અને આ તીર્થંકરોને હૃદયે માન્યમા આવ્યા છે

ઉપર જનાવેલી વિશેષતાઓ વચ્ચેના કેવલમાનદારી વીનતાય પર કાલ્યો સમાન્યોવની બંધાય છે એઓ પ્રથમ તીર્થંકરોના કરમ ભવન ધર્મને કેવલમાને પ્રમાણ થયેલા દોષ છે અને તેનો આત્મા કેવલમાન પ્રમાણ કયા પાત્રી તીર્થંકરના આત્મા જેવે / અને છે એ બનેમા અનન્યમાનનાદે અતિનક પ્રમુખ નદન કર્યો દોષ છે માત્ર માત્ર અવસ્થા-અવગતસ્થિતિમા ૧૨૬ રહે છે જે તીર્થંકરો અને સાનાન્ય કેવલમાનિઓ અનુવ્રત પૂર્ણ થયે મોખપાને પડે છે, તેઓ ફરીને સસરમા આવતા નથી એમાં એ સનમરનુ છે કે-સસરમા જે જે આત્માને તીર્થંકર બને છે તે એક પરમતમ ન અવગત રહે નથી મિત્ર સર્વ તીર્થંકરો જુદા જુદા આત્માઓ છે મુજબ કયા પાત્રી સસરમા અવગત હોવુ અનસિદ્ધાન્તને સંનન નથી અસ્તુ

૩૧. ૧ કવિઃ કવન જનવના પ્રમુખની બી-દળાને પણ એવજી હવે અપમે પ્રસ્તુતમા એવુ એકે જે-એમ અદલતની મુસદ્દીયા પત્ર દિવમે નદે પણ પસ મલીનઓ પસ કા રયા જાણુ ને ૧૬ ન મરે તે મુસદ્દીને કે ન મુસદ્દીયુ થય છે મરવા ન સપ્ત મોતમા મનુષ્ય મરે નવ છે તે વચને તેમજ નવીનને અવગત નવ પડી રહો છે એવી અવસ્થામા ૨૨-૬ નવ રહે. ૨૧૬૦ વિ

જીવ જાણે અને ચાલવાના પરિશ્રમથી મુંઝાયવા તે માણસને રસ્તામાં કોઈ વૃક્ષ પશુ જો ન મળે, તો તેને કેટલો બધો ત્રસરાટ થાય છે; જન્મ-લભ્યાં આવી ચરેલા માણસને ધોર અધારી રાત્રિ કેવી પિશાચની જેવી લાગે છે, તેવી સ્થિતિમાં તેને ક્યારે પ્રકાશ જોવામાં ન આવે, તો તે વખતે તેનું હૃદય કેટલું ભડકી ઉઠે છે; ઈંડી ઝાનુમાં, વગી હિમ પડ્યો હોવાથી વચ્ચરહિત દરિદ્ર માણસને એવી સખ દાઢ ચડી મધ હોય કે જેને માટે અમિતો નાપ જોવાની જરૂર ગ્રહેતી હોય, તો એવી સ્થિતિમાં તેને એવા રણવગડામાં કદાચ અમિતો યોગ ન મળે, તો તેની શી હાથ થાય ? વાયક ! આથી વધુ ભયંકર સ્થિતિ અધ્યાત્મરહિત જિન્દગી-વાળાઓને માટે સમજવી જોઈએ.

ઉપરની હકીકત ઉપર નજર કરના જણાઈ આવે છે કે જેમ સમુદ્રની મુસાફરીએ નિકળેલાઓ દીપતી રાહ જોઈ રહ્યા છે, મરદેસના સપાટ મેદાનમાં ચાલનાર મનુષ્ય વૃક્ષની શોધ કરી રહ્યો છે, જન્મલભ્યાં આવી ચરેલા માણસ, ધોર અધિકારનો ફેલાવ થતે પ્રકાશ દેખવા તરફ નજર કરી રહ્યો છે અને પેલો સરદીયા ફરી ચપેલો, અમિ મેળવવા તરફ તાક મારી રહ્યો છે, તેજ પ્રમાણે જન્મલભ્યાં પ્રાણીઓને પણ અધ્યાત્મની તેટલીજ આવશ્યકતા (જેટલી પેલાઓને દીપ, વૃક્ષ, દીપક અને અમિની છે,) હોવાથી ફરેક પ્રાણીએ અધ્યાત્મની શોધ કરવાની છે. દાડે મરતો માણસ અમિને માટે જેટલો આનુર રહે છે, તેટલીજ આનુરતા અધ્યાત્મને માટે ભગવાન થરી જોઈએ.

જાણ 'કમ્પ વસ્તુ મેળવવા માટે પડેલાં તે વસ્તુની હખ્ખાનો અંકુરો ફટે છે, ત્યાર પછીજ તે વસ્તુ મેળવવા પ્રયાસ કરવામાં આવે છે. જેમ જેમ હખ્ખા પ્રયત્ન થતી જાય છે, તેમ તેમ ઉદયમ કરતા તરફ વધુ તીવ્રરેશન થાય છે આ પ્રમાણે પ્રયત્નમાં પણ આધ્યાત્મિક જિન્દગી પ્રાપ્ત કરવાને પડેલાં અભિજ્ઞાતા ઉત્પન્ન થતી જોઈએ, ભારેજ તેને માટે પ્રયત્ન કરી સકાયે. ઉપરુક્ત દીપ, વૃક્ષ, દીપક અને અમિને મેળવવાને આનુર ચપેલા માણસો સદૃશ્યે તે પોતાના છત્રને મેળવી રહે, પણ અધ્યાત્મમાર્ગ મેળવવા એ મુકર નથી. અરે ! અન્નેઃચરિત્ત રસ્તે ચાલવાને ઉમેદવાર થવું, એ પણ ખાં મુશ્કલ છે ! વઃડી, ઘઃડી, ચાડીને રંબ જોઈને જેઓની આંખો ચક્રર ખાઈ

જાતી દોષ જાતના ગીવા પીવા જોઈને જોઓના હૃદયો ઉદ્ધાન
જાતી દોષ સસાગના સજીવો દેખી જોઓની દિવ્યો દરીમૂન થઈ
જાતી દોષ દુનિયાનો ધામ દોષને જોઓનું મન ગામું ન રહેતું દોષ અને
વિચરમૂર્ખ અમિત જોઓનો આશા પનમિત્રો જની જતો દોષ એવા
અવિવેકિઓ અથવા રિવે ઉપર મિત્ર નહિ રહેનારાઓને, ઓછામાં
ધૂં આ મિત્રાપમા આધ્યાત્મિક જીવન ઉપર પ્રેમ પ્રમ થવો, એ
સુખ નથી

વર્તમાન જમાનામાં નવા નવા વિજ્ઞાનના આવિરો નિકળતા
જોઈ પશુઓના હૃદયમાં એવી નવર ઉપન થયેલી જોવાય છે
કે જોઈ તેઓ નખા નમાને તુચ્છ ગણતા પાને છે પાશા-વિષાથી
અજાણ પ્રવેદા ધસતો એવા જોવામાં આવે છે કે તેઓ કેવળ પ્રત્યક્ષ
પ્રમાણના પક્ષપાતી જની થવા છે અને એનું એ પરિણામ જોવામાં
આવે છે કે તેઓ આ મોન્નનને કદ નીજ સમજતા નથી

એ દેખીતું છે કે નાસ્તિકના વિચારો જોગાદૃશ્યવાળા માણસોમાં
જેટલી ઝડપથી ડાપ બેસાડે છે તેટલી ઝડપથી આસ્તિકના વિચારો
બેસાડી શકતા નથી અનુ મુલ અવન તો જીવેલી અનદિગ્ધની
મેહવાસના ધ અને એ સિવાય બીજું કંઈયે મરણ વિચારશક્તિને
અજાણ છે

વર્તમાનમાં પોતાની અવન થ અવન ઓ ઉપરજ વિશ્વાસ રાખવાનું
માથ વધુ પસંદ કરવામાં આવે છે અને જેથીજ ગાંધીન મહર્ષિઓના
દાનપૂર્ણ ઉપદેશોનો આધાર ન લેવને લીધે ધણી વખતે માનવનાઓ
બાધવામાં મેળી મેળી મેરસમજૂતીઓ ઉભી થય છે અને પાછળથી
પેનાને અનુકૂળ ઉત્તરકો મળવાથી પેનાના સિદ્ધાન્તોમાં ફરામહ બધાઈ
જાય છે ઉપરે હવે અસ્તિકપથી એનું પનિન માથ છે કે જીવન અન્ય
પરિસ્થિત જની જાય છે

આ વિચરકાગમાં ઉપર કદા પ્રમ જે અખ્યામની વિરદમાં વિચાર
ધરાવનારો વચ અધિ દેવાયો દોષથી વિજ્ઞાન-રસ વનના પ્રયોગો
દાર જડપદ્યોના ચમકારો વધન જવાથી અને ફેરનની ડરા ઉપર
પોતાના નિત અધિકારિક એવાના જના દોષથી અખ્યાતમામ સુખ

અધ્યાત્મનિષ્ઠાવૈભવ.

કહેવાયજ્ઞ ક્યાથી ? મુક્તિ નહિ, દુર્લભ નહિ, પરંતુ અતિદુર્લભ કંઠીએ, તો તે મારી કાંઈ પ્રમાણે અત્યુક્તિ નથી.

આગળના નોંધ એ જીએ કે “ મન મનાન્તરો વધતાં જાય છે, સમપ્રદાયોમા પાટિઓ પડતી જાય છે, સમાજોમાં પરસ્પર વૈમનસ્ય વધતું જાય છે, ભિન્ન ભિન્ન વર્મવાળા વર્ગોમાં દેવાનશ્ચ પ્રત્યક્ષિન થતો જાય છે, પોતાની મદના ય પોતાનું મારવ જગવવા માટે બીજાઓને દલકા પાડવાની બુદ્ધિએ વાળે. ઉપચાર જરૂર કરવામાં આવે છે.” આવી વર્તમાન પરિસ્થિતિ જોતા કેટલાક દુર્બળહૃદયવાળાઓની ધર્મ ઉપરથી શ્રદ્ધા ઉઠતી જાય છે અને તેઓ આત્મોન્નતિના માર્ગથી બહિષ્કૃત થાય છે.

સંપ્રસિદ્ધો, આચાર્યો કે મહાત્માઓના આપસમાં થતા કથાઓ પણ મોઝા પોકાને ધર્મજ્ઞ થવામાં કારણ બને છે. એકન્દ્ર દેવ, દુરાશ્રમ, મમતા, યજ્ઞભિક્ષા, ક્રોધ અને દંભનાં વાતાવરણોનો બહુ પ્રચાર થયેલો હોવાથી તેના અવિચારકોના હૃદયમાંથી ધર્મભાવના ઉઠી જાય છે.

આ ઉપરથી પ્રસ્તુત નોંધમાં કલા પ્રમાણે આત્મોન્નતિના માર્ગની દુર્લભતા સમજી શકાય છે, પરંતુ જે વિચારક છે, તેને મારે કંઈ દુર્લભ નથી. સુદૃઢદૃષ્ટિથી અવલોકન કરનાર અને વસ્તુતત્ત્વને સમજી શકનાર મનુષ્યો ગમે તેવા સંધિ જોમા પણ પોતાનું કર્તવ્ય ચૂકતા નથી. દુનિયામાં ગમે તેટલા નબળાઓ ઉભા થાય, ગમે તેવી મોહની જાગે પંથરાય અને ગમે તેવા મગ-દોના ચાતાવરણો ફેલાય, પરંતુ એથી સમજી શકીને આત્મોન્નતિ. તેના આસરમાં અટકાયત આવેજ શાની ? સત્ય વસ્તુ હમેશા જિજ્ઞાસુ છે, તેણે કાળમાં અગ્રાધ્ય છે. તે સત્યનું જોએને બાન થઈ છે, તેઓ, સત્યતા વિરોધિઓના હુમલાઓની વચ્ચે ધકેલે પણ અરખસિત થાવ્ય. જાય છે તેઓના હૃદયમાં સત્ય તત્ત્વનો પૂરેપૂરો વિશ્વાસ જામી જાય છે તેઓને સત્યથી પતિત કરવા માટે જગતનાં કુતૂહલો, દુનિયાનું નાટ્યરંગો કે વિજ્ઞાનની કલાઓ સમર્થ થઈ શકતી નથી, અને ? હૃદયની કન્દનગ પાળી જવા સત્યાગ્રહો આગળ ફેલાઈ જાય છે.

આ મારે દરેક મનુષ્યે એ સમજી રાખવાનું છે કે આત્મોન્નતિના રસ્તે નહિ આવી શકવાનો દોષ, કાળ ઉપર કે દેશ-ક્ષેત્ર ઉપર મુકવો ન જોઈએ. પોતાનું તપાસતું જોઈએ કે—“ મારા મનની દરના ક્યાં સુધી છે ?”

of the old age, annihilation of death conqueror of all diseases, transportation to the world of the trees of birth and death, and the instrument of limitless knowledge.

Notes If a man attains spiritual wealth by the awakening of the inner life, i.e. by subjugating his carnal desires and passions, he has nothing to fear from the mundane bonds of this phenomenal world and he thus rises above the sufferings resulting from the inordinate reveling in and enjoying of the perishable things around us and thus conquers old age, disease and death (the great master of mundane things).

“ સત્ જાગે છે કે જન મરણ બન રે ના રોક માપ્પિને રહેનાં છે. પરન્તુ એથી સત્કે નનર. કનુ કમ ત્યા ને જરૂરના માથે પણ જરા છે, ને મૃત્યુને માથે પણ મરણ ન બન ત્યા આપનિએને જાગુ પડે તેવો કષયોગ પણ છે. તે કષણે ને કષણે નેવાળા આપનારી અધ્યાત્મ-સદ્ભા. આધ્યાત્મિક જિન્દગી જરાને પણ રસી નાહ છે, અર્થાત્ જગતથી થનું આક્રમણ અટકાવે છે. આધ્યાત્મિક નરને મૃત્યુને પણ મરણુપ છે, અર્થાત્ મૃત્યુને પણ મારી નાખે છે-મૃત્યુને પામ આરવા જેનું નથી. આધ્યાત્મિક માર્ગ, સમગ્ર વિપત્તિએને પણ એવો કષયોગરૂપ થઇ પડે છે કે તે વડે સર્વ વિપત્તિઓ ક્ષીણ થઇ જાય છે. જનમરૂપ જ્ઞાના બીજને બાળી નાખવામા આત્મે સમાન અને અનન્ત વિદ્યા (સર્વજ્ઞતા) મેળવવાનો માર્ગ, એકમાત્ર તે અધ્યાત્મ છે. ” —૬

વ્યાખ્યા.

સંસારમાં જન્મ, જરા, મરણ તથા આપિ, વ્યાપિ, શોક, સન્નાય વગેરે અનંત દુઃખો આપણને અનુભવસિદ્ધ છે. તે દુઃખોથી બહાર નિકળી જવું, એજ પુરુષનો પુરુષાર્થ છે, પુરુષાર્થ ક્યાં સિવાય કંઈ કામ સિદ્ધ થઈ શકતું નથી. દુનિયાનાં સર્વ કાર્યો પુરુષાર્થ ઉપર આધાર રાખે છે. પુરુષાર્થ વગર એક સળી પણ ઉઠાવી શકાતી નથી. એક આંગળી ઉઠી કરવામાં પણ પુરુષાર્થની અપેક્ષા રહેલી છે. જ્યારે આમ હકીકત છે, તે

હજી પણ દેશેદેશમાં ફરકી રહી છે, તેઓ એક વખતે ખરેખર આપણા જેવાજ હતા, છતાં સમસ્ત દુનિયામાં આવા પૂજ્ય તરીકે મનાયા, તે પુરુષાર્થ સિવાય બીજા કાંઈના પ્રભાવ હોઈ શકે ખરો ?

ઉપરની દાખાકનથી પુરુષાર્થ કેટલો મહત્વનો છે ? કેટલો અમલનો છે ? તે દેશે સમગ્રવાની જરૂર છે. કાંઈએ સુસ્ત થતું ન જોઈએ. ઉદ્યમની પ્રત્યયનાથી ખાલ્ય ઉપર પણ આક્રમણ કરી શકાય છે. પુરુષાર્થરૂપ સંજ્ઞાથી જમના આવરણો પણ મેની શકાય છે. પુરુષાર્થ મનુષ્ય ભામનું અવલોકન કર્યા પછી જરૂર ઉદ્યમમાં આગળ વધે છે. મનની દૃઢતા, એ મનના પુરુષાર્થ અને તરીરનું સાથ અથવા સદિપ્તતા, એ શરીરનો પુરુષાર્થ છે એ મને પુરુષાર્થનો અમલ કરનારા કેટલો વિજય મેળવે છે, એને માટે હેમચન્દ્રાચાર્ય, હીરવિજયસૂરિ, શંકરાચાર્ય વગેરેનાં જ્ઞાનના ઉદાહરણો મજબૂત સાબી છે.

આપણે પુરુષાર્થની આવશ્યકતા જોઈ. પરંતુ તે પુરુષાર્થ અસ્થાન ઉપર કરવામાં આવે, તો તેનું પરિણામ સારું આવતું નથી. કસાઈ, શિકારી અને પશુપંથ કરવામાં પુરુષાર્થ ફેરવે છે, પણ તેનો પુરુષાર્થ સા જામતો ન તો પાપમય પુરુષાર્થથી આત્માની પરી અગોચર થાય છે. મહાજના દિનમાટે-મમમ જમતના કમ્પાભાર્યે તથા પોતાના જીવનને ઉન્નત બનાવવા માટે ઉદ્યમ કરવાની જરૂરીયાત છે. તેજ પુરુષાર્થ કરવાના લક્ષ્ય છે. બાકી તો ધરતો કે કુટુંબનો આવેલાન મનુષ્ય પણ પોતાના ઘરને સાગરા કે કુટુંબને પોતાના પુરુષાર્થ કરે છે, સદ્ગુણો ભેગી, સદા વાણી ન કાઠીવર થતા નવે છે એવા રત્નવૃક્ષ પુરુષાર્થ કરવામાં જઈ મદદના નથી. પોતાનું પેટ બરવામાં તો કરેક ઉદ્યમથીજ હોય છે. પરંતુ એમાં પરમ.યદિએ શું વળતું ?

કમ્પા દષ્ટિ કરી વિચાર કરનારાઓ સારી પેઠે સમજે છે, તે ખરો પુરુષાર્થ એજ કહી શકાય કે જે પુરુષાર્થથી જમતનું કમ્પાજ ધર્મથી સાથે પોતાનો આત્મા ઉન્નત બને. અત્યે પવિત્ર પુરુષાર્થ કરવાથી એમાં પવિત્ર પુણ્યો સંવિત થાય છે કે જેને પરિણામે સુખ-સમૃદ્ધિ મળવાની સ.ધે અ.વ.ગતિની આમથી તરીકે સદ્ગુણ, વિચારશક્તિ, મહેનત, દૃઢતા, ઉદ્યમ, સન્નિવૃત્તિ વગેરે ઉંચા મુલ્યનો મળતો પ્રાપ્ત થાય છે. અને એમાં કાંઈને યત્નેથી અ.વ.ગતિનાં લેવામાં વધુ આગળ વધે

SPIRITUAL LIGHT

કહાય છે કેવો અત્મની એ રમિનો વિભવ યાચ છે કે જેને તો
 પેતાની ચિત્તવૃત્તિઓ ઉપર પુરી સત્ જનના ચમત્કાર છે આવી સ્થિતિમાં
 આના પડી ધમના આવરણો ના પડી નાથ છે અને આત્માને
 સત્ત્વગુણે પ્રકાશ પે છે આ પ્રકાશની અવસ્થા પ્રાપ્ત
 થયા પડી-ન ગુરુ એ મા જલ થા પ્રતિ-સ્વાતુ એ કમલ રહેતુ નથા
 મરણને ઉપર ટળી નાથ છે અને નાથ એ પિ ઉપર પિ રીડ સન્નાપ
 વમે નમઃમ રમનેન પ્રથમ થા ના છે આ રીડના હવના આના
 પડી વમાર અવિધાનુ વાગ રહેતુ નથા અને એના / મરણી દસ
 દેવ થાય છે આ અને છે પૂજા ફળ થા અને આત્મ પરમસ્વરૂપી
 થાય પદમવરૂપી થતુ-સમૂલ્ય ના સમાન આત્મા બનતુ અગ
 કમલ વધની ઉત્તમતુ પરમ દેવ અને મ / સુધ્યામના મામ મા
 અદ્વિત પ્રાન્તગીત રહેતુ એ આ સત્ત્વ રહમબૂત ના પાય છે

तेऽपि प्रवृत्ता मदनस्य घाणारिछद्रादुल्लयं वियने तपोऽपि ।
 आद्यान्मरमाऽपिहिते तु चित्ते नि ससय कुण्डितता भजते ॥७॥

(7)

Before the mesmerizing shafts of cupid even
 or critics are rendered vulnerable but surely they
 take no effect on mind armoured with spiritual light.
 તે સમોરના એવક જાહે -એ તપની અદર પમ તેકરો પિ
 રી મો છે-અમ મરપ અખતર ૫૫ ચિત્તને સ્વદેવ રી
 રાગ ના ઉદગ-ને જમને સ્વદેવ વામવધી-ને મમના જલો
 થા પડી નાથ છે —૭
 આખ્યા

પાપને એ પ્રત્યક્ષ જાહે એના કે નસ ન સત- મેદાનમા
 મનુ સમન રેવ નરપતિ ના છે એ કમલ પ્રત્યક્ષ તપા રાપી
 કે એવક રેવ પ્રતેવ પમ જ થા પા ૨૫ ૬ ૫ તપ
 મન / તપમેને પશુ ન મામ એ પદમવરૂપી નાથ છે
 સત્ત્વર કમની સ્વ ન જરને મા ૫૫ મરપ અખતર ૫૫

(૭)

When Spiritual Light shines resplendent in the city of mind how can there be any room for the darkness of ignorance ? The mire of desires dries up and the thieves of moral uncleanness flee away

(10)

The person with no yearning after the spiritual moonlight productive of blissful and neckerlike concentration lives to no purpose like a bear though endowed with the form of man

અનુપ મરુનિ ઉપર અધ્યાત્મ મેલ વરસવા માટે તે એનું પરિભ્રમ એ આવે છે કે-મોક્ષની બીજ પુટ થાય છે પુણ્યના અકુરાઓ અધ્યાત્મિક ઉશ્ચિત થવા પામે છે અને અવન બલીજ થાવે નસરે ॥ ૧—૮

મન કે ભગીના નખર પ્રનામને ફેલાવતા અધ્યાત્મરૂપ સૂપનો ઉદય થવાથી એ મન (અનાનરૂપ) નો અવકાશ કાઢી રહે છે એ સિવાય તે સૂપન પ્રનામથી વિભવોત્પન્ન મન નુબાત થાય છે અને કેવળ માન માયા તથા મોહ એ પ્રાપ્તરૂપ નોરા લાથી પચ થન કરી ભય છે —૮

આનન્દપૂર્ણ સમાધિરૂપ નુબા (અમૃત) ને ફેલાવનાર અધ્યાત્મરૂપ મનની રૂપર રેના હલ્લમા પ્રકર થઈ નથી તે ફોક્સ મનનો મનુષ્ય મનુષ્યની આધુનિક એક પ્રકારનો પશુ છે —૧૦

વ્યાખ્યા—

એ નવું કહેવાનું રહેતું નથી કે- આધ્યાત્મિક સાધન ઉપર આવે તે આધાર આત્માના ઉપર રહેતો છે

‘મુલમિમાની મુલા હિ વદો બહામિમાન્યાપિ ।
વિવદન્તોહ સન્વેષં વા મતિ સા મતિમૈષદુ’ ॥

(અટાવકીર્તી)

— ‘દેહમિમાન ય કાસીયા તે વરુ’ તુ સદા બધે વળે છે મે
કાંદે પેણ (૮ - નવરત્ન કુ) નેવા - નરેષ તખ્તા વડે તે કામીને
દેતી નામ, અને કોમ કરીને તુ નથી સ-

જે મનુષ્યને જેવો અનિમિત્ત દોષ - તેના પ્રિયિ ને ત્રણ
કથા દે પે-ને મુખ નરેષ દ નાથા મનનર નરુષ મુખાવસ્થાને
સામ કથા છે, અને પે-ને બદ (બધે વળે) મનનર બધે વળે જ
તે છે અનિમિત્ત વા મતિ સા મતિ - જેવી મતિ તેવી મતિ’ એ
કેવાની કથા છે તે =

પોષ્યાન્મદરાત્ત વદને પ્રતીક્ષ્ય મૈષદુ મય નમ્ય કુતમિલોચ્યાદ ?
નિરમ્લનો વા નિરસંસ્તુનો વા નાધ્યા મવિદુરુપ્યનિમોદને ચ ॥૧૧॥

(11)

Fourth treat in this world the man who
wield the weapon of spiritual Light. He who is
compassionate with you is neither pleased nor pained
whether externally applauded or censured.

જે મહાત્મા કામ કા મુજ ન દબને કામ કરે છે તેને
વળે વચ્ચેના તે નથી કથા દેવ ? આમ નરુ નરુ ૧૮ કથા વળે
મહાત્માને કાંઈ નિરાશ નરુ મુજ તાર કથા તે ૧૫ તે ૧૮ કે
કુદ રહે નરુ — ૧૧

શ્યામ્યા

અ. ૧૮ - ૨૩ બધે નરુ ૧ વળે કોમે દોષ નરુ નરુ નરુ
૧૧ ૨૦ નરુ નરુ નરુ નરુ નરુ નરુ નરુ નરુ નરુ નરુ

SPIRITUAL LIGHT

દા એને ઘેર દુઃખનિમા જવાને સમુખ થવા દતા તેવા લોકોને
એને ઉદાર ક્યો છે તે અખ મરુ રસાયનને શુ વલણીએ ? ”
વ્યાખ્યા

પ્રતીને પાપ કરવાની વાતનાઓ નન દિગ્ગથી નાના આવે છે
પરનુ પાપક્રમોથી બીર થુ-પપન પ્રસંગોથી અનમ ગેરુ એમા
નિન્દગીની સમજના છે જે વખને મનુન સસારની સ્થિતિનુ અવનોન
કરે છે ત્યાર તેને સદ્વિચારોનો ઉપ અવશ્ય થાય છે પણ તે સદ્વિચારો
સસારના એરીકા સયોગેના મન રહામે સાખા અખત દખી રાકના થથી
અને એથી મનુન અભોનનના ક્ષત્રમા અવશ્ય કરી રાખે નથી
વખને બાખર નિયમગદ જનાવવામા આવે અને આ મક-પાસને મા
થા । પણ વખતો નિયમસર જાન આપવામા આવે તો મનુન પોતાની
નિન્દગીન ક પાણસપન જનારી રોકે, એમા સન્દહ નહિ.

પરનુ નિન્દગીને ક-પાણમથી જન રવા ના ઉપર જોઈ મયા તેમ,
સદ્વિચારો-લાવનાઓને રિદ-રાખવાની અથમ આવશ્યકતા છે લાવનાઓ
ક કામ નથી કરવી ? દરેક કાવની સિદ્ધિ લાવના ઉપર ટીકી છે રવમ,
નર અને મેશ જે બધાનો આધાર લાવના સિવાય બીજા કયા પર
નથી વતન સાર રાખવા માટે પહેલા વિન રાને સારા જનાવવા જોઈએ
છે જેમ જેમ વિચારોની ઉત્પત્તિ વધતી જાય છે તેમ તેમ વતન પણ
ઉપા નકારતુ થુ જાય છે અને તદુસર આત્મે મતિમા આગળ વધી
કાવ છે મરે સાત્તકારો મે છે —

મમ ઇષ મનુષ્યાણા કારણ વપમશ્વરયા ” ।

— મનુષ્ય મા માત્ર કમલ નનદ છે જેર કમો કરીને દુર્જિતિએ
જવાને અથક બનેલ જો પણ શુન લાવન કોના અથ જ આત્માને દુઃખનિએ
જાતો અગાધી રમ્યા છે જેઓને ન ના બાવલુ પ.પો કરી નર જવા
નૈય ર થરો હતો તેઓ પણ પછાતી નિન્દગીના મનની દુઃખ સદ-ઓ
કર કરીને એક મ કવન મા આર અથથી કમને કાવ કરી રા । હા-
મે । પાને પટોની વન્યા હતા

આવર્ત ભરત જે કવરવરોને કથ કરખથી મુદ્દિત છે, તે,
અ.ન બોધવા આ-તાનુનને સદન નિ-રવા દના કિ-સદાને

SATYAM LOCA

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥

‘ भगवतेन मुक्तं विदुः परमात्मनि ।

आत्मस्वरूपस्य न चित्तवृत्तेर्भवत्पञ्चेषु तन्मयदृष्टे ।

अथापरान्तेभ्यस्तु यसां देवान्यूनना सिद्धिषु लब्धिषु स्यात् ॥ १ ॥

(11)

With the propitiation of the supreme Lord of
purified knowledge what Siddhis and Labhis are
not within the reach of one whose mind is concentrated
on the real nature of soul and who maintains equanimity
as regards the world-drama.

Siddhis

One who successfully practices the path of Yoga
becomes blessed with eight extraordinary powers called
Siddhis. These powers are acquired more or less in
proportion to the zeal and the practice of Yoga or
state of perfection.

Eight powers

- I Anima—The power of becoming extremely
minute i.e. as small as an atom
- II Mahima—The power of becoming extremely
great to the extent of comprehending the
universe in one self
- III Laghima—The power of becoming extremely
light
- IV Gurima—The power of acquiring extraordinary
increase of specific gravity

This difference is due to the difference in strength of the karmic forces which bind them and the consequent difference in environment in which they are placed. The difference in knowledge further increases the difference in idea though it may be that is a short in the external of Jiva. To state the same in other words the external unity of Jiva is limited by the respective Karma.

The limitlessness of Jiva is not however permanent though the co-existence of Jiva and Karma is without beginning. It is not without end. Their separation is possible. Every Jiva has a latent capacity for increase for knowledge. It is manifested with the annihilation of Karma for the time-being it is obscured from karmic forces when the shackles of Karma are shaken off. Jiva remain pure knowledge pure perception. It is the Paramatman. There are various states of Jiva between the primary stage and the liberated stage. Jiva in the primary stage is without an appreciable development enclosed in the gross matter. It is called *Nigoda*.

The number of *Nigoda*-Jiva inhabiting the whole Universe is limited. Evolution commences from this stage. Jivas then gradually come to perceive senses from one to five. Obscured Jiva are called *Andhaja* and the other *Tras*. *Tatva*-*Andhaja* thus pass on etc.

इति यजुर्वेदसुविज्ञानस्य समाप्ता । इति याज्ञिकस्य ।

Jiva that come to 4-5 these two books are called

Samsary Jivas, because they are revolving in this cycle of births and deaths and are not free from it. The last stage is the Siddha Stage. Generally speaking preparatory to this stage are three preceding stages and Jivas in them are respectively called the Acharya—the head of the saints, he has among others thirty-six qualities (2) Upadhyaya—a teaching saint he has twenty-five qualities. (3) Saribu—a saint or an ascetic simply, he has twenty-eight qualities. The five together are called Panch Parameshthis and every Jain has to render daily obeisance to them by bowing down before them with folded hands.

The following are the distinguishing characteristics of Jiva;

चेतन्यस्वरूपः परिणामी कर्ता साक्षात्कर्ता देहपरिमाणः
प्रतिक्षेत्रं भिन्नः पौष्टलिकादपुमान् ।

The first characteristic is consciousness. It includes the power of perception and knowledge which is termed Upayoga also. The characteristic of the soul being consciousness distinguishes the Jain view from the Chārvakas and the attribution of the power of perception and knowledge (Upayoga) differentiates it from the Naiyāyika doctrine. The second distinguishing mark is its liability to metempsychosis (Parinama). The Third mark is its being the doer of all actions (Karta). The fourth is its being the enjoyer of the fruits of actions. These three marks distinguish the Jain tenet from the Sāṅkhya. The next mark is its being coextensive with body. This marks off the

Spiritual Motion

Jain view from the Niyaviki and the Advaita the sixth sign is it being separately located in bodies. Here the Jain view differs from the Advaita view. The seventh character is different from the Jain counterpart from those of the Nyavika and the Vedantins.

Also it is formless and is characterized by upward motion. It is pure consciousness from the essential (Nishvaya) point of view.

The characteristic of it having upward motion takes off Jains from all other religions. So long as Jiva and Karma are united it upward motion remains in abeyance. When the weight of Karma drops down the Jiva becomes free and its natural upward tendency asserts itself like flame and terminates at the top of Lokikakha.

Karma

According to Jain Philosophy the word Karma has two connotations. In one sense it is one of those entities of which no beginning can be traced (Anadi). As such it co-exists with soul which is also Anadi. We can not affirm that Karma is either anterior or posterior to soul. It can not be anterior because soul will be then posterior that is soul (having a beginning) which is opposed to the fundamental doctrines of Jain Philosophy. Neither can it be posterior because then soul will be supposed to have remained free from the meshes of Karma for some time at least so adequate reason can be given as to

- II Darshanīvarāṇīya. Faith obscuring.
- III Vedāṇīya. Resulting in pain or pleasure.
- IV Mohāṇīya. Delusion.
- V Namakarma which supplies various factors of objective personality to a living being.
- VI Aikarma which determines the duration of existence in a particular material body.
- VII Gotrakarma which determines the family high or low i. e. social status.
- VIII Antarvākarma whereby the right action though desired is not done.

The total extinction of the above Karmic disabilities is highly essential for final bliss. So the knowledge and practice of Samvara (stopping the inflow) and Nirjāna i. e. annihilation of Karma's are essentially required.

Mokṣhaṇ chiefly assists in destroying the Karmic forces. When all Karmic forces are annihilated the soul attains Kaivalya (Isolation) i. e. when the destructive forces (Ghaṭīya Karma's, obscuring perception, knowledge, delusion, doing of right actions) are eliminated. After Kaivalya the rest non-destructive Karma's (Aśṭaīya Karma's, Vedāṇīya, Nama, Gotra, Āya) still persist. When they are destroyed the soul attains perfect liberation and shines in its natural (svabhāva) splendour.

SUPRA ALIGHT

Moksha

Moksha is derived from *muk* to free and means freedom or liberation. It is in fact freedom from the bondage of Karma good as well as bad. The Saman Jiva is united with Karma the dissolution of the union and setting free the Jiva constitutes Moksha. It is not the result of Punya but simply the negation of Karma. Punya and Papa Karma like green cloths the real nature of soul when this green is torn a under Jiva shines in all his glory and fulness the soul is then emancipated from the shores of Karma. Moksha is therefore thus defined—
जीवस्य कृत्स्नकर्मक्षयणं यद्विमुक्त्यावस्थानं तन्मोक्षः ।

It is *Swarupam* thing i.e. attaining to its own nature. It will thus be clear that by Moksha is not meant something extraneous to be obtained by Jiva but Jiva is only to make himself free from the Karma fetter. It is the realisation by Jiva of his natural state.

Moksha is the annihilation by Karma. Now Karmas are of two sort *Ghatiya* and *Aghatiya* by the destruction of *Ghatiya* Karmas the Jiva obtains what is called the *Bhava* Moksha i.e. subjective liberation. A Jiva in this state retains the *Aghatiya* Karmas but he is called *Jivan Mukta* and is endowed with Infinite knowledge Infinite perception Infinite happiness and Infinite power. The *Atman* is said to have attained the *Arhat* status when the other four karmas are also destroyed four more qualities are manifested in the *Atman*.

The Atman then realises Nirvāna. This is the Dravya Moksha, or objective liberation. In the Bhāva Moksha Atman attains Moksha from his own point of View and the Atman is still subject to certain Karmas like Āyu Nāma etc.

As these still cling to the Atman who is otherwise free, Atman is said to be subjectively free but not objectively; when however even the last four are destroyed he is objectively free. There are no other Karmas fettering the freedom of Atman who is therefore said to have attained Moksha which is absolutely independent of Karmas i. e. Dravya Moksha.

Rebirth.

The theory of transmigration of Jiva is the peculiar product of India; at least no non-Indian religion lays so much stress upon it or tries to systematically develop it. There may be stray passages in the Quran or the Bible hinting at the possibility of rebirth of Jivas; but it is the fact that most of those who look upon them as revelations refuse to subscribe to this doctrine. Fortunately for mankind recent psychical researches have brought to light an amount of evidence in its favour and a few world famous scientists who were once sceptical about it have now come to believe in its truth.

The theory of rebirth proceeds on the fundamental assumption of the eternity of soul. There is no arguing with those who decline to believe that spirit

SPIRITUAL LIGHT

survive the destruction of physical frame. But once we believe soul to be indestructible we are forced to frame some theory as to what becomes of the Soul after the so called Death. In answering this question we have to take account of actions performed before Death for if the soul survive what does it survive for except to reap as it has sown?

Several theories may be propounded for answering this riddle. There is a theory of chance. It is however quite unsatisfactory for if in this world everything comes about by chance alone there is no hope for us.

We are not helpless in shaping our conduct as we may not know what is to happen even next month. As it is however we find the universe governed by rigid laws it is natural to expect that there ought to be some laws governing the actions of Jivas.

Will it be that Soul of its own accord resolved to be born and to die? This position also is unsatisfactory because then we shall have to find some antecedents which could have led to such a resolve on the part of the Soul. Again if Soul could have made such a resolve why did it choose to be born under conditions which made it unhappy in this world? It is impossible that one should prefer unhappiness to happiness.

Lastly shall we suppose that it is God Who is shaping the destiny of Soul? But this supposition

The Atman then realises Nirvāna. This is the Dravya Moksha, or objective liberation. In the Bhāva Moksha Atman attains Moksha from his own point of View and the Atman is still subject to certain Karmas like Āyu Nāma etc.

As these still cling to the Atman who is otherwise free, Atman is said to be subjectively free but not objectively; when however even the last four are destroyed he is objectively free. There are no other Karmas fettering the freedom of Atman who is therefore said to have attained Moksha which is absolutely independent of Karma: i. e. Dravya Moksha.

Rebirth.

The theory of transmigration of Jiva is the peculiar product of India, at least no non-Indian religion lays so much stress upon it or tries to systematically develop it. There may be stray passages in the Quran or the Bible hinting at the possibility of rebirth of Jivas, but it is the fact that most of those who look upon them as revelations refuse to subscribe to this doctrine. Fortunately for mankind recent psychical researches have brought to light an amount of evidence in its favour and a few world famous scientists who were once sceptical about it have now come to believe in its truth.

The theory of rebirth proceeds on the fundamental assumption of the eternity of soul. There is no arguing with those who decline to believe that spirit

SPIRITUAL LIGHT

પાણેનું ખાટું દાનિયોથી અત્યંત દુષ્ટ થઈ નહિ એકો કહેનો -નનુખન
 ખીજને ગમ ન કરનાર બનેજ નહિ એ તદ્દન સુખમ હોયન છે ત્યારે
 નુકસાન થઈ વસ્તુઓને મધુના ચાખ્યા મવા પછી સ્મરણ કરનાર જે
 દક્ષિ છે તે સત-ચરણ આત્મા છે આત્મ એ મધુદારા જે વસ્તુઓ
 પ્રાપ્ત થયા । ખરી હતી તે વસ્તુઓને મધુની ગેદાજરીમા પણ પૂર
 નનુખથી સ્પર્શ કરેલા સરકારતુ મુરજા થવાથી આત્મા સ્મરણ
 કરી શકે છે આવી રીતે અનુસર અને સ્મરણના એક બીજના ધનિ
 સળ-મને હીપે પણ સત-ચરણ ચેત-ચરણ આત્મા સિદ્ધ થાય છે

કુ અમુક વસ્તુને લેઈ પડી નખો આવો અનુભવ દરેક
 મનુષ્યની ભાષાને છે આ અનુભવ ઉપર વિચારણા દેકવાથી નોખી
 રીતે જાણવાને છે કે-તે વસ્તુને લેનાર અને અડનાર જુદા નથી કિન્તુ
 એક જ છે એ એક જોઈ તે મધુ દેદ શકે નહિ કેમકે તેજ કામ
 સ્વયં કરવાનું નથી તેમજ તે સ્વયં જ દનિય (તન્ય) પણ કદી સકાય
 નહિ કરણ કે તેનીથી જોરતુ બનતું નથી આ હોયન ઉપરથી એ
 નિષ્કર્ષ સિદ્ધ થાય છે કે એ વસ્તુને લેનાર અને ગ્રાહ કરનાર જે
 એ છે તે દાનિયોથી જુદો જા મા છે

ન મમ ૧ ૫૨ હીયો વહેરે પણ નથી, એથી ખીજ
 વસ્તુઓની જેમ તે તન્ય થા સળે નથી પ્રત્યે નહિ થવાથી ને
 વસ્તુ નથી એવ મના કરાય નહિ પ્રત્યે પ્રમણ સિવાય ખીજ
 પ્રમણે અનુમાનમતિથી પણ વસ્તુસના સ્વીકાર થ છે પરમાણુઓ
 દર્શકનુકૂળી દેખી શક ન નથી-પરમણુ હોવાની ખાતરી મા કોઈપ્રત્યે ।
 પ્રમણ નથી છતા અનુમાનપ્રમાણથી દરેક વિદ્યાન તેને સ્વીકાર કરે
 છે સ્વદ કર્વની ઉત્પત્તિ મટે સુખ-અભિમુખ અણુઓ હોવાની સન્નિધિ
 અનુમાન પ્રમણ ઉપર દોહી છે અત્યાંત સળ-ચમા પણ સમજતુ
 જોએ કે-જરૂરી અર એ સુખી તે કોઈ કુખી મોઈ વિદ્યાન તે
 કેઈ સુખ કોઈ તાણ તે કેઈ રક કોઈ થી તે કોઈ ને કર આવી રીતની
 અનન્ત । ધનિયનાં અનુસરણ છે આ વિચારણાનો દરજી વચર સભરે
 નહિ એ અનુસરણ ઉતરી શકે તેમ છે દબાર પ્રયત્નો કરવા છતા હરિયાન
 મનુખને પણ કદનિવ દઈ વસ્તુ પ્રાપ્ત થતી નથી જ્યારે ખીજ અનુખને
 વચર દર એ મોઢ મા લગે આવી પડે છે અતી અને નેક થનઓ

શકાના નથી. આદર પૃથ્વીકાય, બાદર જલકાય, બાદર તેજસ્કાય, બાદર વાયુકાય અને બાદર વનસ્પતિકાય પ્રત્યક્ષ જોવામાં આવે છે. ધર્મજી. છેદન આદિ પ્રદર જેને ન સાચો હોય, એવી માટી-પત્થર વગેરે પૃથ્વી, જે છવોનાં શરીરોનું પિંડ છે, તે છવો બાદર પૃથ્વીકાય જાણવા. જે જળને અગ્નિ વગેરેથી આવ્યાન ન થયો હોય, તે જળ-કુવા, તથા વગેરેનાં-જે છવોના શરીરોનું પિંડ છે, તે બાદર જલકાય છવો સમજવા. જે પ્રમાણુ દીપક, અગ્નિ, વિજળી વગેરે જે છવોનાં શરીરોનું પિંડ છે, તે બાદર તેજસ્કાય છવો છે. અનુભવાનો વાયુ, જે છવોનાં શરીરોનું પિંડ છે, તે બાદર વાયુકાય છે; અને રક્ત, શાખા, પ્રશાખા, પત્ત, ફળ, ફળ, કાન વગેરે બાદર વનસ્પતિકાય છે.

પૂર્વોક્ત સચેતન પૃથ્વી, સચેતન જલ વગેરે અચેતન પણ થઈ છે. સચેતન પૃથ્વીને છેદન-એદન વગેરે આધાત સામવાધી તેમાંના છવો તેમાંથી વ્યુત થાય છે, અને એ પૃથ્વી અચેતન થાય છે. એવી રીતે પાણી નરમ કરવાથી અથવા તેમાં સાકર વગેરે પદાર્થોનું મિશ્રણ કરવાથી તે પાણી અચેતન થાય છે. નન-પતિના સંબન્ધમાં પણ એવીજ રીતે અચેતન થવાનું સમજવું.

તે હિન્દિયો-નર્યા અને છબ જોઈએ હોય, તે હિન્દિય હરેત છે. કૃમિ, પેરા, જળો, અગ્નિવાં વગેરેનો હિન્દિયમાં સમાવેશ છે. જી. માંકડ, મંકોડ, ધીનેય વગેરે ત્યાં, છબ અને નાક એ ત્રણ હિન્દિયો-વાળા હોવાથી ત્રિન્દિય કહેવાય છે ત્યાં, છબ, નાક અને આંખ એ ત્રણ હિન્દિયો-વાળા માખી, કામ, તીડ, વિંછી, જામરા વગેરે ચતુરિન્દિય કહેવાય છે. ત્યાં, છબ, નાક, આંખ અને કાન એ પાંચ હિન્દિયો-વાળા પચિન્દિય કહેવાય છે. પચિન્દિયના ચાર બેદો છે-મનુષ્યો, પશુ-પક્ષિ-મચ્છ વગેરે ત્રિન્દિય, સર્પમાં રહેતા દેવતાઓ અને નારકો.

પણ માનવું છે. ચેતનિયોને એ પણ કૃત્ર કરી છે કે-મનુષી માનવ પ્રાણી ચેતન્ય નામનું છે. આ જન્મુઓ એક સેવના અપ્રજાપર એક સાય નેવના પણ વળી નદિ કનાં પુષ્પાનીથી બેની રહી છે.

૧ 'બાદર' એટલે સ્વરૂપ 'બાદર' એ જનસંખ્યાનો પરિચય છે.

SANSKRIT LITERATURE

આ દર્શન-શાસ્ત્રી ય મનુરિન્દ્ર અને પદ્મ-શાસ્ત્રી એવેનાં પ્રસંગે
સમવેશ થયે છે એઓ દ્વારા—પ્રવાસી કિંમી ૨૨૧૨ હોવાથી પ્રમ
કેવલ છે

એ રીતે સ્થાવર અને પ્રમથા સમસ્ત સસારી એવો સમય ૧૫
છે હવે આ મુખ્ય એવો તેઓ મેળના વિનર પ્રમથે વળવડે.

અનુવ.

તેમના દિન જડ પદાર્થો અનુવ રામદેવી ૧૧૫૧ના ૮
અનુવના જનમથેમા પાવ બે. ૫ ૧ ૮-૫૫ અનુવ આકર
પ્રવચન અને માત્ર

આ અનુવ ૫૫ અને અનુવ એ બે પદાર્થો પુણ્ય-પદ્ય ૩૫
સમજવાન નથી વિનુ એ નામના બે પદાર્થો આખા લેકમા નાકાસની
પો આપડ અને અનુવ ૮ આ બે પદાર્થો અનુવસને ના વિ નેને નવા
કેરા લામે એ સ્થાવરિ છે પણ જનસામેમા એ વિને વિનુન
અવિનન કાવામા આનુ છે જેમ આકાસને અવકાસ દેનર નીકે
સવ વિદાને માને છે તેમ આ બે પદાર્થો પણ ઉપરોચી જાવાવામા
જાય છે

પ્રમ

પ્રમથ કરના અનુવ ૧૧ અને અનુવ કરની ૧૧૩ વસ્તુઓને સ્થાવર
કરના ૫૫ પદાર્થો છે પણુમા કરના માત્રમાએને માત્ર કરના
તેમ પની છે તેમ જડ અને એવેની અવિ સ્થાવર પણુ નિમિત્તકારણ
અનુવ એ નાવસને છે અને એ નિમિત્તકારણ પ્રમ છે અવકાસ
મેળવપ્રમ અકરને સદવસ્તુ અનુવમા અવે છે તેવી રીતે અનુ
કરના પણુ સદવસ્તુ નીકે પ્રમ નમક પદ્ય અનુવમા અવે છે

અનુવ

‘અનુવ’ પદ્યને ઉપરે અનુવિ કરના જડ અને એવેને સદવ
મા એ છે અનુ કરના સદવ જેમ પ્રમ છે તેમ નિમિત્તકારણ

SCIENTIFIC LITERATURE

1884.

પ્રજાના જેવી મળના લેખના નુજી તેના ઉપરનો સપટો મેઝ
નિમ્ન જ્ઞાતી એવમ પતી ઉપર આવી જાય છે તે પ્રમાણે આપા
ઉપર ને. કમરપ સપટો મેઝ ક ધરાયી રવન-વચન આપાની
વન રે છે-ઉપર જાય છે પરન્તુ તેની પાસેની કા નુખી થતી રહે-
તે આ જાને આ કે એ ખાસ રિ નુ થાન છે એ વિચારનો નિવડા
ધમ અને અધમ પાયાના છે અને નવ ન રિમાત્ર માન્યા સિવાય
કે રીતે થક રહે તેમ નથી મનિ થવમ સગાયક ધમ પદાય ઉને
જ્યા સુધી કે ત્યા નુખીના તે જન અમમત્રે અમરદિન થવેય આ માની
મનિ અટકી જાય છે અને ત્યા ને અવરિધન થવ હ ત્યાથી આગળ-
અને આ 'ધમ' પાયાના નખાવે તેની મનિ થક રાકતી નથી તે
ધમ-અધમ પદાયો ન દેવ અને રેથી રીતે રાક-અભોક્તો થને
વિજય ન દેવ તે કમરદિન જાનેય ન થા ઉને જતો આ અટકી કે-
આ અવરિધન થશે કે એ જિના થતી મુનરજી મે તેવી નથી

પુ-૩

પરમ પુત્રી વર્ષ ૫૦ ૫૦ જિ સ્વૃષ-અનિમ્ન નમામ રૂપી પદાયો
'પુ-૫' કહેવાય છે પુર અને ગત્તુ એ મે પાનુએના મેયોતથી
પુદ્ગ સંદ મનો છે પુર નો નય-પૂજી થતુ અપાત
મગતુ અને ગત્તુ નો નય મગતુ અપાત ખરી પડતુ -
કુડ પડતુ એવો થાય છે આ હજીકય પ ૫૦ જિ પદાયોમા
પ્રત્યક્ષ અનુભવાય છે કેમકે પરમાણુવાળા ન્હાતા મ્હોગ દરેક પદાયમા
પરમાણુઓનો વધવા-અગાડ થવા કરે છે આપજી સરીજ આ વાતનું
અદલ રાજ છે એકવા પરમ પુત્રે પલ નીગ પદાય સાથે મગતુ નું
કે તેનથી કુડ પડતુ દોરાથી પુદ્ગલ લગા અથવામ થતી રાકે છે

શા.૬

માત્ર દિગ્ગના જાણુતામા છે નરી વસ્તુ પુત્રાલી થાય છે પુત્રાલી
વસ્તુ કલ થાય છે જાન તરજી થાય છે તરજ પદ થાય છે ભરિ રમા
મનગી વસ્તુ વનમાન થાય છે અને વનમન વસ્તુ જૂતકાતના પ્રવ નમા
વર દિન થાય કે આ જાણે કાવતી મનિ છે

SPIRITUAL LIGHT

એ બધા જે માનના વિશ્વાસો પાયા છે તે જસદૂત કાનેને ભુલિયા
એવિન મરી પ ચામા અ ના છે ના ઉપરથી જોઈ સમાજ છે કે એક
સુખમ વ કામા પ્રેરતી સ્વપના દે- સકે નહિ

ગુપ્ત પાપ

શુભ ઓ પુણ અને અશુભ કમો ૫૫ કહેવાય છે
અર્થાત્ જરોર રૂપ પ્રાપ્તિ પુત્ર સ્ત્રી દી. અપુત્ર વગેરે સુખના
પતે જે કમોથી પ્રાપ્ત થાય છે તે શુભ કમાને પુણ કહેવામા
વે છે અને રેડી વિપરીત-કુખની સામગ્રી જોવી આપનાર-કમ
૫ કહેવાય છે

જ માની સથે કમનો સમજન્ય થવાના કારણે તે અશ્રવ કહે
આપણેથી-જે પ્રતિભેદો કમનુ નાશમન થાય-ન માની સથે
સ જન્ય થાય તે આપણે-જે પ્રાપ્તિઓ અશ્રવ કહેવાય છે
વગેરે કમ થવન કુલ્યાસથ ૧ અશ્રવ જોનારો કમ આવે તે
જન્ય છે અશ્રવ પશુ કંઈ છે તેને અશ્રવ પશુ-
જને કમ થવન ન કુલ્યાસથ ૨ પૂર્વે જ પ્રમ લેજ થાય છે
ન અને સ્ત્રીના અપરો શુભ દોષ તે શુભ કમ અને અશુભ
કુમાર અપરો જો આ માટે સુખનાથ મન વચન અને સ્ત્રીના
જન્ય અશ્રવ છે મનને આપણ-કુલ્યાસથ ૩ કુલ્યાસથ અશ્રવ
ન કે સ્ત્રી થકા છે વચનનો આપણ-કુલ્યાસથ ૪ અશ્રવ
જ સ્ત્રીને આપણ-કુલ્યાસથ ૫ અશ્રવ સ્ત્રીના અશ્રવ
૬ ૫૨૫૨ કુલ્યાસથ ૭ વગેરે સાચા જુ છે લીનકમો
જ અશ્રવ નેરી કૈયુન અને પરિનિદ એ ૫૫ અને
કમ ૫૨૬ નેરી વગેરે) ઉપર અશ્રવ તથા કે ૫
કેમ જો સ્ત્રી ક૨૪ ને ૫૫૫ દેડને છે એથી વિપરીત-
અર્થે જન્ય થાય અને અર્થાત્ એ ૫૫ અને ૫૫૫
જ કમ કુલ્યાસથ સન્ને ૧ ને સ્ત્રી પુણના
કુલ્યાસથ ૧ ૫૫૫ દેડમોના થવને કારણે ૫ ન જ

વ્યાપાર મુખ્યત્વેન જાગ જાગતું છે, અને વચનવ્યાપારો તથા શારીરિક ક્રિયાઓ મનોયોગને પુષ્ટિ આપનાર સરિક કર્મજન્ધનના રેતુ છે.

સંવર.

મનોયોગ, વચનયોગ અને શરીરયોગરૂપ આશ્રયથી બંધાતા કર્મને અટકાવનાર આત્માને નિર્મલ પરિણામ 'સંવર' કહેવાય છે. સંવર શબ્દ સમ્ ઉપસર્ગપૂર્વક છૂ ધાતુથી બનેલો છે. તે ધાતુનો અર્થ 'રોકવું' થાય છે. કર્મને અટકાવવું અથવા કર્મને અટકાવનાર શુભ અભ્યવસાય, એ બને 'સંવર' શબ્દના અર્થ થઈ શકે છે. સર્વ કર્મોના સંવર થવો, અર્થાત્ સર્વ કર્મો બંધાતાં અટકી જાય, એવી સ્થિતિ દેવસંજ્ઞાન પ્રાપ્ત થવા પછી આવે છે; પરંતુ આત્માની જેમ જેમ ઉત્તમ અવસ્થા થતી જાય છે, તેમ તેમ ક્રમશઃ કર્મજન્ધનમાં ઘટાડો થતો જાય છે.

જન્ય.

કર્મોના આત્માની સાથે દુષ્ટ અને પાણીની જેમ સંજન્ય થવો, એનું નામ 'જન્ય' છે. કર્મ ક્યાંક એવા જગ્યાં પડતાં નથી, કિન્તુ આત્મા લોકોમાં તેવા પ્રકારનાં દ્રવ્યો ઠાંસી ઠાંસીને લેરેલાં છે, જેને 'કર્મ-વર્ષણ' એનું નામ જન્યશાસ્ત્રકારો આપે છે. આ દ્રવ્યો રાગ-દ્વેષના પરિણામરૂપ વિકાસને સીધે આત્માની સાથે વળગે છે.

'શુદ્ધ આત્માને રાગ-દ્વેષની વિકાસ જાગવી કેમ જોઈએ?' એવો પ્રશ્ન ઉત્તર થતો જોવાય છે; પરંતુ આના સમાધાનમાં સૂક્ષ્મદષ્ટિએ વિચારવાની જરૂર છે. આત્માને રાગ-દ્વેષની વિકાસ અમુક વખતે લાગી, એમ તો કહી શકાય નહિ, કેમકે તેમ કહેવામાં, જે વખતે આત્માને રાગ-દ્વેષની વિકાસ લાગી, તે પહેલાં આત્મા શુદ્ધસ્વરૂપવાળો હોય છે, અને શુદ્ધસ્વરૂપવાળા આત્માને રાગ-દ્વેષનો પરિણામનું થવાનું કંઈ કારણ નથી, એ ત્યાગસિદ્ધ થાય છે. યદિ શુદ્ધસ્વરૂપી આત્માને રાગ-દ્વેષના પરિણામનો પ્રારંભ થયો; મનનામાં આવે, તો મુક્તિશાસ્ત્રને પામેલા આત્માએ—શુદ્ધ આત્માએ—પણ રાગ-દ્વેષનો પરિણામ ઉત્પન્ન થવાનું કાં નહિ બને? જૂનાશાસ્ત્રમાં પહેલાં આત્મા શુદ્ધ હતો અને પાછળથી એને રાગ-દ્વેષનો પ્રાદુર્ભાવ થયો, એમ મનના જગ્યાં જાગ્યાંજગ્યાંમાં મુક્ત અવસ્થાની શુદ્ધ સ્થિતિએ પહેલાં

૧) ૧૫ મે ૧૯૫૭ ને ૩૦ જુન સુધી સ્થપતિ મી. ગિરિ ના દોરો
 ૨) એ સિદ્ધ થતા રો ૧૯૫૭ ને ૧૯૫૮ ની અંતિમ સપ્તાહ સુધી
 ૩) ૧૯૫૮ નો ૧૦ ડિસેમ્બર સુધી ૪) ૧૯૫૯ ની ૩૧ માર્ચ
 સુધી ૫) ૧૯૫૯ ની ૩૧ માર્ચ સુધી ૬) ૧૯૫૯ ની ૩૧ માર્ચ
 ૭) ૧૯૫૯ ની ૩૧ માર્ચ સુધી ૮) ૧૯૫૯ ની ૩૧ માર્ચ
 ૯) ૧૯૫૯ ની ૩૧ માર્ચ સુધી ૧૦) ૧૯૫૯ ની ૩૧ માર્ચ

[illegible]

કૌનલ એના કવન મુખ્ય આ ૫૩૦ જાન્યુન છેડનારના
 દરનારના વેર્લિય કેલ્લિય બધુ નમ ૨૩ બને કાન્ય ૫ આ
 હવે ન્યુ કોલેજ ગેટ નધી કે- ના ન અસય રા, પે અનનાદ ના-
 સ્થિતિ ના છે પાન્યુ પ્રોફેસર અન નાજરજીવ રા ન્યુ મુખ
 રાપ અ- હિત છે

માનાવરણ કર્મ - જાતની - નસલિને કમાવન છે જેમ જેમ
જા કરન વધારે નવજન - સર્વ છે તેમ તેમ તે - નસલિને વધારે
જ - પડે છે તે કુદિને સર્વિયા વિગત સર્વનું વધાર કરતા
જા કરનું સિદ્ધિ થતુ જતુ ને જે જા કરનો વધારુ સર્વ કરો
કેવલન (સર્વ તે - નવજન સર્વ પ થેનું પ્રવચન) ની
કર છે

દારીના પગથી કમ દરબારીઓને દરબાર છે અને અને દરબાર
પરુ ભાગ્ય નથી સમજાવે અકલ સમજે ' યન નમ અપુ છે
ગેરી રીને ૧૦ મુખને દારી ભેના સમાન રીને જે પ્રત્યુત્પન્ન વડુ
કન થવ છે તે દરબારે અને પછી રીને પ્રકરે જે બેય થવે એ
સન છે નિ । અરુ નવરુ પત્ર બેટાપર પોરે ન કમના રી છે

SPIRITUAL LIGHT

જાણ્યો હોય, હતા દાન ન આપી શકે એ આ કમનુ રંગ છે વૈરાગ્ય
 સંવર્ણ નહિ રહેને પણ ધનનો ભેગ ન કરી શકાય એ આ કમનો પ્રભાવ
 છે દબાર પ્રમાણના સુદ્ધિપૂર્વક ક્રયાસો કરવા હતા વ્યાપારમા હોદ્દામંડ
 ન કરવા નુકસાન વેળા, એ આ કમનુ કામ છે શરીર પુર હોવા
 હતા ઉદ્દમ કરવા રડુગાયન ન ન સવાય એ આ કમનુ પરિણામ છે

કર્મ સજન્ધી દુક દબાવ મહેવાઈ ગઈ જેવા પ્રમાણના
 આપરસ પો દાવ હ કમ નેવા પ્રમાણનું નાકાણુ બધાય છે અને રંગ
 પણ તેજુજ ચિહ્નુ ભેગરુ પડે હ કમના બ વન સમયે કમની સ્થિતિ
 નાશનું કમવિધાકે દેવા વખત સુધી બાગરવા જે-એ-એ મા નો નિવમ
 પણ બધે હ જાણ છે એ બધેવા પડી નગર ઉપમા આવે એમ
 સનવાનું નથી જેમ બી વ આ પડી તત્ત પાક થનો નથી તેમ
 કમ બધેવા પડી અમુક કા પસંગ થવા જાતે ઉદ્યમા આવે છે
 ઉદ્યમા જ આ પડી કર્મ ક્યા સુધી-નો-વખત ભોગરુ જોડએ
 કોનો નિવમ નથી કરણ કે કમ-જન્મન સમયે કમ ભોગરવાનો જે
 કાગનિવમ બધાયે દૈવ છે તેમથી પણ સદૃશ વન યોના પ્રમાણમા
 પાકે દાવ દોકે છે

કમનું બધે જ એક રીતનું દેવું નથી કેઇ કમ અનિમા બધાય
 હ વ્યારે કેવ કમ કે સિદ્ધિ અને કેઇ અવિરોધિન એ

આ આ કમોમા દનવરણ દર્શનાવરણ મેદનીય અને
 અનારવ એ વર કોનો અમુમ હ અન્નેવ તે પાપકર્મ છે કાલુ
 કે દનવરણકમ દનદાને દબાવનર હ દર્શનવરણકમ દર્શન
 દાને ના-ન દનર છે મેદનીયકમ છે દને ઉપભવનર છે
 કોને આ કમ તત્તમદનમ બાધા નાખનર છે તથ સયમમા
 અગવર કાલર હ અને અનાવકર્મ અપ્રતિમા ચિત્ર નાખનર
 છે અ વર કમો સિરવ શુભ અને અમુમ એ મે પ્રકા ના નામકર્મની
 અરની અમુમ પ્રતિવે આપુન કર્મમાન નિવેનનુન તથા નરક
 અગવ, એ મે કોઈ એ વકમની નીચેવ પ્રાપ્તિ અને વેદનીય
 કમનો અસન વેદનર કાર-એ જા કમન કો અમુમ દેવથી
 પાપકર્મ છે વેદનર કમને સન્નવેદનર શુભનમની પ્રાપ્તિ
 ઉપુ જે ન તથા દેવ અગુન અને નનુન અગુન એ જા કમો પુણ્યકમ છે

રીતે બધાય છે. જે કર્મ અતિગાઢ બધાય છે, તેને જૈનસાત્ત્વમાં 'નિકાચિન' કહે છે. આ કર્મ પ્રાયઃ અવશ્યભોગવતું પડે છે. બાકીનાં કર્મો શુભ ભાવનાઓના પ્રબળ વેગથી ભોગવ્યા વગર પણ દૂરી થઈ છે.

નિર્જરા.

બધાયવા કર્મો ભોગવ્યા બાદ જે ખરી પડે છે, એનું નામ 'નિર્જરા' છે. આ નિર્જરા જે રીતે થાય છે—એક નિર્જરા તો 'મારાં કર્મોના ક્ષય થ.ઓ' એવી ભુદ્ધિપૂર્વક કરાવા તપશ્ચર્યા વગેરે અનુક્રમોથી થાય છે, અને બીજી નિર્જરા, કર્મોનો નિયતિકાલ પૂરા થયેથી કર્મનું સ્વતઃ જે ખરી પડતું થાય છે, તે છે પડેથી નિર્જરાને 'સકામ નિર્જરા' કહે છે, જ્યારે બીજી નિર્જરાનું નામ 'અકામ નિર્જરા' છે. હજારો રૂબા જેમ સમય ઉપર સ્વતઃ પાડે છે અને ઉપાયથી પણ તેને શીઘ્ર પડાવામાં આવે છે, એ પ્રમાણે કર્મ, અવધિ પૂર્ણ થયે સ્વતઃ પાડી નાખી ખરી પડે છે અને તપશ્ચર્યા વગેરે તીવ્ર ઉપાયોથી પણ તેને પડાવી શીઘ્ર કરવામાં આવે છે.

મોક્ષ.

તત્ત્વ મોક્ષ છે. મોક્ષનું અર્થ—“જુગ્મ્મકર્મશયો મોક્ષઃ” અથવા “પરમાત્મશ્ચ મુક્તિઃ” એ સુવેધી 'સમસ્ત કર્મોના ક્ષય' અથવા 'સર્વ કર્મોના ક્ષયથી પ્રાદુર્ભૂત થતો પરમ આનન્દ' એ પ્રકારે બંધિયમાં આવ્યું છે. મોક્ષનું સાધન—સમ્યક્જ્ઞાન (Right knowledge) સમ્યક્ દર્શન (Right belief) અને સમ્યક્ ચારિત્ર (Right conduct) એ ત્રિગુણી છે. એ ત્રિવેળીનો સમાગમ કર્યેથીજ મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે. આ ત્રિવિધ વિસ્તૃત છે, માટે અહીં તેનું વિવેચન નહિ અ.વ.નાં આનન્દ મુક્તિના વિવેચનો પ્રસંગે પ્રાપ્ત થતા એ વિવેચ ઉપર વિશેષ અવલોકન કરીએ.

“જુગ્મ્મકર્મશયો મોક્ષઃ”

—પરમાત્મ, ઉપમાતિ.

“જુગ્મ્મકર્મશયો મોક્ષઃ”

—પરમાત્મ, ઉપમાતિ.

—પરમાત્મ, ઉપમાતિ.

मतीन्द्रियपदार्थानामपि सर्वत्रापदेशात्कालेन विध्यसमायत्तमाह—

अवाहना नैव परोक्षभावा ग्रन्थस्यगोचरता न भवन्ते ।

अतीन्द्रियज्ञानिकृतोपदेशं सन्तो यथार्थं मनियन्ति किन्तु ॥१५॥

(15)

Super-sensual object are ever beyond the power of perception of man with physical eye but they are realized in their true nature by the righteous that are illumined by those that are endowed with supernatural knowledge.

Notes—In the śloka a reference is made to Pratyakṣa Pramāṇ. It is of two kinds according to the Jain Logic (1) The *Samavāyavīcārīc* Pratyakṣa is acquired with the aid of senses and mind. It is known also as *Vastujñāna* (2) The *Paramārthika* Pratyakṣa is purely intutional knowledge i.e. acquired without the aid of senses and mind and is of two kinds limited and unlimited by time and space. Elevated Souls by the force of the teachings of the omniscient are able to know things beyond the powers of senses and mind while ordinary people can not do so as their powers of perception are limited. From their inability to see things beyond the powers of senses and mind they can not rationally and legitimately infer their nonexistence. The nonperception of the bird flying in the highest region of the sky does not justify one to conclude its nonexistence. One is not justified to infer the nonexistence of some stars because he does not see them even in full moonlight.

मनीन्द्रियपदार्थानामपि सर्वज्ञापरेतायलम्बनेन शिवसर्वायत्यमाह—

अर्थादङ्गा नैव परोक्षभावा प्रत्यक्षपीगोचरता लभन्ते ।

अनीन्द्रियज्ञानिकृत्नोपदेशं सन्तो यथार्थं प्रतिपन्ति सिन्तु ॥१५॥

(15)

Super-sensual objects are even beyond the power of perception of man with physical eyes but they are realized in their true nature by the subtle one who are illumined by those that are endowed with super-sensual knowledge.

Notes—In this shloka a reference is made to Pratyaksha Praman. It is of two kinds according to the Jala Logic (1) The Samanyavastano Pratyaksha is acquired with the aid of senses and mind. It is known also as Mityajna (2) The Paramarthika Pratyaksha is super-sensual knowledge is acquired without the aid of senses and mind and is of two kind limited and unlimited by time and space. The real Souls by the force of the teachings of the omniscient are able to know things beyond the powers of senses and mind. All ordinary people can do so as the powers of perception are limited. From the material it is to see things beyond the powers of senses and mind they can not do so unless they are illumined by the omniscient. The perception of the real things in the higher region of life does not require any ordinary sense perception. One is not justified to refuse the existence of some things because he can not see them even in full daylight.

SPIRITUAL LIGHT

તત્ત્વ ના જોમ દિનિ થયે ૧ ૫ થે છે તેમ દેવ તીન (અતીન્દ્રિય)
૫ થા ૫જ અવગ્રહ અસ્તિત્વ ધરાવે છે

પેનુનુજ અનુભવેલુ માનુષી નો બીજ ના અનુભવ વિષયો
મનરજ નાનિ જે રાત વ્યતી નરુ સ્વપ્ન પેરિસ અને ન્યુયોર્ક
જેવા રહેતા જેજે રેખ્યા નથી એવે અનુભવ તે રહેતાના વેબરનો
અનુભવ મરી અપેક્ષા રોજ અનુભવ અનુભવો વલુવના તે રહેતાના
વેબરનો મનરા તેજર ન થાય અને એને પેનાથી અનુભવ રેખાના
રહેલે અસત્ય દરાવતા તથા રેખા તે એ જોમ રોજ્યાજીની છે તેમ
અપદ્ધ સમાજ અનુભવો કરતા અનુભવના નમા આગળ વધેલા મહાપુરોના
વિદ્વન્નેને નથી રેખાના એ અજ માત્ર રેખાથી ત હોતી નાખવ એ
પણ અનુભવ અનુભવ

ઉપરની દર્શાવના એ સર નિમ્ને છે કે પ્રુપ્ત-પાપની પ્રત્યક્ષ
દર્શાવી લીધાએને દર્શવમા ઉતરી સસરુપ મહાવિસ્મયી રાવનેન વધ
આના ઉપર લાગેલ નગને દુઃખ-અનુભવને પણ વિશાસમા મુકવા
દુઃખ અસપેક્ષ મર્મ અત્મને જો વો જોઈએ થીરે થીરે પણ માત્ર
ઉપર-મર માત્ર ઉપર મનિ કરતા અપી સી લો નથી અને કમસ
અવગ વધનો જાણ છે ઉપર સધને પગેની વને છે

એ પ્રુતી વન છે કે અધ્યાત્મન વિશવના આત્માનુ સ્વરૂપ
જાણતુ ખલ અનુભવ છે જુરી જુરી દિનિએ અમરરૂપનો વિચાર
કરવાથી તે સત્યથી રહાનો નુજ અવ છે અને અમની સતી
જેનાખાણુ થવાથી તેના ઉપર અધ્યાત્મનો પડો આગી સકથ છે પરન્તુ
અવિરલ અનિવિરલ છે જા તે સમજાથી એ દ જામન ઉપર દ્રુક
અવને મન મરી લાઈએ—

પ્રથમન કેવળ દસના રો અત્મને રીમગ્રમા રિવન નદિ
મનના વ્યપક મને છે અવત્ત પ્રત્યેક રીમગ્રમા પ્રત્યેક આત્મા આખા
જગત્તે વ્યપક મરી રહેને છે એન જેએનો અનિપ્રય છે એ સિવાય
એન પણ જેએનું મનુ છે કે ન ન એ અત્મનુ અસત્ય સ્વરૂપ નથી

• નેપથિયો, વેરેલો અને સાખો

SPIRITUAL LIFE

તસ મા જેન રૂપે રૂપે ૧ પાણે છે તેમ રૂપે રૂપીન (અતીન્દ્રિય)
૫ યા પાણ અવગ્રહ અસ્તિત્વ માં પાણે છે

પેનુંનુંજ અનુભવે માનવુ અને બીજાના અનુભવેય વિશે
મનરત નહિ એ શાન થતી નથી સ્વરૂપ પેરિસ અને ન્યુયોર્ક
જેવા સહેરા જેવે દબ્બા રૂપે એવા મનુષ્ય તે શરદાના વૈભવનો
અનુભવ કરી ના પેલા કેટલું સમયમાં અનુભવ્યા વસુવાના તે શહેરાના
વૈભવને નાનકા તથા ન થાય અને તે પોતાથી અગ્રવત્ હોવાના
કરણે અસત્ય દરાવવા તેવા દય તે એ જેમ તે આજની છે તેમ
આજના પારણ મનુષ્યો કેટલા અનુભવજ્ઞાનમાં અગ્ર વધેલા મહાપુરોના
સિદ્ધિને નથી રેખા પે રૂપ માત્ર રેખાથી તોળી નાખવા એ
પણ અન્ય અનુભવ

ઉપરની દર્શકનથી જે વગર નિમ્ને છે કે પુણ્ય-પાપની પ્રત્યક્ષ
કથાની હીલાઓને દર્શકમાં ઉતરી સસરૂપ મનાવિષયથી સારવેન સ્વ
આત્મા ઉપર જોઈ નગને દુઃક શાન્તિને પાળ વિગતમાં મહત્વા
કથાઓએ મને આત્મને એ વે નોંધે બીરે ધીરે પણ માત્ર
ઉપર-અસા મગ ઉપર રૂપે કરતા પ્રણી સીને નથી અને કમલ
આત્મગ વધને જાય છે ઉપર સખને પગે પી વો છે

એ પુત્રી વન છે કે અધ્યાત્મન વિષયના આત્માનુ સ્વરૂપ
જાણતુ ખત અન્યનુ છે જુરી જુરી દિવિને અત્મસ્વરૂપનો વિચર
કરવાથી તે સજની શમનો દરે જાય છે અને આ માની સાની
જે જાણુ થવાથી તેના ઉપર અધ્યાત્મનો પાથો માટી શાય છે પરનુ
અ વિષય અતિવિસ્તૃત છે, હતા તે સમની એકાદ ભાગન ઉપર દૂક
અવને કન કરી રહે—

પ્રથમ કેના દશનમરો આત્મને દરીરમાત્રમાં સ્થિત નહિ
માનતા વ્યપક માને છે અથવા પ્રોકે કરીરનો પ્રત્યેક આત્મા આખા
જગતને અપા કરી રહે છે એમ એમનો અભિપ્રાય છે એ સિવાય
જેમ પણ એનો નાનકુ છે કે-શાન એ આત્માનુ અસત્ય સ્વરૂપ નથી,

* નૈવાલિકા વૈદિકા અને સાખ્યો

and also the nonexistence of his ancestors because he does not see them in his own lifetime. So, from above, men with limited perception are not justified to impeach the validity of inference with regard to the existence of what is beyond the power of their senses and mind such as Soul, Karma, Rebirth, Emancipation, Merit Demerit &c.

અતીન્દ્રિય પદાર્થો પર વિશ્વાસ રાખવો ભેદબુદ્ધિ—

" પડેલા ૧૦ થી આગળ ગુણદૃષ્ટિવાળા શ્રેષ્ઠના પ્રવક્તાનાથી
આવી સત્તા નથી આત્મ તથા જ્ઞાનની દ્રવ્યમાનધારી (સર્વ) પુરોષને
કરેલા ઉપદેશોને આધાર સમુદયો અતીન્દવ પદોનો ઉપર વિચારદર્શક
૬૬ અથવા ધરો ૭. — ૧૫

642641 —

પામળાઈ દેવથી મમજી લાભા છે કે-આત્મા, પુણ્ય, પાપ અને
 પાપોદ્ધારક માર્ગ વિવિધાન છે. આરિયગોનું અભિપ્રાયનું પુણ્ય, પાપ અર્થ
 રહે. જાન્યોત્તી નાન્યના ઉપર આધાર નામે છે. કેવલપ્રવચન પ્રમાણ
 નાન્યામાં વચ્ચેનાનો માર્ગ મેળવ્યા લગતો નથી અને આમજીવન મન
 માર્ગનીમા મુકાય છે. કેવલ પ્રવચનપ્રમાણવાદીને વળી ધૂમના દર્શનથી
 અભિ દે. પાનું અનુમાન રહીકાનું પડે છે. તથા દેવના માત્રથી વચ્ચેનો
 અર્થ. જે માત્રના, એ આત્માનના કથી સુકાય તથા. પાપી વચ્ચેનો કેવલ
 અર્થ. કેવલે વચ્ચેના આત્માની તથા, એથી એનો આત્મા નિદ્રા થાય છે
 તથા. આત્માના ઉપર રહી એકોત્રે ઉત્તર મન કે ત નમરથી દેવી સારું
 નથી, એથી કોઈ દેવો આત્મા નિદ્રા થાય તથા નહિ. આત્મા પુરોષો આત્માની
 દેવના તથા, એથી, એવના એ વા. એમ કહેવાને કોઈ દેવના કોઈ
 નહિ. કેવલ કે ત નહિ. કેવલ એવના તથા, એથી એનો આત્મા
 એથી એકોત્રે નહિ. એવના આત્માના તથા એ દેવના તથા, એથી
 એવના આત્માના કોઈ એકોત્રે નહિ. આત્મા એવના કોઈ એકોત્રે
 એવના કોઈ એકોત્રે નહિ. આત્મા એવના કોઈ એકોત્રે નહિ. આત્મા એવના કોઈ એકોત્રે નહિ.

સત ના જોમ હોયો નર પાપે હો તેમ હોય નીવ (નનીનિય)
પ દા પુ અવરણ નરોત્તમ ધર્મ છે

પેટુજી અનુભવેતુ માનુષ્ય નો જીવ ના અનુભવેતુ વિષયો
નનર નદિ સ્વ રાત વ્યવસ્થી નર હાલ પેરિસ ઓ ન્યુયોર્ક
રોવા રહેશે ન જે દેખ્યા હોય એવ નનુષ્ય તે શહેરાના વેંચવો
અનુભવ કરી ન પેશા કોઈ અનુભવ અનુભવો વલ્લુવાના તે શહેરાના
વેંચવો માનવા તેવ ન થાય અને તેન પોતાથી અનુભવ દેવ ના
કો અનુભવ દેવ ના તેવ ન થાય તે એ જોમ ગેર ન જામી છે તેમ
અપણ ન પારણ અનુભવે કરવા અનુભવ નમા નર । વધેલા મહાપુરોના
સિદ્ધાંતોને નદા જેવ ન તે રાજ મત દેવુથી ન રોની નાખવ એ
પણ નનુષ્ય અનુભવ ।

ઉપરની હાજીયાથી એ લ નિખે છે કે પુણ્ય-પાપની પ્રત્યક્ષ
કાળી લીલાએને હાજી ઉપરની સસ પ મદરિપરથી સાવનેત વધ
અમ ઉપર સાનેત મને દૂર કો નનુષ્યને પૂલ વિશાસમા મના
અપાણસપેમ મને અત્મને એ વે લોકોએ ધીરે ધીરે પણ માત્ર
ઉપર-મર મર્મ ઉપર અનિ કરને રાગી સીતો નથી અને કમસ
અરગ વધેતે ભવ છે ઉપર સપને પદો ધી વને છે

એ પુત્રી વન છે કે અધ્યાત્મના વિષયમાં આત્માનુ સ્વરૂપ
જાણુ ખસ અનુભવ છે જુગી જુગી દિનિએ અત્મગરૂપનો વિચર
કવાથી તે સજા થી સજાએ દીગી ભવ હ અને નાત્મની લાની
ને ગમજ દવાથી તેન ઉપર અધ્યાત્મનો પપો માગી સજા છે પરંતુ
અ વિષય અનિવિરૂદ્ધ છે હતા તે સમય થી એમદ બનત ઉપર દૂર
અવમે મન કરી લાખે—

પ્રથમન કોણા દશનકો ને અત્મને શરી માત્રમાં રિવન નહિ
નનગા વપક માટે છે અધ્યાત્મ પ્રત્યેક રરીરને પ્રત્યેક આત્મા આખા
જગતને વપક કરી રહેશે છે એન એમનો અભિપ્રાય છે એ સિવાય
જેમ પણ એનેનુ મનક છે કે-જાન એ આત્મનુ અસદ સ્વરૂપ નથી

* નેવગિયા વેરગિયા અને સાખો

અસહ્ય પીન ને રૂઝવણી કરના અરુચ્યામા પળ આત્માને
નાનપ્રભાવે મની શરૂના નથી

[illegible]

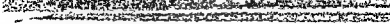
'सैन्यस्य च परिणामा कथा साम्याद् भागा देहपरिमाण'
इतिनेवे भिन्नः पौष्टिकादृष्टाध्यायम्'

—આ મુલથી ૨૪૮ હમરૂપ ઈ આ સુવના આ નો પડેડુ
વિગલ મનમરવરપવાનો આપવામા ના ૩ છે અમલ નાન
એ અમલનુ નસપ ગરૂપ છે એકા-૧૨ થવા દમ કે—નવાધિક
કરેડે કુદ પા ને પરિગમી (નતી નતી થેનિન મા—કુદી
કુદી મનિમોના અમલ ૩ વાને ૨૫ ૫. હમઅવાવતો)

કળા અને લક્ષ્મીના જે રૂપ વિરોધી આત્માને મધ્ય
પરની જેમ નિર્નય-સરખા પદ્ધતિ-નિવારણ ન તનર સાખ્યો
જુદા પડે છે નેવિયો વગેરે પદ્ધતિ આત્માને પરિભ્રમ મનન નથી
મધ્ય સરીખાજ આત્મા જે અધ્યતન દેહપરિભ્રમ વિગેઝાજી
આત્માને જોઈ જાય મનનર વેગેઝા-નેવિયો-આખ્યો જુદા પડે છે
સરીર રંગેર આત્મા જુદો જે અધ્યતન દેહપરિભ્રમ એ વિરોધી
સર સરીરે મા એક જ ન નાનને અત્યંત વિચિત્ર-અધ્યતન જુદા પડે
છે અને ઉશ વિગેઝાજી પદ્ધતિ દેહપરિભ્રમ આત્મા મનવતા
કર્મને અધ્યતન-અધ્યતન આત્માને વિરોધી મુખ આનનર નેવિયો-
વેગેઝા અને કર્મને તેરા પ્રકારના પરમાણુસમૂહ નહિ આનનર
વેગેઝા વગેરે વિચિત્ર જુદા પડે છે

‘સાચ પ્રજા મિત્રતા જગત્ એ સુવતી ઉઠ્યે રહ્યા કરનારાઓ
માના ડોહાં તેનો જામે તે નય કરના દેવ પુત્ર ખરો અર્થ તો એ
સનમય છે કે- જગત્ન દેખ ના તમામ પદાર્થો વિનથી છે અનયેવ
તેને મિત્રાર્થ સમજા નોઈએ મત્ર મુદ્દયેનન્યસ્વરૂપ આત્માજ
જાતન કરવા ચોખા છે’ ના ઉપેચમ થયું મદદત્વ સમયડું છે

૧ વાલિ દેવમૂર્તિજી રમાજી સ્વપત્ન પોતે પકાર નામક ન્યાયસૂત્રના
સુત્રમા પદિ-ઉત્તર પદિ નુત્તર જ નાસ્યમ સ દેવકાના વિદ્યવિધાવધની
કેમ જે ની પરીમામા જાણજ થયેસો છે

SPIRITUAL LIGHT

સકલ પદ્મ ને મનના તરંગી હતા અવશ્યમાં પણ આત્માને
 પ્રગટકર્ય મની સમજા નહી

તમને સત્ય પદ્મ અને સનમોદી જુગી રીતના લેખસિદ્ધાન્તો-
 લેખવસ્તુકળ પરિણામો જસા સાગર માત્રા વેદપરિમાણ
 તેથી મિત્ર પોઢિલિજીદવાદ્યાયમ્

—પા મુવધી મપદ સમગ્રપ છે આ સુખમાં ના નો પડેડ
 નેવનવરવરપરને આપરમાં જાતુ છે નથાલ ન ન
 મનુ જસપ સ્વરપ છે એકા-પર્ય મ્વા પ્રમતે—નેવવિ-
 જુદા પ છે પરિભુમ (ના નથી રેનિભ મા—જુગી
 રનિએમાં મમજુ મનાને હાપ પરજુ મમજુ રવારો)
 અને સ હનગા એ વળાવેરોથી આ માને અમજ
 મ નિરોપ—સરકા પદિમ તિન-કિવ રદિત મનનર સ ખ્યો
 છે નેવવિ- વનેરે પમ ન માન પદિમ મનનર નથી
 તિમજ જમ એ અથવા દેદપરિમાણુ રિમોભથી
 રે જ પદ માનનર વરો—નેવવિ-સાખ હુદા પ છે
 રે અ મ જુો એ નથેવગા રનિવ નિમ રેવિરોભથી
 રો એક અ ન મનન રાજેવર દિનો—અવરોએ જુદા પડે
 રિમોભથી પદિસિદ્ધાન્ત સ્વરપ અ જુવારો નાત્રા નાવતા
 પમ—અપમને જ નને વરો સુખ કે નનરા નેવવિ-
 રમને તેરા કો ન પમાજસમ મ નદિ મનનરા
 રિમો જુદા પ છે

મહા સિદ્ધાન્ત જાતુ " એ મુવધી ઉપેદ્ય કરનારોએ
 તેને નમે તે નક શરૂ દેવ પણ ખરો અક તે એ
 અનુભવ દેખ નમમ પદે વિનથી છે નવમેવ
 સમજતો એ એ મુવધેવનવરવર જ માત્ર
 નરો પ રિદેમ પદ મદનર સુ-૧ છે
 મરિવ પ્રમ જાવનરો રા નમા ન્યાવમુવન
 પદિસિદ્ધાન્ત નાસાક-વ રિસિદ્ધાન્ત વિરવિધાવધી
 મા ર પદ વરો છે

2021-2022 431

4. 2014년 1월 1일 현재

14,241

• ૪ •

42

212

— 44 —

2024

— १११ —

— 22 —

14

• 77 24 7

0 00 00

1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 26

1 2 3 4

$$H_0 = \{I\} \subset H_1 \subset H_2 \subset \dots$$

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 84

H. m. s. m. 24 July 1968

$$f_1 = f_2 = \dots = f_n = f$$
[illegible][illegible][illegible]

417 42.7 28

* 7월 27일 금요일 8월 1일 화요일

પ અલગ
કે હસે પહોંતે

જુગા
કરતા

અનુગ્રાહી ની સેવન, પુણ્ય આપીને પુણ્યગુપ્ત
અવલ ની મનવરને મ, પુણ્ય આપીને પુણ્યગુપ્ત
પુણ્યગુપ્ત પી પુણ્ય, પુણ્ય આપીને પુણ્યગુપ્ત

પુણ્યગુપ્ત પી પાપ

મનવર ની પાપા કુળ ભાગવતા હવન મંત્રિન ન થતા પાપ
સંપન્ને ભવસેવ ની મરણ કર એવા પાપને પુણ્યગુપ્ત પી પાપ
કરમા પાપે છે એમ ની પાપ ની પાપનીમા મરીત પાપને કુળ
પાપ ની પાપની પાપી ભવસેવ મા પાપનુર ન થતા ની મનવર
પાપ ની પાપની પાપી ભવસેવ મા પાપનુર ન થતા ની મનવર
પાપ ની પાપની પાપી ભવસેવ મા પાપનુર ન થતા ની મનવર
પાપ ની પાપની પાપી ભવસેવ મા પાપનુર ન થતા ની મનવર
પાપ ની પાપની પાપી ભવસેવ મા પાપનુર ન થતા ની મનવર

પાપગુપ્ત પી પુણ્ય

મનવર ની પાપા કુળ ભાગવતા પાપની પાપનીમા પાપની
મનવર ની પાપા કુળ ભાગવતા પાપની પાપનીમા પાપની
મનવર ની પાપા કુળ ભાગવતા પાપની પાપનીમા પાપની
મનવર ની પાપા કુળ ભાગવતા પાપની પાપનીમા પાપની
મનવર ની પાપા કુળ ભાગવતા પાપની પાપનીમા પાપની
મનવર ની પાપા કુળ ભાગવતા પાપની પાપનીમા પાપની
મનવર ની પાપા કુળ ભાગવતા પાપની પાપનીમા પાપની
મનવર ની પાપા કુળ ભાગવતા પાપની પાપનીમા પાપની
મનવર ની પાપા કુળ ભાગવતા પાપની પાપનીમા પાપની
મનવર ની પાપા કુળ ભાગવતા પાપની પાપનીમા પાપની

અધ્યાત્મનિર્ણયોક.

અનાદિ મોહવામનાનો બીજાણુ સન્તાપ યમાવવાને આપા ઉપરો આપા પ્રાચીન મહાત્માઓ અચતના સમજના હતા. ' જગતના પદાર્થો સદવાના સિંગાની જેમ સર્વથા અસત છે ' એવો અર્થ ઉકત સુધી નિઃકાગનામાં પળી નાતરો ઉભા થાય છે. એ કરનાં ઉપરુંકન લાચાર્યજ પદાર્થ અને સર્વની અનુભવદ્રિષ્ટિમાં ઉતરી શકે તેવો છે. દેખાતા બાળ પદાર્થોની અસારનાનુ પળુંન કરના જૈન મહાત્માઓ પણ તેને ' મિથ્યા ' કહી દે છે. એથી ' દુનિયામાં વસ્તુતઃ કાંઈ વસ્તુજ નથી ' એમ માનવાનું શા ઉપર દોષ શકે ' સંસારનો સધજો પ્રપંચ અસાર-વિનાશી અનિત્ય છે, એ બરાબર છે. એમાં કાંઈના એ મત નથી, અને એજ મતજનને બતાવના જગતનો ' મિથ્યા ' વિગેશજ આપેવું છે: પરંતુ એથી સર્વનું બવ સિદ્ધ જગતનો અત્યન્ત અમાય સિદ્ધ થઈ શકે નહિ.

હવે કર્મની વિગેશના તરફ સમાર જોઈ જઈએ—

સંસારમાં બીજાં જીવો કરના મનુષ્યો તરફ આપણી નજર જતી પડે છે. મનુષ્યજાતિની રિચિનિતો આપણને દમેગા પરિચય દેતાથી તેની તરફ મનન કરના કટલીક આધ્યાત્મિક માનવોમાં વિગેશ રાજ પુખ્તો થઈ શકે છે.

જગતમાં મનુષ્યો એ પ્રકારના છે—એક પવિત્ર જીવન માળનારા અને બીજા મહિનજીવન માળનારા. આ બંને પ્રકારના મનુષ્યોને પણ એ વિજ્ઞાનોમાં બહેંચી શકાય છે—મુખસન્ન અને દરિદ્ર. એકબેર મનુષ્યોના આર વિજ્ઞાનો અસા-૧ પવિત્ર જીવન માળનારા* દ્રવ્યાદિકથી સુખી, ૨ પવિત્ર જીવન માળનારા દ્રવ્યાદિકથી દુઃખી, ૩ મહિન* મિનદી મળનારા દ્રવ્યાદિકથી સુખી અને મહિન મિનદી માળનારા દ્રવ્યાદિકથી દુ.ખી. આ આર પ્રકારના મનુષ્યો: દુનિયાની સર્વાદી ઉપર આપણી નજર બરાબર દેખાઈ રહ્યા છે આથી વિવિધ રિચિ દુ.ખમાં પુરવ-પણી વિચિત્રતા કાઢવું છે, એ તો આપો સંસ્કર જાત્રે છે. પરંતુ તે વિવિધ સમજવનું છેવ જકુ કું છે. જતા એટલુંતો અવરજ સમજ શકાય છે— એ આર પ્રકારના મનુષ્યોને સદને પુન્ય-પાપના પદ્ધતિ પ્રકારે દેતા એકેએ

આ સમજનામાં જૈનદર્શનકે: પૃ ૧-૫૫ના આર પ્રકારે આ. રીતે જન.૩ છે—

मायामं त्यजति—

शुद्धाश्मनसश्च प्रविधाय लब्धममृदहृष्ट्या क्रियते यदेव ।
अध्यात्ममेतन् प्रवर्तन्ति तन्मा नवाश्म्यभ्यात्पवर्गवानम् ॥१६॥

(16)

The enlightened desire Adhyatma as everything that is done chiefly keeping in view (realising) the spiritual nature of soul. Nothing besides leads to salvation.

Notes - The word 'Adhyatma' is explained in the first Shloka. Only practices directed with close attention to the realisation of the spiritual nature of the soul are potent for spiritual emancipation. Generally people under the influence of Karma resort to such material for securing their object of desire as would eventually launch them into disappointments.

० ॥ अमृतं तेन तन्मयममृतं ॥ १ ॥

इति ॥ अहं एव तन्मयं अमृतं ॥

॥ अमृतं तेन तन्मयं अमृतं अमृतम् ।

अमृतं तेन तन्मयं अमृतं अमृतं अमृतम् ॥

अमृतं तेन तन्मयं अमृतं अमृतम् ॥

अमृतं तेन तन्मयं अमृतं अमृतं अमृतम् ॥

अमृतं तेन तन्मयं अमृतं अमृतं अमृतम् ॥

अमृतं तेन तन्मयं अमृतं अमृतं अमृतम् ॥

॥ अमृतं तेन तन्मयं अमृतं अमृतम् ॥

अमृतं तेन तन्मयं अमृतं अमृतं अमृतम् ॥

— अमृतं तेन तन्मयं अमृतं अमृतं अमृतम् ॥
५॥ अमृतं तेन तन्मयं अमृतं अमृतं अमृतम् ॥

મયાત્મ હસ્યતિ—

શુદ્ધાસ્મિન્નત્ત્વ મત્તિધાય તત્ત્વમનુદદદૃષ્ટ્યા ક્રિયતે યદેવ ।
અપ્યાન્મયેન્ન પ્રવર્તન્તિ તત્કલા નવાશ્ચ્યદસ્માપર્વાર્થીન્મ્ ॥૧૬॥

(10)

The chief evil desire Adhātma is everything else is done clearly keeping in view (realising) the limited nature of soul. Nothing better leads to salvation.

Notes—The word 'Adhātma' is explained in the first Shloka. Only practices directed with close attention to the realization of the unsullied nature of the soul are given for partial emancipation. Generally people under the influence of Karma resort to such methods for securing their object of desire as would even ultimately launch them into disappointments.

-
- “ સ્વનદીશાન્નનજનનિવન સ્વ ।
શાન્ન નર ગુરુ તાન્નન ગુરુજિવ ” ॥
 - “ મનુજન્નન સ્વ ગુરુજિવ ગુરુજિવ ।
સ્વગુરુજિવ તત્ત્વ કિરુજન્નન સ્વ ” ॥
 - મનુજન્નન ગુરુજિવ ગુરુજિવ ।
નનનનન ન ગુરુજિવ ગુરુજિવ ગુરુજિવ ” ॥
 - સ્વગુરુજિવ ગુરુજિવ ગુરુજિવ ગુરુજિવ ગુરુજિવ ।
ગુરુજિવ ગુરુજિવ ગુરુજિવ ગુરુજિવ ગુરુજિવ ” ॥
 - “ મનુજન્નન ગુરુજિવ ગુરુજિવ ગુરુજિવ ।
સ્વ ગુરુજિવ ગુરુજિવ ગુરુજિવ ગુરુજિવ ” ॥

— મેલન નિધિ ૨૫ થી મુખ સ્વેચ્છા ને ની મુદ્ધ અ મત્તને
દેવ ને મે મુદ્ધ ૧૨ ૨૫ થી મે મે મિત્તે મે અધાત્મ ૨૬ ૭

આધ્યાત્મિક સંસ્કાર—

ગુરુ ન મનુષ્યને જ્ઞાતર થયે ઉપર રાખી મોહરહિત-નર
દિધી જ શાઈ કરત છે તેને અધ્યાત્મની પ્રગટ અધ્યાત્મ મુદે છે
મનુ સાધન ના નામ મ સિદ્ધા બીજુ મદ નથી —૧૬

ધ્યાન

ના મેઝા સ્વાધ્યાત્મિક વ્યવસ્થા જતાનુ છે અધ્યાત્મનો સ્વરૂપ
અથવા તેની બાહ્ય પ્રવૃત્તિ ઉપરના વિવેચનના ભોગે થાઈએ

આપણે પ્રથમ જાણવું છે કે સજ્જાની પદ્ધતિ નિષ્ક્રિય મુખી હોવાના
સ્વરૂપ મુખી હોવાનું હોય તોડુ છે ના પાળી ગોઠ સન્નાયથી મોઢ
રિષ્ટ છે મુખના કાંધનો દબાર નકારના રહેને પશુ દુખની સજ્જા
દેવ પાળી નથી તેનું જુદા જુદા એક જ છે અને તે એક છે કે
સજ્જાની દુખમન એકી જ પાળે પાળે મથાઈએ પાલનાએનું દુખ જ
દેવના પ્રથમ મથાઈ રહેલું દુખ પાળે ન જ પ્રથમ મથાઈ વર અનુભવવું
એ છે રસના રહા અરિયા મે, મથાઈ એ જાણુ એક જ છે
એક સજ્જા છે એક મથાઈ મે મન પાળે અને એક જ દીપ મુખનિવા
અનુભવ થાય અને ના જાણુ મેની મેની રીતથી સજ્જા નાથા
મે પશુ દુખના સજ્જા મથાઈ રહે નથી ના ઉપરના સજ્જા દેવ
મે-દુખથી મુખના જુદા પ જુદો જાણુ મેની મેની મુખી
સજ્જા મથાઈ રહે ન

મુખ-દુખને પ્રથમ જાણુ અને જાણુએ ઉપર છે મદનુધન વ
અનુભવ પશુ છે મન મથાઈ મથાઈ રહે નથી દુખી રહે મે જાણુ
મેધન અનુભવ પશુ સન્નાયથી પ્રથમ મથાઈ ઉપર ઉપર મથાઈ રાખે
મે રહી મુખના રહે ના રહે મદનુ અનુભવિતુ વજા વજા
મે રહે ન

“મનસિ ચ દર્શિતુરે ક ઈન્દ્રિયે ચા રુદિ” —૧૭

આ ઉપરથી સમજાઈ જાય છે કે મેની જાણુએ વિવેચન પ્રવૃત્તિ
મુખ-અનુભવ મદનુ મથાઈ એક જ મથાઈ મથાઈ મથાઈ રહે ન

and things as would ultimately prove pernicious as they are dominated by lower impulses and carnal desires from a very long time. Hence they suffer miseries though in the midst of favourable surroundings, but they try to shut their inner life from the attacks of external objects, surely they would begin to experience the dawn of inner light and would eventually experience Wisdom and Bliss.

“ + અપુનર્જન્મક અવસ્થાથી આધ્યાત્મિક વર્તનનો પ્રારંભ થાય અને તેની પૂર્ણતા આત્મા સુલ્ભધ્યાનમાં થાય છે. ”

“ આહાર, ઉપધિ, પૂજન, માનપ્રતિષ્ઠા વગેરે સંસારસમ્બન્ધી નિબંધમાં સર્વ બનેલાઓથી ધર્મના દેખાવવાળી જે ક્રિયા કરવામાં આવે તે અપ્યક્ષમની વૈરિણી છે

“ અધ્યાત્મના પ્રાથમિક અભ્યાસકાલમાં પણ સુખ ક્રિયા અને સુખ ન અમુક અંશે અવશ્ય પ્રકટ થયેલું હોય છે. ”

“ એ માટે એજ ગિયર પક્ષ છે કે-અધ્યાત્મ, જ્ઞાન અને ક્રિયા એ ત્રયસ્વરૂપ છે; અને એ અધ્યાત્મના માર્ગમાં કપટરહિત આચાર જનનાઓજ આગળ વધી શકે છે. ”

—યોગીન્દ્ર યશોવિન્દ્યજી અધ્યાત્મસાર.

+ ન્યારથી મિથ્યાત્વનો ઉત્પત્તિસ્થિતિજન્મ થતો અટકી જાય, સ્થિતિ તે અવસ્થાનું નામ ‘ અપુનર્જન્મક ’ છે, અથવા તેવી અવસ્થાવાળો ‘ અપુનર્જન્મક ’ કહેવાય છે. અધ્યાત્મની આ પ્રથમ ભૂમિકા છે. સ્થિતિ ઉપર આવેલા પ્રાણીમાં ઈંધાં, દેવ, નિન્દા વગેરે દોષમય નરમ પડેલી હોય છે. આત્મત્રેવની ઈન્દ્રિય તેને પ્રગળા હોય છે. સંસારના યોગ ઉપર તેને ઉદ્વેગ હોય છે. સત્યુદ્ધોનો પક્ષપાત અને દેવ-પુરુષ માન કરવા તરફ તે અભિરુચિવાળો હોય છે. તે અનીનિએ માત્રને માત્ર આવી અવસ્થામાં પમાર થવા પડીજ અન્ધિભેદદારા સંમ્યક્ત્વ ન કરાય છે.

આધ્યાત્મિક શિક્ષણ—

‘ મુદ્ધ ન મત્તવને તત્ત્વને સમ્યક ઉપર તાપી મેદલિત-નર
દક્ષિણે તે કાંઈ ક્ષણ છે તેને અધ્યાત્મનાની પુ ના અધ્યાત્મ કહે છે
મે મનુ સપન ના નખ મ મિત્ર ન બીજી ક્ષણ નથી ’—૧૧

વ્યાખ્યા.

આ ૧૧મા અધ્યાયનું શ્લોક બહુ જી જાણનારો સરખ
જમ અથવા તેની બાબત પ્રશ્ન કરે કે ઉપગતિવેચનના જોઈ મથા છીએ

અ પાત્રને પ્રશ્ન કરા પછે કે સસા ની મદન મતિ છે મુખી છવેના
કરત દુખી છવેનું છેવે એ ને ના પ નિમિ મેકે સનાપથી ભો
પરિણામ છે સુખના સપને દળા ના ના રતને પણ દુખની સસા
દન પ ની નથી તેનું કે જુ કામ જોઈ છે અને તે જોઈ છે કે
સસાની દુરસન જોઈ ના પાત્રે પેરત નવ છીએ વાસન જોનું દમાજ
જોઈ પ્રમલમા રૂપ દેખ ને દુખ પણ ત શા પ્રમાણમા વધુ અનુભવ
પછે છે વસના ને અવિદ્યા એ, મથા કરે એ બધું જોઈ જી
જોઈ સસા છે જોઈ સસા ને મથા પછે અને એને જી હીરે સુવનિત,
સત્ય, શ્રી મી અને નાં જી દેરેની નાગી રીતની સગવ મગવા
ખા પત્ર દુખા સપત્ર ખમી રાતે નથી ના ઉપરથી સમજી શકાય
છે કે-દુખથી સુખને ભુજ પત્ર-કેવળ સુખનોની થયુ એ કા સુખી
દુ સધી અથવા કાનિ કા છે

સુખ-દુખનો તમાન આધાર અને શક્તિઓ ઉપર છે મહાન પના મ
મનુષ્ય પણ હે નના નકરમા ફાસાથી ભારે દુખી રથા કરે છે બધારે
નિર્ધન મનુષ્ય પણ સન્ને પવનિત પ્રતાવે મન ઉપર ઉદ્ભવ નહિ રાખતો
હોઈથી સુખી રતે છે ના વિવે મહામા ભવુહરિનું વાગ્ય મથાઈ
જન રાવે છે—

“ મનસિ ચ પરિતુષ્ટે કાર્ણમાન્ કો વચ્ચિ ” ૧ ।

ના ઉપરથી સમજી શકાય છે કે મરે શક્તિઓ રિતપણ પ્રાદાન
સુખ-દુખના પ્રવાહનું મગ છે એક જ વસ્તુ એકને સુખકારી હોય છે,

SPIRITUAL LIGHT

૧૮ ૧૫ ને તેો ઉડે ફરી 'તે શા' સે ?' અમુ
 ૫ ફેરા પ્રકલ્પે છે. કમના બેદલુએ ફરી રીતે છે. કમને
 ૫ ઉદય અને સત્તા ફેરી રીતે નિષ્ક્રમણ છે. 'આ બધી બાજતો
 આત્મના બમીનામા વિગ્ગવા નાજારીએએ બલુવાની છે આ
 તાપ આત્મના વિષયમા નસાત્તી અસ નનું અવોડન કરવાની
 ફેરફારીન ન રહે છે છુદી છુદી જાવન-જો હારા મોદ-મમતા ઉપર
 જ કરવા તરફજ આત્મ વિધનુ લખ્ય છે

દુરામદનો ત્વજ તત્ત્વશવલુની ઉડ્યા સત્તેનો સમાયમ સાધુ
 નેની કનિષ્ઠિ તત્ત્વશવલ મનન નિદિધાસન મિધાદિત્તો વિનાશ,
 અમદિત્તો પ્રાસ કોષ માન માયા અને લોભ એ નર કપાયોનો
 હાથ, સન્નિયોનો સવમ નમતાનો પરિવાજ સમતાનો પ્રાદુભવ,
 નેનિએનો નિમદ વિયની નિષયવા ખ્યાનો પ્રવાહ, સમધિનો
 વિમન મેદરિ કમોને કૃષ અને ઉચરે કેવલતાનો ઉદય તથા
 ની કનિષ્ઠિ ને રીતે આત્મામતી પ્રમતિનો કમ આત્માત્મસ એમા
 મરેગે છે

એ વન ભગની શરૂ જ છે કે-નનનાનરવરપ આત્મા કમના
 સવને નીવે સરી રપ નમોગી રી ગીયા સપાવયો છે તથ કમન
 સવનું મુગ નાનના છે અને કમનો સસમ જ મને અનરિ છે
 એ પૂરે જોજ ગય હીએ વગ્ગ એ પમુ જલુઈ રપુ છે કે જ મના
 જ-પુ જ વમે પરિજનો કમના નરરગે ઉપર અવરનિત છે આ
 રે એ સમજ તામુ જોએ કે કમન સવેરનો કેવલ અનરિ જા
 નો સમજ કય કરવો જોજ પરમ પુરવ છે

જ્યાં છુધી જ મા અદિત્તે રહે છે ત્યાં છુધી તે બદિરામા
 રેવર છે જરે જ મને તત્ત્વદિત્તો વિગ્ગ દય છે, જરે ને
 અનર મા રેવર છે અને જરે અત્તા ઉપરથી સર્વ આત્મે
 નોડ જર જો અને તે સમૂર્ણ નાને અને છે જરે તે જરમખ
 રે રેવર છે જર રીતે સરીત ને બદિરામા સરીરમા રેરે
 નેવરરપ જર એ અનરમા અને એજ જર અરિદ પી મુજા-
 નમપુર-અનિધનરર જરે 'પરમા' રેવર છે

૧૧' ૧૦' ૧૦' ને તે ઉ-ડે કેવી રીતે થા' દરે ૧' ૧૦મુ
 મારૂં કેવા પ્રશ્નુ છે ? કમના બેલુમેં કેવી રીતે છે ? કમને
 બધે ઉપ અને સના કેવી રીતે નિષ્કર્ષ છે ? આ બધી બાબતો
 અધ્યાત્મના બીજા મા વિદ્યવાના અભિનાયોએ એ બધાની છે આ
 સિદ્ધ અધ્યાત્મના વિષયમાં સસતી બસ નનુ અવગણન કરવાની
 મો જરૂરી ન રહે છે જુદી જુદી જાતના હાલ મેં હ-મમતા ઉપર
 કમ જુ કમ તત્ત્વ અધ્યાત્મ વિષયુ લખ્ય છે

કુશલદનો ત્વ તત્ત્વવસ્તુની ઉકા સતિનો સમાવેશ સાધુ
 પુરોની પ્રતિપતિ તત્ત્વમરણ મનન નિદિધાસન મિધ્યાદિનો વિનાશ,
 સમર્થનો પ્રકાશ કોષ મન માયા અને લોભ એ ચર કાષોનો
 સહર ક્ષિયોનો સ્વમ, મમતાનો પરિચય સમતાનો પ્રજ્ઞાવ,
 મનેષ્ઠિએનો નિમ્મલ નિતની નિષ્કર્ષા બાવનો પ્રકાશ સમપિતો
 અવિભાવ મેં હાદિ કમેનો કાષ અને ઉચરે કેવલજ્ઞાનનો ઉપ તમા
 ને પતી પ્રતિ એ રીતે અધ્યાત્મની પ્રતિતિનો કન અધ્યાત્મશાસ્ત્રે મા
 વસ્તુઓ છે

એ ૧૧ જાણીતી થા નાં છે કે-નનનાનનનનન અધ્યાત્મ કમના
 વસને હાંધે યરીરૂપ બધે રી કાળીના સપાવયો છે તથા કમના
 વસનુ મૂળ બાળક છે અને કમનો સસમ અ માતે બનદિ છે
 નેન પૂર્વે જોઈ મથા હીને વાંચે એ પસ જાણી રૂપ છે કે અ. મના
 સુખ-દુઃખ વચે પરિણામ કમના ન વડો ઉપર અવગણિત છે આ
 મેં એ સમજ રાખવું જોઈએ કે કમના સયોગનો પ્રકાશ અનદિ જના
 તેનો સમજ કાષ કરવો એજ પરમ પુરાણ છે

આ મુધી અત્મા પ્રદિવિતો રહે છે તા મુધી તે બહિરાત્મા
 રહેવાય છે બ્યારે અ મને તત્ત્વ દિનો ચિત્તસ થાય છે ત્યારે તે
 અનરા મા રહેવાય છે અને બ્યારે આત્મા ઉપથી સવ આત્મલે
 નિર્ગુણ થાય છે અને તે સમુદ્ગેનનરા અને છે ત્યારે તે પરમત્મા
 વરે રહેવાય છે શીટ રીતે યરીર ને બહિરાત્મા યરીરમા રહેશે
 નેતન્નરૂપ જીવ એ અનરૂપમા અને એજ જીવ અવિચાથી મુખ-
 પરમમુદ-અનિચાનરૂપ અનેમો 'પરમત્મા' રહેવાય છે

જ્યારે બીજાને તે દુઃખ ઉપગમવાનાર થાય છે. જે પદાર્થ એક વખતે
જેને રાગક સામ્યો હોય, તેજ પદાર્થ બીજી વખતે તેનેજ અરાગક થઈ
પડે છે. આ બધું શું છે ? મનોવૃત્તિઓની વિચિત્રતાજ. એનાજ ઉપર
મુખ-દુઃખનો આધાર રહેલો છે, અને એ ઉપરથી એ વસ્તુસ્થિતિ સમગ્ર
શકાય છે કે બાલ પદાર્થો મુખ-દુઃખના સાધક નથી.

રાગ, દ્વેષ અને મોહ એ મનની વૃત્તિઓનાં પરિણામો છે. એ ત્રણે
ઉપર આપું સંસારચક્ર ફરે છે. એ ત્રિદોષ * ને દૂર કરવા આ શ્લોકમાં
બતાવ્યા પ્રમાણે અધ્યાત્મમાર્ગના સેવનની જરૂર છે. તે ત્રિદોષને ઇમાવવા
અધ્યાત્મશાસ્ત્ર સિવાય કેઈ અન્ય દેશક મન્ય નથી. પરંતુ એ વાતનો
પોતાની જાનને અનુભવ થવો કે-‘હું એક પ્રકારે રાગી છું’ એ બહુ
કઠિન છે. જ્યાં સંસારના મુખ-તરંગો મન ઉપર અફળાતા હોય, વિવર
રૂપ વિજળીના ચમકારા હૃદયને આંશ નાંખતા હોય અને તથ્યરૂપ
પાણીના ધોધમાં આત્મા બેમાન બની રહ્યો હોય, ત્યાં પોતાનો મુખ
રાગ સમજવો, એ બનતું ભારે કઠિન છે. આવી સ્થિતિના અનર્થમાં
શ્રવે એકદમ અધઃસ્થિત છે. તે સ્થિતિથી આગળ વધેલા શ્રવે, જેઓ
પોતાને ત્રિદોષાકાન્ત સમજે છે-જેઓ પોતાને ત્રિદોષજન્ય ઉપ તાપમાં
સપડાપડા માને છે અને તે રાગના પ્રતીકારની શોધમાં ઉત્સુક છે, તેવાઓને
અધ્યાત્મમાર્ગની ભૂમિકા દુર્લભ રહેતી નથી.

અધ્યાત્મના વિષયમાં અવગાદન કરનારને સંસારનાં મુખ્ય એ તત્ત્વો-
જે જડ અને ચેતન છે, તે બરાબર સમજવાનાં હોય છે. જડનું સ્વરૂપ
સમજ્યા વગર ચેતનનું સ્વરૂપ સમજાય નહિ, અને ચેતનનું સ્વરૂપ સમજ્યા
વગર જડનું સ્વરૂપ સમજી શકાય નહિ; આ માટે એ બંને તત્ત્વો
અધ્યાત્મમાર્ગમાં પ્રવેશ થવાના ઉમેદવારોએ સમજવાનાં છે.

‘આત્મા શી વસ્તુ છે ?’ ‘આત્માને મુખ-દુઃખનો અનુભવ કેમ
થાય છે ?’ ‘આત્મા પોતેજ મુખ-દુઃખના અનુભવનું કારણ છે કે કેઈ
અન્યના સંસર્ગથી’ આત્માને મુખ-દુઃખ અનુભવાય છે ?’ ‘કમનો
સંસર્ગ આત્માને કેમ થઈ શકે ?’ ‘તે સંસર્ગ અનાદિ છે કે આદિમાન

* રાગ, દ્વેષ અને મોહ એ ત્રણ દોષોને ‘ત્રિદોષ’ સંજ્ઞા આપી છે.

1

૨૧ ૧૦ ૮૫ ના તે ૬-૭ ફેરી ૧૧ે ૨૫ ૨૬ે
મનુષ્યે પ્રા ૩૭૧ કમના બેદનુને ફેરી રીને છે
૧૫ ૬૫ અને સના ફેરી રીને નિવમન છે ૧ આ બધી
અધ્યાત્મના જમીન મા તાર વાન નવમના રીએ એ જાણવાન
સિત ૫ અધ્યાત્મના રિાવના સસતી અમ તાનુ અવોરોન
મદ જરૂરી ન રહે છે છુટી છુટી જાવન એ હા ૧ મેદ-મમ
૧૫ મુ કયા તારજ અધ્યાત્મ વિધાનુ ૧૫ છે

ફર મદનો તમ તામવલ્લી ઉકા સતેનો સમ મમ
પ્રાપ્તી કનિધનિ તન્વમવલ્લુ મનન નિર્યાસન મિધ્યાદિનો
સમ દિનો પ્રાપ્ત કષ મન માયા અને લે ન એ નર ક
કદર કનિધેનો સમ મમતાનો પતિયા સમતાનો પ્રા
મનેદનિએનો નિયદ નિતની નિવમતા જ્ઞાનનો પ્રવદ સમ
મરિમર મેદદિ કમેને સમ અને ઉરે ફેવજાનનો ઉર
૧ કશ્મિ એ ગને અધ્યાત્મની પ્રવતિનો કમ અધ્યાત્મ મદ
મવે ૧ છે

એ ૧૨ જાણી થા ના છે ફેવનનના નર ૧૫ અનમા કમ
કમને લીધે છતી ૧૫ કષ ૧ ફે ગિવા સપ્રવયો છે ૧૫ ૧૫
કમનુ મળ જાન ન છે અને કમ સસર આ મને અનની
મમ ફેરે જોઈ મમ ૧૦ જે વગુ એ પાલ વલ્લુ દિવસ છે ૧ જા મ
કુપનુ ખ વરે કિને કમના અવરને ઉર અવજનિર છે અ
કે જે સમદ રાખનુ જોએ ૧ કમને સને રનો કવદ અનદિ જા
નો સમ ૧૫ ૧૧ે એજ પામ પુરવ ૫

આ કુષી આ ના દુદિર ને છે આ કુષી ને જુદર મા
ફેરવ છે જુદર આ મને નરદિને રિમ સવ છે નર ને
મન ૨ ફેરવ છે અને જુદર આ મા ઉરદી સવ અવરને
નિર જાવ છે અને ને સવ નર ને અને છે નર ને જામ ૨
ફે ૧૧૫ રે જોઈ ને રીએ જુદર ૫ દુદિરમા રહે
૨ નાથ ૧૫ એ અનન અને એજ સવ અવિદ ૧૫ કુ
૨૫૫૬-૬૫૬૫૫૫ અને ૧૫૫૫ ૧૧૬૫ છે

જ્યારે જીભને તે દુઃખ ઉપજાવનાર થાય છે. જે પદાર્થ એક વખત જેને રસિક કામ્યો હોય, તેજ પદાર્થ જીભ વખતે તેનેજ અગ્રેયક થઈ પડે છે. આ જાણું થયું છે ' મનોવૃત્તિઓની વિચિત્રતાજ. એનાજ ઉપર મુખ-દુઃખનો આધાર રહેલો છે, અને એ ઉપરથી એ વસ્તુસ્થિતિ સમજ સકાય છે કે આજ પદાર્થો મુખ-દુઃખના સાધક નથી.

મગ, દેવ અને મોહ એ મનની વૃત્તિઓનાં પરિણામો છે. એ ત્રે ઉપર આજુ સંસારચક્ર ફરે છે. એ ત્રિદોષ * ને દૂર કરવા આ શ્લોક પ્રતાપના પ્રમાણે અધ્યાત્મમાર્ગના મેનનની જરૂર છે. તે ત્રિદોષને છતાં અધ્યાત્મસાત્ત્વ સિવાય કોઈ અન્ય રંગક મન્ય નથી. પરંતુ એ વાતને પોતાની જાતને અનુભવ થયો કે- ' હું એક પ્રકારે રાગી છું ' એ જાણ હિત છે. જ્યાં સંસારના નુખ-નુખનો મન ઉપર અધ્યાત્મતા હોય, ત્યાં રાગ વિજયીના સમકારા જરૂરને આજ નાખતા હોય અને તુષ્ટારી પાણીના ધોળમાં આત્મા મેનન નથી રચો હોય, ત્યાં પોતાનો મુખ રાગ સમજવો, એ મનુષ્ય જાણે હિત છે. આવી વિધિના અર્થજનક થયો એકદમ અપરિચિત છે. નિશ્ચિતિ જાણવા રાગા છૂટો, જેમો પોતાનો ત્રિદોષાકાન્ત સમજે છે- ' આ પોતાના ત્રિદોષાકાન્ત ઉપર ત્યાંમાં મધ્યમથા માને છે અને ન રાગના પ્રતીકાન્તી રાગના ઉત્કૃષ્ટ છે, તેનાંને અધ્યાત્મમાર્ગની ભૂમિકા રૂપે જાણવી નથી.

અધ્યાત્મના વિવિધમાં અવગાદન કરનારને સંસારના મુખ એ તની- જે જડ અને ચેતન છે, તે મગજ સમજવાના હોય છે. જાણું ત્રણ સમાન્તર વચ્ચે ચેતનનું સ્વરૂપ મમજન થઈ, અને ચેતનનું સ્વરૂપ મમજન વચ્ચે જાણું સ્વરૂપ મમજ સકાય થઈ. આ મારે એ જાણે તરીકે અધ્યાત્મમાર્ગના પ્રવન થવાના ઉદ્દેશ્યોએ સમજવાના છે.

* આત્મા કી વસ્તુ છે ? * આત્માને મુખ-દુઃખને: અનુભવ કેમ થાય છે ? * આત્મા પોતેજ નુખ-દુઃખના અનુભવ કરતું છે કે કેમ અનુભવ જાણવો? આત્માને મુખ-દુઃખ અનુભવ થયે છે ? * આત્મા અનુભવે કેમ થઈ શકે ? * તે જાણવા અનુભવ છે કે અનુભવ.

• હવે, દેવ અને મેદવે જે જડ રંગને ' સ્થિત ' સંજ્ઞા આપે છે.

એ મનુષ્યને સજ્જને સમ્પદ ન અને સમ્પદ્યસ્તિ વડે સ્વ
૨૨ છે — ૧૮

વ્યાખ્યા—

મહારમા મનુષ્યો દ જ્ઞ મન્યા ન મજ્જ છે પદ્મતા
ત્ત મનુષ્યને બહુ દુઃખ જનાન છે વ્યાખ્યાની સમય સમિપ્તોને
નિઃસંજ્ઞ ધનો પૂજ્ય ના સ મગરવાનુ કેર ફલુ રામ દેવ તો આ
મનુષ્યદેહને છે મુક્તિપુત્રીમા પતેલવાની વિદિદિ આ મનુષ્ય ગિન્દ્રીમાજ
કેવુ દી ૩૫ ૬ મગરારો દા મુખી ૫૮ છે ૬ આ મનુષ્યજન
મ ખર મિત્રાપ નમના પાનવા ૧૧ ૩ પમથિત છે આતા મદનવો
સામ માનવ દમ કરે ૬ મગર ૫ જાવ એને પેનનું
મર્જ્ય સમજતુ બહુ અમલનુ ૬ પમુએ ના મનુષ્યોમા મોગમા
મોગી વિરોધા જોઈએ તે તે અજ ૬ ૬ મનુષ્યોમા ભુદિ-વિચારશક્તિ
રોગી છે ૬ જે પમુએ મા નથી બારી લરોવા રહેને અને પમુ પોનાના
કર્મજનો-મનુષ્યને અને રહેથી ફળે પિયર કરવામા ન આવે તો
અન્યર એ મિથિ પમુરતિની જમ દય પત છે સસરવા તુ-૫ વિ
યોમા જોદે આનન્દ મનુષ્યને જને ૬ તેજો અનન્દ વિ આ રમો
જો પમ જનવે ૬ જોધી મનુષ્ય નની સધકના મી થક ૬ અ
વિચારવા તેુ છે મનુષ્ય રમની સધ-ના જે વસ્તુમા ઉપર બાપર
૧મે ૬ તેમે વસ્તુએ-ભુદિ અને ગવ્યપત્રન છે ભુદિથી મનુષ્યોની
રેક કરવામા નવે છે કેમો ભુદિના અજવા ગા વગર મનુષ્યો
પર પ્રકાશ પમે નથી અને મનુષ્યો સમજવા વગર કનવપાત્રન બની
રમું નથી

એક સમય જે દોને કે ભારતવર્ષમા વતવોનોને દયર નબીના
દયાદની જેમ વહેનો હને એક બીજાના વતવોનો પરસ્પર વિરુદ્ધ રીતે
વતવના દેવાવદા દતા જે જમાનની અસર હનુ પુત્ર થપ નથી એક
એક સમ્રાટવમાથી અનેક રાગ્યો નિઝોના જોઈએ છીએ એક બીજાના
વિરુદ્ધ ઉપરો હનુ પછુ દિ દુસ્તાનમા કોનાદય મનવી રદા છે આજ
કરમ છે ૬ જે ભારતવર્ષ એક વખતે સમદ અને મદાન સુખી દેસ
હો તે બાપર અરોચિતમ મુકારો છે વર્ધન દય જોએ ભારત

SPIRITUAL LIGHT

૩૨૩, એ ખરેખરી રીતે સુદૃઢતાથી જીવતા જણાવે છે, એટલું જ નહિ પણ એ ભગવાન બન્યો છે -અમુ

શ્રીમદ્ ભગવાન કૃષ્ણ પ્રમાણે મનુષ્યની દબીની સાથે કદા ને તત્ત્વો ઉપર નિર્ધાર રાખે છે તે ને તત્ત્વે-સમ્યક્ જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર છે જાતનત્વની જોગબાજ કરી એ સમ્યક્ જ્ઞાન હ ખીજી યોગેશ્વર, જાતના અને કમનુ વિવેચનાત્ત્વ જેજ સમ્યક્ જ્ઞાન છે સસારની કોણ જાત જાતે આ માની અજ્ઞાન ઉપર આધાર રાખે છે તે પછી તે અજ્ઞાનને દૂર કરવાનું સાધન આત્મવ્યવસ્થા જ્ઞાન સિવાય બીજું કશું થઈ શકે નહીં / મહા મુખ વચાસાગિ આત્મવ્યવસ્થા પરિચય કરવો, એ જ સમ્યક્ જ્ઞાન સધન હ

જાણવતું જ્ઞાન પૃથક્કોથી જાણુ એ છે એનું જ નામ સમ્યક્ચારિત્ર હ જાણ્યા પછી ક્રિયા માન્ય રીતે જરૂર છે ક્રિયાવચરનું જ્ઞાન દૃઢસાધક થઈ શક્ય નથી એ વાત દરેક સમજી શકે છે પછીમા તરવાની ક્રિયા જાણ્યા છતાં પણ તે ક્રિયા રવામા ન આવે તે પછીમા તરી શકાય નથી એ મને જ્ઞાનના જોડણીજ ક્રિયાની જરૂરીય ત છે અન્યેવ સમજાશે નો એ ઉદાહરણ છે કે- સમ્યક્જ્ઞાનશિવામ્યાં માત્ર જે મનુષ્ય જ્ઞાન જ્ઞાનને જ પાપની છે તે શુદ્ધતાની છે અને જે, જ્ઞાન ક્રિયાને જ આધાર રાખે નહીં હ, તે ક્રિયા છે ક્રિયાને જ્ઞાનની જરૂર છે અને જ્ઞાનને ક્રિયાની જરૂર હ જ્ઞાન વચરની ક્રિયા રાત્રે માલસ, અધિક છે અને ક્રિયા વચરના જાનવારો પામણો છે પામણો નહીંસ જેમ પ્રત્યા જ્ઞાન જાણેથી જુને છે પણ ત્યાંથી નિકળી શકે નથી તેમ આપણે માલસ પત્ર નહીંસ સમજી હોવા હતા જેથી જ્ઞાન નહિ રેવ થી અજ્ઞાન જેમ પ્રત્યાથી નિકળી શકે નથી આજ સાચેશ્વર પ્રત્યા સમજવા આ જાને જે જે જીવ ની નાદ ને તે ની અંતિરી જાણવા જેને નો જે મને જે જાને જે ખીજીની સલામની પૂરી જરૂર હ જ્ઞાનના ખજા ઉપર પાત્રો જેને અને પાત્રના કહેવા પ્રત્યે જ્ઞાનના જે તેને જાને અજ્ઞાન સાચેશ્વર પ્રત્યાથી નિકળી શકે છે જ પ્રત્યે સ્વતંત્રતા જોઈએ તે નહીં એટલું જા પાનણ છે અને ક્રિયા રાત્રે જ્ઞાનની હતા આપણી છે અત્રી શિવિયા રાત્રે જે ક્રિયા વચરના જે અને ક્રિયા નહીં ઉપર નહીં એ તે

એઓ સુધા વનન પૂજન ગમેરે રીતથી કરી પામિ કિયા
 નિરપેચી સમગ્ર પતન કરના નથી તેઓએ તે કિયાઓને
 પતી નહિ જાનના તે કિયાઓ નહિ કે વતુ કારણ પોતાની
 કે પેતનો પ્રમાદ બનાવવો જોઈએ પોતાનો પ્રમાદ દાકરાની
 પામિક કિયાએ ને નિરપેચીની દાવથી એ ગેરબાગી છે એ
 કે પદ્ય રીતે કિયાઓને સધતો ન દોષ તે તેવા વચને
 કે મરે બરાબર સમજાવી તે માથમા સ્થિર કરવા જોઈએ પરતુ
 ને કિયાની નિરપેચિયા બતાવીને કિયા બ્રષ્ટ કરવા એ તો
 પતુ બરાબર છે જે નિયારાઓ સસરના કાંઈથી નિરપ વાપી
 કે (જો અશુદ્ધ) કિયામા પ્રવે છે અને એટલુ જાણજન
 છે તેઓએ એમના જાણજનથી પણ થઈતા કે જા એ કાંઈ રીતે
 વળેલ નથી અશુદ્ધ કિયાઓમા પણ વચન અને સરીર તો નિષ્ઠ
 દેતાથી તેનાથી થતુ પાપ ને જીવી રીતે જગ્યા ભર છે તે
 કે જાણી પણ તેઓને વચિત કરવા માટે જોઈએ ઉપદેશ કિયાને
 પેચી દાવનો છે એઓએ અદ્ય પેતાની ને પ્રવિનથી તાર
 થતુ જો એ છે અશુદ્ધ કિયા ને સંજ્ઞા જોય નથી તો તે અશુદ્ધ
 શુદ્ધ રૂપના નુકરને ઉપદેશ ન કે તો તેને મુકથી ઉગ્રી રેરી એ
 સંજ્ઞાજોય નથી

જેમ સાસરિ-બરાબર કિયાએ થી મન ઉપર ખાતમ અસર થાય
 કે પામિક કિયાઓ થી મન ઉપર સરી અસર-એ તેમના પ્રમા
 વચીજ જોઈએ, એ વચસિક અને અનુભવસિક દર્શાવ છે
 ના જાણારો પગલા પેગના દિનક્રિયા ન જુઝવા અને પોતાની
 એ આદરથી, એ મનુષ્યત્વને અને ખાસ કરી છે આદરપાત્રિક
 પ્રપ કરવા મટે આદરો અને અનુપનો બહુ અવલન છે વસિષ્ઠ
 તેના આ અખાવમા ત્રીજા શ્લોકુ ચરણ છે કે— ' આદરારોને
 નન્તિ યેદા ' અર્થત ' ન ચરણદિને વેદો પણ ચરિત કરી
 નથી બીજા દર્શોમા વેદોનો જાણાર પણ થઈ કિયાની
 તો તે અપરિત છે ' આ ઉપરથી જોય યાક છે કે-કિયાને પતી
 આદરવના છે ' ઉચ્ચ કાદી ઉપર આવેલાઓને વેદો
 શુભ કારનાઓ કરના-શુભ ભવન-એ મા જાણાર વધના-ઉચ્ચ

તેઓ સમય રાત્રી પૂર્ણ રહે સરીકથી દની પામિ કિપા
એને નિરપોચી સમજ પવન મરના નથી તેઓએ તે કિયાએને
નિરપોચી નદિ જનાવના તે કિયાએ નદિ કરવાનું કારણ પોતાની
હસી કે પેતનો પ્રમા જનાવવો જોઈએ પોતાનો પ્રમાદ દાખવાની
ખાતર ધર્મિક કિયાએને નિરપોચી દાવવી એ જેત્યાજી છે જો
અત્યવસર યરાય ગીને કિયામારને સાધનો ન હોય તે તેવા વચને
કિવનો માર્ગ જરાખર સમજાવો તે આવમા સ્થિર મરવા જોઈએ પરતુ
કેએને કિયાની નિરપોચિયા જાતનીને કિયાથી બ્રહ્મ કરવા એ તો
વધારે પડતુ ખતાબ છે જે બિનારાઓ સારના યાંથી નિવૃત્ત થઈને
ધર્મિક (જેને અશુદ્ધ) કિયામા પ્રવે છે અને એનું નાશ જન
નામે છે તેવાએને એકા અશ્વજનથી પણ પર્લત કરવા એ કોઈ રીતે
હજીવાત્તેન નથી અશુદ્ધ કિયાઓમા પણ વચન નને સરીર તો નિવમ
જદ દેતાથી તેનાથી થતું પાપ જોખી ગીતે નદી જાય છે તો
એકા લખી પણ તેઓને વચિન મરના માટે જોએનો ઉપદેશ કિયાને
અનુપોચી દાવવાનો છે તેઓએ અદેખ પેતાની એ જાતિથી સાત
મેર થતુ જોએ છે અશુદ્ધ કિયા જે હજીવા જોય નથી તો તે અશુદ્ધ
કિવને શુદ્ધ રૂપમા મૂકવનો ઉપદેશ ન કરતા તેને મુખથી ઉતરી દેવી એ
પણ હજીવાત્તેન નથી

જેમ સાસરિ ખતાબ કિવ એથી મન ઉપર ખતાબ અસર થાય
છે તેમ ધર્મિક કિયાઓથી મન ઉપર સરી અસર-અમે તેકા પ્રમા
જુમા-જીજ જોઈએ એ નાસ્તિક અને અનુસરસિક હકીકત છે
પેતાના જાથારો પગવા પોતાના દિનકૃત્યો ન મૂકવા અને પોતાની
કિવનો આદરવી એ અનુધ્યત્વને અમે ખાસ રૂઠું છે આધ્યાત્મિક
જીવન પ્રત કરવા મટે અસારો અને અનુધાનો બહુ નવનવા છે વસિષ્ઠ
સ્મૃતિના આ વખાવમા ત્રીજા શ્લોકનું ચરણ છે કે— આચાર્યોન
મ પુનન્તિ વેદા અર્થાત્ આચાર્યદિવને વેદો પણ પવિત્ર કરી
સખા નથી બીજા સખોમા જેનો જાણકાર પણ સદિ કિયાદીન
દોષ તે તે અપવિત્ર છે આ ઉપરથી જોય સમજ છે કે-કિયામ જેની
કેમી આવરજના છે કે જ્યે કોની ઉપર આવેલોએને એકા
મેકા શુભ જાતનાઓ કરના-શુભ જાવન યોમા આવજ વધના-કેમ

१९५६ ५५३

नेह शरीरं यत्तु हेतुमूलम्—

मानान्यनन्तानि वपुष्येन जीवेन मोहेन रीतिरुनेन ।
मोहस्य सत्त्वे सल्लु देहलाभो मेहे च लब्धे पुनश्चदुःखम् ॥१०॥
जन्ममोहे वार्षिकमगमे च पञ्चत्वराले नियत हि दुःखम् ।
योगाग्निजातानि पुनः कियन्ति दुःखानि मेवानि मयाम्बुरार्ज ॥१०॥
शानरागागमनाप तस्माद् निग्रन्ति माह मुनयः ययन्तः ।
मोहो हि ममारमहालयस्य स्तम्भः, समन्ताऽमुखदृषवो जम् ॥११॥

(19)

The phenomenal soul being omnipotent
ignorance takes innumerable births infatuation leads
to the attainment of bodies from which proceed
unbearable miseries.

(20)

Trouble is evident from birth old age and
death are inevitable but who can remove the pain
and sorrow from disease in the course of worldly life ?

(21)

Consequently to avoid the recurrence of birth
the soul should have a permanent attachment with great
effort (१०१) : the soul of all is attached
and the main part of it is attached to the body.

१९८५ २२ गे.

मोहं शरीरकायं हेतुमुत्पन्नं—

मासान्धनन्तानि वषट्पनेन जीवेन मोहं वजीरिणेन ।

घोहस्य सत्त्वं खलु देहलाभो देहं च लब्धे पुनरुग्रदु रम् ॥१९॥

जन्ममरणे वार्षिकमाये च पञ्चत्वारिंशे नियतं हि दुःखम् ।

रोगाग्निजात्रानि पुनः शिपानि दुःखानि मेयानि भवाम्बुरार्शु ॥२०॥

देशान्तरागमनाय तस्माद् निघ्नान्ति माह पुनय प्रपन्नैः ।

माहो हि भवाम्बुराण्यस्य स्तम्भः, समस्तान्मुखवृषवीजम् ॥२१॥

(19)

The phenomenal soul being overpowered ignorance takes innumerable birth infatuation lead to the attainment of bodies from which proceed unbearable miseries.

(20)

Troubles attendant upon birth old age and death are inevitable but who can recoup the pains arising from disease in the course of worldly life ?

(21)

Consequently to avoid the recurrence of birth the soul must immerse in a constant with great efforts because (only) is the root of all evil and the main prop of this entire world-building

મોહ શરીરદ્વારા કલેશનું મૂળ છે—

“ મોહને તરીખૂત યોગેશ આ જીવે કેટલાં શરીરો ધારણ કરે!
એ કદી સકાય તેમ નથી. અર્થાત્ આ જીવ અનન્ત શરીરોને ધારણ
કરી મુખ્યો છે. આમ થવામા કારણ, મોહાવીનતા સિવાય બીજું કશું નથી.
મોહની સનાયીજ શરીરમા સંસારનું પડે છે અને શરીરના અન્યતરીજ
ઉપ દુ.ખો ભોગવવા પડે છે. ”—૧૬

“ જન્મસમયે, વૃદ્ધાવસ્થામાં અને મરણ વખતે અવરણ દુઃખ અન-
ભવાય છે. એ મિત્રાય આપિ, બ્યાપિ, ઉપાપિ, શોક, સન્તાપ વગેરે
કેટલાં દુઃખો મળવા જોઈએ. પરંપર સંસારરૂપ મહાસાગરમાં દુઃખની
અવપિ નથી. ”—૨૦

“ સંસાર અધર્મિનદુઃખવાળો છે, એ મારે દુઃખના કારણના
શરીરની પુનઃ પ્રાપ્તિ ન થાય, એ ઉદ્દેશથી મહાત્માઓ વિવિધ પ્રયત્નો
વડે મોહને દબાવે છે; કારણ કે સંસારરૂપ મહેત્રનો કોઈ પણ સ્તંભ દેવ
તો તે મોહ છે અને સમગ્ર દુઃખરૂપ દુષ્ટનું બીજ કોઈ દેવ. તે તે પણ
એ મોહજ છે. ”—૨૧

બ્યાપ્તિ.

શરીર એ પ્રકરના છે—એક, બાળ-દરિદ્ર, યૌવન, મૃત્યુ શરીર
અને બીજું આજન્મના અવરણ મળે. આ બંને શરીરો સંસારમા રહે!
જમામ પ્રતિબંધને દોષ છે. આ શરીરોનો પ્રવાહ અનરિ કાલનો મ.એ.
આને છે. બાળ (મૃત્યુ) શરીરનું કારણ આજન્મના શરીર છે. જેને
“ વિન” શરીર પણ કહે છે. આ શરીર એક રાત્રી પણ સંસારી જીવની
અવરણ થઈ નથી. જે વખતે પ્રજ્ઞી મરણ પામે છે, તે વખતે તેને એક
દેહમાં ધૂમિ બીજા દેહમાં વદવા. આજ મોહને કાલીએ દેહમાં
વખરવી પણ પામે જ. એ.એ. જે વખતે થાય છે, તેવા અનિશ્ચય સમય
અવરણે મૃત્યુ શરીરને સંચાર દેશે નથી, બા.રે ને વખતે પણ કાલ
શરીર ને મ.દેશ થાયેલુ દેવ છે

જેન ક અર્થ પ્રેમ. ઉ.ન દરિદ્રાન કનનાં અ.પ.ને પ્રદુષ પડે

રહ્યું નથી, જેઓને રસ ગ્રાહ, જિજ્ઞાસામની શાલસા નથી અને
જેઓના હૃદય વિમળ કવચ છુટી ઉપર શાલસાઓથી ઉજ્જી રહ્યા છે,
તેના નિરપૂર્ણ મહાત્મ્યો ખરેખર સસરને જાણ સમજનારાઓની
શબ્દિમાન રહ્યું છે અને જેઓ પોતાના અત્માને ઉત્તમ
મનુષ્યની રૂપે સચે જાણતા અત્માઓને ઉત્તમ મનુષ્યને
પ્રત્યક્ષ રૂપે જાણે અને ઉત્તમ જાણે પુરુષ સસા મા
તમજ કરનારોથી ઘટે સહે ખરે ? જાણી-કોણની મિત્રતા
પરજાણ પાસા પાસા રહી શકે, વચરે અનેક અજોડની વચે
પાસર થયું, એ રહે પુ મુરોલી બરેડ છે ? જાણી મુરોલીઓમાંથી
કેક જલર કાઢી જલવૃત્તી સ્થિતિ જલરેડના કરુ જેમ જલરે
મિત્રતાજી છે તે જ જલવૃત્તી સરત મટે જલર પાસુ જેવી
તે વચર થી કરી ?

જા મેં મા મોદની બીજાજી અને શરીરની કુ ખપૂર્ણતા બતાવ્યા
ઉપરથી જેમ સર બેનવનુ કુવચ છે કે મોદની વેણાઓ અને શરીરને
શબ્દો રાખરને જાણસખ મોદન અને પાસઓ ઉપર સમજાવ
રાખર મા અને સમાન દટિથી સરતી મેવા કરવામા અટકાવલ કરનાર
છે એ માટે જલવૃત્તી મેવનુ મહત્ત્વ પુષ્પ મેગવરા હજીનારે તેવા મોદ
કે તેવી વિશ્વપુષ્પને જોખી કરવા પ્રત્યક્ષ થયું

સર્વે દાયા માહમૂલા રમ્યાહ—

સર્વેર્ણ દોષા પ્રમથન્તિ માહાદુ માહસ્ય નાષે નહિ કમચાર ।
કવચપ્પાન્યચ્ચોરહસ્ય વિશેરુનથેતમિ ધારયન્તિ ॥ ૨૨ ॥

(૨૨)

Delusion is the source of all vices the former
being destroyed the latter cease to develop so the
wise (always) bear in their minds this—the secret of
spiritual knowledge.

Notes—The word Maha has various significs-

more of effort for objects apparently blissful. The self-restraint trains the mind to observe equanimity amidst the fleeting pleasures and pains of this world. It is again a matter of daily experience that self-restraint brings a longer term of life moreover the tranquillity and happiness derived from selfless activities are incomparably superior to those from selfish motives. It is therefore desirable that one should exert himself diligently for the conquest of his restless mind. It is well said "Govern your self before you govern others." or "Govern your mind lest it governs you."

મોહરૂપ તુષ્ટા કેવી છે ?—

સદ્ ગુણો અનુભવસિદ્ધ છે કે મનુષ્યેને હમેશા નવી નવી રસોનો ભગ્યવત્ સ્વચ્છે છે એ જોઈને પ્રજાવત્ । તુષ્ટાનો તુષ્ટાનો પ્રચાર નહીં રહેતાં હોવાથી આ જગતમાં કશુંક તરીકે મનાવવા શક્યેતિ અનુભવતો નથી. —૨૫

અર્થાત્મ્યા

મનુષ્યોને એક પછી એક તુષ્ટા હોવાનું થતી રહે છે. ધનવાન થવાની તુષ્ટા, જેમકે નરો પૃથ્વી થવા પછી સુંદર પ્રમાણ જમવાની તેમજ રહેવાની હંમેશા પ્રગટ થાય છે તેની પૃથ્વી થવા પછી પ્રભાતમાં આગેવાન થવાની અભિલાષા પ્રગટ થાય છે એ હા કામન્ટને રામ, રામબહાદુર, સ્ત્રી આદિ, જે પી, ગમેરે મિત્રો મેગવવા તરફ સાચસા રચા કરે છે એવરને સ્ત્રી પ્રાપ્ત કરવા અને કુરુપ સ્ત્રી વાળો સુંદર સ્ત્રી મેગવવા પ્રયાસ કરે છે. પુનરુદિન પુનરુદિનની ચિંતામાં સંપાદનનો રહ્યો છે કુપુરવાનો 'સત્યુત્તર દોષ તો જેનું સાચું ?' એ ચિંતામાં પેતાના મનનો એક આપતો રહે છે કે કુનરુદિન માલુસ પેતાને જોઈએ કુનરુદિન રહેશે જોવા હશે છે.

અ તો રીતે સસરના મનુષ્યોને તુષ્ટા પ્રચારમાં વહેતા આપતો જોઈને

SPIRITUAL LIGHT

Of— My mind to me a kingdom is
Such perfect joy therein I find
As far exceed all earthly bliss
That world afford or grows by kind
Though much I want what most men have
Yet doth my mind forbid me crave.

No wealth is like a quiet mind

—Ancient Song

તમામ મુખો સન્તોષના મુખની નીચે છે—

" તે મુખનો સ્વાદ રાખ્યોને મળે નથી તે મુખનો અનુભવ
દેવ જોને અને નથી અને તે મુખને સ્વ... એ પછી દોનો નથી
1 સ્વદ્દેહ હવેમાથી પ્રકટ કરેશ જે મુખમાં વિવેકી બેઠા 1 જા બીજીન
કે છે "—૨૮

જોએવર્ણ સ્વદ્દેહક્રાંતિ—

અયોદ્ય સર્વ યદસિ લોકે દિવ્ય મહત્ત્વમ્ પુનર્યસિ ।
સુખાસયોદ્ભૂતમુરશ્ચિયસન્દુ ન પોદર્શિ નામ કલ્પ ભયેત ॥૩૦॥

(30)

The happiness arising from worldly passions in this world and also the heavenly happiness are decidedly much inferior (not even one sixteenth of) to that derived from the total cessation of desires.

પૂર્વેના અધ્યય સમર્થન—

" દોઢના કામગીરી ઉત્પન્ન થતુ જે મુખ છે અને સ્વદ્દેહ
જે મહત્ત્વ નાન છે તે ૧-૬ ના સ્વદ્દેહ ઉત્પન્ન થતી મુખ-સમર્થનના
દે-મા કામને પછી પદોની સમતા નથી "—૩૦

living organism is a seat of chemical anabolic and catabolic constructive and disintegrative and both these transformations come under *Svabhāva*. The third is *Nivati* which with the Sans signifies Necessity and not as in the cre with some other religions the Decree of God because in the latter sense it takes away from us all the moral responsibility which lies only in our option of doing a thing and not in compulsion. Next is *Karma* or Deed revealing itself in the taking of the one concomitantly with the leaving of the other it implies a change of relations or relative positions which is nothing but motive itself in one form or another. The cause of Karma is the substance itself and this explains the origin of the common adage As you sow, so you reap.

Udyama in the simplest form is the desire to realise a particular end. If we ask what was the original cause of an organism coming into existence we must reply Itself. Who was the creator? 'Itself'. The highest philosophy brings us no other reply beings and worlds are because it was their pleasure to be. The working of these five causes can be illustrated by the development of seed into tree. The influence of the first two is potent. As to the third the seed will not grow unless there be a kind of necessity which is as if it were propelling it on its onward march. Again *Udyama* is also necessary. The seed if not planted by somebody and properly looked after by some agency will not thrive and the subsequent transformations will be impossible. Lastly the effect of Karma is also equally clear. Lamarck, Darwin,

કોઈવાળા નથી છે અથવા તમારા મનની નસો અને ધર્મના શુભ મિત્રાનો સંબંધ નર આ જાનવને સારી પોર સમજી શકે છે

સરાસ ને સમજાવેનો છે કે જેનથી આપણે સુખ થા દુખની સામગ્રી મને હો તે મનુષ્ય મનનવવા વ્યવસ્થા સુખ-દુખનો કાલ નથી વિનુ તેને આપણા ઉપચાર થા વ્યવસ્થા કરવા તરફ પ્રેરનાર આપણે ૧ શુભ-અશુભ ક્રમો છે ૨ આ થા મનસ્વને ત્યા પુત્રપે ઉપલક્ષ્યે પ્રેરનાર એ અસાધ્ય ભોગવે છે તે વિષે તે રાજ થા તે ૩ હમ્મ એવો જો અનિવાર્ય કરેને દેવ કે- મરાજ મારણથી આ પુત્ર સમજે છે નવે છે તો ને અભિમાન અનુચિત છે મારણ કે તે પ્રદાનને પૂર્વે નેવા ૪ ક્રમો-ગુપ્ત થા જાણ્યા છે કે જેના વચ્ચે તે પ્રેરનાર ને રાજ કે ને મુદ્ધમના પદમ જન્મ મેગરી સમ્બો અને એ ૫ ન કે મુદ્ધમને પૂજ પ્રેમ સ પાદન કરી સમ્બો

અ પ્રાણી મનની સલા સનજવાના અવે તો અભિમાન કે જે ના સલા થા છે તે હજી જો નહિ નેવે પૂરનાર મર્મ દબ-દેવના ગ-ભા પ્રમને ઉપચાર થા છે નવે જ નર સામગ્રીના સ મારથી વિષ નિનખ થા છે અને નેથીજ ઉપચાર થા કે ઉપચારીન મુદ્ધ થા નેવે છે

પરમુ ૫૦ ૧ અતુ નેવે છે કે નસરની વાસન મોથી જેમ જેમ બહાર નિગમ્ય છે અને વિષ નરમ જેમ જેમ વ્યાજગ વધાય છે તેન તેન સાસરિક પદ્ધતિનો સમજ થા હોને ૨ થ છે અને ને દેવના નેવે થા થા નન પ્રકારે છે કે તેના રાજીની હુદ્દિ નીની હાથર રહેના જનજનુને ની હુદ્દિ-અ નવ એ થા પદ્ધિ જુગી પો છે અને તેને ને વનુ જાનુ ૨૫૮ પ્રતિજ્ઞાન થા છે કે આ બાંધુ મારનાર વિષ કમના થા ઉપર પતે કરી રમું છે

કે ૫ પદ્ધિ મનુષ્યને વ્યારે બાંધુ ૨૫૮ પ્રતિજ્ઞાન થા, ત્યારે તે દુશ્મન થનારની મ્હામે રમ નહિ થના દુશ્મન થનારને નેવે કલ્પર માર પેવનુજ કન છે ૩-જેમ સમજને સનજ વ પારણ કરે છે અને તેની રીતે અનુક્રમના સમજ દન કરી આપનાર તરફ પદ્ધિ દેવના વેદમા નહિ મેવના પેવનાજ દુશ્મન શુભ કર્મનું તે પરિશ્રમ સમજને પુરી થના હાથને વ્યારે છે

ઉપર કહી ગયા તેમ, કર્મનાં તત્ત્વો સમજનારો તુકસાન કરનાર તરફ રાગ ન થાય, તો અનુકૂળતા મેળવી આપનાર તરફ તેણે તુટ પડે ન થયું જોઈએ. એ સમાન ન્યાય છે; આપણને જ્યારે લાભ મળે છે, ત્યારે આપણા હૃદયમાં મોહરૂપ હુષ ઉજળવા માટે છે, આ મેકમય દર્પની સાથે-ધ્યાન આવો કે-પેલા ઉપકારનો કરો સમ્બન્ધ હોતો નથી તો આવો દર્પ કે આવી મુશી કર્મના સિદ્ધાન્તો સમજનારના હૃદયમાં ઉદ્ભવે નહિ.

આવી મધ્યસ્થરૂપિ તરફ ધ્યાન જેમવાને માટેજ આ શ્લોકમાં એમ કહેવામાં આવ્યું કે-“ સર્વ સંસારઘસ્ય જન્મ્યો જ્યારે કર્મ-બન્ધનોથી બદ્ધ છે, તો પછી કોણ કોને ઉપકૃત કરી શકે તેમ છે ? દેખીતું છે કે ખુદ પોતેજ બદ્ધ હોય, તો તે બીજાને બન્ધનથી છોડી શકી શકે નહિ. ”

पूर्वोक्तमैव धर्ता स्फुटीकरोति—

सर्वे च दृष्टानलनापतप्ताः शक्नोति कः कस्य शमार्पणाय ?
सम्बन्धमप्यनातनुमध केन ? न कापि सम्बन्धफलोपलम्भः ॥१२॥

(32)

All being heated by the fire of desires, none is capable of making others happy; there being no possibility of reciprocal relation, with whom can you bring out friendly association ?

પૂર્વોક્તિત ધાતનું સ્ફુટીકરણ—

“ સર્વ પ્રાણીઓ તૃષ્ણારૂપ અગ્નિના તાપથી બળી રહ્યા છે, તે પછી કોણ કોને શાન્તિ આપવા સમર્થ થઈ શકે તેમ છે ? બળી સંસારમાં કોની સાથે સમ્બન્ધ (માયા-મમતારૂપ) કરવો ચોગ્ય છે, કેમકે સમ્બન્ધનું રાગ જે લેવું-દેવું, તે ક્યાંઈ પણ દેખાતું નથી. ”—૧૨

SPIRITUAL LIGHT

नमो भगवते वासुदेवाय । नमो भगवते वासुदेवाय । नमो भगवते वासुदेवाय ।
२-१५ अनुभवेन ५० ० —

दक्षप्रसीदममरुतम प्रातिपद्यते—

यनेमि चित्त रमते तदीयमन्यत्र चित्त रमते तदीयम् ।

यथ वृषा मुषामि तन् परत्र ' नदरुपय ममदाय राग ॥ ३९ ॥

The person to whom you are warmly and
longer attached has taken feelings of love else-
where. You are you deluded into the love for
others. One-sided love can not give happiness.

Notes—The true aspect of love or affection
only in its extension to the whole universe.
Naturally it starts from one-self and family and then
to his immediate society and then further on. This
is no doubt a desirable and laudable phase of love
but on the contrary when it is confined only to his
family or some one else and proceeds no further it
becomes a subject of regret and contempt. The
author here rightly disparages the one-sided attach-
ment of men in the world—a theatre of inconstancy
and fluctuation. Even from the pheno-
menal standpoint it is no doubt a it proves to
be a source of many evils and pains. He has in view
the expansion of the mind for the good of the whole
society by the cultivation of benevolent feelings as
an important duty in life. He says these affections
may be in the beginning warm comforting and
hopeful but they eventually turn out cool and

SPIRITUAL LIGHT

(૭)

Oh was not Can you say if there is a single person who cherishes self less love for you in the world? If not it is but now that you detach yourself from everything.

સોદગ અસંખ્ય—

તે હૃદયનું જગત છે તો ઉપર નિવૃત્તિથી રમ
પરિવર સમ માટે છે જગત નથી તે પછી તું ન
હો જાણે છત્ર મેં જે રંગે રંગે રંગે રંગે રંગે — ૧

મસ્તુમ્બેચક્ર—

पद्मेमन्य परिपमपि स्तापदानाभिदृश्य स चेद् न ।
तत्र नास्ति मेम विपश्य कुर्य मन्वा परित्यज्य कुर्य तोषम् ॥३७॥

(૮)

When you see burning desires for the sake of happiness when he desires to relieve you of the burden you should look upon the kind of a deliverance as a renunciation of power free yourself from it and be contented.

૮—In peace the man that power of heart and mind

Will be contented with the world as can give

There is no more — ૮

સોદગ વાત રહે છે—

તે મનસ્વી જગત નથી તે મનસ્વી જગત નથી
મનસ્વી જગત નથી તે મનસ્વી જગત નથી

SYMBOLICAL LIGHT

રૂપ દાગની નથી નીતીયારો દુધ અને પાણીની જેમ જપાએને પ્રેમી
 જનવતુ સિખવે છે જેમકે-કેઈ એક મુદ્દાએ તપેલીમા દુધ અને પાણી
 અને એમ કમુ દુધમા પાણી આ વુ ત્યારે પછી પવુ દુધની જેમ ધોગુ
 રૂપ રમુ-દુધ અને પછી અને એકાદ ર ઘણ તમા આ ઉપરથી સમજવાનુ
 એ છે કે-દુધને જ્યારે પાણીની સમન ઘણ ત્યારે દુધે પેતાના સેવની-
 પેતાના મિત્ર જગની સાથે બેરમાવ નહિ રાખતા પેતાને એવેત વણ
 તેને જ પી દીધા જગને પોતાના જેવુ જનની દીધુ પ્રેમનુ આ નવમ
 કમુએ દુધ પરી જતાનુ ત્યાર પછી તે દુધની નવડી જ્યારે નૂમા
 ઉપર મૂકી, ત્યાર દુધની બધે મનેપુ પાણી ધારે ધારે જગવા માંડુ
 ઠ મેટા એજ ક રમુ કે દુધને જ્યારે જગવાનો વખત આવ્યો ત્યારે
 જગને પેતાની દુરજ પગવાની જરૂર પડી કે- મારા ઉપકારી દુધને
 જ્યારે વિપ્રિતનો પ્રસન્ન આવ્યો તો મારે રહેવે તેને વિપ્રિત બોલવવા
 નહિ રેત તેની વિપ્રિત મારેજ ખમી સેવી જોઈએ આ પ્રમાણે પેતાનુ
 કમુએ પગનુ જગ જ્યારે જગી રમુ ત્યારે દુધને પેતાના મિત્ર
 (જગ) નો વિરૂ સમન નહિ કરાથી તે પણ તપેલીના કાઠા સુધી
 જાડીને અભિમા પવાની ચેખા કરવા લાગ્યુ અથવા દુધનો ઉમરો
 અથવા જ્યારે આ મિત્રિ ઉપર વાત આવી ત્યારે દુધના પ્રાપ્તિ
 તમા માંડુ જગીને પછી નાખ્યુ પાણી નાખવાની સાથેજ દુધનો
 ઉમરો બધે પાવા કારણુ શુ કે એજ કે દુધને પોતાના મિત્ર (જગ)નો
 સમાવેશ કરાથી જાનિ વગી

પ્રેમનુ આ અદ્ય ઉદાહરણ છે સમમ વિશ્વમા આવા આદર્શ
 પ્રેમની જરૂરીય ન છે

રેડ વેગ વ્યવહાર અને પથ વચેરેમા જાતે સિન્નતા રહે, પરન્તુ તે
 સિન્નતાને વિરુદ્ધતુ રૂપ ન આપતુ જોઈએ બીજા સખ્દેમા તે સિન્નતા
 વિરોધતુ કરણ ન થયુ જોઈએ જે અસી અનમેદ દોષ તે અચને
 જાતી રાખીને બીજા બધી જ જતોમા સવની સથે જ્ઞાતુજ્ઞાત રાખવો
 જોઈએ. કુનિયામા સિન્નતા કદાપિ મુગની નથી-સસરમાથી સિન્નતા
 હી અસવાની નથી નેસરિક સિન્નતા જગત્તુ પદાર્થમા સદા
 સખ્દ છે ■ દયા જોઈએ આપણુ જે દાયજ સિન્ન છે ઘરીરતા
 તનામ અવશ્યે એક બીજાથી સિન્ન છે આમ સિન્નતા હોવા પ્રાપ્ત,

મગ્ય સ્વર્ગીયન્યમોદ્યમાર્ગિ નિરુપયતિ—

મર્તા તનઃ સ્વાર્થનિમગ્નત્વનાઃ સ્વાર્થશ્ચ સમ્બન્ધવિધાનદક્ષઃ ।

વેગવર્દયિશ્ચ ॥ યત્ત્વ નૈલં સ્વાર્થે સમામે સ્વલુ કઃ કર્મિણઃ ॥૩૫

(39)

... all minds; it is a potent
... about friendly relations; it abounds
... the light. When once the interest
... surely breaks-

૧૦૧. ૧. સારાના કીધુ /

... કુનિયામા મગ્ય-
... આ સ્વાર્થેન પ્રેમીય પ્રીતિ
... કીધુનો રહેનો નથી."—૩૬

કનકમય કુદયોગ

SPIRITUAL LIGHT

welfare. Of course there ought to be fed taken care of and respected within proper limits as not to conflict with the high ideal of spiritual elevation

કૃષ્ણ અર્થનું સમઘન—

“આ પિતા આ માતા આ ભાઈ આ મિત્ર વગેરે સમ્બન્ધભગ
પના અન્ન લેના સ્વરૂપથી ઉપજેલી છે આ સમઘનનું અવાસ્તવ
વિશ્વ-કાશ્પનિક-મૂળી છે. ઇત્યાદિ અવ્યવસ્થિતિવાળા આ સમ્બન્ધભગને
આશ આત્મની સમજે છે —૧૦

આખ્યા

સસારમાં વસ્તુના કોઈ સમો કે કોઈ સમન્વી નથી માતા પિતા
મહેન કરે, પુત્ર સ્ત્રી વગેરે જે સમન્વિઓના સમન્વ છે તે પૂરકૂત
અર્થને અનુસાર રચાયેલા છે સસારરૂપ અરબ્ધમાં ભ્રમણ કરતા પ્રાણીએ
અનન્ન જ મ મરણો ક્ષય છે અને એન લીધે આ જીવના મતાન-
પિત્રનો કે પા મતા એ મરણી યગમ તેમ નથી અનન્ન માતા-પિત્ર એ
આ જીવે ક્ષય નથી. આથી જીવીમા આ જીવે જીવે માતા માની રચા છે
તે પૂર જ ના પાડે. આ મતા આ જીવની સ્ત્રી નહિ થઈ શકે !
આ જીવ અન્નને લીધે જીવે છે તે પશુ કોઈ જન્મમાં આ
જીવની સ્ત્રી પા પુત્ર મહેન રચા શકે ! અન્નને અતી સ્થિતિ છે તે પાડી
આ જીવે સાસુરિક સમન્વ સુ વાસ્તવિક કદી યગમ નથી આ સમન્વને
કદીથી સુ સાનો મની યગમ નથી કદાપિ નહિ જે વસ્તુ કાશ્પનિક છે
ને સદાશ પરમ-અર્થિક મની સહે કમ !

અવધારન ક્ષેત્રમાં આ સુધી રહ્યા હોએ ત્યાં સુધી આત્મ-રેષ્ટ
એ ઉચિત વતન રાખવાની દરેકને જરૂર છે આપણે જેન જેટલે
જે ઉપકૃત થઈએ તે દરેક દેવે અરી આપણે કૃત્ય રચાની જરૂર છે
વસ્તુસ્થિતિ કાશ્પનિક વિસ વી ન જોઈએ સાસુરિક સમન્વને
રહેલી જેનની રજો જરાજર પાલન કરવી જરૂર છે સમન્વમાં
અમેદ ન રાખવે જોઈએ કે જેનના અભિ-નિવા કોયે
પડેને પડીમા ઉત્તમ રહેલું કમગ પડીમા જેમ જાણ

In the whole phenomenal world nobody stands in permanent relation with another. In vain does this world trouble itself painfully on account of attachment. If one rises from the slumber of spiritual wisdom he would be conscious of the unsubstantiality of all objects.

કૃષિવાય—

વિશ્વમા ખી રીને કોઈ કોનો નથી જલ્લ આ મે ખી મે દમા
મુકય છે અખાનદિદો વિચરે કયામા આવે તે ખરેખર આ જ
નિસર જલ્લ નેમ છે —૪૨

દહિમેદમાહ—

માન્યાઽઽરામયુગેચનામિ યન્ શાવદદૃષ્ટા પરિહન્યમાનમ્ ।
યવેદ્ વિમોહાય, તદ્વ ચરતુ વૈરાગ્યભક્ત્યૈ પુનરાત્મદૃષ્ટયા ॥૬૩॥

Palatial buildings, gardens (pleasure grounds) beautiful-creed ladies etc if viewed from the phenomenal standpoint sate the mind but the same things viewed from the noumenal standpoint bring on the glory of detachment.

રપિસેત—

મદેશ ખમીને મુન્દરી વનેરે ને રમણીય પદે નાભદિધી
નેરા મે દને ઉપજવે છે તેજ પદાદો ને અન્નદિદો નેરમા આવે
તે ખરેખર વૈરાગ્યને ઉપજવનારા ને છે —૪૩

दृष्टिपथांसमाह—

दुःखं विना किञ्चन दृश्यते न मुखस्य लेशोऽपि भवत्यत्र ।
तथाप्यहो ! वैषयिकं प्रसंगं मुखस्वरूपं प्रविदन्ति मूढाः ॥४॥

(44)

In this-world-drama, nothing but misery is to be seen, not an iota of happiness; yet the wonder of it, is, that the deluded persons look upon amorous pleasures as constituting happiness.

This world-drama presents a scene of recurring dances and deceptive glances like the flashes of lightning. If one cares to place the charming and fascinating scenes from boyhood to youth, from youth to old age and from old age to death, he would be surely convinced of the vanity, mutability and unreliableness of this world (Samāra). Prosperity, adversity, riches, poverty, hopes, disappointments, profit, loss, elevation, degradation, etc., come by turns to mankind like the rotation of day and night. The generality of mankind is carried away by the stream of desires, avarice, sensuality, passion, etc. They are, therefore, subject to troubles and restlessness. Actions proceeding from selfish motives and desires and worldly pursuits being on disappointment and pain in the end. Some persons do acquire glory, fame, valour and are able to fill their houses with wealth on account of the good deeds, they have done in the past, but these fame, riches, etc., are also vanishing. They also tend to draw them into arrogant and vicious habits, which also tend to entangle them into

the meshes of Karma. Even good actions, done, with the desire of fruit, however high, noble and sympathising they may be they are sure even then, to forge golden fetters for them. Rare are the persons whose actions proceed from selfish motives and tendencies. They are capable of holding equanimity in all circumstances of life whether untoward or favourable. With all these considerations before the mind, the wise view things from the noumenal standpoint and break this attractive and ornamental chain of worldliness and bring on the glory of disattachment. The author therefore rightly advises those who are immersed in the ocean of worldliness, to work by honest means unswervingly righteous patience and selfless devotion.

(૪—૧ ૪૪)

Experience tell me that my past enjoyments have brought no real felicity and sensation assures me that those I have felt are stronger than those which are yet to come. Yet experience and sensation in vain persuade hope more powerful than either dresses out the distant prospect in fancied beauty. Some happiness in long perspective still beckons me to pursue and like a losing gamester every new disappointment increases my ardour to continue the game.—*Gems of Pro.*

(વિનય વિપદ ૪—)

સત્ સત્ ૨૫૨૫મા દુ ખ સિર ૪ મુખનો ૩૬ એટ પલ્લ જલ્લ ને
-શી એમ ૪૫ ૫૫ ૫ ૬-૪-૫૫૫ વિરવ-૫૬૫૫ મુખનો ૪૫૫
૬ ૫—૪૪

SPIRITUAL LIGHT

True and permanent happiness lies hidden in the inner-self and reaching inquiry for it is out of the divine condition full of infinite bliss infinite powers infinite perception and infinite knowledge in all Souls exists from eternity to eternity said to be potentially divine and eternally free even when it is incarcerated in the bonds of Karma. This phenomenal soul is Paramatman who lies under the veil of Karma as under a variety of form in this world. It being ignorant of its true and real nature wanders here and there in the bewildered mental state in the pursuit of true happiness of the Perfect Status his bewilderingly misguided faith in what is nonself leads him astray from the right path. Being under the overwhelming influence of false-hood (Mithyatva) and also the veil of Karma being not dropped his vision being misty he does not clearly see what lies hidden within his inner-self and so makes inefficacious exertions to get it from outside. In the same way the deer tries to find out milk from outside though it is in its own navel.

So it is well described in the following lines

" If not I have seen we prize
Within our breast the jewel lies
And there are fools who roam
The world has no hang to be on "

"Our remedies oft in ourselves do lie,
Which we ascribe to Heaven—Shakespeare

પ્રસ્તુતમાં બીજું ઉદાહરણ—

“ કસ્તૂરીની સુગન્ધથી કસ્તૂરી ઉપર લુપ્ત થયું છે વિત જેનું, એવો મૃગ, કસ્તૂરીને મેળવવા જ્યાં ત્યાં જમણ કરે છે, પરંતુ તે કસ્તૂરીને પોતાના પેટમાંજ રહેલી જાણે નથી, કે જ્યાંથી તેને મુગ્ધ આવી રહી છે; આવી રીતે મુદ્દષ્ટિવાળો માણસ પણ સુખને મેળવવા જ્યાં ત્યાં આડાં અવગાં શાકાં મારે છે, પરંતુ પોતાના શુદ્ધ આત્મામાં રહેલા પૂર્ણ આનન્દને નિવાળે નથી. ”—૪૬

उक्तं दृष्टिशोधनम्, अथ चमोचमे प्रेरयति—

वपुः क्षणध्वंसि विनश्यतो श्रीमृत्युः पुनः सन्निहितः सदैव ।
तस्मान् प्रमादं परिहाय धर्मे यदोद्यमः स्यान् सततं सुमेधाः ॥४७॥

(47)

Body is ephemeral wealth is fickle, death is ever threatening, therefore, wise persons should abandon sluggishness and should gird up their loins for the performance of religious duty.

હવે ધર્મના ઉદ્યમ તરફ પ્રેરે છે—

“ સરીર લાખુરિનામી છે, તરૂની મંચપ છે અને મૃત્યુ, (સરીરના પડઠાવાની જેમ) હમેશા પાનેજ રતું છે, માટે પ્રમાદનો પરિત્યાગ કરી શુદ્ધિમાને ધર્મની અંદર હમેશાં ઉદ્યમગીય રહેતું જોઈએ. ”—૪૭

धर्म एव सारम्, इत्युत्तरार्धेनार्धं समावर्त्यतिमाह—

प्रमादछाये दिनमध्यच्छाये सायं च काये सञ्चु वैमरम्यम् ।
पदार्थमार्थे परित्यजेन् क्व वार्थे वयं विश्वमिमो विचार्यम् ! ॥४८॥

In the morning, a noon and in the eve of
all object and things change. What then shall be
the object of our trust ?

ବିଶ୍ୱାସୀ ସ୍ଥିତି—

ସ୍ତ- ୩୫ ଯେଉଁଠି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶରଣ ଯାଏ । ସେହିଠି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ
ସ୍ୱରୂପ ଶବ୍ଦ ଓ ନାମ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶରଣ ଯାଏ । ସ୍ତ- ୩୬ ଯେଉଁଠି
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶରଣ ଯାଏ । ସେହିଠି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶରଣ ଯାଏ ।

ସମ ସମାଜରେ ବିଶ୍ୱାସୀ ସ୍ଥିତି—

ନାରୀ ବିଦ୍ୟା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବିଦ୍ୟା ବିଦ୍ୟା ବିଦ୍ୟା ବିଦ୍ୟା ବିଦ୍ୟା ବିଦ୍ୟା ।
ନାରୀ ବିଦ୍ୟା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବିଦ୍ୟା ବିଦ୍ୟା ବିଦ୍ୟା ବିଦ୍ୟା ବିଦ୍ୟା ବିଦ୍ୟା ।

। ୪ ।

What is the world where I live ? What is
the world where I live ? What is the world where I live ?
What is the world where I live ? What is the world where I live ?
What is the world where I live ? What is the world where I live ?

ସମାଜରେ ବିଶ୍ୱାସୀ ସ୍ଥିତି—

ସ୍ତ- ୩୭ ଯେଉଁଠି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶରଣ ଯାଏ । ସେହିଠି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ
ସ୍ୱରୂପ ଶବ୍ଦ ଓ ନାମ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶରଣ ଯାଏ । ସ୍ତ- ୩୮ ଯେଉଁଠି
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶରଣ ଯାଏ । ସେହିଠି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶରଣ ଯାଏ ।

ସମାଜରେ

ସ୍ତ- ୩୯ ଯେଉଁଠି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶରଣ ଯାଏ । ସେହିଠି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ
ସ୍ୱରୂପ ଶବ୍ଦ ଓ ନାମ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶରଣ ଯାଏ । ସ୍ତ- ୪୦ ଯେଉଁଠି
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶରଣ ଯାଏ । ସେହିଠି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶରଣ ଯାଏ ।

। ୫ ।

સગા-પ્રેતેથી માનીએ છીએ, કુર્મરૂપ કારીગરથી રચાયેલા છે. અર્થાત્ એ બધા પિતૃત્વ, માતૃત્વ વગેરે સંબન્ધ કુર્મનીજ કૃતિથી ઉભે થયેલા અવાસ્તવિક છે; પરન્તુ આ શ્લોકમાં એ શ્લોકથી ભુલુંજ કહેવામાં આવ્યું છે. આ શ્લોકને એ વાતની સાથે લેવા દેવા કંઈજ નથી કે પિતૃત્વ, માતૃત્વ વગેરે સંબન્ધ પારમાર્થિક છે યા કાલ્પનિક ? આ શ્લોક એજ કહેવા માગે છે, કે જેઓને તમે પિતા, માતા, સ્ત્રી, પુત્ર કે મિત્ર માનો છો, તેઓ બહે નમને પ્રેમનો દેખાવ આપતા હોય, પણ અવસર ઉપર તે કાંઈ બાર પૂછવાના નથી. આ વાત ઉપર હાસના જમાનામાં કોને વિશ્વાસ એસે તેમ નથી ? સદુ કાંઈને પ્રત્યક્ષસિદ્ધ થઈ ચુક્યું હોતુ જોઈએ કે રસોગ જેવા ભયંકર રોગોની સીફ નમા સગો આપ પોતાના છોકરાનો સગો થતો નથી. નગરે જોઈું છે કે જોગના બોલે પડેલા પુત્રે જ્યારે તેના બાપની પાસે પીવાને પાણી માંજું, ત્યારે તેનો બાપ તે છોકરાની પાને પાણી આપવા જઈ ટકપો નહિ છોકરો જરાકા પાકનો રહ્યો અને બાપ ત્યાંથી સદષી મયો. આવા અને પ્રસંગો ધણાઓને અનુભવમાં આવ્યા હશે. છોકરો પેમે રળીને ધરમાં ભાવનો હોય, તો તે ધરમાં નધાને બાંધેલા માને, નહિ તો સગો બાપજ એને કાન પકડી એમ કહેવા નેવાર થાય કે 'મેહાછ ! રળીને કંઈક ભાવસો, તો ધરમાં મારેલા મળસી. એકનો એક સાવ ખોરનો પુત્ર સાત બીમારી ભોગવા રહ્યો હોય અને કાંઈ પોતીનજ કહેવા પ્રમાણે તેના સગા-અન્નિઆમાથી ફર પજુ તેની બીમારી બ્હારવા નેવાર થવાથી તે સાગે થઈ સકતો હોય, તો વાંચનાર ! તમે માની ટકો છો. ખરા કે તે ખારામા ખારા છોકરાને છવાડવાની ખાતર તેની સગી મા કે તેની પ્રિયતમા કામિની, યા કાંઈ પણ સગો પેલને મનુના મુખમાં કહેવાવવા નેવાર થાય ?

આવી રીતે બધાઓ મનઃકળના થાર છે, એ મોહમ વાન છે. આવદરિક દિયનિએ પણ નિરુપણ મજાજ સંબન્ધ રખાને કાં જેવામાં આરે છે. જે જે મિત્રો કે જોએની મિત્રતા કે પ્રીતિ ઉપર આપનું ત્યાં મુખી વિશ્વાસ બેની જતો દોષ કે આ બનેનાં દરિદ્ર બહે નિન્ન દેવ પણ જોએનો દરવાઝા એકજ છે ? આવી સિદ્ધિ તે પ્રેમિનો પણ કલ્પનારે એવા પરિવર્તન ઉપર આવેલા આપણે જોઈ છે અને જોઈએ છીએ કે તેઓ એક બીજના દુરમન બની મરેલા દેવ છે.

શાપત્ય પ્રેમ પણ ત્યાં નુકીલ ટકી રહેવો જોઈએ છે કે ત્યાં
નુકીલ પ્રિયનમ નુ મન ભગવદ્ મા - ૧૪ છે સૌને માર્ગ ત્યારે જગવાને
નથી ત્યારે મૃત્યુ હવે જ જર માણુમ પતી મને છે કે તે અપર
સોહર કે હનુ કે મનુષ્યનુ કરે જુ તો રીતે જો ને પુનનુ
હવે વનનું મેવું જો જાય જા - ૪૦ જે ૧ પ્રેમના પુત્રને
નિતેની કુમ્મિયે ન મેયે ત્યારે તે પુત્રે, હવે તે પુત્ર ૮૫૨ કેમ
જનવનુ મને છે તે અપરદો નમ કુ ના ।

[illegible]

આ ઉપરની મન-ચિન્ત ૬ વર્ગોની ભક્તિથી વર્ણિત દેવતાની
અથવા, શાસ્ત્રનું ધર્મ નેત્ર, મન-ચિન્ત મન-ચિન્ત દિવસવાની ભક્તિ
મુખ્ય ૧૦-જે રૂતરુ નહિ. દરિએ ૧૧-નો જાગત અવરે મ્વામા
અરી છે એ બધા વિન વનો રાજ નવન છે નિશ્ચય દિ અને
ધ્યારદાર દિ એ બધાને એ પાને ૩-૫૫ વિનાગ્રેયમા ઉતરતુ
અને એ બધા દરિએથી લેખ ૬ ને વિલેનુ પૃથક્કરણ મગુ એમ
દરિનુ કમલ છે અને નેજા નિદ તેને વ્યવસ્થિત બનવી રાખ
છે. એવ જીવનશૈલી ને સ્વ. અને ને ૩-૫. ઉપર ૬-૭-૮-૯-૧૦-૧૧-૧૨-૧૩-૧૪-૧૫-૧૬-૧૭-૧૮-૧૯-૨૦-૨૧-૨૨-૨૩-૨૪-૨૫-૨૬-૨૭-૨૮-૨૯-૩૦-૩૧-૩૨-૩૩-૩૪-૩૫-૩૬-૩૭-૩૮-૩૯-૪૦-૪૧-૪૨-૪૩-૪૪-૪૫-૪૬-૪૭-૪૮-૪૯-૫૦-૫૧-૫૨-૫૩-૫૪-૫૫-૫૬-૫૭-૫૮-૫૯-૬૦-૬૧-૬૨-૬૩-૬૪-૬૫-૬૬-૬૭-૬૮-૬૯-૭૦-૭૧-૭૨-૭૩-૭૪-૭૫-૭૬-૭૭-૭૮-૭૯-૮૦-૮૧-૮૨-૮૩-૮૪-૮૫-૮૬-૮૭-૮૮-૮૯-૯૦-૯૧-૯૨-૯૩-૯૪-૯૫-૯૬-૯૭-૯૮-૯૯-૧૦૦-૧૦૧-૧૦૨-૧૦૩-૧૦૪-૧૦૫-૧૦૬-૧૦૭-૧૦૮-૧૦૯-૧૧૦-૧૧૧-૧૧૨-૧૧૩-૧૧૪-૧૧૫-૧૧૬-૧૧૭-૧૧૮-૧૧૯-૧૨૦-૧૨૧-૧૨૨-૧૨૩-૧૨૪-૧૨૫-૧૨૬-૧૨૭-૧૨૮-૧૨૯-૧૩૦-૧૩૧-૧૩૨-૧૩૩-૧૩૪-૧૩૫-૧૩૬-૧૩૭-૧૩૮-૧૩૯-૧૪૦-૧૪૧-૧૪૨-૧૪૩-૧૪૪-૧૪૫-૧૪૬-૧૪૭-૧૪૮-૧૪૯-૧૫૦-૧૫૧-૧૫૨-૧૫૩-૧૫૪-૧૫૫-૧૫૬-૧૫૭-૧૫૮-૧૫૯-૧૬૦-૧૬૧-૧૬૨-૧૬૩-૧૬૪-૧૬૫-૧૬૬-૧૬૭-૧૬૮-૧૬૯-૧૭૦-૧૭૧-૧૭૨-૧૭૩-૧૭૪-૧૭૫-૧૭૬-૧૭૭-૧૭૮-૧૭૯-૧૮૦-૧૮૧-૧૮૨-૧૮૩-૧૮૪-૧૮૫-૧૮૬-૧૮૭-૧૮૮-૧૮૯-૧૯૦-૧૯૧-૧૯૨-૧૯૩-૧૯૪-૧૯૫-૧૯૬-૧૯૭-૧૯૮-૧૯૯-૨૦૦-૨૦૧-૨૦૨-૨૦૩-૨૦૪-૨૦૫-૨૦૬-૨૦૭-૨૦૮-૨૦૯-૨૧૦-૨૧૧-૨૧૨-૨૧૩-૨૧૪-૨૧૫-૨૧૬-૨૧૭-૨૧૮-૨૧૯-૨૨૦-૨૨૧-૨૨૨-૨૨૩-૨૨૪-૨૨૫-૨૨૬-૨૨૭-૨૨૮-૨૨૯-૨૩૦-૨૩૧-૨૩૨-૨૩૩-૨૩૪-૨૩૫-૨૩૬-૨૩૭-૨૩૮-૨૩૯-૨૪૦-૨૪૧-૨૪૨-૨૪૩-૨૪૪-૨૪૫-૨૪૬-૨૪૭-૨૪૮-૨૪૯-૨૫૦-૨૫૧-૨૫૨-૨૫૩-૨૫૪-૨૫૫-૨૫૬-૨૫૭-૨૫૮-૨૫૯-૨૬૦-૨૬૧-૨૬૨-૨૬૩-૨૬૪-૨૬૫-૨૬૬-૨૬૭-૨૬૮-૨૬૯-૨૭૦-૨૭૧-૨૭૨-૨૭૩-૨૭૪-૨૭૫-૨૭૬-૨૭૭-૨૭૮-૨૭૯-૨૮૦-૨૮૧-૨૮૨-૨૮૩-૨૮૪-૨૮૫-૨૮૬-૨૮૭-૨૮૮-૨૮૯-૨૯૦-૨૯૧-૨૯૨-૨૯૩-૨૯૪-૨૯૫-૨૯૬-૨૯૭-૨૯૮-૨૯૯-૩૦૦-૩૦૧-૩૦૨-૩૦૩-૩૦૪-૩૦૫-૩૦૬-૩૦૭-૩૦૮-૩૦૯-૩૧૦-૩૧૧-૩૧૨-૩૧૩-૩૧૪-૩૧૫-૩૧૬-૩૧૭-૩૧૮-૩૧૯-૩૨૦-૩૨૧-૩૨૨-૩૨૩-૩૨૪-૩૨૫-૩૨૬-૩૨૭-૩૨૮-૩૨૯-૩૩૦-૩૩૧-૩૩૨-૩૩૩-૩૩૪-૩૩૫-૩૩૬-૩૩૭-૩૩૮-૩૩૯-૩૪૦-૩૪૧-૩૪૨-૩૪૩-૩૪૪-૩૪૫-૩૪૬-૩૪૭-૩૪૮-૩૪૯-૩૫૦-૩૫૧-૩૫૨-૩૫૩-૩૫૪-૩૫૫-૩૫૬-૩૫૭-૩૫૮-૩૫૯-૩૬૦-૩૬૧-૩૬૨-૩૬૩-૩૬૪-૩૬૫-૩૬૬-૩૬૭-૩૬૮-૩૬૯-૩૭૦-૩૭૧-૩૭૨-૩૭૩-૩૭૪-૩૭૫-૩૭૬-૩૭૭-૩૭૮-૩૭૯-૩૮૦-૩૮૧-૩૮૨-૩૮૩-૩૮૪-૩૮૫-૩૮૬-૩૮૭-૩૮૮-૩૮૯-૩૯૦-૩૯૧-૩૯૨-૩૯૩-૩૯૪-૩૯૫-૩૯૬-૩૯૭-૩૯૮-૩૯૯-૪૦૦-૪૦૧-૪૦૨-૪૦૩-૪૦૪-૪૦૫-૪૦૬-૪૦૭-૪૦૮-૪૦૯-૪૧૦-૪૧૧-૪૧૨-૪૧૩-૪૧૪-૪૧૫-૪૧૬-૪૧૭-૪૧૮-૪૧૯-૪૨૦-૪૨૧-૪૨૨-૪૨૩-૪૨૪-૪૨૫-૪૨૬-૪૨૭-૪૨૮-૪૨૯-૪૩૦-૪૩૧-૪૩૨-૪૩૩-૪૩૪-૪૩૫-૪૩૬-૪૩૭-૪૩૮-૪૩૯-૪૪૦-૪૪૧-૪૪૨-૪૪૩-૪૪૪-૪૪૫-૪૪૬-૪૪૭-૪૪૮-૪૪૯-૪૫૦-૪૫૧-૪૫૨-૪૫૩-૪૫૪-૪૫૫-૪૫૬-૪૫૭-૪૫૮-૪૫૯-૪૬૦-૪૬૧-૪૬૨-૪૬૩-૪૬૪-૪૬૫-૪૬૬-૪૬૭-૪૬૮-૪૬૯-૪૭૦-૪૭૧-૪૭૨-૪૭૩-૪૭૪-૪૭૫-૪૭૬-૪૭૭-૪૭૮-૪૭૯-૪૮૦-૪૮૧-૪૮૨-૪૮૩-૪૮૪-૪૮૫-૪૮૬-૪૮૭-૪૮૮-૪૮૯-૪૯૦-૪૯૧-૪૯૨-૪૯૩-૪૯૪-૪૯૫-૪૯૬-૪૯૭-૪૯૮-૪૯૯-૫૦૦-૫૦૧-૫૦૨-૫૦૩-૫૦૪-૫૦૫-૫૦૬-૫૦૭-૫૦૮-૫૦૯-૫૧૦-૫૧૧-૫૧૨-૫૧૩-૫૧૪-૫૧૫-૫૧૬-૫૧૭-૫૧૮-૫૧૯-૫૨૦-૫૨૧-૫૨૨-૫૨૩-૫૨૪-૫૨૫-૫૨૬-૫૨૭-૫૨૮-૫૨૯-૫૩૦-૫૩૧-૫૩૨-૫૩૩-૫૩૪-૫૩૫-૫૩૬-૫૩૭-૫૩૮-૫૩૯-૫૪૦-૫૪૧-૫૪૨-૫૪૩-૫૪૪-૫૪૫-૫૪૬-૫૪૭-૫૪૮-૫૪૯-૫૫૦-૫૫૧-૫૫૨-૫૫૩-૫૫૪-૫૫૫-૫૫૬-૫૫૭-૫૫૮-૫૫૯-૫૬૦-૫૬૧-૫૬૨-૫૬૩-૫૬૪-૫૬૫-૫૬૬-૫૬૭-૫૬૮-૫૬૯-૫૭૦-૫૭૧-૫૭૨-૫૭૩-૫૭૪-૫૭

सर्वेषु औपाशिकेषु सर्वेषु समारम्भेषु ब्रह्मा ब्रह्मनाम् ।
स्वभावमिदं परमार्थस्य ज्ञानादिभ्यस्तत्त्वे तत्त्वे ॥ ५० ॥

1997

The whole (1900) and 1901 relationship

[illegible]

superimposed on all human beings. Why do then, disregard the real and natural relation upon knowledge ?

Notes:—One drowned in the mire of and under the potent influence of false belief not understand the truth underlying the true principles. (Tattvas.) They take these passions, hatred, attachment, lust, anger, etc; as part parcel of the soul, while really they belong to the body. These are the conditions and changes, by the force of Karma, which are very powerful and tenacious. They serve to prepare new bodies. Influenced by ignorance they identify their bodies with the uncreate Atman. So the advises them to apply them-selves to the study principles, (Tattvas) whereby they may be able distinguish the Soul from the body.

આસતી હકીકતની પુષ્ટિ—

“ હે સમ્યક્ ! સંસારમાં વસતા મનુષ્યોના જે આ બધા સમ્યક્ દેખાય છે, તે ઉપાધિથી થયેલા છે; તે સમ્યક્માં આ બધાને સ્વભાવસિદ્ધ (અભેદસ્વરૂપ) અને પારમાર્થિક એવા રાજ્ય પ્રણેતા સમ્યક્ને કેમ ઉલ્લેખે છે ? ”—૫૦.

धर्मस्पर्धार्थं वैराग्यप्रकटीकरणाय मृत्योर्मयंकवत्त्वं दर्शयति—

गिरिर्गुहायां जलधेय मध्ये पातालभूमौ त्रिदशालये वा ।

ववाप्येतु मृत्योस्तु भवेन्न गुप्तः स भूर्भुवःस्वास्त्रितयं हि शास्ता ।

प्रचण्डदोर्दण्डबलव्यपास्तजगद्बला दुःसहतेजउग्राः ।

प्रदासति स्म क्षितिमण्डलं ये तेऽपि मयाताः खलु रिक्तहस्ताः॥

नेमोपदे स्नेन्दुमपूतशृङ्गे यगो यगीव वृषिरीनलेऽस्मिन् ।
 यदाहुनास्तेऽपि इता यदेन व्यादाप ववन सहसा ममुपा ॥१३॥

(51)

Whenever one may go either to the caverns in mountains or to the interior of the ocean or to the nether-world or to the abode of Yámi he will not remain concealed from the God of Death because he control and rules three worlds (lower mid'l higher)

(52)

The sovereign kings who disputed the sovereignty of the whole world by the might of their terrible staff-like arms and who were endowed with awe-inspiring lustre once ably ruled the terrestrial globe. Even they (rulers) left this world indeed with empty hands.

(53)

Even the paramount kings whose glory bright like the rays of the moon was loudly trumpeted on the earth were struck by the God of Death and to be prostrate on the grounds with their disordered faces.

Notes—Death is here portrayed as a fierce terrible undaunted and tyrannical monarch ever revelling in slaughter committed irrespective of rank position, wealth and beauty etc in order to prevent lordly before the mind the fruits of mundane existence and the certainty of death and to draw out

from the inner-self the sublimity of thought based on dignified detachment from terrene transitory, delusive affections, hopes and fears. The sorrow for the dead is the only sorrow in which one can not easily dissociate himself. It is sternly cherished and brooded over in solitude. When at last the serene reflection as to view effects in their causes, the burst of grief becomes changed into such a peace. A clear vision of the world panorama stands before one's mind and the invaluable treasure stored up in the self-knowledge is opened to him. For the dead, death falls heavy upon him who is too much known to others and too little to himself. Thus right adherence to religious duties is the only path for spiritual elevation as will be seen in the verses treating of Dharma.

V. 61-63.

The boast of heraldry the pomp of power,
And all that beauty all that wealth ever gave;
Awaits alike the inevitable hour
The paths of glory lead but to the grave.
Can storied urn or animated bust,
Back to its mansion call the fleeting breath?
Can Honour's voice provoke the silent dust,
Or flattery soothe the dull cold ear of death?
—Gray.

The glories of our blood and state,
Are shadows, not substantial things;
There is no armour against fate,
Death lays his icy hand on kings;

—J. Shirley.

And like the basins fairs of this or that
The cloud-capt towers the gorgeous palaces
The solemn temples the great globe itself
Yea all which it is sheltered shall dissolve
And like the baseless fabric of this vision
Leave not a wreck behind. We are as ships
And our great life is but a sleep.

ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ ਆਖ ਕੇ ਗਏ—

[illegible]

૧૫૬ જુલૈ ૪ ના રોજ પેરન કહે છે જગત્તુ નવ
 રોજ કે એવા કુસા નામ વ સપકમૂર્તિવા જે મહારાજાએ
 બા ડાંગનાને દીક્ષણ કર્યા હતા ત્યજ પશુ અખરે ખડોજ દશે
 ૭ દોડિય થયા ગયા —૫૩

୧୫୫୩ ଓ ୧୫୫୪ ମସିହାରେ ଶ୍ରୀମତୀ ଶ୍ରୀମତୀ
 ଶ୍ରୀମତୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଶ୍ରୀମତୀ
 ଶ୍ରୀମତୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଶ୍ରୀମତୀ

महानुल्लेखानि—

महाज्यास्य धनसंगणक इमा मुमुक्षु परिवार पथ ।
भारसिनि च भरमि यष्ट्रो हगोस्तु सभ्याजिनयोर्नि विचित्र । २४॥

अनन देहान् करिष्यसे यन् पुण्यं तदप्य भवे महाप ।
गन्धिवत्सने भविता, न तु स्वान् पस्तिच्छदनेकमोऽपि कश्चिन् ॥२५॥

નિતા ભીક્ષાપત્તાનિકેરિયિન્નામણિઃ કામગરી મુરખુઃ ।
મામે કિમત્યન્વદભીક્ષુઃ તા કિ નેન મિદ્ધિર્મરણં પુરુષો ॥૨૧॥

(૪)

You become elated with the thought of the palace, the treasure, the beauties and the retinue; but once the eyes are closed they are no more.

(૫)

Whatever good deeds you perform here, will also accompany you to the next world, but none of your belongings will be of avail to you when departing. (to the next world)

(૬)

With death confronting you, of what avail is the attainment of the variegated creeper, one eyed coconut fruit, philosopher's stone, celestial cow, living tree, or other supernatural powers !

યાસતીજ દહીકત ઉપર—

“ આ મારો મહેલ છે, આ મારો ખજાનો છે, આ મારી યજ્ઞ મુખી રમણીઓ છે, અને આ બધો મારો પરિવાર છે, એ પ્રમાણે મનમાં ચિંતવતો દે પ્રાણી ! તું અદુઃખિત થાય છે, પરંતુ યાદ રાખ કે—આંખો મિચ્યાં નવા પડી આ કાંઈ નથી. ”—૫૪

“ હે જીવ ! આ શરીરમાં જે કાંઈ સુકૃત કરીય, તે, પરલોકમાં તું ત્યારે જઈશ, ત્યારે ત્યાં તને સદાયક થશે, પરંતુ આ કુટુંબપરિવારમાંથી કાંઈ પણ તને પરલોકમાં સદાયક થવાનું નથી. ”—૫૫

“ ત્યારે મૃત્યુ માથે યજ્ઞના કરી રહ્યું છે, તો પડી ચિત્ત-જેલ, એકાક્ષ (એક આંખનું) નાગિયેર, ચિન્તામણિ, કામરૂત અને

મયામ અથવા બીજી કોઈ અધિકારી અંગે પ્રશ્ન થાય, તે પશ્ચ તેથી
તે સિદ્ધિ થવાની ખરી ? —૫૩

નાસ્તિ સસારે શરણ તર્હિ કિં વત-યમ્ ?—

अस्ति त्रिलोक्यापि न शरण्यो जीवन्त्य नानाविद्गु खभाज ?।
धर्म शरण्योऽपि न सेव्यते चेद् दु खमहाण लभता कुतस्त्रयम्?॥७॥

(૫૪)

There is no helpful resort in these three worlds to an embodied Soul exposed to various miseries. If religion, the sole refuge be not resorted to what else can relieve him of the distress ?

Notes—Dharma (Religion) is said to support a soul from falling down into lower grades of life and to elevate it to the higher regions. How does it do so ? According to the law of Gravitation heavy things go down but by the performance of righteous religion acts one roots out his Karmic dirt and becomes light and finally attains Moksha (Land of Bliss). The most essential duty of every human being is to direct all efforts towards the unfoldment of unsullied Soul and therefore the practice of the virtuous deeds, selfcontrol, subjugation of senses, rigidly pure life, simple food and drink etc. is necessary. It is a matter of daily experience that there is no certainty or security of life even for a moment. We as mundane beings in the daily routine of life are dragged into evil thoughts and passions for our material rise and prosperity by the inexorable force

इति स धर्मस्यैव कृत्तव्यत्वेन प्राप्तव्या तद्वय प्रभाय प्राद—

तत्सादावानलगाहस्त आमैष धर्मोपनन श्रयेच्चेत् ।

नवर्हिदु खानुभवावकाश 'कोट्कृतमोभास्वति भासमाने' ॥२८॥

(53)

There is no scope for misery when the embodied soul scorched by the conflagration of the worldly existence resorts to the pleasure garden of religion. Of what significance is darkness when the sun shines ?

Of I- not religion rightly understood
A pledge of peace the bond of brotherhood
A shield against whatever would destroy
Internal concord and domestic joy

$$-t \, da \, \text{and } F \, e$$

ସମସ୍ତ ମହାତ୍ମା—

સહાર પ રવ નવની નર ધી બળને ન ધ્રુવી નો ધમ
રૂપ મનીયામા વિશાખ હો તો તેને દુખ અનન્યવચાને વખત કયાથી
મને કાલુ કે સાર તપ ઠા ન-પા ને તેવું કેડુ ! —૫૯

परमैश्वर्येण गौरवमाह—

मातेर दुष्प्राप्तिं पितेव पाति स्त्रानेव च स्तिपति पित्रवच ।
मौगाति धर्मं परिपेक्षितस्तद् अनादर साम्प्रदायिक नैव ॥२९॥

(२१)

Religious duty if discharged properly never be embodied soul like a mother protects him like a brother advises him like a friend consequently it does not deserve to be derisive.

ધર્મનું ગૌરવ—

“ ધર્મની સેવા કરવાથી તે ધર્મ, માતાની જેમ પોતાનું કરે છે, પિતાની જેમ રક્ષણ કરે છે બાળની પેઠે સ્નેહ પસારે છે અને મિત્રની પેઠે પ્રીતિ રાખે છે; એ માટે ધર્મનો અનાદર કરવો બાજબી નથી. ”—૫૬

ન ધર્મદુત્તમોભાગ્યમ્—

સૌસ્થ્યં ધનિત્વં પ્રતિષ્ઠાં યગ્નશ્ચ લઙ્ગ્યા સુરાસ્યાનુભવં કરોષિ ।
યસ્ય પ્રભાવેણ તમેવ ધર્મમુપેક્ષમાણો નહિ લજ્જસે કિમ્ ? ॥૬૦॥

(60)

Are you not ashamed of your indifference to religion, which brings on happiness, health, wealth, intelligence and glory ?

કુર્ષ્વશાદુરિયૈર્ધર્મે ન ચ કવિરદ્ભુનોતિ મે ।

ધર્મોદર્પથ કામથ સ ધર્મઃ કિં ન સ્વચ્ચતે ? ॥

—મહાભારત.

ધર્મના કૃતિન થવું ન જોઈએ—

“ હે ભગ્ય ! જેના પ્રભાવે કરી તું આરોગ્ય, વૈભવ, બુદ્ધિ અને મય પ્રાપ્ત કરીને સુખ ભોગવે છે, તેજ ધર્મનો અનાદર કરતો છતાં તું શું શરમાતો નથી ? ”—૬૦

ધર્મપદસુજ્ઞાનામદ્ધાનતાં દર્શયતિ—

इच्छन्ति धर्मस्य फलं तु सर्वे कुर्वन्ति नाशुं पुनरादरेण ।
नेच्छन्ति पापस्य फलं तु केऽपि कुर्वन्ति पापं तु महादरेण ॥६१॥

इष्यन्त आम्रस्य फलानि चेत् तत् तद्रक्षणमादि प्रविधेयमेव ।
एवं च लक्ष्म्यादिफलाय कार्या कुर्वन्त्यबोधा न हि धर्मरक्षाम् ॥६२॥

મુનસ્ય મૂલે સ્વલ્પ ધર્મ ઇવચ્છિયે ય મૂલે ચ વ કલોપન્મમ્ ! ।
આસ્ત્યાવાવિનિવૃત્તન ત્ત્વ યદ્ધ ધર્મમુન્મુચ્ય મુલ્લાનુપા ॥૬૩॥

(૮૧)

All desire to reap the fruit of merit but none
is diligent to accumulate it All are willing to repa-
date sin but they are ever ready to commit it

(૮૨)

If you want mangoes you must rear the mango
tree. In the same way if you desire the attainment
of wealth etc. you must not swerve from religion
which the ignorant do

(૮૩)

Religion is the root of happiness. If the root
be cut off you can not reap the fruits. To be
engrossed in pleasures without caring for religion is
in itself equivalent to lop off the branch on which
you are sitting

ધર્મરહિત અનુધ્યાની અજ્ઞાનતા—

કુનિયામા સ્વ અનુને ધર્મના ફળે (પુત્ર મિત્ર કપલ પૈશવ
બારાગ વગેરે) ચહે છે પણ તે ધર્મનો આર-ધર્મનું પપન કરતા
નથી અને પપના ફળ (દારિદ્ર્ય રોગ શોક સન્તાપ વગેરે)ને કાઢ
પણ ચાહતુ નથી, જના મહા આદરથી પાપની પ્રવૃત્તિઓ કરાની
ફેમાય છે —૬૧

નાનાના ફળ (પૈરી) ને નાહીએ તે તે આખાનું રસાણું
કુતુબ નોડીએ, એ સહુ સમજી શકે તેમ છે એ નમારું સુખી વગેરે

ફળો મેળવવા ધર્મનું રક્ષણ કરવું, ન્યાય અને અત્યંત હોવા છતાં પણ મોહાન્ય મનુષ્યો ધર્મની રક્ષા કરતા નથી. ”—૬૨

“ સુખનું મૂળ ધર્મ છે; તે મૂળને ઉખાડી નાંખવામાં આવે તે સુખની પ્રત્યાક્ષા કેવી ? ધર્મનો ત્યાગ કરી વિગવાનન્દમાં મદગૂઝ રહેવું એ ખરેખર સાખા ઉપર બેસી તેજ (આધારમૂલ) સાખાને કાપવા બરાબર છે. ”—૬૩

વ્યાખ્યા—

વૈશેષિકદર્શનમાં ધર્મનું વક્તવ્ય—“ યતોઽમ્યુદયનિઞ્ચવસતિદિઃ સ ધર્મઃ ” એ સૂત્રથી સમજાવ્યું છે કે—“ જેનાથી અમ્યુદય અર્થાત્ લક્ષ્મી, આરોગ્ય, સત્યુત્ત, નુવાનતા, કીર્તિ વગેરે સાંસારિક વૈભવ પ્રાપ્ત થાય અને જેનાથી મોહાની પ્રાપ્તિ થાય, તે ધર્મ છે. ” મત્તવ્રજ કે, ધર્મ એ ઐહલૌકિક અને પારલૌકિક અથવા આવહારિક અને પારમાર્થિક એ બંને પ્રકારની ઉન્નતિ મેળવવાનું સાધન છે. પરંતુ ધર્મનું યથાર્થ સ્વરૂપ જ્યાં સુધી સમજવામાં આવે નહિ, ત્યાં સુધી ધર્મની આરાધના યથા શકની નથી.

દુનિયામાં જોઈએ છીએ કે દરેક મનુષ્ય સુખને ચાહે છે. કાંઈ પણ જાનુ દુઃખને ઇચ્છતો નથી. દુનિયાની સપાટી ઉપર જોડા પ્રાણીઓ વિચરે છે, તે બધાઓનો વ્યાપાર ફક્ત એક સુખ મેળવવાને માટે છે. આમ છતાં પણ સુખ મેળવવાનું નથી-દુઃખ મટતું નથી, એનું કારણ સ્પષ્ટજ છે કે જ્યાં સુધી બરાબર કારણ મેળવવામાં ન આવે, ત્યાં સુધી કાર્ય થાય નહિ. સુખને માટે પણ સુખનું કારણ શોધવું જોઈએ. સુખનું કારણ શોધ્યા વગર-સુખનું સાધન સિદ્ધ ક્યાં વગર કદાપિ સુખ મળી શકે નહિ. સુખનું અસાધારણ કારણ ફક્ત એક ધર્મ છે. ધર્મસમ્પન્ન થવાથીજ સુખસમ્પન્ન થવાય છે. પરંતુ અહીં એ પ્રશ્ન ઉભો થાય છે કે—“ સંસારમાં અનેક ધર્મો ફેલાયેલા છે, જે એક બીજાથી વિરુદ્ધ પ્રરૂપણા કરે છે, એમાં કયો ધર્મ સત્ય અને સુખના સાધન તરીકે સમજવો જોઈએ ? ” આ પ્રશ્ન નવો ઉદ્ભવેલો નથી, ઘણા કાળથી આ પ્રશ્નની ભાવના ચાલી આવે છે. એક કવિએ પણ કહ્યું છે કે—

SPIRITUAL LIGHT

" જાનું વિશેષરૂપે જ દરજ્જા તરફ તેણી જાગૃત્ય મર્યાદા
રચાયે સર્વજન પ્રાપ્ત થી સેવ્યાર્થેનું સ્વયં । "

અમે + દરને એક બીજાથી વિરૂદ્ધ સિદ્ધાન્તોનું પ્રતિપાદન કરે
છે તે પ્રત્યેક દર્શનના પશુ સેક્ટોર હાલ એ નિર્ણય છે સર્વ મનુષ્યો
જુદે જુદે માટે દર્શન શ્રી હા છે જાણી દર મા સમય નોંધાને
સમજાવવાને-એ મને ઉપર ગાવવાને કે સુ સમય થઈ શકે તેમ છે । "

દરે જ દેશના સમજાવવાના વચ્ચે જ રચી વિનાર શ્રીએ તો ધર્મનું
વલ્લ યોગ વડા મા રૂપે નથી કે જે હા મા હસાણ નથી કે જે સમ
દર મા સવલ નથી કે જે સમ મા ભરત રૂપે નથી ધર્મનું વલ્લ
દરે મા પ્રાપ્ત નિર્ણાય એ સર્વજન આપ છે " ધર્મ સંજ્ઞા
જ પશુને જાણી જાણે છે —

" કુલકિલ્લજાનુસાર જન રચયત ।
જો જનન દુર્માચર સમ્પદ જન દર્શિ દશા । "

" કુલકિલ્લ પાન દેશને પાલન કરે અને કુલકિલ્લ નમા સ્થિત
જે ન ધર્મ છે

ધર્મનું ઉપકરણ છે જુ એના સમજ શક્ય છે કે-ધર્મ કેવી
રેખા અને પવન વચ્ચે છે જુ કુલ નરના પદ્મપાલ છે
ધર્મ નથી ધર્મનું સેવક હાર અને દુર્માચર છે સુત તે
" એવી હાર જ રચા ઉપર ધર્મને જ પદ રહ્યો છે એના
મા વર જ ધર્મજનને નિવસ રહ્યો છે તે એમ સમજે છે કે-
જનનનું સર્વ જન પાત્ર નથી-ને તે જોઈ શકે નથી
જોઈ મનન-નિરીક્ષણ હા જોઈ જન સમજાવ કરેલા તત્ત્વ
ધર્મને પેટનું શ્રી શી છે કુલધર્મનજ વલ્લ નને મન

" વેદ નિર્ણય હાર્યે જેવ વેદકિલ્લ જા ।
કેવરેવ જ જનને દરજ્જાવચ્ચે । "

—જોઈ-જોઈ દર્શન સ્થિત જ દર-સમુદાય
જે હા નિર્ણય જ જુ એના નોંધ અને નિર્ણય એ છે

આપણું, એ ઉદાર (Liberal) હૃદયવાળાઓનું કામ નથી ” વધારે-
ધર્મભાવનાવાળો મનુષ્ય એ સારી પેઠે સમજે ■ ૩—“ કોઈ પણ વ્ય-
ગ્રાનનું પુસ્તક એવી શોધક બુદ્ધિથી અને તુલનાત્મકદષ્ટિએ અવલોકનું
જોઈએ કે-તે તત્ત્વોની સાથે અન્ય દર્શનાભિમત તત્ત્વો પરસ્પર ક્યાં મુઠી
સંનન થાય છે. ” ધર્મપ્રાપ્ત મનુષ્યની દષ્ટિ એવી પ્રકાશવાળી હોય છે
કે, તેનાથી એક બીજા મહાવિજ્ઞાના વિરુદ્ધ દેખાના વિચારોમાં શુષ્ક રહેડું
સામ્ય જોઈ શકાય છે. આવી ધર્મભાવના સમગ્ર સમાજમાં પ્રસારિત
થાય, તો વિરોધ ભાવનાને અગ્રિ સામાજિક ક્ષેત્રમાં જે ઊભરિત થા-
યતી રહી છે, તે અટકી જાય, એ દેખીતી વાત છે. આપણે જોઈએ
છીએ કે-બીજાના વિચારોને પોતાના વિચારોથી વિરુદ્ધ જોઈને કેટલાક
નહિ, પણ ધણાઓ એકદમ ઉશ્કેરાઈ જાય છે, પણ આ શું બનતી
આપે છે ? વધારે ધર્મભાવનાનો અભાવ. કોઈના સિદ્ધાન્તને સદમન
થવાનું ન બની શકે, તો તે સિદ્ધાન્ત ઉપર તેની સ્થાને પ્રતિપાદક ટેલીથી
વાદ-પ્રતિવાદ નહિ કરતાં ઉ-મતતાથી સ્થાને અડાણાવું, એ સમજાતી
દુનિયામાંથી ભાગવા બરાબર છે. અનાદિ-અનન્ત સંસારમાં સર્વના સર્વ
વિષયોમાં સમાન વિચારો કદાપિ થયા નથી અને થવાના નથી; જ્યાં
શુદ્ધ વિચારદષ્ટિથી પોતાની માન્યતામાં કંઈક હોવાની વપાસ કરવી અને
કંઈક જણાતાંની સાથે તે માન્યતાનો ત્યાગ કરી, બીજાના નિર્ણય સિદ્ધા-
ન્તને સ્વીકારવો, એ ઉચ્ચ કોટીનો શુભ અમારે પ્રાપ્ત થાય, ત્યારે જ ધર્મ
સિદ્ધ થયો સમજવો જોઈએ.*

જુદા જુદા ધર્મના પંથોમાં ક્રિયાઓની જે સિલ્સિલા જોવાય છે, તે
અસંબંધ નથી. પણ વત્સલતાનાં જે વિરોધ અનુભવાય છે, તેજ ખરેખર
ખેડ ઉપજાવનાર છે. પણ એ કોણ કુવો છે, એ અત્યંત મુશ્કેલવાળી
માંડ છે; પોતાના હૃદયમાં સહુદય મનુષ્ય જામે તે માંડને તેડી નાંખે,
પણ સર્વસમાજની સમક્ષ તે માંડ દુટકી, એ તો અઘરાળ જણાય છે.
ત્યારેજ અખો ભગન કહી મરે છે કે—

“ ૧૨ દર્શનાત્મકબુદ્ધિ મતા યિત્યા તેજુ ખાધા પ્રાણ
અખો બે અધારો કુવો, કવો સુમતી કોઈ ન મુખે. ”

* “ દક્ષયો દક્ષમાત્રેન દ્વેષત્યત્ર વરણમઃ ।

ન સ્વીકર્યો ન ચા દેવઃ કિન્તુ મણ્યસ્થ રણ ” ॥

(વરોચિત્રવૃ, અપ. ૩.)

આપણે નદી જુદા જુદા ધમની દિવસુરી ઉપર વિચાર નહિ
કરી શકીએ. ધમનુ તત્ત્વ જે સરસાધારજીમાન્ય-સવર્ણનિક (માધ્યમસ્થા) છે તે ઉપર દષ્ટિપાત કરવાનો છે વસ્તુનું ધર્મ એ નાત્યાત્મી સ્વાતુ
ભાવમ્બ વસ્તુ છે કિંવદ્ધ કમના સરસારો દૂર થવાથી રાજ-દુષ્ટની રતિઓ
નમ પરાની સાથે જે અન્તઃસ્ફુર્તી શુદ્ધિ થાય છે તેજ અસા
ધમ છે આ ધર્મને સિદ્ધ કરવા માટે જે ઉપાયો શાસ્ત્રોમા જણાયા
છે એ ધમની દરજ્જા મૂલ્યો છે જાનપુણ્ય આદિ ક્રિયાઓ ધર્મના
જાનોજ પરિવાર નોવાથી ધમ કહેવાય છે ધર્મની વ્યાખ્યા નીચેના
શ્લોકથી સ્પષ્ટ થાય છે ૩—

१. पञ्चैतानि पवित्राणि सर्वेषां समकारिणम् ।

अहिंसा महायन्त्रं स्वर्गो वैश्वनाभम् ॥

(हरिज सुवि. - १९५५)

‘સર ધર્મવાળાઓને અદ્વિષ્ટા સત્ય, મોરીની ત્યાગ, મનો-
બળે પ્રદાય એ પાત્ર પવિત્ર છે નયોદ્ય ને પત્ર ન બલે સર્વમન્ય છે’

०५३०ની ઉપરુજી વ્યાખ્યાના ક્રમસૂચી ની નમૂના મુદ્દાની
 નમૂના: સમાવેશ માં જણાવેલા ૧૫૦ નામના કાર્યની મુજબ પ્રજા ઉ
 નેજા દુરબન છે તેમ જ મહારાજાના કાર્યો વિશે ઉમેરો—

ਮੇਰੀਆ ਨਾਮ ਕੀ ਕਥੇ ਜਾਏ ਪਥੁ ਪਥਾਪਿਯਾ ਧਨ ਹੀਯੇ ਨਹਿ
 ਲੋਧ ਲਝਾਧਾ ਲਧੇ ਦੇ ਸੁਧੀ ਨਾਨਕਾ ਜਾਨੀ ਹੀਯੇ ਨਹਿ ॥

पमस्य सिद्धिर्देहमादनियममथलम्बत इति देहमाद निवृत्तमाद--

करोषि यत् त्वं वृष्ण सदैव पोषाय बालद्वयणाय चेशम् ।

मन्त्रिप्रह किं नु फलस्य देहाद् विनिर्दिष्टमिति वर्धने ते ॥६४॥

* " कस्यपुत्रस्येति च. । कस्य पुत्रो विरहः । "

सर्वे स एव सन्त्यस्येति ॥ १ ॥

१. सत्यमेव जयते ।

ਪਾਸ਼ਾਣੀ ਸਵਾਮੀਏ ਥਾਨ ਆਰਾਧਨਾ ਥਾਨੋਂ ਵਿਸ਼ਾਖੀ ' ॥

— 3510137

What ? do you think, you will get in return for the care you ever bestow in, nourishing and embellishing your body ?

ધર્મની પ્રાપ્તિ માટે કેહ ઉપરનો મોહ છુટાવો—

“ હે મહાશામ ? શરીરના પોષણ માટે, શરીરને સજ્જારવા માટે તું જે હમેશાં ઉચ્ચ ક્ષયા કરે છે, તો આ ઉચ્ચમનો બદલો તે શરીરની પાસેથી કંઈ લેવો ધાયો છે કે શું ? ”—૬૪

શરીરમોહમેષ નિરસિતુમાઢ—

શુક્તાનિ મોજ્યાનિ મુરોચકાનિ પીતાનિ પેયાનિ રસાદ્શુક્તાનિ ।
મદા બહિસ્તાન્ સિપતે શરીરં તદા વિરૂપત્વમમીષુ કીદક્ ? ॥૬૫॥

રસાયનં સેવતું સર્વદાપિ શુદ્ધતાં પુનઃ પૌષ્ટિકભોજનાનિ ।
તથાપિ નો નરુક્સ્યતિ દેહકુમ્ભે મસ્માવશેષીમવનસ્વભાવઃ ॥૬૬॥

સૈલેન સમ્મર્દનતો યથાવત્ સ્નાનાન્ જલેનોત્તમગન્ધિના ચ ।
મુરાયદાદપ્પતિનિન્ય એવ કાયોઽશુચિઃ કિં ભવિતા પવિત્રઃ ? ॥૬૭॥

રોગૈઃ પ્રપૂર્ણં મત્રિનાં શરીરમન્તઃસ્થિતેષ્વેપુ જનો મદાન્ધઃ ।
યદા બહિસ્તે પ્રકટીમવન્તિ દીનાનનઃ પશ્યતિ દુઃસ્વમેવ ॥૬૮॥

અદાદ્ વિપત્તિ સકુદેવ યોઽય મ્ભૂયઃ કદાપ્યાદ્રિયતે સ નૈવ ।
ચિત્રં પુનઃ સેવ્યત એવ દેહો યોઽનાદિકાલાદ્ દદદસ્તિ દુઃસ્વમ્ ॥૬૯॥

તસ્માન્ પરિત્યજ્ય શરીરમોહં ચિત્તસ્ય શુદ્ધયૈ સતતં યત્સવ ।
ન દેશ્યદૌ પુરુષાર્થસિદ્ધિશ્ચિત્તે તુ શુદ્ધે પુરુષાર્થસિદ્ધિઃ ॥ ૭૦ ॥

(6)

That also the final tri. version the objects
are given which are shown as of the body-the
the of the of the of the of the of the of the of the
exterior and interior of the

(11)

It is not possible to resort to medicinal compound
which is given to the body in the physical
(juristic) form can never be made to acquire
immunity from disease

(67)

The corporeal body is more repulsive
than the body of man Can it be ever
purified by the dust of the world with sacred oils and
fragrant water-baths

(18)

The physical body of creatures is the repository
of all diseases as long as they are hidden inside
one remains blind with lustful passions When once
they become manifest the wretched person of distorted
look sees nothing else but misery everywhere

(69)

He who brings on calamities for others, rarely
never becomes the object of (true and) respect
How wonderful it is that this body the constant
source of evil from time immemorial is repeatedly
taken care of

Consequently disattach yourself from body, apply yourself unceasingly to the purification of mind. The achievement of the spritual bliss does not lie in the purification of the body but in that of the mind.

Notes:—V. V. 64-70

The phenomenal souls, being ignorant of the pure nature of the Higher-Self, try to derive happiness from his surroundings, etc., so the disparagement of the body is here pictured to warn those who aspire after true bliss and still take unnecessary precautions and care in the nourishment and decorations of the body, which, truly speaking, does not belong to them. This body is described full of the filth, disease, pain and other substances, conductive to sins. Nourishing the body with delicacy as involved in fragrant baths, in the application of various scented oils and cosmetics to it, in its decorations, in feeding it with dainty food and relishing flavoury drinks, does not tend to spiritual welfare, of course this depreciation of the body, may, on the first sight appear curious to those, who identify their bodies with their souls, but if they stoop to reflect a little on this subject, they would clearly understand the true nature of the body, of running fast into decay and dissolution, in spite of the best care and attention bestowed on it. So the author means to convey the idea whereby human beings may avoid over-indulgence in many things for the sake of the wellbeing of their bodies. Though these bodies are impermanent still, they help in evolving within

આપણે હમેશાં અજાણ રહીએ છીએ; તો પછી ને, આપણને અનાદિ
જાણથી દુઃખ આપતું આવ્યું છે, તે શરીરની લાલચ ઉપર મોહાન્ય
હેતુ, એ કેવું આશ્ચર્ય ? ”—૬૬

“ માટે હે સજ્જન ! શરીર ઉપરનો મોહ છોડી ચિત્તને શુદ્ધ
અનાવધા માટે પ્રયત્ન કર. શરીરને શુદ્ધ કરવામાં પુરુષાર્થની સિદ્ધિ
સમાવશી નથી, કિન્તુ ચિત્તની શુદ્ધિ કરવામાં પુરુષાર્થની સિદ્ધિ
સમાવશી છે. ”—૭૦

દેહમોહવિવચન ષષાઽઽહ—

અન્યત્ર મોક્ષાદ્ નહિ વાસ્તવં ચં મોક્ષશ્ચ દેહશ્ચ મિયો વિરુદ્ધૌ ।
મુમુક્ષવસ્તેન ન દેહમોહં કુર્વન્તિ, કુર્વન્તિ મુમુક્ષવસ્તુ ॥ ૭૧ ॥

(71)

Truly there is no real happiness in any other place except in the final emancipation of the Soul from recurring births. Final emancipation and physical body are mutually opposite; (as poles asunder) those who desire liberation cease to care for worldly pleasures (body) and not those who are attached to worldly pleasures (body).

Notes—Bodily comforts are pleasant and ravishing in appearance; but they really end in pain. They are fleeting and temporary. The enjoyment of sensual pleasures leads to the forging of the new Karmic bonds; so, as long as you are in the Samsar, i. e., you take delight in worldly things, you are doomed to perpetual births and deaths, i. e., the condition of earthly pleasures and pains. They therefore do not constitute real happiness. While Moksh

of births and deaths, serves for the wise as an instrument for destroying it.

Notes—There is a great difference between the the ignorant and the wise. One, bereft of wisdom, uses his body in the enjoyment of sensual pleasures, in the gratification of his cherished desires, in making tremendous efforts for the attainment of wealth, power, authority, influence, etc; and thus enters into the fresh bondage of Karmas and becomes subject to births in the four grades of life, i. e., he prolongs his transmigration. While the wise, with a clear notion of his body being distinct from the Soul, uses his powers in abstinence, renunciation, and asceticism. He highly values the possession of true knowledge whereby he distinguishes the noumenal from the phenomenal. Thus, with the help of true knowledge he extirpates Moha and its train-bearers, attachment, aversion, lust, greed, anger, pride, etc; He practises austerities and strictly observes vows. He remains equipoised in prosperity and adversity. Being so far illumined, he meditates upon the spiritual nature of Self and destroys the seed of Samsar.

અસાર દેહમાંથી સાર ખેંચવો—

“જે શરીરવડે વિવેકરહિત લોકો સંસારના બીજને પુટ કરે છે, તેજ શરીરવડે વિવેકી લોકો સંસારના બીજને સુકાવી નાંખે છે.”—૭૨

મોહ-વિવેકપરિણામમાહ—

‘મિટ્યાન્નમોગં કુલનઃ સમાનં દ્વૌ પૂરુષાવેકતરસ્તુ તત્ર ।

વદ્માનિ કર્માણિ, નિહન્તિ ચાન્યો-મોહે વિવેકે ચ વિનૃમ્પમાનો ॥૭૩॥

of his Soul. In the same way he, who is prepared to work with his eyes open to the noble and elevating precepts of scriptures, is enabled to remove the Karmic dross. While reverse is the result in the case of one under the influence of (Kashāyas) passions and ignorance.

ॐ जयं धरे जयं चिह्ने जयमासे जयं सप ।

जयं भुञ्जतो भासतो पापकर्म न बंधर ॥

—दशवैકालિકસૂત્રम्.

મોહ અને વિવેકનું પરિણામ—

“ એ માણસો સાથે જોજન કરવા જે . જે અને જણાવ્યો મિથ્યા ખાધ રહ્યા છે. તે વખતે તેમાંનો એક મનુષ્ય અગુભ ક્રોને બાધે છે, જ્યારે બીજો માણસ ક્રોને કાપ કરે છે આ ક્રોનન્ય અને કર્મકામનું કારણ બનુક્રમે મોહ અને વિવેક છે જે મનુષ્ય રૂબામ્યા અન્ય બનીને ખાધ રહ્યો છે, તે અગુભ ક્રોને બાધે છે અને જે તૃણાગટિન ખાધ રહ્યો છે, તથા ખાવું, તે પેટને ભાડું દેવા પૂરતું છે, એમ ચિન્તા રહ્યો છે, તે વસ્તુવિચારક મનુષ્ય ક્રોને કાપ કરે છે —૩૮

“ બીજી રીતે જોઈએ તો—એ માણસો ચાલ્યા જાય છે, એમાં એક છવડયા ઉપર સફળ નહિ રાખતો દોડતો ચાલ્યો જાય છે, જ્યારે બીજો જમીન પર છવડયા તરફ નજર કરતો ધીરે ધીરે ચાલે છે. આ બંનેમાં દોડનાર મનુષ્યના પગથી, માની શ્યો કે છવડા દિસા ન થઈ અને પેવા દવાદટિપૂર્વક ધીરે ધીરે ચાલનારના પગથી કેઈ છવડા દિસા થઈ મળે, આમ દોવા છતાં પણ વસ્તુદટિએ એજ ઇન્સાફ આવી યાજ છે કે દોડનાર માણસને (તેનાથી છવ નહિ મરવા છતાં પણ) દિસતું પાતક સાગી ચુકું અને પેવા ખ્યાલ રાખી ચાલનારને (એનાથી છવ મરી જવા છતાં પણ) દિસતું પાતક સાગ્યું નહિ; આમ દોવામાં કરણ એ છે કે દોડનાર માણસને છવડયા તરફ ખ્યાલ નહોતો, જ્યારે બીજા માણસને છવડયા તરફ પૂરો ઉપયોગ હતો. ”—૩૯,

aim of life is the observance of five vows in totto, for the ascetics and partially by the house holders. The prepared he may rise higher in the spiritual development.

Of Self-reverence self-knowledge self-control

These three alone lead life to over-ign power

—Tennyson

Nor let soft lumber clog thine eye

Be every action of thine day

Impartially that thou survey

Where have my feet choos'd out their way ?

What have I learnt where'er I've been

From all I have heard from all I have seen ?

What know I more than's worth the knowing ?

What have I done that's worth the doing ?

What have I sought that I should gain ?

What duties have I left undone ?

Or into what new follies run ?

These self-inquiries are the road

That lead to virtue and to God.

—Dr Watt

પ્રતાપ ચરિત્ર નિરખવું—

“ હમેદા મનુષ્યે પેનના ચરિત્ર નિરીક્ષણ કરવું તે-’ માર
નરિત-માર વર્તન સુદ થવું જાય છે આ મલિન થવું જાય છે અર્થ
વેળા મનુષ્ય ધનની દાનિ લખા રહિ ઉપર દટિ કરે છે પરન્તુ પેનાની
વર્તણૂક ઉપર દરિયા કરતો નથી —૨૪
અધ્યાત્મિક

ચરિત્રને સુધારવા મરે પ્રયત્ન દુબ્ધસનેનો પરિભાષ કરવો
એટલે દુબ્ધસને અનેક પ્રકારના છે પરન્તુ મુખ્યત્વે સાત દુબ્ધ-
સનો-જુગર માલ મલિન રેરવા ક્રિષ્ણ રેરી અને પરવારમન છે

જુગાર ખડુ ખરાબ વસ્તુ છે. એનાથી અનેક દુર્ગુણો ઉભા થતાં આપણે પ્રત્યક્ષ જોઈએ છીએ. જુગારી એકજ દાવમાં સેંકડો રૂપિયા અનાયાસે મેળવી લે છે અને ખોઈ નાંખે છે. આવી સ્થિતિની ક્ષત લાગવાથી ઉદ્ભવ, દુનનર કે નોકરી વડે થોડે થોડે દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરવું, એ જુગારીને પસંદ પડતું નથી. એથીજ જુગારી પોતાના અનાયાસદ્રવ્ય દ્રવ્યને ખરાબ રસને ઉઠાવવા હિમ્મત ચલાવી શકે છે.

જુગાર કેટલી જાનના છે ? એ વાતનું સ્પષ્ટીકરણ કરવું જમાર કઠિન છે. પરંતુ વસ્તુસ્થિતિએ જોઈએ તો આજકાલ જે અનેક પ્રકારના સદાઓ નિકળ્યા છે, તે જઘા જુગારમાંજ સમાવેશ લે છે. એ સિવાય પાનાંની રમત, ઘોડોડાની ઘરત, સોર્ટી, મિલિયર્ડ વગેરે પણ જુગારજ કહી શકાય. સદા વગેરે કરીને ધનવાન થયેલાઓ આપણા જોવામાં આવે છે, તો પણ સમજી રાખવું જોઈએ કે એ ખરાબ લત છે. જુગારથી ધનિક બનેલાઓનો વિભાગ ખડુ થોડો છે. જ્યારે તેનાથી પાવમાત્ર થયેલાઓ ઘણીજ મોટી સંખ્યામાં દષ્ટિગોચર થાય છે. જુગારી જેમ જેમ જુગારમાં દારતો જાય છે, તેમ તેમ તે પોતાનું સર્વસ્વ જુગારમાં હોમતો જાય છે, છેવટે જિજારી બનીને ઉઠે છે. મોટી બેલમાર વગેરે મહાન દુર્ગુણો પ્રાયઃ જુગારની સાથે રહે છે. આથી જુગારી પોતાની અંદિક ગિન્દમી અને પરસોઈ સુધારવામાં સર્વથા પગલ રહી જાય છે.

ખીજું દુર્ગુણ માંસ છે. તે વિષે આમજ ત્રીજા પ્રકરણમાં જોઈએ. ત્રીજું દુર્ગુણ મદિરા છે. મદિરાથી ચેતન્ય કપર કેટલું આવરણ પથરાય છે, એ સહુને પ્રત્યક્ષ છે. મદિરામાં કુચ્છ બનેલાને પોતાના સરીરનું, પોતાનાં માતા પિતા કે કુટુંબવર્ગનું જાન રહેતું નથી. મદિરા પીતારોને માનસિક વિકાસ, મનજબજ અને ચિત્તની સ્થિરતા હોતીજ નથી. મદિરાના બ્વસન વાળો વંરગુતત્વના વિવેકથી બ્રહ્મજ રહે છે. સુરાપાન કરનારના હૃદયમાં ધર્મ હોતોજ નથી. મદિરાનો કેફ જ્યારે ચડે છે, ત્યારે મનુષ્યને કાંઈ પ્રકારનું જાન રહેતું નથી—અસમજદ પ્રત્યાપ કરવા લાગી જાય છે, પોતાની મુલ્ય જાગતો કહી નાંખે છે અને તે વખતની તેની મિત્રિ ખડુજ દયાપાત્ર બને છે. દારને પરાધીન થવું એ

શ્રી રુકોમનું પરિણામ ૬-૦૨૧ ૧૫-૧૫ માર્ચ ૧૯૭૫

नेहा दुष्कसनम चेश्या २ रा ग धम २५ ग ग ३५
अकना प्रसंगे रिम गीत

શિશીર એ પચમ્મ દુધમ દ દ ૧ મા કુલ ૧૩૨૧ ૧ મ
જાણુ નથી કિન્તુ ૨ ન ન ૧૧૧૧૧૧ છે દિઠ ૨૩ રો
એકએ દુરમનોનો બન ૧ ૨૫૧ ૧ ૧૧૧ ૧૨ ૫૫૫ અને ૫૧૫૫
૧૨૫ ૩ મ કાંધ મદ મ ૫ ન છે ૧ ૨ મનોના
શિશીર કેવળ ૧૧ ૫ ૧૧ ૫૫ ૧૫ ૧ ૧ ૧ ૧ ૫૫ ૨૩૧ ૧
૧૧૫ ૫ ૫ મસામ ૧૧૫ મગલ દુક ૧ ૧૧૧ ૧૧૧ ૧૧૧

[illegible]

ધણા પુરે રાખત કાંચેલ પુરતર કમી નામુ ઉ કે દાર
પીવાનો સરીરમા નહાતિ લોહીનો જમણ નને મન નો લાલ થાય છે,
તથા દારૂનો રાત્રી લાલ કરે તેનો દારૂડીયાને લામુ પડે છે

અર્થ છે કેટલો ! નાથી કેમના નવ યામા પણ ભાસ્તરપનો પ્રભ
દુબસનો તરફ કેટલી ઝુકી રહી છે ! દિહી મરમરને પણ તમાકુ
પાડગના મરમા લાખો રૂપીયાની પેણ થાય છે એ ઉપરથી પણ
સમજી શકાય છે કે ભારતવર્ષનો જનવચ તમાકુમા કેમો મસ્ત થઈ
પડે છે.

અફીસને માટે પણ એના દુખની વાત નથી અરીજ વચ્ચે
અફિસ (સપનુ ફેલ) છે સમયીજ ને જેરીલી વસ્તુ તેની સમ
જ્યા હતા તેનો આકર કરવો ને ખરેખર આશયનો વિષય છે અરી
જ્યા માત્ર સિધ્ધિ થયું, માત્ર મુશ્કેલી જનુ અને મરમર ફીચ થયું
પ્રત્યક્ષ અનુભવાય છે પણ એ મિત્રની લાભથી અરીજમા લખવાય
છે, પરનુ પાછગણી એએને એના પનાવાય થાય છે કે એએ પોતાની
ભાતે દુર્મનિમા સપનાયલી સમજે છે આમ હતા પણ બચન મજબૂત
બધેજ મળે પછી મળ્યો તે બચનથી પડે તા સમર્થ થઈ શકતા
નથી અન્યથા તેવા દુબસનિએની સમજણ કરવી જોઈએ નહિ
જિન્દગીને ખરાબ કરવામા મુખ્યત્વે કેહ્યો દુખ દોષ તે ને દુખ
સનિએની સમજણ છે

કેટલાક મરામીના, રજૂઓ ને શીંગ અને બગદીન જોર માં
અને છે તેનુ કારણ તેઓનું અશાસ્ત્ર દુબસન છે અરીજની લાંબી
પણ એ પેલનું સ્વરૂપ મુમાવી જોરે એએ છીએ કેમકો દર
જાનમા થેડું થોડું અરીજ દારૂથી ખરા લાગે છે અને તે વખતે
તેએને તેનુ અરિ ખરાબ પરિણામ અજમા નાવનુ નાં, પરનુ
પાછગણી તેઓની તે બચન પરિણામ ને દુદરક થાય છે ને
અન્ય દેવનીય અને દુખપૂર્ણ દોષ.

સ્વચરિત્રવિરાડીકાવચ મુલપ્રાદકમવિતલપ્ત—

કરોપિ દાદિ ન મુળે પરસ્વ દોષાત્ પ્રદેવુ નુ સપાગિ સત્ત્વે ।
દુલ્લ ન તે મુજરવત્ પુરોપે પરસ્વ દોષે મના વિગત્ ॥ ૮૩ ॥

(૮૩)

Without appearance of the state of mind of the person

સત્ય વિષયનું પાલન—

મહાશય ! તમામ સોડા કે જેને કેટલે દોષથી પેરાવવામાં છે તેમાં દોષરહિત-પરમવિશુદ્ધ તે એક પરમ તથા પીતરામ દેવજી જેને વળી બીજાના દોષો ભેગામાં જે તુ ત્યજવામાં થઈ રહે છે તે દેવજી પાસની નીચે બાળનું કેમ ભોળું નથી ? —૮૬

વેદવિજ્ઞાનમપદાપ્ય સિધ્ધિરોમચિત્તપત્ત—

દુષ્ટાપ્તચિન્તા કયવાનનોવિ? દુષ્ટાપ્તકાચે કિમુપસ્થિત મ્યા ?
નિ ધૂપવૃક્ષ વનસે પ્રદીપ્ત વિસ્તારયન ચેનમિ દુર્વિરત્વાન્ (૮૭)

(૮૭)

Why do you fruitlessly trouble yourself with the thoughts of others ? why do you uselessly interfere with matters which do not concern you ? To fully indulge in wicked thoughts is to accumulate volumes of smoke

Of thy anger, fear and various deluded,
Men do not strive to understand themselves,
Nor ever gain self knowledge. One is proud
Of rank and places himself upon his birth
Concerning those of low degree another
Boasts of his riches, and despises the poor.
Another wants his learning and despises
Men of less wisdom, calls them fools, a fourth
Thrusts himself upon his rectitude
Is quick to censure other people's faults
But when the high and low the rich and poor
The wise and foolish, worthy and unworthy,
Are known to their true reality, place and grade

And of their earthly bodies nought remains
 But fleshless skeletons-can living men
 Mark difference between them or perceive
 Distinctions in that dust of birth or from ?
 Since all are, therefore levelled by the grave
 And all must sleep to gether in the earth
 Why, foolish mortals, do ye wrong each other ?

—“ *Mahabharata*. ”

We live in deeds, not years; in thoughts, not breaths;
 In feelings, not in figures on a dial.
 We should count time by the heart throbs. He most lives
 Who thinks most, feels the noblest, acts the best.
 —P. J. Bailey.

વિકલપમાળા છાંડીને સ્થિર થવું—

“ હે મહાભાગ ! વ્યર્થે સા માટે પારકાના ચિન્તાને ત્યાગી
 સ્થાન આપે છે ! વ્યર્થે સા માટે પારકાના કામમાં કાલો ચલાવવા બંધ છે !
 અને વ્યર્થે સા માટે હૃદયમાં નાના પ્રકારના અસંબંધ વિકલ્પોની ભ-
 ણને દૂર કરેલા છે, ધુમાડાના બાવજા કરવા જેવું કરે છે ! ”—૮૭

दुर्वर्त्तनं हातुमुपदिशति—

विभेषि दुःखाद् यदि साधुबुद्धे ! दुःस्वानुकूलं त्यज दुष्पवृत्तिम् ।
 नेष्टो वियोगः सुखसम्पदश्चेत् चरित्रमापादय तर्हि धृदिम् ॥८८॥

(૪૪)

Ob, well behaved one, if you fear calamities
 abandon evil tendency which brings on them, if you
 can not bear the loss of wealth and happiness, then
 try to live a pure life.

દે' નહુ દુ નીનિનજ પ્રત્યક્ષી પ્રત્યક્ષ લાવવાના લેકો એના
મધ્ય નિર્મલ - હેના દુના કે તેને ને પાના મધ્ય કે હવેલીયે ને પુષ્ટી
રાખતા હતા જવાની રાખ નેની ઉપજની ને શુ એ નરી જવાની
આપુ કે તે વખતની પ્રત્યક્ષા નીન નવર ને-રો જાણે દુને કે
શેકો એક બીજાને જવામાં મહાપ્રત્યક્ષ સમજતા હતા જસત્ય જવામાં
અપમો જાનતા હતા અને બીજાની સામગ્રીને દુખાવની એ પરમ મને
અપમન રૂપ જોડે મુનોદ છે એવા નિર્મલ ઉપર મધ્યમ હતા
અરી રીને નીનિનજા દિખર ઉપર ચરેને રેક કેમ સમજ ન હોય
કેન સવે પર ન હેય ?

એક સમય એ દુને કે જાવવામાં કેવલ મનુષ્યો પણ લી
દુષ વચેરે હંથ પાડેલો વચેટ જોય કરી રાખતા હતા અનુકરણ શુ ?
એજ કે તે સમયમાં તે નીજે જાણુ સસ્તી મળતી હતી દૂર કા
જાણે અકબર જાણુ દુનજ સમયમાં એક જામ નવ મજૂર માણસ
જાણુ જાનમાં એક મરીનો દુનરી રાખે દુને જ્યારે અજારે
જાણે કેવલ દાડમ રી વેડતી પડે છે ? - ને મધ્યુ મારલ એજ છે કે
જાણે જાણુ પમ જૂની જાણુ હીજે જાણુ નવજાણુ નીનિ
જાણુ જાણુને જે જાણુ રહેલી એ જો, તેને જાણુ જાણુ હાથ
જાણુની અપ રી કે દાડમાં જાણુ જાણુ છે પરંતુ જાણુ જાણુ જોણુ
કે જાણુ નવ મજૂર મળવેલી ને જો જાણુ પાણુ સ્થાપી રહેલી નથી અને
અનિવરત જાણુ પાણુ વચેરે રહેને નથી એક મુજરાતી કવિ
કહે છે કે -

● કેવલ ૮ જાણુ એક મરીનો રી રીને મુજરાતી હરી, ન
નીનેન દિસાજથી સમજાશે -

	રૂપ	કિ
જાણુનીનો અંગ	૨૫	૦-૩-૦
૧૭	૫	૦-૦-૫૧
હી	૧	૦-૧-૦
મીડુ		૦-૦-૨૧
પાણુ		૦-૧-૨
		૦-૧-૦

अर्थ-यापारीभावे खेदा न कार्य —

किं भो 'मयासादपिवाञ्छिताया सिद्धेर्भूताम्यसिरोदिपित्वम्'।
किं साम्प्रत स्याद् रुदितेन', पूर्वपापमृच्छो न विचारित किम्'॥४॥

(७१)

Oh, good man why do you cry bitterly and feel excessive pain when you fail to achieve your desired objects though you strive hard for it ? Of what avail are your lamentation ? Why did you not think twice before you & yours if to commit useful deeds ?

Of Great results can not be achieved at once and we must be satisfied to advance in life step by step. Dr. Muir says that "To know how to wait is the great secret of success." We must now before we can reap and often have to wait long, content ourselves to look patiently forward in hope the fruit be worth waiting for often ripening the slower. "But time and patience" says the English proverb "change the Mulberry leaf to Fruit."

— ५१८

ઉવમ નિમૂળ થયેથી એક ન રહેવો—

"દે મદ મત્તા મયસ મયા ઇતિ રુદ મયેની સિદ્ધિ નદિ
રતને લીધે દા મે ગુ મદુ એક પમે છે. ભવર રાયા મતી પડે છે.
દરજી રહે રવ પી મુ વન્ન મુ છે. ખરી વત રે. એ છે ૩૫૨
૩૫૫ (૫૧ જન્મમાં) ૫૫ મતી વખતે વિરે રીમ ન રહેવો" — ૫

His old age lose its time ! Is death gone from the world ! Are diseases unpoetic ! Is youth everlasting ! Will prosperity be permanent ! Why then have you completely abandoned yourself to worldly pleasures and felt quite secure !

Notes—The author really proposes these questions the solution of which open the eyes of the ignorant, to the true purpose of life. On proper reflection old age, death and diseases will be found unavoidable and youth and prosperity as vanishing. With a clear understanding of these a view with detachment from the sense-object is the true path.

શુ મારે વિશ્વાસજી ?—

‘ શુ જરૂરથી હજી કંઈ છે શુ મારું કંઈ મળ્યું છે શુ શોધે હજી મળ્યા છે શુ જેવન જરૂરથી સિદ્ધિ રહેતી છે ? અને શુ કંઈ પ્રતિજ્ઞા બદલ નહિ પામી પવન નામુ છે કે જેની વિશ્વરૂપમાં નિઃશ્વર રીતે મધ્ય કાળે રહ્યું છે ? —

शरीरसामर्थ्यं सति पुरुषार्थ साधनम् —

पदिन्द्रियस्य हृदयानमन्त्रे सुखे च हरे पुरुषार्थमिदं ।

यत्न, कार्यस्य उपागते सुखिन्द्रिय वर्तुदभरिष्यमित्त्वम् ॥ १०० ॥

So long as a man's work is in the usual ordinary and so long as the body is in the ordinary state the mind of him will be able to do with.

Notes—The author means to say that one should be vigilant in doing pious duties and good deeds without delay during the healthy state of his body, the undisturbed condition of his mind and the working capacity of his senses. When old age approaches, weakness of the body, mind and senses will prove a drawback. Practice austerity, to perform sacred ceremonies, to observe necessary vows, to apply the mind closely to the contemplation of Self, etc. So his indolence and negligence will drive him to enter into fresh bonds of Karma. Consequently one should not lose time and opportunity to follow religion.

શરીરના સાચાં રહેતે પુણ્યના સાધી લેવો—

“જ્યારે શરીર ટીકું અને મન સ્થિર હોય ત્યારે જ પુણ્ય કરવું જોઈએ. જ્યારે શરીર નબળું પડે ત્યારે પુણ્ય કરવું મુશ્કેલ છે. એથી જોઈએ કે જ્યારે શરીર ટીકું ત્યારે જ પુણ્ય કરવું જોઈએ.”—૧૦૦

અધ્યાત્મવિજ્ઞાન

કર્મોદ્ધર નાટકમયસ્મિ તમાદુ રિચાને વચ્ચેનાય સ્યાત્ ।
સ્ફુટસ્ફુટાઃ કુટુમ્બમયસ્ય માદુ જગ નોત્તમિ વાચ્સુટ્ત્ ॥૧૦૧॥

કર્મોદ્ધર નાટકમયસ્મિ તમાદુ રિચાને વચ્ચેનાય સ્યાત્ ।
કુટુમ્બમયસ્મિ તમાદુ કુટુમ્બમયસ્મિ તમાદુ રિચાને વચ્ચેનાય ॥૧૦૨॥

‘ ભયકરિપદરૂપે કમ જનરે ઉદયમા આવે છે તરે રાજ
 રમેરે ભય દયામા હીન જનરે છે અને તા મુખી પરિણામ આવે છે કે
 મુખી કે ઉત્તરે રમે ॥ એ ને પૂરવા રમે એરે એરે જામ માયરા
 મુખી પે છે ’—૧૦૨

વિનયર કેયલ-સરહુમમિયાહ—

કર્મમિતિયાંવન્પેયુપાં ન ભવેદ્વન્મુખદુ મસપરમ ।
 દુઃસરહાણેન મુગ્ય પ્રપિમોગ્ધર્મકીભાવમે ન પન્થા ॥૧૦૩॥

(103)

As long as Karmas are not destroyed they are sure to produce Sorrow and misery (consequently for one who ardently longs for (transcendental) bliss and complete cessation of miseries there is no other path than to be without Karma

Notes—The author strongly recommends the eradication of the Karmic energies the proper path for the attainment of the transcendental bliss. Even good and benevolent actions done with the desire of fruit forge golden chains of karmic forces and serve only to prolong transmigration. Of course bad actions tend to produce iron bonds. After all both of these types are bonds. One is destined to reap the fruit or suffer the evil consequences of these actions, according to their nature respectively. Consequently in order to attain complete cessation of miseries and sensual enjoyment one must try to root out his karmic energies.

અન્ય પ્રસન્ન ઉપસ્થિત થયેથી પણ કાલુરમાં જ્વલિત થા જાય છે
ખરેખર પ્રભુ અપરિચિત રહે છે જ્યારે નિત્યની ચચાવણ પણ
એવી નથી '—૧૮૭

સ્વાખ્યા

કામો રો કહે છે કે મમને પિત એકા ત છે એકાન્તવાસ જેમ
સખ હાલના મનુષ્યેને માટે ધ્યાન કરવામાં અનુકૂળ પડ છે, તેમ
નિર્જલ હાલના મનુષ્યેને મટે દહનિ કરનાર પણ નીરો છે સત્કર્મ
વિશ્વજ્ઞ અથવા મનજ્ઞાન હોવા છતાં પણ જો હાલના ન હોય
તો તે મનુષ્ય વિજયી થઈ શકે નથી સર્વ સ્થિતિઓમાં હાલની સ્થિતિ
વધારે મહત્વની છે હાલની સ્થિતિથીજ દુઃખ સનઓ ઉપર જવાબ કરી
શકાય છે હાલના વચરના પોષાણાઓએ કેમની મદનગતિ સમજવા
લા પણ કામની જગમાં જ્યારે માત્ર નિર્મિતથી સપાડ જાય છે

અંતરે રહેલી વાસનાઓ ક્યારે ક્યારેક હાલમાં આવીને જો પ્રભાવ
જાણે છે તે કાલથી જાણવે. નથી વાસનાઓને સ પૂલ જાણવા મટે
વિવરમતલથી સરેલા વેગમાં રવા સિવાય જીવે એકે ઉપાય નથી
જાણુ જીવે વચીજીવ ચચેલાઓથી આ ઉપાય સાધી શકે નથી જીવે
જાણીને ચચેલાઓ પેતાની જિન્દગીને એવી કોઈ સ્થિતિમાં જાણે
છે કે તેઓને જોતા ખરેખર આપણા હાલમાં તેઓના વચર કરલુ મ ન
ઉત્તમ થાય છે આ સમજનાઓ એકે જ જાણી કવિનુ મન્ય ધ્યાન બેને
છે કે—

‘ રે રે કુલ કુલ વિષે ઉતરીને પોતર વૃંદા કરે !

જો આકુળ હશે હવે વૃંદા તણ તો તું જાણી ઉતરે

જો વારો નર નરીનાજ વચમાં તેની દયા આ કરે,

કાલો મની રગા વિષે જરૂર તે ઉડે કુલે નાજી.

સવલ જાણના નહિ પગી શકનાર જીવે સ્વચ્છ ઉપર સતેવ
જાણે. મટે જી પરનુ સ્વચ્છ ઉપર નવસકિત ધરાવનાર પણ જીવને
પ્રસન્ન જાણવામાં કાલ જાણી રખે નહો પેતાની જી સધે પણ
પ્રસન્ન કાલોને જ્યારે વચમાં આવે તે જ અદ્યતન જાણી

(faith) leaveth him but when he leaveth such bad ways, Iman will return to him. " (sayings of Muham-mad) Such luxuries and over indulgence in this wicked passion have brought on the downfall of the mighty nations, powerful rulers and hellish perdition to gods and moral, social and spiritual degradation to the human society at large. Such is the all-absorbing, all-devouring and all-grasping influence of this wicked passion. So the author rightly condemns it to evolve from the depth of human mind, the divine attributes, pious religious aspirations, etc. in which the immortality of man is ultimately destined to thrive as the happy result of self-realization in the calm and undisturbed meditation.

વિદ્વાનોને પણ કામ પરાસ્ત કરે છે—

" વિદ્વાનોની અંદર અસ્ખલિત પ્રતાપવાળા કામને શું વશ પડે ! જેણે તત્ત્વજ્ઞાની મહાત્માઓને પણ શ્રીમતી ચન્દ્રબુખીની આમન લેવાને પ્રેર્યા હતા સમ્યા. " —૧૦૬

एवंविधः शूराऽपि कामः दक्षयत एव जेतुम्—

मनो द्रष्टव्यः प्रविषाय सत्त्वप्रतिष्ठतुतिर्विकसद्विवेकः ।
अध्यात्मचिन्तां विदधद् भवेच्चैव किमस्य कुर्याद् मदनः प्रसिद्धी !

(110)

If one with full development of discrimination, pure truth and firm mind be absorbed in the contemplation of self, cupid is powerless before him.

ensnared in the meshes of Karmas from times immemorial. What prince of fools even would bear antipathy towards his Soul ?

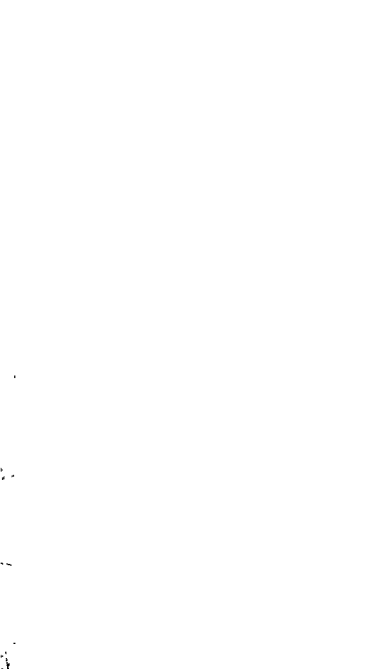
Notes:—V. 115.

The author here means to say that the reader should not find fault with his repetition. They are meant only to convey and confirm the valuable idea that ignorance is the root-cause of karmas and therefore it should be extirpated as soon as possible. With the diminution of ignorance, the spiritual light will begin to dawn and a clear understanding as to the causes of pain and miseries will be the result. He would then see that renunciation of all worldly associations and relations and absorption into the realization of the Pure Atman (Self) are necessary steps for liberation (Moksha).

છેવડ સંબોધન—

“ જાણે જગત્પણ તમામ જીવો મુનિ - મુનિ જાણે તેને મોઢે ઉદાગ કરી રથા છે, નો પશુ જોઈએ જાણે ક-જગત્પણ જીવો અને કોઈએ દોષમાં અનુભવનાજ રહે છે. આ ઉપરથી એમ મમજ થકાવ છે કે સંસાર ખરેખર વિપાક વિપાકાં દુઃખાયા બન્યાં છે, અને એમ સમજીને તરત મનુષ્ય વિપાકસંજથી મુક્ત થવાની આત્મવિજ્ઞાન રમણમાં પ્રવેશે છે. ”—૧૧૬

“ આ આત્મા પૂર્ણ-અનંત-માનવ-જાણે છે. પાન નાન-જાણે પૂર્ણ છે મુદ્ધેતન-વિજ્ઞાન અને સમગ્ર લોક-અનેક ઉપર પ્રભુ પાન-જાણે છે. આમ દેવા જાણે પશુ મદ્ય-જોઈની પાન છે કે જડ કંઈએ આત્માને મરે તરત મેરી લઈને-આત્માની અંદર ધુનિને આત્માને આત્મા મરે કરી મરે છે. પરન્તુ દેવે અને મેરી તરત રહેતા દેવા નિમંત્ર કરીને મરે પ્રવેશ કરે જોઈએ, અને આ પ્રવેશમાં પદે પદે રહે. ”—૧૧૭

SPIRIT AND LIGHT

‘પ્રતીજ્ઞા ઉપદેશ’ એ નામનું પ્રથમ પ્રકરણ સમમ સ્વયં જાની
 જાત મોહનાય નુબ્ધનિરામ મમ મન્યારે અવરોધ જા મન
 સ્થાનેના વચેરે જાળને જોવાદ જા આત્મિક પુરુષ વિરોધે ન
 સમુચ્ચ જા પ્રતીજ્ઞા થયો : અને અર્થો જામગના નમમ પ્રતીજ્ઞાને
 કર જા મા જાની જાલ ઉ જાલમેવ જા પ્રથમ પ્રકરણને જા જા અન્વયની
 જામેઃવરી માનીએ તો તે અર્થને નહીં દબે વરીરીત્વા જા જા મમ
 વિરોધે અવરોધવાની જાત જામગના પ્રકરણે મા પ્રોથ કરતા વિરોધ
 પ્રતીજ્ઞા ઉપર જાણીએ

द्वितीय-प्रकरणम् ।

पूर्वमेवा ।

CHAPTER II

(Slokas 47)

Purva Siva

(Preliminaries of Yoga)

The primary sēva (step) in the practice of Yoga.

There are some preliminary duties enjoined on the beginner. They are *Gaur Sēva* &c. There is a psychological significance underlying them deeper than is commonly understood. These duties are not enjoined in the mere performance of certain tasks, but they are intended to so mould mind as to make it moral and direct consciously or unconsciously the first preliminary duty towards the goal of yoga. The preliminary duties include the following :-

preceptors, perforce we have to disregard our inclination and sweet will and thus naturally we are taught the lesson of curbing our passions by the observances of Yama and Niyama which are the initial stages of yoga. This again means adherence on our part to the rules and regulations which are essential for the stability of a well governed society. Disrespect to the elders etc., generates contempt for principles which constitute the basis of society and this in its turn will produce social anarchy. Thus we see these preliminaries if properly carried out, will serve two ends. First they ensure social equilibrium and secondly what is more pertinent here, they initiate the beginner—though he may be unaware of it—into the first principles of yoga by making him modify his worldly life in accordance with the needs of a higher spiritual life.

યોગયોગ્યાનુકૂળાં કર્તવ્યં રાતિ વન્તુ પ્રસ્તાંતિ -

ન દુઃસ્વરો યોગવ્યાધિગોઢઃ કિં દુષ્કરં તર્કિ જગન્નયેણિ ? ।

યોગમ્ય ભૂમાવધિરાદ્યાર્થમાદાનુભવઃ પરિદર્શયેન્નયમ્ ॥ ૧ ॥

Nothing in the three worlds is difficult, if the practice of yoga be not so, below is described the first means of achieving this difficult task. (1)

ધામના ઉન્નેશ્વરેણે મારે પ્રાથમિક કર્તવ્યેણે પ્રસ્તાવ—

“ વે.વનઃ મારે ઉત્ત આરે.દ.નુ કર્તું એ જાડે દુષ્કર વળી. તે પડી વને જવનમાં બીજું કયું કામ દુષ્કર છે ? આ ઉપરથી વે.વન વિદ્યુઃ સુવનગીના અવતરણે આ વચ્ચે સમજાય છે, અને એ મારે વે.વન જૂનઃ ઉત્ત આરે.વ. આ પ્રાથમિક ઉપવ ન્યાયનામાં મારે છે. ”—૧

वर्त्तयानि नामग्रहं ग्राह—

पूना गुरुणामप देवताया आचारगृदिन्मपमि प्रवृत्ति ।
निधेयमे द्वेपविशर्जितन्वमेपव शास्त्रश्रुति पूर्वसेवा ' ॥ २ ॥

The following constitute what is termed by the
the the-Primary duties (Purva-karma) worship of
the elders, of the good, parents of conduct practice of
religious activities absence of inclination to land
devotionals (2)

पूर्वसेवा ' शिष्यी सभक्षयाना ' लब्धो—

गुरोरेवा देवतामि, अथ श्रुति नप नने ममि उपर
अ.१ अ.१ अ.१ अ.१ अ.१ अ.१ अ.१ अ.१ अ.१ अ.१
अ.१ अ.१ अ.१ अ.१ अ.१ अ.१ अ.१ अ.१ अ.१ अ.१

तव प्रथमा गुरुसत्कामह—

पिता च माता च कलागुरुश्च ज्ञानप्रवृद्धा पुनरनर्दीपा ।
धर्मोपदेशप्रवणा महान्त सता मन श्रीगुरुवर्ग ण्य ॥ ३ ॥

Parent teacher-elder in the life persons
devoted to preaching, and the honoured ones who
have renounced the world-life—constitute the class

* पूर्वसेवा अने नने विपक्ष अने नने अने नने
श्रीगुरुवर्गसुदृष्ट योगनिष्ठ मन्त्रमा नित्यरूपि कृपाया अन्धो
उ लब्धो लब्धो १०. नो अन्धो—

' पूर्वसेवा तु शिष्यगुरुवर्गसुदृष्ट ।

शिष्यगुरुवर्गसुदृष्ट अने नने

(अन्धो अन्धो १०. नो अन्धो)

can such a man propagate the religion preceptor.
A tree which has not taken deep roots is sure to remain stunted ()

Notes—To the aspirant on the path of yoga the first essential is the service to the venerable elders, worldly and spiritual. The worldly class includes parent, teacher, and social links. Here in this verse the author has adequately described the importance of duties toward parents. All are under a load of innumerable obligations rendered to them by their parents. Manusmriti well describes that it is beyond one's power even in hundred of years to discharge the debt of filial gratitude one owes to one's parents who have undergone so many difficulties and troubles from the time of birth to one's coming of age and when love and affection are incomparably true, which will baffle all description. The natural instinct of the predominating desire is the propagation of the species and the preservation of the offspring. This filial duty is looked upon by the Jains and the Hindus as an act of piety and celebrated as the noblest of human virtues. In this progressive time every thing is available at any high price but the warm affection, keen solicitude, tender and unremitting care which the parents have for their children can not be had even at any exorbitant price. So the venerable Jain Saint Hemacharya well identified this pious service to the parent with strict and high austerity. The word can be looked upon as imperatively obligatory. It should not be trifled with.

ent by refined culture and noble education in the
of many hardships and struggles.

We also find instances of parents who out of
temptible covetousness to the sake of worldly
anceant and high authority have not scrupled a
ment to sacrifice the best interests of their child
in matters social political and religious. Some
controls parents sell their darling daughters in
marriage out of insatiable greed of money. Some
unminded parents spoil the nature of their child
in order to gratify their insupportable thirst for
social and political rise. It is highly blameworthy to
use such wicked means for the sacred names of par-
ents. The author therefore rightly observes that
the commands of parents who are irreligious,
moral unprincipled and unscrupulous should not
be obeyed if they conflict with morality good con-
science religious doctrines and sacred principles.
It does not mean that they should be ill-treated
with hatred or contempt but means should be adopted
that their moral mental and spiritual condition of
life may be ameliorated.

But also we have instances of wicked sons who
are mercilessly ill-treated their parents for the social
need of wealth authority, acquisition of land and
honours as well as out of irrational arrogance and
wild ambition or to the will of females. Sooner or
later they are doomed to suffer from the visitation of
divine calamities.

એનેની હરજ નિમિત્ત પાત્રન કરતા નથી. પરંતુ ૪૬ રાખતુ
ને કે માતા-પિતાના હૃદય સુ એ મોહાદુ પાપ છે

“ઉત્તમ પ્રાણ એજ છે કે જેઓ માતા-પિતાને તીવ્ર રૂપ પૂરે છે
પરંતુ કામ કરે, ત્યાં સુધીજ માતા-પિતાને માને છે તેઓ
માણસ છે અને તે માન્યેને ન અધમજ દેવો જોએ કે
તેની પાસે પછી માતા-પિતાને હૃદયારાજ અચકતા નથી. વગર
પણ્યોને મળતી મનઃકળ સ્વપ્નન પૂર્ણીજ છે તેવી રીતે છ
એને પશુ ધરમામ પૂર્ણીજ માતા-પિતાની મનઃકળ દેવી જોએ
છી. છી.

માતા પિતાની કળિ ને ધમની યોગ્ય મેગરવાનુ સંપન છે,
તેમનનાયકે યોગ્ય ભવના નયમ પ્રકાશન છે ના મોહાદુ
માતા-પિતાના વૃક્ષક એ જા. થા. કય છે મહુસ્મૃતિના બીજ
વધા ત્યાં સુધી દેવમા જા પુ છે કે—

“તર્કે રેવે રિવે કુવદુ આર્કાન્કે વ તરણ.”

તેવર રિવે દુવે દર તર્કે ઉત્તમજ ” ૪ ૧૧૮ ૪

“તર્કે વરણે દુવે વરણે તરણે તરણે.”

વ તરણે દુવે વરણે તરણે ” ૪ ૧૧૯ ૪

“તરણે રિવે તરણે તરણે તરણે.”

તરણે રિવે તરણે તરણે તરણે ” ૪ ૧૨૦ ૪

અથવા—“માતા-પિતા અને ધમ મરણે રિવે રૂપ તેજ કય
એમે વધુને સંતોષ મા. સંતોષ તર સમર્થજ છે એઓની
એમે ૧૫ તર છે એઓની જા. વધર માત્ર રિવે ન કરી
પિ. અને ધમ મરણે એમે વધુ ને કે છે વધુ અથવા છે વધુ
છે અને વધુ અર્થમે છે

મહા-પિતાને ઉપર વા. એ કે પુ રીત છે તે વિવધ
અથવા મરણે રૂપ દે છે કે—

“તરણે રિવે તરણે તરણે તરણે.”

તરણે રિવે તરણે તરણે તરણે ” ૪

તે સુખને ધમ છે પાતુ એવું ખસ ખમ્યા રખતુ કે આત્મ-
પિતૃ દુનને બે ધમિ સરસ થા નહિ સરસ રેખો યન્ન દેવ
દેવો રાખિની અપરકુલ થા અગિનીની અગ્નિ ૧૧
એવે નહિ નહિ કે ધમન ધમને અપર ન હશે એ દેવ સવર
સરા ખમ્યા રેખો એવે

શ્રી ધર્મગુરુ ધર્મપ્રતિભાદ—

ધુન્યર્મદિગુલ્લેદવમેવા સમ્માખ્યે સ્વ નદિ પ્રમાદ ।

ધર્મ સમા શુદ્ધિમતા કથાપિ કન્યાગાદ્યાનભવાઽપ્યધ્વા ॥ ૬ ॥

The opportunity of serving religious preceptors
is obtained through their merits. A wise man should
never be indifferent to the master. The path leads
to the Ganges of welfare. (6)

ધર્મગુરુની સેવા—

‘ નદનુ પુણ્યને રેખે ગુની નેવને દાન મને ॥ તેમ
મને રહે એકા નુનોને થો નહિ કમલદીપ સ્વને વિગેવને જી
મને રહે છે —૬

ધર્મગુરુની સેવા—

અનામર પે ગુરુદેવતાના કુર્વન્તિ, પાત્ર મલ્લ તે કૃપાયા ।

અર્થે કરાના નિઝકર્મજોષાદતા પત્ર ધેર્યામ પ્રસ્તવ્યન્તિ ॥૭॥

Those who show disrespect to the religious
preceptors really deserve to be punished. Their wreathons
already doomed to misery through the evil results
of their own actions thus tumble down on the path
of welfare. (7)

પ્રસ્તુતનું પાપણ—

“ જેઓ ગુરુમહારાજ અનાદર કરે છે, તેઓ ખરેખર દુશ્મના પાત્ર છે, કારણ કે પોતાના કર્મના દોષથી હજીયજા તે બીચારાઓ કલ્યાણના માર્ગમાં ડેળા ખાય છે. ”—૭

शत्रुश्चै दास्यमुपैति यस्य तस्यावमानः परिपद्यते चेत् ।
न मद्यते तर्हि कथं गुरुणामप्यमिया भायुककारणं वाक् ? ॥ ८ ॥

Why should a man not put up with the unpalatable but salutary words of the preceptor when he puts up with the insult offered by a man whose slave he becomes for the sake of wealth which is (very) transitory ? (૪)

“ ચંચલ ધનને માટે જેના દાસ થતું પડે છે, તેનું અવમાન થઈ સદન કરી સેવામાં આવે છે, તે પછી ગુરુમહારાજનાં (કહાવિત પ્રશ્ન ઉપર) નિકળેલા અગ્રિય પણ કલ્યાણકારી (એવમની જેમ પરિણામે દિનકારી) વચનો કેમ સહન કરવા ન જોઈએ ? ”—૮

मेव्या बट्याद् वा वनितावचांसि सत्कारमार्गेऽस्वच्छितं नयन्ति ।
वाचं हितां तत्रभवद्गुरुणां न मन्वते, कोह्य एव मोहः ? ॥ ९ ॥

A man willy-nilly submits unflinchingly to the words of his wife through love or through fear (of circumstance), while he pays no regard to the beneficial words of the revered. Oh ! but what sort of infatuation is this ! (૭)

“ નિશ્ચયપણે—બીનાં વચનો પ્રેમકાર અથવા તેજીના અથવા અન્યકારણે માન્ય કરવાં પડે છે, આરે પૂજ્ય ગુરુઓનાં

दिगती वयने। धृष्टी वचते ध्यानभा नेरना नदी अदा । १२१
ने ३ । १—६

गुहे लक्ष्यते—

अपसपाता शुचिनस्त्रयोषा महान्तेषु स्थिरतां दधाना ।
असंविन्नं ज्ञान्निमुषोपभोगा धर्मोपदेना गुरवोऽश्रये ॥ १० ॥

The religious preceptor who are impartial who know the essence of true knowledge who are firm in the observance of great vows, who are disinterested and who enjoy the nectar like calm (10)

Notes—The author has clearly described the main point of the necessary qualifications of spiritual teachers or preceptors. Merely external forms, appearance and ceremonial do not constitute real *Sādhanā*. The real asceticism according to the Jain theory implies freedom from attachment and hatred and requires even calm and genial temper and enjoins the preaching of high and sublime truths and helping in the spiritual elevation of mankind. First observance of the five great vows is strictly laid down in the scriptural books—such as—1. Total refraining from doing injury to any sentient being belonging to earth water light fire wind and vegetables. 2. Speaking pleasant beneficial and true words. 3. Non-dealing extending so far as non-acquirement of necessary material with the permission of the owner. 4. *Chastity* i.e. withdrawal from sensual desires of various forms. 5. Non-attachment. All worldly possessions. The fivefold observance

deals with cautions and careful walking so as to avoid killing or injuring animal life, with speaking agreeable and true words and refraining from frivolous and harsh language injuring the feelings of others with taking and eating food free from forty-five impurities, with the use of taking up or putting down the articles after carefully clearing the ground and with the disposal of dirty things in a place free from insects or worms. The ascetics have also to observe threefold restraint of the body, mind and speech. The directions as embodied in Charan Suttari (daily duties) and Karan Suttari is summed up in the ' Study of Jainism ' are as mentioned below:— I Observance of five great vows. II Practising ten kinds of moral virtues. III Exercising seventeen kinds of restraints. IV Ten kinds of Vaiyavritya or acts of showing regard and consideration to ten orders of holy beings. V Practising nine kinds of chastity. VI Trio of knowledge faith and practice. VII Practising twelve kinds of Upas or austerities. VIII Exercising four kinds of control over feelings such as anger etc.

I Pustavashubbha, II Five restraints. III Twelve Bhayana (Reflections on the evanescence of the world etc) IV The twelve Pramaas or false V Five restraints referring to the control of five senses. VI Twenty five Pratibekhanas. VII Restraints of mind, body and speech. VIII Abhigata or regulations—these eight groups relate to Karan Suttari—a combination of seventy directions intended for observance when occasion arises. *Prakari*

for example and rules may refer to Vachara
Sutra Dharma-dharmakya and other Kalpa
or Mahakalpa Sutra or other Kalpa and other
Sutra

Thus one can reach a high true perfection
includes among many restraint withdrawal from
sensual desires and pleasures and indulgence of worldly
occupation and possession and habits much faith in
the word of the past and in the law of karma and
self-culture meditation and other religious duties
a rigid observance such fruits as spiritual liberation
full of transcendental bliss and so forth in rebirth
old age death disease and other earthly impediments
One inspired with high notion of morality spiritual
life may turn out a successful ascetic and can work
out his way for final liberation The whole affair
chiefly depends upon the attainment of the Inner
Truth Now a day we see many so called ascetics
(Sadhus and Santas) following a wrong way hold-
ing evil to be good and impurity to be purity etc
Some of them indulge in various kind of vices which
even the laymen ought to abstain from They hope to
attain to immortality and take a great pride in their
purity of life and holiness and also inculcate the
same principles to their ignorant followers and hurt
them down into the abys of sin They fail to
achieve success in the attainment of the high and
pious object because they lack the true and holy
spirit and conviction It would not be out of place to
say something more about the rules prescribed
for the Jain Sadhus in the scriptures A strict prohibi-

આપણે જોએ છીએ કે કેટલાક સાધુઓ તમામ જાણે સાત વગેરે દુઃખસનોમાં એટલા બધા રૂખી થયા છે કે તેઓને જોતા તેઓની મેરસમજુની ઉપર ખરેખર અપાને દયા ઉપલબ્ધિ આવે છે મૃદુચેત્તિ મટે પણ તેવા દુઃખસનો નિષદ છે તો ત્યારે સાધુઓને માટે તો તે વિવેકમાં કહેવાનું હોયજી શું ?

અહીં આપણે જૈન દિગ્ગે સંકુચે ન ચાલે ઉપર લખાર હાંટ ૧૧ કરી જાએ—

જૈનશાસ્ત્રોમાં સાધુઓને ૨૫ એકા માડી થાય. વગેરે કોઈ પણ વદન ઉપર સ્વામી ગ્રવાતો નિષદ છે સધુઓએ સતત પચાસે બ્રમણ કરવું જોઈએ ?

૧ રસમાં નહીં આવે અને એવામાં બીજે સ્થિતિમાં ન દેવ તે નવમાં ભેજવાની છુટ છે મત્તજન કે આપો યાગ દેખાતો હોય, એવો જ સાદવ નાવધી ઉતરી યાગ છે

મહાભારતમાં કહ્યું છે કે— રાજકર્મ કરે ત્વજ સચેત સ્વજ જગદ્ધર્મ અર્થાત્—સન્ન્યાસીને વદન ઉપર આર ધરેતો જોવામાં આવે તો વસ્ત્રસદિત નહાય નાખવું

એ સિવાય અનુરૂપિતિ, અનિરૂપિતિ, વિપ્રસરૂપિતિ વગેરે રમતિ એમાં સન્ન્યાસીઓને માટે વિગતજી વર્ણવત્ જરૂર વગેરે સંબોધી-ગોષ્ઠી ૧મું જાણુને થી. ત્વજ પદે થ તે સન્ન્યાસી વિવેકજી-બ્રમણ કરે એવો ઉપદેશ આપવો છે

નારદપરિમાજીપરિપદમાં કહ્યું છે કે—

રાજકર્મ દુઃકર્મ વ સંવદા કર્મ વ વા.

દિગ્ગજી વ યાગ વ રૂપિત જગદ્ધર્મ. ૨

અર્થાત્—અ તો શુદ્ધ વચ્ચે અર્થજી સુખજી દિગ્ગે નિઃ અને વાદન એ છે સધુઓને ૧૧૧ છે

અ રી રીતે સન્ન્યાસીઓમાં ૧મું સધુઓને વદન ૧૨ નાવતો નિષદ રૂપો છે અ ઉપરથી ૩૩—સન્ન્યાસી ૧૫ ચાલી દેવતે અધર સિદ્ધ થાય છે

સાધુઓને જૂન ઉકાળેયુ (ગરમ ક્યાં પછી ફરી ચપામાં બાંધ
નવિ) પાણી પીવાનું કરમાન છે. ^૧

સાધુઓને અગ્નિને રાગ કરવાનો કે અગ્નિથી રસોઈ કરાવો અધિકાર નથી. જિજ્ઞાસા-માધુકરીત્વને જીવન ચલાવવાનું સાધુઓને હરમાનવામાં આવ્યું છે. એક ધરથી સંપૂર્ણ જિજ્ઞાસા ન બેતાં બુદ્ધિ બુદ્ધિ ધરથી-ધરવાળાઓને સંકેત ન થાય, તે પ્રમાણે-જિજ્ઞાસા લેવી નેહાએ. ખાસ સાધુઓને માટ રસોઈ નિર્માણ કરવામાં, તેમજ તેની રસોઈ સાધુઓને લેવામાં શાસ્ત્રની આજ્ઞા નથી.

૧ પશ્ચિમની વિધાનસભા ૩૩૬૨૭૭ ઉત્તર પાણીમાં તંદુરસ્તીને લગતો બહુ મુખ્ય બતાવે છે. રહેઠાણ, કોલેરા, અને રોગોમાં તેઓ ખૂબ ઉચ્ચ મોટું પાણી પીવાનું કહે છે. પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોની શોધ પ્રમાણે પાણીમાં એકાએક અનેક સૂક્ષ્મ જીવો દોષ છે જે આપણી નજરે દેખી શકાય નહીં, કિન્તુ સૂક્ષ્મદર્શક (Microscopic) વચ્ચેથી જોઈ શકાય છે. પાણીમાં થતા પોરા અનેરે જન્તુઓ પાણી પીતાની સાથે શરીરમાં પ્રાપ્ત થઈ શકે છે અને જન્મ આપે છે. નમ તે દ્રવ્ય મમે તેજુ ખરાબ પાણી પીવું ખરાબ અને ઉકાળીને પીવામાં આવે તો તે લગીરને નુકસાન કરતું નથી.

• “अनन्नि एनिहन्तः श्वान्” ।

—मनुस्मृति : १०० अथवा, ४३ मे. श्री।

અર્થ—સાંઘે અભિનય કરવાથી સદિગ લગા યજમાનની મુખ
દેવ છે.

* " କୋଟ୍ ଶାସ୍ତ୍ରମାନ ପ୍ରାୟ ୧୦୦୦ ବର୍ଷ ପୁରାଣ ।

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

—अभिमानि.

અર્થ—“ એવ જાણીને અનેક દુઃખ ઉપજાવનારે પત્તાથી થેડે થેડે
 રમ્ય રૂબે રૂબે, અને રહેને સવ રૂપા પવર સત્તાની દુનિ કાળે મેં છે મે
 પ્રત્યેક અર્થે અંતરની (અમરની) મનને સાંકુલેને ભુતિ ભુતિ
 રહેતે, અનેક રહે અર્થે નિવ. કંઈ પદ્ય ન કાવ્ય ન થઈ તેમ સિદ્ધ મેં
 આ રહે અર્થે નિવરિત્ત કરી જા. અને રહે કંઈ છે કે નોંધીને કાવ્યની
 પદ્ય કાવ્ય મેં કુદ્ધ નેના મેં પદ્ય મેં નેના કાવ્ય નેના પદ્ય
 નેના પદ્ય નેના પદ્ય નેના પદ્ય નેના પદ્ય નેના પદ્ય નેના પદ્ય
 નેના પદ્ય નેના પદ્ય નેના પદ્ય નેના પદ્ય નેના પદ્ય નેના પદ્ય

સાધુએને ક્રમ નિશ્ચય નિમન્ય રહેવા છે અથવા સાધુએ
કેવળ સતતથી સત્યા યુક્ત હોય છે ત્યાં સુધી કે તેઓના ભાગ
નથી પણ પલકે પલકે ન દેવ ભીષ્મ ને આગી કે ગુણીના
પરે સાધુએના ઉપરે મહા બાવે છે

પરાશક્રમા સાધુ એક જગ્યાએ બે મહા સાધુ સીતા રમણ
કાંઈ ન કરે

૧ મેં શરિત કાંઈકને દાસ લખ્યું કદાચિત્ત ।

શૈલેન્દ્રકાવ્ય દાસ સ દાસ નરક મોર ૧ ॥

(પરાશક્રમાનુભૂતિ ૧ અધ્યાય ૬૦ મો મ્નોઃ)

અર્થ—સાધુને કંઈ અધ્યન રીત જૂની અને સખત નપરાધી
એને અમલ આપતરૂં ન નરકમાં ને ને ન પડે

૨ કૌશલ્યે કાળે લલ કુરુતિ ચ ।

અર્થ—દાસ્ય ચ કુરુતિ લલ લલ ।

દાસ્યે કૌશલ્યે કુરુતિ કુરુતિ કુરુતિ ॥

(અનુરુપાનુભૂતિ ૨ મો અધ્યાય ૫૩-૫૪ મ્નોઃ)

અર્થ—માત્ર વચના તથા ઇશ્વરના સાધુને ભેદને ગુમી
કે મી અને વાસના પત્રો સન્નિધિને નાં મનુષ્યે કલા છે

૩ વદ્ય કૌશલ્ય મને કૌશલ્ય કૌશલ્ય ॥

(વિપ્રભૂતિ ૪ મો અધ્યાય ૬ મો મ્નોઃ)

અર્થ—એન કીડા કૌશલ્યે રહે છે તેમ સાધુએને પમથી
કમલગીય રહે એક જગ્યાએ ઉપર વસ ન કરવે બીજી રીતે કીડા
નહી એમ કીડા હોય છે ત્યાં સુધી કે તેનું નહી એવા વચર
કેવળથી કાંઈ કાંઈ નહી તેમ સાધુ પણ મેળાની જેમ ન ન પડા
કીડા નહી જગ્યા પર જીવરથ તરફ દષ્ટિ રાખે ને ને એ સિરખ
સાધુ પરાશક્રમા (અનુભૂતિ) ૨૦ જગ્યાએ રહી જાય

અનુભૂતિ રહે ની જાળન અનિરુપિતમા પશુજા મો કાંઈ નહી છે—

“ કૌશલ્ય કૌશલ્ય કૌશલ્ય કૌશલ્ય ॥

અર્થ—કૌશલ્ય કૌશલ્ય કૌશલ્ય કૌશલ્ય ॥

૪ “ કૌશલ્ય કૌશલ્ય કૌશલ્ય કૌશલ્ય ॥

(વિપ્રભૂતિ ૪ મો અધ્યાય ૮ મો મ્નોઃ)

તથાવિષા મુચ્ય કિ શુભંનિ ?—

તથાવિષા ધ્યાનુભવો મવાર્થો સ્વયં નરીતુ ન પર યતન્તે ।

વદ્ભુવન્યાનપિ દેદમામ પરાપકાગય સના દિ યત્ન ॥ ૧૧ ॥

No' only do such teach us to cross the world-
-stream, but also try to help other men to cross it.
Truth the good always work for the benefit of
others—(11)

દેવદાસમલવાળા ગુરુઓ શુ કહે છે ?—

પૂવેદનદાસમલવાળા ગુરુદાસમલનો સસરરૂપ સમુદ્ધમાધી
દેવ પેતનેના તાતનેા કથન ન વ બન્ય પ્રાપ્તિએને પણ
દ વાનો કથન કહે છે માલ કે પદેપાને મે પ્રવળ મરેા ને
સપુરેનો ધમ છે —૧૧

વિશેષ —

ગુરુ તરીકે મહેવત્તો પણ વિષમોમા વિખાત થવ છે એક
વિષય પદ્મવતી નવ સમાન છે બરા ગુરુઓ પદ્મ જેમ પદ્મીમા
સ્વયં જે અને બીજાને ફાડે છે તેવી રીતે સ્વયંબદ્દ દેવ મરીને
બીજાએને પણ અપવિત્રતા પડે છે બરા જેઓ વસ્તુત ગુરુતર છે
બીજા વિચારત ગુરુઓ પાતલી સમાન છે જેન પદ્મ પદ્મીમા એક
શુ તરી કહે છે પણ બીજાને તથે લાડ લરી સકતુ નરી તમ જેઓ
દેવ પેતના આ માત્ર મથ સાધે છે કિન્તુ બીજાએને સન્મારે દેવતા
સકિનમત નથી તેનો આ બીજા વિષયમા આવે છે ત્રીજા વિષયમ
જેઓ પેતાની ન રી કસ્યામુમાર દેરવા ઉપરાંત બીજાએને પણ

કરનવતી રહાને કે પ કહે નદિ નાકે છે કરનવતી સ ન માર વળેથી
અવદર કહે સિયાના લેખમા દેશેરો થનિ વિષયમા દુખ લાગ છે
લમ થના પુરી ન થવ અને અજ્ઞાનમા દુખી ન થવ દેવતા પ્રજ
સનિમિત જે લગ કહે એ ત્રિવ બીજા આલમિરી દર રહે કનિ
પેનો નિરોધ રાજાઓ પરાજય અને અર્ધમથ ઉપર દેવની લગ
કરવાથી મે પને મટે મોખ થવ વ ॥

તે રસ્તે લઈ જવા પ્રયત્નશીલ છે, તેવા ગુરુઓનો સમાવેશ થાય છે. આ ગુરુઓને કાઠુની નાવની ઉપમા આપી છે. કાઠુની નાવ જેમ રવાના તરે છે અને બીજાઓને પણ તારે છે, તે પ્રમાણે આ ગુરુઓની રીતિ છે.

अथ द्वितीयं कर्त्तव्यं प्रभूपासनां प्रस्तुवन् प्रभुप्रेम दर्शयति—

नृदेवयोगीन्द्रनतः स देव आत्मश्रियं संप्रतिपत्तुमिच्छोः ।
स्याद् बहुमो बहुभवस्तुतोऽपि योगोऽस्ति दूरे न दग्नेदृशी चेत्
॥ ११ ॥

To a man who desires to attain spiritual wealth, God, who is worshipped by all the three worlds should be dearer than the dear things. If such a consciousness has not arisen in his mind, then the Yoga is out of his reach. (12).

દ્વિતીય કર્તવ્ય—

ભગવદુપાસના.

“ આત્મવૃદ્ધી મેળવવાની ઇચ્છાવાળાને ત્રિલોકીય પુનિત તે પરમાત્મા-પ્રભુ વક્ત્રજ વસ્તુથી પણ અધિક વક્ત્રજ હોવો જોઈએ. આજ સાત્ત્વિક હૃદયવાળા જ્યાં સુધી ન જાગે, ત્યાં સુધી સમગ્ર રાખડું જોઈએ કે-યોમ હનુ દૂર છે ”— ૧૨

यथार्थदेवत्वनिश्चयाभावे किं कार्यम् ?—

यथार्थदेवत्वनिश्चयस्याभावे प्रशस्ताशयનો गृहस्थः ।
सर्वेऽपि देवाः परिपूजनीया नन्वाग्रहः साम्प्रतमज्ञतायाम् ॥ १३ ॥

In the absence of the realization as to who is the true God, all gods should be worshipped by men with pure intention. Obstinacy as to the worship of some particular deity is improper in the state of ignorance. (13)

वधाय देवता निवृत्त न ययो ह्येत्य तया मुनी मु हरतु ?—

અવધા સુધી- ખરો દેવ કે નાં નાં વિવિધનો નિશ્ચય ન થયે
 હવે ત્યાં સુધી સ્વર હવે પ્રાપ્ત થયે નરદાએ પૂજારા સ્વર
 ન સ્વર પ્રમાણ થયે નવા હોય ન સ્વર-૩ હવે ૩૫ ન દેવનો અમ
 ૧૧૧ીં આવે એ ૫૫૩૧ છે -૧

इदमेव यातां नृपामापुरं प्रसाधयति—

नामपुनरीशेषय च पारिमज्जावनाचारनया एभाष ।

विश्वरूपं च परमं मायायां देवा दयाय पारणावनय ॥१८॥

The scriptures also lay down the clear injunction that when the light of true discrimination has dawned on him one should worship the true Deity manifesting in a state of indifference towards other deities (14).

Notes 1 1 14 ALL 1

The Lord has been the God of our fathers, and he is
 still with the remnant of his people, who is
 enough to be a light to the Gentiles, and a
 witness to the heathen, that he is the God of
 Israel, and that he is the God of the whole
 world, and that he is the God of the living
 and the dead, and that he is the God of the
 just and the unjust, and that he is the God of
 the righteous and the unrighteous, and that he is
 the God of the merciful and the unmerciful, and
 that he is the God of the patient and the impatient,
 and that he is the God of the kind and the unkind,
 and that he is the God of the true and the false,
 and that he is the God of the pure and the impure,
 and that he is the God of the holy and the unholy,
 and that he is the God of the good and the evil,
 and that he is the God of the wise and the foolish,
 and that he is the God of the strong and the weak,
 and that he is the God of the rich and the poor,
 and that he is the God of the high and the low,
 and that he is the God of the far and the near,
 and that he is the God of the old and the young,
 and that he is the God of the living and the dead,
 and that he is the God of the whole world.

sense of the term. As we have already seen the Tirthankaras have nothing to do in the working of the world-machine, they are mere spectators, they have no desires, no longings, no work of their own; they are free from every kind of passion, good as well as bad. They are immersed in bliss. The great teacher, Hemachandracharya, thus pays tribute to Vitaragas.—

He is not in need of a conveyance. He is not marked by any special weapon. His deeds ever inspire the sense of respect in men's minds. He does not take delight in anything that tends in the least to do injury to any creature. He is not embraced by women unlike some other deities. In this way, Vitaraga is distinct from all other gods.

The Jain God, therefore, is the ideal Being who has in Himself the highest form of spiritual development. As described by the great sadhu Manatungacharya, to such God, do appropriately apply terms like Brahman, Mahadeva, Shanker and Buddha. We may ask the reader to refer to the Gujarati note to this verse where the verses are quoted.

The true God (Sudera) is Vitaraga. All the rest are termed false gods (kudera). But one important feature of Jainism ought to be noted here. Unlike several other religions, it does not condemn wholesale, the worship of gods other than the Sudera. In this respect Jainism must be said to be the most tolerant of all religions; it allows place to and admits the

will of the worship of these other gods. Ordinary men have not the even balance between the Self and the Hindu. They first try to be true to the preliminary lessons and then after fully realizing them they come to realize the right way of worshipping. And this they are led on gradually from lower to higher. In the gradual development of such the worship of Krishna is assigned a place for the performance of an important function. Some are very able human beings in the power of discrimination. They realize a truth as it were in the worship of Krishna and then they develop their mental and spiritual faculties that of their own accord come to see what right Krishna means. This is very important from the psychological point of view. Jainism does not make the use of force but only points to the way by following which one becomes one's own god. There is no revolution or an abrupt change from one religion to another but there is a kind of gradual evolution brought about in the spirit. This is best illustrated by the well-known Christian story about Saint Paul who is cited in Prabodha Chandrodaya (para 10) - This was one occasion of St. Paul who was called to preach the gospel of transformation in a village where he found all sorts of all religions from a distance to know the truth about God and then the power of revelation discovered that they all carried their own strength and spoke evil of rival religions and finding that his mind was placed upon the swing of doubt he converted them back to the Hindu religion.

on this knotty point. But Hemachandra, after considering the mysteries of the fourteen divisions of knowledge, began in the following words to set forth a decision based on a narrative in a Purana. "Long ago, a certain merchant deserted the wife he had married in his youth and lavished all his wealth on a *hetaeru*. The wife of his youth was for ever applying to people, who understood such matters, to tell her a process of incantation by which she might recover her influence over her husband. At last a man from the country of Gauda said - I will put your husband into such a state that you can lead him about with a string " so he gave her a certain drug of inconceivable potency and departed telling her give it to him in his food. After the lapse of some days, when the omitted lunar day arrived, she carried out his instructions, and her husband became a bull before her eyes, and as she did not know how to remedy that misfortune, she had to bear the reproaches of the whole world and spent the time in lamenting over her evil deed. One noon, though scorched by unusually fierce rays by the lord of day she led her husband, transformed into a bull, to graze in green pasture-lands, and she was resting at the foot of a certain tree, wailing bitterly, when she suddenly heard a conversation above her in the air.

At that moment Siva had come there in his sky-going chariot, and, having been questioned by Bhavāni as to the cause of the woman's grief, he

આ દટાન્ત શું છે, ને હવે જોઈએ-“ કાંઈ નયરીમાં ચપ્પા અને
 “ કમગા એ બે બાલિયુતુવીઓને બાલ્યવરચાથી અનિગદ સ્નેહ
 “ બંધાયો હતો. બ્યારે તે બંને ભુટે ભુટે મામ વિવાહિત થઈ, તરે
 “ તેણીઓને ભુટી પડતી વખતે બ્યારે કંઈ સદન કરતું પડ્યું. વિવાહ
 “ બનીત ચમાને કેટલાક વખત ચપા પછી ચપાને વિચાર થયો કે-
 “ ‘ મારી સખી કેરી હાલનમાં હશે ? જોઈ આવું તો ખરી ’ અમ
 “ વિચાર ચપાથી તે કમગાના મામ કમગાને મગવા થઈ. તે સમયે
 “ કમગા અતિખેદના પ્રસંગથી મ્હાનમુખવાળી બની ગઈ હતી. ચપાએ
 “ કમગાને પૂછ્યું-‘ જોન ! આટલું બધું દુઃખ શું ? ’ કમગાએ કહ્યું-
 “ ‘ સખિ ! શું કહું. મારો પતિ મારા પર સર્વદા અપ્રસંગ રહે છે.
 “ અને એથી હું હમેશાં પગિતાપ મોતરું છું. ’ ચપા બોલી-‘ જોન !
 “ ખેદ ન કર, શું સમજી શુ કે આ દુઃખ વિગતજાણથી પણ નિરાંત
 “ હારણ છે, છતાં મેં મને એક વનસ્પતિ હું તને આપું છું, તે
 “ તારા પતિને ખવરાવજે, જેથી તારો પતિ બગાડ બની જશે ’ અમ
 “ કહીને તેણીને તે વનસ્પતિ આપી, અને પછી તે ત્યાંથી પોતાના મામ
 “ તરફ ચાલી. હવે કમગાએ તે વનસ્પતિ પોતાના પતિને ખવરાવી, તેતર
 “ તે બગાડ બની ગયો. પાછળથી પોતાના પતિની આવી સ્થિતિ જાણ
 “ કમગાને અત્યંત ખેદ થવા લાગ્યો, અને પોતાના પતિને પુનઃ મનુષ્ય
 “ રૂપે જોવાને બહુજ આતુર થઈ. એક દિવસે કમગા પોતાના પતિ
 “ બગાડને વનમાં ચરાવવા ગઈ, અને વનમાં પ્રવેશમાં તે જગેએ જોયો
 “ ચરતો મૂકોઈ તે વખતમાં તે ત્યજી એક વૃક્ષની શાખા ઉપર બેઠો
 “ દોષ આકાશમાંથી ઓ-પુરૂષ પરપર વાગાં કરી રત્નો હતાં. તેમને
 “ પુરૂષ બોલ્યો કે-‘ હે શિવે ! આ આબરવિક બગાડ નથી, પ્રિય
 “ પ્રયોગવિદ્યથી મનુષ્ય મરીને બગાડ બનેલો જન્મ્ય છે ! ’ તારે દેહી
 “ શ્રી બોલી-‘ નાથ ! હવે આ ફરીને મનુષ્યરૂપમાં આવી શકે ખરી ! ’
 “ પુરૂષ બોલ્યો-‘ બેઠક, આ વૃક્ષની નીચે જમીન ઉપર જે પાંચ ઉત્તું
 “ છે, તેમાં એક સંજીવની નામની વનસ્પતિ એવી છે કે તેનું બે
 “ બગાડ કરવામાં આવે, તો તે બગાડ મરીને મનુષ્ય થઈ શકે તેમ છે.
 “ આ વાત કમગાના સાંભળવામાં આવી. તરત તેનીએ પોતાના પતિ-
 “ રને તે વૃક્ષની નીચેની વનસ્પતિઓમાં ચરતો મૂકોઈ જઈ વનસ્પતિ-
 “ એને ચરતાં ચરતાં તે વનસ્પતિ પજી (જેનથી પુનઃ મનુષ્યમાં

"આત્મી દમય છે) જગદના ચતુર્થ આત્મ તે ચતુર્થાનિતુ ભક્ષ્ય
' સ્વા તત્ત્વજ્ઞ તે જગદ પુરુષ જની મયો "

દશાન્ત પૂરુષ દ્યુ એમાં તર ને નેરનો છે કે-એમ તે જગદને
સહુવની ચતુર્થાનિતુ નાન નેરુ ન તા- ચતુર્થાનિતુને ચતુર્થા
નતા તેમા રહેતી સહુવની ચતુર્થાનિ તથા નેના આવ મા આત્મી મદ
એ એથી એ પુન મનુષ્યમા પ્રાપ્ત થતા એ નમ છે ને અપ્રતિ
પુન્ય મેધી છે તેને સર્વ ચતુર્થાનિએ ને તેમ મર દેવતાઓ તરફ
વેદાદ દેવો એમ ક્ષયથી નેને મહુવની ના પતેની એમ
ધાધ દેવતાનો સામ થા રાકો.

દમયારની એ ભવાનધુ ન ને મા પ્રાપ્ત હાએ કે-હવના
ન વ એમ તે તેને દેવન આપવી ન માત્રી ન જગ નિભવનપના મુ
* આ વાલી દરિય દરિય ન મનિ- ના ૧૧૬ મા મોક્ષની
દીક મા આપેથી છે

+ અજ નો કદ મદ મુનિદ્યવસ્થા વગ્ન ।
જરેત સમયરે પુન્યવસ્થા ॥

" તથા ધનુર કિય વગ્નુદાય વિવેક ।
પ્રાણવર્તન જગદ રચના ૬ વિધા ॥

હન્યવસ્થા પ્રાને કારણે ।
નિજેતવસ્થાદ્ય જ સ્વાદ દાવી પ્રનામવિ ॥

—મોક્ષાનિતુના ૧ ૮ મા મોક્ષની નીક ના ૫૦ ૫૩ મા
એ મોક્ષ (૧૧૬ મા) ના નિભવસ્થાદ્ય સ્વદ વિવેકની

મનુ એ ઉત્તરપત્ની નીક —

' ન મેવ । અવધા ચરિત્રજ્ઞાન રાજ્યમ ચય । ' અજ ' દેવ
દા પ્રાપ્તે । રત્નરૂપે નિભવસ્થાદ્યકર । સ્વદ મર । અર્થ
તેને કદા કેવલ જગત્સ્થાન- નિવેશ સમય પુરે જગત્સ્થાન
જાહેરવસ્થા પ્રાપ્તવસ્થાદ્યકર વસ્થા । મદ્યદ્યુમુખ
કેવલ દેવતાદિવિગમજાનાવા વિગમજૂલકારણ થાયા વિનુ
મ્યકારણ થય ।

તત્ત્વો બતાવવામાં આવે, તો એથી અનર્થ ઉત્પન્ન થાય છે. પ્રશ્ન બાબત પણ આ બધામણ સાથે ધનિષ્ઠ સમ્બન્ધ રાખે છે.

એ પક્કી વાત છે કે-જો વસ્તુતઃ દેવ નથી, તેને દેવ તરીકે મનાવજ નહિ; અને એજ માટે જ્યારે વિશેષદષ્ટિનો પ્રકાશ થાય, ત્યારે બુદ્ધિપૂર્વક સત્ય દેવતાનીજ પર્યુપાસના કરવી જોઈએ. એથીજ ટાળવરણનો વિગ્રહ થઈ શકે છે. મોહાવરણને છેદન કરવાનું સદુષ્ટી શ્રેષ્ઠ સાધન યથાર્થભગવદુપાસના છે ચિત્તની એકાગ્રતા સાધવાનો સદુષ્ટી સરસ માર્ગ ભગવદ્બક્તિ છે. આ વાતને મદ્વાત્મા પુનઃસ્મિ " દેવ-પ્રણિયાનાદ્ વા " એ યોગસૂત્રથી બહુ સારી રીતે પુષ્ટિ આપે છે.

દેવનું યથાર્થ સ્વરૂપ શું છે, એ વાત આ પછીના શ્લોકમાં જોઈશું. પરંતુ એ સ્મરણુમા રહે કે ભગવદુપાસનાના માર્ગમાં વચ્ચે જેટલાક કંટકો નાતર કરનારા આવે છે. પ્રથમ કંટક તો એજ છે કે-યથાર્થમાં દેવ નહિ, પણ દેવ તરીકે મનાના બીજા દેવતાઓ ઉપર ઈર્ષ્યા યા દ્વેષબુદ્ધિ થવી ન જોઈએ. મુખ્યાધિકારી પૂજન કરનાં નિર્જીવોપર દ્વેષ કરવો, એમ કોઈ સાચા ધર્માવનું નથી. સત્ય દેવની સેવા કરવાની સાથે બીજા દેવતાઓ ઉપર મધ્યસ્થભાવ રાખવો, એજ કમળ બુદ્ધારી છે. એજ માટે મોગીયર શ્રીહરિભદ્રસૂરિ યોગિનિનુંમાં રસ માવે છે કે—

“ મુખ્યાધિકર્ષણાદ્ વિશેષેન્દ્રિયેન્દિયને ।

અદ્વેષેન્ન તદ્વ્યેષાં ક્ષુભાધિવ્ય તવાડત્મન ” ॥ ૧૨૦ ॥

દેવં લક્ષ્યતિ—

ન રાગરોષાદિકદોષલક્ષો યથાસ્તિ બુદ્ધિઃ સકલ્લગ્નકાયા ।

શુદ્ધસ્વરૂપઃ પરમેશ્વરોઽસૌ સર્વા મનો ‘ દેવ ’ પદામિધેયઃ ॥૧૨૧॥

The Supreme Soul who is free from an iota of faults (Weaknesses of low nature) as attachment, anger etc; whose knowledge is all-illuminating and who is pure, is called the true God by the wise. (15)

પ્રથમરત્ય છે. જે શ્રવે આત્મસ્વરૂપના વિકાસના અવધાસમાં અંખ્યાત્મ
વધે અને પરમાત્મસ્થિતિએ પહોંચવાનો વચારત્ત પ્રવલ કરે, તે તે માત્ર
બર ઈશ્વર થઈ શકે છે, એમ જૈનશાસ્ત્રના સિદ્ધાન્ત છે.

ઈશ્વર-વ્યક્તિ એકજ છે, એવો જૈનસિદ્ધાન્ત નથી. એમ જ
પણ પરમાત્મસ્થિતિએ પહોંચેલા સર્વ સિધ્ધિ પરપર એકાકાર અને
અત્યન્તમાઠસંયુક્ત હોવાથી સમષ્ટિ રૂપે-સમુચ્ચય રૂપે તેઓનો 'એક'

૧ જૈનશાસ્ત્રની રીતિએ જૈનો સમજે છે કે-સામાન્ય કેવલજનિ
ઓના કરનાં તીર્થંકરો પ્રગલ્ભ પુણ્યપ્રતિઓના અતુલ સામાન્યને
ક્ષીણ અને ધર્મના એક પ્રકાસક તરીકેની દૃષ્ટિએ ઘણા ઉંચા કરજીવવાના
છે, પરંતુ સરીરધારી અવસ્થામાં એઓ (સામાન્યકેવલી અને તીર્થંકરો)
બંને-આદ અધાતિ ઈમોં ક્ષીણ કરવાં બાકી હોવાથી-કર્મફલમાં સમપૂર્ણ
પામેલા નથી, એમ વસ્તુતઃ કહી શકાય છે, જ્યારે સમપૂર્ણ કર્મફલની
અવસ્થામાં એઓ બને, તીર્થંકરતાને અંગેનો લેહભાવ નહિ, રહેતો
નિસ્તુલ સરખા છે. આ ઉપરથી જોઈ શકાય છે કે-ઈશ્વરનું-કાર
કર્મોનો સમગ્ર ફાય હોવો. ' એ સમુચ્ચિન કર્મફલ સર્વ મુક્ત આત્માઓમાં
પ્રાપ્ત હોવાથી સર્વ મુક્ત આત્માઓ, બરાબર 'ઈશ્વર' પદવાચ્ય છે.

તર્કદૃષ્ટિએ વિચારનાં તર્કજલમ્ ' અથવા 'તર્કજલમ્'ને
વિગતોદયશાસ્ત્રિયમ્ ' એવું ઈશ્વરનું ઘણું બાંધકું સમુચ્ચિન સમજાવું
નથી. કારણ કે ઈશ્વરના વસ્તુ અવિનાશી છે-ઈશ્વરત્વ પ્રાપ્તિ, ઘણા પાત્ર
માન્ય જનું નથી, જ્યારે તીર્થંકરતા અથવા તીર્થંકરનામકર્મનો ઉત્તર
એ અસ્થાપી-વિનશ્વર છે, હવે બુઝો ! સદૃશ અવિનાશી હોય અને તેનું
ઘણું વિનાશી હોય, એમ કદાપિ હોઈ શકે ખરું નહિ. આ જગત તો
દૃષ્ટિભાગ્યોમાં સારી પેઠે સમજાઈ શકે છે તીર્થંકરપણું જનુનઃ કાવચ જેમ
રહેતું હોય, તો તેનો ઈશ્વરના સત્કાચરૂપે નિર્લસ કરી શકાય. પણ હજી
એમ છે નહિ, વસ્તુસ્થિતે બાંધકું સમજાવે જીએ કે જે ઈશ્વર થયે,
તે અતીશ્વર થવાનો નહિ, ઈશ્વરના જ પ્રકાર થવું તે થાકું જાણું
નહિ, તો પાત્ર ઈશ્વરની માથે સદા રહેતો. જે મર્મ હોય, તેમ રહે
ઘણું કરી શકાય. તીર્થંકરતા કે તીર્થંકરનામકર્મોના ઈશ્વરની
સાથે સદા રહેતો નથી, કેમકે ઈશ્વરના સદા કાવચ રહે છે જ્યારે ઈશ્વર
કાવચ નહિ તીર્થંકરનામકર્મોના સંપૂર્ણકર્મફલની અવસ્થામાં નિવર

કનકી ક્રમિક બરદાશ કરી દો છે જુદી જુદી નીતિ કે જુદા જુદા વા લગાવતું એવું કહેવું પડ્યું જેમ પાસપાસ એકમેક વા લગ છે
 ૫મી લગ છે એ માટે તાર્કિક + અભ્યાસિ અભિવ્યક્તિ અને

+ તત્કાલેમા લક્ષણને નિર્ધાર મનવરા માટે અભ્યાસિ નિર્ધાર
 બાબત અને અસમજ એ તથા દેવેશી સવનેન રહેવાની અભાવજી
 કરવામા આવી છે કાંઈ પણ વસ્તુ તથાજ વધારે વધારે લાભ
 કી દોષ છે કે નથી તેમા આ તથા દોષો પેદા એક પણ દેવ
 ન દોષ.

અભ્યાસિ

જે વસ્તુને જે લક્ષણ જાણુ તે લક્ષણ તે વસ્તુમા કહેવુંતથા
 એમ ન થયું હિન્દુ તે વસ્તુમા એક દેવતા એમ થયે એને અભ્યાસિ
 તેમ કહેવામા આવે છે જેથી— સવનુ લગભ માને કે દેવેશી એવું
 જાણુ કે— એવુજાત્ય કોર્તેશવત્ત ભવત્ સવનુ લગભ એવ વસ્તુ
 છે તેમા આ લક્ષણમા અભ્યાસિ દેવ દેવથી તે કુદ લાભ છે કાંત્રી
 એવ વસ્તુ બધી થયેમા નથી આવે કે જેથી પણ દોષ છે આ
 થઈ કામાન્વત મા વસ્તુ લક્ષણ એવ વસ્તુ દેવ દો નહિ કેમો તે
 એવ વસ્તુ તમ ત એભ્યાસમા નહિ રહેવા એભ્યાસિ એક દેવમા
 (પત્રી મર્યાદા) રહે છે

અભિવ્યક્તિ

જે વસ્તુને જે લક્ષણ જાણુ તે લક્ષણ તે વસ્તુમા રહેવા જો
 રત આટ વસ્તુમા પણ એમ થયું દેવ તે તે લક્ષણ અભિ
 વ્યક્તિ તેમ લક્ષણેથી જેથી સવનુ લક્ષણ કેમો વિરલિત લક્ષણ
 દુરકુલત્ત જાણુ જાણુ આ લક્ષણ ભવત્ દુરકુલત્ત સવ દિવ
 ૧૧ જેકો વિશે જાણુદેમા પણ વિદ્યમા છે એ કરવા એ લક્ષણ
 અભિવ્યક્તિ તેથી કુદ લક્ષણ કેમો વિરલિત (જાણુ) એ
 જાણુ સવનુ લક્ષણ અને એમ થયું સવ વિદ્યમા જાણુ એક મા
 જેર જાણુદેમા પણ

અસમજ

જે વસ્તુને જે લક્ષણ જાણુ તે લક્ષણ તે વસ્તુમા સવ રહે

અને એમાં કરી જિજ્ઞાસ જણાવો નથી, તેમજ એકરૂપે એના અપ-
હાર થાય છે, એ પ્રમાણે પ્રકૃતમાં જુદા જુદા જગતો પો મનેશ
સિધ્ધિમાં પણ 'એક ઈશ્વર' કે 'એક પરમાત્મા' એવો બવદાર થવો
અસંભવિત નથી.

અસંભવ એ ત્રિદોષથી રહિત એવું ઈશ્વરનું લક્ષણ " પરિશોભસક્રમ
કર્મા રૂઘરઃ " એજ છે

નહિ, તો તે લક્ષણમાં 'અસંભવ' દોષ સમજવો. જેમી-મનુષ્યનું
લક્ષણ કોઈએ 'વિશાસિન્ય' અર્થાત્ સુખયુક્તત્વ એવું રચ્યું, તો એ
લક્ષણ 'અસંભવ' દોષથી ગ્રસ્ત છે. કેમકે સમય મનુષ્યસમાજમાં
યુગનો અભાવ છે.

લક્ષણના ત્રણ દોષો જોવા. એ ત્રણ દોષોથી રહિત લક્ષણ, કુવ-
ક્ષણ અથવા વધાર્યો લક્ષણ કહેવાય આ ઉપરથી લક્ષણનું પણ લક્ષણ
એ પ્રકારે ધરી શકાય છે કે- 'અસાધારણ્યમો લક્ષણમ્' અર્થાત્ જે
વસ્તુનો જે અસાધારણ્ય ધર્મ હોય, તે, તે વસ્તુનું લક્ષણ હોઈ શકે છે. ત્યજી
લક્ષણ એજ હોઈ શકે કે માયતો જે અસાધારણ્ય ધર્મ હોય. માયતો
અસાધારણ્ય ધર્મ એજ કહેવાય કે જે સર્વ માયોમાં જરાજર રહી કરીને
માય સિવાય અન્યત્ર રહેજ નહિ આજ અસાધારણ્ય ધર્મનું લક્ષણ
છે. કોઈ પણ વસ્તુનો અસાધારણ્ય ધર્મ આવીજ રીતે સમજવો. ત્યજી
અસાધારણ્ય ધર્મ સૃજ નથી, કેમકે જુદા, મેંસ રમેરમાં પણ છે. ત્યારે ત્યજી
અસાધારણ્ય ધર્મ સું શુદ્ધવર્ણ છે ના, માયો ત્યજી શુદ્ધવર્ણવાળી કેવી
નથી, કાળી, પીળી પણ માયો દોષ છે તો માયોનો અસાધારણ્ય ધર્મ એરે.
દેહવો જોઈએ કે જે ત્યજી માયોમા રહેતો દોષ અને માય સિવાય
બીજો ક્યાંય ન રહેતો દોષ. આવો ધર્મ માયના ત્યામાં જે આડી
જેવું લટકે છે, જેને સંપ્રદામાં 'અવગમ્ય' કહે છે. તે છે. આ ત્યજી
કંપન સર્વ માયોમા દોષ છે પરંતુ ત્યજી તિવ્ય નીત્ય કોઈ જનના
માં હોતું નથી, એ માટે તે માયનો અસાધારણ્ય ધર્મ કહી શકાય છે.
અને અન્યથા તે, માયનું લક્ષણ કહી શકાય છે. આ પ્રમાણે સર્વ
સમજી રાખવું કે જે વસ્તુનું લક્ષણ રચવું દોષ, તે વસ્તુનો અસાધારણ્ય
ધર્મ દેહવો; અને તે અસાધારણ્ય ધર્મને તે વસ્તુનું લક્ષણ કહે.

દેવે ભગવતિજીના મેદયનિ—

ગાતા ગોષેણ વય મયૂષામ્નયૈર દવા પિ હિ સમ્મરોષેઽન્ ।
 કન્નર વામ્નાટુ ચ નર્હિ મેત્રો વિચ્છન્નમર્હન્તિ શુષા વપાવન્ ॥૧૬॥

If it is possible for God to be full of passion
 as far as like as the mortal then there is no
 doubt to be met Him with. The way alone are
 the way to properly understand (16)

દેવ સસારી લેવોથી વિચમણુ છે—

લેવી રીતે એને બધાએ (સસારી પ્રલિએ) રમન્દેવી
 ૧૫ હીએ તેવી રીતે ૧૨ (૭૫૨) ૧૫ થી સહવનો દેવ તે
 ૧૫ તેમા અને અપણુમા ૧૨૩ દેવ રહેશે । આ સગ થી વચ ૫૬
 ૧૫ વિને તે ૧૨૩ થી છે —૧૧

૧૧૫

૧૨૩ થી એને જનક મારી જાવે છે તે થયુ બેઠે—કામરામ
 સોદર અને દરિ મ છે પુરવને આ પ્રત્ય અને અને પુરવને ૭૩ મ
 નિવા દીધાવે છે તે ૭૩ મ છે પુરવિતરિને સવતે પ્રિમ મોદરામ
 ૧ મ પ્રિમવ સવા ૧૫ ૧૫ થી મન ઉપર ૭ પ્રેદ બધે ૫ છે તે
 દરિમ છે એ મણે ૧૨૩ થી એ પલ રાત ૧૨૩ થી એમ નથી આ
 મને પ્રાપ્ત ૧૨૩ દરિમ અદિ ૫ છે એમ રાત્રીમાં ૧૨૩ થી
 છે હેમને—૧૫ થી મનવન રહે છે ૧—

“ કનકા કનકા કનકાનીવા ।

કનકા કનકા કનકાનીવા ॥

— ૧૨૩ મ નો સોદરામને તે પો નો કુખર નથી ૫૫ દરિ
 ૭૩ હાથે એ સન્નેને ૫૫ ૧૩૨ છે
 દરિ ૭૩ થી ૧૨૩ થી નરદરિએ મધ્યસ્થમ વધી શુદ્ધ મનની
 ૧૨૩ થી નો તે ઉપર આ ૧૨૩ થી એમ એવરર છે

રાગનો વિષય મને દેવ થયું એવું વિચીત્ર થઈ ગયું છે. ૧૧ અને દેવ એ જે માટે સદગત છે. દેવ કરતાં રાગ અતિશય છે. આમને સંતાપવામાં દેવ કરતાં રાગ અધિક જોગદાર છે. સંસારમાં મોડલાને મે મુખ્ય માંમલા છે. એ જાનેનાં કામ કરવાથીજ પરમ આત્મા મળી શકાય છે. અન્યથે જ મરણમાં ગય-દેવનો અભાવ હોવાનું સુચારું લિહ થાય છે.

દેવકય નીતરામની નાપચલિ—

તસ્માત્ સ દેવઃ સ્વતુ વીતરાગઃ પ્રિયોઽપ્રિયો વા નરિત્યમ્ કલિપ્ત-
રાગાદિગત્તાઽન્વરણાનિ નામ તદ્વાંશ સર્વજ્ઞતયા કુતઃ ક્યાન્ત્ [૧૧] ॥

That love is therefore devoid of evil passions. He has no likes and dislikes. Passions etc., conceal Reality. How can one swayed by them be called omniscient? (11)

Notes: - *Samam* = continued. It is somewhat surprising that Jains are so enthusiastic about, but this is a notion born of ignorance. Jainism preaches the extinction of love just as the *Sankhya* or the Advaita philosophy does and it is no more different from either of them. The word *deva* is used in a variety of senses and here must be explained as follows:

(1) *Man* who is free from passions.

(2) *Deva* = person who is free from passions and desires. *Devam* = enjoyment or indulgence in the desire of a person. It is not as suggested in the commentary that it is an inferior meaning.

(3) *Deva* = *Man* who is free from passions and desires. *Devam* = enjoyment or indulgence in the desire of a person. It is not as suggested in the commentary that it is an inferior meaning.

(4) Pure Conscience is in Admittance

(5) Ideally Perfect Soul — A Soul that has reached the fullest spiritual development and that therefore can become a guide to other mortal beings.

Then we come of the word of God. If to have the true meaning of the word God we shall have to put these definitions to a test of analysis. The idea of a Personal God in the first place can not stand the test of reason. Here we so many difficulties in accepting this idea. If we say that a personal God created this world the first question arises why should God create the world at all? Several various answers are given to this question. One system says that it was His pleasure to do so another says, that He wanted to manifest His glory and wanted beings to know His power. A third says that He created this world so that men may attain a true perfection and so on. But none of these answers is satisfactory. If it was the pleasure of God to bring in existence this world we can attribute two imperfections to Him. First that He is not free from attachment and hatred (Lagna and Dvesha) as He is supposed to take pleasure in creation and averses the is far more serious. His creation is full of imperfections which is far from His own perfect nature. It is far from ideal. We are an example of error in the world. Thus we are not taking pleasure in seeing His Creation. If He wanted to create a world He could have created a world inhabited by beings free from all imperfections. Men in

(4) Pure Consciousness is in Advaitam

(5) Ideally Perfect Soul - A Soul that has reached the fullest spiritual development and that therefore can become a guide to other mortal beings

There are some of the concepts of God. If to have the true concept of the word God we shall have to put these ideas in a list of qualities. The idea of a Person (Personality) in the first place can not stand the test of reason. There are so many difficulties in accepting the idea. If we say that a personal God created the world the first question arises why should God create the world at all. Several turning answers are given to this question. One person says that it was His pleasure to do so another says that He wanted to manifest His glory and wanted beings to enjoy His presence a third says that He created this world so that man may attain perfection and so on. But all these answers are unsatisfactory. If it was the pleasure of God to bring into existence this world we cannot state two imperfections to Him. First that He is not free from attachment and hatred (Paśya and Dveṣha) 2. He is supposed to take pleasure in creation and usually this is far more serious, His creation is full of imperfections. Such a fact goes to prove His own imperfections and detracts from His glory. We see an amount of evil in the world. Can we say God takes pleasure in seeing His Creation marred? If He wanted there could He not have created a world inhabited by beings living in eternal happiness? Men in

considered as Creative Logic. We may say in general that whoever is in need of manifestation there implies his own limitation. Imperfection. Development is from a lower to a higher-the higher is absent while the lower is present. Thus the higher is to be reached first and far off at the present stage. If his reason is correct we are forced to say that the creative Logic if it is gradually unfolding itself has the tendency to be imperfect inherently and this imperfection must be reconciled with the idea of truth which must be all-perfect all knowing and all pervading knowledge. The conception of God must be such as not to come into conflict with this.

Some men of thought are clear of these rocks by supposing that God is the fount of Imagination or the source of revelation, the whole universe. The world is only a part of our personal life. The Eternal Spirit which is all inclusive and far above the limited reason of man. The Spirit is the functional or volitional activity of the Spirit. The world is in it in the world. The kind of the mind is constant and helpful than the law. We can raise the objections that we did against a personal God. Sometimes a God from whom we are into existence the Spirit but such a question is meaningless. It exists itself. We can not create anything which comes from beyond existence that is nothing. Something comes out of nothing is a contradiction in terms. In fact to a thinking mind nothing is non-

249

existent.' Hence we must presume that the Spirit i. e. God is existing from the beginning and that there was no time when He was not existing. He is eternally existing. So far it is alright; but when the question arises as to in what way man is related to God, the solution is full of difficulties. It goes without saying that man is imperfect and that he ought not to be so. This means an enquiry into two questions. How man comes to be imperfect and what means he should adopt to remove the imperfection and attain the state of bliss and perfection. We have already seen that the imperfections and inequalities in this world can be satisfactorily accounted for only on one theory—the theory of Karma. It is the ties of Karma that subject Jive to the bondage of the Sansara and we require a God who will be helpful to men in tiding over the worldly ocean. The Jainas therefore believe in their Vitaraṅga to be True God. They do not interfere with the laws which have brought about the relations between Jiva and Karma, nor do they vary the effects of Karma. The Sansara is Anadi and independent of God.

દેવ વીતરાગ છે—

“ પૂર્વ શ્લોકમાં કહેલી હકીકતને આધારે દેવ વીતરાગજ હોવો સિદ્ધ થાય છે. એ વીતરાગને કોઈ પ્રિય કે અપ્રિય હોવું નથી. પરમાત્મામાં રાગાદિ દોષોની સત્તા બદલે હોય, તો તેજ આગરણે! હોવાથી તે સર્વસંસ્કાર કેમ કહી શકાય ? ”—૧૭

વ્યાખ્યા.

જેનંશક્તિની હકીકત ઉપર નોંધ મળ્યા તેમ અનાદિનિત્યમુક્ત એક

કે- હવે શરૂ પડેલા કમરદેવ દોષ અને પાછગથી કમળદ થયા
 દોષ તે હવેની મુકિત મારે શરૂ કરે નહિ કારણ કે કમરદેવ
 હવે પણ ત્વરે પછગથી કમે થી બધાવા, તે પત્રી મુકિત (મુકિત-
 કા) થયા પત્રી પણ તેઓ શરીને એ થો કેમ નહિ બધાવા ? આ
 ઉપ થી હવ અને કમનો સમન્ધ અડિમાન થતી શકતો નથી ત્યારે
 કમનો ને સિદ્ધ થાય છે કે હવ અને કમનો સમન્ધ બનાવે તે
 એ પાપો ને ને પાપો કે કપા ? નવ અને નવ ને બનવિ-
 નવનદ છે તા બન કમસંયોગન જ ન સજાગ પણ બનવિજ
 દેવો સિદ્ધ થાય છે સસાર ભરે બનવિ સિદ્ધ થાય છે તો પો
 કમ મા જમ મુલ્ય આ રૂં ? મુકિત બનવિ છે તો સસાર બનવિ
 છે, સસાર બનવિ છે તો જમવતો કપા કે પત્રી શકતો નથી ત્યારે
 જમ વમેરે જૂનોનો ઉપને ન પણ હવને બનવિ કમસંયોગન પ્રવલને
 બધે બનવિ કે ગથી ન થો બાવે છે

હવને કર્તા મનીએ ને તેનું કામ છે કે તેણે સર્વ હવેને
 સુખી બનાવવા નોદને પત્રી જમવમા તેમ દેખવું નથી ઉચ્છેદ
 સુખી હવેના મના કુખી હવેનું સર્વ ને દેખાય છે દેવ શુ ને
 રથી આવી કુખિની સરિ કેન બની શકે ? શરૂ નેમ કહેવામા આવે
 કે 'સમ-કુખ તો હવેના કમ ઉપર નાધાર એ છે જેવા જેવા
 મનો હવે કરે છે તેવા તેવા હવે તેમને પ્રાપ્ત થાય છે તો પત્રી
 નેમા કમવતું કમવતું આ મુ ? સમ-કુખે જમરે બનવિ કે ગથી
 કમધીન પ્રાપ્ત છે ને પત્રી કમવતી બનિ આવને થી સમજતી ?
 શરૂ નેમ કહેવામા આવે કે-કમ મા પ્રવલ થયા હય નાપચતી શકિત
 નથી કિન્તુ હવે શરૂ નેમ પ્રેત થયેલા કમે થાવા કમ હય આપી શકે છે
 તે ને ઉપર પણ ને કવિતા થક શકે છે કે-કમને પ્રેરિને તે દારા હવને
 સમ-કુખ બાપતુ એ કમવત મટે શુ મુમુક્ષિ મની સમાવ છે
 મર ? કમને પ્રેરણ ન કરતી બરે હવેને નેમન પ્રવલિત સ્વરૂપમા
 રાખવા એમ ઉપરનું શુ બાધ નથી ? કમ એમ કહેવામા
 આવે કે કમના કમવા કુખને પુરુષાર વધવા સમ હવને
 કે ન પત્રીજ ને ને બને એમ માટે કમને પ્રેરિ તે । । કમર
 મર છે તે નેની બર એ તરાડ ઉમે થાય છે કે હવે કુખને
 કરે છે ? બધા હવે સમન્ધ કમ કર નથી ? કમર કે- કમવિ

વાળા જીવો ખોટાં કામો કરે છે અને એને જીવે એએને હમર તરફથી સખ (દુઃખ) ખમતી પડે છે, જ્યારે સદ્બુદ્ધિવાળા જીવો સદાચાર સેવે છે, જેથી એઓ ઈશ્વર તરફથી સુખ મેળવે છે. તો એ ઉપર અમે એમ કહેવા માંગીએ છીએ કે જીવોમાં કેટલાક સુબુદ્ધિ અને કેટલાક દુર્બુદ્ધિ, આવો બેંદ પડવાનું કારણ શું ? જીવત્વેન રૂપેણ સરખા તમામ જીવોમાં આમ બુદ્ધિની વિચિત્રતા હોવાનું કારણ શું ? જ્યારે સર્વ જીવો સ્વરૂપે અનન્ત-જ્ઞાનમય છે, તો પછી બુદ્ધિમા ફેરફાર થવાનું કારણ શું ? જો ઈશ્વરના તરફથી જીવની નેસર્ગિક સ્વચ્છ બુદ્ધિમાં ફેરફાર થયો હોય અને તે ફેરફાર ઈશ્વરના તરફથી કર્મનાં આવરણો લગાવવાથી થયો હોય તો એ જ્ઞાન ઈશ્વરને માટે શું સોભાવપદ છે ?

ઈશ્વરમાં, સુખ-દુઃખ આપવા માટે કર્મને પ્રેરવાનું સામર્થ્ય માનવામાં આવે છે, તો કર્મને બંધાના અટકાવવાનું સામર્થ્ય તેનામાં કાં ન માનવું જોઈએ ? કેાંઈ પણ જીવ જ્યારે ખોટું કામ કરવા લાગે કે તત્કાળાત તેને તે કામ કરના ઈશ્વરે અટકાવી દેવો જોઈએ, જેથી જીવને કર્મનો મન્ય પણ થશે નહિ. ઈશ્વર સર્વજ્ઞ અને અનન્તસક્ષિમાન હોવાથી સર્વ પ્રતિજ્ઞા જોઈ શકે છે અને અમુક જીવ કાયાં કાયાં મૂલો કરી રહ્યો છે. આવી રિયનિમા તેનું એ કર્તવ્ય છે કે ખરાબ કામ કરનાં જીવોને અટકાવવાં જોઈએ, વિચાર કરો કે એક આધિજાતે કુવામાં પડતો તેાં ઉઠે તો બીજો અશુભર્માન માણસ જોઈ રહ્યો હોય, તો તેને તેને કુવામાં પડે અટકાવવો જોઈએ કે નહિ ? જો તે માણસ, પેલા આધિજાતે કુવામાં પડતો જાણતા જાના અને સમર્થ હોઈ કરીને પણ જો ન અટકાવે, તો તેને કેવો કહેવો જોઈએ, એ વાચનાર સમજી શકે તેમ છે. આ પ્રમુખે પ્રશ્નગમાં પણ ઈશ્વરને માટે સમજવાની આવરણગતા છે.

જો સોકલ્પવદારમાં પણ જોઈએ છીએ કે કેવું માણસ ખરાબ કામ કરતા જનાં (હજુ ખરાબ કામ કર્યું નથી, જનાં) જો રાજાની દૃષ્ટિએ જોઈ મર્યો હોય, તો તેને જો પડી લેવામાં આવે છે અને તેને તે કામ કરનાં અટકાવવા છે; પરંતુ ખરાબ કામ કરતા પ્રાણ વદ માણસને જાણી જોઈને નહિ અટકાવીને, ખરાબ કામ કરી મુકવા જોઈ તેને સખ કરવામાં આવે, એમ જનનું નથી. તે પછી ઈશ્વર પદ

કરતા પ્રવૃત્તિ દ્વારા પ્રભુને પાપ કરને નહિ અપરાધીને, પાપ કરતા પડી તેને સખ બને, એ કેવી વસ્તુ ?

પરબુદ દ્વારા કમ બાને છે તેમ જ્યાં કો નો દાવ દોને નથી તે પડી એના કાને ઉપરના થયેલા નો દાવ માટે એને નોંધે ? કમો બધરમ દ્વારા જે અપરાધીને પાપ કરે છે તે પ્રભુ કો અપરાધી પાપ કરે એ નિમિત્ત નથી નહિ તે નોંધે નો સમાન નથી છે

નહો એ પડી જુઓ એ કે કેવી રીતે / ૧. ૧૪૫ કમ નથી મન એમ નહો કિન્તુ પેદિશ્ચર્ય ગામાન પાપ નો અપરાધી જાણે નહો નહો જુઓ પાપરૂપિનિમિત્તદ્વારા અરચિત સામ્યતત્ત્વમિમુદીમા ૧૭ મા માર્ગ ઉપરુ પાપલ—

કોઈક કાળ સ્વપ્ન-કાળ— ગમતર / ત વ વરતાન
અશ્વત્થ કાળપ્રતિરૂપકરને અશ્વત્થ / અશ્વત્થકાળમિત્ત્ય મા
કમ અપર દ્વારા વિનયમેયિત નહો / નહિ કાલરૂપ તો પ્રાતે
કમ કાળ અશ્વત્થ-કાળ-વેચકનુગમી કુસાનાસન કલ્પ પ્રાપ્ત
કાલમ્ ? / કાલરૂપક કુચિને કાળકાળ કાલરૂપકાને કુરતરમિત્તે
કાળ કાલ / કાલરૂપ ૧૬ દર્શિ કાલ કાલમેયે / કાલે ક કા
કા કાલ કાલ કુચિને ૧૬ પાપ કાલ ન હોવાનું / કાલે કાલ
કાલમેય કાલે કાલ, કાલમેય કાલમેય કાલમેય કાલમેય કાલમેય
કાલમેય કાલમેય કાલમેય કાલમેય કાલમેય કાલમેય કાલમેય
કાલમેય કાલમેય કાલમેય કાલમેય કાલમેય કાલમેય કાલમેય

અર્થ— પ્રેમ વળી પ્રવૃત્તિ દ્વારા ગાય થ કાલુકી બાપ
દોષ છે જે પ્રવૃત્તિમા સ્વયં થા કરુને હેતુ નહાય તે પ્રવૃત્તિ
પ્રેમાવાળી દાષ થો નહિ ના એક નિયમ છે એ નિયમ પ્રમે
જયસ્તે, સ્વાય થા કરુની સધ સમ્યક્ નો નાખતી હેવ
તે તે (જયસ્તે) પણ પ્રેમ વળી પ્રવૃત્તિનો નિયમ હેવ થો
નહિ હવે આપને એ નોંધે કે જયસ્તેમા સ્વયં થા અને કરુ
દર્શિ એ જાણે એ પણ સમ્યક્ છે કે નહિ ? અત્યંત ૬૫૨
સર સિદ્ધિએને પ્રથમ થયેલ છે, એ કરુકી બેને કે / વમુ પ્રેમ ૧

" રહેતી નથી, કે જેને માટે તે જગતનું નિર્માણ કરે ? હવે કરણ-
 " દષ્ટિએ જગતની સૃષ્ટિ સંભવે છે કે નહિ તે જોઈએ. જગતને રચના
 " પહેલાં જીવાત્માઓને હિન્દ્રિય, શરીર અને વિષયોનો અભાવ હોવાથી
 " દુઃખાભાવ સ્વતઃ સિદ્ધ હતો, એમ સ્પષ્ટ સમજી શકાય છે, તો પછી
 " ઇશ્વરને જીવાત્માઓનું સુ દુઃખ દૂર કરવાની કરણા ઉત્પન્ન થઈ કે
 " જેને લીધે તેને જગત રચવું પડ્યું ? જગત બનાવ્યા પછી દુઃખી થયેલ
 " જીવાત્માઓને જોઈ ઇશ્વરને કરણા ઉત્પન્ન થઈ, એમ જો કહેતા
 " હોય, તો એ શું કહેવું ? એથી તો ઉત્પદું ઇશ્વર દુઃખીદષ્ટિવાળો
 " સિદ્ધ થાય છે અને ઇતરેતરામય દોષ આવે છે; જેમકે-કરણથી
 " સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરી અને સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરવાથી કરણા ઉત્પન્ન થઈ.
 " વગી કરણથી જગત્સૃષ્ટિ કરી હોય, તો ઇશ્વરે સર્વ આત્માઓને
 " મુખીજ બનાવવા જોઈતા હતા, મુખ-દુઃખથી વિચિત્ર કાં બનાવ્યા ?
 " કર્મની વિચિત્રતાથી જગતનું વેચિત્ર્ય માનના હોય, તો પ્રેક્ષાવાન
 " ઇશ્વરને કર્મને પ્રેરવાથી સર્વ, કર્મકે કર્મને પ્રેરણ નહિ કરવાથીજ
 " જડ કર્મની પ્રવૃત્તિ થઈ શકશે નહિ અને એથી શરીર, હિન્દ્રિય અને
 " વિષયો ઉત્પન્ન નહિ થઈ શકતાને લીધે જીવાત્માઓને દુઃખાભાવ
 " અનાયાસ પ્રાપ્ત થશે. "

ઉપરના વિચારસમુદયી વાંચનાર મંદ્ર શકયા છે કે ઇશ્વરને જગ-
 ત્કર્તા માનવામાં જૈનશાસ્ત્રકારોને શું વાર્ધા જણાય છે. પરંતુ આવા
 મનભેદોને સહને એક ખીજની તરફ વૈમનસ્યભાવ રાખવો, એ નિનાન્ત
 અવ્યક્ત છે. જૈનશાસ્ત્રકારોની એ મુખ્ય ગ્રિહ છે કે રામ-દેવના પ્રસંગથી
 અક્ષય રહેવું. જૈનધર્મના સિધ્ધાન્તોનું ચરમ સાધ્યનિન્દુ રામ-દેવને
 વિશ્વ કરવો એજ છે; અને એજ કારણથી જૈનધર્મપ્રચારક મહાપુ-
 ત્રોએ દરેક તન્વનું વિવેચન કરવામાં પૂર્ણ નિરત્યશુદ્ધિ રાખી છે, એમ
 એઓનાં શાસ્ત્રો ઉપરથી જોઈ શકાય છે. પ્રસ્તુત-જન-કર્તૃત્વના
 વિષયમાં જૈનશાસ્ત્રો કેવી નિરત્યશુદ્ધિ અને મર્બરદષ્ટિવાળા હતા, એ
 વિશેની વાતજી તરીકે ભગવાન હરિમદ્સુરિચના ઉલ્લેખો પાંડે છે. એ
 ઉલ્લેખો તરફ દષ્ટિપાત કરવો અહીં અસ્થાને લેખાગે નહિ.

જૈનસિદ્ધાન્તના મન્તવ્ય પ્રમત્તે " ઇશ્વર જગત્કર્તા નથી " એમ
 " શાસ્ત્રાત્મામુખ્ય " નામક પ્રવચન ગ્રંથ પ્રમાણે પ્રારંભમાં

અર્થાત્—“ ખરી રીતે આત્માજી ઇશ્વર છે. કેમકે ‘દરેક આત્મામાં ઇશ્વરશક્તિ સત્તાથી સમ્પૂર્ણ રહેલી છે. એથી આત્માજી ઇશ્વર સર્વ પ્રકારની ક્રિયાઓ કરનાર હોવાને લીધે બરાબર કર્તા છે. આવી રીતે કર્તૃત્વવાદ (જગત્કર્તૃત્વવાદ) વ્યવસ્થિત થઈ શકે છે. ”

આગળ વધીને આચાર્ય મહારાજ કહે છે કે—

“ શાશ્વત્વાત મહત્ત્વાનઃ પ્રાયો શાંતસ્પૃહા મયે ।
સત્શાર્વસમ્પ્રજ્ઞાથ કથં તેડ્યુક્તમાયિનઃ ” ॥

“ અભિપ્રાયસ્તતસ્તેષાં સમ્યન્ મૃગ્યો દિર્ઘાંચના ।
ન્યાયશાસ્ત્રાવિરોધેન ચચાહ મનુરપ્યદઃ ” ॥

“ આર્યં ચ ધર્મશાસ્ત્રં ચ વેદશાસ્ત્રાવિરોધિના ।
યસ્તદ્દેશાનુમન્યતે સ ધર્મં વેદં નેતરઃ ” ॥

અર્થાત્—“ જ્યાં જ્યાં ઇશ્વરને કર્તા કહેવામાં આવ્યો હોય, ત્યાં ત્યાં પૂર્વોક્ત અભિપ્રાયથી કર્તા સમજવો. તે સિવાય વગ્નુસ્થિતિએ ઇશ્વરને કર્તા કોઈ શાસ્ત્રકાર બતાવી શકે નહિ; કારણ કે શાસ્ત્ર બનાવનાર ઋષિ મહાત્માઓ પ્રાયઃ પરમાર્થદષ્ટિવાળા અને લોકોપકારની રૂતિવાળા હોય છે, માટે તેઓ અમુક પ્રમાણવિરૂદ્ધ ઉપદેશ કરે નહિ. અનઃ તેઓના ઉપદેશનું રક્ષ્ય શોધવું જોઈએ કે અમુક વાત તેઓ ક્યા બાલ-યથી બનાવે છે. ”

વેદવ્યાઙ્ગ્યરામ્યત્વે જેનુનાદ—

વયં સરાગાઃ પ્રમુરસ્તરાગઃ કિંચિજ્ઞનાઽસ્મામ્ સ સર્વવેદી ।
શરીરિણઃ સ્મઃ સ પુનર્વિદેહોઽસ્માકં સમારાધ્યતમઃ સ તસ્માન્ ॥૧૮॥

We are passionful, God is dispassionate. We know little while He knows everything. We are embodied beings while he is without body. He should therefore always be worshipped by us. (18)

We have already seen that according to Hinduism God does not directly shape the destiny of man. It rests with himself whether to be God or devil. It rests on his Karma. The question then arises what is the necessity and utility of the worship of God if we are our own masters. This question can best be answered if we remember one very important psychological truth. Human mind is liable to very subtle forms of impressions. There are certain impressions which are at once perceptible as working on the mind but there are others which affect the mind slowly but surely. We often see that surroundings which a man is brought up in mould his character. The influence of a moulding is of the latter type. They are not immediately discernible but which may not be immediately discernible but which are there permanently all the time. If the surroundings continue to be the same for days together the subtle impressions gather force and their effect is visible. The effect of one dose of medicine is not at once seen but only after some days. As it is such subtle sensations in persons are more powerful than the visible ones because the effect of the former is indelible while that of the latter is comparatively so. The hypnotic cure of diseases which is so much resorted to now-a-days is essentially based on this principle. The will-force of the hypnotist makes a powerful impression on the subconscious mind of the patient in such a way as to neutralise the effect of the physical disease and the mental cure takes its place in the place of physical cure.

This shows how powerful mental impressions are. How the worship of God, according to the Jainism is fundamentally based on this, the Gods may have no direct hand in shaping the Karma of man, but the man while worshipping surrounds himself with an atmosphere which is ennobling and pure, which lifts him up from the mundane affairs of and enshrouds him in some kind of higher bliss. Thus the mind is purified. If this process of purification goes on without break, the mind becomes gradually shorn of worldly passions and evils and the man is then fit for leading a higher life.

દેવ શા કારણથી આરાધ્ય છે ?—

“ આપણે રાગથી ભરેલા છીએ, (રાગ સર્વ દોષોનું મૂળ હોવાથી રાગથી બીજા સર્વ દોષોનો સમઢ કરી લેવો) જ્યારે પ્રભુ રાગરહિત (સર્વદોષરહિત) છે. આપણે અધ્યક્ષ છીએ, જ્યારે પ્રભુ સર્વેશ છે. આપણે સરીરના બન્ધનથી બદ્ધ છીએ, જ્યારે તે સરીરરહિત છે. આ માટે આપણાથી અત્યંત વિશ્વસ્ય તે પરમાત્મા આપણે આરાધવા-પૂજવા યોગ્ય છે ”—૧૮

વ્યાખ્યા.

કોઈ પણ મહાન ત્યારેજ મહાજન બની શકે છે કે જ્યારે તે મહાનની ત્રણ ધીજો હર દોષ છે. તે ત્રણ ધીજો-પાપો, ક્રોધ અને મેઘ છે. આ પ્રમાણે આપણા જીવનરૂપ મહાનને મુગ્ધરૂપિત બતાવવા માટે પણ ત્રણ ધીજો પછી મેઘરહિતી જરૂર છે. તે ત્રણ ધીજો-દેવ, ગુરુ અને ધર્મ છે. જીવનરૂપ ધર્મારહિત માટે દેવ પાયાગુરુ છે. ગુરુ ભૂતિગુરુ છે અને ધર્મ મોક્ષસમાન છે. આ ત્રણમા પ્રથમના પાયાની જરૂર છે. પરંતુ આગળ છે કે દેવસન્ન-થી માનવામાં કેટલી જાણ વિનય જોવાય છે. કિન્તુ વચ્ચે વસ્તુરૂપિત સમન્વય પછી કોઈ જાણને જોઈ રહેતો નથી. તથામ કયા દેવ અદ્વિત્યાત્મક છે. કોઈ કહે કે—“ કોઈને દેવ માનવો જોઈએ. કોઈને સિવાય બીજાને માનવાનું અનિવાર્ય છે ” ત્યારે

સમજી શકે છે વીતરાગનેવનુ સ્વરૂપ પદ્મસાન્નિધય છે રાગ-દાન
અસર તેના સ્વરૂપમાં નિશ્ચય દોની નથી જ્યારે તેનું અવગતન લેવાથી-
તેનું ખરું કરવથી આત્મ મા વીતરાગધર્મનો સન્ધાર થય છે અને
એ સ્નેહમય વીતરાગ થઈ શકે છે સદુ કેષ સમજી શકે છે-એક
સ્વપત્ની સ્ત્રીનું દલન કરવામાં કામની ન શ્યાય થય છે પૂત્રનું કે મિત્રનું
દલન કરવાથી સ્નેહના દલન થય છે અને એક સુદસન મુનિમન
મજનું દલન કરવામાં દલવામાં દા ને ના ના અનુભવ થ છે ના
ઉપરની સોબત તેથી અસર એ કરવા વગર વધારે માનની
રાગની ઉપરથી વીતરાગ દલની નાજવ-નું દલન ભરવા પૂત્ર
કે સ્વપત્ની નું જે છે એવા આત્મ મા એવી અસર ઉત્પન્ન થય છે
રાગ-પત્ની નાના સ્વન આના થવા પમ છે ના ઉપરપૂત્રનું
મુખ્ય રૂપ છે

પૂત્ર પરમાત્મા પૂત્ર ના વરણથી માટે ન કાફી રાખવા નથી
પૂત્ર પમ મન પૂજકના તરફથી કે ઉપકાર થતા નથી પરંતુ પૂત્ર
પોતાના આ નાના ઉપકાર અથ પૂત્રની પૂત્ર કરે છે અને પરમાત્માના
અવગતનથી-તે તરફની એકાગ્રતાપનના બાધા પૂજક પેતાનું રૂપ
નેગથી શકે છે

અગ્નિની પત્ત જગાર અનુચ, જેમ દલ ઉવાનું રૂપ સ્વન એ
નવે છે પરંતુ અગ્નિ કે દલને તે રૂપ તથા એ જાવની નથી તેમજ તે
પ્રસન્ન થઈને કોઈને તે રૂપ દેવી નથી એ જન છે વીતરાગ પરમેશ્વરની
ઉપાસના કરવાથી રાગ વિરાગ દ સ્વતઃ પદાપન કરી નાથ છે
અને નૈવન્યવિદ્યાસનું મહત્ત્વ રૂપ મેગવાય છે આવી રીતની રૂપપ્રતિમા
ઉપરને પ્રસન્ન થયું મનનું એ નૈવન્યામને સમ્મન નથી

વેરણનો સ્વન મનર અનુચ્છ કુમનિનો ભાગ થય છે એ ખરી
વન છે, પરંતુ એ કુર્ચનિ આપનર કોણ એ વિચારનું બોદએ
વેરણને કુર્ચનિ આપનર માનનું એ વલ્લિક દષ્ટિએ જન્તિ છે કારણ
કે એક તો વેરણને કુર્ચનિની ખજાર નથી અને એ સિવાય કે કોઈને
કુર્ચનિએ લઈ જવા સમય નથી ત્યારે કુર્ચનિએ રઈ જનર માન
ઉપરની મનિતવા સિવાય બીજું કે નથી એ એક કે જગામાં ઉતરે
એવી દયાગત છે ના ઉપરથી એ સિદ્ધાન્ત વિગ થઈ શકે છે કે સુખ-

દુઃખનાં કારણમૂળ જે કર્મ છે, તેનો આધાર હૃદયની શુભાશુભ વૃત્તિઓ ઉપર રહેલો છે, અને એ વૃત્તિઓને શુભ બનાવવાનું અને તે દ્વારા મુખ્ય મેળવવાનું સર્વશ્રેષ્ઠ સાધન કોઈ દોષ, તો તે હમગવદ્ઉપાસના છે. એથી વૃત્તિઓ શુભ થાય છે અને છેવટે સર્વ વૃત્તિઓનો નિરોધ થવાથી અતીન્દ્રિય પરમાનન્દ પ્રાપ્ત કરી શકાય છે.

દેવમક્તિમકુર્વતઃ શોચતિ—

વયસ્યગોપ્ત્રીં વિવિધાં વિધાતું મિલેત્ કથञ्चित્ સમયઃ સદાપિ ।
અલ્પોઽશ્વકાશોઽપિ ન શક્યલાભો દેવસ્ય પૂજાકરણાય હન્ત ! ॥૧૯॥

Some-how we always continue to spare time for chatting with friends; but alas ! we do not spare even a few moments for the worship of God. (19)

દેવભક્તિ નહિ કરનારાઓ તરફ શોકપ્રદર્શન—

“ અનેકપ્રકારની મિત્રગોષ્ઠીની મજા ઉઘાડવાને હમેશાં કોઈ પણ રીતે દુરસહ મેળવી શકાય, જ્યારે પ્રભુભક્તિ માટે થોડાં પણ અવકાશ પ્રાપ્ત કરી શકાય નહિ. અહીંનાં ! ! ”—૧૯

આત્માત્મચિન્તનસુર્મગ્ધદુપાસનાં ન મુચ્યતિ—

આત્મોન્નતિ નાસ્તવિકાં યદીયં સમીહતેઽન્તઃકરણં સ મર્સ્યઃ ।
ઉપાસનાર્થં પરમેશ્વરસ્ય કથञ્ચિદાત્મોત્પત્ત્યવકાશમેવ ॥ ૨૦ ॥

The man whose heart longes for the real exaltation of his soul does somehow or other manage to get time for the worship of God. (20)

આત્મોન્નતીશ્ચુક હમગવદ્ઉપાસનાને છેડે નહિ—

જેનું અન્તઃકરણ વાસ્તવિક આત્મોન્નતિ તરફ સ્પૃહાવાળું દેવ છે, તે મનુષ્ય પરમાત્માની ઉપાસના માટે જ્યે તે પ્રકારે હમેશાં અવકાશ મેળવી લે છે. ”—૨૦

(12,
12
1
1

પ્રકરણ ૧

સામાન્ય જ્ઞાન

વ્યાખ્યા

જીવતા પ્રજાને પોતાના નિમજ્જ રાજ વડે સંસારના કુખોને દેનારો અને મોક્ષના માર્ગને પ્રદર્શિત કરનારો ઉપદેશ આપી વિદ્યોત્તર ઉપર અનંત ઉપકાર કરે છે એ પ્રજાનો ઉપદેશ શ્રવણ કરી તદ્દનુસાર વર્તન કરી અને મહાત્મ્યો મસરમહાસાગરનો પર પામી મળે છે આપણે પણ તે પ્રજાના પૂરા સ્વર્ગ મહેલોએ કે જેના પરિચ ઉપદેશના માં ઉપર પ્રદત્ત કરેલ પુરાણ મહાત્માઓની પરપરામાં આવેલા વગમાન મહાપુરોના મુખારવિન્દથી તે પ્રજાનો ઉપદેશનો વચ સામગવા-સમગ્ર સકલા ભાગ્યવાન થવા છીએ

પ્રજામણિ એ મનુષ્યોનું જ્ઞાત્યોન્નતિની દૃષ્ટિએ પ્રથમ કલ્પ છે નારક, ઘેરક, તમારા ભવામાં જેવા ઉપર મ થય છે તેમો ઉપર પ્રજાવનને માટે કરે છે જેમાં કેટલાક નમ્યમિત્તવામાં માણ્યો પ્રજાના મહિમા જાણે છે તેમ જીવા, છે મારો છે જે પ્રજાના મહિમા છે પણ તેથી અસ્થિરતા નહિ રાખતા મિશ્રિત થી પ્રજાની મુખમુદા નિદાગી પ્રજાના શુભો વિચારવા ભેદને આવના કરી ભેદ ને પ્રજા પણ એક રાખને નાપણા જેવા દળ પરજુ તેમને આ મ દક્ષિને પિયરી પ્રજા થવા કુ પણ એવન પ્રમ જે નામગગ પિયરુ ને નેમોના જેવો પ્રજા પતી છે

અહીં પ્રસંગ ભેદ વગ રમગવી રેવી ભેદને કે પ્રજાના મહિમા ભેદાપથી વ્યવહાર રાખવો નહિ રાજ-મદ રાજના દરજ મા આપણી રહેતુ પડે છે તે વિશેષીન કે પ્રજાના દરજ મા જ આપણી રહેવાવળ પ્રમ એક પણ અચ્છા પ્રજાની દૃષ્ટિએ મ થઈ એમને નહિ આપણે જાણ્યો છીએ કે પ્રજાના માર્ગમાં આવવને ઉપદેશ આપેલા રાત્રિ કેવળથી એ છે અમ છત પ્રજાના મહિમા પ્રજાના અવિનશ થવ એવું વચન ભે રાખવામાં આવે અથવા એક રાજ સુધે કે પ્રમ-મદમાં ઉપરવામાં આવે તે વિચાર કરી કે પ્રજા નિનુ પરિપ્રમ કરા રહ્યું

અહીં વખત ભેદમાં અમનુ છે કે પ્રજાની નિશ્ચય પૂર્ણ કર એનો સી મળા પાડવર પાડવર નેન થવર કરે

existent.' Hence we must presume that the Spirit i. e. God is existing from the beginning and that there was no time when He was not existing. He is eternally existing so far it is alright; but when the question arises as to in what way man is related to God, the solution is full of difficulties. It goes without saying that man is imperfect and that he ought not to be so. This means an enquiry into two questions. How man comes to be imperfect and what means he should adopt to remove the imperfection and attain the state of bliss and perfection. We have already seen that the imperfections and inequalities in this world can be satisfactorily accounted for only on one theory—the theory of Karma. It is the ties of Karma that subject Jiva to the bondage of the Samsara and we require a God who will be helpful to men in taking over the worldly ocean. The Jnanas therefore believe in their Vitarga to be True God. They do not interfere with the laws which have brought about the relations between Jiva and Karma, nor do they vary the effects of Karma. The Samsara is Anadi and independent of God.

દેવ ધીતરામ છ—

— પૂર્વ શ્લોકમાં કહેલા હતાગ્રાને અ. ૪. ૧૧ માં ૧૧૧૧. ૧૧૧૧ ૧૧૧૧
સિદ્ધ થાય છે. એ ત્રીનરામને કાલ્ય યિષ ક અગ્રિય કુટુમ્બ. ૧૦૦.
ભામાં રાગદિ દેવોની સગા બદિ હોય, તે. તે. ૧૧૧. ૧૧૧. ૧૧૧. ૧૧૧. ૧૧૧.
સર્વગ્રામ્ય કેમ કહી શકાય ? ”—૧૨

641044

• જ્યેનશઃજ્યેની કષ્ટિએ ઉપા શ્લેષ સ્વા તેમ અન્યપ્રિનિત્યમુજા અં)

ઈશ્વરથી મુક્તિરૂપ એવું આ જગત ઉત્પન્ન થઈ શકે ખરું ? દુનિયામાં ઘટ, પટ વગેરે જે મૂર્ત પદાર્થો આપણે જોઈએ છીએ, તે સર્વ પદાર્થોને બનાવનારા શરીરધારી મુર્તિમન્ત જ છે. કોઈ એવો મૂર્ત પદાર્થ આપણી નજરે આવ્યો નથી, કે જેનો બનાવનાર શરીરરહિત-અમૂર્ત હોય. પ્રકૃતિના આ સ્વાભાવિક કાયદા ઉપર નિરીક્ષણ કરતાં ભૂદયમાં એ વાત ઠીક માવૂમ પડતી જોઈએ કે અમૂર્ત ઈશ્વરથી મૂર્ત જગતનો ઉત્પાદક થઈ શકે નહિ.

ન્યાયદર્શનશાસ્ત્રકારો એમ માને છે કે આકાશ, કાળ, જીવ, અને પરમાત્મ એ સર્વ અનાદિ નિત્ય છે, અને જીવતા સુખ-દુઃખો તેના કર્મ અનુસાર તેને પ્રાપ્ત થાય છે. આ હકીકત ઉપર જ્યારે દષ્ટિપાત કરીએ છીએ, ત્યારે ઈશ્વરમાં જગતકર્તૃત્વ માનવાનું કારણ કંઈ દેખાતું નથી. ઈશ્વરને શું અવશિષ્ટ રહ્યું છે અથવા શું પ્રયોજન છે કે જેને લીધે તેની જગત્સૃષ્ટિમા પ્રકૃતિ હોઈ નકે ? પરમવીતરામ એવા પરમેશ્વરને લીલા-ક્રીડાનો સંજય માનવો, અને જગત્સૃષ્ટિમા તે કારણ બતાવવું, એ શુદ્ધિમા ઉતરી શકે તેવી બાબત નથી, એ દરેક વિચાર-કથી સમજી શકાય તેમ છે.

‘જીવ અને કર્મનો સમ્બન્ધ આદિમાત્ર છે વા અનાદિ ?’ એ બાબતનો વિચાર કરવાથી પ્રભુતમા અજગમું પડી નકે છે જીવ અને કર્મનો સમ્બન્ધ યદિ આદિમાત્ર હોય તો જગતનું નેષ્ટ એ કે તે સંબંધને ઉત્પન્ન કરી આપનાર કોણ ? યદિ ઈશ્વરને તે સમ્બન્ધના ઉત્પાદક માનીએ તો એ સવાલ ઉભો થાય છે કે ઈશ્વરને જીવની સાથે કર્મ લગાડવાનું શું પ્રયોજન હતું ? પરમવીતરામ અને પરમકારણિક એવા ઈશ્વરથી આવું કામ બને એ કહીતે માની શકાય, એ વિચારનું જોઈએ; કેમકે એ વાત જ્યારે નિર્વિવાદમિદ છે કે કર્મરૂઢિ દશામાં જ જીવનું સ્વાભાવિક સ્વરૂપ અને સ્વાભાવિક સામાન્ય પ્રકાશિત હોય છે, તો પછી કર્મરૂઢિ-પૂર્ણાનન્દમગ્ન એવા જીવોને કર્મનાં આવર-જોશી બાંધવાનું કામ શું કયાણુ ઈશ્વરથી બની શકે ખરું ? કદાપિ નહિ.

વળી આપણે એ વાત આ પુસ્તકમાં +પાછળ જોઈ ગયા છીએ

+ ૧૪ મા પૃષ્ઠમાં બન્ધતત્ત્વમાં.

સાગા છો. મોટા મોટા કરે છે અને એને તો એએને દમ તરફથી
સળ (૬૫) ખમરી પડે છે, જ્યારે સુશુદ્ધિવાળા છો સત્યાર મેલે
છે, જેથી એએ ઉધર તરફથી મુખ મેળવે છે તો એ ઉધર અને એમ મુઠા
માગીએ તોએ કે જીવોમા કેટલાક સુશુદ્ધિ અને કેટલાક સુશુદ્ધિ આવો
એ પગાનુ રણુ શુ ? જનતેન રૂપેણ સરખા તમામ જીવોમા આમ
સુદ્ધિની વિચિત્રતા હોવાનુ રણુ શુ ? જ્યારે સત્ય જીવો સ્વરૂપે અનન્ત
જ્ઞાનમય છે તો પગી સુદ્ધિમા ફેરફાર થવાનુ રણુ શુ ? જો ઉધરના
તરફથી જનની નેસણ, રસજી સુધિમા ફેરફાર થો હોય અને તે
ફેરફાર ઉધરના તરફથી જનના આનંદો નવાનવાથી થો હોય તો એ
જાન ઉધરને માટે સુ સોખમન છે ।

ઉદરમા સુખ-૭૫ આનંદ માટે જનને પ્રેરવાનું સામથ્ય માનવામા
આરે છે તો જમો ન સાતા બદલાવવાનું સામથ્ય તેવામા મ ન મ નુ
જોઈએ ? જાણ પણ જન જ્યારે ખોટું કામ કરના જાન કે તાત્કાલિક તેને
તે જામ રતો ઉધરે અટકાવી દેવો જોઈએ, જેથી જનને કમનંદ મળ
વાનુ થયે નહિ ઉધર સત્ય અને અનન્તસહિમાનુ દેવાથી સત્ય
પ્રતિજ્ઞા જોઈ શકે છે અમુક જીવ આનંદ આનંદ ત્યો કરી રહ્યો છે
આની વિચિત્રતા તેનુ એ કર્તવ્ય છે કે ખરાબ કામ કરના જીવોને અટ
કાવના જોઈએ વિચાર કરો કે એક આધ્યાત્મિક કુવામા પતો ત્યાં ઉતરે
બીજો બ્રહ્માર્મનુ માણસ જોઈ રહ્યો હોય, તો તેને તેને કુવામા પતો
અગાવવો જોઈએ કે નહિ ? જો તે માણસ પેલા આધ્યાત્મિક કુવામા
પતો જાણતા જતા અને સમય હોઈ કરીને પણ જો ન અગારે તો
તેને ફોડો કડોડો જોઈએ એ વાચનાર સમજી શકે તેમ છે આ નમુને
નમુનમા પણ ઉધરને માટે સમજનાવી આનંદપ્રદ છે ।

૧૧૧ નેકનવહારના પણ જોઈએ છીએ કે કોઈ મ સુધે ખરજ
જન મોટા જતા (૬૬) ખરાબ જાન કું નથી, જતા) જો રાજાની
દૃષ્ટિએ પગી જો દોષ, તો તેને જ પગી જોવામા આનંદ અને જો
તે કામ કરના બદલાવ છે પરંતુ ખરજ કામ કરના નહિ થઈ
માણસને જો જોઈ નહિ જાનીને ખરજ જનની નુ થા પગી
તેને સળ જરમા જો એમ નમનું નથી તે પગી ઉધર પપ

કરતા પ્રત્યક્ષ થતા પ્રાણીને પાપ કરતો નહિ અટકાવીને, પાપ કર્યા પછી તેને સજા આપે, એ કેવી વાત ?

પરબુદ: હવે કમી જાધે છે, તેમા જ્યારે રૂચરનો દાથ દેતો નથી, તો પછી કમીના રૂગને ઉત્પ્રાપ્ત થતામાં રૂચરનો દાથ કાં દેતો જોઈએ ? કમીને જાંઘવામા હવે થઈ રૂચરનરૂપેના-સ્વતન્ત્ર છે, તે કમીનું રૂગ જોયરવામા પણ હવે રૂચરનરૂપેના-સ્વતન્ત્ર દેતો જોઈએ, એ સમાન ન્યાય છે

અહીં એ કહી દેતું જોઈએ કે કેવલ જીનો જ નહિ જનકતાં ન્યા માનતા, એમ નથી: કિન્તુ વૈદિકમતવાગામ્યામાના પશુઓ કહેવરને જનકતા માનતા નથી. જુઓ: વાચસ્પતિમિશ્રમહારાયરચિત-સાંખ્યતત્ત્વકોમુદીમાં પણ આ કારિકા ઉપરનું સમાધુ—

“ પ્રેક્ષાવતઃ પ્રાણેઃ સ્વર્ધ-દારણ્ય-વાચામત્તર । તે ચ જગત્સર્વાં દ્યારસમાને પ્રેક્ષાવત્પ્રતિરૂપસ્થમતિ દ્યારત્તવનઃ । નદ્રવમથકમેગિનસ્ય મગ-વતો જગત્ યજતઃ કિમ્બન્નેતવિનં નચનિ । નચિ કાકગદાસ્ય સર્વે પ્રદેશઃ, પ્રહ્ સર્વાં જંઘનાવિન્દિય-ચપેર-વેદવતુચતી કુઃયાનારેન કસ્ય પ્રદેનેષ્ય કારણમ્ ? । સર્વોત્તરકાલં કુઃયેનોડકતોદર કારણમન્યુચમે કુસ્તરમિતેરતા-પ્રદત્તં રૂપમ્ । કારણેન દિ છતિઃ, યદવા ચ વાગ્યમેનિ । યતે ચ કઠ-મયા પ્રેરેવ રૂપઃ પુછેન એક જન્તુર સ્જેદ્, ન ચિચેનાન્ । કર્મરેવિધ્માદ્ રેવિધ્મમ્ કહેવર, કુતમસ્ય પ્રેક્ષાવતઃ કર્મરેવિધ્મને, તરનચિજાનનાપ્રાદેર કચેતનસ્વાર્થ કર્મયઃ પ્રાવતુરતેસ્ત્વકાર્મકાંદેરેવિધ્મચાકુરતી કુઃયાકુરતે-તે વુહત્તવાત્ ” ।

અર્થાત્— પ્રેક્ષાવાળી પ્રતિ હમેશાં સ્વાર્થ મા કરણથી આપ દોષ છે. જે પ્રતિમાં સ્વાર્થ મા કરણનો દેતુ ન દોષ, તે પ્રતિ પ્રેક્ષાવાળી દોષ થકે નહિ, આ એક નિયમ છે. આ નિયમ પ્રમાણે જનત્સદિ, સ્વાર્થ મા કરણની સાથે સન્નન્ત્ર જો ન રાખતી દોષ તો તે (જનત્સદિ) પણ પ્રેક્ષાવાળી પ્રતિનો વિરય દોષ થકે નહિ. હવે આપણે એ જોઈએ કે જનત્સદિમાં સ્વાર્થિકતા અને કરણ-રૂપિ, એ બંનેમાં એક પણ સંભવિત છે કે નહિ ? ભગવાન ઇશ્વર સર્વ સિદ્ધિઓને પ્રાપ્ત થયેલ છે, એ કારણથી જોને કોઈ વસ્તુ પ્રાપ્ત-

“ રહતી નથી, કે જેને માટે તે ભગવાનુ નિર્માણ કરે ” હવે વસ્તુ-
 દષ્ટિએ જગતની સૃષ્ટિ સલાને કે કે નહિ તે જોઈએ જગતને રચ્યા
 પડેના જીવાત્માઓને જીવન ગરીબ અને વિચારોના અભાર હોવાથી
 દુઃખાભાર મન પ્રિય હશે એમ સદા સમજી રાખ્યા છે, તે પડી
 ધર્મરો જીવાત્માઓનું એ એ દુઃખ દુરવાની રચા ઉપલ્બ્ધ થઈ કે
 જેને તીવ્ર ને ભગવાનુ સુખ કે જાત મનાવ્યા પડી ખી થયેલ
 જીવાત્માઓ જોઈ થરને પ્રણા ઉત્પન્ન થઈ એમ જો હતા
 હોય તે એ શુ કહેવું ? એથી તે ઉત્કૃષ્ટ ધર્મ દ્વાર દુઃખોનો
 સિદ્ધ થાય છે અને ધર્મરેતરાશ્રય થઈ આવે છે જેમકે-વસ્તુ થો
 સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થઈ અને સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરવાથી કર્યા ઉત્પન્ન થઈ
 રમી કરણથી જગત્પ્રિય થઈ ગયા તે જ નવ સર્વ આત્માઓને
 મુખીજ બનાવવા જોઈતા હતા કુખ- મથો વિચિત્ર કા બાળના /
 કમની વિચિત્રતાથી જાતનું ચિત્ત માનવા હોય તે જોવાનું
 દર્શનને જન પ્રેરવાથી સુખ મકે જન નરણુ નામ દેવાથીજ
 જન કમની નદિત થઈ વડો નહિ અને એથી સર્વ જીવન અને
 વિરો ઉત્પન્ન નહિ થઈ રાને તીવ્ર જ માણે જ મન
 અનુભવ ન થયે

ઉપરના વિચાર મન થી વચનાનું કાંઈ સંકલ્પ છે જ નહીં જ
 તા માનવામાં જૈનશાસ્ત્રમંત્રેને નુ સાધા જાણ છે પરંતુ આ
 મનમેદો સંકલ્પ એ જ ખીમની તરફ વૈમનસ્વભાવ રાખે એ નિતાન્ત
 અનુભવ છે જૈનવાલ્મજારાની એ મુખ્ય વિષય છે કે રામ-દેવના વસંથી
 અવધારે જૈનધર્મના સિખા તેનું ચરન સાધ્યું રામ-દેવો
 વિવર કરે એ જ એ જ જાણથી જૈનધર્મના મહાદુર
 રોએ રેડ તત્ત્વનું વિવેચન કરવામાં રૂઝ તદ્દસ્યુદિ સખાં છે એમ
 જોવાના સાચો ઉદ્દેશ્ય તે જ વડો છે તસ્મિન્-જન તત્ત્વજ્ઞ
 વિવેચના જોવામાં કરી તત્ત્વયુદિ બો નજારવિસાગ હતા એ
 વિવેચી રાજકી તરી મહાન દર્શન સરિચ્છન જેવો રાખ છે એ
 જેવા તરફ દૃષ્ટિ રાખ કે એ બધો અરથો રોખ છે નહિ

જૈનસિદ્ધાન્તના નિર્ણય નહીં “ ધર્મ જગતના નથી ” એમ
 વસ્તુત્ત્વનું નિર્ણય ન થઈ જોઈ જન ના જાનના

હરિભક્તિ-પ્રતિષ્ઠાન કરે છે, અને એ પ્રતિષ્ઠાન ક્યાં પડી છેવટે જાતે તેઓ સારુજ કરે છે ?—

“ તત્ત્વેષ્વરકર્તૃત્વકોડા કુચ્ચે પાન ।

કાચ્ચાચા રોમેન વચ્ચુ દુરુદ્ધા ” ॥

“ રૂપર. વચ્ચાચેવ તુલ્યતત્ત્વેષ્વર ।

ચો મુક્તિપાલસ્યાઃ કર્તૃ સ્વાદુ પુનઃપતઃ ” ॥

“ દરુદ્ધેવન દેવ દત્ત કલકોડા તત્ત્વકા ।

તેવ દત્તરે કર્તૃત્વ કલ્પન.વં ન કુચ્ચે ” ॥

અર્થાત્—“ હવરકર્તૃત્વનો મત આવી રીતની મુક્તિયાં પડાવી પણ સમાય છે કે પરમાત્મા હવરે જાતેજા માર્ગનું સેવન કરવાથી મુક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે, માટે એ મુક્તિના દેનાર હવર છે, એમ ઉપચારથી કહી સમાય છે. હવરસંચિત માર્ગનું સેવન નહિ કરવાથી સંસારમાં જે પરિભ્રમણ કરતું પડે છે, તે પણ હવરનો ઉપદેશ નહિ માન્યાની સગા છે, એમ ઉપચારથી કહી સમાય છે.”

તેમજિદ્વાન્ય જ્યારે હવરકર્તૃત્વનો ખરીકાર કરે નથી, તે પડી ઉપચારથી પણ આવી રીતે હવરકર્તૃત્વની બ્યાખ્યા કરવાનું મુંઝારું ! એવો પ્રશ્ન આવી ઉભો થાય છે. તેના પુરાસામાં તે પૂજ્ય-પદ કરમાવે છે ?—

“ કર્તાકરકેતે તદ્વચ્ચે વચ્ચુ કેવ.વિદુરદા ।

મડલ્લદુરુદ્ધેન તત્ત્વ કર્તૃત્વેષ્વર ” ॥

અર્થાત્—“ જોએને ‘ હવર જનકતાં છે ’ એ ઉપદેશ ઉપર જ્યારે જાણો છે, તેઓને માટે આવી રીતે હવરકર્તૃત્વની યોગ્યતા કરવામાં આવી છે. ”

જો ખોટી રીતે ઉપચાર પાને હવરને જનકતામાં બ્યાવે છે—

“ વચ્ચેવચ્ચુદ્ધાચ્ચ ના અવચ્ચેવ વેચા ।

ત વ ચ્ચેવચ્ચે દિલ્લે વચ્ચેવચ્ચે.વચ્ચેવચ્ચે ” ॥

બીજા કહેશે કે— 'વિષ્ણુ સિવાય બીજો દેવજ નથી. ' એવી રીતે સ્થમતિ-કર્યાનાનુસાર જે પદ્મપાત્ર જાહેરામાં આવે છે, તે કલ્યાણકારી નથી. ચંકર, વિષ્ણુ, બ્રહ્મા, શુદ્ધ અને વિન વગેરે નામો ઉપર ક્યાં કરવાનું કામ નથી. એ જ્યાં નામો પવિત્ર અને યુક્તોપક છે. પરમાત્માનું સ્મરણ અથવા તેના જાપ, એ જ્યાં નામોથી યત્ન થકે છે. એકજ દેવને એ જ્યાં નામો સારી પેઠે લાગુ પડી થકે છે. પરંતુ અદેવ (જે વસ્તુ: દેવ નથી તેના) ઉપર તે નામો લાગુ પડી તે નામો દ્વારા દેવશુદ્ધિએ તેનું સ્મરણ-અર્જન કરવામાં આવે તો તે વ્યાજબી નથી. આ માટે પ્રથમતા દેવનું વધાર્યું સ્વરૂપ ઓગખનું લેઈએ. દેવનું સ્વરૂપ વીતરામત્વ છે, એ આપણે સારી રીતે જોઈ તથા હીએ: અને એ સ્વરૂપવાળોજ વાસ્તવમાં ' દેવ ' કહી શકાય છે. આવી રીતે દેવને ઓગખ્યા પછી, કાલે તેને કાઈ પણ નામથી સંબોધેા. એમાં વધારા નથી. સાક્ષીમાં દેવતાં સદૃશ નામો જાનાનાં છે. પરંતુ દેવત્વરત્ને ઓગખવામાં મહત્ત્વ ન થઈ જાય, એ તરફ ખુબ સાવધાનતા રાખવી લેઈએ

અમરનાર દરિયાસુરિ મહાદેવનું કીર્તન કરતાં જણાવે છે ૧—

“ વરુણ સરેગગનમો રામો નસુવેવ સર્વથા ।

ન વ દેવોવિ સર્વેતુ ઇમેન્ધવદસનઃ ” ॥ ૧ ॥

“ ન વ મેહોવિ સગ્ગનગગનમોઽદ્રુદાત્તહ્ ।

વિભોઽદ્યગનદેવ મહાદેવઃ સ ડચ્ચે ” ॥ ૨ ॥

“ સો સંતરણઃ સર્વલો ક શાશ્વતકુલેષ્વર ।

વિરક્તનંદનગર્ભઃ સર્વથ વિશ્વસસ્તથા ” ॥ ૩ ॥

“ સઃ પુરુષઃ સર્વદેવતાં સો ખેદઃ સર્વમેવેવમ્ ।

સઃ તથા સર્વનંદન મહાદેવઃ સ ડચ્ચે ” ॥ ૪ ॥

“ દસન્નુદય ઇન્દ્રાય કૃત્તસ્તવ ધંતે ।

મહારેકવ સર્વ સમ્યગ્નવચા નયો મનઃ ” ॥ ૫ ॥

(અર્થક પ્રકરણના પ્રારંભનાં)

—“ કલેષજનક રામ, અન્તિનો પ્રસ કરનાર દેવ અને વધારે
અને આગાહન કરનાર વધારે સુવિચારે મહિન જાણનાર એવો મોહ

જેના આ મામા મિત્રકુલ રહ્યો નથી એવો સરજગ પ્રસિદ્ધનુભ
સારી યજુને મહાદેવ ' મેરામા આવે છે જે વીતરાન છે, સરજ
છે શા ની નુમનો મનુભનાગ છે મની સર્વ યજુઓથી મુન
હે અને નમ આમ થી અવધા રહિત છે તથા જે ના દેવોને પૂજ્ય
છે સર સાનિમોને જ્યેષ્ઠ છે અને સર નીવિઓના પ્રકાશક છે, તે
નુને મહાદેવ કહવામા આવે છે આ ધારના સાન્ન, દૃઢત્વ અને સ પૂજ્ય-
સાનસારી મહાદેવને ઉત્તમ નમિપૂર્વક મારો વારનાર નમરુદર ધાઓ

મહાનુ યો ॥ હેમવદાવાય મધ્યમ્યદિએ જેનુ લાભ કરના
કથે છે કે—

મરુષીનાહુરતન્ના રુપાયા ક્ષયમુરાગતા યસ્થ ।
નમ્મ વા વિષ્ણુર્વો દરુ । નના વા નમસ્તસ્થે ॥

— સ સારના ધારણુન મરુષ અકુરાએને ઉત્પન્ન કરનાર
રામ ૧૧ અને મોહ જેના લાભ સામ્યા છે એ મના હો અહો વિવન
તે અધમ મહાદેવ ૧૧ કિંવા જાન તે તેને માટે નમસ્કાર છે

શીમાનુ માનગમનિજી મદગજા નનને આવતા ના ઉદમારા
ના છે કે—

‘ કન્નામનન્તિ મુનય પરમ દુક્કમ-
નપિ વવળનમલ તમસ પરમ્માન ।
લ્કામેત સમ્વથુગત વ વયન્તિ શુયુ
નય । શર પિવપદસ્થ મુલીન્દ્ર । ક્ષમા ॥

‘ લ્કમન્થવ વિનુનચિન્ત્યમમન્થમત્ર
મન્નાળ્મ્યા રમનન્નમનદ્ગકનુમ્ ।
મમન્થર વિદિતયેયનનકનક
નસ્વન્થનવલ પ્રવદન્તિ સન્ત ॥

‘ મુદ્ધમન્થવ વિનુસર્વિતમુદ્ધમન્થવ
લ્ક મુદ્ધમન્થવ મુનપ્રવગમુદ્ધમન્થવ ।
વનદન્તિ વાર । શિવન મત્તર નમન્થ
વન ક્ષેત્ર નમન્થ । દુષ્પ તનેદન્થ ॥

(નનામન્થવ)

સર દોરોનો નાશ અને સવ ગુણોની પ્રાપ્તિ, પરમાત્માના અવર
બનજ ઉપર આધાર રાખે છે જિન્દગીની સફળતાનો ધોરી માગ એજ
છે એજ માટે હેવામા આનુ છે કે—

ય પરાત્મા પરચોતિ પરમ પરમહિતમ્ ।
શાદિલ્યજન તમસ પરમ્તાદામના ન ચમ્ ॥
સવ રનામૂચન સમૂગ ક્લેષપાદપા ।
મૂના ચરમૈ નમસ્યન્તિ સુમુરનરસા ॥
પ્રાક્લન્ત યનો નય દુષ્ટપાવત્રમ વદા ।
ચય ન ન ચરજ્ઞાવચનપાસવનાવદુન્ ॥
ચામ્મન દિગાનમાન ન વદ્ય રક્ત મતા વતમ
સ નદ્ય સ ચ ચય પ્રવચ શરણ ચ તમ્ ॥
તેન રજા નાયવાસ્તસ્મૈ સ્વૃન્દય સમાહિત ।
નત કૃતાચા નવાસ નવય તમ્વ કિદર ॥
તત્ત સ્નાત્રણ કુરા ચ પવત્રા મ્યા સરસ્વતીમ્ ।
ઈદિ હિ મપજાતાર ઝમિના ઝમન ફલમ્ ॥

(નીતરાગમ્નોન, હેમચ નાવાય)

હવે અહીં એક નવ ઉત્તો માન છે નવ એ છે કે—આપણે જ્યારે
એમ જોઈ ગયા કે— હવે જગતનો ક્ષા નથી તો પડી ધધિરને
પૂજવાથી શે નામ ? અથાત્ ધધિર જ્યારે વીનરામ છે-તુષ્ટ કે રુષ્ટ
ધનો નથી તો તેનું પૂજન શું ઉપયોગી ? હવે આનો ઉત્તર જોએ
જૈનશાસ્ત્રકારોનું વલ્લુ એવું છે કે—ધધિરની ઉપાસના હજારો નક્કર
કરના વાગ્ને નથી કિંતુ પેતાના ન્ પત્ની શુદ્ધિ કરના ના ને છે સર
દોરોના ઉત્પા ન રા ન્ પતે ર કરના રાન નરહિત પરમાત્મનુઅરવજન
તેનું અતિ આવશ્ય છે મોતવાસનાથી બરેતો આત્મા મુદ્ધિકના જેવો
છે એટલે કે જેવી રીતે સરિ ની પાસે જેના રાનુ રા દોષ તેવો
રગ રુદ્ધિક પોતામા ખેની ને છે તરી રીતે જેવા રા-ના સચોતો
આત્માને મળે છે, તેવા રાગની અસર આત્માના જ ની ઉત્તર વધ છે
આ મે સારા સચોતો મેગરવાની ખાસ અગત્ય છેક ત્યાજીતિના

સમગ્ર રીતે છે. વીતરાજેવડું સ્વરૂપ પરમગાનિધય છે. રાજ-દેવની અસર તેના સ્વરૂપમાં બિંદુરૂપ હોતી નથી. અને તેનું અવલંબન લેવાથી તેનું ખાત કરવાથી આત્મામાં વીતરાજધર્મનો સંચાર થાય છે. અને એ રસને કમલ: વીતરાજ થઈ ચકાય છે. સદુ કાલ સમગ્ર રીતે છે-એક સ્વરૂપની જીતું દરેક કરવાથી કામની મર્યાદા થાય છે, પુત્રનું કે મિત્રનું દરેક કરવાથી સ્નેહનો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે અને એક મુખસમ મુનિમન-મજનું દરેક કરવાથી ઉદયમા ચાંન્નને આત્મા અનુભવાય છે. આ ઉપરથી • સોબત તેવી અસર / એ કહેવન વરદ વધારે માનની લાભાળી ઉદભવે છે. વીતરાજ દેવની લાગત-નેનું દરેક, સ્વરૂપ, પૂજન કે સમરૂપ કરવું, એ છે. એકા આત્મામાં એવી અસર ઉત્પન્ન થાય છે કે રાજ-દેવની દીપ્તિમાં રવન આવી થતા પામે છે. આ હૃદયપૂજનનું મુખ્ય રૂપ છે.

પૂજ્ય પરમાત્મા પૂજકના તરફથી કાલ આકાશ રાખતા નથી. પૂજ્ય પરમાત્માને પૂજકના તરફથી કાલ ઉપકાર થતો નથી. પરંતુ પૂજક પોતાના આત્માના ઉપકાર અર્થે પૂજ્યની પૂજા કરે છે અને પરમાત્માના આલંબનથી-તે તરફની એકામતાવાના અગથી પૂજક પોતાનું રૂપ મેળવી રીતે છે.

અગ્નિની પાસે જનાર મનુષ્ય, જેમ દાઢ ઉડવાનું રૂપ સ્વતઃ મેળવે છે, પરંતુ અગ્નિ કાઢને તે રૂપ લેવા બોલાવતી નથી, તેમજ તે પ્રસન્ન થકને કાઢને તે રૂપ રેતી નથી; એ પ્રમાણે વીતરાજ પરમેશ્વરની ઉપાસના કરવાથી રામાદિદેવતા દાઢ સ્વતઃ જવાબન કરી જાય છે, અને સૈન્યવિકાસનું મદદ રૂપ મેળવાય છે. આવી રીતની રૂપપ્રાપ્તિમાં હૃદયને પ્રસન્ન થવાનું માનવું એ જીવશાસ્ત્રને સમ્મત નથી.

વેરપાને સંમ કરનાર મનુષ્ય દુર્મનિષા બાળન થાય છે, એ ખરી વાત છે, પરંતુ એ દુર્મનિ આપનાર કાણ? એ વિચારવું જોઈએ. વેરપાને દુર્મનિ આપનાર માનવું, એ વાસ્તવિક દષ્ટિએ પ્રાન્તિ છે; કારણ કે એક તો વેરપાને દુર્મનિની ખજાર નથી, અને એ સિવાય કાલ, કાઢને દુર્મનિએ લઈ જવા સમર્થ નથી; ત્યારે દુર્મનિએ લઈ જનાર માત્ર કાઢની મહિનતા સિવાય બીજું કાલ નથી, એ બેપક્ક મગામાં ઉતરે એવી દડાકત છે. આ ઉપરથી એ સિદ્ધાન્ત સ્થિર થઈ રીતે કે સુખ-

પીડાથી પ્રભુએ પેલાના નિર્મલ હાત વડે સંસારનાં દુઃખોને ઉતારો અને મેઘના માથેને પ્રાપ્તિ કરનારો ઉપદેશ આપી વિલેખી ઉપર અનંત ઉપદેશ કર્યો છે. એ પ્રભુનો ઉપદેશ મનુષ્ય કરી વાનસ્પતિ વર્તન કરી અનેક મહાત્માઓ સંસારમહાસાગરનો પાર પામી ચયા છે. આપણે પણ તે પ્રભુના પૂરા અર્પણ દેવતાએ. કે જેના પવિત્ર ઉપદેશના માથે ઉપર પ્રવેશ કરેલ પુરાણન મહાત્માઓની પરપરામાં આવેલા વર્તમાન મહાપુરુષોના મુખપરવિન્દ્યો તે પ્રભુનો ઉપદેશો મને સાંભળવા-સમજી શકવા ભાગ્યવાન થયા છીએ

પ્રભુમંત્રિ, એ મનુષ્યોનું આત્મોન્નતિની દૃષ્ટિએ પ્રથમ કર્વંબ છે. નાટક, ચેટક, તમારા જોવામાં લેટલો ઉપર જે થાય છે, તેટલો ઉપર જે પ્રભુદર્શનને માટે કરો જોઈએ. કેટલાક મધ્યમિતવાળા માણસો પ્રભુના મંદિરમાં જઈ "હે દેવ શોખા, હાલ મારો ઉડા " જેવું કરવા જોવાય છે, પણ તેની અસ્થિરતા નહિ રાખતાં ચિરદાયી પ્રભુની મુખમુદા નિહાળી પ્રભુના મુખે વિચારવા જોઈએ. ભાવના કરતી જોઈએ ૧-૨ પ્રભુ પણ એક વખતે આપણા જેવા હતા. પરંતુ તેઓ આત્મ-દક્ષિણે પિયરી પ્રભુ થયા હું પણ એમાંના પ્રમાણે અસ્થગળ પિયરુ' તો એમાંના જેવો પ્રભુ બની શકું "

અહીં પ્રસંગે: એક વાત સમજાવી દેવી જોઈએ કે પ્રભુના મંદિરમાં જોવાળથી વ્યવહાર રાખવો નહિ. રાત્ર-મહારાત્રના દરબાર માં અદ્વતી રહેવું પડે છે, તો વિલેખીત્વ પ્રભુના દરબારમાં જોવાળથી રહેવાયજ કેમ કે એક પણ અવગત પ્રભુની દૃષ્ટિસમક્ષ થતો જોઈએ નહિ. આપણે જાણીએ છીએ કે પ્રભુના મંદિરમાં આવવાનો ઉદ્દેશ આત્મિક સાંતિ મેળવવી, એ છે. આમ હતાં પ્રભુના મંદિરમાં પ્રભુનો અવિનય થયા એવું વર્તન જો રાખવામાં આવે, અથવા એક ખોળા સારે કે.૫-૩૪૬માં ઉત્તરવામાં આવે, તો વિચાર કરો કે પ્રભુના દર્શનનું પરિણામ કયાં રહ્યું ?

પણ વખત જોવામાં આવ્યું છે કે પ્રભુની નિઃકટમાં પૂજા કરનારોનો અંતી થતાં પરસ્પર પકાપકીનું વેણન થયતા માટે છે.

આ યિતિ મનુષ્ય શરમ ઉપગવનારી છે એ મીઠા પર આક્રમણ કરીને પ્રભુના ચરણે પડેલું કરી લેવું અને એમ કરીને પૂજા પતાવી લેવી એ અજ્ઞાનતાનું ચિન્હ છે સ્થિરતા હોય તો મ દી એવી થવાની રાહ જોવી અને તેનો વચન પ્રભુના મુકોને ચિતરામાં પસારવો જો જણી હોય અથવા વધુ રખત બેસી રહેવાનું નજ પાનરનું હોય તો ભાનપૂજાથી આત્માને પરિત કરવો દ્રવ્યપૂજાનું સાધ્ય ભાનપૂજા છે અને અવચર દ્રવ્યપૂજાનો પ્રસંગ નહિ મળતા કેવળ ભાવપૂજાથી ઉત્તમરીત્યા હૃતકૃત્ય થઈ શકાય છે

નનુની પ્રતિમાને અરનોકતા આપણને બહુજ મહત્વનો ઉપદેશ મળે છે પ્રભુની મૂર્તિનું પ્રત્યેક અંગ નિરખતા આપણને વાલુજ શિખ નાનું પ્રાપ્ત થાય છે નનુનું પ્રસન્ન મુખકમળ આપણને પોતાના મુખને પ્રસન્ન રાખવાનો પાઠ શિખવે છે પ્રભુની મધ્યસ્થ આખો આપણને એમ સમજાવે છે કે તમે તમારી આખોને નિકારથી વેચી રાખો આવી રીતે નનુ તરફ એકાગ્રભાવમાં રાધવાથી મનુષ્યને પોતાની આત્મસ્થિતિનું જ્ઞાન થાય છે અને એથી યાજ્ઞસિદ્ધિનો માર્ગ તેને સુખ બા પડે છે

અહીં એક વાત તરફ ખ્યાલ જોવાની જરૂર જણાય છે કે નનુની મૂર્તિમાં નિકાર ભાવ કે મોહનું ચિન્હ નથી હોતું નથી અને જેમ થકે પશુ નહિ કેમકે નનુ ન્યારે વીતરાગ (રાગાગિનિમુક્ત) છે, તો પછી તેની પ્રતિમૂર્તિમાં-તેના પ્રતિબિમ્બમાં-તેની મૂર્તિમાં રાગનું દેવનું કે મોહનું ચિન્હ સમવેજ ક્યાથી ?

પહેલાં આપણે આપણું નક્ષત્ર સ્થિર કરવું જોઈએ આપણું જ્ઞાન એ છે કે સસારના સત્તાપથી મુક્ત થવું અથવા વીતરાગસ્થિતિએ પહોંચવું આ નક્ષત્રને સિદ્ધ કરવા માટે વીતરાગ પરમેશ્વરની કેવી મૂર્તિ આપણને ઉપરોગી થઈ પડે એ તરફ સિયારક સમજ થકે જ પછી વીતરાગ પરમાત્માની મૂર્તિમાં જોઈએ સ રકે હોય, તો તેની મૂર્તિ આત્મચાતિને માટે ઉપરોગી થઈ પડે નહિ નનુનું પ્રભુ ન્યારે રીત રાગ છે તો તેની મૂર્તિમાં જોઈએ સમનન્વ પમારો એ તો નિરાગ નયુક્ત છે એજ પ્રમુખે સત્ત કે નાનો પશુ સમનન્વ વીતરાગ

દેવની મૂર્તિને ઘણું પડી ચડતો નથી, પ્રારંભ કે રાત-દેવદિવ એવા
પરમાત્માને માથે કોઈ ચતુર નથી, તો પછી તેને તથા રાખવાનું હોય
“ ચતુર ” અને અવએવ તેની મૂર્તિમાં પણ ચતુરનો સમ્બન્ધ હોય
એ ક્યાંથી ? વળી પરમસિદ્ધાંત (રૂપત્વ) સત્ત્વગુણે ભાગા દાયમાં
રાખવાનું સંભવેલ નહિ, એ ઉપાડી ચાલ છે એ સહ્ય ક્યાંથી વિમુક્ત
છે, તે પરમાત્મા પ્રભુને કોનો ભાગ કરવાનો હોય કે જેને હાથે તેને
મામાની જરૂર પડે ? ત્યારે આમ હકીકત છે. તો પછી પ્રભુની
પ્રતિમામાં ભાગાનો સમ્બન્ધ હોય એ ખરો !

આ ઉપરથી કોઈ પણ વિચારકથી નિઃસંદેહ સમજી શકાય છે કે
પરમાત્માની મૂર્તિ સર્વધાર્મિકારદિવ, પૂર્ણસાવિત્ર્ય અને ખાનસ્ય
દેવી ભોધ્યે. ત્યારેજ તેનું અવર્ણન આત્મોન્નિસાધક થઈ શકે છે.”

“ ન પ્રલિંગ્યુરિદ્ધારેકદન્તર્ગતોત્પદ્ધતઃ ।
ન કેવલપ્રત્યયપરિરેકાઉચ્છ્રાણી ” ॥

“ ન દાનવાનચ્છરેપ્રાંહવાગ્દકઃ ।
નૃપત્વનકમ્પનોકૃમ્પન્તૈવદવપવચ્ચ ” ॥

“ ન મર્મીરવર્ણપ્રદાનિત્વદાઙ્ગન ।
ન પ્રજોત્કલ્પાદિરિદ્ધિવિગ્ધરામા ” ॥

“ ન ગદ્યજનનસ્થંભત્રિભાગરેહૃતદ્વય ।
ન ભાસદ્દાનકલ્પેદિવિરલોચ્છાસ્થિતઃ ” ॥

“ ભરંભં ભરંભેન્નઃ ભરંભ । ભિરુદ્ધતઃ ।
દેવકેન કલેદ્ધાપ્તઃ કથં કથં ભરંભેન્નઃ ” ॥

“ ભકુરંભઃ કાલકર્મુદ્ધત્તરિ કુરેન્નઃ ।
કલેદ્ધાપ્તઃ કથં કથં કથં કુલકા પ્રદધ્મન્ ” ॥

“ ભવદ્ધત્તરં નરકુદેરિત્તરંભેન્નઃ ।
મન્ની કલેદ્ધાપ્તઃ કથં કથં કથં કુલકા ” ॥

“ કલેદ્ધાપ્તઃ કથં કથં કથં કુલકા પ્રદધ્મન્ ।
કલેદ્ધાપ્તઃ કથં કથં કથં કુલકા પ્રદધ્મન્ ” ॥

પ્રકરણ ૧ :

SPIRITUAL LIGHT.

broad-minded wise persons should understand, constitute the rules of good conduct. (21-24)

૧લીય દેશીય—

સાચાર.

= સોશાયલિસ્ટી અને રાજાવાદી સ્વમાત્ર. મંત્રીર પ્રજાસિદ્ધિ
બીજાના કામમાં જાન લેવાને તત્પરતા દર્શાવતી એ મુદ્દાસિદ્ધિ, બીજાના
કરેલા ઉપકારોને પાલનમાં રાખવા એ કુતર. જેથી પણ નિન્દા કર-
વાનો ભાગ, સંપુરણનો પરિણામ અનુભવી પાંચ વચનપ્રકારો,
કરેલી પ્રતિજ્ઞાનું નિર્વહન, ખરાબ રત્નો અને ન ઉપયોગી, એવાં માને
વધાસિદ્ધિ દબાવે અને કરેલા, આચરણનો ભાગ, સુપ્રોચ્છ કાર્યો માટે
વિવેકપૂર્વક દૈવ આમદ, આપણના વચને અદીનતા, સંપત્તિની દૃષ્ટિમાં
નમતા, એટલાંબોના માથે ઉપર આવવાની ઉચ્ચ આકાંક્ષા, સરગતા,
પ્રજ્ઞતા, સંપુરણ, મુદ્ધ વિચારકતા, શકસંભવ (ધર્મવિરુદ્ધ)
અવહારનું પાલન, સર્વત્ર ઉદ્વેગાનું અનુસરણ, એ વચેરે જાનને
સાચારમાં દુષ્ટિમાનોએ સ્વયં ઉદ્ધારદુષ્ટિથી સમજવાની છે. —૨૧,
૨૨, ૨૩, ૨૪.

ત દિ મોતિમન્તરણ યોગ્યરોહ—

સ્વર્ગીયનં કાંદુચ્છનુવર્ત્તતિ સમ્પાદયેદ્ યોગ્યપથારુદ્ધુઃ ।
તદેતદેતેન વિચારકાણાં મનોહુવાં સ્પષ્ટપ્રમાણં સ્વાત્ ॥ ૨૬ ॥

From this, it will be clear to those who think
to what moral height a man who wishes to tread
the path of yoga, must raise himself. (25)

નીતિય મહત્વ—

" ૨૬૧૪ ઉપર સ્વચ્છતા અતિશયવાચક મુદ્ધે સ્વચ્છતા જીવનને
જોડી ઉચ્ચનીતિવાનું જાગરવું જોઈએ, એ વાતના સ્વર આશીર્વાદ ઉપરથી
વિચારકીય મનુષ્યોના હૃદયમાં જે આલેખિત થયે તેના જોઈએ"—૨૬

भय चतुर्य कर्त्तव्य तप —

बहुमकार तप आमनन्ति युक्त यथारक्ति तपो विधानम् ।

देहस्य शुद्धिर्हृदयोज्ज्वलस्य विधीयमानस्य विवेकपूर्वम् ॥ २६ ॥

As tentatives are of various kinds a person should practise them according to his capacity. If the vastenities are properly practised they purify the body and ennoble the mind. (25)

ਸ਼ਾ. ੧. ਕਰਾ. ੧੪—

74

‘ તપસ્યા અનેક પ્રકારા મળાવનામા આત્મા ઓ શક્તિ રમને
તર કરેગો જોઈએ વિવેકપૂરક તર રચાયો ઉત્તમોત્તમ એ ફળો આપ
વાન છે તે બ ફળો-શરીરનુ આરોગ અને હ રત્ની નિમરના ’-૨૧
નિર્ણય—

તસને નજી વિનગોના ચપુ વિજડા કરી રાખે છે તે નજુ રિ
માત્ર-ચારીરિક તર નાચક તર બા માનસિક તર છે ભગવદ્ગીત
ના પદુ બા રીત તરના તરના ॥ ૪૪ ॥ એ બુદ્ધો રૂઝ મેં અધ્યયન

देवदेव ॥ गुरुन शैवमात्मनः ।

॥ १४ ॥

* अनुसूचित जाति एवं अनुसूचित जिलों के निवासियों के सम्बन्ध में ।

[illegible]

मन प्रभ - भौतिक धर्मन स वैनेष्टु ।

[illegible]

૧૯૬૬ ના ૭ - ૮ ડિસેમ્બરના રોજના હાઈ ના
રુદ્ધિ સંબંધ, મતભેદ અને અગ્રિય એ સારીરિક વાળ

નીચેના રૂપાંતરો સુધારવા માટે નીચેના રૂપાંતરો સુધારવા માટે
નીચેના રૂપાંતરો સુધારવા માટે નીચેના રૂપાંતરો સુધારવા માટે

મનની પ્રક્રિયા, પ્રધાન-વ્યવસ્થા, શુભધ્યાન, આત્મસંયમ અને શુદ્ધ-ભાવના એ માનસિક તપ છે.

પ્રકાશનારૂપી પણ તપના બેગે પડી રાકે છે. જેમકે—સાત્ત્વિક તપ, રાજસ તપ અને તામસ તપ આ ત્રણ બેગે ભગવદ્ભીષામાં શી રીતે વર્ણવ્યા છે, તે જોઈએ—

“ ધનુસા વરસા નમ ઉત્પન્નિવિવ ઝરઃ ।
ભક્ત્યાઘાસેનનુકુલ સ્તરિવક વારવર્ણે ” ॥

“ સ્ત્રીકારભાવનૂતાર્થ તપો દનેન પંચ વત્ ।
કિચિતે તપિહ પ્રેક્ષ્યં પિંગ્લ વતમનુવત્ ” ॥

“ મુઠ્ઠપ્રદેષ્યડકન્યે વત્ સોદસા કિચિતે તપઃ ।
વસ્ત્રોત્સારનાર્થ વા લપનલુપ્તદુનત્ ” ॥

અર્થાત—ઉત્તમ મહા વડે અને રૂપની આકાંક્ષા વગર જે ધારીરિક, વ્યભિક અને માનસ તપ કરવામાં આવે છે તે સાત્ત્વિક તપ છે.

સન્કાર, માન, ખ્યાતિ મેગવવા માટે અને દંસપુત્રા જે તપ કરવામાં આવે છે, તે રાજસ તપ છે.

હૃદયાથી અજ્ઞાનકલેશરૂપ જે તપ કરવામાં આવે છે અને બીજાનો નાશ કરવા માટે જે તપ કરવામાં આવે છે તે તામસ તપ છે.

આ તપના ત્રણ પ્રકારોમાં સાત્ત્વિક તપ એજ વાસ્તવિક તપ છે. એનાથીજ આત્મકલ્યાણની સિદ્ધિ છે. રાજસ અને તામસ તપ તે નામ-પ્રાપ્તિ તપ છે. એનાથી પરમર્થ પ્રાપ્ત નથી. તપની અંદર ખાસ કરીને સાવધાનતા એ રાખવાની છે કે દંભ, અહંકાર અને કોપનો સ્પર્શ તેને થવો ન જોઈએ. તપનું અશુદ્ધ કોષ છે, તપનો નિકાર અહંકાર છે અને તપનું રાસ દંભ છે. એ ત્રણથી મુક્ત રહેવામાંજ તપની મહત્તા, વાસ્તવિકતા અને મેગવરના સમાવર્તી છે.

તપપુષ્ટિ—

કિંચિદ્ વ્યયાયાયપિ સમ્પ્રવન્ત્યામનાદરસ્ત્ર ન સંવિધેયઃ ।
અભ્યાસતોઽગ્રે સુકરં તપઃ સ્યાન્ કષ્ટાદ્વિના કર્મ ન હન્યતેઽપિ ॥૨૭॥

to its contact with the body. Therefore the wise should practise austerities to attain that state where the need of food etc., vanishes (29)

તપશ્ચં કર્તવ્યમ્—

“ ખાતું એ આત્માને વાસ્તવિક પદ નથી, એ તે શરીરની સંપર્કનું ફળ છે. એ માટે ‘અન્નદાર’ પદ (જ્યાં ખાતું, પીતું, રમતું નથી, એના અતિમ યાત્રાવસ્થા ૫૨૧૧૫ બે. ૫૨૧૧૬) ને એકવચન તપને અન્નાદ દરેક કુદિમાનેને યોગ્ય છે.”—૨૬

શરીરં તપઃ કર્મણ્—

न यत्र दुष्यान्मुपस्थितं स्याद् योगा न हानिं पुनराप्नुवन्ति ।
क्षीणानि न स्युः पुनरिन्द्रियाणि कृष्यान् तपस्तन् मुविचारयुक्तम् ॥ ૩૦ ॥

These austerities should be performed with pious thoughts so that nothing distracts the mind and also the resulting powers (of body, mind and speech) and senses are not impaired. (30)

તપ કેવો કરવો ?—

“ જેમાં દુષ્યાન શક્ય નહિ, નન-વચન-શરીરના સેવે બંધાય નહિ અને રિન્દિતેને રૂઢિ પદેને નહિ, એવો કુદિચાર ૫૨૧૧૬ તપ કરવો જોઈએ.”—૩૦

શરીરવાદર માત્રાપરિવચન—

यनस्य हेनोरथरा नियोगे सन्नामिनः संनहने पुनश्चान् ।
उभे आत्मोपनिममदन्तु तसो यथायत्नया नैव चियन् ॥ ૩૧ ॥

It is surprising that a man suffers from leprosy for the sake of wealth or in executing his master's orders; while he is unable to practice the yoga etc.

according to his capacity with a view to uplift his soul (31)

नये नदि करनी निरे आशय प्रदर्शन—

रामचन्द्राचार्य (३१) (३२) (३३) (३४) (३५) (३६) (३७) (३८) (३९) (४०) (४१) (४२) (४३) (४४) (४५) (४६) (४७) (४८) (४९) (५०) (५१) (५२) (५३) (५४) (५५) (५६) (५७) (५८) (५९) (६०) (६१) (६२) (६३) (६४) (६५) (६६) (६७) (६८) (६९) (७०) (७१) (७२) (७३) (७४) (७५) (७६) (७७) (७८) (७९) (८०) (८१) (८२) (८३) (८४) (८५) (८६) (८७) (८८) (८९) (९०) (९१) (९२) (९३) (९४) (९५) (९६) (९७) (९८) (९९) (१००)

नयामित्रीया ज्ञानव्यति—

इदं सन्त, प्रविष्टान् च तन्मयिण्यो भवन्त्येव भावः ।
विचित्ररूपान् च कर्मसृष्टिस्तद्वागम्यभविषु न युक्तम् ॥३२॥

नानाविधस्यादुरमप्रवृत्तभावापभाग प्रविश्यमान ।
प्रवृत्तव्यवस्थामाभवात्तदा का रत प्रवृत्तव्यात् ॥३३॥

The writer here the truth is brought home to us that this phenomenal world is terrible like combustion and the results of the burning forces are comprehensible in such terms, the case it is not proper for a human being to know, the worldly pleasures like arrows.

We will remain transmigrating from this life to another in this world if it is possible to attain liberation by any means and the liberation is not possible.

नयामित्रीया ज्ञानव्यति—

इदं सन्त, प्रविष्टान् च तन्मयिण्यो भवन्त्येव भावः ।
विचित्ररूपान् च कर्मसृष्टिस्तद्वागम्यभविषु न युक्तम् ॥३२॥

પ્રકરણ-૧]

SPIRITUAL LIGHT.

પ્રકારની છે, તે પછી વિશ્વભ્રમમાં શીડાની જેમ રમું, કંઈ રીતે બાજબી કરી શકાય ?"—૩૨

"નાના પ્રકારનાં સ્વર્ણરૂપ રસવામાં ભોળાને એ આસ્વાદ કરવા રહેતાં શરૂ થોડા મગ્ન થતો હોય તો જતાવો ! સંસારમાં જમણું કરનાર કોણ રહેશે ?"—૩૩

મહાવન્તરેષ તપો દ્રઢયતિ—

અન્તાઃસરીરં પ્રચરન્તિ કર્મમત્યર્થિનો ગુભ્રદનન્તઃપાંઃ ।

અન્ન પ્રવેશ્ય યદિ પોષણીયા નાન્ન પ્રવેશ્ય યદિ શોષણીયાઃ ॥૩૪॥

Enemies, very powerful in the form of karmic force, reside in this body. Food should be taken if they are to be nourished and avoided if they are to be (literal) destroyed. (૩૪)

પ્રકારાન્તરંથી તપત્તુ દૃઢીકરણ—

"સરીરનો અંદર (સરીરરૂપ કિષ્કાન્તી અંદર) અનન્તમગ્ન થવાનાર કર્મરૂપ ઇન્દ્રિયો માણ રહ્યા છે. તે દુરભને એ પુષ્ટ કરવાનો છતાં હોય, તે સરીરરૂપ કિષ્કામાં અન્ન પહોંચાડું. શરૂ તેઓને સોષી નાંખવાનો વિચાર દેવ તો અન્ન ન પહોંચાડું. "—૩૪

ભાવાર્થ—જાણીતી ચાન છે કે અન્ન ઉપર સરીરનો આધાર રહ્યો છે. સર્વથા અન્નના અભાવે સરીર ટકી શકે નહિ. આમ વિચારનાં આ મ્લેક આલેખકારિક પદ્ધતિએ પણપણ સમજી શકાય છે; પરંતુ આ મ્લેકાનું આલેખકારિક સન્દેશ પણ વસ્તુસ્થિતિ ત્યાંપણે એ છે કે—વસ્તુસ્થિતિ-સ્વપુણ્ય જાણીને જે ખાનપાનમાં જોઈ શકાય તેમાં આવે છે, તે ખાનપાન, સરીરની અંદર અન્નને વગતી રહેલા કર્મરૂપ ઇન્દ્રિયોને પહોંચે છે, અને એથી તેઓ પુષ્ટ થાય છે; પરંતુ અનુભવ રાજી-સરીરને ભાડુ આપવાની કુદિએ, એક ખાડો પૂરાની દષ્ટિએ જે ખાનપાન લેવાય છે, તે તે કર્મરૂપ ઇન્દ્રિયોને પહોંચું નથી, અને એથી તે ઇન્દ્રિયો નિર્જીવ થવા લાયક છે.

વિશેષરોત્થા તપમ ઉપયાગિનામાપેદ્યતિ—

મમ્પાન્તિથેત્ તપઆદરેણ કૃષ્ટસ્ય સમ્યક્ મહનસ્વભાવ ।
વહુમસંજ્ઞે ફલવાન્ તદા સ્યાદ્ રોદ્રો ન ચ સ્યાદ્ ધરણપણાઽપિ ।૨૦

If the lesson of endurance be learnt through the practice of the Yoga it becomes useful in many ways even the pangs of death are lessened thereby (૨૦)

વિરોપત. તપની ઉપયોગિતા—

તપવડ કે ને આરી રીતે સદન કરવાનો હોનેશ જો રતન ।
પાનો દાવ તો તે ધો રસી ઉરો પી થઈ પડે છે એ નિશ્ચયે રતન
છે એ સિવાય મગજનો રસમ રત અતિશય રત નહિ થાય
સમાવિષ્ટ કે રસાર થાય છે —૨૧

જ્ઞાનાર્થ—૧૨૦ગી યોગીને તરફ ઉભા રાખવામા આવે છે
અનુ કારણ કે જે એજ મગજ છે કે તપમા એજોને ઠાવતું મુખ
મગજુ રાવ અસમરિત છે એ કે જોને હોનેશ જો નુખડી રાવ
અન પી રીધા દાવ તો એજો ના નો નાજ ખની રાવ નહિ અમ
રમાન આપણા શરીરને રજુ આવને તત્ત્વથી જો સદનડીક જનમ
દાવ તો અતનુત મુન્દારીના રસી રાજ વખતે ખાવા પીવાનું નહિ
નગતા તથા પનેથી રાજુ વાજુ આવરતુ આવતા નમરાઈ થાય નહિ અને
કટના હોય પેનપૂર આગવી રાવ અતુ જ નહિ નિન્નુ આપ
નોનરવા વખતે રજુ ખનના સમાવ જનમ પી રાવ તેનજ મરણનો
રશીના રજુ નનરતમજન કરવા જો ન આનમય નેગલી રાવ
રોડે તપની કેવી અવતર

તપ પ્રકાર —

શુદ્ધિ સક્રદ્ વા રમરતિના ર-વદ્નદ્વિનિવત્તવત્તુધિવા ।
તિવ્યાવનાનામાપિ માદરના રા વદ્ધાતિના સાપિ તપસ્વરૂપા ॥૨૧

Taking one's meal once a day, taking flavourless meals, eating less than necessary, taking temperate meals and the eating of very delicious food with indifference—these are varieties of Tapas. (36)

તપના પ્રકારો—

“ એક વાર ભોજન કરવું, અથવા રસ વગરનું ભોજન કરવું, વધારે ઓછું ઉણું રાખીને ઉકડવું, અથવા અનેક પ્રકારની ભોજન વસ્તુઓ ઉપસ્થિત રહેને ઓછું વસ્તુ પરિમિત વસ્તુઓથી ચઢાવી લેવું. કિંવા દિવસ ભોજનને પણ આસક્તિથી નહિ, કિન્તુ સામભાવથી આરાગી લેવું, એ તપ ” તપ એ—એ તપા તપન. પ્રકારો છે —૩૬

મહાહરયમ્—

गादृष्यस्य दन्दांकरणं तपोऽस्ति प्राप्तं रहस्यं तपसोऽत्र सर्वम् ।
धन्या रमन्तेऽत्र विवेकदीपमोद्भासितात्मोन्नतिरेतुमार्गाः ॥ ३७ ॥

Lessening bodily desire is the very essence of Yoga. Blessed are those who tread the paths of spiritual development illumined by the light of discrimination. (37)

Notes:—Jiva and Karma are acting and reacting on each other from times immemorial. Our Karma gives rise to certain consequences; it is thus brought to an end; but it produces other Karmas which, as it were, inherit the legacy left behind by the predecessor and further carry on their work. This is called the *Asrava* i. e. the influx of Karma. The Karma of almost all beings are of this type i. e. they are not eradicated by being fructified but lead to an inflow of fresh Karmas. Therefore the first

object of a Mumukshu (one who aspires after Moksha) is to stop this inflow of Karmas which is called Samvar. Asrava enmeshes the Jiva in ignorance or ignorance from this he can never be free unless the inflow of fresh matter is put a stop to and secondly unless the previously accumulated matter is nullified. It is only after the achievement of these two objects that a man may be said to be on the path of Moksha. The first step is as is just now observed that of stoppage of Karma (Samvar)

After it is successfully practised the next stage to be reached is Virjara (eradication or annihilation) of the forces of Karma that have previously forged fetters round Jiva. Now these Karmic forces have a twofold aspect. Jiva has got an outwardly physical vehicle in the form of the body and secondly Jiva has got another functioning in the form of mind that is assisted by the five senses. Not only do the Karmic forces regulate the physical body but also penetrate and overcome the inner inner senses and the mind. It is necessary to get rid of both these kinds of bondages. Tapas (austerities) are therefore enjoined by the Jain scriptures. Tapas is calculated to enable Jiva to destroy the meshes of Karma of both kinds. Hence as we shall presently see Tapas is divided into two heads outer austerities or those pertaining to physical environments or lower Karma Pratikriya and inner austerities or those pertaining to higher or more subtle Karma Pratikriya. The first kind of Tapas is calculated to bring about the annihilation of the body which is otherwise externally

inclined to indulge freely in the worldly pleasures. The control of body is a preliminary step to the higher one namely control of mind. It is now scientifically proved that food and other outer environments are principal factors in moulding and shaping the mental temperament of man. Our scriptures have therefore laid down very strict rules regarding food, bedding or other physical necessities. After the purification of the lower Karma Prakritis there follows the refining of the higher ones which is called the Innerpsychic austerities. The higher and lower prakritis act and react on each other, therefore a purification of both is imperative.

The importance of Tapa is recognised even by the Westerns. In India the six Darshanas have all ways emphasised the utility and necessity of Tapas. In the west, also we see the same phenomena. During the medieval times the Hindus, the Mahomedans, the Roman Catholics and others thought Tapas to be the condition precedent to the attainment of higher life. The several monastic orders that spring at various periods were primarily for enforcing this principle. Even in these days it is admitted that a full control over physical and mental senses is necessary if man is to reach Godhood and this control is nothing but Tapas. In short the value of Tapas has been recognised upto now by all. What Jainism does, is to explain the principles rationally and thus to place a strong basis; while others seem to have recognised its value but they made no attempt to

rationalise the system and bring it within easy reach of even a tyro travelling on the path of Godhood

Fasting from a religious stand point has been one of the physical means of purifying the *Schēṭi Uṣṭhā* or Karma dress over the Soul to remove obstacles from the way of the spiritual aspirant. In the hands of a physician it is a most reliable means of getting the body rid of the bodily poisons—toxins or detoximizing the system

In the hands of experts both spiritual and physical the fasting is a valuable weapon in the hands of irresponsible quacks it is a dangerous weapon of destruction

We shall try to study both the aspects of fasting the spiritual and physical According to the teachings of the *Āyurveda* just as the *ātma* has three fold aspects of *Sat Chit and Ananda* the matter the *prakṛti* it has threefold manifestations action of *Satva Rajas and Tamas* Every object in nature has one of these *gunas* in prominence The soul is divided and classified according to the *gunas* the nature of the Karma *Prakṛtis* and the soul affects the body according to its prevailing *gunas* Not only the seasons of the year have their influence on these *gunas* but the different parts of the day have their influence on these *gunas* also

In determining certain austerities the man can understand the distribution of *gunas* in his body In certain religious practices these austerities are

essential, have the rigid observing of the fast on certain days and during period of the year. It is thought, *gurus* affect certain emotions and thoughts of man. The *Vishva* and *Manasa Upadhis* or *Karmas* Purificatis of the man. The rationale of fasting is chiefly and principally to purify these higher *Upadhis* or *Karmas* Purificatis through the purification of the lower *Sthula Upadhi* or *Karma-Prakrati*. The purification of the *Sthula Upadhi* or *Karma-Prakrati* is much assisted and facilitated by the recital drop of certain *mantras*. These *mantras* work from above downwards, from within outward, from *Sukshma Upadhis* of *Karma Prakratis* to *sthula Upadhis* or *Karma-Prakratis*. This method of religious spiritual purification could be supported upon many clinical observations. Many drugs are known to produce certain physiological and psychic effects. So are many articles of food proved to have produced certain physiological and psychic effects on the body of the patient. From the standpoint of a health-culturist the fasting has now a days a wide application and far-reaching effects. Clinical observation of cellular pathology supply ample evidence in the support of fasting as a powerful weapon of pharmaceuticals.

The difference between fasting and starving.

* It should be carefully noted that fasting as usually does, not mean the same as starvation. In fasting, the body merely subsists upon its surplus accumulations, and upon the tissues up to a point at

which it would be impossible to abstain from food further without actually depriving the body of the means of sustaining life. As a general thing one can fast for a number of weeks before he reaches the point at which starvation begins. One will *starve* when the body is in actual and direct need of food or of some special elements without which life cannot be sustained. As a matter of fact, many people undergo a process of partial starvation even though they may eat in great abundance of a one-sided diet which perhaps contains a surplus of some elements but a deficiency of others. The deficiency of the latter will result in what might be termed partial starvation. If these same elements were entirely lacking a man could not live even though he had the privilege of eating great quantities of some other elements. In some cases an individual actually grows stronger during a fast, but if he continues to fast indefinitely he will finally reach a point at which starvation begins. This, however, will in most cases not occur until practically all of the fatty tissue and much of the muscular tissue of the body has been consumed as well as some of the other tissues as of the liver and spleen. As a general thing the brain is sustained and nourished on the wasting tissues of the body to the very last. Fasting is particularly valuable in cases in which the digestive system is disordered or in need of a rest and the blood is charged with impurities.

To sum up therefore one may fast for weeks without starving though of course if the fast is

continued too long starvation will begin. When the heart-beat becomes alarmingly slow and one becomes exceptionally weak, it is time to stop fasting. It is important to remember that this point will be reached in some individuals long before it would be in others.

Fasting is not starvation. Fasting is purging the physical system of its impurities and readjusting, regulating its vital currents. Starvation is withdrawing nourishment to the system it is killing the system. In fasting there is a double action, twofold activity. There is the causing of adding impurities from without and there is the will form within, which brings about circumstances that throw out the impurities from within. The soul, the individual, places himself in an attitude, an atmosphere, an activity, in which the higher upadhis or Karma-prakritis throw themselves in harmonious vibration with the object of this spiritual aspiration. This harmony re-acts on the lower upadhis or Karma-prakritis by reflection. The mental and Atmic attitude of the individual, the recitation of Mantras, the meditation of a spiritual subject, the contemplation on a spiritual being, help in purging the system of its undesirable toxins.

It goes without saying, the more highly civilized the human being, the more sensitive and delicately balanced is his cerebral machinery. The more sensitive the cerebral machinery, the greater the risk of being overthrown and disturbed on slightest provocation,

irritation, unhealthy substances, toxin, in the blood poison the fine and delicate nerve-fibre, and disturb and check cerebral activities. Inflamed intestinal nerves set up a reaction of their own clashing with voluntary activities that we initiate in the brain. Irritated nerves are like so many goads constantly and harassingly pricking a quiet horse, who being thus pricked fails to understand which way he is required to go. He goes in a direction his master does not want him to go. The aim of fasting is to remove these irritating substances from the system which do not allow the brain to obey its real master and make itself loyal to its lord and thus render it a useless and mischievous instrument.

It cannot be emphasized too strongly that over-feeding is always an injurious process whether the over-eater is well or ill. When we eat more than we can digest and assimilate the undigested portion in passing through the intestines constantly throws off poison which is absorbed into the blood stream which then devitalizes and renders impure. The nervous system thereby is taxed and the reserved forces of body called upon to get rid of this surplus of food and in addition the poisons have the effect of depleting that exuberance of life that makes a man full of vim, energy, sap and force.

We shall study this question of fasting from another standpoint. In accordance of the views of the Modern Science the body is a self-republic and

cell-colony, wherein all cells are united by Law of common well-being—the organic life.

The requirements of body are as much the requirements of the cells as the requirements of the army or the city are the requirements of the soldiers or the citizens.

The body—the cell requires to be healthy and happy. If the individual cells are healthy and happy. The body inquires over and over that the cells may have oxygen. The body requires that the cells should get rid of their carbonic acid gas. The body may get rid of its carbonic acid gas. The body gets rid of its excretions and excretions. The cell may get rid of its excretion and excretions. The body eat and drinks that the cells may be nourished and supplied with food and water. The cell requires, eats, digests, assimilates, secretes, excretes, works, rests and multiplies. It is healthy or diseased.

When the cells are overloaded with organic refuse and waste and are unable to eliminate them, the cellular function deteriorates and the whole body suffers. Rheumatism, Gout, Dyspepsia, Pneumonia, and other diseases are apparent instances of such inability of the cells to throw off their waste-toxins. The fasting in such cases is really an immediate and unfailing successful remedy.

According to Jainism, Tya is classified under two kinds, Bhya (external) and Ahimsa (internal). The one refers to the restraint of the physical body and the other to mind. The Bhya is again

subdivided into six kinds viz (1) Anashana
2 Avamodaya 3 Vritiparisankhyana, 4 Rasapantya
5 Sambuta 6 Kayaklesha again the Anta
rang (Internal) is subdivided into six types—
(1) Pravachitta 2 Vinaya, 3 Vavavriti 4 Sub
dhyaya 5 Vyutkranta 6 Dhyana

(1) Anashana means fasting. It is intended
for the sense organs and withdrawal of desires
from and attachment to bodily pleasures. Av
amodaya means avoidance of full meals. It em
phasises the mind as well as the body and also acts as
a cure in removing the causes of various diseases.
3 Vritiparisankhyana refers to restriction pertaining
to diet is reducing the number of eatable things and
receiving them from certain quarters at a certain
time and also from particular persons of high purity.
4 The fourth Rasapantya signifies abstention from
taste and titillating articles. They are milk curds,
ghee, salt and oil and clarified butter.

Kayaklesha means the endurance of physical
troubles. An aspirant after Moksha must practise to
refuse many comforts without losing the balance of
mind. He must equally bear both heat and cold
etc. Samstinata means the withdrawal of the senses
from their respective objects. He would thereby be
enabled to cultivate the habit and spirit of renuncia
tion. He would be free from all temptations and
be able to subjugate passions and also regulate his
thought, speech, body and to ascertain whether the
path of the future goal is free from all hindrances.

(Antaranga):—Prayashchitta means doing of penance in expiation of faults committed through pride or negligence. It equals the moral confession to the holy guru, of the sins and crimes one may have done. He accepts the penalty imposed on him by a guru, and pledges himself not to repeat his crimes. Vinaya means eagerness to pursue right faith, right knowledge, right conduct and proper restraint. It signifies reverence to those who are superior in knowledge, belief, conduct, and austerity. Vajravratya means rendering the services wholeheartedly to the old, infirm and sick sadhus. It includes the service to humanity at large whereby one works off his Karma and achieve purification of the heart. Svadhyaya includes the study of Jain scriptures, imparting instructions to others, resolving doubts to a guru, repetition, thinking over again and again with a concentrated mind the lessons and to read religious stories from the scriptures. Nyasa means non attachment to the body from discriminating Atman from the body. It is the Nityanitya Virka of the Valantia. Dhyana means meditation. It is classified into Arta, Raudra, Dharma and Shukla which will be explained hereafter in the notes on Dhyana.

The spiritual teachers have prescribed rules of austerity based on scientific principles in order to bring the roving mind under control and to facilitate the practice of contemplation, the chief essential for Moksha.

તપોરહસ્ય—

લોપુપતાને મન કરવી એ તપ છે—એમાં તનુ તમામ રક્ત આની જળ છે જેઓના હૃદય-બનનમાં મિલેકરૂપ ત્રીપ અદ્ભુત્ત સાધક માગેને પ્રકાશિત કરી રહ્યા છે તે ધન્યનાં પાત્ર મનુષ્યો જ તપમાં રમણ રહે છે —૨૨

વિશેષ

દૈવક દટિએ પણ તપ નાજકારી છે એમાં કમ પણ નિષ્ઠે એક ઉપનાસ કરવાથી ઉરનો ગામ માર થઈ જાય છે રોજના ખેર અને નિમા ન મનુષ્યોના બાહરી જ અંદર પેગમાં બરાનનો દોષ છે તે પાણિ ઉપનાસની મળી રહે છે અને ઉપનાસના પારખે ફક્ત ધીમિન હૃદય નેનાથી ન મારે તેવી આરતા પેટ રહેતી થાય તથા શરીરમાં આરાયો જનમ થાય છે

આજ ૧૩ મુરોપ અમેરિકાના રાષ્ટ્ર શામા નાના ઉપનાસચિન્તિત્સાધયો ઉપનાસ છે નાઓ એ મિત્ર ત છે કે આરોગ્યપાપને માત્ર ઔષધોત્તેન તા ના નિક ચિકિત્સા નધુ ફાપલામ છે અને તે ત્રાહિત ચિકિત્સા એ ઉપનાસચિન્તિત્સા છે ખરા જૂખનો અનુભવ આ અન્તો રવા કરવાના કે મન છે આયુરેકનો પુત્ર અજ મને છે કે— લગન પરમોગમ

જ્ઞાનપ્રકાશના રખુ ૩ ને રહ કરવાથી ગામ ૧૮ થાય છે જ રાશિ નીમ થાય છે તેવી રીતે નની મળે છે અને જૂખ ની રીતે છે નાન-નિમ-રની વિમળ પ્રામા જે તે એમાં થાય છે તેજ રોનેન મૂળ રહેતી એન આયુરવેદો મિદ્ધા ત્યારે જો એ છાએ ત્વરે જો ની ન ન રમ રાતે રસ થાય છે ની નથી કે—કનથ રેનનો રસ થાય છે અર્થ રસ રસથી ઉપનાસુજ નાન રસનુ છે મુલના રસ અ રાતુ મનવન કરવા ન નુ છે અન્તિ આ રસ રા રાના ન રાતે રાન (ઉપનાસ) થો ત નરિય રિમ આવી રસ છે

૧૯૯૯ ને રો સિન્ધુ ૩ ને રિ રે ની આકાશ થાય નર ને રી , ૧ રો નર ન રા રા રા રા

રોમને સમાવવામાં આવી જાય છે અને એ સિદ્ધિના આધારે તે માણસ નીરાશ થઈ જાય છે.

પણ એક પાશ્ચાત્ય પ્રકારે એ પોતાના સ્વાનુભવથી એ સિદ્ધ કરી આપ્યું છે કે અનેક પ્રકારના રોમને દૂર કરવામાં ઉપવાસચિકિત્સા એ રામબાહુ પ્રયોગ છે. અનેક યુરોપીયને એ વધુ વખતના પોતાના રોમને ઉપવાસથી હાંસી આપ્યા છે. ૧૮૩૨ ખરનર મેકડેન્ગ પોતાનો ઉપવાસ-સંબંધી સ્વાનુભવ જણાવતા કહે છે— “તેઓ એમ સમજતા હોય છે કે ઉપવાસ કરવાથી યરીરંગન ધીવ્ર થઈ જાય છે, તે તેઓની તે શૂંધ છે.” પ્રકાર મહાત્મયનુ કહેતું છે કે—સ.૧ દિવસના ઉપવાસની વપસામાં સાવમા દિવસે મારા યરીરંગના જે ખાતસર જણાવે. તે અને પોતાનેજ આશ્ચર્યજનક લાગે.

એક યુરોપીયન લેડીનો પ્રકરણ. રોમ અનેક ઔષધોપચારોથી બ્યારે ન મટતો, ત્યારે તેણીએ કાલીસ દિવસના ઉપવાસો કર્યાં, આથી તેણીનું યરીર નીરાશ થયું.

લોડ ટેનરે એકવાર કાલીસ ઉપવાસો કરી યુરોપ, અમેરિકાની જગતના ઉપવાસજનિત અનેક પ્રતો બતાવો આપ્યા હતા. અમેરિકાના મુખસિદ્ધ લેખક માર્ક ટ્વેનને ઉપવાસ સંબંધી યુરો વરજ બહુ વિશ્વાસ હતો. તેઓને બ્યારે જ ન એવમ ઉત્પન્ન થઈ. ત્યારે તેઓ વરજ ઉપવાસ કરતા અનેરિજન અપેક્ષા સિદ્ધિએજ નામક મુખસિદ્ધ લેખક મવાસરે ઉપવાસથી પડેલા પાત્ર ઉપર ને સિદ્ધાન્તનો પ્રચાર કર્યો છે.

સકુધી વધારે ઉપવાસ. વિશ્વક કુસિલ નામક એક યુરોપી દવા. આ દવાને જાહેરરોગો રોમ હતો અને આપું યરીર સ્થિત થઈ હતું; પરંતુ તેઓ તેનું દિવસો સુધી ઉપવાસો કરી કેટલી યુગરેથી તનુરક્તી પ્રજા મેનથી રાખ્યા.

આથી રીતે યુરોપ, અમેરિકાના નેકેટા આદમીઓ કાલીસ કાલીસ અને પાંચ પાંચ ઉપવાસો કરી જઈતા. વરમી. કોંમન વરે પેર રોમથી કુદા થયા છે. એવા કેટલો પત્ર કે જેઓને મટે મેટા મેટા પ્રકારે એ પત્ર કવ્ર ખાંધેલી રાખ્યા, તેઓ ઉપવાસની ચિકિત્સાથી મારોજ મેનથી રાખ્યા છે.

આચાર્ય શ્રીકૃષ્ણેજ ઉપરામ્ય વસ્તુવિષ્ણુ ઉપરામ્ય છે. એને જાત
જાને અરોગ્ય એવા ઉપરામ્યથી પ્રાપ્ત થાય છે. સારાંદિક અને અતિથિક
એ જાને મધ્ય એવા ઉપરામ્યથી દુઃખ થાય છે.

મય વશનં કરતંત્વં મુનયસ્તે પ્રસ્તુત્વન મુનિ કિમતઃ પરિવેષયતે—
સયમ્કર્મસયનોગ્વર્ગો મવાધિનન્દા રમકં દિગ્મનિ ।

મહાનસામ્નાગ્વપિદાસિ હંતુરહો ! મહાશરુણ વપ મોહઃ ॥ ૩૮ ॥

Absolution is obtained through the destruction
of all Karmic forces. Those dallying with the plea-
sures of this world dislike it. The only cause of
which is deep ignorance. Oh ! terrible, tremen-
dously terrible is this infatuation. (૩૨)

પ્રાંચમુ' કંતંભ્ય—

મુકિત્વદેય.

" સમમ કનેને. હવે વેવ. થી મેમ પ્ર.મ થ.વ છે. આ મેમને
અવલિનન્દી લેશે પસંદ કરે. નથી—એન. ઉપર એમને અશ્વિન્દેય
દેવ છે. આમ દેવમાં એમને અજાનસાત. અવજ કારણ છે. અહા !
મેમને પ્ર.મ.વ અરેખા અનિતવર છે "—૩૮

કે મુક્તિ નિશ્ચિતિ ?—

સંસારભોગે મુલમદિતીયં ચે મન્વતે લુપ્તવિવેકનેચાઃ ।
નિઃશ્વેસં લે સમપિસિપન્ન આશ્વર્યપાત્રં ન સર્વાં મવાન્તિ ॥ ૩૯ ॥

Those blinded by ignorance who believe unpar-
alleled bliss in worldly pleasures completely disregard
Absolution. The wise have no cause to wonder
there (૩૯)

જુગિને નિન્દે ॥ ?—

" વિવેચન નેને હુપ કરી નેરેલા નેએ સંસારના ભેદમાં
૩૮

Whatever happiness is conceived to exist in the enjoyment of worldly pleasures is nothing but misery, because it is produced by the Karmic forces, transitory, full of misery, and of less value. (42)

સંસારનું મુખ દુઃખ છે—

સંસારના ભોજેમાં જે મુખ અનુભવાય છે, તે મુખ વસ્તુવઃ દુઃખ છે; પ્રશ્ન કે તે કમંદી ઉત્પન્ન થતી છે, સંયત્તર છે. દુઃખમિધિન છે અને દુઃખ છે —૪૨

ભાષા—સંસારપ્રપંચમાં વ્યવહારદષ્ટિએ જે મુખ ભાલે છે, તે અતિપ્રચંડ દુઃખની સાથે સંબંધ રાખતું હોવાથી માત્ર નથી નિઃસંપદદષ્ટિએ કમંદી ઉત્પન્ન થતી મુખો મુખનું નથી. પુણ્ય અને પાપ જે બને કમંદી અને અન્યેવ તે બંધન છે. એ બંધનો રહેતે ખરું મુખ દેખે છે નહિ. જેનું મારે વ્યાસ, પતંગદ્વિ વગેરે મહાત્માઓએ સંસારમાં મુખનો અભાવ માન્યો છે. ગૌતમ મુનિએ પણ એવીજ દુઃખની જાણ મુખ પણ મળ્યું છે.

મુક્તિમદ્દશ્નં પ્રદદ્યતિ—

समस्तकर्मभयनोऽखिलायं यदाऽप्युक्तं मुक्तमर्तितापम् ।
यस्मिन् त्रिबोकोऽसुरमस्ति बिन्दुमुक्तो क इच्छेमहि !, को भवेद्
द्विः ॥ ४३ ॥

Who will not long for the attainment of that unparalleled happiness which is the result of the destruction of all the Karmic forces and which illumines everything and before which the worldly pleasures are as nothing ! Who will disregard it ! (43)

૧ જા બીજા વિશેષાવરણના અભાવના સ્વરૂપના દુઃખે.

મુક્તિનું મહત્ત્વ—

સર્વ ક્રમેનાં વિખસ થયેથી અનન્તજ્ઞાનયુક્ત ને અદ્વિતીય-આત્મીય-રાજાગ્રામિક સુખ ઝડપ થાય છે અને જે સુખની આત્મા સમસ્ત ત્રિલોકીનાં સુખસમૂહ વિજીત થાય છે, એવું સુખ મુક્તિનાં ૧૪ છંદો નહિ ૨ ફોલ ૧૨૦ મનુષ્ય એવી મુક્તિ ઉપર ૨૬ ખેડે ૧"—૪૩

મુક્તયદ્વેવસ્ય ઉપાયા તરણાધ્યાયમ્—

एव च मुक्तानुकूलवृत्तिराशुपायाऽभिहितेषु मुख्य ।

यस्मिन् स्थितश्च्येऽपि भवत्युपाया यत्रास्थिते व्यर्थ उपायराशि ॥૪૪॥

No partiality for abolition is the chief means in the presence of which other requisites become fruitful while in the absence of which all other requisites of the Yōgi are of no use (44)

Notes —A very embodied soul high or low in the evolutionary stage seeks happiness and tries to avoid evil. In other words it tries to be free from what he considers to be misery and pain and to attain what he thinks to be happiness. The ideal of true happiness and evil varies with different persons in different countries and times according to their religious convictions and time-points. As long as one is in the phenomenal state and identifies himself with his body he looks upon worldly pleasures as true happiness and is ready to undergo any amount of trouble and difficulty to achieve this end. His activities are directed by these perceptions and desires. They result from external impulses. When his mind becomes free in the field of the existence of soul, these feelings and desires in selfish motives gradually

ally cease and are replaced by motives altruistic and selfless in character. He then becomes free from materialism and the divine light dawns upon him. His apathy towards Moksha (liberation) ceases. He progresses himself further and is blessed with the glimpses of true light. He then begins to identify his interests with the interest of others and to view correctly the misleading and dazzling grandeur of external appearances and to do actions as tend to universal good. He does not feel hatred towards people who are vicious, sinful but maintains an indifferent attitude towards them and fully sympathises with their object and condition and tries his best to ameliorate it as much as it lies in his power. He is free from up-holding tenaciously his own views if they are perverse. His actions, words and mental activities work on the line of religious toleration. Eventually he feels the Supreme Truth that his higher soul, purged of all karmic dress is even blissful and absolutely free from all karmic bondage-the prime root of all evil in the form of rebirth, old age, death and disease. Thus one who has lost all apathy for liberation and is inspired for its attainment, without being distracted by perverse manifold mental activities, becomes calm, self-centred and competent to realise the real truth. No loving attitude for liberation, is a primary necessity in the path of advancement to the Highest Truth.

'सुलक्ष्म' शुद्ध भाषा-५—

■ આ ઉપરથી એ જ્ઞાનમાં રેવું જોઈએ કે-ગુણિત વરદે અર્જુન

એજ ' પૂનર્લેખા ' નામથી જાણીતા થેરા વોગેસારોની અદ્દા અજ્ઞાત પદ ધરાવે છે વોગેસારો સપ્તમા ઉચ્ચારોમા આ ઉચ્ચાર નવમ પાયા ઉ આ ઉચ્ચાર નાત થયેયો અન્ય ઉચ્ચારો પ્રાત થઈ શકે એ પ્રે આ ઉચ્ચારની અગ્રાણિમા નાત કરેલા અન્ય ઉચ્ચારો વિષય વિશે

૫ '—૪૪

●41741

માતૃ-અહીં એ માતાનો એ ના ઉદાત્ત મન અગત્યો છે
 માદરિપદમ માં છે રમી નાના દી ગતિને ઉગતી રહે એ નના
 જ્યેન છે, રમી માં તરફ રાજી ર રાજી જોઈએ જાહેર એ
 રાગી નમિએ અસાધ્ય ના જુગુ છે એ તો સાધક કરાઈ જાય
 માતૃ-અહીં છે માતૃ-અહીં એ અરખર મારી રાતિનો વિદક છે
 એ રી સિદ્ધિ રાગી ર કુસાર ના સદાજ પાપ ન કહી લોકાં મન
 રરક અભિરુચિશાળી નાળી ઉદાત્ત થાય પદુકા મન તરફ પુષ્ટી
 રકિ નદ પરી નાળાં છે

୧୫ ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୯୫୫ (୧୫-୩-୫୫) ୧୧୧୧ ୧୫-୩-୫୫
 ୧୧୧୧ ୧୫-୩-୫୫ ୧୧୧୧ ୧୫-୩-୫୫ ୧୫-୩-୫୫ ୧୫-୩-୫୫ ୧୫-୩-୫୫
 ୧୫-୩-୫୫ ୧୫-୩-୫୫ ୧୫-୩-୫୫ ୧୫-୩-୫୫ ୧୫-୩-୫୫ ୧୫-୩-୫୫

44444444 44444444 4444 44444444 4444 44444444
 44444444 44444444 44444444, 44 44444444 44444444
 44444444

[illegible]

$\pi_n \circ \alpha_1(\omega_1(\tau_1)) = \omega_1(\tau_1)$

સંમુખિયમ્પ્રતિની જેવી ક્રિયા અનુપાન છે. ઓવસંજા ૫૧ લોક-
સંજ્ઞાથી+ ને અગુદ ક્રિયા કરવામાં આવે છે, તેનો આ અનુપાનમાં
પ્રવેશ થાય છે. સાત્ત્વ ગુરુ જ્ઞાનવતોની અપેક્ષા રાખ્યા વગર દાન્ય મનથી
ને ક્રિયા કરવી તે ઓવસંજા છે. અને શુદ્ધતાની દરકાર રાખ્યા સિવાય,
એટલે કે 'શુદ્ધિવાની પ્રવૃત્તિ કરવામાં શુદ્ધિ જાનવી અગમ્ય
હોવાને લીધે મૂઝવઃ ક્રિયાનો ઉચ્છેદ થશે અને એથી લીધેનો વિચ્છેદ
કશે 'એમ માની શુદ્ધ ક્રિયા તરફ નેદરકારી રાખી, અણુધમોકમવાદ
પ્રમાણે ક્રિયામાં પ્રવર્તતા રહેતું એ લોકસંજા છે.

તહેવુ અનુપાન એ છે કે ને ક્રિયા મોક્ષના ઉદ્દેશે પ્રતિપૂર્વક
સાવધાનતાથી કરવામાં આવે છે. આવી ક્રિયા કરનારા પ્રાણીને સંસાર-
મમલુકાગ વધુમાં વધુ એક પુદ્ગલપરાવર્ત+ બાકી રહેલો હોય છે.
ઉભા પુદ્ગલપરાવર્ત+ કામને સાત્ત્વકારી મર્મનો યોગનકાળ બતાવે છે.
બોધાનુસારી પુરુષને બાવરીયા+ જેમ યશ્ન ઉપભવે છે, તેમ મર્મમાં
ગુરુ એવા સન્નતને અગુદ ક્રિયા તરફ યજ્ઞ ઉદ્દેશવે છે. આ સ્થિતિ-
માંથી એવનની ઉત્કાન્તિ શરૂ થાય છે.

અમૃત અનુપાન શુદ્ધ સ્વાભાવિક ભાવમને કહેવામાં આવ્યું
છે. આ અનુપાનમાં અતમપરિણામ બહુ નિર્મલ રહે છે. સર્વ પ્રકારે
શુદ્ધ અને નિર્મલ ઉદ્યાસ પુરસ્કર થતી ક્રિયાને અમૃત નામ આપ્યું
છે. આ અનુપાનથી મે.દરપ+ વિવેક વિકારો નષ્ટ થઈ જાય છે, અવ-
એવ એવું "અમૃત" નામ અર્થપુનઃઅર્થમેસતું છે.

પાંચ અનુપાનો ભેદાં. તેમાં ઉદ્યાં ને શુભ છે, તેમાં ૫૫ ઉદ્યુ
અનુપાન ક્રેતવર છે.*

પ્રસ્તુત પૂર્વસેવા વધુમાં વધુ એક પુદ્ગલપરાવર્ત સંસાર બાકી
રહો હોય છે, તારે પ્રાપ્ત થાય છે. આ પૂર્વસેવાને પ્રાપ્ત કરવી, એ પ્રવ-

+ " ઓપલેમડવ કલ્પાન્દ્રવક્રય નિવલ્પન્મ્ ।

ભેદલ્પ્ત વ નિરોદનુદકર્મવેદેલ્પ્તે " ॥

(અખાલસતર, ત્રીજો પ્રકરણ.)

* " ઘટ્ટાઃ કલ્પે ક્રોડિતેયઃ કમ્પદવન્મ્ ।

વિજ્ઞાન્વ કમ્પલેષ વ ઘટ્ટાન્વલ્પવન્મ્ " ॥ ૧૨૧ ॥

(વોલદિસમુચ્ચ.)

મિત્ર યોગવતિ છે એ રહિતી ૮૭ રહ્યાવેળે અધુનમન્થકે મહેતાર
 છે અધુનમન્થકો સમાનમુલ્ય ૧૧ રૂમા વધુ એક પુદ્ગલપગારનું
 માનવામા આવ્યો છે એ અવગ્યામા ઉરુમ્ન થાય અતુલનો પેઠી પ્રય
 યોગ્ય અનુદાન પ્રાપ્ત ગેા છે અધુનમન્થક અધ્યામાથી કમમ્ સમ્ય
 ંદિ અવગ્યામા અવાર છે મન્થકઅવગ્યા પ્રાન્તિરહિત અને
 િય છે મમ્થકિ ૧૧ થા મથે ત્યારે દ્વિચારિતમરણનો
 સમમ થાર છે ચારે ૧ ૫ થા દ્વિચારિતીની બને છે એ અવગ્યામા
 નામ- નિરતિયુજ્જ્વાન ૭ આ અવગ્યામા આગળ વચના અમા
 ભોળે મુજબ ઉચે ૨ થા ચાત ચાર

ઉપસજ્જિહ્વોષુ વચયતિ—

इत्येव योगप्रथमारिमाग्निरर्चनं किञ्चिदिदं न्यगादि ।

यथाऽदग्निम् पणिसञ्चरन् सन्ध्यमृशा ग्रन्थिभिदा भवन्ति॥૮૭॥

This is shortly described the mode of conduct which is novon in the practice of Yoga should follow. It those who observe it properly are able to cut off all the karmic knots and attain right belief (૧૭)

Notes The man again, after Sanyaktva must undergo three processes (૧) Yathapravritti Karana (૨) Apurva Karma and (૩) Anvita Karma. In the first stage a huge reduction of the length of time of Karma is to be achieved. The feeling that this Samsar is full of sorrows and miseries should arise in his mind. The duration of Karma must then be limited to less than hundred years. The annihilation of all the Karma forces except Satva Karma and he is leaning towards the cutting of the Karma knot.

૧ અધુનમન્થકે રહિતી ૮૭ થા અધુનમન્થકે ૧૧ થા
 ૨ થા અધુનમન્થકે ૧૧ થા અધુનમન્થકે ૧૧ થા

The Second Process—"If the living being can succeed in reducing by only fortyeight minutes this one hundred billion years maximum duration of the Karmas he is then in the second process" (Jain Karma philosophy). Here he manifests his desire to remove the worst type of four passions.

In the third process he actually controls the worst type of four passions. The end of the second process is the beginning of the third. The three Mohaniya (delusive) Karmas and the worst stage of four passions are rendered impotent. Thus the Mithyitra (delusion) being removed and the karmic knot being cut off, the lowest kind of Samyaktva is reached.

Granthi means the knot knitted by inborn attachment and aversion as to convictions regarding conduct, Bheda means cutting off.

The three karanas can be best explained by the following illustration. Three travellers were going along in a jungle on their way through the forest the sun set down and they were much frightened at the sight of robbers. The robbers attacked these travellers. One of whom, being much afraid, retraced his steps hastily; the second was caught by the robbers, but the third boldly faced them and advanced on his way fighting against them and finally reached a safe place.

Now this story can be thus allegorised. The jungle stands for the human birth, the long way

અને અન્તરાય. આ આડે કર્મોમાં મોહનીય કર્મ અંતિપ્રબળ છે. મોહનીય કર્મના એ પ્રકારો છે—દર્શનમોહનીય અને ચારિત્રમોહનીય. તત્ત્વદષ્ટિને અટકાવવાનું કામ દર્શનમોહનીયનું છે અને ચારિત્રને અટકાવવાનું કામ ચારિત્રમોહનીયનું છે. તત્ત્વદષ્ટિનો વિકાસ થાય, ત્યારે ચારિત્ર મેળવાય છે, એ માટે પ્રથમનું દર્શનમોહનીય કર્મ ઉપર વિજય મેળવવાની અત્યંત રહે છે. 'દર્શનમોહનીય' સંજ્ઞા જતાવી આપે છે કે તે, દર્શનને આચ્છાદન કરનાર છે. આ દર્શન સંજ્ઞાનો અર્થ 'યથાર્થ તત્ત્વમહાન થાય છે. યથાર્થ તત્ત્વમહાનને અટકાવનાર આ કર્મનો (દર્શનમોહનીયનો) વિલય કરવાથી સમ્યક્દર્શનનો પ્રાપ્તિ થાય છે, બીજા સંજ્ઞામાં સમ્યક્તત્ત્વની પ્રાપ્તિ થાય છે.

સમ્યક્દર્શનને મેળવવા પ્રથમનું કર્મનું સ્થિતિગત પદ્ધતિ જોઈએ છે. યાનાચરણ, દર્શનાચરણ, વેદનીય અને અન્તરાય એ ચાર કર્મોના સ્થિતિગત ઉત્પદ ત્રીસ કોષોથી સામરોપમ છે. નામ અને જોત કર્મના ઉત્પદ સ્થિતિગત ત્રીસ કોષોથી સામરોપમ છે. મોહનીયકર્મના ઉત્પદ સ્થિતિગત સિવેર કોષોથી સામરોપમ છે અને આયુષ્ય કર્મના ઉત્પદ સ્થિતિગત તેત્રીસ સામરોપમ છે. જ્યન-સ્થિતિગત વેદનીયક-

૧ " દર્શનમોહવિનાશથી જે નિર્માળ શુદ્ધિપાત્ર તે નિશ્ચય સમકીર્ત કર્મું તેના એ અદિશાલુ. "

(પદો વિજયોપાધ્યાયનું સમકીર્તના સમસ્ય મોહનીય સત્યાય)

૨ એક કરોડને એક કરોડે શુદ્ધિપાત્રી એક કોષોથી થાય છે. હવે સામરોપમ કેટલા કાગળું માન છે તે જોઈએ એક યોગ્ય (ચાર માઉ) લાંબા, પહોળા અને ઉંડા કુવામાં મનુષ્યના વધુમાં વધુ સાવ દિવસ સુધીના ઉમેલા વાગ દળાવી દળાવીને એવા સજ્જ સરવા કે અગ્નિ પાળ પચેરથી એક પણ વાગને આંચ લાગી શકે નહિ. હવે તે પ્રત્યેક વાગના અસંખ્ય ખડા કર્મોને સો સો વર્ષે તે પ્રત્યેક ખડાને તે કુવામાંથી કાઢવો. આમ કાઢતાં જોટલા કાઢે તે કુવા વાગથી ખાલી થાય, તેટલા કાગળે ' પદ્યોપમ ' (સૂક્ષ્મ અદા પદ્યોપમ) એટલે સંઘા આપી છે. આવા દસ કોષોથી પદ્યોપમને એક સામરોપમ (સૂક્ષ્મ અદા સામરોપમ) એટલે સંઘા આપવામાં આવી છે.

મનો ખાર મુદ્દત છે (અન્ય આત્માનોના મને અન્તમુદ્દત છે) નામ અને ગોત્રકર્મનો આઠ મુદ્દત છે, અને બાણી બધા કર્યોનો ૪૦૦૦ સ્થિતિકાળ અન્તમુદ્દત ॥ (અન્તમુદ્દત એટલે સંપૂર્ણ બે ધરી નહીં, પણ બે ધરીની અગ્નિ વખત લોકપ્રકાશમાં દ્રવ્યોના શીળ સગના ૩૪ માં ૨૧ાકમાં કહ્યું છે કેન્નવ સમયોથી આરભ કરીને એક સમય ઉછી બે નદીના સમય મુધીનો નધો વખત અન્તમુદ્દત કહેવાય ॥ ૧ સમય એ જૈનસિદ્ધાન્તનો સારિભારિક ૪૦ ૬ એ એવો સૂક્ષ્મ વખત છે કે એનાથી બીજો કોઈ સૂક્ષ્મ વખત નથી હેતવામાં હોયો સૂક્ષ્મ વખત એ સમય છે એ સમયો એક સેક માં અસખ્ય પસાર થાય છે) કમલ્યો જેટલા વખત મુધી આત્મા સાથે જોડાયેન રહે તેટલા વખતને સ્થિતિકાળ કહેવામાં આવે છે કમલ્યો વધુમાં વધુ જેટલો વખત રહે તેટલો વખત ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિકાળ અને આપામાં આડો જેટલો વખત રહે તેટલો વખત બધવ્ય સ્થિતિકાળ કહેવાય છે

હવે આત્માના જે પરિણામવિશેષથી આધ્યત્મકર્મ વજ્ર સાથે કર્યોની સ્થિતિ કિંચિન્મયુન એક કોડાકોડી સામરોપમ જેટલી રહે, તે પરિણામ વિશેષને યથાપ્રવૃત્તિકરણ કહેવામાં આવે છે આવો પરિણામ પ્રાપ્તિઓને અનેકથા પ્રાપ્ત થતો રહે છે નદીનો પાણી નદીના પાણીના ધોધમાં ધસાતો ધસાતો જેમ સ્વતએવ ગોળ અને સુવાગો બની જાય છે, તેમ તથાવિધ સયોગે વચ્ચે કપાયમહતાના થોડો અમુક કર્મ દ્રવ્યપુજન સ્વતએવ ચટન-પતન થતા આત્મા કષ્ટક હોડો થાય છે એ વખતનો આત્મપરિણામ યથાપ્રવૃત્તિકરણ નામથી ઓળખાયો છે (યથાપ્રવૃત્તિ એટલે સાધારણ રીતે ઉપયોગ રગર ઉત્પન્ન થનારો કરણ એટલે પરિણામ એ 'યથાપ્રવૃત્તિકરણ' સખ્દનો અર્થ છે) આવો પરિણામ અભયોને પણ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે પરંતુ તેઓ એ પરિણામથી આગળ વધી શકતા નથી વણા જાયો પણ એ પરિણામ મુદી પહોંચીને પાછા દોડે છે એ પરિણામથી આગળ વધવામાં વચ્ચે જારની મન્યોનો ભે. કરવે પડે છે મન્ય એટલે માત્ર પણ ત્વસ્તુતમાં રાગ-દોષની

૧ જુઓ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ૩૩ માં અધ્યયનમાં ખાર મુદ્દતો અભિપ્રાય તત્વાય સૂત્રમાં.

માં^૧ સમજવી. આ અત્યંત મહત્ત્વ માંને^૨ આત્માના ને અપૂર્વ શુદ્ધ અધ્યવસાયવિદ્યોતથી બેઠી રૂડાય છે, તેને 'અપૂર્વકરણ' ('કરણ' એટલે અધ્યવસાય, અર્થાત્ અપૂર્વ અધ્યવસાય) એવું નામ આપ્યું છે. આ વખતે આત્મા શુદ્ધ ઉપયોગમાં ચડતો હોય છે. અપૂર્વકરણ પછી તેથી અધિકશુદ્ધ 'અનિરત્તિકરણ'નામક અધ્યવસાય પ્રાપ્ત થાય છે. ('અનિરત્તિ' એટલે સમ્પૂર્ણ ઉત્પન્ન થયાં વચર નહિ ચાલ્યો જનારો, એવો 'કરણ' એટલે અધ્યવસાય.) આ અધ્યવસાયના પ્રાગ્જ્ઞથી દર્શનમેઢવીય (મિથ્યાત્વમેઢવીય) કર્મનાં દબ્બો, જે બહુ યાંત્રા કાગ સુધી સ્થિતિ ધરાવનારાં છે, તેનાં બે ભાગલા પડે છે; એટલે એ અતિદીર્ઘકાળની સ્થિતિ ધરાવનારાં દબ્બોમાંનો કેટલોક ભાગ રૂપ જન્તમુંદૂર્ણ વખત સુધીની સ્થિતિવાલો બની ભય છે. બાકી રીતે—મિથ્યાત્વકર્મદબ્બોનો મોટો ભાગ અતિદીર્ઘસ્થિતિકાળવાલો અને તેમાંનો કેટલોક ભાગ જન્તમુંદૂર્ણસમયસ્થિતિવાલો, એમ ને બે ભાગલા પડે છે, તેને 'અન્તરકરણ' નામ આપ્યું છે. 'અનિરત્તિકરણ' અધ્યવસાયથી આ અન્તરકરણ બને છે. આ અનિરત્તિકરણ અધ્યવસાયમાં રહેતો આત્મા પેલાં જન્તમુંદૂર્ણ સુધી સ્થિતિવાળાં જનાવેડ દબ્બોને અનુભવી-વેઢી નાંખે છે અને એ સિવાયનાં અતિદીર્ઘસ્થિતિકાળવાળાં દબ્બોના મોટા ભાગવાને ભસ્મચ્છાદનિવલ ઉલ્લખાવ ન થાય તેમ દમાવી દે છે. પેલાં જન્તમુંદૂર્ણવાળાં દબ્બો ત્યારે તમામ વેઢી લેવાય છે તેમ કહે મિથ્યાત્વનો સમાર પછુ ઉલ્લ નહિ હોવાથી સમ્યક્ત્વ (સમ્યક્દર્શન) નો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે.

સમ્યક્ત્વનો પ્રાદુર્ભાવ થતાં આત્મા પરમ આસ્વાદ-અનુભવે છે. આંધજાને ચમુની પ્રાપ્તિ થતાં કેટલો આનન્દ થાય / તેટલો આનન્દ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થતાં સાત્ત્વકારો જણાવે છે.

સમ્યક્ત્વના ત્રણ પ્રકારો પડે છે—પ્રથમિકસમ્યક્ત્વ, દ્વાયોપચમિક-

૧ " યદેતિ સુખ્નેમો કલ્પચમ્પનકરુણકુચકુચ ।

જોતસ કલ્પચમ્પનકરુણકુચકુચનો " ॥

(૩૬૧આન્ધ)

૨ " આ પંથ તા પડને મલ્લ કલ્પચમ્પનો મલ્લ કોચ ।

અનિચ્છકલ્પે પુલ કલ્પચુરુદ્ધે અંચે " ॥

(૩૬૨આન્ધ)

સમ્યક્ત્વ અને દ્વાયિકસમ્યક્ત્વ ઉપરનો જે ત્રકાર સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ માટે બતાવ્યો છે તે ઔપચારિકસમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિનો સમત્વો દ્વારે પશ્ચાત્તિક સમ્યક્ત્વ ઔપચારિક સમ્યક્ત્વથી ભુલ પડે છે એ વેદના કહેવો છે તે જોઈએ ઔપચારિક સમ્યક્ત્વ અન્તમુદ્ધર્ત મુખી રહે છે તેટલા વખતમા આમા ઘનમોહનીય (નિધ્યાત્વમોહનીય) મન દ્વ્યોને સ્વચ્છ કરવાનો ત્યાગ કરે છે તેટલા વખતમા તે દ્વ્યોનાથી જોડતો ભાગ શુદ્ધ થાય છે તેનું નામ સમ્યક્ત્વમોહનીય જોડો તર અડધો શુદ્ધ બને છે તેનું નામ મિશ્રમોહનીય પડે છે અને જે નવ અશુદ્ધને અશુદ્ધજ રહી જાય છે તેનું નામ મિધ્યાત્વમોહનીય છે જેમ અતિમલિન કાચ મહારથી આવના ત્રકારને બદલાવે છે પરંતુ તેજ કાચ જ્યારે સ્વચ્છ બનાવવામા આવે છે ત્યારે તે ત્રકારનો એ બન્ધક થતો નથી એજ ત્રમાજે ઘનમોહનીય (નિધ્યાત્વમોહનીય) કર્મના દ્વ્યોમાથી મિધ્યાત્વરૂપ મગ દૂર જરાથી તે દ્વ્યો એના સ્વચ્છ બની જાય છે કે તે વચાચતત્ત્વત્કાનરૂપ સમ્યક્ત્વને બદલાવનારા થઈ શકતા નથી

ઉપર કહ્યું તેમ શુદ્ધ મિશ્ર અને અશુદ્ધ એમ ત્રણમોહનીય (નિધ્યાત્વમોહનીય) કર્મના ત્ર્યોના ત્રણ વિભાગ ઉપચારિકસમ્યક્ત્વમા વર્તે છે આત્મા કરે છે હવે જ્યારે ઔપચારિકસમ્યક્ત્વનો કાગ પૂરા થાય છે ત્યારે જે પેલા શુદ્ધ દ્વ્યોનો ઉદય થાય તો આત્મા દ્વાયોપચારિકસમ્યક્ત્વને પ્રાપ્ત કરે છે મિશ્ર ત્ર્યોનો ઉદય થાય તો સંપ્રગટિ નહિ પણ મિશ્રગટિ બને છે અને અશુદ્ધ દ્વ્યોનો ઉદય થતા મિધ્યાગટિ થાય છે ઔપચારિકસમ્યક્ત્વમા જેમ શુદ્ધ તત્કાલ હોય છે તેમ દ્વાયોપચારિક સમ્યક્ત્વમા પણ શુદ્ધ તત્કાલ હોય છે પરંતુ રરકે એ કે જે ઔપચારિક સમ્યક્ત્વમા મિધ્યાત્વકર્મનો ત્રય-ઉદય પણ હોતો નથી (અન્ય અર્થે કહે છે કે-ઉપચારિકસમ્યક્ત્વમા ઔપચારિક સમ્યક્ત્વમા મિયાત્વકર્મ ત્રય-ઉદય હોતો નથી, અન્યથા હોઈ શકે છે) જ્યારે દ્વાયોપચારિક સમ્યક્ત્વ મિધ્યાત્વત્ર્યોનો ત્રય-ઉદય સભાવે છે ત્રય-ઉદય એટલે સૂત્ર ઉદય એ સિવાય ઔપચારિક સમ્યક્ત્વમા ઘનમોહના કાંઈ પુદ્ગલોનો તત્કાલ હોતો નથી, જ્યારે દ્વાયોપચારિકસમ્યક્ત્વ ઘનમોહના શુદ્ધ પુદ્ગલોના વિપાકોદયરૂપ છે અતઃજેવ દ્વાયોપચારિકસમ્યક્ત્વ પોદ્ગલિક અથવા ઔપચારિક સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે, જ્યારે ઔપચારિક સમ્યક્ત્વ અધિક

ત્રીલુપ્ત શારિક સમ્બન્ધ, જે ઉચ્ચ પ્રકારનું સમ્બન્ધ છે. કપુરનું
શુદ્ધ, અશુદ્ધ અને મિશ્ર એ દર્શનમોદના તથા પુસ્તક અને અનિર્ણય
(અનન્તાનુભવી) કેષ, માન, માયા, લોભ એ ચાર કપાયો, એમ એ
સાતનો મુલ્ય: ક્ષય થવાથી પ્રકટ થનારું સમ્બન્ધ શારિકસમ્બન્ધ કહેવાય
છે. જાના એ વિભાગ પાંચી રજાય છે.—શુદ્ધ શારિક અને અશુદ્ધ શારિક.
તેમાં પહેલું કેવલગાનીઓને અને બીજું ઉદ્ધરણને દેવ છે.

મીઠી રીતે સમ્બાલના પલ્લુ પ્રકારે પાડવામાં આવ્યા છે-કારક, રાજક, અને દીપક. અથાઈવત્તમદાન પ્રમાણે અમ-નિયમિતિજાતરજીને નીક નીક દેવ, તે તે કારક સમ્બાલ છે. આનરજીમાં ન મૂકી સ્વાધી સ્થિતિ સાથે સંલગ્ન મરાજી સમ્બાલ રોચક સમ્બાલ છે. અપા-અપાદિ વત્તો ઉપર પોતે મદાગુ નહિ દેવ કરીને પણ મીઠાઓના ઉપર તે વત્તોનો અથાઈ પ્રકાર પાડવો તેને દીપક સમ્બાલ કહેવામાં આવ્યું છે.

મે.કે.એ.વિનુ' મુળ નેમ સમગ્રજન, સમગ્રજાન અને સમગ્ર
ચારિત્ર છે, તેમ સંસારજન રહ્યું મુળ પણ વિધ્યાજન, વિધ્યાજાન અને
વિધ્યાચારિત્ર છે. 'ઈન્દ્ર' વિધ્યાપણું હતી જ્યાં જાનતું વિધ્યા
પણું એની સાથેજ હતી ભવ છે. અને એ જાનેમાં સમગ્રજનો પ્રાકૃ-
તીય સાથેજ જ.વ છે. 'ઈન્દ્ર' અને જાનમાં સમગ્રજ પ્રાકૃત જ્યાં ચારિ-
ત્રની દુર્લભતા રહેલી નથી. સમગ્રજન અને સમગ્રજાનને ૧૨૧૨
અવિનાશાય (એકપ્રીત્યથી છુડું ન રહેતું એવો) સંમન્ય છે. સમ-
ગ્રજન જેને પ્રાકૃત જડું, તે વિધ્યાજાની નહિ, કિન્તુ સમગ્રજાનીજ છે
એનામાં સમગ્રજન નથી, તેમ જાનવાસ્તવ અને કલ્પેપ્રકર અને
તેલો પ્રવગદભિચારો દેવ અને તે અને તેલડું જુલ્યાન થા દ.અરિય
પરાયણ દે.વ પણ તે સમગ્રજાની નથી કિન્તુ વિધ્યાજાની છે. આ કહે
મે.કે.એ.વિનુ ક.પત્રમાં સમગ્રજનને પ્રથમ પ્રકારમાં બ.પુ' છે.
જાનવાસ્તવ કલ્પેપ્રકરની અવધા નેરિયથી જાન થયું હતી ૧૦૦
સમગ્રજ અનુસાર જા.રેવ નથી કિન્તુ સમગ્રજનની ૧૦૦ જે જાને
જાનને બેદેવ પ્રકારની આરે છે આ.કે.કે. દ.લેમાં સમગ્રજન
તારી પ્રા. પ્રા. ક.ર. અને ક.વ. બેદેવમાં બ.પુ' છે. સમગ્રજનને
સિ.પી વિધ્યાજન છે. દાસે જેમ રૂપે અર્પીય છે, તેમ રૂપે તેને

SPIRITUAL LIGHT.
 એવો નિયમ નથી; એ મારે આશાપ્રદેશો કેવા કેમથી સ્વર્ગવા બોલ્યો,
 એ સારવાનવાથી વિચારવાનું છે. 1111 આશાપ્રદેશોમાં મરણ થયા પછી
 અને ત્યારે તે પ્રદેશના બનતર પ્રદેશોમાં ત્યારે મરણ થાય, ત્યારે તે
 પ્રદેશો કેમથી સ્વર્ગવા કહેવાય પરંતુ વચ્ચેના વખતમાં નો બન્ય પ્રદે-
 શોમાં મરણ થયાં, તે પ્રદેશો કેમથી સ્વર્ગવા કહેવાય નહિ. એવીજ
 રીતે વગી અને ત્યારે પણ પેલા કેમસ્વદ પ્રદેશના બનતર પ્રદેશોમાં
 જ્યારે મરણ થાય, ત્યારે તે પ્રદેશો કેમથી સ્વર્ગવા કહેવાય. આ 11
 રીતના કેમથી સર્વ આશાપ્રદેશો જ્યારે મરણથી સ્વર્ગવા અને મરણ
 રીતે સ્વર્ગવામાં જોડેજો કાગ બાય, તેટલા કાગને પુલકવખતવાનું કહે છે.
 આ ઉપરથી કેમજ જવાય છે કે આ બધા જોડેજો જોડો મોટો છે.
 આ કાગ બનતરકાગ કહેવાય છે. આજ પુનઃપ્રવચન 871 44
 બનતરકાગ કહેવાય છે.

तद्वर्षात् अत्रापि—

रिमलः परिणाम आत्मनः

किल सम्यक्प्रवृत्तं बुद्धं ।

अपवर्गपुरवचन

न हि वृक्षमनरापुष्पादिनाम् ॥ ४७ ॥

This unusual pure state of the soul is emphatically called by the wise-Samyaktva-perfect faith in the essential principles of Jainism. This perfect faith is the passport for admission into the city of Liberation. Without this passport, no one is entitled to Liberation—(Moksha L (47))

Notes—

Notes—Every thing is subject to the law of causation. The effect must follow the cause. The cognition of the nature of the soul must be due to something. It is *Samyakdharma* (right conduct) that

the amount by which the duration is reduced. When a man is in a Yathāpravrittikārana he feels that this phenomenal life is a misery. In the second process, the desire to be free from the four Anantānubandhis becomes manifest. In the third, the control of the four Anantānubandhis is actualised and the knot of karmas is cut off and the Mithyatva becomes in-operative. It is called Vyavahar Samvyaakta or Dravya Samvyaakta. The other aspect is Bhāva Samvyaakta when he understands that his own Soul is true God, true Guru & true Dharma.

Right faith, leads to all kinds of purity and ultimately to final liberation. It prevents one's births in lower grades of life and physical deformity. One who is endowed with perfect belief, becomes possessed of energy, wealth and grateness. He is enabled to realize the highest ideals. He becomes endowed with miraculous power and enjoy long in the heaven worlds. It is on account of this unshakable right belief, one secures the Supreme Status. These are numerous advantages of the Right Faith.

સમ્યક્વૃત્તિં લક્ષણ—

“આત્માના ઉત્કલ્પણ પરિણામવિરોધને સમ્યક્ત્વ કહેવામાં આવ્યું છે. આ સમ્યક્ત્વ કુળિનો સિદ્ધિ છે. જે સિદ્ધિ મેળવ્યા વગર, તેજ મોહનરત્નમાં પ્રવેશ કરી શકેલો નથી.”—૧૭

ભાવાર્થ.

સમ્યક્વૃત્તિં સ્વાધ વેવચ્છ રૂપું છે. સરળ રીતે તેની વ્યાખ્યા સમ્યક્વૃત્તિમાં જોઈ શકાય છે. તે છે ૧-૨૨, અગ્નિ અદિ તત્ત્વોના

‘ પૂર્વ-સેવા ’ નામનું દ્વિતીય પ્રકરણ પૂર્ણ થયું. આવી અંદર ય
 દેવ-સેવા, સદાચાર, તપ અને મુક્ત્યર્થ, એટલી નામતો લેવાય.
 માર્ગનું નિર્દેશન કરેલી અષ્ટાંગયોગ ઉપર આરોહણ કરવાનું
 પ્રાપ્ત થાય છે. ‘ અષ્ટાંગયોગ ’ યું છે ! એ ભક્તવાને હવે ત્રી
 પ્રકરણમાં પ્રવેશ કરીએ.

तृतीय-प्रकरणम् ।

अष्टाङ्गयोगः ।

CHAPTER III.

Ashtāṅga Yoga.

(Shlokas 131.)

The word Yoga is derived from yॄ (यु॒) to join and means conjunction or absorption and the Yoga Shāstra is the name which treats of the process of achieving this result.

To understand the nature of Yoga, one must understand the nature of man and of Universe. As is stated elsewhere, Jain philosophy divides the Universe into two main classes, Jiva and Ajiva. The real nature of Jiva is consciousness; but it is clouded by Anādi Karma and the Yoga system explains the method of removing the Karma, the Yoga enables the Jiva to join himself with or to be absorbed in its

तृतीय-प्रकरणम् ।

अष्टाङ्गयोगः ।

CHAPTER III.

Ashtāṅga Yoga.

(Shlokas 131.)

The word *Yoga* is derived from *yuj* (युज्) to join and means conjunction or absorption and the *Yoga Shashtra* is the same which treats of the process of achieving this result.

To understand the nature of *Yoga*, one must understand the nature of man and of Universe. As is stated elsewhere, Jain philosophy divides the Universe into two main classes, *Jiva* and *Ajiva*. The real nature of *Jiva* is consciousness; but it is clouded by *Anādi Karma* and the *Yoga* system explains the

own real and eternal nature unalloyed with Karma
ore It unfolds the supreme consciousness

Yoga is a practical science based upon psychol-
gical laws Its object is to evolve the pure Atma
out of the Iva hedged in by the jungle of Karma
forces Every thing in the Universe is regulated
certain laws and the spiritual evolution has its own
laws. Yoga is the systematised knowledge of law
This is the general meaning of Yoga The word
used in another sense also as in Jnanayoga and
Karmayoga Here it means application, for instance
Jnanayoga means applying oneself to the study
real knowledge but here also the original idea
present because in all these latter Yogas the idea
aimed at is identical—realisation of the true nature
of Self They only indicate a difference in procedure
the end is the same

Realisation of the Self involves two things
Knowledge of the true nature of Self and the removal
of matter (Karma) which screens it these two form
the subject matter of Jnanayoga and Kriyayoga re-
spectively But we should note that these two
not stand independent of each other Because it
is plain to see the real nature of Atma will not
unfolded unless the karmic fetters are removed
other words the ideal of Jnanayoga will not
achieved unless the Kriyayoga is practised to the end
Similarly the uninterrupted practice of Kriyayoga

that is, it also helps in the attainment of the end sought by Jñānayoga. It will thus be seen that Jñānayoga and Kriyāyoga march hand in hand. One supplements the other. They are two sides of the same shield. One lays emphasis not so much on the process as on the end to be gained; while the other pays particular attention to the process, implying at the same time that it will not fail to achieve the end. In fact both are equally necessary.

We may incidentally state that it is a very important feature of the Jain Metaphysics that it lays stress on Karma equally with Jñāna. The Western metaphysics does not stand comparison with the Eastern in this respect. In the West, metaphysics is to all intent and purpose divorced from practical ethics. On the other hand practical sciences are tending to ignore the metaphysical basis of life. The science of sociology which for instance attempts to give a rational explanation of the principles which should govern the human conduct practically ignores its metaphysical basis but only takes into consideration anthropological, historical, economic and such other causes. But human Soul is not a product of these; it has in it something deeper and more sublime than such externals. It is on a recognition of this fact that in all Indian Religions Karma-yoga has a metaphysical basis and is made a companion to Jñānayoga. Without the practice of Karma-yoga there is no possibility of attaining the final goal.

भणतुवाच विप्रमुनि सायनादशयति—

यत्रास्मिन् दुःखानुविद्धमवानन्तं सुखं प्राप्नुयान् माय ।
समग्रहमेवैवमेषा मा नदन्ति मुक्तिं सति र्मलेभ्यः ॥ १

I find no place where that state where there
is no suffering is to be found. It is unalloyed with misery
It is happiness in the destruction of all
Karmas. It is a state which cannot be attained
so long as there is a lot of Karma.

॥ १ ॥ सायनादशयति—

यत्रास्मिन् दुःखानुविद्धमवानन्तं सुखं प्राप्नुयान् माय ।
समग्रहमेवैवमेषा मा नदन्ति मुक्तिं सति र्मलेभ्यः ॥ १

इति श्रीमद्भगवद्गीता

इति श्रीमद्भगवद्गीता समाप्तं । इति श्रीमद्भगवद्गीता समाप्तं ।
इति श्रीमद्भगवद्गीता समाप्तं । इति श्रीमद्भगवद्गीता समाप्तं ।

I find no place where that state where there
is no suffering is to be found. It is unalloyed with misery
It is happiness in the destruction of all
Karmas. It is a state which cannot be attained
so long as there is a lot of Karma.

I find no place where that state where there
is no suffering is to be found. It is unalloyed with misery
It is happiness in the destruction of all
Karmas. It is a state which cannot be attained
so long as there is a lot of Karma.

The Soul becomes free from all age, disease, destruction etc. It becomes free from birth in the cycle of Evolution. While on the other hand the attainment of Heaven does not carry with it the blessings of Moksha. Even the Rulers of Devas and Lords of Asuras are subject to happiness and misery. Their lives are limited. According to the Jain Scriptures the shorter period of their life is ten thousand years and the longer period of their life is thirty-three Sagaropamas. Though the Devas enjoy pleasures, happiness and exquisite joys yet they are not free from miseries and troubles. They are subject to lust, jealousy, rivalry, vengeance, jarring brawls and quarrels. They have their bodies and embodied as they are they suffer calamities. The happiness they enjoy is subject to changes. It is not an absolute bliss which is enjoyed in the state of Moksha. When they have completed the enjoyment of their good Karma, they fall down and are reborn in human kingdom. Time according to the Jain theory is scaled as below:—

" In the Jain idea of time the smallest division is called a " Samaya ", and it is so small that there are innumerable " samayas " in a wink of the eye etc., which is called an " avals ". Sixteen million, seven hundred and seventy-seven thousand two hundred and sixteen " avas " make 48 minutes, or one " Muhurta. "

Thirty muhurtas make one day.

Fifteen days make one fortnight.

body, suspension and suppression of the breath, withdrawal of the senses from sensual objects, concentration of the mind, contemplation and profound meditation—these are the eight stages of Yoga. (5)

આહ અંગેનાં નામ—

“ યમ, નિયમ, આસન, પ્રાણાયામ, પ્રત્યાહાર, ધારણા, ધ્યાન અને સમાધિ એ એમનાં આહ અંગે છે. ”—૫

તથ યમ-નિયમો ભેદતઃ પ્રાહ—

ત્યાગિસાસત્યાસ્તેયવ્રહ્માપરિગ્રહાથ યમાઃ ।

શૌચં તોષથ તપઃ સ્વાધ્યાયઃ પ્રભુવિચિન્તનં નિયમાઃ ॥ ૬ ॥

Non-injury, truthfulness, refraining from stealing, complete celibacy, non-acceptance of things, belonging to others—these constitute (Yama) restraint, while purification of the body and mind, contentment, austerities (external and internal) study of scriptural texts and persevering devotion to God—these form religious observances (Niyama). (6)

યમ અને નિયમના બેદો—

“ પૂર્વોક્ત આહ અંગે પૈછી પ્રથમ અંગ યમના પાંચ બેદો છે— અહિંસા, સત્ય, અસ્તૈષ્ઠ, અબ્રુવચ્ઠ અને અપરિમદ. બીજું અંગ ને નિયમ, તેના પાંચ બેદો છે—શૌચ, તોષ, તપ, સ્વાધ્યાય અને પ્રભુ-પ્રતિપદા. ”—૬

" There are rewards for benefiting every animal having a moist liver (i. e. every one alive) "

" Sayings of Mahomed "

Mr. Abdullah Suhrawardy adds the following as an explanatory note to the above passages.

" In the Kurān animal life stands on the same footing as human life in the sight of God. ' There is no beast on earth ' says the Kurān, nor bird which lieth with wings, but the same is a people like unto you (Mankind)—unto the Lord they shall return. "

(Key of Knowledge)

It means you should refrain from meat-eating. Similar are the words of the Emperor Akbar against this wicked practice. Even the poet Saadi recommends non-injury to all living creatures. " Do not injure the ant which is a carrier of grain "

For it has life, and life is dear to all.

Even in the Bible, it is said - And God said, ' Behold, I have given you every herb bearing seed which is upon the face of all the Earth, and every tree, in which is the fruit of a tree, yielding seed; to you it shall be for meat. ' " (Genesis)

" He shall have judgment without mercy that hath showed no mercy " - Blessed are the merciful for they shall obtain mercy. "

The sixth commandment of the Bible forbids the killing of animals. In one of the educational institutions of Moscow, a girl, being asked whether Human

but contrarily they lived upon vegetables and fruits. Afterwards on account of climatic change and the absence of fruits and vegetables they adopted artificial means of maintenance. But it is however that nature prohibits this flesh-eating custom. It is against the laws of nature to kill any animal but for the sake of the satisfaction of our bellies. Men are not endowed with claws and teeth as carnivorous animals are, but they are given such teeth as naturally indicate that human beings are by nature allowed to eat vegetables and fruits and human stomachs are not capable of perfectly digesting flesh. The flesh-eaters argue that flesh-eating imparts strength. If this were to be the case, lion must have more enduring power than the elephant, but we find by experience that elephant has greater power of endurance than lion.

It is not even borne out by fact that flesh-eaters are stronger, if it be so, the Russians would have defeated the Japanese, but this is not so; on the other hand, Japan was victorious, again the central part of Bengal wherein the people generally live upon flesh, is neither strong, nor heroic. The Vegetarians are generally capable of possessing greater enduring power and as a rule, are heroic and strong. In France, vegetable diet prevails to a very great extent. M. Dupin informs us that two-thirds of the French people, to this day, are wholly deprived of animal food; and live on chestnuts or maize or potatoes—the peasantry of Norway, Sweden, Russia, Denmark, Germany, Turkey, Greece, Switzerland, Spain, Portugal and of

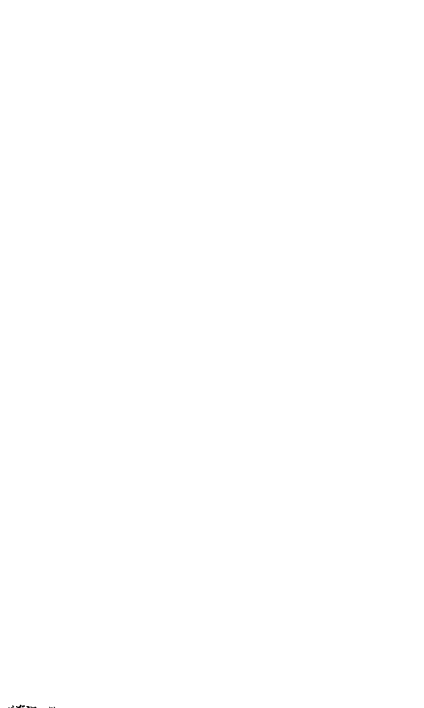
almost every other country in Europe subsist principally and most of them entirely on vegetable food.
(Ahimsa Dharma Prakash)

Flesh-eaters are disqualified to perform any religious rite because their bodies remain impure with the bundle of flesh in their stomachs. Look at the absurdity in the idea of propitiating the goddess Chandi with goat-offerings ! This practice cannot be justified on any rational ground. Can we imagine that the goddess who protects and who is Mercy-incarnate can ever think of accepting the flesh of gentle, guileless and innocent lamb, goat or he-buffalo ! It is simply the jugglery of the flesh-eating Brahmins.

Plutarch remarks— Desist O mortals to violate living bodies for your intemperate dishes. There are crops, there are fruits bending the branches by their weight and swelling grapes on the vine, there are sweet herbs, there are those which you may soften and make palatable by fire, nor is milk wanting to you nor honey redolent of thyme, and the bounteous earth causes sweet elements to spring up richly and affords tastes without slaughter and without blood. x x x x

At length some mischievous innovator desirous of new food commenced to kill a greedy belly with animal dishes and opened the way to wickedness.

What an evil habit does he contract and how he prepares himself to shed human blood who eats

they are eliminated, the growth of spirituality is promoted and that of animality is checked. Thus the elimination of the Karmic forces of desires helps in bringing on freedom from pain and happiness which every living being tries to secure.

It is even absurd to kill living animals in extreme pain and distress and also to destroy creatures with naturally cruel and evil propensities. It is a wrong belief that they become happy being freed from painful distress. By destroying cruel animals the evil is not mitigated and none can guarantee that similar beings would not take birth in the same place. On the contrary when one entertains and practices universal love (Ahimsa) natural antipathy is even held in abeyance.

Let us now consider the principle of Ahimsa according to the Jain theory. It is the highest form of religion or piety. It is highly desirable and necessary if one desires release from this Cycle of Transmigration. It is grossly misunderstood. The pernicious results of flesh-eating are already pointed out. This principle also extends to drinks. Stimulating drinks are as much injurious to health. They also retard the progress of spiritual development. Brewing and distilling also involve the destruction of millions of small lives. The Jains also refrain from carrying on such occupations which are more or less connected with the destruction of animal life such as cutting down forests, wearing a black-muth (petticoat) of a deer and feather articles, etc.

etc. Hunting, shooting, fishing, vivisection, wars, etc., are strictly prohibited as they involve the loss of life.

Notwithstanding every one is allowed to do his duty, so a king may carry on war in self-defence. A householder may prevent a thief from taking away his property, or can defend himself against those who assault or by beating or killing a ferocious animal if he is in imminent danger of his life. A householder must always take precautions to avoid emergency. He should always use even wood, clarified butter, &c., after clearing them of life-forms lying invisible within the article. He should use filtered water. He should be very careful in the treatment of animals used for drive &c., by refraining from beating them cruelly, tying them with strong ropes, piercing their ears &c., heavily loading them and starving them. There are many other ways in which a Jain householder is required to abstain from doing injury to animal life.

Every living being desires freedom from pain and happiness so any act tending to bring pain to the body as well as mind is *Humai*. There are many anecdotes of ravenous beasts and ferocious animals having stood calm and quiet before Lord Mahāvira and other high personalities who had rightly followed the practice of Ahimsa—'Pāṇama' for all evils, *munidama* and *extra-munidama*. "So the practice of Ahimsa never destroys the spirit of dignified manliness, heroism and other higher virtues as is alleged by some without properly understanding it. The practice of Ahimsa

c. Hunting, shooting, fishing, vivisection, wars, etc., are strictly prohibited as they involve the loss of life.

Notwithstanding every one is allowed to do his duty; so a king may carry on war in self-defence. A householder may prevent a thief from taking away his property, or can defend himself against those who assault or by beating or killing a ferocious animal if he is in imminent danger of his life. A householder must always take precautions to avoid emergency. He should always use corn, wood, clarified butter, &c., after clearing them of life-forms lying invisible within the article. He should use filtered water. He should be very careful in the treatment of animals used for drive &c., by refraining from beating them cruelly, tying them with strong ropes, piercing their ears &c., heavily loading them and starving them. There are many other ways in which a Jain householder is required to abstain from doing injury to animal life.

Every living being desires freedom from pain and happiness so any act tending to bring pain to the body as well as mind is *Himsā*. There are many anecdotes of ravenous beasts and ferocious animals having stood calm and quiet before Lord Mahāvira and other high personalities who had rightly followed the practice of *Ahimsā*—“Panacea for all evils, mundane and extra-mundane.” So the practice of *Ahimsā* never destroys the spirit of dignified manliness, heroism and other higher virtues as is alleged by some without properly understanding it. The practice of *Ahimsā*

etc. Hunting, shooting, fishing, vivisection, wars, etc., are strictly prohibited as they involve the loss of life.

Notwithstanding every one is allowed to do his duty; so a king may carry on war in self-defence. A householder may prevent a thief from taking away his property, or can defend himself against those who assault or by beating or killing a ferocious animal if he is in imminent danger of his life. A householder must always take precautions to avoid emergency. He should always use corn, wood, clarified butter, &c., after clearing them of life-forms lying invisible within the article. He should use filtered water. He should be very careful in the treatment of animals used for drive &c., by refraining from beating them cruelly, tying them with strong ropes, piercing their ears &c., heavily loading them and starving them. There are many other ways in which a Jain householder is required to abstain from doing injury to animal life.

Every living being desires freedom from pain and happiness so any act tending to bring pain to the body as well as mind is *Himsā*. There are many anecdotes of ravenous beasts and ferocious animals having stood calm and quiet before Lord Mahāvira and other high personalities who had rightly followed the practice of *Ahimsā*—"Panacea for all evils, mundane and extra-mundane." So the practice of *Ahimsā* never destroys the spirit of dignified manliness, heroism and other higher virtues as is alleged by some without properly understanding it. The practice of *Ahimsā*

સાધનો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો છે. એમ છતાં ‘ અરોષ ’ ના ‘ અ ’ નું અવલુ થતું નથી, તેનું કારણ બહારજનો નિયમ છે. બહારજનો નિયમ છે કે—‘ પદાન્તમાં રહેલા ‘ અ ’ થા ‘ જો ’ પછી આવેલો ‘ અ ’ હુપ થાય છે. આ નિયમ પ્રમાણે પ્રકૃતમાં ‘ અરોષ ’ ના ‘ અ ’ નો લોપ થયો છે; એથીજ ‘ અ ’ નું અવલુ થતું નથી. આથી પ્રયોગતો ‘ અરોષ ’ સાધનોજ કરવામાં આવ્યો છે.

‘ પ્રગર્ભસ્થ મૂળના ’ એ વાક્યનો અન્ય પછુ અર્થ થઈ શકે છે. જેમકે—માંસ વગેરે ‘ મૂળના ’ એટલે મૂળ જન્મ્યોત્પન્ન ‘ પ્રગર્ભ ’ (પ્રવર્તન્તેઽસ્માક્ત પ્રગર્ભ; ઇત્યતિસ્થાનનિત્યર્થઃ) એટલે ઉત્પત્તિસ્થાન છે. એ માટે માંસ વગેરેની નિશ્ચિત રજાદાયક છે. વળી એમ પછુ ભાવાર્થ નિકળી શકે છે કે ‘ મૂળના ’ એટલે ભૂત-પિશાચીની તેથી વસ્તુઓમાં (માંસ વગેરેમાં) પ્રવૃત્તિ હોય છે એ માટે તેવી વસ્તુઓના સેવનથી નિશ્ચિત કરવી, એજ રજાદાયક છે.

આવી રીતે અધ્યાત્મસન્ધાન કરવાથી કાંઈ ભાવનો ઉપદ્રવ રહેતો નથી અને પૂર્વોપર વાક્યો પરસ્પર સંવત થવાથી વિરોધ દળી નાંખે છે. વધા સર્વમાન્ય ધર્મ અહિંસા વગેરેને પ્રુષ્ટિ મળે છે.

પૂર્વોપર વાક્યોત્પન્ન અનુસન્ધાન કરી વિરોધરહિત વાતપર્પ શોધતું, એજ શુદ્ધિમાનોની શુદ્ધમતા છે. વિચારતુ જોઈએ કે—એક વાક્યને માંસ-જાણીની વરદ ખેંચી જવામા આવે, તો માંસજાણીને નિરોધનારાં બીજાં વાક્યોની થી ગતિ થાય ?.

મનુસ્મૃતિમાં ત્વા સુધી કહ્યું છે કે—

■ માં ■ મણ્વિક્તાડનુષ્ઠ દસ્ય માસદિશદ્ધવશ્ચ ।
 એતન્માસસ્ય માસત્વં પ્રવદન્તિ સર્વોપવઃ ” ॥

—“ જેનું માંસ આ જન્મમા હું ખાઉં છું, તે, પરલોકમાં મારું માંસ ખાશે; આ પ્રમાણે માંસનું માસત્વ વિદ્યોત્પન્ન થયે છે. ”

માંસમાં ખાવાની અવિરતિ, જેન અન્ધારે જગ્યાજ અદિ પ્રદેશોમાં ભેદાય છે, તેમ પૂરકાગમ પછુ દની, અને એ વાતની સાનિતી : મનુના મ્લોકથી આપણને મળે છે. તે મ્લોક આ છે—

ચમ્પનો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો છે. જેમ જ્યાં ' સ્વરો ' ના ' અ ' નું સ્વરણ થતું નથી, તેનું કારણ અકારણનો નિવૃત્તિ છે. આકારણનો નિવૃત્તિ છે કે—' પદ્મનાભ રહેલા ' જ ' શ : ' કો ' પદ્મી આવેલો ' અ ' હુલ્લ રાખ છે. આ નિવૃત્તિ પ્રમાણે પ્રકારમાં ' સ્વરો ' ના ' અ ' નો લોપ થયો છે; એથી ' અ ' નું સ્વરણ થતું નથી. બાકી પ્રયોગનો ' અર્થ ' ચમ્પનો કરવામાં આવ્યો છે.

' પ્રકારના મુદ્દા એ ચમ્પનો અન્ય પણ અર્થ થઈ શકે છે. જેમ—મ.સ. વચ્ચે ' મુદ્દા ' એટલે ક્ષમ લગુએનું ' પ્રકાર ' (પ્રત્યક્ષાનુભૂતિ પ્રકાર, પ્રત્યક્ષાનુભૂતિ) એટલે ઉપતિસ્થાન છે. એ મુદ્દા માંસ વચ્ચેની નિવૃત્તિ કમલ છે. વગેરે એમ પણ ભાવાર્થ નિર્ધારી શકે છે કે ' મુદ્દા ' એટલે જૂન-પિયારીની નેરી વસ્તુઓમાં (માંસ વચ્ચેના) પ્રકાર હોય છે એ મુદ્દા નેરી વસ્તુઓના સેવનથી નિવૃત્તિ કરી, એમ કમલ છે.

આવી રીતે અર્થાનુસંધાન કરવાથી કેટલા અર્થનો ઉપાદય રહેલો નથી અને પૂરાંપર વાંચે પ્રકાર સ્વરો કરવાથી વિશેષ દુઃખ લાગે છે. પણ સર્વમાન્ય ધર્મ અર્થેના વચ્ચેને પુલિ મને છે.

પૂરાંપર વાંચેનું અનુસંધાન કરી વિશેષરહિત લક્ષ્યમાં દેખતું, એજ ઉદ્ધેશનેથી રહેલો છે. વિચારું એકને કે-એક વાંચને માંસ-પ્રકારની દરેક પેંચો જવામાં આવે, તે માંસપ્રકારને નિવેશનમાં બીજાં વાંચેની દો વડે થાય.

મનુષ્યોનાં તથા મુખી કરુ છે —

“ માંસ મનુષ્યોનુદુષ્ટ મય કલરેગદ્ગદાન
દુષ્ટાનુદુષ્ટ મનુષ્ય મનુષ્યોનું મનુષ્ય ”

—“ જેનું માંસ અ. જનન . . . ને પાંચેમાં મનુષ્ય માંસ ખાશે. આ પ્રમાણે મનુષ્ય મનુષ્યોને મનુષ્ય ”

માંસમાં ખાંડના અર્થેના . . . એમ નેરી અર્થમાં અર્થ રહે છે. તેમાં લોપ છે, પણ . . . એમ પણ ને, અને ને વાંચે અર્થે મનુષ્ય પ્રયોગના અર્થમાં મને છે. તે સ્વરો અર્થ છે—

One's own life (Prāna) is the dearest thing to the embodied beings. For its sake alone, even sovereignty is discarded. Can we then conceive of any charitable act to expiate the sin of killing ? (11)

પ્રસ્તુતનું દહીંરસ—

“ પ્રજિએને વસ્ત્રભાં વસ્ત્રભ પોતાના પ્રાણો છે; એનેજ માટે મનુષ્યો સામાન્ય પણ તથા કે છે; તે પછી એનું કું ધન છે કે ને, હિંસાની સ્થાને-હિંસાના પાપને મટાડવા સમર્થ થઈ શકે ! ”—૧૧

વ્યાખ્યા.

અહિંસા, એ જોનેનો અને હિન્દુઓનોજ ધર્મ છે, એમ સમજવાનું નથી; મુસલમાનોને પણ અહિંસાનુંજ પરિચયન કરવાનું છે. કોઈ મુસલમાનભાઈએ એમ સમજવાનું નથી કે હિંસા કરવાથી ખુદા પ્રસન્ન થાય છે. ખુદાનો તે એ ઉપદેશ છે કે—“ સર્વ જીવો ઉપર રહેમ રાખો ” કુરાને શરીફના પ્રારંભમાંજ ખુદાને રહીમ બતાવવામાં આવ્યો છે. તે પ્રયત્ન શરમાતના—“ લિસ્તિમદ્લાહ રહિમાનુર રહીમ ” આ મંજગાયરશુધી દરેક મુસલમાન બાઈ સમજી શકે તેમ છે—અપ્રાતાકાને ઇલાહ બ્રહ્મા છે. અપ્રાતાકા કોઈ પ્રજિવધને માંતો નથી, હિન્દુ અવસ્થાનેજ માટે છે. હમાર વિચાર કરવાની વાત છે કે—ખુદા બ્યારે સર્વ જગતનો પિતા છે, તે જગતની અંદરના પ્રજિઓનો ધું તે પિતા નથી ! બ્યારે તે બધા પ્રજિઓનો પિતા છે, તે તે કોઈ પણ પ્રાણી, કે ને પોતાનો પુત્ર છે, તેને મારવાનું કરમાવે ખરો કે. પોતાના કોઈ (પ્રાણીરૂપ) પુત્રને મારતો તે પશંદ કરે ખરો કે, ખરી રીતે જોઈએ તો ખુદાની સ્થાને કોઈ પણ પ્રજિનો વધ કરવાથી તે નાપુષ્ટ થાય છે. બ્યારે આમ હકીકત છે, તો પછી કોઈ પણ પ્રજિએ પશુને કતલ કરવો, એ બ્યાનખી લેખી સકાય ખરો કે.

કુરાને શરીફના ત્યાં સુધી શરમાવવામાં આવ્યું છે કે—“ મક્કામાં તેની હક સુધીમાં અહિંસા કરવા નહિ, + અને મક્કાની ધારાએ નિયતો, ત્યારથી લઈને, યાત્રા કરી બ્યાં સુધી ધારા ન કરો, ત્યાં સુધી કોઈ જાનવરને મારવો નહિ. ”

+ સુરાહિજમાનક સિપારા, અંચલ ૩ આવન ૩ માં.

કુરાને શરીરમાં બકરી ધના વિશે પણ જીવહિસા કરવાનું નહીં
ફરમાવતા એમ ફરમાવવામાં આવ્યું છે કે—“ માસ કે ઘોડી અને પંજે
એક નહિ પણ એક પરફેજવારી રહોયલું ”

આવી રીતે મુસ માન બાઈબોના ધર્મગ્રંથોમાં સ્થાયી સ્થાયી હા
યાનીજ પુટિ કરવામાં આવી છે એ સત્ત્વ પણ નરામર છે કે જે
આપણા શરીરે કંઈક ના નાજવાથી આપણને વેળા અનુમતવા છે, ત્ય
જનનવરો પણ આપણા જેવા રાણી હોવાથી તેઓને મારવા શુ તેઓને
વેળા નહિ યતી હોય ” આ માટે મન રમનેતાઓએ એમ ઉલ્લેખ
છે કે— પોતાના આત્મામાં નવું કુ મ વિચારીને કોઈ જનનવરો તરફ
રહોયારો નહિ

જમ્માહીમ પેગં મરને એ ના તરરથી ત્યારે એમ કહવામાં આવ્યું
હતું કે—“ તુ તારી હાનામાં હાની ની રોડે નોમ મને આપ તારે
તેમજો પોતાના અકબા અક કુન હરમાઈ નો નોમ આપા તેદરી
કરવા માગી રોતાની આપોએ સદા માધીને તેઓ તે હોકરાને જેવડા
છરીથી મારવા જલ્દી નેટવામાં ચિરી કાતિથી તે હોકરાને રોકે એક
થેતુ આવી ઉત્તુ રથુ અથાત્ કોઈ ફિરસ્તાએ તે હોકરાને ઉતારી કાઢે
તેની જગ્યાએ જે, મકતુ તે રોકે કાલ રોકે, હોકરા બધી વરો અને
પાળથી તે રોકે સજ્જન કરવામાં આવ્યું

આ ઉપરથી તેઓ (જે મુસમાન ગ્રામ્યો) એમ સમજાવે
હોય કે હાકરાની જગ્યાએ જે મારવાથી પાળની વા નકરાની કુરાની
કરી જોએ તો તે વા નહીં નરેલી પણ જે સમજ રાગતુ જોએ
કે હજીબિન પેક નરની રીડા ક રાની ખાતરજ અજાએ તમને તેની
અર્થવત્તમ નીજનો જોય ચાલવાનું જે રોકે રાગતુ હામા જ રોકે
તની કરવામાં આવે છે તુ અ રની તેથી અજાનો અમર કરવા
પાડે જે અજાએ જલ્દી કરવાની જાણ મનાવી રોકે તેન છે કે—“ મને
અનુક વિન રોકે નકરા પે નીજ જનનવરના મન અ રોકે ”
અને જે એમ જાણા દેવ કે—અજાના અજા કુકમ છે કે જે
હાકરાની જગ્યાએ નહીં નીજ અને પાળવામાં જાણે ત્ય જા અજાર

૧. મુન્ડાવાનકાલે અન્નને પેદાનો પુર આપે છે ખરો !
 એવ હોવામા આને ૧-૩૩ને ઉદ્ધરો કમણું અલગીએ તે ૧૨૦
 જેમ તે ૧૩૩ સપ્તવન કોરો દેવ તે કયા ! હોરો, તરો તે કા
 મારવ છે તે પુ પદેવાની જેમ કો સપ્તવન દેવ છે ખરો ! ક
 જેમ જનનું નથી, તે પછી ૧-૪૨ ખોલના પ્રાણને કામ કરવા એ
 ૧૬૧જી પદેવા આ ૧

હવે સપ્તવનની સપ્તવન વધા સમજ આકબરની દિલ્લો વાચના
 રામેને ખબર હતી કે તેઓ આક ખાન-રામેને એમજ પદેવા વધા ૧-
 "વને વધ રા પેદાને ખોલના કોરો કમણવાન જન-રાણું ૧૩૩ ૧૨૦ હોરો છે."

આ ઉપરાંત મુસલમાન કાલોએ સવરઃ વિશાલ રાખરો જોએ
 છે ૧-૧૦૦ના સર્વ-મન્દોરો અદિ-સનેક માન આપે છે, અને તે પ.વને
 જાણર ખાવમા રાખીને તેઓએ ૧૫-૫૬ની લખાણી વેચના રહી
 રહીમ જનનું જોએ

કાલેદની ૧૫ આક પ્રાણે દિલા છે કસામસીદના ૭૫ ૧૨-
 માન તરા હા કાલે હાલે, તારે જેમ મુકાવેખનું હાન કાવ છે
 ૧-૧૩૫ ૫૫ હવની દિલા કોરો નહિ. આ મદાર કા પું એ
 અદિ-સની ઉપે-કા. નકા ૧. પુ ૧-૨૨૨ની એ ખાના નથી ૧-
 જનનના સર્વ પદાપિંગું જ્ઞાન દોવા હતાં ૫૫ આરામાં એ ક્યા
 ન હોય, તે પ્રત્યુસમક્ષે જ્ઞાન આરા રા ઉપેચામમાં આવવાનું ?
 આકબરમાં વખત છે ૧-

"And God said Behold I have given you every
 herb bearing seed which is upon the face of all the
 earth, and every tree in the which there is the fruit
 of a tree yielding seed to you it shall be for meat."
 (Genesis)

• જુઓ- કાલેદનુ અનુકરણ નકા પુલાનાં ૧૬, ૨૫, ૩૨
 મા ૧૫૧

બ્યાધિમસ્તને ન મારી નાંખવે—

“ પ્રથમ રોગથી પીડાતો પણ અથવા મનુષ્ય મારવો ન જોઈએ
પણ નિમિષ કરી બતાવે તેમ છે કે—પીડાતા પ્રાણીને મારી નાંખવાથી, તે
મરીને સુખરાજી અતિ પામશે ? અથવા આથી પણ વધારે દુઃખ નહિ જ
પામે ? ”—૧૩

હિંસક અપિ પ્રાણિનો ન મારણ્યાયા:—

व्यापादनं हिंसकवृत्तिभाजायपि क्षयं नेत्यवधारणीयम् ।
लोके श्व-माजारं-मयूर-गृध्रादयोऽङ्गिनः केन भवन्ति हिंसाः॥૧૪

To kill even carnivorous animals cannot be
considered proper What creatures in this world,
dogs, cats, peacocks, and vultures, are not preying
upon others ? (14)

હિંસક પ્રાણીઓ ન મારવા—

“ સમગ્ર રાખતું કે—હિંસકવૃત્તિવાળા પ્રાણીઓ મારી નાખવા, એ
આત્મી નથી. કારણ કે દુનિયામાં કુતરાં, જિંઘામાં, મોર, મિદ વગેરે
કયા પ્રાણીઓ હિંસક નથી ? ”—૧૪

આવાર્થ—૧૩ પ્રાણીઓને મારી નાખવાથી તેનાથી થતી હિંસા
બધી જશે, એવો ખ્યાલ પામવો એ દેશે દર્શન પરિપૂર્ણ છે. પણ
પણ જીવને મારવામાં પે.ત.ની ચિન્તિતે કેવી કષ્ટપેન થાય છે, એનો
ચિન્તાર કરતા રૂપ જલ્દા આવશે કે જીવહિંસા એ ચિત્તક્રાંતુષ્કાર
પાપનું જ કારણ છે. વસ્તુ સંસારમાં સર્વ પ્રાણીઓ કાળને કાળ જીવના
હિંસક બનેલ છે કુતરો નિવ.ગાને મારનાર છે, તે જિંઘાએ ઉંદરને
મારનાર છે. મોર સર્પને મરનાર છે, તે સર્પ બીજા જન્મમાં મારનાર
છે. આમ દરેક પ્રાણીઓ એક બીજાની હિંસા કરનાર છે; હકીકત આમ
જોવા ઉપા હિંસક પ્રાણીઓથી થતી હિંસા બચાવવાના હેતુએ તેઓને
મારી નાખવાનો વિચાર કરવામાં આવે, તે એ વિચારનો છેડા સર્વ
જીવને પ્રથમ કરી નાખવા સુધા ક નહિ પડે એ ? મારે એવી ઉપદેશ
જીવનામાં કરવામાં હિંદો ઉપદેશ કરવો ન જોઈએ.

Truthfulness—The second requirement in practicing Yama is the avoidance of falsehood. The words of one thoroughly pure in mind speech and body surely become effective. There are various occasions when falsehoods without any benefit to the speaker are spoken. Misrepresentations, hypocrisy, pretensions, false evidence, false measures and weights, false defamatory reports, forging accounts and documents, betrayal of gross falsehoods degenerate the purity of soul and are condemned as sins by the scriptures.

The author rightly appeals to the reader to balance the advantages and disadvantages of falsehood in connection with monetary transactions, trade operations and other social functions. He earnestly appreciates the value of truth and recommends its observance at any cost of wealth loss of friendship and relationship etc. all of them being transitory and perishing. He properly disallows truth unnecessarily causing injury to the minds of others.

According to the tenets of Jainism rigid observance of the Mahavratas of refraining from falsehood is enjoined on Sadhus who are required to speak words which are only true but pleasing and beneficial and to refrain from speech which would tend to hurt the feelings of others without doing any good to them. While Laymen are enjoined to refrain from speaking gross falsehood prompted by high expectations of social and worldly gain or by anger, malice, ignorance, perversion etc. Refraining from doing so is highly essential as it concerns all the daily occu-

of falsehood. The proper appreciation of truth necessitates the rigid training of the mind for it. A mind, untrained and unprepared for it, pollutes it. It is well remarked: "He who pours water into the muddy well, does but disturb the mud."

મૃપાપાદ ભોક્તાં ક્ષણસિદ્ધિ તત્ત્વ દર્શિયત—

" જે કોઈ ઉપર નજર રાખી અસત્ય ભેગવામાં આવે છે, તે ક્ષણ અને મૃપાપાદન અપરાધમાં (પાપમાં) દરેક પડેલો છે । તે કુદિથી વિચારતું ભોક્તે. કુદિ વૃક્ષ (ચાણુડી) સમાન છે અને દરેક કાષ્ટમાં તે કુદિથી વૃક્ષથી તેડ કરેલો, એ કુદિમનેતુ કર્તવ્ય છે."-૧૫

ધનોપાર્જનેઽપિ મૃપાવાકોઽનુપયોગી—

ધનાર્જનં ન્યાયપથેન સમ્યગુપોગતોઽચક્યતયા ક આદ ? ।
આરમ્ભતો ધીરતયા તુ સદા આપયમાનાઃ પ્રતિકૂલયોગાઃ ॥૨૦॥

Who says that wealth cannot be obtained in trades justly and honourably conducted ? A man should bear with patience the obstacles which beset his path in the beginning. (20)

Notes .- It is a popular belief that deception, fraud, misrepresentation and tricks are necessary for achieving success in commercial purposes, but this kind of belief is wholly unfounded on rational basis. One though by such means gains success for the time being but he eventually becomes ruined. While, on the contrary one who rigidly follows the path of honesty and righteousness in the path of trade, is in the end, sure to be blessed with eminent success and becomes able to amass a large fortune though.

Notes :—

Rigid observance of truth is supremely essential for those who desire to advance on the path to Moksha. There are numerous examples illustrating the excellent results following from adherence to truth and bitter consequences of deviation from it. Vasu was the son of Abhahandra, king of the Mahil country. He ruled his kingdom with a high sense of morality and great impartiality. He was universally known as the truth-teller. His throne was supported by his righteousness and absolute fidelity to truth at a great height above the ground. Once upon a time a serious question about the interpretation of the word Aja was brought before him by Parvata and Narada (who were his co-students) for solution. Parvata interpreted the word ' Aja ' to be a goat, while Narada contradicted the interpretation and reminded him of the true meaning as grain once interpreted by their spiritual teacher. So they agreed to refer the matter to the king and abide by his decision. The king being influenced by the mother of Parvata gave the word a double signification in order to satisfy both the parties. He said, it might mean both goat or grain. So his throne fell to the ground and he was hurled down on the ground and became a denizen of hell in the next birth.

To illustrate the chief son of India, who had many great qualities, but the only one who always kept the truth and nothing but

અર્થ—સત્ય બોલવું, પ્રિય બોલવું, પરંતુ સત્ય હોય કરી
પણ અપ્રિય ન બોલવું, તેમજ પ્રિય હોયને અસત્ય ન બોલવું.

મહાભારતમાં ત્યાં સુધી કહ્યું છે કે—એ અર્થવાચી બોલવાથી
બીજાનું ભય થતું હોય, પ્રાણીઓ મરતાં જતતાં હોય, તો તે અસદ્ગુણ
વચન પણ સત્ય છે; અને એ વર્ણવવનથી પ્રાણીની હિંસા થતી
હોય, તો તે સત્યવચન પણ અસત્ય છે. શુઓ તે શ્લોક—

“ ઉત્તેજ્યતે મરેદ વજ કલિનાં કાવચસન્ન ।
મનુજં વજ કલં સત્ય સત્યમનુજં મરેદ ” ॥

(જનુલોપાખ્યાન.)

જદરાયૈકાલિક સ્વપ્નમાં એમ પણ કહ્યું છે કે—કાણને કાણે, આંધ-
ળાને આંધેલા કહેવાથી તેને દુઃખ ઉત્પન્ન થતું હોવાને લીધે તેવું વચન
બોલવું નહિ.

આચાર્યશ્રી સ્વપ્નમાં એવી મતજનવાણું કથન છે કે—કોઈ
સાધુને પૂછે કે—“ પણ્યો કય વરદ વથા ! ” તો તે વખતે સાધુ
કે જાગતાને ભણતો હોય કરીને પણ મૌનજ વારણ કરે. કદાચ મૌન
વારણ કરવાથી કોઈ રીત પદ્ધતિ ન થયો હોય અને જવાબ આપવાનું
વારણ ભણવું હોય, તો તે સમયે સાધુ ભણતો હતો પણ ‘ હું નથી
જાણતો ’ એમ કહે. શુઓ ! તે પણ—

“ તુલિયોમો ઉષેદંઘ્રા જાણં વા નો જાણંતિ વપઞ્ચા ”
(બીલે જુવરકન્ય, ત્રીજું અખંધન, ત્રીલે ઉદેશ.)

તેન સૂચકૃત્યાંમ સ્વપ્નમાં (પ્રથમ જુવરકન્યના ૮ મા અખંધનની
મા ત્રાશાની યતિમાં) પણ કહ્યું છે કે “ અહિંસાને માટે—” એ
બોધ નથી ‘ એમ જે અસદ્ગુણ કહેવું તે દોષને માટે નથી ”.
આ બધા ઉપરથી એ રહસ્ય નિકલે છે કે “ જદ્વણે દિવં કલ્પ ”
ર્થે તેજ વચન સત્ય છે કે જે પ્રાણીને અદિતકારી નથી.

“ વદેદ કલ્પ કલ્પતે વદતે વંદયતે વા ।
કદિમં કલિ દેદિતે તેજ વંદયતે નો વદ ” ॥

(સત્યનુ અખંધન.)

L 11
lib 11

hood which creates distrust among people which produces wicked desires in the mind and which gives rise to powerful sins one after another (૨૭)

અસત્યથી થતી ખરાબી—

અસત્ય પોકમાં અરિપાસને ફેનારે છે, અસત્ય દુઃસામ્રાજ્યે
અવકાશ આપે છે અને અમત્ય ખીરે ધીરે મ્હોળા દોરોને જ મ આ
છ એ માટે રમથી ન મનુષ્ય અસત્ય મોતને નથી'—૨૭

સત્યમજ્ઞ અહિંસામજ્ઞ —

ત્રતાનિ શેષાણિ યદન્યહિંસામરોચરે પાત્રિસમાનિ ધીરા ।
સત્યસ્ય ભક્તે સતિ પાલિભદ્રાન્નર્ગલે તત્ સત્ત્વ મિલ્લત ॥ ૨૮ ॥

When wise persons believe all other vows to be embankments of the lake of non-injury arising from the vow of truthfulness is pulling down the bank and then the waters (of non-injury) are uncheckd (૨૮)

સત્યજ્ઞની અહિંસાજ્ઞ —

વાત્સલ્યજ્ઞને સત્ય જાણે નહોતે અહિંસાજ્ઞ તરોડાની જે
વર્ગિત નહતો આ સત્યની સનગ સહાય છે કે-સત્યજ્ઞને
થઈ શકે અહિંસાજ્ઞ કરાવરે શક્ય નથી જાણે એ જોઈ શકે નહતો
સત્યજ્ઞ નહતો જાણે નહતો જાણે નહતો —૨૮

in the contemplative posture until the release of her fiancé. All attempts and processes to hang Nagadatta proved unsuccessful. The rigid observance of the above vow and his unflinching faith in religion turned the gallows into a splendid and gorgeous throne. The blows of the sword inflicted on Nagadatta by the police-officer were turned into garlands of flowers. The king on hearing this came to that place and apologised and brought Nagadatta to the city on an elephant with full pomp and grandeur and condemned the police-officer to death. Nagadatta being melted with the pity successfully submitted his humble prayers to the king to save the police-officer's life. He then married Nagavasu and enjoyed a happy unaltered life with her. Such is the potent influence of close adherence to the third vow.

ચારીના ફળો—

નિવનતા, આનંદ, શરીરના અભયોનો ઉ, એ રંગે ચારીના ફળો ઉપર દિટિ કરીને તેનું નક્કર ઓળખી રહે, આ રીતે (અનુમતિ નગર) ખીજની વૃદ્ધિ સરખી બીજ પેલી એ પણ જોવાજમી છે -

न कश्चित् स्तेनः सानन्दीभवति—

अत्रापि नो दृष्टमिदं श्रुतं वा यत् स्तयमालम्बितवान् मनुष्य ।
प्रभूतमानन्दमपेक्षद्वयमुक्तं सोऽप्यभरतां प्रपद्य ॥ ३१ ॥

Uptil now we have neither seen nor heard that a man has by theft, become a millionaire and enjoyed great happiness without a lurking sense of fear (૩૧)

ચોર મુખી ન હોય—

“ આજ મુખીમાં એ દેખ્યું તેમ સાંભળ્યું નથી કે ચોરીનું ના
લગેન લેનાર મનુષ્યે કાલીધન જનીને નિઃશંકપણે ખૂન આનન્દ મનુ
ભયો હોય. ”—૩૧

સ્તેનાન પરિવેષયતે—

યથોપપાદપદ્મધિષ્ઠિતોઽસ્તિ સ્વાસ્થ્યં પરં શરિતવાન ન, કિન્તુ ।
ધૃતિં ચ ધૈર્યં ચ મર્તિં ચ સમ્યગ્ જન્માન્તરં વાપિ સ હીનભાગ્યઃ॥૩૨॥

Not only does the unfortunate man who has
ascended the tree of theft lose complete peace of
mind but also steadiness, patience and discrimination
in the next world. (32)

ચોરી કરનાર દુષ્ટ દુઃખી—

“ જો, ચોરીના પાપના દશ ઉપર ચડી બેઠો છે. તે રોગના
સ્વાસ્થ્યનેજ હનિ ખોડી બેઠો છે, એમ નથી, પરંતુ તે દુભાંતી સ્થિતિ,
ધીરતા, રિવેઝ અને ભાગ્યની સદૃશિને પણ દારી મરો છે. ”—૩૨

હિસાતોઽપિ ચૌર્ય વિભોષયન્—

યો માર્યતેઽસૌ ક્ષણમેક एव શાપ્નોતિ દુઃસં દ્રવિણે હતે તુ ।
સપુત્રપૌત્રોઽપ્યુપપાતિ યાવર્જ્યાવં વિચિન્ત્યેતિ મહાતુ ચૌર્યમ્ ॥૩૩॥

A man, who is murdered, suffers pain alone and
that too for a moment, but with the deprivation of
wealth a man suffers during his whole life and along
with his sons and grandsons. The habit of stealing,
therefore should be given up. (33)

હિસાધી પણ ચોરી પણ ભયંકર—

“ જે શાપ્નોને મારવામાં આવે છે. તે કદી એકલેજ, વડી
ક્ષણમ જ ન દુઃખ ભોગવે છે પણ જેનું પત્નિ દીકરાં લેવામાં આવે છે,
571

Brahmacharya.

Brahmacharya means abstaining from sexual passion and intercourse in all places and at all times, in mind, speech and body.

Rigid practice of this virtue by a sadhu means entire abandonment of sexual appetites. A layman is forbidden to commit adultery actual or in thought; refraining from indulging in sexual intercourse with women other than his own wife or unmarried or a widow, from cherishing ardent immoral love for others or by using indecent gestures and words exciting lust or using stimulants for the same purpose.

Brahmacharya is the foundation of the Grhas-thashrama-the householder's stage. The influence of its preservation cannot be too much emphasised. If a man has preserved his own life-fluid, he would not generally remain a physical wreck.

Now-a-days we generally find even youths in weak health, and tender-framed skeletons; the reason of their physical debility is that on account of their company and various other circumstances of civilized life, they have found it very difficult to preserve their virility.

Some young men, through the influence of their bad companions, indulge in various types of bad habits ultimately injurious and decreasing their vital stamina. Hence, they are quite unable to feel the

joys and pleasures of their sweet home, and they through their own ignorance and foolish unnatural acts hurl themselves down in the abyss of misery, pain and misfortune.

Contrasted with the well-preserved men who enjoy each and every moment of their existence they are completely wretched and miserable. The well-preserved youths are buoyant, cheerful, optimistic, robust and powerful. They truly enjoy what it is to live and exist. They are not easily fatigued in their undertakings, and in the end it is they only who prosper and enjoy this world.

While the other weak party is coy shy, effeminate, pessimistic, cheerless, unable to possess the enduring power, unable to move themselves in this time of keen competition and as it were cast in their life-time half dead and full of pain and misery.

It is the duty even of householders to preserve the animal soul. They are also required by the Law to observe that rule of partial abstinence.

The practice is called bhiksha, by which means they are very remarkable persons and a shila. It is not impossible to be perfectly free of attachment as it is. If one is really free of attachment, he is free of all passions, particularly of the desire for food and sleep. He is not attached to any material thing, and he is not attached to any person. He is not attached to any place, and he is not attached to any thing. He is not attached to any person, and he is not attached to any place, and he is not attached to any thing.

Man is very careful about his money and property, but it is a very lamentable fact that he is not very painstaking to preserve his life-fluid, his all-in-all Virya. He should try to avoid the company and passionate thoughts of the fair sex and should thoroughly devote his heart and soul to some good spiritual development and social progress.

The author rightly appreciates the advantages of the practice of celibacy and chastity and condemning the evil results of immoral and vicious habits.

The cultivation of this virtue brings on supreme spiritual lustre and helps the acquisition of worldly gain and commands high respect even from the great god Indra and leads to the success of the mantras and gives fresh blood and invigorating energy to the body by the preservation of vital fluid and assists in the formation of right conduct, strengthens the powers of discrimination and advances social status and blesses one with celestial abode.

The author rightly condemns the association with prostitutes full of hypocrisy, dissimulation, ever ready to associate with men affected with dangerous diseases. Even their soft dalliance with merry eyes and flowery smiles, destroys all manly energy, good sense and discrimination, ultimately resulting in misfortune and calamities.

২২৭—

મહત્ત્વે વાત્સલ્યેનિ મહત્ત્વે—અર્થાત્ આત્મસ્વરૂપમાં વિચરતું—રમતું એ પ્રભુત્વ છે. આ હક સુધી પહોંચવાને માટે વીર્યનિરોધની પ્રથમ અમલ છે. એ માટે વીર્યનિરોધને પણ પ્રભુત્વ નામ આપ્યું છે.

પ્રભુત્વના બે વિભાગો છે. એક સાધુનું પ્રભુત્વ અને બીજું મૃદ-સ્થનું પ્રભુત્વ. સાધુને માટે તો સર્વસ્વીચરમણરૂપ મહા પ્રભુત્વ છે, અને મૃદસ્થને માટે સ્વસ્વીચરતાસ્વરૂપ હલુ (રેણુ:) પ્રભુત્વ છે.

જેઓને આત્મોન્નતિની પ્રવળ આકાંક્ષા હોય છે તેઓ વિવાહ કરી વચર સંવસ્થ યાને મુનિધર્મની આરાધના કરે છે. અને એ રસ્તે તેઓ ધીમે આત્મસિદ્ધિ સંપાદન કરી શકે છે. અહીં કોઈ કદાચ એમ કહેવા માગે કે—

“ અપુરુષ કલેર્નસ્તિ સ્વર્ગો નૈવ ચ નૈવ ચ ”

—“ પુરુષદિવને કોઈ સારી ચતિ થા સ્વર્ગ મળતો નથી ” તો એ કથન નિવાન્ત અપુરુષ છે. કર્મવાદના સિદ્ધાન્તો સમજનારા આવાં કથનોને પ્રમત્તપ્રવર્ણિત માને છે.

મનુસ્મૃતિમાર તો એ કથનનું ખડન કરતાં કહે છે કે—

“ અનેકાણિ સદ્ગુણિ કુમારવ્યવહારેણામ્ ।

દિવં-ગતઃકિ વિગ્રમમ્ભૂત્ત્વા કુલસન્તતિમ્ ” ॥

(પાંચમો અધ્યાય, ૧૫૨મો શ્લોક)

—“ અનેક સદસ અવિવાહિત-પ્રભુત્વારી પ્રભુત્વપુરો કુલસન્તતિ કરી વચર સ્વર્ગમાં ગયા. ”

આ ઉપરથી એ નિઃસંદેહ વાત છે કે સર્વથા પ્રભુત્વનું પાવન કરતું એ સુધી કેષ-માર્ગ છે. સાધુ-મહાત્માઓ આ કેષ પ્રભુત્વના અધિકારી છે. આમ છતાં પણ સાધુને પેનાના ધર્મથી જાણ થાય, તો તેને માટે મનુસ્મૃતિમાં કહ્યું છે કે—

“उत्तु प्रव्रजितो भूत्वा पुनः शता मैत्रिन् ।

अथैषमहम्यानि ज्ञेयानि जायत हृदि ॥

(१५ मी अक्ष)

૨. આજના સમયે જન મેયુમાં આવે છે તે કારણ
 વળી મુળે પિડામાં પાડા થતાં છે

સાધુના નામથી જોગ કરા કરી અંતુ કુળ દુર રતી નો
 ૧ જોગ ' મધ્ય નજા દુરા માનો નાત નત રાનારે ' અ સાકરો મિત્ર
 કરે એ સરત ૧૫ થી સપ્તમ તા ૧૬ થી ૧૭ થી નીલ ૧૮ થી ૧૯ થી
 કરી ૧૦ અંગમ તા કુસમા નામ ૩ આવા મુનિવિરાધી ૧૦
 અંગુળ સાધના ૨૦ થી ૪૩૬ ૩

[illegible]

உதவித்துக் கொடுக்க வேண்டும்.

॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

These high-minded persons who are intent upon observing the vow of celibacy (in mind, speech and body) and to whom Indra, the Lord of the gods, humble with pure devotion, bows down, while taking his seat on the throne, are always victorious among mortals. (37).

अस्यैव 'तु' गौरव—

જેને સર્વપુરિને સમ્રાટ-હૃદય પશુ પેવાના સિંહાસન
ઉપર બેસવા જવે ધર્મિય ભક્તિથી નમ્ર થઈને નમસ્કાર કરે છે, તે-
મહાનરૈયાનાં દલિયવાના મહાપુરો મૃત્યુલોકમાં જવાના છે. ૧-૩૭

ब्रह्मचर्यस्योक्त्यर्थः—

फलानि मन्त्रा वदते च कीर्तिरध्यासने सन्निधिमप्यमर्त्याः ।
यस्मिन् सति मस्फुरितमभावे तद् ब्रह्मचर्यं मुनिवारलभ्यन्॥३८॥

Celibacy, by means of which
fructify, the

Celary, by means of which the sacred Mantras fructify, the fame spreads over the Earth and even the immortals honour the chaste persons with their presence, is attained only by good thoughts. (39)

અભયવન્ન ઉત્કર્ષ—

[illegible]

पञ्चमः अध्यायः—

। वृत्तापाकृतां दधानं न कः सुखार्थम् ।

॥ ३९ ॥

devotion. The Yama of celibacy appears to the best advantage with the attainment by mind of its inherent purity (40)

બ્રહ્મચર્ય પાળનામા લગારે કષ્ટ નથી—

તપસ્વામા જેમ સદાપ અનુભવાય છે, તેમ બ્રહ્મચર્યામાં સદા યતો નથી ભક્તિ—નરા કરનામા જેમ પરિશ્રમ અનુભવાય છે તે બ્રહ્મચર્યામાં પરિશ્રમનું નામ હોતું નથી અતએવ સમગ્ર શરીર જે ૧ બ્રહ્મચર્ય સંભાળસિદ્ધ એવે કે જીવાત્માના સ્વભાવને અનુસરી જતું છે આવી રીતે મનની પરિવ્રતાના આધાર ઉપર રહેતું બ્રહ્મચર્ય ખોજી જીવનની અદર બાજુ અજાણ પાડે છે '—૪૩

સઘયા મહાચર્ય પાળાયેનુમશનાન્ ગૃહસ્થાનુદિશ્ય તિરંકિ—

પરિશ્રમન્તે ગૃહમેધિનસ્તુ ન સર્વયાત્રક્ષમહાત્રતાપ ।

તદ્ દેશતો ત્રક્ષણિ ત યતેરન્ સ્વદારતુષ્ઠા પરદારવના ॥ ૪૪ ॥

Householders cannot always and wholly observe the great vow of celibacy (in mind speech and body) therefore they should try to observe : partially by being faithful to their wives &c avoid, the contact of other women (the scriptural texts prescribe continence in all modes of life for the ascetics) (44)

૬૬૨થોનું મહાચર્ય —

૬૬૨૯ લેખા ૧૬૨૨ત્યિતિના ૧૫ મહાચર્ય ૫ મી વા ૧૬૨૯ માટે જોઈએ દેવતા મહાચર્ય ૧ મી જોઈએ પરત્રીનો ત્યાગ કરી સ્ત્રીઓના સંપર્ક રહેતું એ દેવતા મહાચર્ય છે—૪૪

૦૫૦૫૦૫૦

મહાચર્ય ૧૫ મહાચર્યના તિરે ૧૧ સંતોષથી ૬૨ મે ૧૫

યહ થકે છે. સાધુ લોકોને માટે તો સર્વથા બ્રહ્મચર્ય પાળવાનું છે, એ તો પ્રસિદ્ધ વાત છે, અને એ માટે તો સાધુઓને સ્ત્રીસંગીતો સંપ્ર કરવાનું પણ નિષેધું છે; પરંતુ ગૃહસ્થોને માટે પણ બ્રહ્મચર્યથી અગ્નિ કરાવનાર સપોષોથી દૂર રહેવાનું વિધાન છે. જુઓ ! મનુસ્મૃતિમાં—

“ માયા સ્વપ્ના દુઃસ્વા વા ન । શિવભાગ્યસ્ય મહેત્ ।

શતશઃ સંનિદ્રામયો વિદ્યાભ્યાસે વર્જિતે ” ॥

(બીજો અધ્યાય)

આ શ્લોકથી દરમાન્યું છે કે—“ માયા, જ્ઞેન અને પુત્રી સાથે એકાન્તમાં રહેતું નહિ, કેમકે દન્દિયો બહુ બગવાતું છે અને તે વિદ્યાનું પણ અધરમાં નાખે છે. ”

આ શ્લોકથી માયા, જ્ઞેન અને પુત્રી સાથેના પણ એકાન્તવાસ નિષેધવામાં આવ્યો, તો પછી અન્ય સ્ત્રી સાથેના એકાન્તવાસ સુતરાં નિષિદ્ધ થાય છે, એકાન્તસાધરણ ભુજંગના સદવાસમાં બ્રહ્મચર્ય રૂપ સદીસપ્રાપ્ત રહી શકે, એ કહિનામરેણું છે.

બ્રહ્મચર્યની રક્ષા માટે મૈયુનનાં આઠ અંગો વર્ણવાની જરૂર છે. દક્ષસ્મૃતિમાં કયું છે કે—

“ દક્ષવર્ચઃ સદા રહેત્ બ્રહ્મા રક્ષત્ વૃષક્ ।

સ્વતઃ કીર્તન કેતિઃ ક્ષેત્ર્ય ગુપ્તભયમ્ ॥

“ સદ્યસ્તેન્દ્રિયવિદ્યમ્ય કિચ્ચ નિર્જિતં રત્ન ન ।

અતઃ મૈયુનમશય પ્રવદન્તિ મનોરિચઃ ” ॥

(સાતમો અધ્યાય)

“ મૈયુન આઠ પ્રકારનું છે—સ્મરણ, કીર્તન, ક્રીડા, ભોજન, શુભ ભાષણ, સંકેષ, અભ્યવસાય અને કુપ્રતિ. ”

આ મૈયુનનાં આઠ અંગોથી દૂર રહેવામાંજ બ્રહ્મચર્યનું પાલન થઈ શકે છે.

એ ભોધ ગયા છીએ કે ગૃહસ્થોને માટે દેવતાઃ બ્રહ્મચર્ય પાળવાની અનુદા છે, અર્થાત્ ગૃહસ્થોનો પર્મ છે કે તેઓએ સ્વદારસતોષી થવું

જુઓ, બીજા પ્રકરણમાં ૨૨૮ મા પૃષ્ઠની અંદર “ જ્ઞાન્ત્ય સ્વ-સચિત્તં શ્વ ” એ ભાગવતનો શ્લોક.

વિષયસેવનની પ્રતિભે બહુજ નિષ્ક્રિય મનાવવાથી વીર પુત્ર
ચયના પરિણામે તેનાથી ઉત્પન્ન થતું સંતાન પણ તેજસ્વી, પ્રીતિદાયક અને
પુરિષાદી બને છે. જેઓ વધુ પુત્રોની વાલસાથી સ્ત્રીમાં આસક્ત રહે
છે, તેઓની સંતતિ નિર્માણ નિરૂપે છે. એવી નિર્માણ પ્રજા વધવાથી શું
હાથે ! એ વિચારતું બોધ્યે, ઉત્કૃષ્ટ એવી આર્થિકદૃષ્ટિએ દેશને ગુહ-
સાન બમતું પડે છે.

परिहस्यं न निरोक्षेत्—

द्विपं स्वसारं जननीं मुतां वा स्वां कायदृष्ट्वा सखेक्षमाणे ।
क्रोधोपतापमभवं विचिन्त्य परस्य नार्या न दृशो क्षिपेत्॥४५॥

One gets wrath and is pained to the quick, when another looks with an evil eye at one's wife, sister, mother or daughter. Thinking that others also feel similarly, one should not entertain evil intention about others' wives (45)

Notes:—Verily the Messenger of God said to his companions, "What are your opinions of the merits of that person who drinketh liquor, commit-
teth adultery and stealeth ? What should his punish-
ment be ? They said "God and His Messenger know best." He said, "These are great sins and the punishment for them very dire."

Sayings of Mahomed.

પરસ્ત્રીની સ્થાએ ન લેણું—

“ પરઓ ઉપર નજર ફેંકનારે વિચાર કરવો. બોધ્યે ૧-પોતાની

“ નહિયમકામુષ્યં ભેદે ક્ષિન્નમિદતે ।

દારણં પુલસ્તેહ પરશુપેપેકમ્ ” ॥ ૧૩૪ ॥

—મનુસ્યતિલે ચોથો અધ્યાય.

રાખવો જોઈએ, તો પછી પરસ્પરીને ધારે પૂછવું યુ ! પરંતુ અકસોસની વાત છે કે મનુષ્ય જે પત, તેને તો જ્યાં ત્યાં ફેંકવાનો ઉત્સાહ પણ થતો નથી, જ્યારે પીપને દરદારપૂર્વક કાપી નાંખવામાં આવે છે. "—૪૬

વ્યાખ્યા.

વર્તમાનમાં બાગવિવાહ અને રહસિવાદનો ધબ્બો ફેલાવ થયેલો જોવાય છે. આવી ને આવી કોઈકી સ્થિતિ ચાલુ રહી, તો બવિખમા સમાજ કેવી બજાર સ્થિતિ ઉપર મૂકાયો ને કાપી છાતું નથી. નાની ઉંમરમાં છોકરા-છોકરીને પરણાવી દેવાં. એ એમના મળા ઉપર છરી ફેરવવા બરાબર છે. માતા-પિતાને એમ થવા કરે છે કે—'ક્યારે છોકરાની વડુતું મેલું' દેખું' ?' અને એ દુરસિચાવથી નહીં ઉંમરમાં છોકરાને વિવશવ અભિની જવાગામાં પડે છે. અદા ! જુઓ દિનેશીએલું' યુધી પણ અધિક આચરજુ. જૈન અને જૈનેતર સાક્ષિમા તો કમમાં કમ પત્નીય વર્ણના કુમાર સાથે સોગ વર્ણની કન્યાનો સંબન્ધ કરવાનું દરમાવવામાં આવ્યું છે. આ સાક્ષીવ નિયમ પ્રમાણે વિચારતા કાલુ સમજી શકે તેમ નથી કે—પત્નીય વર્ણ સુધીમા તો ચરીરનો બાંધો જધાનો રહે છે: અને તે પહેલા કુમાર-કુમારીને વિવાહના જધનમાં નાંખવાં એ કુદરતની સ્લામે દુમલો કરવા જેવું છે. લગ્ન વિચાર કરવાની વાત છે કે તગાવમાં પાણી બરાતું દોવ. તે વખતે બીજી તરફથી જો પાણીને નિકળવાનો રસ્તો આપવામા આવે, તો તે તગાવ પાણીથી બરાવ ખરું ? તેમજ આગાની જગ મળખુન થતાં તેના ઉપર કુદારાવાગ કરવામાં આવે, તો તે આંખો બનીને ફેરીએ આપવાનો દતો ખરો !

યોગ્ય ઉમર વયર બાગીને પરણાવી દેવામાં તેઓથી થનારી સંવર્તિ અતિદુર્બળ અને સત્તલીન દોષા ઉપરાંત સાંખે વખત છરી છકતી નથી. ચરકચાક્ષર દરમાવે છે કે—

“ ક્વચેદ્દાવર્ગકમયમ્મતઃ પચર્ચિત્તેભ્યુ ।

ચલ્યતે પુનન્ વર્ન કુચ્ચિયઃ ચ વિચ્ચે ” ॥

“ કલો ચ ન ચિં ઝીંદ્ ઝીંદ્ ચ દુચ્ચિયઃ ” ।

— મોળા નર્મ સુધી નહિ પહોંચેલી સ્ત્રીમા પત્નીસ નતી નહિ પ્રાપ્ત થયે ન પુરુષ થઈ ગલાધાન કરે તો તે મર્મ દુઃખમાજ શરણ થાય છે, અગર જન્મ ને તો તે વધુ વખત ટુરનો નથી જીવે તો તેની જિ હગી દુઃખળ અવસ્થામા પસાર થાય છે "

નદાની ઉમરમા વિનાશિત થઈને ઘરીરના સત્ત્વનો જે નાશ આવે છે અને અવિનાશિત જતા ઉ માગે જે દુવતન આવજવ આવે છે, તે ખરેખર નુનાગનો વિચ છે આપણે જોઈ તમા કોને ? પત્નીશ વા સુધીમા ઘરીરનો બાધો બધાય છે હરે એ ઉમર માજ પહેલાજ સત્ત્વનો ક્ષય કરવો એ કેવી રોચનીય ખીના ? એમ એવે આમગી રી રીને જીવી ચકાશે ? સારીરિક આરામ લી રીને વધુ કમી જગતના બ્યવહાર વચ્ચે લી રીતે ઉભા રહી ચકાશે ? અરે ! જિન્હા લકનાદી બનાવનાની આ લી મૂખતા ? વીયનો ક્ષય થયા પછી શ રહે કે ગમે તેટલા માથલો મકરંદનજ, ચન્દ્રોચ્ચ તોરે રાજાજ પાયા સેવનામા આવે ગરમ ગરમ બામના હવાન-વિરા ખાજા આવે અને મસાનાદાર કેસરીયા ફૂલ મૂળ ગરમ કરીને પીવામા આવે તો પણ ઘરીરનો નષ્ટ થોનો બાધો ફરી બધાનાનો નથી જેને કોને જાગ્યું ? તેને સુખા રોહવા મ રખજ સમાન છે અને જેને કોને ઘરીરના મોતને ઉભાગી નાખ્યો છે તેને માટે દિવ્ય પેટિક ત્રાસો જ નિરવ ? છે તીલ-પત્નીલ નતી જવાની અવસ્થામા જે દોષ છે જેને જોઈએ તે આજ લવના નતીન પુરોમા કવચિત્જ દેખાય છે આ કે એના બે પો વિના છે ? જેઓના ઉમર ગરિખ હિંદના નગરજા વિ નવનાની આજા આવજો રાખી બેઠા છીએ તેઓજ થઈ દરવીશ બ નવા હોય દુઃખવેલ મતી નવા હોય કમરથી વળી નવા દેવ પુત્રજો લવના ધને ગામીને ગાની ચકતા હોય મુખની ગમા ખોઈ બેઠા છે અને દનાર ને જો કે દનારા આનોજ્જાસની થનજુ બેસતા ગાની જલ દેવ તો પે ના હિંદે થા અદિને પોકાર કરવો ? કેવી પન જલ રે ના ?

કૃદ્ધનિચાદે પત્ન આ સવરમા ભારે જુ ન જુનરવા માગે છે પત્ન-સ-નિ રાઈના પ્રેર રે ન ર-ને-ને દ નતી ન ગા સ-વે કવચે રાજ હ ન વ દરન પત્ન નથી આજની ફ પછી વખતે પત્નજ

એટલી જાણી ઉચ્છ્રાંબલતા થતી જોવાય છે કે, જીભનું બંને ખૂન કરી
જાય, પણ તૃષ્ણા પૂરજી થતી જોઈએ. આવા ધનપતિઓ સમાજના
પેર કંઠક છે. પોતાની જાતેના સાધારણજિવિયાગા અવેવાદિન પુરો
દુઃસ્થિત જિન્દગી તરફ દૃષ્ટિ પણ નાંદે કરતા પોતાના શ્રદ્ધ કરી
લીલાશ્રમ જનારવાને આહવા ધનપતિઓ ખરેખર સમાજના
છે. શ્રદ્ધ થયા પછી પણ જાગૃતિહાસની તૃષ્ણાનો પ્રવાહ ન આવે
તો તેના મરજી પાછળ વિધવા ધનાગી જેની જાગ્યા-પુરનિનો તૃષ્ણ
પ્રવાહ થી રીતે અટકશે, એનો વિચાર પુનઃવાદિન થયા હશે
શ્રદ્ધ કર્યો છે ખરો ?

વસ્તુતઃ માનવપ્રાણિની માન્યતાજે ૧૦ વિચારાનુભાવવાની
એમ ન હોય તો કોઈ પણ મનુષ્ય શીર્ષકારજીમા અનન્દ માને ખરે
પરંતુ આ નિવાન્ત મૂલતા છે વિવચનન્ય નુન કે પછી જીને મુખ
કોઠીમાં મુખી યજ્ઞાય તેમ નથી. જેમ કુતરેકે ૮ : ૩ ને જોડતા તેના
માંથી નિકળતા ભોદીને. આજવા લે છે અને તેના મળાદ માને
તેથી સ્થિતિ વિવચનન્ય મુખના સમજવાનાં છે કામ-નોમજી
મુખમાં મું મુખાય છે ? મું કહે નવેઃ સ્ત્રાવ્ય પ્રજા થાય છે ? મું
શરીરમાં પુષ્ટતાનો અનુભવ થાય છે ? મું કહે શીલગ પદનની લહેર
જવાય છે ? મું કહે મુખની રૂચના જેવો સુખંધ લેવાય છે ? કયું ન
આમાંનું કયું અનુભવતુ નથી. ઉચ્છ્રાં અમલ્ય શીર્ષના સાવનું નુકસાન
ખમ્બું પડે છે. અલ્લયવંતને દેવલ ૫. સંન્યા પાગવા માટે અ
લ્લયવંતની જલુજ જરૂર છે. વસ્તુસ્થિતિનુ પથાય અને સચેદ પ્રતિ
મનું જોઈએ, ત્યારેજ મનુષ્ય ઉન્માર્મથી હાંનિ વિવેકના પથ ઉપર પ
પંજી કરી શકે છે.

શીર્ષસ્થ મહત્ત્વમાદ—

શુક્રં શરીરસ્ય સમસિ રાજા ક્વે પુના રાજિ પુરસ્ય હાનિઃ ।
રક્ષેત્ તત્ત્વઃ કામશ્ચરેભ્ય એનં વ્રહ્મોચસન્નાહરં વિધાય ॥ ૪૭ ॥

Semen is the king of one's body. When the
king is killed, his city becomes a mass of ruin.

and heinous means in life though all people know the evanescence of things, still it is this desire which prompts them to do what they otherwise would not do; again desire for authority power, property, etc., works so forcibly on human mind that all possible means either good or bad are employed for their attainment. Thus it clouds the purity of the soul. So by all means one should try to destroy the desire which germinate Karmic energies calculated to bring on evil results. Desires for spiritual wisdom and righteous conduct natural to the pure soul should be entertained and cherished, because they would gradually serve as means to Moksha.

With this underlying principle a householder should limit his possession of property wealth houses, land, etc.,

અધિમદ્યત—

“ પરિમદ્યતી જેણેના વસ્તુ કેવલ રથ મળ્યા મુઁડા ધર ભણ
 છે, અને મુઁડાથી રથના બન્ધને મા જાય. ૧. છે. આ પ્રકારે નિરી-
 સણ કરીને સંસારના સંકેપો નિર્મલ રહે. નાનકે અધિમદ્ય તથા
 પરિમદ્યો ત્યાજ કરે છે ”—૫૮

गृहस्पत्याद् मुनिर्वा निवर्ति—

गृहस्पतारो मुनिना च भिद्ये परिग्रहो तत्र मुनिर्गृहीत ।
 परिग्रहाऽस्तत्तन्मुनेर्मुनित्वे भवेद्य कस्माद् गृहिणा मुनित्वम्? ॥२९॥

Householdship and Yatalahol are quite different names. One who accepts gifts from others is not a sage but a householdly. If we call a man who is

desire for the acquisition of more wealth and pleasures. In order to check this evil, one should limit his property and possessions. A rigid observance of this meritorious vow brings on happiness here and hereafter. The following story well illustrates the utility and necessity of such observance.

There was a rich merchant named Shripati. He had one son called Dhama who was married to a rich girl. Once upon a time a Jain ascetic discoursed effectively and eloquently on the importance and utility of limiting the property and possessions, etc. Shripati being deeply embarrassed took this vow and in accordance therewith he resolved to spend the excess of his money and wealth in doing pious works, especially in the construction of Jain temples. When his life came to an end, he was blessed with good birth in the next life. His son who was greedy and wanting in discrimination disliked his father's habits and stopped all expenses for pious works and resolved to add much to the existing stock of his wealth. He consequently began to live in the lowest style possible. Once upon a time the very ascetic who impressed his father accidentally met him on the road. He tried to call him but when he failed he went near him and asked him to take a vow to dine after visiting the temple and paying obeisance to God. He accordingly took the vow and went away from the place saying that he could not stay there any longer. Once upon a time he came back at noon after repeated tourings in villages for the trade purposes and was extremely hungry. He at

પરિમદ્વુષ્પસ્યોપદ્રવાઃ—

પરિગ્રહ્યાતિવર્માભવન્તં દુષ્ણન્તિ ચોરા વિપયાભિયાનાઃ ।

દહન્યન્દો દરતઃ, કષાયવ્યાપા નિરુચ્યન્તિ પુનઃ સમન્તાન્ ॥૬૮॥

A man who abandons himself to greed is robbed by thieves called worldly objects, is burnt by the fire of lust and is besieged all around by the hunters in the form of passions (68)

પરિમદ્વાસકરને થતા ઉપદ્રવો—

= પરિમદ્ને અત્યંત આવીને ધવેલા મનુષ્યને વિવિધ યોગે દુઃખ મારે છે, દુઃખની બાબત મારે છે અને કષાયનાં શિકારીઓ આરે વારાધી પેરી લે છે —૧૪.

પરિમદ્સ્ય મૂરમાણાં નિન્દતિ—

પાપસ્ય ચઙ્ગમ્મુલક, રતાનિ દોષાવલીમાતરપાદુરાણામ્ ।

આશંકિયસ્તથ ચરન્ત - ગાદ્ ન યથ ભાસઃ શશિનો રથેથ ॥૬૯॥

Hope is called (by the Yogis) the creeper of sins, root of misery, and source of vice ; the waves of hope dash violently in the place where neither the rays of the moon nor those of the sun are able to penetrate (69)

પરિમદ્ની જનની આશાને નિન્દે છે—

= અ.કાને ઇન્દ્રિયકારે પાપની વેવડી, દુઃખની ખાલ અને દોષોની મ.તા તરીકે જન્મે છે, આશાની ઝમ્મો તેના સ્થલે પશુ અસ્પૃશ્ય નથી પડેલે છે, તે જે સ્થલે ચન્દ્ર-સૂર્યની રશ્મિઓનો સંપાર થતો નથી. —૧૫.

All should always observe these five Yamas according to their own capacity. The observance of all these Yamas applies to all and forms the root principles of conduct in life. (68)

ઉપસંહાર—

“ આ (પૂણી) અદિસા આદિ યમે શ્રેયે સમસ્ત મનુષ્યે
શ્યામસિ પાતી શે તેમ છે. આ સાર જાનિકે ધર્મ છે આ શ્રવણી
સ્વામીશિ નીતિ છે ”—૧૮.

અદિસાદીનાં મહાવત્ત્વમ્—

उक्ता अहिंसादिपमा अर्मा दिवालायवच्छिन्ननया विमुक्ताः ।
महात्मं सन्ति च सार्वभौमो चित्तकषाणे प्रतिपन्नचिन्ता ॥ ६९ ॥

We have enumerated the Yamas Ahimsā (non-injury) and others. They are not delimited by time and space, etc., and hence they constitute the great vow which can be observed in all places and at all times. When doubts assail us we should think of their opposites (and thus dispel them). (69)

કેવા અહિંસા વમેરે યમે મહાત્મન છે ?—

“ એ પ્રકારે અહિંસા આદિ યમે કહી બતાવ્યા હેય, કાલ
વમેરેની મહંદાશો મુજબ અને સરંદા સેવ્ય એવા અદિસા આદિ યમેરે
'મહાત્મન' કહેવામાં આવે છે * ચિત્તકેશો (હિંસાબંધિથી) અધરે વમેરે
પાયા થાય, ત્યારે પ્રતિપન્નની બાવના કરરી ”—૧૮.

૧ “ જ.ઉદેશકાત્તસદચ્ચર.ચિત્તવાઃ સાર્વભૌમ મહાવત્ત્વ ” ।

(પારંજયપોતેત્તુર, ખોળે ૫૬)

* “ અદિસાનુનુસારોચ્ચદ્વિક્ષનના નનાઃ

દિવાલયદનદ.ચિત્તવાઃ સાર્વભૌમ મહાવત્ત્વ ” ॥

(ચરેવિજય૯, ૨૧ ની દ્વિતિયા)

Yamas as forming the preliminary stage of Yoga. It is but proper that the remover of impediments should top the list. (70)

These Yamas are called great vows when they are not modified by place, time, species, or urgency. It is not meant to be a great vow when it is qualified in respect of a place, &c. when one says " I will not commit slaughter in a sacred place. I will not injure or slay on the eleventh day of the month. I will not slay an ascetic. I will not slay except for the sake of gods and Brahmins or for other sacrificial ceremony. These modifications detract the value and efficacy of the great vow. It must be characterized by absolute spotlessness.

When perverse considerations of taking revenge arise such as e. g. " I will slay him because he has done me wrong. I will ruin him by telling a lie, I will rob him of his money, I will seduce his wife, I will deprive him of his estate. " Opposites of the same should be cultivated and he must reflect " I take my refuge in right living; extending protection to all living creatures heated as I am upon the coals of this Samsāra (Cycle of births) Repeatedly I am drawn towards these aggressions. I resort to that which I once discarded as a dog licks that what he vomitted." Such repressions of perverse considerations should be employed.

यम-नियमने योगनां अंग मानवानो हेतु—

" येनैव दुरमन ज्ञेय विरोधी विद्वन्मां ज्ञायता इत्यादि ते विरोधि

દાખાળ જાય છે, અને એથી જ યોગભૂમી ઉપર પ્રધાન કરતું મુગ્ધ થાય છે આજ કારણથી યમ-નિયમને યોગના અંગના દાખલ કરવા આવ્યા છે + વાત પણ જરાબર છે કે-તેકે કામની અર કરવાના વિધોને હાનનાર પ્રથમ જરૂરનો છે "—૭૦

હિંસાદીના મેદ-પ્રમદા —

હિંસાદય સન્તિ વિનર્કસજ્જસા પ્રત્યેક્રમેતે રત્ન સર્વવિજિતિ ।
કૃતાનુષોદાસ્પદકારિતા હિ તે ક્રોધાચ લોભાચ તર્ક્ય મોહત ॥૭૧॥
નવેતિ મેદા મૃદુ-મય-તૌત્રૈર્મેદસિખિ સન્તિ યથોક્તસરુવા ।
પ્રત્યેક્રમેતે મૃદુમયતૌત્રાસ્ત્રિયા પુન સ્યુર્મૃદુમયતૌત્રૈ * ॥ ૭૨ ॥

Himsa and others are called Vitarkas. Each of them has twenty-seven varieties. They are either (1) committed by oneself or (2) caused to be committed by others or (3) suffered with approval to be committed by others, again through (1) anger (b) greed or (c) infatuation. We thus get nine varieties. Each of them is again three fold according as the sin is of mild ordinary or impetuous nature. Thus we get twenty-seven varieties.

+ શાવનન વિતર્કના પ્રતિપક્ષસ્વ નામનત્ ।

વ મયોક્ત્યનોદમીયા વ હવતુ હવત્ ॥

(૧૨૦૧૧૧૧૧ ૨૧ નો અર્થવિજિત)

સત્તા સ્વાદય દૃઢધારેનુમ રત્ન જનકપદદક્ષિણ મુક્ત્ય
વિમાન કુ સાત્તાનન્દય , સિ પ્રતેવજનકમ્ ॥

(૧૨૦૧૧૧૧૧૧ ૫૫ નો અર્થ)

* મૃદુમય મદય દૃઢધારેનુમ રત્ન ।

મૃદુમયવિમાન ન સિધા જનકમ્ ॥

(૧૨૦૧૧૧૧૧ ૨૧ નો અર્થવિજિત)

ties. Every one of these last again is further divided under three heads according as it is mild, ordinary or impetuous. (71-72)

Notes :—The injury is however multiplied according to specifications, options and accumulations. The varieties of living creatures are innumerable so the varieties of injury multiply. This procedure is applied equally to falsehood, theft, adultery, and appropriation.

These perverse considerations have endless painful consequences. The man doing injury has to suffer pain in health and in taking bodies of animals and departed spirits and such other forms so the cultivation of the opposites is essential.

હિંસાદિના ભેદ-પ્રભેદ—

“હિંસા, અસત્ય વગેરેને ‘વેદક’ સંજ્ઞા આપવામાં આવી છે. એ પ્રત્યેકના (હિંસા અદિના) સ્વભાવ ભેદ પડે છે. જેમકે—લોકથી, લોકથી વધા મેઢથી હિંસા કરવી, કરાવવી અને અનુભવથી, એમ હિંસાના નવ ભેદ થાય છે. હવે તે નવ ભેદવાળી હિંસાના મુદ્દ, મધ્યમ અને તીવ્ર એમ ત્રણ વિભાગે પડવાથી હિંસાના સ્વભાવ ભેદ પડે છે. વળી તે પ્રત્યેક સ્વભાવ ભેદના મુદ્દ, મધ્યમ અને તીવ્ર એમ ત્રણ ભેદ થતાં એકાદી ભેદ પડે છે.”—૭૧, ૭૨.

ભાષાર્થ.

૧ લોકથી મુદ્દ હિંસા કરવી, ૨ લોકથી મધ્યમ હિંસા કરવી, ૩ લોકથી તીવ્ર હિંસા કરવી, ૪ લોકથી મુદ્દ હિંસા કરવી, ૫ લોકથી મધ્યમ હિંસા કરવી, ૬ લોકથી તીવ્ર હિંસા કરવી, ૭ મેઢથી મુદ્દ હિંસા કરવી, ૮ મેઢથી મધ્યમ હિંસા કરવી, ૯ મેઢથી તીવ્ર હિંસા કરવી.

will now state what result is brought about by the Yamas when they are practised to perfection (73)

૧૧ તિતોભુ રૂઝ—જનન્ત અગાન અને જનન્ત દુ ખ છે એમ
પુન પુન ૬ આવના કરવાથી અદિસા આદિ મમે મુખિર થાય છે
અદિસા આદિ મમે દલ્લા ઉપર આવવાથી ને રૂઝલિદિનો પ્રાદુર્ભાવ થાય
છે, તે કહીએ છીએ * —૭૩

યમપશ્ચરપલ્લાનિ—

દયાગ્રતસ્પૃયંવત પુરસ્તાદ્ નિર્સર્ગવરા અપિ દેદમાન ।
યિય મન્નામ્યન્નિ તદેવમાયે ઘ્ને ફલ યોગયુધા અર્થોચન્ ॥૭૪॥
સત્યવ્રતે પ્રામવતિ પ્રતિષ્ઠા ફલ પ્રસિધ્યત્પદ્મનેપિ યત્ને ।
સ્વામ્ય વાચા ચ ફલ પરસ્પ્રાશ્નુચ્છનોષ્ઠીનિ ફલ દ્વિતીયે ॥૭૫॥
અસ્તેયનામવ્રતનિશ્ચલ ભવન્તિ રન્નાનિ ન દુર્લભાનિ ।
પ્રતિષ્ઠિત ઘ્નણિ ચીર્યાન્નામોષ્પગિરિહ જન્મકયન્નવોધ ॥ ૭૬ ॥

In the presence of one who observes the vow of Ahimsa (non-violence) with natural antipathy against one another are quieted down into being friendly. This is the fruit of the first vow. Thus the adept's in Yoga say

When the vow of truthfulness is eternally practised ; fruitless actions without efforts. Men work of such a man enable others to realise their end without exertion. This is the fruit of the second vow

* હુ સદાચર્યવ્યથા કહી રૂઝે વિનહારૂ ।

પ્રકર વચ્ચે નેરૂ કવનું વત્તુરૂ ॥

(૧૮૬૧-૧૮૮૨ ૨૧ મી દેવસિંહ)

अथर्वशुक्लम् -

ग्यानिबन्धनभर-न मुष्ठा १ योग विदयाभिधाना ।

॥६॥ २८० वराहव्याधा निम्नयन्ति पुन गमन्तान् ॥६॥

A man who abandons himself to greed is robbed
 have called worldly object is burnt by the
 fact and is besieged all around by the hunters
 to in of passion (111)

સાક્ષીને થતા ઉપદેશ—

પરિમલન અત્યન્ત આગેલીન મલકા. મનુષ્યને વિવશ્ય નોરો
 ૫૫ કામડિય જ ૧૫૫ માર્ક છે અને કલાશ્ય સિદ્ધાન્તો
 ૧૫૫ ૫૫ ૫૫ —

इयं सुखमाणा निम्नति -

। वाट मन्त्रः॥२॥ ॥॥ नि दापावर्मापातरमादुराशाम् ।

प्रपातप्र वृत्ता गान्धर्व न पत्र भास शशिना रवेध ॥६५॥

top is called (by the *Yogi*) the creper of
pit of misery and source of woes the waves
peck violently in the place where neither the
of the moon nor those of the sun are able to
rate. (6)

ની જનની આશાને બિ ર ૬—

અ સાન સામકારા પાતની વેપરી દુ ખની ખાણ અને દોરોની
ત્રીઃ ગતાય હ આસારી ઠામગા તેરા મથને પબુ અરખરિત
પત ન હે હ તથો મ મુખની રશિમમે નો સચાર થનો
—૧૫

परिमहत्स्यस्यापद्रवा—

परिमहस्यातिवर्शोभवन् मुष्णन्ति चौरा विषयाभिधाना ।
 न ह यनक्षो दह कषायव्याशा निरुन्त्यन्ति पुन समन्तात् ॥६४॥

A man who abandons himself to greed is robbed by thieves called worldly objects, is burnt by the fire of lust and is besieged all around by the hunters in the form of passion. (64)

परिमહાસક્તને થતા ઉપદ્રવો—

પરિમહને અત્યંત આધીન થયેલા મનુષ્યને વિષયરૂપ ચોરો દુઝવા માટે છે । મનિ નગવા માટે છે અને અવરૂપ શિકારીઓ ચારે તરફથી ઘેરી પે છે ”—૬૪

परिमहस्य मूल्माशा निन्दति—

पापस्य वल्लममृत्तम् त्वानि दोषारण्यमानरमाहुराणाम् ।
 आशर्मयस्तत्र चरन्ति नाहं न यत्र भासं गगिनो रवेश्च ॥६५॥

Hope is called (by the Yogis) the creeper of sin, pit of misery and source of vice, the worms of hope dwell volently in the place where neither the rays of the moon nor those of the sun are able to penetrate. (65)

પરિમહની જનની આશાને નિંદે છે—

“ આશાને શાસ્ત્રમંદો પપની વેણી કુખની ખણ્ણ અને દોષની મલ નીચી જગાવે છે આશની ઉમંગો તેણે મથે પણ અરખન ના પડે ને છે કે જે સ્થળે ના—મૂળની રશિમએ ને સમર રહે નથી ”—૬૫

All should always observe the five Yamas according to their own capacity. The observance of all these Yamas applies to all and forms the root principle of conduct in life. (68)

ઉપસહાર—

આ (પૂરોગ) અહિંસા આદિ પાંચ યમેને સમસ્ત મનુષ્યે યથાશક્તિ પામી શકે તેમ છે આ સારજનિક ધર્મ છે આ જીવનની સ્વાભાવિક નીતિ છે —૬૮

અહિંસાદીના મહાવ્રતત્વમ્—

વ્રતા અહિંસાદિયથા અમી દિશાલાગ્નિચ્છિન્નતયા વિમુક્તા ।
મહાવ્રત સન્તિ ચ સાર્વભૌમો ચિત્તર્કરાધે પ્રતિપક્ષચિન્તા ॥ ૬૯ ॥

We have enumerated the Yamas Ahimsā (non-injury) and others. They are not delimited by time and space etc. and hence they constitute the great vow which can be observed in all places and at all times. When doubts assail us we should think of their opposites (and thus dispel them) (69)

કેના અહિંસા યમેરે યમે મહાવ્રત ૭—

એ પ્રકારે અહિંસા આદિ યમે કહી જતાના દેશ, કાલ યમેરેની મર્યાદાથી મુક્ત અને સરદા મેંજ એસ અહિંસા આદિ યમેને 'મહાવ્રત' મહેસામા આવે છે * ચિત્તર્કી (રિસામ દિથી) જ્યારે યમેને ભાષા થાય ત્યારે પ્રતિપક્ષની જાણના કરવી —૬૯

૧ ' અનિદાજાનમયગતરુજા સ્વભૌમા મહાવ્રતમ્ ' ।

(પાતજ્જયોગસૂત્ર ખીજે પાદ)

x ' અહિંસાનુન્નામ્તય-દ્વન્દ્વિકચનતા યમા

દિશાલાગ્નિચ્છિન્ન-સ્વભૌમા મહાવ્રતમ્ ॥

(યસોપિન્યજી ૨૧ મી શ્લોકિસિદ્ધા)

આક્રાન્તવિશ્વકિતયોઽપિ લોભપયોનિધિમ્તૈઃ પ્રસરન્ નિરુદઃ ।

યમોઽસતોઽપ્યેવ સમાશ્રિતો યૈરંચિધા સ્યુર્ઘટ્ટિનોઽપિ ધન્યાઃ ॥૬૬॥

Those only who have even partially practised self-control are able to check (the tides of) the ocean of greed which has prevailed the three worlds. Such persons though householders deserve to be congratulated. (66)

પરિમદ્ધપરિભાજ્યાગ્રામ્યાને ધન્યવાદ—

“ તમે જમતને આક્રાન્ત કરનાર લોભરૂપ સમુદ્રને જેઓએ વધે અટકાવ્યો છે, કે જેઓએ આ અપરિમદ્ધપ્રતને અંશથી પણ રહી રૂપો છે, અર્થાત્ જેઓએ પરિમદ્ધને સર્વથા ત્યાગ નહિ, કિન્તુ પરિમદ્ધ પરિભાજ્ય કર્યું છે, એવા મદ્ધે અને ધન્યવાદને પાત્ર છે ”—૬૬

પ્રસ્તુતેઽન્તિમમાહ—

આરમ્ભમારા મવટ્કમૂલં પરિગ્રહઃ કારણમસ્તર્પમામ્ ।

તસ્માદવશ્યં નિયતપ્રમાણં પરિગ્રહે સંવિદ્ધર્માત ગૌર્હા ॥ ૬૭ ॥

Activity (worldly undertakings involving sin— injury and others) is the root of the worldly tree and acceptance of property is the cause of this activity. A householder should therefore set a limit to the acquisition of property. (67)

ઉદા—

“ સંસારરૂપ રૂક્ષત્ મૂળ આરંભને બોલે છે, અને તે અરંભ બોલતું કારણ પરિગ્રહ છે. એ માટે મદ્ધે પરિમદ્ધનું નિયમિત પરિમાણ અરૂપ કર્યું જોઈએ. ”—૬૭

અન્તર ન પશ્ય યમાનુભવમ્હરતિ—

પ્રાનાર્હિમાદિપમાન્ સ્વગતેરર્હન્તિ મમ્યાન્નયિતું મમગ્રાઃ ।

યમોઽન્યયં માર્ગજર્માન એવ સ્વાભાવિકી જીવનર્નાવિરેષા ॥૬૮॥

All should always observe these five Varnas according to their own class &c. The observance of all these Varnas applies to all and forms the root principle of conduct in life (68)

ઉપસહાર—

આ (પૂરો) અહિંસા એક વસ્તુ થયેને સમસ્ત મનુષ્યો
જાણેલા પાત્રી છે તેવું છે આ સર્વ જાણેલા થયું છે આ જ્ઞાનની
સ્વભાવિક નીતિ છે —૧૮

મહિસાદીના મહાવ્રતચમ્—

વક્ત્રા અહિમાદિયમા અર્મા દિશાભયવચ્ચિન્નતયા વિમુક્તા * ।
મહાવ્રત સન્નિ ચ સાર્વભૌમા વિનર્કવાપે પ્રતિપચ્ચિન્ના ॥ ૬૯ ॥

We have enumerated the Varnas Ahimsa (non-injury) and others. They are not delimited by time and space etc. and hence they constitute the great vow which can be observed in all places and at all times. When doubt assails us we should think of their opposites (and thus dispel them) (69)

કેવા અહિંસા વગેરે થયે મહાવ્રત છે ?—

એ પ્રશ્નને અહિંસા એક વસ્તુ થયેને સમસ્ત મનુષ્યો
જાણેલા પાત્રી છે તેવું છે આ સર્વ જાણેલા થયું છે આ જ્ઞાનની
સ્વભાવિક નીતિ છે —૧૮

૧ ' વારિદેશકત્ત્વવચ્ચિન્નતયા સર્વભૌમ મહાવ્રત ' ।

(૫૧ જાન્યોગ્યસુત્ર, ખીત્રી ૫૧)

૨ ' અહિંસાવ્રતસોપાનવિચ્ચિન્નતયા મહાવ્રત ' ।

દિશાભયવચ્ચિન્નતયા સર્વભૌમ મહાવ્રત ' ॥

(વારિદેશક ૨૧ થી ૨૫ સુધી)

દયાઈ ભવ છે, અને એથીજ યોગભૂમી ઉપર પ્રસ્થાન કરતું સુખ થાય છે. આજ કારણથી યમ-નિયમને યોગનાં અંગોમાં દાખલ કરવામાં આવ્યા છે.* વાત પણ બરાબર છે કે-દરેક કામની અંદર શરમાતમાં વિધોને હડાવનાર પ્રથમ જરૂરનો છે.”—૭૦

હિંસાદીનાં મેદ-પ્રમેદા :—

હિંસાદયઃ સન્તિ વિતર્કસજ્જકાઃ પ્રત્યેકમેતે સ્વલુ સમર્થિતાનિઃ ।
કૃતાનુમોદાસ્પદકારિતા હિ તે ક્રોધાદ્ય લોભાદ્ય તથૈવ મોહતઃ ॥૭૧॥
નૈવેતિ મેદા મૃદુ-મધ્ય-તીવ્રૈર્મેદૈસ્ત્રિભિઃ સન્તિ યયોક્તસંખ્યાઃ ।
પ્રત્યેકમેતે મૃદુમધ્યતીવ્રાસ્ત્રિયા પુનઃ સ્પુર્મૃદુમધ્યતીવ્રિઃ* ॥ ૭૨ ॥

Hinsa and others are called Vitarkas. Each of them has twenty-seven varieties. They are either (1) committed by one-self, or (2) caused to be committed by others, or (3) suffered with approval to be committed by others; again through (a) anger, (b) greed, or (c) infatuation. We thus get nine varieties. Each of them is again three-fold, according as the sin is of mild, ordinary or impetuous nature. Thus we get twenty-seven varieties.

*“ કાષ્ઠેન વિતર્કણા પ્રતિપક્ષસ્વ મત્તવત્ ।

કેતવૈઃકર્વંતોઽગ્રીવા ચેન્નાત્રવતુશઙ્કન્ ” ॥

(વર્તેવિજય, ૨૧ મી કૃષ્ણવિહી)

~“ વિતર્કાં હિંસાદયઃ કૃતકારિતાનુમેદિના ક્ષાંતક્રોધમેદૃર્શકા શુભશ-
રિમાત્ર દુઃશાન્તભવન્તદદતઃ, રૂપિ પ્રતિપક્ષભવન્ત્ ” ।

(પાનકેવલપોત્તમ, બીજો પાઠ)

~“ ક્રોધરોગાદ મેદાદ્ય કૃત-પ્રતિપક્ષ ભવતઃ ।

મૃદુમધ્યશરિમાત્રાય વિતર્કાઃ સમર્થિતાનિઃ ” ॥

(વર્તેવિજય, ૨૧ મી કૃષ્ણવિહી)

૧ કોપથી મૃદુ હિંસા કરાવતી, ૨ કોપથી મધ્યમ હિંસા કરાવતી, ૩ કોપથી તીવ્ર હિંસા કરાવતી, ૪ લોભથી મૃદુ હિંસા કરાવતી, ૫ લોભથી મધ્યમ હિંસા કરાવતી, ૬ લોભથી તીવ્ર હિંસા કરાવતી, ૭ મોહથી મૃદુ હિંસા કરાવતી, ૮ મોહથી મધ્યમ હિંસા કરાવતી, ૯ મોહથી તીવ્ર હિંસા કરાવતી.

૧ કોપથી મૃદુ હિંસા અનુમોદવી, ૨ કોપથી મધ્યમ હિંસા અનુમોદવી, ૩ કોપથી તીવ્ર હિંસા અનુમોદવી, ૪ લોભથી મૃદુ હિંસા અનુમોદવી, ૫ લોભથી મધ્યમ હિંસા અનુમોદવી, ૬ લોભથી તીવ્ર હિંસા અનુમોદવી, ૭ મોહથી મૃદુ હિંસા અનુમોદવી, ૮ મોહથી મધ્યમ હિંસા અનુમોદવી, ૯ મોહથી તીવ્ર હિંસા અનુમોદવી.

આમ સત્તાવીસ બેદો હિંસાના રૂપરૂપ રીતે જોઈ શક્યા હોય. જો તે પ્રત્યેક સત્તાવીસ બેદોના ત્રણ ત્રણ બેદો પાડવા. એ માટે સત્તાવીસ બેદોમાંનો પહેલો બેદ જે ' કોપથી મૃદુ હિંસા કરવી, એના ઉપર ત્રણ બેદો પાડી જોઈએ—૧ કોપથી મૃદુ મૃદુ હિંસા કરવી, ૨ કોપથી મધ્યમ મૃદુ હિંસા કરવી અને ૩ કોપથી તીવ્ર મૃદુ હિંસા કરવી. આવી રીતે બાકીના જીસ બેદોના પણ ત્રણ ત્રણ બેદો પાડવા. એટલે કુલ એકાવીસ બેદો હિંસાના પડે છે.

મૃદુ હિંસા એટલે સામાન્ય—દુર્વચી હિંસા, મધ્યમ હિંસા એટલે સામાન્ય નીંદ અને તીવ્ર ત્રણ નીંદ એવી હિંસા અને ચાર હિંસાનું ક્રમ એ તીવ્ર હિંસા છે. મૃદુ હિંસાના ત્રણ મૃદુ મૃદુ, મધ્યમ મૃદુ અને તીવ્ર મૃદુ એવા જે ત્રણ બેદો પાડવા. તે અંગેના ઉપર આપાર રાખે છે. વિવેકાનુસાર બેદો પાડી શકાય છે. અર્થ મૃદુ એ મૃદુ મૃદુ, મધ્યમ મૃદુ એ મધ્યમ મૃદુ અને અત્યંત મૃદુ એ તીવ્ર મૃદુ કહેવાય.

વિનયોર્થા મીઠાગણિગામના માય્યા—

અવન્નમજ્ઞાનમનન્નદુઃખં ફલે અર્થાનાં નિતરાં તિમાદ્યે ।

અતઃ તદર્થ મનુર્યુગાં યન્ ફલે યથાનામભિચીયતે તન્ ॥ ૭૨ ॥

One should bear in mind that they have an unchangeable ignorance and unchangeable misery. 1

સુખ્ય નથી પ્રાપ્ત થયું છે ત્યારે તેના પ્રથમ નજરે જોઈ શકેલી પ્રાપ્તિ
ને સમગ્ર વચ્ચે આગળની ગી ૧૩૦ મુજબની યોજના
અ હિંમતી ૧૩૧ પ્રદાન = ૧૩૧૩૧ (મિથિલ
કુળ) અવસ્થા છે એ ન ૨ - ૨ - ૨ વચ્ચે નાજા કરતું
નવવર મા ત્યાંથી છે એ - ૧ - ૧ - ૧ ૧૩૨ ૫૨ વચ્ચે સુધારણ
રીતે જે ૫૨ ને ૨૨ રે રાત ૧ - ૧ - ૧ ૧૩૩ અથ સમજાવ

યોગદ્રષ્ટિ

Yoga-Drashti

The word Drashti means the acquisition of the knowledge of the true nature of the soul and of by well-reasoned and firm faith derived from the intuition. The description of Drashti excludes one-sided opinion and conclusions of intellectualists and also dogmatic assertions of people infatuated with blind faith both of them being unreliable. Such reasoned conviction with unshakable faith serves to bar the entry of evil tendencies and passions and favours the movement towards the right propensities of heart and head and is the evolution of living being. Evolution embraces a noble gratulation looking to human wisdom, aspiration and emotions and thoughts. But they are confined to each aspects for the sake of convenience.

Ogha Drashti

This involves an ill-reasoned vision derived from demented distorted perception closely following the heredity tradition and general vulgar notions and blindly accepted dogmas of the masses. This

When the vow of non-stealing remains unshaken no precious jewel is beyond reach. When the vow of celibacy is firmly observed it gives infinite power and the vow of non-covetousness fructifies into illumination of past births. (74-75-76.)

પાંચ યોગનાં ફળ—

“ અહિંસાવ્રતમાં પૂરી રીતે રિયર થયેલા મહાત્માની આત્મજ્ઞતાના વિકાસ-જન્મવૈરાગ્યા પ્રાપ્તિએ પણ પરસ્પર સાન્નિધ્ય જળવ છે. એમ પ્રથમ વ્રતનું ફળ યોગવિદ્વાનો કહે છે ”—૭૪

“ સત્યવ્રતની પ્રતિજ્ઞા પ્રાપ્ત થતા ફળ એ આવે છે કે—વિના પ્રાપ્તે કાર્યસિદ્ધિ થાય છે, એટલુંજ નહિ પણ સત્યવ્રતપ્રતિજ્ઞા મહાત્માના મોક્ષવાધીજ, કે—જાતું ધનાદ્ય ચરણ—આત્મા માણસ અનાયામે ધનાદ્ય બની જાય છે; આ વચનસિદ્ધિ, એ દ્વિતીયવ્રતનું ફળ. ”—૭૫

“ અસ્તેયવ્રત (અચોર્યવ્રત) માં નિશ્ચય થવાથી ચારે દિશાઓનાં રત્ન નિધાનો દુર્ભાજ રહેતા નથી. બ્રહ્મચર્યવ્રતની પ્રતિજ્ઞામાં પ્રેરણા વીર્યનો સામ મળે છે. અપરિમદનું વ્રત પરાકાષ્ઠા ઉપર આવવાથી પૂર્વ જન્મનું સ્મરણ પ્રકટ થાય છે. ”—૭૬

વિશેષ. અહીં એ વાત ખામ ખ્યાલમાં રાખવી કે—મહાવ્રતની કે આલક્યમેયિત અલ્પવ્રતની કોટી ઉપર પડેલેલા એવા ધર્મિયો યોગના પ્રથમ અંગ તરીકે સમજવાના નથીજ. એવા ઉચ્ચ વનો તેા આત્મજ્ઞ કહેવાનાં એક પ્રજ્ઞસ્થાનો પેટી એવા—પાંચમા—૭૭

“ અહિંસાવ્રતિત્થાં તત્પ્રાપ્તિર્વૈ વૈરાગ્યઃ ” । “ સત્યવ્રતિત્થાં શિવશક્તિ-મયવન્ ” । “ અસ્તેયવ્રતિત્થાં સર્વભોગ્યવન્ ” । “ બ્રહ્મચર્યવ્રતિત્થાં વૈરાગ્યઃ ” । “ અવરિદ્ધ્યર્થે જન્યજ્ઞાનનમસ્કર્યઃ ” ।

(પાતંજલ યોગસૂત્ર, બીજો પાઠ.)

“ વૈરાગ્યોઽન્તિદે હમ્ય જડ અનુભવઃ ।

સ્તેયભાન-સુદૈર્ઘ્યો જન્યજ્ઞાન ” ૭

(વદેનિજવ્રત, ૨૧ મી કવિદિશા.)

vision is as weak as that of a child or a man of distracted faculties or a decrepit old man. It takes its colour more from acquired habits, tastes, inclinations, feelings and family usages, than from a deliberate and well-reasoned regard to the good. It bars the right operation of mental and intellectual faculties as to dive deep into metaphysics and to fathom the underlying dogmas and principles to get unravelled the most inscrutable laws of nature and divinity. It thus keeps closed the channels and avenues that would lead to right perception, right knowledge and right conduct, the cardinal factors in the evolution of human life.

Thus infected by corruption, selfish motives, etc., from inside and poisoned by ruinous traditional influences externally he strays away from the path of the highest spiritual truth which ought to be his final goal. From eternity he is subject to the cycle of revolutions involved as he is in wrong temptations, selfish desires and motives daily multiplying. This is due to the one-sided, deluded and dogmatic view of the whole without differentiation. So wise and highly evolved sages have devised a system with definite external and internal differentiations and have placed us in a position to make general and individual progress by the effacement of the Karmic dress. This vision is divided for the sake of convenience into eight beads or stages, each with progressively higher evolution than the preceding one. Even the first stage of Yoga-vision requires highly superior evolution to that of the undifferentiated stage. The path

On a visit and the path of Ishvara (concentration)
 (Yoga) then he is in their nature and
 for the first time he is in contact with
 the truth that they have to be treated more as
 friends.

Concept of Mitra Stage

On the path of Yoga he is in a state of
 Yoga. He is not in a state of indifference from
 the truth but he is in a state of non-acceptance
 of it. He is in a state of perception very slow.
 It is like the first stage of perception is very
 faint. He is in a state of lightness. The chief charac-
 teristic of this stage is that he is in a state of
 great work. He is in a state of truth and liberation
 having a state of spirit and feeling of toleration
 towards the world and repulsion towards evil deeds.
 He is in a state of the contrary sympathy to
 those who are in a state of falsehood in a false
 belief and in a state of partial truth and right faith.
 The first stage of perception and knowing the basic
 principles of the path of truth (etc.) will be aroused in
 his heart.

Proportionally to this growth in his mind and
 action, the aspirant on the path of Yoga which
 signifies his devotion to the Omnipotent with prostra-
 tion and salvation. The state of perfect Godhood
 now becomes his ideal.

His devotion also extends to excellent sages and
 Sages in giving them food and useful help when
 required. He grows apathetic towards worldly

enjoyments attractions and objects. He tries to observe vows externally though not strictly. The seeds of renunciation are just sown in him. He tries to further the advance of learning in various ways. In this stage he is blessed with the association of the good. He adores and prostrates before them reverently. Through their help and good wish, he aspires to final success. With these germs his advance towards the high ideal begins in the first stage.

Tārā Stage.

In this stage all exercises practised in the following forms : First—continued austerity, study and contemplation of self including reverent prostrations of adoration to deities and spiritual teachers. The free thoughts of inquiry into and knowledge of the principles now begin to manifest in him. Ardour for religious practices and good deeds develops further in this stage. He also makes a further progress in observing vows, &c., though externally. He feels repugnance in political matters and mundane things. He begins to take delight in statements, instructions relating to the elimination of delusion conquest of attraction and repulsion quietude and renunciation. He begins to appreciate rightly the amount of spiritual work done to him by good associations. Thus he escapes the Karma force which impels his right action though desired. While trying to attain the concentration required for self-restraint, he feels desire for his body and for worldly affairs.

He is then a man of a high and noble nature, one who is full of the highest thoughts of the human mind.

The people of the world are not yet so advanced in their knowledge of the human mind as to be able to understand the nature of the human mind.

It is also a fact that the human mind is not yet so advanced in its knowledge of the human mind as to be able to understand the nature of the human mind.

There is a great deal to be learned from the study of the human mind.

Half Stage

With the appearance of the third stage the human mind becomes like the spark of wood fire. It becomes capable of the most noble thoughts of the human mind. He is then a man of a high and noble nature, one who is full of the highest thoughts of the human mind. He is then a man of a high and noble nature, one who is full of the highest thoughts of the human mind. He is then a man of a high and noble nature, one who is full of the highest thoughts of the human mind.

Though he is a man of a high and noble nature, he is not yet so advanced in his knowledge of the human mind as to be able to understand the nature of the human mind. He is then a man of a high and noble nature, one who is full of the highest thoughts of the human mind.

formed in the ordinary course of nature. He happily does not meet with impediments in his religious practices and doing good deeds. If he meets them he manages to avoid them. The very formation or rise of desire to hear the principles of Truth does him an immense good. He is no longer obstructed by the pains of cold, heat etc. He thus marches onward on the path of Yoga.

Dipra Stage.

The chief characteristic of this stage is the practice of Pranayama. Having become firm in the posture with perfect self-control the aspirant should in order to clear away the impurities resort to three processes one of drawing the breath in, the other of throwing it out, and the third of controlling the breath. These are called Puraka Rechaka and Kumbhaka. These again are varied by place and time. This process results in the awakening of Kundalini. This is also called Dravya Pranāyāma. The second is Bhāva Pranāyāma which consists in breathing out feelings with regard to externals, breathing in feelings with regard to internals, and making them steady inside with regard to real truth. By this practice the humours of the body are cleared. The body becomes capable of adjusting itself to different positions. The digestive organs become strong and healthy. The impurities being expelled, a great calm, serenity and peace result. It leads to the development of various occult powers. It is this Bhāva Pranāyāma which helps in cutting off the Karma

abide in their mere nature with cessation of their activities with regard to their respective objects. To him the grandeur and display of worldliness appear like a structure on sand built up by children. All infatuating illusions disappear and though he acquires occult powers, he believes them as the cause of the cycle of births and deaths. He tries to concentrate his thoughts on Self and its true (svābhāvik) attributes.

When the light of illumination dawns upon him, he rightly imagines that the accumulation of good actions done with the desire of discharging even religious duties tends to facilitate the entry of Karmic matter into the soul and thereby propagates his saṃsāra just as fire produced from coal, and sandal wood, burns the whole forest. Thus he, according to his capacity, attains to some extent to Yogic merits, i. e., partial suppression of obscuring activities and steady advance. His body becomes free from diseases and handsome with natural fragrance emanating from it. His speech becomes melodious, sweet and harmless. Thus he progresses onward on the path of immortal light and consciousness.

Kāntā Stage.

Henceforth the enlightened student passes on to the sixth stage where the perception is as steady as the light of stars. The characteristic of this stage is Dhāraṇā—fixing the mind with great steadiness on some external or internal object. Here the object

various postures and Prāṇāyāma, etc., he begins to enjoy supreme happiness and delight. In this stage the practice of Dhyāna (absorption that is the course of uniform modification of knowledge fixed only on one object at the place where the internal organ is fixed in Dhāraṇā. The mind is conscious of itself and the object. It being prevented from wandering in other directions, becomes firmly fixed and steady on the import and significance of the holy attributes of Self. Desirelessness is the secret of success. Without any thought or word of help, health, wealth or craving for heavenly bliss, he meditates on the Liberated Soul and his qualities and thus achieves its objective ideal. He now realises that whatever relates to Self and its pure attributes, contributes to real bliss and anything else in relation to not-Self eventually turns into affliction and misery. All this is due to his non-attached attitude and course of Conduct (Asanga Anushtān). This state closely resembles Prashantavāhita stage of the Sāṅkhyas, Viśvabhāga Parikshaya of the Buddha; Shiva Vartma of the Śaīvas and Dhruva mārga of the Yogis. While under this stage he enjoys transcendental peace and quietude. He is now within the reach of the subject of intense self-absorption (Samādhi).

Parā Stage.

In the preceding stage the obstacles to contemplation are partially settled down and partially uprooted, but, in this stage, they are removed in toto. So the absorption is carried out to the extent of 'forgetting

the act and of becoming, the object thought of. In the conscious Samādhi there remains something which the mind entirely transform itself into. When all doubts are removed mental activity ceases and the mind transforms itself into Self absolutely pure and resplendent. Fortified as he is in the realm of spiritual light after conquering and destroying the strong ramparts of the Karmic forces working in several directions. With the achievement of good as well as bad results in the phenomenal representation of countless gradations in the degree of happiness states of consciousness and embodiment it is ensouled by Self he becomes fully established in right knowledge right belief right conduct infinite power and joy.

He is now pure intelligence in essence and ideal of absolute perfection and worship for all Jivas (Bhava). Fragrance virtue and tranquillity flow from his person. His glorious beauty and perfection are beyond description. Thus the Yoga reaches the final goal that is the goal of Sachidanandhip, by deep meditation based on the firm conviction derived from the unflinching and unswerving faith and knowledge acquired through the continued practice of the great vow and five samitis (careful attitude) three Gunas (restraint) Charyas and Karanas (ritual and ethical rules of practice etc.) prescribed in the holy texts. There are several methods of progress on the path of Yoga but all lead to the final goal—the final realisation of Self. The Labour of Soul being purged of the weight of the karmic matter ascends upwards.

and reaches the place Siddha Sila, the abode of eternal wisdom and bliss staying there for ever distinct from other Liberated Souls but in an interpenetrating manner:

અથ યોગદૃષ્ટીઃ પ્રસ્તુત્યન પ્રથમાં મિત્રાદૃષ્ટિમુપન્યસ્યતિ—

અર્થો ચ યોગસ્ય વદન્તિ દૃષ્ટીરષ્ટાભિરર્કઃ મહ તાઃ ક્રમેણ ।

સુશ્રદ્ધયા સદ્ગત એવ વાંધાં દૃષ્ટિર્વિધાં વ પ્રથમાઽન્ન મિત્રા ॥ ૭૭ ॥

They say that Yoga is practised in eight progressive stages which are respectively correlated with the eight divisions of the Yoga. Drashti is a perception associated with right belief. The first of these Drashtis is called Mitra. (77)

યોગદૃષ્ટિઓ

અને

મિત્રાદૃષ્ટિ.

“ યોગની આઠ દૃષ્ટિઓ છે, એમ યોગિઓ કહે છે. ॥ દૃષ્ટિઓ ક્રમશઃ પૂર્વોક્ત યોગનાં આઠ અંગોથી સમન્વિત છે. સુશ્રદ્ધાવાળા જે બોધ, તેને દૃષ્ટિ કહેવામાં આવે છે. આઠ દૃષ્ટિઓમાં પ્રથમ દૃષ્ટિ મિત્ર છે. ”—૭૭

વ્યાખ્યા.

‘ દૃષ્ટિ ’ શબ્દનો સરળ અર્થ સદ્ભાવનામયિત આત્મપરિણામ વિશેષ છે. આઠે દૃષ્ટિઓ સંકલ્પનાગ્રહ છે. તેમાં ક્રમશઃ દોષોનો હવ અને ગુણોનો પ્રાદુર્ભાવ થતો જાય છે. આજ આત્માની ઉન્નાતનો ક્રમ છે. જ્ઞાન અને વર્તનમાં જેમ જેમ ઉન્નત થવાય છે, તેમ તેમ તે તે દર પ્રમાણે આજગની દૃષ્ટિઓમાં પસાર થવાનું કહેવાય છે. જ્ઞાન અને ક્રિયાની આ આઠ ભૂમિકાઓ છે. પૂર્વ પૂર્વ ભૂમિકા કરતાં ઉત્તરોત્તર ભૂમિકામાં જ્ઞાન અને ક્રિયાનો પ્રકર્ષ હોય છે. યોગરૂપ મહેત્વ ઉપર યત્ન

આ આદ્ય સોપાન છે એ મટે આ જગત દર્શિતો ચોગદર્શિના નામથી
 જોગમય ॥ પ્રથમદર્શિ પ્રજા થઈ કે ચોગમીકામા પદાર્થો વધુ
 જ્યાં સુધી પ્રથમ દર્શિ પ્રાપ્ત થઈ ન હોય ત્યાં સુધી જીવની દશા બદલ
 શો નીચે ગિરિ ઉપર હોય છે તે પ્રથમ-પ્રથમને જાણ્યો નથી, મોત્રને
 આદ્યને નથી, સાધ્યને દુને મનજનો નથી જગત વિષયોના તરજોમાજ
 જોયો રહે છે પામિક કાચા ગરનાર ની દેખાતી તે પ્રથમ ક્રિયા કર
 વામા પલ જાગ ને છે પરંતુ જે મુકુટ અને કુદર્શિવાને હોય તેને
 તે ક્રિયાનુ સુધી સામ જાય / જાગનન્દમા જન્યાસકત કુદર્શિ પ્રશ્નિએ
 જે જાનુરનિક ક્રિયા કરે છે તે પ્રશ્નિઓની જેટલી જાગમ વધ તેમ
 જેની નથી જાણી સ્થિતિવાગ દુવો જોય પિવાગા મેવાય છે આ
 પ્રજા અનન્તકાગ એ પ્રદર્શિમા તથા આદર્શિમાથી નિકળી પામદર્શિમા
 આવતુ એ જગત કુદર્શિ કે વ છે પહેલી ચોગદર્શિ પ્રજા થઈ કે સસાર
 તરજોગ મેલો સમજવા પલ ને પ્રાપ્ત થવાનું દિન છે સમજિત વ નો
 જાણવાનો અને પ્રથમ ક્રિયા કરવાનો કાકો રાખના જોએ જાનમા રાખતુ
 જોએ કે પ્રથમ દર્શિ માટે જેવા મુજો વિકસિત થવા જોઈએ છે દરેક
 પેલાની જાનને નિહાળી વિચાર કરવો જોઈએ છે કે પ્રથમ દર્શિમત
 મુજોમા દુ આ સુધી પહોંચો છુ તેવા મુજો જ્યાં સુધી પ્રાપ્ત ન
 થાય ત્યાં સુધી મિથ્યાવચગી પલ પરેલી દર્શિ દૂર છે, તે સમજવની વાન
 થી કરવી / નાર દર્શિઓ પસ, થય પડીજ પામ્યમી દર્શિએ સમજવ
 પ્રથમ થય છે એ નસરિક વાન છે દર્શિ અને સમજવ એ આત્માની
 અંતર સ્થિતિ છે એ સ્થિતિનો જાજ નજ પ્રમંથિય કરવા પ્રત્યક્ષ
 મળી લેવે એ પરેખર આત્મવચના છે નીનેથી દળમત કરી પેલો
 કયાવનર જ્ઞાનમ પલ સમજને જાગે એ આત્મચિત્તિ (દર્શિ) સમજવ
 પ્રાપ્ત કરે છે તે સ્થિતિ વિચારજી અને કુદર્શિવા જાગનન્દમત
 દુવો દેવમતિમા જાગ અને સરોય દાને જાગા હતા કાજ
 ઉપર નિમક પ્રય જના અને ક્રિયાને દેખવ જુ ઉત્તમ રખવા હતા
 પલ પ્રાપ્ત કરી રજા નહા ને પ્રજા સાધનેની કાર્યે જ જાગતર
 સાધનો સમજવ કરવાની વાન થય છે જ અસ્થિતિમા કાકો દેશર
 થય કે નહિ / ને ને દર્શિ રખવાની પ્રથમ જગ ॥ એ જાગત
 રાખીને જો વદ સજિ રૂમ નવન તામ જાગે ને પડી ચેવદર્શિ
 જોમ પ્રજા કરવાનુ કુદર્શિ રહેતુ ના

મિત્રાદૃષ્ટિરિત્યયઃ—

મન્ત્રં ચ મિત્રાદૃષ્ટિ દર્શનં સ્યાન્ મૃગાનલોદ્યોત્ત્વે રોષપમાનય ।
ન દેવક્રાયાંદિષુ સ્વદૃષ્ટી રોષમસદ્ગોઽપિ ચ નાપરત્ર ॥ ૭૮ ॥

In this Drashti perception makes a tardy progress. Hence it is said to resemble a spark of the fire of *grāhya*. In this stage one does not get tired in the worship of gods and such other matters; neither does he get angry with others. (78)

મિત્રાદૃષ્ટિના પરિચય—

“ મિત્રાદૃષ્ટિમા દર્શનં (બોધ) મંદં દોષયુઃ; અટલે આ દૃષ્ટિમા પ્રવેશના બોધને તૂળામિના કબ્જી ઉપમા આપવામાં આવી છે. આ દૃષ્ટિમાં દેવ-મુરુમનથી મેવાના કાર્યમાં કંટાળો આવે નહિ અને બીજા ઉપદેશની પ્રિયટુ કામળી ઉદ્ભવે નહિ. ”—૧૨૮

આવાર્થ .—ખત્રો પૂજો જેમ જમક કરતો જલ્દી જલ્દી જાય છે તેની જેમ સામાન્ય પ્રકારનો બોધ આ પ્રથમ દૃષ્ટિમાં માનવામાં આવ્યો છે. આંદ દૃષ્ટિઓમાં કમસ. એક એક દોષ દર્શનો જાય છે અને એક એક મુખ ઉદ્ભવતો જાય છે. પ્રગુલ દૃષ્ટિમાં મુખ કાળો કરતો ને ઉદ્ભવતો નથી. દેવ-મુરુમનથી મેવા અને મર્મિક કાર્યો કરવામાં કંટાળો આવતો નથી. બેથી આ દૃષ્ટિમાં બેવ દોષનો નિગમ થાય છે એ સિવાય આ દૃષ્ટિમા વર્તતા પ્રાણીને અશુભ કામ કરનાર તરફ દેવ કે જાયતો નથી. તે એમ સમજે છે કે મારું જીવો કમપરવશ છે એવું પ્રાણીન જીવોને કુટ કામો કરતાં અટકાવવાનો સમયિત પ્રાણ કરે એટલે, પણ તેઓની ત્વાને કામળી પરિચયમાં કુતારું ને કિ નથી. આમ સમજવાનુંજ એ પરિણામ છે કે તેને પાણી માન્યો કામ પણ કામળી કામળી નરે છે. આવી પ્રિયિત પ્રાણ થતી, એ આત્મોન્નિત પ્રથમ પદનીજ છે. પદોરજાના પદના નીચે જે સ્વપ્રકાશિતો પ્રાણ આવે છે અને જે દેવિરોધન. અવકર ખાસમાં કામળી, એ તદન જે

एव च दृष्टावेद वर्तमान कृपापरो दुःखिषु, निर्गुणेषु । ७
अद्वेषश्चोचितमम्पत्रचित्तियोगप्रवर्णं कथयाम्यभवे ॥ ८२ ॥

Those adepts in Yoga say that one who has attained to this state sympathizes with the distressed and does not resent the meritorious and righteous to exalted line of action (૮૨)

એ પ્રભાવે પોતીએ એ ન દર્શન કરતા મેનને કુખી પ્રાપ્તિએ તરફ દુઃખી થતા નિર્ગુણ તુલ્ય ઉદાર પદ્ય દેખાઈને અને ઉચિત પ્રવર્તિને સાચવત રહે એ વ —૮૨

अत्र दृष्टौ सत्सङ्गः —

दुर्बोधयमे विपुलोऽपुत्राहा दुर्वर्त्तनद्रो निगित दुःखार ।
मत्सङ्गनियामुनिभिर्न्यगानि तत्प्राप्तिश्च मगतेर्निगानम् ॥ ८३ ॥

In this = ૮૩ is compared the association of the good which accelerates development of the soul and the heavy burden of sin in removing the heat of ignorance and a help in cutting the tree of bad conduct (૮૩)

આ દૃષ્ટિમા સત્સંગ —

દુર્બોધય એ ને સમાવર મા મદ મધમ મન અને દુઃખારજી ૩૫ ૩૫ને દેવામા નીચ્છુ ૩ ૩૫ એવીએ મદાપુરે એ જાત વળી સત્સંગને કે જે ઉચ્ચનિતુ મધુરો તે એ દર્શિમા પ્રય વેવ છે —૮૩

एषा दृष्टिः कदा प्राप्यते —

अन्ये परावर्त्तं यथा च दृष्टिं कन्याणरूपां मधन मुषाग ।
हेतुं परा भावमजालयाऽथ मन मने मन्तु न मन्तरुदि ॥ ८४ ॥

The fortunate one attains to this beneficial stage in the last cyclic period. The chief reason why a man should strive to attain to this Brahmi is the lessening of the internal impurity. If the internal impurity is dense, one cannot recognise the excellence of a Śūdra. (૫૪)

આ દષ્ટિ કયારે પ્રાપ્ત થાય છે ?—

“ કથામુખ્યો આ દોષોને છેલ્લો. ” ૧૪૫૦ (૧૫) મ. ૫૫૫૫ પ્રાપ્ત કરે છે. આ દષ્ટિને પ્રાપ્ત કરવામા મન્ય કરવું-બા. મળતો પડે થયો એજ છે; કેમકે આત્માની આંતરિક દોષોના મન્ય થઈ રહે સાધુ તરફ સાધુપણની પ્રતીતિ થઈ જાય છે. (૫૫)

પુનઃ

યથાવશ્ય કરણેન્નય ઉદ્ધર્ગ પ્રાપ્તિમદ્વ્યવસ્થિભિદઃ સ્વરૂપાદ .
અપૂર્વતા તેન યથાવશ્ય-રાગચમ્પાવેન મુખા પ્રવેગન ॥ ૮૫ ॥

“ પુદ્ગલપરાવર્તનું ” ૨૪૨૧ નામનું કર્મજન્ય ૧૫ મ. ૫૫૫૫ ક્રિયાની વ્યાખ્યામાં જોઈ આત્માની આંતરિક દોષોના મન્ય થઈ રહે છે કે એ કાળ કેવડો બંધા મોડો છે જોઈતો જાય. અવસ્થાપિંજી અને ઉત્સર્પિણી એવા બે મોડા કાળના વિચારના મન ની આંતરિક દોષ પ્રકરણના પાંચમા મોડા ક્રિયાની વ્યાખ્યામાં જોઈ એક ૫૫૫૫ પ્રાપ્ત થાય છે. (૫૬)
પિંજી અને ઉત્સર્પિણીમાં હવે હવે કાલકાલી નવરે ૫૫૫૫ થાય છે. (કાલકાલી અને સામદોષમ કોને ૫૫૫૫, ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ મ. ૫૫૫૫ ક્રિયાની વ્યાખ્યામાં જોઈ છે) એક ૫૫૫૫ પ્રાપ્ત થાય છે. ઉત્સર્પિણી એમ બે મળાને એક કાળચક્ર થાય છે. ૫૫૫૫ ૫૫૫૫ પુદ્ગલપરાવર્તનમાં કેટલાં પનાર થાય છે. તેને અન્ત નામ.

આવા અન્ત પુદ્ગલપરાવર્તન મંસારના સમયે ૫૫૫૫ થાય છે. આવા અન્તે પુદ્ગલ ૫૫૫૫ એક પુદ્ગલપરાવર્તન થાય છે. ૫૫૫૫, ૫૫૫૫ રહે છે, ત્યારે આ પ્રથમ દષ્ટિ પ્રાપ્ત થાય છે.

of the intense passion he fell back to the
(and the)

Sisudham (si = with + su = to be exhausted)
 faith exhausted faith It is a transitional stage in
 the act of faith. It is not right faith.

Michigan's market enjoys a state of fluctuating between doubt and anxiety to faith.

With a similar result, under the law of the equation of 11.4b, $\beta = 1$ which is reached when the number of the law is reached by negotiation or the introduction of a new law which is even possible have been wholly or partially covered.

[illegible]

(1) $\frac{1}{2} \pi$ (2) $\frac{1}{2} \pi$ (3) $\frac{1}{2} \pi$ (4) $\frac{1}{2} \pi$

rules of daily practice. It becomes able to curb moderate type of passions. It begins to observe the twelve vows prescribed for a layman to destroy the Karmic forces. Sometimes it becomes prepared for asceticism.

Pramatta Stage—In this stage the first five vows are rigidly and strictly observed as enjoined on a Sādhu. This stage can be reached only by the ascetics. Here mild passions are either quelled or uprooted, but attachment in the form of serving the needs of the body still persists.

Apramattagumasthānaka is the seventh stage wherein the ascetic becomes free from negligence and breach of vows. The three Kashāyas work in a very mild degree. Dharmadhyāna (concentration) is on its progress. Latent powers in the soul now begin to manifest.

Apurvakarana (Apurva=new, karana=bhava i. e. mental state).

The observance of the great vows being perfect the soul is initiated into highly elevated life and enjoys such an intense delight as it has never experienced before. It now attains to the state of highly purified mind, the causes of disturbance being inoperative. Pride is altogether destroyed in this stage.

Now it begins the practice of Shukladhyāna (superior contemplation). At the end of the seventh stage there are two routes of progress, one Upāsana route (the Karmic forces are quelled here) and the other Kāśāpaka Shreni (the Karmic forces are

mainly upon it.) The 1st path comes to completion in the seventh stage because the karmic forces though to all intents a man in existence, so the advanced soul falls back to a lower one between the first and the 7th stage. The path of total annihilation taken by the soul with determined will to destroy gradually all the karmic forces is a sure route converting the soul to final liberation. So the eradication of the karmic forces is highly essential for liberation.

Anvrittikarana—This is a more advanced stage than the preceding one. Greed totally disappears here. The soul in this stage advances further in concentration.

Sukshmasamparāva—In this stage the ascetic becomes quite free from worldly pleasures, cares and anxieties and also from sensation of pleasure and pain. He does not even till hunger on.

Upashāntamohagunasthānaka—The mildest greed is to all suppressed here. He is now generally free from all desires. Latent suppression of Chaitra mohaniyakarma is the special characteristic of this stage. If entire suppression or eradication of greed be not achieved in this stage, back sliding from this stage even into the lowest stage would be the result.

Kshīnamohagunasthāna—In this stage the soul becomes absolutely free from delusion (Mohaniyakarma). Greed is totally eradicated in this stage. Now nothing remains to disturb right conduct.

Sayogikevaligunasthāna—In this stage all the destructive Karmic forces (Aśhritiya Karmas) are entirely eradicated. The soul is now imbued with Omniscience in its embodied state because it is still under the influence of non-destructive forces (Aśhritiya Karmas). The activities of mind, speech and body (Yoga) still remain in the stage of the fourteenth stage. The person in this stage is called Sayogikevali. Questions of good and evil are solved by those who have knowledge of the remote and the past and of the thoughts and feelings of others are solved through mental communications by the Omniscient. Those who assimilate the teachings of Prakriti (४०) become masters and leaders of the Order (Tirth) and reveal the true principles in their tongue, interpreted by advanced devotees (Anubhūti) for the elevation of masses. These revelations are generally designated as revelations (Vedānta) free from all kinds of materialism and superstitions, unimpeachably warranted by the attainment of the Mohaniya Karma.

Sayogikevaligunasthāna is the last stage where in the practice of Shukla Dharma (Soma-kriya) reaches its culmination or highest perfection. The activities of mind, speech and body completely merge into the transcendent true nature of the Liberated Soul. The vibrations continuing in the thirteenth stage now completely cease on the complete exhaustion of the Aśhritiya Karma. The Liberated Soul is called Siddha who ascends to the highest part of Loka Universe and resides there for

ever with a clear Intellectual Soul in an interpreting
 ting manner is the full enjoyment of perfect
 knowledge perfect perception of the divine attri-
 butes of the Soul

The duration of the stage is enough for the
 attainment of the five bhava lower $મ$ $દ$ $જ$ $ચ$ and $ભ$

આ દષ્ટિમા પ્રાપ્ત થયેવાને ક્યુ મુક્તસ્થાન હોય ?—

જૈન સિદ્ધાંતમા ૪ મુખ્યથના નવા પા ઉ તેમાનુ ૪થમ
 મુખ્યથના આ દષ્ટિમા જનતા નેવનને તે પ તે સાચોમા સુ મ વનસ્પતિ
 સુધીન કુવેમા પમુ ૪થમ મુખ્યથાન કહેવામા અનુ ઉ તે મામાન્ય
 અભિપ્રયથી ઉ —૮૧

વ્યાખ્યા

અદી અપરે પ્રથમન ૫૬ મુક્તસ્થાને ભેગા પડો.

જૈન શાસ્ત્રમા ૧૬ અભિપ્રયો જતાથી ઉ આ અભિપ્રયો મુક્તસ્થાનની
 ઉ મુક્તસ્થાન એ પે મુક્તો રિકાસ આત્માના મુક્તે ને રિકાસ થયા
 મોત-કમલ ને ૬ અભિપ્રયમા થાય છે

પરેથી અધી (પમિવ)ના કુવે કરતા બીદ-વીદ એનીના કુવે
 અ મુખના રિકાસમા સામન્વત આચરણ થય્યા હોય છે અને તે
 કરતા નેથી અધીના કુવે વધુ ઉ નિ ઉપર હોય છે આ પ્રમલે ઉત્ત
 રાતર એનીના કુવે-વધાસભવ-પૂર પૂર અધીના વેધી અધિક
 ઉત્તર ઉપર પડેલા હોય છે નાવલ ને ૬મી અધીમા અવેશાઓ અનિ
 નિમલ-પરમજ્ઞાથ હોય છે અને નાનાન મુક્તિ પ્રાપ્ત થઈ અધી
 અધીમા પડેલા તે ૪થમ અધીમા વતનગ હોય છે ૫મુ એમાથી
 જેઓ ના મનસ ફારથી આચરણ વધારાને ૪થ સ કરે છે તેને અધી
 એલિપ્રયમા મોત્ત કનકો પસર થતા નન્વત ને ૬મી અધીમા આવી
 પડેલા છે મ ૪થનર ૧ ને ૧ મથી કુલી એલિપ્રયમા ૪થ રે રોગાતુ
 પડે છે, જેથી નાવમી-તેરમી ને ૬મી ૪ ૧મી પડેલાના એએને મદુ-મદુ

પણો વિજય લાગે છે. કેટલાક પ્રજા પુત્રાર્થે કોરવનાસામે તીરેસરે કામ લેતા, વચલી શ્રેણીઓની મુલાકાત લેવામાં વધુ વખત ન સમર્થ કોરવ નેરમી-ચાદમી શ્રેણી ઉપર આગી પહોંચે છે.

આ વિષય મુદ્દમ દે ના જ્ઞા સમજવામાં આન અપ્રત્ય ને જ મળતો લાગે એવો છે. આ આત્મની ઉદ્દગ્નિની વિવેચના છે. મેર મહેજ ઉપર પહોંચવાને આ આત્મપ્રતિબિંબની નાસરના છે. પહેલા પત્રિકાથી સર્વ શ્રેણી સદવા માંડ છે અને તે જ ગારે, તા જે ઉત્તરગણી મુજ ચાદમે પત્રિકાએ પહોંચી, તકાળ મેલમડેવમાં પ્રવેશ કરે છે. કેટલા સદતાં સદતાં જાત નહિ રાખવાથી નોત્તર પત્રિકાએ જઈ પડે છે. અગરમાં પત્રિકા સુધી પહોંચ્યા એ ને જુ ન દને દરમ કાચમાં એકાદમ નીચે પડવાનું થાય છે. આદેશ સામેમાં એ જતાં ગારે ઉદ્દેશ્યમાં કરવામાં આવી છે. કન્યાના જ ન રમડે પ્રમદ કે કરે મહત્ત ન થતી એકાદમે. જારમે પત્રિકાએ પડે ના જો સદતાં જ જાતનો જાય રહેતો નથી. આમે જાયે ના જો જો યવા પડી પડાનો જાય દગી જાય છે.

ચાદે મુજબેજિઓના નામ—

મિથ્યાદષ્ટિ, સાસાદન, મિથ, અગિરત—નમ્યદાનિ, રતિગિનિ, પ્રમ, અપ્રમન, અપૂર્વકરણ, અનિગિનિ, મુદ્દમપગાય, ઉપનન્તમેદ, પ્રીતુને સોમોતેવતી, અયોનિકેવતી.

મિથ્યાદષ્ટિ મુજબેજિઓના. સર્વ શ્રેણી પહેલા તા આગામિમાં દે છે, એ સદ સમજ સંકે છે. અનએવ પહેલા શ્રેણીમાં જતા શ્રેણી મિથ્યાદષ્ટિવાળા હોય છે. મિથ્યાદષ્ટિ એટલે પાનુતનાના પદ્ધતિને અમાવ. આ પહેલા પત્રિકા ઉપરથી આગળ જાય છે. આ દેગુન પ્રથમ શ્રેણી અથવા આ દોષયુક્ત પ્રથમ પત્રિકાનું જો એવો મુજબ

૧ * ઉત્તરધ્વપન * સુવના દરમાં અધ્યવનમાં અમાવ મહાદેવે નેનમને સજોડીને—‘જોયમ! મ કર પ્રમદ’ એવા અર્થેનાં દરેક જરિ જરિ ઉપદેશ કરે છે.

૨ જીજ પ્રકરણના ૪૪ માં એક ઉપરની મનપ્રાપ્તિના અર્થમાં અત્યંત પ્રમદે, રમનેવેલના અમદ પુણ્યે: કાવ ૪૪

સંભવે છે. પરંતુ દ્વિતીય ગુણસ્થાનની પેઠે આ ગુણસ્થાનની પૂર્વે પણ સમ્યક્વચ્ચ અમૃતનું પાન થઈ ગયેલું હોવાથી આ ગુણસ્થાનવાસીને પણ લવચ્ચમણના કાળનો હેડા ગંધાઈ ગયેલો હોય છે.

અવિરતસમ્યક્દષ્ટિ. વિગતિ એટલે નત, ને વિનાનું સમ્યક્, એ 'અવિરતસમ્યક્દષ્ટિ' શબ્દનો અર્થ છે. માત્ર સમ્યક્વચ્ચો વચ્ચે સ્પર્શ થઈ જાય, નો લવચ્ચમણના કાળનો હેડા નિવર્તિત થઈ જાય છે. આનાજ પ્રભાવથી પૂર્વે એ ગુણસ્થાનવાસીઓને 'અવચ્ચમણકાળ નિવર્તિત' થઈ ગયેલો હોય છે.

દેશવિરતિ. સમ્યક્વચ્ચસંહિત ગુણ-વચ્ચ નનો પરિપાતન કરવાં એ 'દેશવિરતિ' છે. સર્વથા નહિ, કિન્તુ અમુક અરો તત્ત્વવિહિન નિવર્તિત કરે પાપકર્મથી હટી જાય એ 'દેશ-વિરતિ' શબ્દનો અર્થ છે.

પ્રમત્તગુણસ્થાન. સાધુનાં મહાવચ્ચને વચ્ચે કરતાં, પણ પ્રમત્ત હતા ગંધનથી સર્વથા મુક્ત નહિ થયેલ, એવા મુનિમહાત્માઓનું આ '૭૬' ગુણસ્થાન છે.

અપ્રમત્તગુણસ્થાન. પ્રમાદના ગંધનથી મુક્ત થયેલ મહામુનિ-વચ્ચનું આ સાતમું ગુણસ્થાન છે.

અપૂર્વકરણ. મોહનીય કર્મને ઉપશાન્ત થા લાંબુ કરવાનો અપૂર્વ (પહેલાં નહિ પ્રાપ્ત થયેલો) અધ્યવસાય આ ગુણસ્થાનમાં પ્રાપ્ત થાય છે.

અર્થાત્—ગોડી અને મધેડાનો સંયોગ થતે જેમ અન્ય જાનિની (ખચ્ચરની) ઉત્પત્તિ થાય છે, વળી ગોળ અને દહાણી સંયોગ થતાં જેમ એક જુદો રસ ઉત્પન્ન થાય છે, તેમ સત્ય ધર્મ અને અસત્ય ધર્મ એ બંને તરફ સરખા લાવવાનું મિશ્રણ થવાથી જે પરિણામ ઉદ્ભવે છે, તેને મિશ્ર પરિણામ કહે છે.

બીજા પ્રકરણના ૪૫ માં શ્લોક ઉપરની વ્યાખ્યાની અંદર સમ્યક્વચ્ચના વિષયમાં શુદ્ધ, અશુદ્ધ અને મિશ્ર એમ જે ત્રણ પુંજો બતાવ્યા છે, તેમાં મિશ્ર પુંજના ઉદયથી મિશ્રભાવ (મિશ્રદષ્ટિ) નો ઉદ્ભવ થાય છે.

૧ ' કરણ ' એટલે અધ્યવસાય-આત્મપરિણામ.

અનિવૃત્તિગુણસ્થાન અહીં પૂર ગુણસ્થાનના કરતા એવો અધિક
ગુણવત્ત અત્મપરિણામ હોય છે કે જે વડે મેદનો ઉપરામ વા ક્ષય
થવા માટે છે

સુદૃઢસંપત્તિય' ઉકા ગુણસ્થ નમા મેદનીય' કર્મનો ઉપરામ
વા ક્ષય થને થને ૧૧૨ ૧૫ મોદનીય કર્મ ઉપરામ વા ક્ષીણ થઈ
જાય અને માત્ર એક નખના મુખ્ય નર અવશિષ્ટ રહે તારે આ ગુણસ્થાન
પ્રાપ્ત થયુ કહેવાય છે

ઉપરાન્તમોહ પૂર ગુણસ્થ નોમા મેદના ઉપરામજ કરવો
જેણે પ્રારબ્ધો છે તેને સપૂણ માં ઉપરાન્ત થયે આ ગુણસ્થાન પ્રાપ્ત
થયુ કહેવાય ■

ક્ષીણમોહ પૂર ગુણસ્થ નોમા મેદનીય કર્મનો ક્ષયજ જેણે
પ્રારબ્ધો છે તેને મપણ મોહ ક્ષીણ થઈ આ ગુણસ્થાન પ્રાપ્ત થયુ
કહેવાય ■

અહીં ઉપરામ અને ૧૧મા દરેક સમજવાનો છે-મેદનો સવધા
ઉપરામ થયો હોય છતાં પુન મોદનો આકુર્ચ થવા વચર રહેનો નથી
જેમ પાણીના વાસણમા પાણીની રજા જતી થાયે તેસી જાય છે
તારે તે પાણી રજા રેખાય છે તેમ મેદના રજાકણે-મેદનો તમામ
પુજા આમાના પ્રેરીમા તારે નિય થઈ જાય છે તારે આમાના
પ્રેરી રજા જેમ જન છે પરંતુ ન મર-જના કેમજ વખતની પેલા
પાણીની નીચે જેમા મધેજ રજાકા યોગી વરના પાણીમા ક્રિયિત માત્ર
ક્રિયાની અસર કાવવાયા જેન આખા પાણીમા પસરી જાય છે તેમ
ઉપરાન્ત થયેજ મેદુજા થી વરના પુન ઉદયમા પ્રાપ્ત થાય છે
અને તેથી કરી-તેથી રીને ગુણજેતેમ નવાનુ થયુ હતું તેથી રીને-
પરવાનુ થાય છે ન ઉપરામ વેક દગાય છે કે-મેદનો સવધા ક્ષય
થઈજ ઉપરામનો આકુર્ચ થઈ જાય છે કે મેદનો (કેમ પણ
કર્મનો) ક્ષય થવા જતી નેમ પુન ઉદય થને નથી

૧ સંપરક જેને કાલ અવમા લેખ તેવો ર અહીં અને
ઉપરાન્તને ગુણસ્થ નેમા નર નેર્નવ જેમ સુખ ન કર્મો
મુખ છે પરંતુ એથી નર નિર્મલ ન અવરેઅ થી કો તે-સેવા
તે સજ થી વિગે દરેક ન ન સ્થેન મેદ ન છે

કેવલજ્ઞાનના પ્રાદુર્ભાવના ક્ષણથીજ—

સયોગકેવલી. ગુણસ્થાનની સરખાન થાય છે. આ ગુણસ્થાનના નામમાં જે 'સયોગ' શબ્દ મૂક્યો છે, તેને અર્થ 'યોગવાળો' થાય છે. યોગ એટલે શરીર વગેરેના વ્યાપારો કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા પછી પણ ગમનાગમનનો વ્યાપાર, યોગવાળો વ્યાપાર વગેરે વ્યાપારો રહ્યા હોવાથી તે સયોગ કહેવાય છે.

તે કેવલી પરમાત્માએને આયુષ્યના અન્તમાં પ્રગટ શુક્લધ્યાનના પ્રભાવે જ્યારે તમામ વ્યાપારોનો નિરોધ થઈ જાય છે, ત્યારે તે અવસ્થાનું ગુણસ્થાન—

અયોગિકેવલી. એ નામનું છે. અયોગી એટલે સર્વવ્યાપારરહિત-સર્વક્રિયારહિત.

ઉપર જોઈ ગયા તેમ, ગુણગ્રંથિઓમા આગળ વધતો આત્મા, કેવલજ્ઞાન મેળવી અને આયુષ્યના અન્તે અયોગી થઈ તત્કાલ મુક્તિ પામે છે.

ચૈત્ત ગુણસ્થાનો જોયાં. હવે અહીં પ્રશ્ન એ છે કે-પ્રથમ મિથ્યાદષ્ટિ ગુણસ્થાન સૂક્ષ્મવસ્તુતિ સુધીના તમામ નીચી દૃઢતા જન્મોમાં પણ જ્યારે માનવામાં આવ્યું છે, તો પછી પ્રસ્તુત શ્લોકમાં એમ કેમ કહેવામાં આવ્યું કે પ્રથમ દૃષ્ટિમાં પ્રાપ્ત થવાથીજ પ્રથમ ગુણસ્થાન પ્રાપ્ત થાય છે ?

પ્રશ્ન બરાબર છે. સમાધાન પ્રસ્તુત શ્લોકના ચતુર્થ પાદથી ૨૫૫૯ કહેવામાં આવ્યું છે કે-આગમોમાં તમામ નીચી દૃઢતાગા-સૂક્ષ્મ જન્મોમાં પણ પ્રથમ ગુણસ્થાન જે બતાવ્યું છે, તે સામાન્ય અપેક્ષાએ છે. અને તે સામાન્ય અપેક્ષા એજ કે સૂક્ષ્માનિસૂક્ષ્મ જન્મોમાં પણ કિંચિત્ ચૈતન્યમાત્રા તો અવશ્ય પુરતી રહેલી હોય છે. આજ અપેક્ષાથી સૂક્ષ્માનિસૂક્ષ્મ જન્મોમાં પણ પ્રથમ ગુણસ્થાન સિદ્ધાન્તોમાં માનવામાં આવ્યું છે.

આ સંજન્યમાં કેટલાક આચાર્યોનું અપેક્ષાકૃત ભૂલું પણ ક્યેન જોવાય છે. તેઓ કહે છે કે-કમર-પણ ઉત્તતિ દશામાંજ ગુણસ્થાનનો પ્રયોગ કરવો સમુચિત છે. આમ ખ્યાલ રાખીને તેઓ કહે છે કે-જ્યનાદિ અખ્યત્ત મિથ્યાત્વમાંથી બહાર નિકળી જવડ મિથ્યાત્વશુદ્ધિને પ્રાપ્ત થવું, એ પ્રથમ ગુણસ્થાનક છે.

આ નબળાના મુલસ્થાનકમારોહમા ૧૫૫૫ ઉ ૩—

૧૦૬૫૫૫૫૫ ॥ દેવ-દેવ-વનરા ।

સંદિગ્ધાત્ત મવદ્ વન્નમ્વન્ન મહાસુદન્ન ॥

“ મગ્ગવ્યક્તિધ્મન્વ જ્ઞેસ્વર સગ, વસ્મ્ ।

સન્નિધિવન્ન દસિન્નધ્મન્વ રવને ” ॥ (૬-૭)

અર્થાત્—કેવ કુમુદે અને ૫મ ઉપર થયેલ ૫થાથ ૫૨ અને ૫થાથેમ નર્મિની જે શુદ્ધિ થતી તે અભિધ્યાન છે અને તત્ત્વ ના નદરા—મેદધુ વિપરીત સમજવાની પણ અરોગ્યતા—ચોર તમ સ્થિતિ એ અભિધ્યાન છે આ અભિધ્યાન અભિધ્યાન અભિધ્યાનથી હવેમા રજુ છે પરન્તુ તે અભિધ્યાન પત્તમાવા નિગ્ધા અભિધ્યાનશુદ્ધિને પ્રાપ્ત થવું જે પ્રથમ મુલસ્થાન છે

આ અભિધ્યાન ઉપર ચોર મહાત્માઓનું એમ મહેલુ છે કે—ચોમની આ દિગ્ધિએ ૫ । પ્રથમ મિત્રા દિગ્ધિને પ્રાપ્ત થવામાન પ્રથમ મુલસ્થા નની રૂપિ દિગ્ધિ છે મુલસ્થાન સ દિગ્ધિ આપણને એમ જણાવે છે કે કહ્યું મુલસ્થાને વિગત થવો તેમજ ત્યારેજ મુલસ્થાન થતી રહે એ માટે મિત્રાદિન જોના અપર ઉપર પ્રથમ મુલસ્થાનની પ્રાપ્તિ માનવી જોએ જ ન નિધાનમ ૨ નમ મિધ્યાત્મશુદ્ધિ ઉપર આવવું, એ જેમ જેમ અપમ એ કલ્પના છે તેમ બીજી અપેખાએ એમ પણ કહ્યું રહે ૫ । ૬ અભિધ્યાન ૨૨૫ દ્વરશિલ્પ મવાગી અભિધ્યાન શુદ્ધિ વધુ અરાગ પિત્ત મ નિપત્તવન ૨ અને ॥ અભિધ્યાનશુદ્ધિની ઉમતાદિ મા જેવો મિત્રાક્રમને બધે પડે છે તેવો અભિધ્યાનથી ૫ નો નથી અભિધ્યાન શુદ્ધિના દુષ્ટ થી જેવા અત્યંત મુખ્ય થાય છે તેવા અભિધ્યાનથી થતા નથી એ નટે ૨ અભિધ્યાનશુદ્ધિને પ્રથમ મુલસ્થાન મહેલુ મા ન નુ છે તે વિશિષ્ટ પ્રકારની સમજવી એવી

• આ અભિધ્યાન અત્યંત હરિબલ્લભિનો છે જુઓ તેઓ તો યોગદિશ્સમુચ્ચય—

‘ પ્રથમે કદ્ મુલસ્થાને સમજવેનિધિન્ન ।

મત્તમા મુલસ્થાન મુલસ્થાન મુલસ્થાન ॥ ૪ ॥

વિશિષ્ટપ્રકારની, કે મિત્રાદૃષ્ટિની સ્થિતિવાળી. આવી અક્ષમિથ્યાત્વશુદ્ધિને પ્રથમ ગુણસ્થાન કહેવું એ વધારે ઉચિત છે. +

મિત્રાદૃષ્ટિમુપસંહરન્ તારાદૃષ્ટિં પ્રસ્તૌતિ—

યમયથાના પ્રથમા દ્વયુક્તા તારા દ્વિતીયા નિયમયથાના ।
શૌચસ્ય સદ્ભાવનયા ચ તત્ર ઘૃણા સ્વદેહેઽન્યશરીર્યસદ્ઃ ॥ ૮૭ ॥

સુસત્ત્વસિદ્ધિઃ સુમનસ્કમાવૈકાગ્રમાત્રો જયેન્દ્રિયાણામ્ ।
આત્મસ્વરૂપેક્ષણયોગ્યતા ચ ફલાન્યમૃનિ પ્રતિપાદિતાનિ ॥ ૮૮ ॥

સન્તોપતોઽનુત્તમસૌખ્યલાભઃ સ્વાધ્યાયતો દર્શનમિષ્ટદેવે ।
તેપેન કાપેન્દ્રિયયોશ્ચ સિદ્ધિઃ પ્રોક્તા સમાધિઃ પ્રણિધાનતથા ॥ ૮૯ ॥

In the first stage stress is laid on observance of forbearance (Yama) while in the second

+ “ સ્વક્ષમિથ્યાત્વધીપ્રાપ્તિરવ્યવસ્થાયુચ્યતે ।

યને મતે વિશેષસ્તુ સ્વક્ષાત્વક્ષયિવોર્તુ કઃ ? ” ॥

અર્થ ટીકા—“ અવ્યવસ્થા-અવ્યવસ્થા સ્વક્ષમિથ્યાત્વધીપ્રાપ્તિઃ મિથ્યાત્વ-
સ્થાનકપદપ્રવૃત્તિનિમિત્તત્વેન । એ મિત્રાદૃષ્ટિરેવોચ્યતે । સ્વક્ષત્વેન તત્ર અથા દમ-
પ્રદાતા । ‘ યને ’ તાત્રે મતે તુ સતે । ‘ તુ ’ इति વિનંદ । સ્વક્ષાત્વક્ષયિ-
વો વિશેષઃ । તુષ્ટાયા ધિયો સ્વક્ષત્રયા અવ્યવસ્થાપેક્ષયા પ્રાપ્યુત પ્રતિતુષ્ટ-
સ્થાત્ ન કથંચિદ્ ગુણસ્થાનત્વનિવન્ધનમ્ ” ।

(યોગવિજયદ્રાવિસિક્ષા ૨૧ ખી, ૨૫ શ્લો ૩૦)

આવાર્ય પૂર્વોક્ત પ્રમાણે છે કે—

માર્ગાનુસારીની સ્થિતિ પ્રાપ્ત થઈ ન હોય અને આત્મા તત્ત્વ
ભાવમગધી વ્યાપ્ત હોય, તો તેની સ્થિતિવાળી અક્ષમિથ્યાત્વશુદ્ધિમાં અને
અક્ષમિથ્યાત્વદશામાં સુ વિગેરતા છે ? બલ્કે તેની સ્થિતિવાળી અક્ષ
મિથ્યાત્વશુદ્ધિ અન્યક્ષમિથ્યાત્વ કરતાં વધુ દુષ્ટ છે. મારે પ્રથમ યુગ
સ્થાનના નિમિત્તભૂત-અક્ષમિથ્યાત્વશુદ્ધિની મિત્રાદૃષ્ટિ મનઃ કરવી.

૧ અદ્યત્નોઽવ્યક્તિ ।

stage called Tīrī observance of rights and ceremonies (Nivama) is imperative. In the second standpoint constant contemplative practice of purity brings on disgust for one's own body and disattachment towards other bodies moreover in this Drahti one requires passivity, purity, concentration, mastery over senses and fitness for the intension of his inner-self.

From contentment result the acquisition of un-signalled happiness, the recitation of sacred verses and mantras, leads to the third standpoint the tertiary duty. Perfection of the body and the senses is required through religious austerities and the meditation of God facilitates deep concentration (Samadhi) (૬૪-૬૬-૬૭)

મિત્રાદિના ઉપસદાપૂર્વક—

તા ૧૬

વનપ્રધાન એવી વપન દિગ્ધિ સ્ત્રી સ્ત્રી દિગ્ધિ તા ૧ નિવમ પ્રધાન છે

નિવમન પાન બે છે એવો મતિય તપ સ્વાધ્યય અને સ્વયં પ્રધાન તમા રાચી ભવનાથા પેતન સરી તર પાન કુખરે છે અને બીજાના સરીગી મચનને પતિય ર કામ છે તેમજ સત્ત્વગતી ભયુતિ માનમિક દેવ સ એકાગ્રતા સ્તિવચન અને નામરૂપને જોરાની પેચન એવા કો પ્રપા થય છે

સન્તે પચી કુનમ સુખનો પામ ગ્રાધાવથી સ્ત્રીવનાનુ દર્શન નપથી સરીર-મ્ પેની સિદ્ધિ જન હ રાચેનિય નથી સયપિ મેગવાય છે ૮૭ ૮૮ ૮૯

ભાવાધિ નવુપર નદિયા ન પવ જનો જે દેવનુ પ્રથમ મચ જે તે વપમ દિગ્ધિ (સવ ૧૧) વપા થય છે કવરે બીજી

તપના અભ્યાસ વડે અલ્પ નદન્યાદિ સરીસિદ્ધિ અને સ
બરહિન દૂરવર્તી પદાર્થોને જોવાના સમર્થરૂપ દન્દિસિદ્ધિ પ્રાપ્ત
શક્ય છે ૧

દષ્ટાની ઉપસના એ સમધિના માર્ગને સંપાદન કરી આપત રી છે

વરુન તપ સ્વધ્યાય અને હૃષરપ્રાણુષ ન એ તરે ઉત્તમવેદ અધ્ય
વસાવરૂપ દોષાથી કુસેરીના પ્રતિબંધક દોષ ગી સમાધિને મેગતવામા
અનુભવ અને ૮

વિશેષમાહ—

अस्या च तारादृशि गोमयात्रि-रूपान्म दर्शनमृचिवाप्त ।
नोद्दिमभासोऽत्र दिनमृच्छो तत्त्वारवायस्य पुन समीहा ॥ ९० ॥

In this Tara Drashti they say that perception
is like a park of fire of cowdung cake. There
is no fatigue in doing beneficent works in this
Drashti and again there is an ardent desire for
realisation of truth (90)

વિરીરતા—

આ તારા દૃષ્ટિમાં પાણીની અગ્નિ કણુ જેવો બેધ મળ્યો છે
(૧૫મ દૃષ્ટિમાં તુલ્ય અગ્નિ ભક્તિ ત્યાં બાધ કલા દોષ પાણી આ દૃષ્ટિમાં
તે કરના કદા વધારે બેધ તે વે છે એવું મને આ દૃષ્ટિમાં પ્રજ્વલ થતા
બોધને ૮ હવે અગ્નિની ઉપમા ન પડે એવું)

આ દૃષ્ટિમાં વતનાત્ને તિવનશાય પોમા ઉત્તમ તરેની નથી (૧૫મ

- ૧ કારણે દુરુચન ૩ તપ — મોક્ષપાત ૨-૪૩
- ૨ કારણે દુરુચન ૩ તપ — મોક્ષપાત ૨-૪૪
- ૩ કુમો પોતપતન સુત્ર નીમ પદ્ય ૩૨૪મ —
- ૪ તપ કારણે દુરુચન ૩ તપ — મોક્ષપાત ૨-૪૫

annihilate the miseries of the world his inquiries veness & aroused- The why and the how " of such matter arises in his mind.

A man in this state entertains the belief that he is devoid of high intellectual light and that the religious works are many and elaborate and that therefore the men of wisdom are his authority (in matter of doubt) (9-1")

આ દરિયા વનરને પગની અધિધિસગી કિયા તરફ તાસ
ઉપરે હ અને અન્ય નુર હી મુર કિયાદગોત યતી દોષ તે તાજુવાની-
આદરવાની રૂપ હ તવ હ તગી સસારના કુખા દલુવા માં સલુર
તન થન નનવિધ વપનેન તા આ દરિયાને એરી તાનુતા
તપન થય છે કે- તા કેમ ' જાનુ રુ ગરજ ' આ મિમતા સાગી
પો મી રીતે સમજ સ તા ? ન થી કરી નના મનમા એમ થય છે
તે- નેરા કે રની કુદિ-રતિ જાપસામ નથી ના મન્યાના સમુદ
તો મેદા વરતરમ છે એ મે શિન્દ- જુ હી મદ તે પ્રમથ છે -
૬૨ ૨૩

જતાદિ -

યત્રાઽસન નામ મુગ્ધ-સ્થિર સ્યાન્ દર્શિર્ન સા ચિદિતા તુર્નાયા ।
દદ ચ કાષ્ઠાગ્રિકણપકાશસમ ભવદ્ દર્શનમત્ર દર્શી ॥ ૧૪ ॥

The third standpoint is called Ishta in which the seat or posture is comfortably made. Here the perception is a steady & the light of a spark of wisdom is (94)

જના પિ

તના થયુ ત જુ નવ ત સન નામ થય છે તે તીષ્ટ મવા

* મુ- વિચારે તે જાનુકી ન કે કરના

દષ્ટિ છે. આસન મુખકારી અને સ્થિર હોવું જોઈએ. આ દષ્ટિમાં અગ્નિના કણસમાન દર્શન (બોધ) માનવામાં આવ્યું છે. અત્યે દષ્ટિઓની અપેક્ષાએ આમાં કંઈક વધુ દંડ દર્શન હોય છે. ”-૯૪

महाश्च तत्त्वश्रवणाभिलाषः शेषो न योगस्य पथि प्रयागे ।
असाधुतृष्णा-त्वरयोरभावात् स्थिरं सुखं चः

At this stage one feels an ardent desire for hearing the religious truth (nine categories). For the selfishness vanishes and so it does not obstruct the path of Yoga, and on account of the absence of evil desires and of haste he attains to the fixed and comfortable seat. (95)

Notes :—The next step in the path of Yoga is *Āsana* (posture); it derives from *ās* to sit. It means a particular mode of sitting. There are various postures such as *Siddha*, *Padma*, *Chakra*, *Kurmasa*, *Mayura*, *Vira*, *Svastika*, *Bhadra*, *Sinha*, *Mukta* and *Gomukha* and others. Placing the left ankle on the right thigh and right ankle on the left thigh and keeping the body erect while sitting is the posture ‘ *chakra* ’. All these various postures are fully treated in the books on Yoga which may be conveniently referred to. But generally the posture must be stable and easy. One practising Yoga has to undergo a series of exercises physical and mental for a long time.

Under ordinary course of things, the soul being under the influence of the body and surrounding circumstances, the study of the physical and spiritual law is essential. The power invested in the soul is

higher than the power of the matter. If matter is without power the soul would not be acted upon by it but the force of the material powers changes according to readiness or willingness with which soul is guided. In proportion the material powers diminish in strength and the soul advances in development toward liberation. It is therefore necessary to control the powers of the body. With this end in view different postures are prescribed according to the experience of the previous Yogis and according to the capacity of the students of Yoga. A certain posture may help one man in concentration while it would be difficult for another.

Swami Vivekānanda says—

Nerve currents will have to be displaced and given a new channel. New sorts of vibrations will begin the whole constitution will be remodelled as it were. But the main part of the action will be along the spinal column, so that the one thing necessary for the posture is to hold the spinal column free sitting erect holding the three parts—the chest, neck and head—in a straight line.

Let the whole weight of the body be supported by the rib and then you have an easy natural posture with the spine straight.

The revered Pāṇjali prescribes a posture which is steady and pleasant. The venerable Iama Āchārya Shri Hachandra enumerates in the Yoga Shāstra

Paryankāsana, Virāsana, Vajrāsana, Bhadrāsana and many others the detailed description of which may be found in the Yoga śāstra. He recommends holy places as safe resorts for the practice of Yoga where self-unfoldment may be quickened.

Again the practice of Yoga may be made easy if the body be healthy, so one must take care of his body and should be very particular about his food and drink. It improves and strengthens bodily powers. It prolongs life. One must also keep in mind that health is only a means to an end.

Those who practice Hatha Yoga develop their physical powers. They generally live long. They are free from irregularities and disarrangements of the body. Hatha Yoga is generally believed to be introduced by Gorakṣha Natha. It is a very hard and difficult process. Men of indomitable will and energy are able to pass through all stages of its practice. Many students have miserably failed in the attempt to exercise it. So the practice of Hatha Yoga is strongly denounced by the Jain ascetics and also by others. As it does not tend to any spiritual growth, it is wholly discarded by wise men.

“આ દષ્ટિમાં તત્ત્વશ્રવણનો અભિગમ પ્રથમ રોપ છે અને રોપ રોપ; (ચાંચલ) જે યોગના માર્ગ ઉપર પ્રથમ ધ્યાનમાં તત્ત્વ કદર છે, તે અહીં નહીં થાય છે. અસુંદર વૃક્ષ (પૌષ્ટિક પદાર્થો ઉપર) વળખાં મારવાં એ) અને ઉનાવળી પ્રકૃતિ શાન્ત થઈ જવાના કારણથી આ દષ્ટિમાં સ્થિર અને મુખકારી આસન પ્રાપ્ત થાય છે.”—૬૧

વ્યાખ્યા. આ દષ્ટિમાં, રોપ-ચાંચલ-એક પળ આરંભેલી ક્રિયા

જેમ અનિનિમિત્ત અને અનિનિમિત્ત જનાની શકાય છે, પરંતુ વિચારું ત્યજો કે એવી આત્મોત્તરિ પાળ સમ સમ ખરી કે ? ત્યારે આ ઉપરથી એ સમજાવે કે સરીર નથી ન આત્મોન્નતિનો સંમત સરીરની મુદ્દિ સારે રહ્યો નથી. સરીર અને આત્મા જ્યારે નિતાન્ય મિત્ત પડાય છે, તે સરીરની મુદ્દિ પા અનુદિ આથે આત્માના મુદ્દિ-અનુદિને માને પડાય છે.

મેમક, આ રજા ને રંગને પતાવરગોની અસર જપડી કેપન થાય છે, અને અનન્ય ન પડી શકેલી અમલ જરાજર સમજી શકાય છે. પરંતુ આથને આથજ નામના નવી આજગનન મુદ્દિના પ્રયત્નોથી રેપા રહેવું, એ તે 'યોગી' નામ ને પનાગંગને માટે અસમ્યક્ જુદા થઈ શકાય છે. સરીરના કાકાએને વદ કન માં કમને કાપોમ મનામુકે થા મનોરોમને માટે કમ વાની સદા તમ નથી મન સદિને મને તે કાપોમ મિત્તપનો આમ જુદા પ્રયત્ન કરવાને નથી ને તે તથાપિ પ્રાણાયામની કિયા ખાત માં કેપવાની કદેસમા આવી છે, પરંતુ કે કેપવાનિના, કન મનની વચગાને પ્રાપ્તાર તથા પિ પ્રાપ્તારને શકયા પૂરતી છે એ સિવાય ખાત પા નમદેધ માથવાની મુખ્ય સમી તેનાથી પૂરી પડી શકતી નથી, પરંતુ પ્રાણાયામથી કેપ જનારે પડેનો પાત પામ મેગાય, તે એ માટે કેપ રજા માન પીરુષિ પ્રાપ્તિના આમોદમા પડી જઈ પ્રાણાયામના કુપયોવ કરવામાં આવે છે. કાપોવની કિયાએને અધ્યામાનુકૂળ મિતમર આવરવા તા પમ મુગ નિનામ મગ્યોમ તરફજ રાખવું જોઈએ મગ્યોવતો મન થો એ થ.પ છે કે- 'સર્વ' (સુદિશાનવી) કિ પ્રાપ્ત (અમા) તમ રોવે સર્વથોમ : 'અથા રાજ' એટલે સમિશાનન ને રાજનોની પ એવો આત્મા, અને તેનો પોત અથા રાજિયવક ખાત, ખીમ સનમા આમસ.આમસ.મિમુન આપાર, એ રાજયોવ છે એમ રાજ ને છે. એને માટે વિનની નિચરને અને આમનનો જવ કરતી ને અવલ છે. જ્યાં સુધી સરીરની જનિત્ત મંગમ રહે, થા પૂરી અવલ નિક થક વકન નથી એ કે સરીર જરૂર નિષિત થા રાજ નથી. પરંતુ નિષિત નિષિત કેપ તે સરીર અનુકૂળ એટલે કે ને નિષિત અનુકૂળ ને કે કોની છે. સરીરના અનુકૂળ વિનિત થાપી અવ ની નિક થ.પ છે અને અવનની નિક રાજ કેપ થાપી અવ ની નિષિત ને પ્રમ.મુન થાપી છે થાપ છે. કન પડી શકે તેવા

નથી. અતએવ આ દષ્ટિવાળાનું ચિત્ત ધાર્મિક અનુક્રાંતોમાં પ્રયાનવદિત વાળું રહે છે.

यूनः सकान्तस्य त्रिदग्धबुद्धेयो दिव्यगेयश्रवणेऽभिलाषः ।
तत्कांतिमारोहति तत्त्रिविद्यामुद्रासमास्वादं इहाऽभिलाषः ॥१७॥

One who has attained to this state takes as much delight in tasting the nectar like knowledge of reality as does a young man of refined taste with his beloved by his side in hearing celestial song. (97)

“ આ દષ્ટિમાં તત્ત્વશ્રવણનો અભિલાષ કેટલો બધો વિકસરે છે, એ અહીં જોવું જોઈએ. કાંત અતુર યુવકને પોતાની રમણી સાથે ત્રિ સંગીત સાંભળવામાં જેટલી ઉત્સુકતા હોય છે, તેટલી ઉત્સુકતા આ દષ્ટિવાળાને તત્ત્વજ્ઞાનરૂપ અમૃત પીવામાં હોય છે. ”—૬૭

असत्यमुष्मिन् श्रुतमप्यपार्थमिवांपरायां भुवि बीजवापः ।
सति त्वमुष्मिन्नसति श्रुतेऽपि निःसंशयं कर्मपरिभयः स्यात् ॥१८॥

If there be no desire for the knowledge of truth, the knowledge of scriptures bears no fruit as do the seeds in a barren soil, while if the desire for the knowledge of truth exists, the karmic forces are undoubtedly destroyed even in the absence of scriptural knowledge. (98),

“ આ શુદ્ધાગુણની અનિશ્ચય છે. એ નદિ રહેતે શાસ્ત્રજ્ઞાન ઉપદેશશ્રવણ એ બંન્નું ઉખર જમીનમાં બીજવપનની જેમ નિષ્ફળ નિરે છે; (ઉત્સાહ વગર જાણમાં મગ્ન પડી નથી, એ સત્ત્વ જાણે છે. વલ્લખિ પાસા ખૂંચ આવી હોય, ત્યારે જ ખર્ચોપદેશની અસર સાચી રીતે થાય છે.) અને એ શુદ્ધાગુણના સદ્ભાવમાં ધર્મશ્રવણ પ્રસંગે નદિ રહેતે પણ નિઃસંદેહ કર્મલયનો જામ મેળવી શકાય છે. ”—૬૮

ભાવાર્થ. શુદ્ધાગુણથી આત્મા ઉપર એટલી બધી અસર થાય છે

प्राणायामः—

यः श्वास-प्रश्वासगतिप्ररोधः ॥ योगिभिः प्राणायमो बभाषे ।
॥ रेचकः पूरक-कुम्भको च श्वासो बहिर्गतिरिहाऽऽदिमः स्यात्
॥ १०० ॥

प्रपूरणं यन् पुनरस्य पूरकः स्थिरत्वसम्पादनमेव कुम्भकः ।
नैकस्वभावाः खलु योगसाधका गच्छन्ति केचिन् तत ईदृशा यथा
॥ १०१ ॥ (युग्मम्)

Control over inhalation and exhalation of breath is called by sages *Pranayama*. It consists of *Rechaka*, *Puraka* and *Kumbhaka*. *Rechaka* means exhalation, *Puraka* means inhalation and *Kumbhaka* means suspension. Those who practise Yoga do not necessarily follow the same method, therefore some follow this path. (100-101)

These brief notes are an abridgment of Chapters III, IV, V. in *Rajayoga*.

The mind whose dross has been cleared away, realises in the true transcendent nature of Soul. First the nerves are to be purified, then comes the power to practise *Prānāyāma*. Stopping the right nostril with the thumb with the left nostril fill in air according to capacity, then without any interval throw the air out through the right nostril closing the left one, again inhaling through the right nostril eject through the left according to capacity, practising this three or five times at four intervals of the day in fifteen days or a month the purity of the nerves is attained.

SPIRITUAL LIGHT

There are several obstructions to the practice of Pranayama. The first is an unhealthy body. We have therefore to keep the body in good health. The second obstruction is doubt. With practice within a few days a little glimpse will come to dispel the doubt and give encouragement. I refer to the fly-wheel supplying and regulating the motive power to every thing in this body. Prana is the most obvious manifestation of the subtle forces of soul. The control of these forces is essential for the realization of Truth consequently the practice of Pranayama is necessary. It should be practiced in a secluded place apart for it done free from all disturbances. In and by there will be an atmosphere of holiness in the room body vibrations will keep it ever illumined so the very entrance into the room will dispel sorrowful thought and doubts from our mind. The knowledge and control of Prana open to us the door to unlimited powers. It successfully brings the whole nature under control. Even God obeys his bidding.

Pranayama really means the controlling of the motion of the lungs and this motion is associated with breath. Breath does not produce it but is produced by it. The Prana moves the lungs and that motion draws in the air so that Pranayama is not breathing but controlling that muscular power which moves the lungs. The faith-healers think that faith itself directly heals a patient but it is not so. It is the Prana that cures him. Great Prophets of the world had the most wonderful control of the Prana which gave them tremendous will-power. The whole

प्राणायामः—

यः श्वास-प्रश्वासगतिप्ररोधः स योगिभिः प्राणयमो वभाते ।
 ॥ रेचकः पूरक-कुम्भकौ च श्वासो बहिर्वृत्तिरिहाऽऽदिमः स्वार
 ॥ १०० ॥

प्रपूरणं यन् पुनरस्य पूरकः स्थिरत्वसम्पादनमेव कुम्भकः ।
 नैकम्बभावाः खलु योगसाधका गच्छन्ति केचिन् तत्र ईदृशा वा
 ॥ १०१ ॥ (युग्मम्)

Control over inhalation and exhalation of breath is called by sages Pranayama. It consists of Rechaka Puraka and Kumbhaka. Rechaka means exhalation Puraka means inhalation and Kumbhaka means suspension. Those who practice Yoga do not necessarily follow the same method, therefore some follow this path. (100-101)

These brief notes are an abridgment of Chapter III, IV, V. in Rājayoga.

The mind whose dross has been cleared away, realises in the true transcendent nature of Soul. First the nerves are to be purified then comes the power to practice Pranayama. Stopping the right nostril with the thumb with the left nostril fill in air according to capacity, then without any interval throw the air out through the right nostril closing the left one, again inhaling through the right nostril eject through the left according to capacity, practice this three or five times at four intervals of the day in fifteen days or a month the purity of the nerves is attained.

Science of Yoga is directed to one end to teach man how to intensify the power of assimilation and thereby shorten the time for reaching perfection and the Raja-Yoga is the science which teaches us how to gain this power of concentration.

According to the Yogis, there are two nerve-currents in the spinal column called Pinglā and Idā and there is a hollow canal called Sushumnā running through the spinal chord. The left is Idā, the right the Pingalā. The canal is closed at the lower end which is situated near what is called sacral plexus called Mulādhār. Therein are centred all the sensations and there resides the coiled up energy of action called Kundalini and the aim of Prānāyāma is to rouse this coiled up power. When this Kundalini is roused and made to travel up the Sushumnā canal a tremendous reaction sets in. It is supersensuous and the mind in that state is called superconscious. The Kundalini travels from centre to centre until it reaches the metropolis of all sensations, the brain and the final result is the full blaze of illumination the perception of the true Self. The rousing of the Kundalini is the one and the only way to attaining divine wisdom, superconscious perception and the realization of the Soul. Along the Sushumnā are ranged six plexuses, the reservoirs of occult powers. Their names are Mulādhāra, Swādhīsthana, Manipur, Anāhat, Vishuddha and Sahastrara. The energy which is stored up in the lowest has to be taken up to the highest. The first effect of the practice of Prānāyāma is that the

face will change harsh lines will disappear and with the columns will come over the face. Next beautiful voice will come. No longer ever seen with a croaking voice.

After the heart is conquered there follows controlling the motion of exhalation and inhalation. Its modulations are either external or internal or motionless, regulated by place, time and number either long or short. The first three sorts of motion in Iyurika, Kumbhika and Pechaka by place, time and number that Prana is held to some particular part of the body. Its time is measured how long the Prana should be confined. The result of this Pratyahara is the awakening of the Kundalini. The fourth sort of Pratyahara is restraining the Prana in directing it either to the external or internal objects.

પ્રણાયામ—

ચાર અને પ્રણામની મનિતા જે વિષે કહેવા તેને પ્રેમિઓ પ્રણાયામ કહે છે તે પ્રજ્ઞાપામન રજુ પ્રકારો છે—૧૦૦ પૂરક અને ૬૦૩

અદરના થી સને બદાત કાઢવો તે રેનક અને બદાતના વાપુને એથી અદર પુરવાનુ જ કામ તે પૂરક તથા તે વચનને ધિર કરી રેખી રાખવા તે ૬૦૩ કહેવાય છે

ચેમન અન્ધામીઓ એકરવજ વચન દોના નથી માટે આ પ્રજ્ઞાપામ કમિત્ સથક દાખ થકે છે —૧૦૦ ૧૦૧

વ્યાખ્યા—

નાથ પામને માટે મેનચક્રીહેમચન્દ્ર ચેમચામયા પામયા

પ્રકાશનો પ્રારંભ કરે છે. પાતળા યોગમૂલમાં તેને મોટે તબક્કે આપ્યા છે—

- “ દક્ષિણ સુતિ શ્યામ-પ્રભાસચેતનંતે વિન્દેદઃ શાન્તમ્ભવઃ ” ।
 “ શાન્તાવ્યન્તરમ્મમ્મહાનિર્દેશકાલસાધ્યમિત્તિ પરિણામી રીતિઃ ” ।
 “ શાન્તાવ્યન્તરવિશ્વાભેદો વસુધા ” । (૧-૧૯, ૫૦, ૫૧)

આવાર્થ એ છે કે શ્વાસ-ઉચ્છ્વાસની યતિનો વિન્દેદ કરે, તે પ્રાણાયામ છે. તેના આરંભે છે—પ.શ્વશ્વિ આશ્વન્તરગ્નિ, સ્તંભવતિ અને કેવલકુંભક. રેચકને આશ્વગ્નિ અને પૂરકને આશ્વન્તરગ્નિ કહેવામાં આવે છે. કુંભકના એ મેદો છે—સદિતકુંભક અને કેવલકુંભક. તેમાં પૂરે સ્તંભવતિ કહેવાય છે. કેવલકુંભક એ તબ પ્રાણ, પમેળી મિત્ત પ્રકારનો છે.

આ વિષયની સાધાગળ-સાધા રીતે નમઝુની આ પ્રથમે છે—

પ્રથમ જમણા કાથની આગળીઆ તાકના નમકોરા ઉપર રાખે. તે એવી રીતે કે અંગુઠા જમણ. નસકોરા ઉપર અને તે અંગુઠા ગાળા નસકોરા ઉપર આવે. દરેક પ્રથમ નામ નમકોરા થા (જમણ નમકોર) અંગુઠાથી બધે રાખી) તદ્વારનો ૬.૫ અંક નેરો, મોટો લીધા પછી ઘાતું નસકોર જે આગળીઆથી ૬.૫ અંક અંક તદ્વાર પવન સરીરમાં પૂરાઈ જશે. આમ જે પૂરાઈ જાય, તે પૂરા થિયા કહેવા ને પૂરાયલા પવનને મોંથી ગાળવાથી તેનું સ્તંભન થાય છે એ સ્તંભન થાય તે આન્તર કુંભક કહેવાય. પૂરક થિયા કયા પછી તાક, બેઠો તથા સરીરના કાયામાં તે પવનને બધે કરી રાખવો. એનું નામ જમણ કુંભક છે.

• સાનાર્જુવમાં શુભચન્દ્ર મહારાજ પણ પ્રાણદાને આ રીતે આપ્યા છે.

વરોચિજ્યોપાધ્યાય જાતીસમી હારિચિત્રમાં ૧૭ મઃ એ રીતમાં એવી દર્શિ માથે સંનમ્ય રાખના પ્રાણદાને ઉપર અ. (૫-૧૫) વે.તમ્બેને અનુસરીને આપ્યા આવે છે.

વાળુ અદર અવે ત્યારે તેને અદર રાજા રાખવો એ આનંદકુલક અને
જહાર નિકળે ત્યારે તેને જહાર રાજા રાખવે એ જાણકુલક આનંદકુલક
પૂરકસહિત અને જાણકુલક દેવકસહિત હે રાધી એ અને કુલકો સહિત
ભાગ ન મળી જોગબધ છે પાનુ નક અને પૂરક એ નેમા એકનો
પણ સમગ્ર ન હાય ત્યારે એક કલકુલક કહેવડ છે પૂરક
અજ્ઞાન મના સુત્રો પણ નાં સુત્રમા એજ કથુ છે કે જલવિરમ જે
દેવક અને અજ્ઞાનગવિરમ જે પૂરક ન મેળા ત્યાગપૂરક કરાવો જે
કુલક તે કેવળકુલક ન થાય અજ્ઞાન મ છે સહિતકુલક સિદ્ધ કર્યા પછી
જેવળકુલક સંધારાને દોષ છે દેવક પૂરક અને સહિતકુલક એ ત્રણેનું
પરિવર્તન અહીં આવે છે

પ્રાણુ શામની પ્રકાશમા ઉપવૃક્ત જ જાનેને અંગે અને એ સિવાય પણ
બીજી પણ જાણવાનું રહે છે પાનુ ને સવ દર્શાવે અહીં નોંધવાની જરૂર
જાણવી નથી કારણ કે આ વિરમ પાની જગા માત્રથી સર્જન થયે નથી
આ વિરમનું મને દેવક વિરમન વાયવામા આવે પણ અસ્થિ ના મૂલ્યની
શિખા તે તેવા અનુભવી સમુદ્રની સમનેશીજ મજરાની યોગીયો નહિજ
મજરાની. આ વાત ખાસ તમમ રાખવી છે રમી એ સમગ્ર રખવું
જોડ્યે કે ખસ અનુભવી મુનો ન મ વિન આ વિરમમા અસ્થિ કરવી એ
ખરખર જોખમભરેલું છે આ વિરમન અખ્યાસીનો પદા અતમ
કપાણુમાની દોષ છે એમ પણ સમજાવવાનું નથી આ વિરમના અખ્યા
સમા નિપુણ જનેદ એનો મોગ ભાગ એ વિરમને પ્રાણ સસારની મોજમગ્ન
ઉદારવામા દુરપયોગ થયે છે પ્રાણુ જ મજા અમતપરવડી સમિતો ઉત્પન્ન થવા
સસરના આ ભાગ થઈ જતા વાર સાચી નથી પવત્તો જય કરીને
અદુભુત અમતારોના ગીવિગ્ન ૧૮૧૧ વચેરે રખ કરવા એ જુદી
વાત છે અને રામજોડાદિન ૧૮૧૧ કરવું એ અવન વન છે આવી
કટુસાખ દુમ મિષ્ટા સિદ્ધ કરીને પણ વીતરાગસ્થિતિ તરફ પગલા ન
મરતા રામજોડાની ભવજ આ બીજા અદર ધસવાના આવે તો એ મુ
ને છે એનો વિરમ મેરાવ

૧. જ્યારે પૂરક તત્ત્વ સુલે ૩. ૪૫૫૨૨૨.

—જ્યારે પૂરક તત્ત્વ ૧ ૪ ૫૫૫૨૨૨ ૪

—યાગનકસહિત

આ માટે પ્રાણાયામ કરનાર મનુષ્ય મંબીર દૃષ્ટિથી સારથેની રાખવાની જરૂર છે. અન્વય તો ઉપર કહ્યું તેમ, તેના અનુભવી સદ્ગુરુ પ્રાપ્ત કરવા જોઈએ. એ વગર પ્રાણાયામનો જૂલેચકે પણ માર્ગ ન કરવો જોઈએ. અને એ સિવાય પ્રાણાયામનું સાધનનિન્દુ—કર્મકાંક્ષા વા રાગદ્વેષ-કાંક્ષા એજ હોતું જોઈએ નહીં. તેના ઉપર અભિપ્રાય—મોક્ષપદને મેળવવા માટેજ એ સદ્ગુરુસમગ્ર પ્રાણાયામની આવડત કરવામાં આવે, તે તે બેશક હજીવા જોઈએ.

જૈન આગમમાં “કસાસ ન નિરુદ્ધ” એનાં વાક્યોથી પ્રાણનો અતિનિરોધ કરવામાં જવાબજન વાતને ત્રણ વિગતો એકાગ્રતાની સિદ્ધિ મુશ્કેલી ભરેલી બતાવી છે. આ કરણથી અને નીચી ગતિ રાગદ્વેષના ક્ષય સાથે સંબંધ નહિ હોવાથી પ્રાણાયામને જૈનયોગીયરે મહુ અગત્યનો બતાવના નથી; છતાં જેઓને પ્રાણાયામ તરફ ઉત્સાહ છે અને તેને માટે અનુકૂળ સામગ્રી પ્રાપ્ત છે, તેઓને તે દ્વારા પણ યોગની સિદ્ધિ અશક્ય થઈ શકે છે. ભુઓ! ઉપાધ્યાય યશોવિજયજી ૨૨ માં કાશિસિદ્ધાન્ત ૧૮ માં શ્લોકની વૃત્તિમાં શું કહે છે ?—

“एतच्च पतञ्जलायुक्तं ‘कश्चित्’—‘गुरुविरहिते’ ‘योग्यतानुगम्’ ‘योग-
तानुसारि युज्यते, नानाकवित्वाद् योगिनाम् । प्राणायामकचीनां प्राणायाम-
नापि फलसिद्धेः । स्वहृदिस्मृतिसिद्धत्वात्साहस्य योगोपायत्वात् । योग-
योगविन्दौ—

“उत्साहान्निधવાद् योगात् सन्तोषात् तत्त्वदर्शनात् ।

मुनेर्जनपदत्वात् વહ્નિયોગ: પ્રસિધ્ધર્તિ” ॥ ૪૧૦ ॥

તસ્માદ્ વસ્ય પ્રાણવૃત્તિનિરોધેર્નૈવ इन्द्रियवृत्तिनिरोधः, तस्य तदुपयोगः
इति तत्त्वम्” ।

× “तन्नाप्नोति मनः स्वास्थ्यं प्राणायामैः कर्धितम् ।

प्राणस्वाऽऽवमने पीडा तस्यां स्वात् वित्तविलवः” ॥

પૂરણે કુચ્છને વૈવ રેવને ચ પરિધમઃ ।

વિત્તવૃદ્ધેશકરણાદ્ મુકો: પ્રલુપ્તકારણમ્” ॥

(હેમચન્દ્રાચાર્ય, ૭મો પ્રકાશ, ૪-૫.)

અર્થાત્— '૧૧ ચેત્ત્વ મનુષ્યને યજ્ઞગ્નિ વચેદને જગત્તે
' પ્રજાપત્ની પ્રક્રિયા ઉપરેત્રી યા યો ૧૧ કમદે ચેત્ત્વો મિન્ન
' મિન્ન રચિરાગા દ્વય ઇ પ્રજાપત્ત નરે રુનિવગ્નિને પ્રજાપત્ત
વો પશુ રુચિ રુચા ૩ પ્રજા ૩ પેત્ત્વની રુનિવ પ્રજાપત્તો યતે
' ને ઉત્ત્ત્વ ને ચેત્ત્વો ઉપવ ઇ ચેત્ત્વિ દુષ્કા રુચુ છે ૧- ઉત્ત્વ
' નિરુચ પદ અને ૧ ન જગત્ત જાન ગ્રાહકતાય મે ૧થી પેત્ત
' પ્રજાપત્ત ઇ એ મદ જેન પ્રજાપત્તિના નિષ્કર્ષે રિ ચત્તિને નિષ્ક
અનુગા જામને દેવ જેને મે ને (પ્રજાપત્ત) ઉપરેત્રી ઇ "

ઉપરુત્ત પ્રજાપત્તિ વાગત મમ્મ દમ્મ દદી ૧-ઉપરિપ્રાપ્ત
મદાત્ત પ્રજાપત્તિ સમન્વિત્ત રેવે વિવદ્ અને ઇ આ ઉપરુત્ત
પ્રજાપત્તિ અત્ત ૧ ને પ્ર વિન્ન મમ્મ રવદ્ દદી દદી તેમ છે

મહાપ્રાણાયામ—

સ્વાહુ ધારવઃ પ્રાણયમમ્મુ શ્વાસધારસ્ય રેવાહુ અથ પૂરણેન ।
અન્તઃસ્વધારસ્ય, યપાર્ણનસ્વર્ધાનુમ્મનાહુ હસયમેનદ્દહુ ॥૧૦૨॥

There are two kinds of the three kinds name's
expansion: supra and a person of breath
breathing on breathing with regard to external is
called *Ihavarachika* breathing is breathing with regard
to internal is *Ihavyakchika* and such is called in
the mind the real truth is *Ihavyakchika*. This is
the present part of Yoga (102)

પ્રાણપ્રાણાયામ—

" ૧૧૨.૨૨૨- ૨૨ ૦૧ ૧ ૧-૦૨ ૧ ૧ અને ૩૨
પ્ર મિત્ત ૩૨૨ વચેદે ૨૨૨- ૧-૨ અત્ત્વિત્ત ૨૨- ૨૨૨ ૨૨૨
(૧૨૨૨૨૨૨ ૨૨૨૨) ૨૨- ૨૨-૨૨ ૨૨૨ ૨૨૨ ૨૨
અને ૨૨૨ નિવનિવનિવે રિવ ૨૨૨ ૩૨૨ ૨૨૨ ૨૨૨ ૨૨

In the assembly of the learned people various are the ways of education and rejoinder. Indeed they do not lead to the realisation of truth or absolute conclusion. This is illustrated by the example of Tipu's (a) or turning round in a mill (b) (110).

કુત્રાં જનિત વાદ-પ્રતિવાદ વ્યથા —

જે ની સમ-વાદા અને નિર-વ નિરવે પાત્ર ને વાદા
જે ને પાત્ર ને વાદા નિરવ ને વાદા ને વાદા ને વાદા
વાદાના અનિરવ ઉદય ને વાદા — ૧૧૦

આપ્તવા

પાત્ર ને વાદાના અનિરવ ને વાદા ને વાદા ને વાદા
જે ને વાદા ને વાદા ને વાદા ને વાદા ને વાદા
અનિરવ ને વાદા ને વાદા ને વાદા ને વાદા
જે ને વાદા ને વાદા ને વાદા ને વાદા ને વાદા
જે ને વાદા ને વાદા ને વાદા ને વાદા ને વાદા
જે ને વાદા ને વાદા ને વાદા ને વાદા ને વાદા

જાણવાના સમયે ૧૧૧ નિરવ ને વાદા —

જે ને વાદા ને વાદા ને વાદા ને વાદા ને વાદા
જે ને વાદા ને વાદા ને વાદા ને વાદા ને વાદા
જે ને વાદા ને વાદા ને વાદા ને વાદા ને વાદા
જે ને વાદા ને વાદા ને વાદા ને વાદા ને વાદા
જે ને વાદા ને વાદા ને વાદા ને વાદા ને વાદા
જે ને વાદા ને વાદા ને વાદા ને વાદા ને વાદા
જે ને વાદા ને વાદા ને વાદા ને વાદા ને વાદા
જે ને વાદા ને વાદા ને વાદા ને વાદા ને વાદા
જે ને વાદા ને વાદા ને વાદા ને વાદા ને વાદા
જે ને વાદા ને વાદા ને વાદા ને વાદા ને વાદા

પરતત્ત્વનિર્ણયનીયુ પણ એ બેદોમાં બહેંચી ચકાવ છે-એક તે: ક્ષાયોપ-
શમિક્ષાનવાન અર્થોત્ત અસર્વત અને બીજા સર્વત. આ પ્રમાણે ચકાવી
કરતાં વાદી પ્રતિવાદીના ચાર બેદો થાય છે. તે આવી રીતે—

૧ જિગીયુ. ૨ સ્વાત્મામાં તત્ત્વનિર્ણયેચ્છુ, ૩ પરતત્ત્વનિર્ણયે-
ક્ષાયોપશમિક્ષાની અને ૪ પરતતત્ત્વનિર્ણયપ્રવૃત્ત સર્વત.

આ ચાર પ્રકારના સારી તથા પ્રતિવાદી થયા. હવે એમાં એક એક
વાદી સાથે એક એક પ્રતિવાદીનો વાદ માનના વાદના સેગ બેદો પડે
છે, તે આવી રીતે—

પ્રથમ જિગીયુ સાથે સંબન્ધ રાખના ચાર બેદો—

(૧)

જિગીયુ સાથે જિગીયુ ૧, સ્વાત્મામાં તત્ત્વનિર્ણયેચ્છુ ૨, પર-
તત્ત્વનિર્ણયેચ્છુ-ક્ષાયોપશમિક્ષાની ૩ અને પરતતત્ત્વનિર્ણયપ્રવૃત્ત સર્વત ૪.

(૨)

બીજા સ્વાત્મતત્ત્વનિર્ણયેચ્છુની સાથે સંબન્ધ રાખના ચાર બેદો—

સ્વાત્મામાં તત્ત્વનિર્ણયેચ્છુ સાથે જિગીયુ ૧, સ્વાત્મામાં તત્ત્વ-
નિર્ણયેચ્છુ ૨, પરતતત્ત્વનિર્ણયેચ્છુ-ક્ષાયોપશમિક્ષાની ૩ અને પરતતત્ત્વ-
નિર્ણયપ્રવૃત્ત કેવલજ્ઞાની ૪.

(૩)

ત્રીજા પરતતત્ત્વનિર્ણયેચ્છુ-ક્ષાયોપશમિક્ષાની સાથે સંબન્ધ રાખના
ચાર બેદો—

પરત તત્ત્વનિર્ણયેચ્છુ-ક્ષાયોપશમિક્ષાની સાથે જિગીયુ ૧,
સ્વાત્મામાં તત્ત્વનિર્ણયેચ્છુ ૨, પરતતત્ત્વનિર્ણયેચ્છુ-ક્ષાયોપશમિક્ષાની ૩
અને પરતતત્ત્વનિર્ણયપ્રવૃત્ત કેવલજ્ઞાની ૪.

(૪)

ચોથા પરતતત્ત્વનિર્ણયપ્રવૃત્ત કેવલજ્ઞાની સાથે સંબન્ધ રાખના
ચાર બેદો—

* જ્ઞાનના આવરણમૂલ કર્મના કાલ-ક્રમસમયી ઉત્પત્તિ થઈ રહી
ક્ષાયોપશમિક્ષાન કહેવાય છે. એ જ્ઞાન અપૂર્ણ છે.

પરત્વનિર્લયપ્રવૃત્ત દેવજ્ઞાની સદે જિનીયુ ૧ આત્મા
તત્વનિર્લયેનુ ૨ ૫ પરત્વનિર્લયેનુ ૩ પદમિક્તની ૩ અને ૫૫
તત્વનિર્લયપ્રવૃત્ત દેવજ્ઞાની ૫

ના રમણે ૨ ૫૨ જેન ૨૨ ૨૫ ૫ ૧૧ વાદના જેન બે
દેવ ૭૫ ૫૫ પ્રથમ-પ્રવૃત્ત વચન - તે બે દ્વિતીયપ્રવૃત્ત વચન
પ્રથમ ૫૫ દ્વિતીય જેન બે બે અને ચતુર્થપ્રવૃત્ત વચન ને યો બે
જેન ૫૫ ૨૨ બે બે ૩૧ નામ ૧૦ જેન ૩૦ જિનીયુ સાથે સ્વત્તમા
તત્વનિર્લયેનુ ૧૦ ૧૦ ૨૦ ૨૦ નથી કારણ બે છે કે સ્વત્તમા
તત્વનિર્લય ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ નથી નથી નથી નથી નથી નથી નથી
ને ૫૦ ને ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦
૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦
બીજો બે ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦
વચન પ્રથમ બે ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦ ૫૦
સ્વત્તમા તત્વનિર્લયેનુ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦
અધિકારી નથી બે ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦
નિર્લય ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦
નુ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦
૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦

જિનીયુ ૨૦ નાના તત્વનિર્લયેનુ સાથે વાદ-પ્રતિવાદ કરી કો
નહિ બે સિદ્ધાંત રહેતી સાથે (૧ જિનીયુ - પરત્વનિર્લયેનુ
૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦
પ્રતિવાદ કરી કો ૨૦

સ્વત્તમા તત્વનિર્લયેનુ જિનીયુ સાથે નેમજ સ્વત્તમા તત્વ
નિર્લયેનુ સાથે વાદ-પ્રતિવાદ કરવે ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦
તત્વનિર્લયેનુ અસર - ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦

પરત્વનિર્લયેનુ - ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦
પ્રતિવાદ કરવે ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦ ૨૦

પરત્વનિર્લયપ્રવૃત્ત સરવ જિનીયુ ૧ આત્મા તત્વનિર્લય

વાદ-કથા માટે સભાસભા જેવા રોવા લોકોએ કે જેઓ વાલી
અનિવારિતા સિદ્ધાન્તોને સમજવામાં જ મગ્ન હોય તે સિદ્ધાન્તને ધારણ
કરવામાં જલ્દી નિષ્ફળ રોવા જોઈ જાય તથા અનિવારિતા સભા અને
માધ્યમ્યમાવરણો દોષ અથવા સમ્પેદા વાદો-અનિવારિતા જાતેની સમ્પત્તિ
પૂરક મુકેલ કરવામાં આવેલા રોવા લોકોએ

સભાસભાનું કાલજ એ છે કે-વાદન સ્થિર કરવું અને જે વિદ્ય
ઉપર વાદકથા બજાવવાની દોષ ભેદે દગ્ગત નથી પૂર પડ-ઉત્તરપતિ
નિયમ કરવો તેમજ વાદો-અનિવારિતાની પગલ સાથે જાય શુભિચ્છાના
શુભ-દુઃખનું અવધરણ કરવું વગેરે સમજ ઉતર ઉત્તર રીતે થયેલ
તત્ત્વને ભૂટેર કી કથા જાય કરાવવી જોઈ રૂપી દુષ્ટિઓ કરવી
અથવા જે વાદો-અનિવારિતાને જાય અને પ જાય કરો દોષ તે વિષેનું
સ્ફુટીકરણ કરવું

વ અને માટે સભાપતિ જેવે દેવો ભેદે એ કે પ્રકટવાનું જ એમ્બર
અને મધ્યસ્થદિ દેવ પ્રતા વધરતો સજ પતિ વદ્ધમિની જાદર કેધ
અસમજ નિવિદ્ય વિવિધ ઉપર જાયનું કે ન જાય પડે નો શુભેથી
કાકરી એ માટે સભા પતિમા પ્રથમ શુભ પ્રજ્ઞા અપેક્ષિત છે અને પતિવશ્યનું
પણ સભાપતિમા અનિવારણકાર કરવે છે નહિ તે કદાચિત્ત કદાચિત્ત
ઉમેરેલ વાદ વદ્ધનું પરિણમ શુભ જાય છે એવું અમને મધ્યસ્થદિ
શાખરનો પણ અવજાય સજ પતિને માટે અનિવિદ્ય રતો છે

સભાપતિનું કાલજ-વાદો અનિવારિતા અને સજ સર્વ પ્રકટે પતિવશ્ય
પરિણમ અવધરણ કરવું, વદ્ધમા કેધ અપેક્ષિત કરે તે ભેદે અવધરણ
અને વદ્ધ પડેલા વાદો-અનિવારિતા ન અનિવારિતા દેવ અવધરણ
કરે તે વિષેલને અનિવારણ એવી વ જાય કરાવવી કે અનિવારણ
કરે તે જાય કરાવવી નહિ દેવે રૂપેથી અવધરણ એ છે

અન્ય વિષયે વદ્ધ જાય અને વિદ્ય કે મધ્યસ્થ વાદ વિષયે
માને છે જાય વદ્ધને જોઈ એવું અવધરણ કરે કરેલ
જાય છે

મધ્યસ્થ વાદ દા. અનિવારિતા-વાદો-અનિવારિતા
દા. વદ્ધને વિષે જે વિદ્ય કરે કરેલ એવું છે

અહીં આપણે તર્ક—અનુમાન શું છે ? એ જાણવા માટે ન્યાયની પ્રક્રિયા પ્રારંભથી લગાર દૂંઝમાં જોઈ જવી જોઈશે—

જે વડે વસ્તુતત્ત્વનો યથાર્થ નિશ્ચય થાય, તે પ્રમાણ છે. વપર જ્ઞાન વડે સદેહ, જમ કે નડના દૂર યથાર્થી અને વસ્તુસ્વરૂપનો વપર પ્રકાશ યથાર્થો તે યથાર્થ જ્ઞાન પ્રમાણ છે. પ્રમાણના બે જોડો છે—પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ. મનસહિત ચક્ષુ અદિ હન્દ્રિયોથી જે રૂપ, રસ આદિનું મહત્ત્વ થાય છે, અર્થતઃ ચક્ષુથી રૂપ જોવાય છે, શ્રુતથી રસ મહત્ત્વ કરાય છે, નાકથી ગન્ધ લેવાય છે, ત્વચાથી સ્પર્શ કરાય છે અને કાનથી કન-શ્રવણ કરાય છે, તે પ્રત્યક્ષ છે.

વ્યવહારમાં અનુભવાના ઉપયુક્ત પ્રત્યક્ષોમાં જુદા પ્રકારનું પ્રત્યક્ષ ચોખ્ખીશ્વરોને હોય છે, જે હન્દ્રિય અને મનની અપેક્ષા નિશ્ચય રાખતું નથી, માત્ર આત્મશક્તિની અપેક્ષા રાખે છે.

હન્દ્રિયોથી પ્રત્યક્ષ યથાર્થ વસ્તુના સાથે હન્દ્રિયનો સંયોગ થશે જરૂરનો છે કે કેમ ? એ અન વિચારનું ત્યાગ છે.

શ્રુતથી રસ લેવાય છે, ત્યાં શ્રુત અને રસનો સંયોગ બરાબર હોય છે. ત્વચાથી સ્પર્શ કરાય છે, ત્યાં ત્વચા અને સ્પર્શવાળી વસ્તુનો સંયોગ ચોખ્ખો કળાય છે. ગન્ધવાળા દ્રવ્યો નાકની સાથે અવશ્ય સંયોગ થાવતાં હોય છે. દૂરથી ગન્ધ આવવામાં પણ દૂરથી ગન્ધવાળાં સૂક્ષ્મ દ્રવ્યોનું નાકની પાસે આવવાનું અવશ્ય હોય છે. કાનથી સાંભળવાનું પણ દૂરથી આવતા શબ્દો કાનની સાથે અવશ્ય છે, ત્યારે જ થાય છે.

એ રીતે શ્રુત, ત્વચા, નાક અને કાન એ ચારે હન્દ્રિયો વસ્તુની સાથે સંયુક્ત થઈ પોતાના વિષયને મહત્ત્વ કરે છે; પરંતુ ચક્ષુ એ જાન-તમાં ઉત્તરી છે. ચક્ષુથી દેખાતા દૂરના વસ્તુ વચ્ચે પદાર્થો ચક્ષુની પાસે આવતા નથી, એ ખુદ્દુ છે, તેમ ચક્ષુ પણ શરીરથી જઠાર નિઃગત પદાર્થો પાસે જતી નથી. આ ઉપરથી સાબિત થાય છે કે—ચક્ષુથી જોવામાં વસ્તુની સાથે ચક્ષુનો સંયોગ થતો નથી. અન્યથા ચક્ષુને ન્યાયશાસ્ત્રમાં ‘અપ્રાપ્યકારિ’ કહે છે. અર્થતઃ ‘અપ્રાપ્ય’ એટલે પ્રાપ્તિ કર્યા વગર ‘અપ્રાપ્યકારિ’ કહે છે. અર્થતઃ ‘અપ્રાપ્ય’ એટલે પ્રાપ્તિ કર્યા વગર ‘કારિ’ એટલે વિષયને મહત્ત્વ કરનાર. આનાથી ઉત્તરી ચાર હન્દ્રિયો ‘પ્રાપ્યકારિ’ કહેવાય છે. મન પણ ચક્ષુની જેમ અપ્રાપ્યકારિ છે.

પ્રત્યક્ષથી ઉત્પન્ન પરાયન પ્રભુ છે પરાયન સિંચતો અવગોષ પરાય
પ્રમાણથી થય છે પરાય પ્રભુ નવા પાન બને પડવાના આગ્રા છે-સ્મરણ
પ્રત્યક્ષિગાન તરફ, અનુમાન અને અવન. પૂર્વે અનુભવ કરેલી વસ્તુની
માટે થતી એ સ્મરણ છે એ છે અનુમાન વસ્તુ ઉપર બરાબર પ્રમાણ
નાખે છે, અનુમાન તે પ્રમાણ છે.

એવા નરેલી વસ્તુ જન રથનાર છે ત્યારે તે નવા
એવું જે જાન રુડ છે તે પ્રત્યક્ષિગાન છે પૂર્વે જોએલા માખમ
જ્યારે ફરી મને છે એવું જ કડ વળ અવલ તે આ દેવતા
એવું જે નિર્મિત થય છે તે પ્રમાણ છે.

અમલુ કામા પૂર કાવલ જાન રથનાર છે ત્યારે પ્રત્યક્ષિ
જાન થવામા અનુભવ અને નસ જે પરી બજ ને છે સ્મરણમા તે
માળ એવું રુડણ થય છે જ્યાં નિર્મિત થમા 'તે આ થયે'
એવો નિર્મિત થય છે એવું ને નિર્મિત થમા સમજ થય છે
એવાથી વસ્તુને દેખવાથી અવલ ૧૧ ખવ નવુ અને જોવાથી ઉત્પન્ન
થમા તે નવા એવા જાનના નજ એ જ ન સ્મરણરૂપ છે અને
આ એ જ ઉચ્ચિત વસ્તુ કે નવુ અને દેખવરૂપ અનુભવ છે
આ અનુભવ અને સ્મરણ જે બનેલ પ્રત્યક્ષરૂપ તેજ આ એ
અખડ જાન પ્રત્યક્ષિગાન છે.

૩૬ એક રુચ્ચે કે પિ રેડ એવું જોણ એ વખતે જાણ
જોવાળના રહેવાથી એને જાન થયુ કે-પના જેવું રેડ થય છે જાણ
વખતે જાનમા ચક્કર નરવ રુચ્ચે તત રેડ રહે મધુ રેડને
દેખવાથી તેને રુચ્ચે થયન જેવું તે જાણ છે તે એવી સ્મૃતિ (ધારી)
જાણી, એ સ્મરણ અને આ એવું રુચ્ચે રુચ્ચે રુચ્ચે, એ એના
મિથલરૂપ તે જ આ રેડ એ નિર્મિત થત જે થય છે તે
'પ્રત્યક્ષિગાન છે નથી મને નિર્મિત થમા થય છે રુચ્ચે છે

તક-જે વસ્તુ જેને રોડુ પની નથી જે વસ્તુ જેના વખત
રહેલી નથી એ વસ્તુને એવી થયે તે સદ-પર-પ (સાથે રહેવા
૨૫) સખન છે તે સખનને નિર્મિત કરી અપનર તકે છે રુચ્ચે
તકી-પમ અખિ વિના રુચ્ચે નથી-અખિ વિના રહે નથી ત્યાં ત્યાં

ધૂમ છે, ત્યાં ત્યાં અગ્નિ છે, એવો કાંઈ ધૂમવાન પ્રદેશ નથી કે જ્યાં અગ્નિ ન હોય; આવો જે ધૂમ અને અગ્નિનો સંબંધ, બીજા સ્થાનો કંઈએ નો-ધૂમમાં રહેલો અગ્નિની સાથે રહેવાનો જે નિશ્ચય નિયમ, તે તર્કથી સાબિત થઈ શકે છે એ નિયમને ન્યાયસાક્ષિઓ 'વ્યાપ્તિ' કહે છે ધૂમમાં જ્યાં મુઠ્ઠી અગ્નિની જ્વાલિનો નિશ્ચય ન થયો હોય, ત્યાં મુઠ્ઠી ધૂમને દેખવા છતાં અગ્નિનું અનુમાન થઈ શકે નહિ, એ ખુબી વાત છે. જેણે ધૂમમાં અગ્નિનાં જ્વાલિનો નિશ્ચય કર્યો છે, તે જ મનુષ્ય ધૂમ દેખી તે સ્થળે અગ્નિ હોવાનું તાત્કાલ અનુમાન કરી શકે છે. આ હકીકતથી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે અનુમાનને નાંદે વ્યાપ્તિનિશ્ચય થવાની જરૂર છે, અને વ્યાપ્તિનિશ્ચય નાંદે કેવળ અવગણાય છે.

જે વસ્તુઓ, અનેક ગુણોએ સાથે રહેતાં દેખવાથી એનો સાદો નિયમ સિદ્ધ થતો નથી, હિન્તુ એ એને બુદ્ધિ પડવામાં શી વાંધા છે, એ તપાસતાં, વાંધા સિદ્ધ થતો હોય તોજ એ બનેલો વ્યાપ્તિનિશ્ચય સિદ્ધ થઈ શકે છે. આવી રીતે જે વસ્તુના સાદ્યથાની પરીક્ષા કરવામાં જે અધ્યવસાય, તે તર્ક છે. ધૂમ અને અગ્નિના સંબંધમાં પણ—જે અગ્નિ વિના ધૂમ હોય, તો ને અગ્નિનું કાર્ય થશે નહિ, અને જ્યાં ધૂમની અપેક્ષાવાળાઓ જે નિયમેન અગ્નિની શોધ કરે છે, તે શોધ નહિ, આમ થતાં અગ્નિ અને ધૂમની પરસ્પર કારણ-કાર્યતા, જે લોકપ્રસિદ્ધ છે, તે ટકશે નહિ—આવા પ્રકારના તર્કથીજ તે બેની વ્યાપ્તિ સાબિત થાય છે; અને એ વ્યાપ્તિનિશ્ચયના બસથી અનુમાન કરાય છે; આને જ 'તર્ક' પ્રમાણ છે.

અનુમાન—જે વસ્તુનું અનુમાન કરવું હોય, તે વસ્તુને જોઈ નહિ રહેનારા એવા પદાર્થનું, બીજા સમ્બંધમાં-હેતુનું કાર્ય થવું જોઈએ, અને એ હેતુમાં અનુમેય (સાધ્ય) વસ્તુની વ્યાપ્તિ રવાનું સ્મરણ કરવું જોઈએ, ત્યારેજ કાંઈ પણ વસ્તુનું અનુમાન થઈ શકે છે.^૧

જેવી રીતે, કાંઈ સ્થળે ધૂમની રેખા કાંઈ માણસની નગરે દેખાડે, તે ધૂમની રેખા જોવાથી અને તે ધૂમમાં અગ્નિની વ્યાપ્તિ હોવાનું જાણ આવવાથી તે માણસને જાતે તે સ્થળે અગ્નિ હોવાનું અનુમાન રહે છે.

એ મટે અનુમાન થવામા ઉપર મ્હા પ્રમાણે હેતુનુ થન અને હેતુમા સાધ્યનો વ્યાપ્તિ હોવાનુ સમજ અવશ્ય થવુ જોઈએ

હેતુ સાધ્ય અનુમેય તોરે ગયા ન્યાયસાન્નપ્રમાણ થઈ છે 'હેતુ' એને સધ્યને સિદ્ધ કરી આપનાર થયુ જેવી રીતે પૂર્વ કથિત ઉદાહરણમા ધમ હેતુનુ તાલ્ય-તથ્યથી કદાપિ ક્યાઈ ભુલ ન રહેતુ એ છે હેતુને સંપત્તિ પણ મ્હ છે નિય એ પણ સાધ્ય નનુજ ન માન્ય છે સાધ્ય એ કે જે વસ્તુનુ અનુમાન કરવાનુ હોય જેવી રીતે પૂર્વોક્ત ઉદાહરણમા અગ્નિ અનુમેય એ સાધ્યનુ ન માન્ય છે

બીજાના સમજાવા રગ પતની નુદિધા હેતુ તા જે અનુમાન કરાય છે તે આયનુમાન એવ થ છે નાં તે સમજવવા જે અનુમાનપ્રયોગ, જેવી રીતે કે- અદિ અગ્નિ છે મગ્ધ કે ધમ દેખ થ છે ત્યાં જ્યાં ધમ દેખ છે ત્યાં ત્યાં અગ્નિ નિયમેન દોષ છે જેમ રમે કમા, અહીં પણ ધન દેખાઈ રહ્યો હ, નાં અહીં અવશ્ય અગ્નિ હોવી જોઈએ" -એ રાદ મનામા આવે છે તે પર્યાયનુમન કહેવાય છે પ્રતિતા હેતુ ઉદાહરણ ઉપનય અને નિયમન એ પાત્ર પ્રમારના વાકો આપ પર્યાયઅનુનનના જો ભ છે આ અગ્નિવારો પ્રેર દેવો જોઈએ' એ 'પ્રતિતા' વગ છે તમ કે અહીં વન દેખ થ છે " એ 'હેતુ' વાક્ય છે રને નુ ઉદાહરણ આપતુ એ ઉદાહરણ વાક્ય છે ઉદાહરણ વાક્યા પત્રી અવ પણ (રને ની જેન) ધમ દેખાઈ રહ્યો છે " એ ઉપનય વાક્ય છે નાં અગ્નિ અવશ્ય છે એ 'નિયમન' વાક્ય હ અત્રી રીત તર અનુનનેમા થય સભ્ય અનુ સંધાન કરી લેતુ

જે હેતુ એ રે થ તે દેવાન ન દેવ થ છે હેતુ ન સધી સાધ્ય અનુમાન ની સમ્યુ નથી

આમ જેના પ્રત્ય અનુમાન નાંિ રાં છે થી વિર કથન ન દેવ અને આત્મ ની ઉન્નતિને જાને જેના બુદ્ધિ બુરિ ઉપેર ક્યો દેવ એતુ-તત્ત્વના નબાદ અવશ્ય ઉપર રાં થ ન રાં અ ઉપર રાં થ કરી ઠાંન ર, પરંપરિત રાં અ ન રમ એવ થ છે

મદ્યપિત્રી વગેરે એવાનાને 'અન્ય' કહેવામાં આવી છે. તદ્વતી પ્રથમ નંબરે આમ એ ૩૩ નંબરે પણ આદિ સર્વે રોગો ક્ષીણ થયા છે અને એજે નિર્મળ જાનથી 'અન્ય' પ્રકારનો ઉપદેશ આપ્યો છે.

આગમમાં પ્રકાશ ૩૨૧ નંબરે જાનના અભિનંદીર દેવ છે. અત્રે તદ્વતમાની વિચાર કરવામાં ન આવે, તો અર્થનો અનર્થ થઈ જાય. પૂર્ણ સંભાર રહે ૩૩ મદ્યપિત્રી વિનાસાગ્રભૂતી પ્રથમના અને સ્થિર તથા સુદૃઢરૂપિ અન્ય તાતે, ન ૩૩ થયા હોય, તો આગમનાં તરણોના ઉગ્રાણ આગમમાં ૩૩ નંબરે ન વિચરી શકાય છે. અનુ.

પ્રમાણની વ્યાખ્યા એ- ચાર નંબરે પ્રાપ્ત અન્ય પ્રમાણે કરતાં વધારે જાગ્ર ભેનાર અનુમાનપ્રથમ ન ૩૩ ને પ્રમે તેમ તો પરીક્ષા જ પ્રમાણ છે. પરીક્ષાપ્રમાણના ૪૮૫ પ્રકાર પડેલા હોય તેટલોજ પરીક્ષા પ્રવક્તાપ્રમાણના જેટલું અજ્ઞાનના પડી શકે નહિ. પ્રવક્તાપ્રમાણને જે હિન્દ્રિયજનિત છે, તે પણ ન ૩૩ મદ્યપિત્રી જેવા શકાય નહિ. અત્રિન્દ્રિય પદાર્થો માટે તો તે નકામું છે. એવી તો અમુક અપેક્ષાએ અનુમાનપ્રમાણને દરજ્જાને ઉંચો કદી શકાય, કે ન અત્રિન્દ્રિય પદાર્થો ઉપર પણ કેટલો અર્થ પ્રકાશ નાખે છે; પરંતુ પરંતુ જ્યાં સુધી આત્મરૂપથી અત્તરજ્ઞાન પ્રકટ ન થાય, ત્યાં સુધી અધારજ છે, એ એકાંત સમજ રાખવું. એ જાન પ્રકટ થયેથીજ અત્રિન્દ્રિય પદાર્થોનો સુદૃઢ સંકાર થઈ શકે અને સંકલ્પ કે જ્ઞાનથી ઉપસ થનારા કમદો જાન થઈ જાય છે. આને માટે આત્મા ઉપરનાં આવરણોનો ક્ષોભ થવાની અવશ્ય છે, અને એજ અમત્યના કર્તવ્ય માટે મધ્યમધ્યાવદારા કુતરોનો નાશ કરી મિથ્યાદષ્ટિમાંથી મુક્ત થવાની જરૂર છે.

પ્રવૃત્તમેય—

अतीन्द्रियार्था यदि हेतुवार्दर्विनिश्चयाध्वानमधिश्चयेयुः ।
एतावतः कालत एव तेषु मुनिश्चयः प्राप्तवरैः कृतः स्यात् ॥११२॥

If incontrovertibly logical proof had been possible as regards matters beyond the reach of senses, the

pre-eminentlly learned men could have arrived at a definite conclusion long before the time. (112)

“અગ્નિષિષ ધરાયો તો દેવુદર” (૯૦ અનુમાનની યાદીએ
૪૩) નિષ્કવના મરથા જગીર દાખા હાલ ૧૫ જાગીરો ૩૧ વિહારેએ
તે ધરાદેવો ૨૫૦૦૦૦ નિષ્ક ૫૦૦૦૦૦ રૂપિયા —૧૧૨

तस्मात् बुद्धिर्ज्ञान इति ज्ञानव्यापनं वाऽप्यस्ति पक्षोपलब्धः ।
 सत्यस्य भावे च कृतावकाशे सम्यग्ज्ञानं सम्यक्विदा विहासः ॥१३॥

Therefore none should turn only aside to fallacious reasoning, it lead to no good result; it partial attitude renders spiritual progress possible in the case of the thoughtful (11)

મારે કુતકરૂપ મંદ ત્યાગ કરવા લાગે છે એવી રૂપ જાનવી
 હજી સુધી થતી નથી. અભ્યસન (પ્રત્યાગત્થિ રૂપિ) પાસે કર
 વ મા જાવે તે જ (જાનના સંદર્ભ અભ્યસન થઈ જોનાર હો જાનવી)
 રૂપ રૂપિનો વિગ્રહ થઈ જાય છે—૧૧૩

समस्तगुणैः प्रसन्नोऽयं पञ्चमो विद्यया कृतिः ॥५॥

सम्बद्धं सन्नि यत्तत् एता स्थिता य ज्ञाना य मया परा य ।
 य वाहुनिम्न य भवेत् स्थिताया स्याद् दर्शनं भ्रान्तिविहजित य ॥ १४ ॥

The signs where true division in art, are four namely - the hand, the Pulls and Push Works under the aspect of - the - there is a complete withdrawal of all senses from sensual objects the perception is clear (free from distraction) (114)

સમગ્ર-પિબ્બેને પ્રસ્તાવ બને રિશ્તે 'દે-

“(१५५५) १२ १० ११ २२ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२)

પ્રથમ અર્થ, પ્રથમ અને ત્રીજા એ તાર સમ્યક્ દિગ્દિશો છે. તેમાં પ્રથમ ત્રીજા અને ત્રીજા પાંચમી ત્રીજા ત્રીજા ત્રીજા પ્રાપ્ત થાય છે. આ દિગ્દિશો પ્રાપ્ત થાય છે. — ૧૧૪

વન્ધ્યાદૃતગ્રન્થિવિધેદનન સ્ફુગદ્વિવેકોઽજ્જ્વલમાનમાનામ્ ।
મમાગ્નૃષ્ટા પ્રવિધાનિ વાલ્મધુર્લભગ્રહક્રીડનસન્નિભૈવ ॥ ૧૧૫ ॥

It is a knot, the Karnie Knot and general Vayaka (obscuration) in those who are enlightened. A display of worldliness appears like a structure of steel, covered by hidden. (115)

વન્ધ્યાદૃતગ્રન્થિવિધેદનન સ્ફુગદ્વિવેકોઽજ્જ્વલમાનમાનામ્ ।
મમાગ્નૃષ્ટા પ્રવિધાનિ વાલ્મધુર્લભગ્રહક્રીડનસન્નિભૈવ ॥ ૧૧૫ ॥

નશ્વ વચ્ચે ડયાનિશ્ચિત્ત ક્રમ્ય વૈકલ્પિકઃ સર્વ ઉપલ્લોઽન્યઃ ।
ર્વે વ ભાગા પ્રવર્તમાનમાઽઽભોગસ્વરૂપઃ પ્રવિધાનૈવ ॥ ૧૧૬ ॥

It is a knot, the spiritual light is known in the higher world to those who are spiritually advanced. Everything else is phenomenal and the world is the material. (116)

અર્થ, નશ્વ વચ્ચે ડયાનિશ્ચિત્ત ક્રમ્ય વૈકલ્પિકઃ સર્વ ઉપલ્લોઽન્યઃ ।
ર્વે વ ભાગા પ્રવર્તમાનમાઽઽભોગસ્વરૂપઃ પ્રવિધાનૈવ ॥ ૧૧૬ ॥

અર્થ, નશ્વ વચ્ચે ડયાનિશ્ચિત્ત ક્રમ્ય વૈકલ્પિકઃ સર્વ ઉપલ્લોઽન્યઃ ।
ર્વે વ ભાગા પ્રવર્તમાનમાઽઽભોગસ્વરૂપઃ પ્રવિધાનૈવ ॥ ૧૧૬ ॥

The inner perception which is the inner world.

the aspect is compared with the lustre of a jewel. It is called *Pratībhā* which means total withdrawal of senses from all phenomenal objects. (117)

Notes — *Pratībhā* means abjuration of senses that is drawing away of the organs from the attachment to the object of sense. It is practised in many ways — (1) If one does his work selflessly without desire to see the fruits of his actions. (2) When one withdraws his senses from all worldly objects the senses abide in their own nature and their activities in connection with their respective objects come to a standstill. (3) When one contemplates on everything as similar in nature with his *Ātmā*. (4) When one focuses his mind on one thing only.

The basis of all these facts rests on the understanding of the connection of the laws of matter with the laws of morality, mentality and spiritual nature. Perceptions come only when the mind brings together internal organs and external objects work together. It is very difficult and troublesome to withdraw the mind from other objects and concentrate it on one object only. It is wandering from place to place &c. A variety of thoughts of different kinds formation, seeing, hearing, remembering, resolving, loving, and hating, etc. are attributed to one internal principle the mind. When it becomes unable to join the centers of perception it becomes controlled.

The faith-healing and hypnotic practice is part

ઉ ૩-વિરોધી દિગ્ધિને દશરથી * મુનિ પુનઃકથિ પશુ ચોત્તરમા
અ જ પ્રાગ્નો કાચ પ્રવાદાગ્ના સમજ્યા જાણે છે તેઓ કહે છે ૩—

સ્વરોચિષ્શ્વરઃ સિન્ધવઃ સ્વરુદ્રઃ સ્વરુદ્રાણા પ્રવાદા ૧ * ।

અર્થ ૧ પુન ૧૨૧૫૫ ૧૨૧૫૫ ૫ ને જાણે નિગટિને અનુસરે
૭, આગી દિ પાતી ૧ દિગ્ધિ ૧ નવ નાર છે

જે નવથી પાત ૫૫૫ અનુગ નિગ્ધ છે ૩—જાનઅવસ્થામાં
ન ૧ સ્વયં સિન્ધવ ધાન્ડયા ન કયા પારે જાણે ઉપગિયન ન થાય
સરે ૧ પાતની ૨ પોતી દિગ્ધિને પ્રવાદ ૨ કદરામ આવે છે
દર્શક સ્વ વિરોધી સસમ રંગ સિન્ધની ધાન્ડ દિગ્ધિએ ૫૫૫ જનુધા
મુક્તિવ દર ૧ ૫ ૭ અ માટ દિ પોતે વિરોધસસમથી મુનિ રાખવી,
જે સિન્ધની સમાપ્ત જગત્તવા માટ સપોતમ સ્વયં છે જાણે એનુજ
નમ નવ દર ૭ દિગ્ધિએ કેવી ઉત્ત ૫૧ છે તેને માટે સમવદ્ધીનામાં
ધુ ૭—

વનઃ સ્વરુદ્ર ૧ સુવસ્ત્ર સ્વયં ૧

૧૧ જાણે પ્રવર્ધાને દાન્ત પ્રવર્ધ વન ૧

(જાણે અધ્યાય ૬ મે ૨૧૩)

અર્થ—પ્રવળ રતા વિદ્યાર મનુષ્યના મનને પશુ તોહાન દરનારી
દિગ્ધિ પાત પ્રવાદારથી દરજી કરે છે

વિસ્થપુનાજમા કનુ છે ૩—

સ્વરુદ્રાણા સિન્ધવઃ સ્વરુદ્રાણા સ્વરુદ્રાણા

સ્વરુદ્રાણા સિન્ધવઃ સ્વરુદ્રાણા સ્વરુદ્રાણા

આ મોક પ્રવ દા નું સમજી જાણે છે એનો કારણ પુનઃકથિના
પૂર્વેના પ્રવાદાગ્ના સુવને મગ્નો છે અર્થ સિન્ધની ધાન્ડ અવસ્થામાં
દિગ્ધિને આગી અવગ્ધ નદિ ૭૫ જતા સિન્ધની મદ્ધ-સિન્ધના ગેવી

* “ સ્વરુદ્રાણા સિન્ધવઃ સ્વરુદ્રાણા ” હેમચ દ્રાયાવ અભિ
ધાન્ડિનામસિ, ૧૨૫ કા

૧ જાણે પાદ ૫૪ નુ સ્વ

of pratyāhāra on their patients by their suggestions. Control of this sort is neither desirable nor advisable because it causes ultimate ruin to the patient. Self irresponsible fanatics, however well-meaning they may be, ruin themselves and their patients. The process tends to sudden spiritual upheaval but on the contrary it, at the same time brings on passivity and morbidity in the patient whose mind becomes ready to act upon ruinous suggestions. Consequently such processes are not advisable. When a student on the path of Yoga gets success in fixing or tearing away his mind to or from the organs of senses at will, he is said to get mastery over pratyāhāra. The outgoing power of the mind being checked, the thralldom of senses having ceased he really possesses strength to advance rapidly on the path of Yoga.

“ આ દર્શિમા પ્રકાશમાન થતા બાળને રત્નપ્રાપ્તિ ઉપમા. આ વામા આદી છે. મદમબોધ અર્થે વળતર છે. આ દર્શિમાં જે વળતર પ્રાપ્ત થાય છે, તેનું પ્રકાર છે—વિષયોથી રક્તિયોને કાઢવાની.” ૧૧૧

અધ્યાય ૧૧

આ પાંચના દર્શિમા યોગનું પાંચમું અંગ પ્રત્યાહાર ક્રિયા પ્રત્યક્ષ આને છે. પ્રત્યાહારને માટે આચાર્ય હેમચન્દ્ર યોગસાધનામાં કહે છે—

“ દિવે, ભ્રમણકૃત વિવેચનઃ પ્રત્યાહારી ।

પર્યાયજાતો ભ્રમણકૃતઃ કુર્વેત વિચલમ્ + ” ૧

આ શ્લોકને અર્થ એ છે કે—દિવસગાળામાં વિચલેશન કરીને જીવે અને પંચી સમયે (મનને) પર્યાયજાત કરી વિચલ કરાવવું. પરંતુ પ્રત્યાહારને તે મનને એવે. અર્થ ૧૨૭ થી

+ ૭૧ પ્રત્યાહારને ક્રિયા પ્રત્યક્ષ

છે કે-વિચારી દિવ્યોને દર્શાવતી મુનિ પત્રવિધિ પણ ચોક્કસમા
આજ પ્રકારનો જાણ પ્રવાહારના લક્ષણમાં જાણે છે તેઓ કહે છે કે—

‘સ્વચ્છાદ્યજ્ઞાને વિષય સ્વચ્છાદ્યજ્ઞાને દેવદાસી પ્રવાહાર’ ૧ ॥

અર્થાત્ પેનાના વિચારના પ્રયોગમાં પેનાને જાણે વિષયવિષયને અનુસરે
છે, એવી દિવ્યોની જ મિતિ તે પ્રવાહાર છે

આ સૂત્રથી પણ એ જ નવનવ નિમ્ને છે કે—સાતમવરથામાં
જાણ થયેના વિચારે દિવ્યો તરફથી ચાર જાણ ઉપસ્થિત ન થાય
સારે તે વખતની દિવ્યોની મિતિને પ્રવાહાર કહેવામાં આવે છે
દિવ્યો સાથે વિચારોના સ્વચ્છાદ્યજ્ઞાને વિચારની રીત રીતિઓ પણ બહુધા
મુખિત થઈ જાય છે એ માટે દિવ્યોને વિચારસમયથી મુનિ રાખવી
એ જ જાણની સમાધિ જગતમાં માટે સર્વોત્તમ સાધન છે અને એનું જ
નમ પ્રવાહાર છે દિવ્યો કેવી રીતે ખદ છે તેને માટે જગતમાં જાણમાં
કથુ છે—

જગત કાવ ક. ૩ ૧ પુસ્તક વિચાર ૧

દિવ્યોની પ્રવાહાર મિતિ હવે પ્રથમ જગ ॥

(જાણે અધ્યાય ૧ મો ૨૦૩)

અર્થાત્—જગત કરતા વિચાર અનુભવના મનને પણ તેજાન કરતરી
દિવ્યો જાણતરીથી દર્શાવ કર છે

વિચારપુનાલમાં કથુ છે કે—

જાણે દિવ્યોના નિગદ્યજ્ઞાને સ્વચ્છાદ્યજ્ઞાને ૧

સ્વચ્છાદ્યજ્ઞાને પ્રવાહાર ૧ ॥

આ ૨૦૩ પ્રવાહારનું લક્ષણ જાણે છે એનો જાણે, પત્રવિધિના
પૂર્વોક્ત પ્રવાહારના સૂત્રને મળે છે અર્થાત્ વિચારની જાણ અવસ્થામાં
દિવ્યોને જાણી અવસ્થા નહિ રખાવતા વિચારી મહા-વિચારના જેવી

૧ “સ્વચ્છાદ્યજ્ઞાને વિચાર સ્વચ્છાદ્યજ્ઞાને” દેવદાસી, અભિ
ધાનવિનયમણિ, ૨૪મ કા.

૧ જાણે ૫૬ ૫૪ મુ સુ

of pratyāhāra on their patients by their suggestions. Control of this sort is neither desirable nor advisable because it causes ultimate ruin to the patient. Self irresponsible fanatics, however well-meaning they may be, ruin themselves and their patients. The process tends to sudden spiritual upheaval but on the contrary it, at the same time brings on passivity and moribidity in the patient whose mind becomes ready to act upon ruinous suggestions. Consequently such process is not advisable. When a student on the path of Yoga gets success in fixing or tearing away his mind from the organs of senses at will, he is said to get mastery over pratyāhāra. The outgoing power of the mind being checked, the thralldom of senses having ceased he really possesses strength to advance rapidly on the path of Yoga.

“ આ દર્શિમા પ્રકાશમાન થતા બે, બને રત્નપ્રમાની ઉપમા. આ પામા આત્મી છે. સદમર્શાય અહીં જગદગ્રહે છે. આ દર્શિમાં જે પ્રકાર પ્રાપ્ત થાય છે, તેનું ગદ્યજ્ઞ છે—પિયોચી દર્શિયોને કહાયી.”

અધ્યાત્મી.

આ પામના દર્શિમા પોતનું પાંચમું અંગ પ્રત્યાહાર ક્રિયા પ્રમાણ આપે છે. પ્રત્યાહારને માટે આપ્યા છે ઉચ્ચચંદ્ર પોતપ્રત્યાહારને છે.”

“ દર્શિયે સમસક્રમ વિવેચનઃ પ્રમાણયી ।

અનિવાર્યત્વે તત્ત્વમ્ જનઃ કુર્ચીત નિચરમ્ + ” ॥

આ શ્લોકને અર્થ એ છે કે—દર્શિયુદિવ્યના બે વિશેષદે દર્શિયુદિવ્યના બે વિશેષદે બે વિશેષદે (મનને) અનિવાર્ય કરી નિચર કરાવે. પરંતુ પ્રત્યાહારને તે માટે એકદમ અર્થ દેવા

• ૭૬૬ થી ૭૭૬ થી ૭૮૬

સ પાત્રને સતી કેવી દીકરી દૂકા પદ કરી જતી
અરુણે નથી ઉપરમજીની વખતુ આપણમિ સમજાવે અને સ
બધી (અનિતી) કે પ-માન-મ-નોમ કાપે અને સ
મેદનીય મિત્રમેદનીય અને મિથ્યાત્વમેદનીય એ સાત્તો ઉપરમ ક
પ્રકટ થય છે અને પ્રકટ સમજાવ મિથ્યાત્વમેદનીય અને
નુમ ધી કાપાદિવાવના ઉપરમ ક પ્રકટ છે કા પિક સમજાવને
પલ સર્વોબ જનનનુમ-ધી વાગ થય અને મિથ્યાત્વાદિ જન
સાત્તો કાપ કરો જોએ છે વગમાન પચમ કાગમા જોપણમિ
કાપોપણમિક અને કા પિક એ તલે સમજાવે સમજાવ છે પ
ઉપરન દે પૂરના બેજ થય કો કા પિકની નિ પતિ જિનકા પિક
મનુ-એ ને માટે જાતી છે કાપોપણમિ સમજાવની ઉત્તુ રિવનિ
સધિક ૮ સ સાતોપમની છે અને જનન-અન્તમુ ત છે કા પિક
સમજાવ અનિતી છે પરનુ અવસ્થિતિની અપે અને તેનો ઉત્ક
સ્થિતિગાગ સધિક તેમોટ સાતોપમ અને જનન-અન્તમુ હવે છે
જોપણમિક સમજાવને માટેનો જનન-કે ઉત્ક સ્થિતિગાગ અન્તમુ વ
પૂવે જાતીજ દીકા છે

કાપોપણમિક સમજાવ નેથ પાનમા ૮ અને સાતમા
(એ ૪૨) ગુલ્કનોમા પ્રકટ દોષ છે તાથી આગ નદિ
જોપણમિક સમજાવ નેથા ગુલ્કનોમા લઈ અમરમા ગુલ્કનોમા સુધી
દેય છે અને કા પિક સમજાવ નેથા ગુલ્કનોમા લઈ આતમા પચન્ત
દોષ છે (સિદ્ધિ અવસ્થમા પલ છે)

આખા સસારમા વડુમા વડુ પાન વાર અ પણમિ સ પત્ર પ્રાપ્ત
કાવ છે-એક ને પ્રથમ સ પાત્રની પ્રાપ્તિ કાને અને વાર વાર આર
વખત જનારી ઉપરમમજીઓના સમયે (આખા સસારમા વડુમા વડુ
+ ઉપરમમજી ૪૨ વચ સહને છે) કાપોપણમિક સ પત્ર આખા
સસારમા અસમજ પ્રાપ્ત થઈ છે અને કા પિક એક ૪૨
મેગવાય છે

જૈનદાસકારો સસારમજાના સ્થ નમુ ૪૨ અનિતો મને છે-
+ ઉપરમની મતી તે ઉપરમમજી મેદનીયમન પ્રકટ કમટ
ઉપરમ વા ગજ તે ઉપરમના પ્રકટને ઉપરમમજી નમ આપુ છે

ગતિમાં જતું પડે છે, નહિ તો ક્ષાયિકસમ્યક્ત્વવાળો તેજ ભવમાં મુક્તિ
 નેજ પ્રાપ્ત કરે છે. તથા નરક, વૈમાનિકદેવગતિ અને અસંખ્યેભ્ય
 મુખ્યવાળી મનુષ્ય-તિર્થંગગતિ, એમાંનું કોઈ આયુષ્ય જપ્તું થાય છે
 ત્યાર પછી ક્ષાયિકસમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થવા છતાં પણ તે ગતિમાં જો
 જતુંજ નોંધાય.

સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થવા પછી સંસારમલ્લકાગ વડુમાં વડુ મદ્યે
 પુનઃસપરાવત્તે બાકી રહે છે, એ આપણે જીવન પ્રસરણમાં જોઈ શક
 છીએ, તે આપસમિક અને ક્ષાયોપસમિકને આશીને સમજાવું. ક્ષાય
 સમ્યક્ત્વ જેને જે ભવમાં પ્રાપ્ત થયું, તે, +પ્રાયઃ તે ભવથી રીએ
 ભવે, અથવા ચોથે ભવે મુક્તિને પ્રાપ્ત કરે છે.

અહીં + પ્રાયઃ કહેવાનો હેતુ એ છે કે કેટલાક ક્ષાયિકસમ્યક્ત્વના
 પાંચમે ભવે પણ મુક્તિ પ્રાપ્ત કરે છે. આ સંબંધમાં યશોવિજયોપાધ્યાય
 xકર્મપ્રકૃતિની અંદર કુબ્જવાસુદેવ અને દુષ્પ્રસદસૂરિનાં ઉદાહરણ આપ્યાં
 છે. દુષ્પ્રસદસૂરિ પૂર્વભવીયક્ષાયિકસમ્યક્ત્વયુક્ત પાંચમા આરામાં જો
 થવાના છે. આ ઉપરથી સમજી શકાય છે કે-દેવતોકમાંથી આવનાર
 દુષ્પ્રસદસૂરિએ ક્યારે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ ઉપાબધું હતું. દેવતોકમાં તે કે
 ઉત્પન્ન કરી શકાય નહિ, ત્યારે દેવતોકભવના પૂર્વે મનુષ્યભવમાં કે
 ઉત્પન્ન કરેલું હોતું જોઈએ, એમ અર્થાત્ સિદ્ધ થાય છે. હવે કે
 (દુષ્પ્રસદસૂરિ) મદાત્મા આ પાંચમા આરામાં કાગધર્મ પાળી
 સ્વર્ગમાં, અને ત્યાંથી મનુષ્ય થઈ મુક્તિ પામનાર દેવથી તે
 ક્ષાયિકસમ્યક્ત્વ પાંચ ભવવાળું સમજી શકાય છે. (આ ઉપરથી વર્તમાન
 પાંચમા આરામાં ક્ષાયિકસમ્યક્ત્વનો સર્વથા અભાવ સિદ્ધ થતો નથી.)

કુબ્જવાસુદેવના સંબંધમાં વસુદેવદિગ્દી તથા દેવનેશ્વરિ

* તથા પશ્ચોપમની ઉન્નૃટઆયુષ્યરિશિતિવાળી મનુષ્ય-તિર્થંગ મ.
 સમ્યક્દૃષ્ટિવાળો ન જવ. જુઓ પ્રજ્ઞાપનામયનું પાંચમું પદ

x ૩૨મી મ.વાની રૂઝિમાં, ૧૬૧ માં ૫૪૦. + આમાં ૫૧, ૫૨
 રમે: સર્મ, ૫૧-૫૨, ૫૨.

જાદર પાન ભરો જનાના છે મુશ્કેલીના ભરપોરી ૧૫૧ પચમે
તેજો મુખિ પ્રાપ્ત કરી એમ ત્યાં જાન્યુ છે જા ઉપરથી તે
ફરિકાન્યા પામ ભવવાગુ મિ. થય છે

સન્માનની કેમિ માટે યથા પ્રયત્ન કરે અને નિયતિ
પરત્ર એમ જે વિધુગીતો કેવળ જાણના કે જેનું જ્ઞાનભાગમા ન પડે જો
જ્ઞાન હીજો તે નવજ શાસ્ત્રિને પા નકામ નથી મજૂર છે યોગા
બાધેલ સુવ છે કે—

काते परबन-१५३३-२४-२५५२मे बनवय
॥७-२४२६ प ॥

અથાત્-અટલ પ કમ જલ ના નાને નાનકર એટલા

સાચી વરણિ એ છે કે વ્યાવરણિકરણ પાલકો એ અપૂર
કેસ જ્યાં એ પ્રવિષ્ટ થઈ વરણ અનિરણિકરણ જ્ઞાન એ
સમ્યક રીતે લખે અને તત્કાલ એ સમ્યક રીતે દેવતા
પૂજનદિ વગેરે સમજાવે. નમ્રુ

પ્રથમ અધ્યયન ન વનેરે સભ્ય મુદ્ધમ ને ની સરખાન આ પાનમી
દટિયા થાય છે જ્યા દટિ નાપા થતા મુદ્ધમુદ્ધમ્યાન તે રપા થઈ
ભાય છે કિન્તુ મલ-નિયમોમા મે રાને સ્થિર થતા જ્યા દટિવાને
એથી આવગના મુદ્ધમ્યાનમા પ્રાપ્ત થયને હોય છે

પ્રથમ દૃષ્ટિવાળાને પણ અદિ સા વમેરે વમો હેવાનું બ્યારે બાત ન્યું
 છે તે પડી કેવલસમ્ભવધારી નુયડુસુન્ધ નરજને તે તે સુનરા
 હોવાનું જોએ પરંતુ જે સધાસા પ્રકારે પ્રથમ દૃષ્ટિવાળને અદિ સા
 અદિ વમો પ્રાપ્ત દેવ છે તેના કાલ ઉપર કોનીએ નુયડુસુન્ધ નર
 વાળાને તે પ્રાપ્ત હેવ છે નામ પડા પણ નુયડુસુન્ધ નર
 દેવવિરનિ ન કહી શકે નેના કાલે સમદૃષ્ટિએ અનેક
 ને છે પણ અહીં નેનુજ ખનમા રખતુ જોએ કે સસે અવિધિ
 નુતાર વધારીને મનનિવમે પગવામા આવે તેજ દેવવિરનિ
 મક પવમયુસુન્ધ નમા પ્રવેશ કરી સકાય છે

આ પાંચમી દૃષ્ટિમાં વર્તનારાઓને તથા વિજ્ઞાતાઓને વિચાર કરી
 રાકાય છે—અત્યુચ્ચ ગુણુરવાની, પંચમગુણુરવાની અને પદ્મગુણુરવાની. આમાં
 પ્રથમના બે આવકો કહેવાય છે અને છેલ્લો મુનિ કહેવાય છે.

હવે આપણે અદ્વિત્વા આદિ પાંચ યમો, જે સમ્યક્તાનુષંગિક છે,
 તેને બે વિભાગોમાં વિભક્ત કરીશું. એક સાધુઓને યોગ્ય અને દ્વિતીય
 આવકોને (ગૃહસ્થોને) યોગ્ય. સાધુઓને યોગ્ય યમો ઉત્કૃષ્ટ દેવતાથી
 મહાન્નત્ર કહેવાય છે, જ્યારે ગૃહસ્થોને યોગ્ય યમો લઘુપરિમાણુરવા
 હોવાથી અલુપ્ત કહેવાય છે. આ અલુપ્તનો ઉપરાંત ગૃહસ્થોને મો
 જૈનશાસ્ત્રકારો તથા ગુણુરવો અને ચાર શિષ્યાવરો બતાવે છે. આ ઉપરાંત
 પાંચ અલુપ્તનો સાથે એ ગુણુરવો અને શિષ્યાવરોને મેળવતાં બાર વચ્ચે
 આરાધવાનું ગૃહસ્થધર્મમાં સિદ્ધ થાય છે.

ગૃહસ્થના દાદશવત્સર ધર્મનું મૂળ સમ્યક્ત્વ છે. સમ્યક્ત્વ શી વસ્તુ
 છે ? એ બાબત દ્વિતીય પ્રકરણના અન્તભાગમાં જોઈ આવ્યા છીએ, અને
 ત્યાંથી એ સમગ્ર આવ્યા છીએ કે દેવ, ગુરુ અને ધર્મ એ ત્રણ તત્ત્વોને
 યથાર્થ રીતે ઓળખી તે ઉપર દસ શ્રદ્ધા રાખવી એ સમ્યક્ત્વ છે. આ
 સમ્યક્ત્વ પ્રથમ પ્રાપ્ત કર્યા પછી દાદશવત્સરના માર્ગ ઉપર આરંભ
 કરાય છે.

ગૃહસ્થનાં બાર વતોમાં પ્રથમ પાંચ અલુપ્તોને જગત વિશેષ રીતે
 જોઈ જઈએ.

૧ સ્વયં પ્રાણાતિપાતવિરમણ. અર્થાત્ સ્વયંદિત્તિ ત્યાગ
 સર્વથા કોઈ જીવને મારવો નહિ, એવું વિકટ તત્ત્વ ગૃહસ્થોથી ન પડતું
 રાકાય એ દેખીતું છે. એ માટે એઓના અધિકાર પ્રમાણે સ્વયં (મોટી)
 દિત્તિ નહિ કરવાનું તત્ત્વ બતાવવામાં આવ્યું છે. તસ અને સ્થાવર એ
 બે પ્રકારના જીવો પાછળ આપણે જોઈ ગયા છીએ તેમાં સ્થાવર (પુત્રી,
 જસ વગેરે) જીવોની દિત્તિથી સર્વથા ગચવાનું અસંલિપિત હોવાથી
 તસ (હાલે માલે એવા બેઠન્દિય અદિ) જીવોની દિત્તિ ન કરવાનું

* પ્રથમ પ્રકરણના મોટામાં જોડેની આવ્યામાં.
 ૪૭૬

જનુઓ પણ જેમના જેમ તે કપા માજ રહે તો તે મરી જાય
 દેખીતુ છે અને એ દિસાને ધમામિતારી માણસ આખથી જતી ક
 નહિ માટે તે કપાનો સખારો (પરીમા આવેલા જનુઓ) પાછે
 પછીમાજ પટ્ટોનાડી દેવો જોઈએ. અપાવ તે સખારો યોડા પછીમા
 નાખી તે પાછી લ્યાથી (જે કુવાન્તગારમાથી) લાઆ દોષ તેમા
 મેગથી દેખુ આ વાત જોનોનાજ ધરની નથી જિનુ પ્રમાણ અપાવના
 એ પણ (ઉત્તરમીમાસ) મન્થના—

શિવન્ત કિન્તગવને દુનઈ કારવન્થા ।
 કારવન્થેનુ વુ વર ન કુવવ સદર ત્વ ॥

આ મોડથી પણ બન વવામા આનુ છે કે— ખારા પાણીના
 પોરા મીઠા પાણીમા અને મીઠા પાણીના પોરા ખરા પછીમા આવ
 વાથી મરી જાય છે માટે એક બીજા જવાદાવતુ વિચિત્ર સ્વભાવતુ
 પાણી મન્થા વચરતુ નેગમેગ ન કરતુ ”
 આ સિવાય મહાભાન્તમા પણ કવુ છે કે—

‘ વિગ્ધગુત્તમન્થુ વિગ્ધગુત્તમન્થુ ।
 ત્ત્વન્થ દિગુત્તમ્થ ત્ત્વન્થા વિગ્ધન્થ ॥
 “ તમિન્ વન્થે સિન્થન્થ ક્કન્થ સ્વાવન્થમન્થન્થ ।
 ત્ત્વન્થ તિન્થેન્થ ત્ત્વન્થ સન્થે વન્થાન્થ ॥

ચીઠ આમગ પડેગુ અને ચીઠ આમગ થાતુ વજ્ર ૫૪ તેને
 મેવકુ કી તેનાથી મન્થે પછી પીતુ અને તે વસ્તના આવેલા કુવોને
 જગમ (કુર નમરેમા) નાખવા એથી રીને પાછી પીનર (મન્થા
 વચર પછી પીનરની અપેક્ષાએ) સારી મતિ ૫ મે છે
 આ સિવાય વિષકપૂરાણ વનેરે બીજા પણ અનેક મન્થે મા
 પછી મન્થે પીવાતુ મેવામા આનુ છે
 પડેતુ અન્થવ જોયુ દેવે—

૨ સ્પૃષ્ઠમૃદાવા વિરમણ—સ્પૃષ્ઠ મા રાહનો પરિત્રાન સરથા-
 સન્થ પણ અસન્થ નહિ મેવવાની ટેક નહિ તાખી સકનર મૃદસ્થોને સ્પૃષ્ઠ
 અસન્થનો તમ કરવાતુ અ બી ન વગમા રાખ રાવ છે વેવિધાન

જનુઓ ૫૧૧ એમના એમ તે સ્પષ્ટમાત્ર રહે તો તે મરી જાય છે તેમ જીવે છે અને એ દિસાને ધર્મભિચારી માણસ આપથી જાતી પાડે નહિ. માટે તે કપાનો સંખ્યારો (૫૫૧મા આવેલા જનુઓ) પાડે પાછીમાર પડેનારી દેવો જોઈએ. જનુ તે સંખ્યારો થોડા પાછીમા નાખી તે પાછી ભયાદી (જે કુવા-તગાવમાથી) ભાગ્ય દોષ તેમ મેગરી રેણુ આ વન જોનોનાજ ધરની નથી જિનુ પ્રમાણ અપાયલા નહીં (ઉત્તરમાસ) મનન—

શિવ્યન નિગદેન દુષ્ટા કારણમવા ।
સ્વાત્ત્વેન કુ વર ન કુલ સદા તન ॥

આ સ્થોત્રથી પણ જનાવવામા આવ્યું છે કે— ખારા પાણીના પોતા મીઠા પાણીમા અને મીઠા પાણીમા પોતા ખારા પાણીમા આવ વાથી મરી જાય છે. માટે એક બીજા જગત્તુ ચિત્તિય સ્વભાવનુ પાણી મળ્યા વગર સેગમેગ ન મળે.

આ સિવાય મહાભારતમા પણ કહ્યું છે કે—

‘ વિષ્ણુત્તમનનુ વિષ્ણુત્તમવન્ન ।
તદ્વત્ત દિગ્ દિગ્ વત્તન્તિ નિઃસત્ત ॥

‘ સત્તિન્ વત્તે શિવ્યન જાવન સ્વાત્ત્વસત્તવન્ન ।
ત્વ દિગ્ દિગ્ દિગ્ દિગ્ દિગ્ દિગ્ દિગ્ ॥

પીઠ આગળ પડેાગુ અને પીઠ આગળ લાગુ વત્ત વત્ત તેને મેરકુ રી નેનાથી મળેને પાણી પીતુ અને તે વત્તના આવેશ દેવોને જગમા (કુરા રમેરમા) નખર એવી રીતે પાણી પીતર (મળ્યા વગર પાણી પીતરની અપેખાએ) સરી મતિ પમે છે. આ સિવાય વિષ્ણુપુરાણ વગેરે બીજા પણ અને મનને મા પાણી મળેને પીતરુ મહેવામા આવ્યું છે. પડેકુ આવન જોયુ દેવે—

૨ સ્વપ્નમૃધાવાનિરમલ—સ્વપ્ન મા તાલનો પરિત્યજ સ્વપ્ન-
દશમ પણ અસવ નહિ નેકવની ટેક નહિ રાખી રાત્રર જુલસેને સ્વપ્ન
અસવનો તમ રાત્રાનુ અ બીજા વગમા રાખી રાત્ર છે નેવિદ્યાન

પરિમાણ નદિ કરવાથી સોજાણ દગાણ વધુ થાય છે અને એ
અધે રતિમા આસો જાય છે આ માટે જા મળની આવરણકા
આ પાન અણવગે પડી વધુ યુક્તવતો આવે છે દિવસ
પ્રભોએપરિમાણ અને અન્યદ્રવ્યવિતરિ

૧ દિવસ ઉપર દરિયુ પૂર પામ્ય વગેરે દિવાળો તર
આવવાનો નિયમ કરવો એ આ મળનો અર્થ છે એ મળનિયમો
જની અટકાવવા આ રાત્રે નિમાણ કરવામા આ પુ છે એ તુજ
પણ આ મળના અન્યનકા રૂગસિદ્ધિ ૨૫૮ છે કે નિયમનકા
પદારના પ્રેરેમા રહેવા રૂવોની દિમાનો વસત રહેનો નથી
રૂવ કન્યાઆદિને મટે અસત્તને સાધી પૂરવાનો તેમજ ન સાપક
સમય રહેનો નથી ત્યા રહેડ વગુની જેમથી પણ દૂર રહેવાય
લાની સીજોન સમાયમથી પણ અન્ય છે ત્યાના વેમવની ઉપે
પૂરને સતેર પણ રહે છે એ રીતે સવ મનેના પોરક તરીકે આ મળ
અમલ ૨૫૮ સમજી શકાય છે +

૨ ભોગપ્રભોગપરિમાણ એક વાર એમમા આવતા પદાર્થો
ભોગ કહેવાય છે જેવા કે-અન ૪ પછી વગેરે વારવાર ઉપભોગમા
આવતા વસ્ત્ર વગેરે પદાર્થો ઉપભોગ કહેવાય છે અનુ પરિમાણ કરુ-
દ્વારુસાર નિરતર નિયમ રાખવો એ આ મળનો અર્થ છે આ
મળથી નૃષ્યુ-જે પુષ્ટા ઉપર કેવુ દગાણ થાય છે એ આ મળનો અનુ
ભવ કરવાથી મળમ પડી શકે છે ૨ ૧૧૧ મળમા આવગ વધરની

૧ ' અસ્તોદયદેવસમરમ્ કુ રાજાત્ ' ॥
દયા કુરુત્ત કુરુ રાજાનિવચન્ ॥

—દેમન, ચોમલ ભ
+ ' દાસરે કુળ મિથુ દય કોના ન મળતે ।
સ્વલ દિગિતિરિને કાન તરુ કુવત્ત ' ॥

—દેમન, ચોમલ ભ
: મોતેનેવકો સખા દલયા દય વિષ કા ।
મલોપમલ્યને તરુ કુવત્ત કુવત્ત ' ॥

—દેમન, ચે રદા અ

પુત્રી વાત છે આથી ભોજનની સાથે ઉવડાને પણ ભણણ કરી જવાનું
પાપ રાત્રિભોજન કરનારને ચોખ્ખી રીતે યાગનું જણાય છે કેટલાક
ઝેરી છવડા ભોજનની સાથે પેગમા આપના રોગને ઉપન્ન કરનાર થાય
છે કેટલાક ઝેરીયા ઉવેલી-અસર તુરત નહિ થતા હોયને કાને પણ થાય છે
ભોજનમાં જૂ-ખારી હોય તો જનો ૨ પેદા થાય છે કરોળીયો ખાવવાથી
કે ઉપન્ન થાય છે ખડી આવવાથી હુદિ હણાય છે તાકડાનો કકળા
આવી અથો હોય તો ગળામાં પી. જાયત્રી પડે છે માખી આવવાથી
વમન થાય છે અને કોઈ ઝેરી યાણી ખાવામાં ખારી અથો હોય તો
અમઘ મૃત્યુના પંજમાં અપડાનું પડે છે

સાચક મે (સુવના અસ્ત થવા પહેલાં) કહેતું ભોજન રાત્રે સુષ
જવાના વખત સુધીમાં થતું ખરું જરૂરિયાતની જવાબદારી ઉપર ચી
જવાથી નિભા તેની માગી અસર થતી નથી તેથી ઉત્તરી રીતે વન
વામાં-રાત્રે અહીં ચોરીવારમાં સુષ જવાથી દરરૂં કરવાનું ન બનવાને
હીધે પેટમાં તરતનું કહેતું જન્ન નિભા પછી વખતે અભીર ખીમારી
ઉપન્ન કરે છે ભોજન કયા પડી યોડુ યોડુ પાડી પીવાનો કોકડરી
નિયમ છે આ નિયમ રાત્રિએ જમવાથી જોઈના પ્રમાણમાં પાણી પીવાનો
વખત નહિ મળવાને હીધે સનવાઈ શકે નહિ અને એથી અજણ પેદા
થાય છે અજણ સવ રોગોનું મૂળ છે એ વાત ' અતીર્ણમમથા
રાગા ' એ વાક્યથી જમજાહેર છે

આ જમી અનુભવતિહ જાગતો ઉપરથી-દિત્તાના પાપની દષ્ટિને
જાણુ ઉપર મૂકતા આરોગ્યની દષ્ટિએ પણ-રાત્રિએ ભોજન કરવું ઝેર
બાજબી કરે ■

આ સજન્યમાં સ્વરૂપ થમ યાત્રો તરફ ઉત્તરી નજરથી જોઈ લઈએ

હિન્દુ ધર્મશાસ્ત્રે મા માક ૧ મુનિનું નામ લખીતું છે તેઓનો
અભિપ્રાય-રાત્રિએ ખાવું તે માતન ઇત્તરી જરૂર અને રાત્રિએ પાન કરવું
તે પિર પીવા જરૂર-છે તે અચનો મ્લોક આ છે—

‘ અરત થને દિવાન્યે જન્યે દશિસુર્યને ।

નમ કસથમ પ્રાણ કસજન દર્શન ” ■

કૂર્મપુરાણમાં પણ કથું છે કે—

“ ન દુષ્ટેત્ સર્વમૂલોનિ નિર્દ્વન્દો નિર્મલો મતેન્ ।
ન નક્તં ભૈવમશ્રીયાદ્ રાત્રી ધ્યાનયતો મતેન્ ” ॥

(૨૭ મો અધ્યાય પૃ. ૬૪૫)

“ સર્વ પ્રાણિઓ ઉપર દ્રોહરહિત અને નિર્દ્વન્દ તથા નિર્મલ હેવાની સાથે રાત્રિએ ભોજન નહિ કરતાં ધ્યાનમાં તત્પર રહે. ”

“ આદિત્યે દર્શયિત્વાડમં મુઞ્ઞાન ધ્રુવમુચો નરઃ ” ॥

એ પણ તેજ પુરાણના ૬૫૩ માં પૃષ્ઠનું વાક્ય છે. એનો અર્થ છે કે—“ સૂર્યની દેખાતીમાં ગુરુ કે વડીલને અન્ન જતાવી પૂર્વ દિશા રહે ભોજન કરે. ”

આવી રીતે અન્ય પુરાણો અને અન્ય ગ્રંથોમાં પણ રાત્રિભોજનનો વિરોધ કરનારાં વાક્યો મળી આવે છે. યુધિષ્ઠિરને સંબોધન કરી ત્યાંથી કહેવામાં આવ્યું છે કે—ગૃહસ્થ કે સાધુ, કોઈએ રાત્રે પાણી પણ પીવું નોંધ્યે, તે શ્લોક આ છે—

“ નોદકમપિ પાત્ર્યં રાત્રાવત્ર યુધિષ્ઠિર ! ।
તપસ્વિનાં વિરોધેન ગૃહિણાં ચ વિવેકિનામ્ ” ॥

આ શ્લોકમાં તપસ્વિઓ (સાધુ-સંન્યાસિઓ) ને માટે રાત્રિએ પાણી પણ પીવાનો ભાર દઈને નિરોધ કર્યો છે. એ ઉપરાંત ગૃહસ્થોને પણ એ બંધનથી જતા કર્યો નથી. આ પ્રતને નહિ પાલનારા ગૃહસ્થોને પણ અવિવેકી બતાવ્યા છે.

પુરાણોમાં ‘ પ્રદોષવ્રત ’ ‘ નાગવ્રત ’ બતાવ્યા ઉપરથી કેટલાકો રાત્રિભોજન તરફ લક્ષ્યાય છે. પરન્તુ આથી રાત્રિભોજનના નિરોધના શ્લોકો અપ્રમાણ દરે, એ વાત યાદ રાખવી જોઈએ. પૂર્વાપરનો વિરોધ આવે, તેમ સાસ્ત્રનાં વાક્યો વિચારવાં જોઈએ. ‘ પ્રદોષો રજનોમુલ્લમ્ ’ વાક્યથી સૂર્યના અસ્ત થયા પહેલાની બે ઘડી જેટલા વખતને ત્રેતું મુખ્ય સમજવામાં અને તેજ વખતને પ્રદોષકાળ સમજવામાં રાત્રિભોજનના નિરોધક શ્લોકોની સાથે વિરોધ રહેશે નહિ. ‘ નાગ ’

ચન્દ્રનો મુખ્ય અર્થ તે જ રાત્રિ છે તથાપ ચન્દ્રનારો અને વ્યાખ્યાકારો રાત્રિભોજનના નિવેશના અને પ્રમાણભૂત વાગ્યો સાથે બાપ ન આવે-સમીતિ થાય એ માટે નમન ચન્દ્રથી સૂચની અસ્તવ્યા પહેલાની બે ધડીનો વખત વેવાનુ બતાવે છે.

જેવી રીતે કે—

શિવસ્થાને મને મર્દખૂને પિત્રારે ।

અર્થ મહા વિષ્ણુવાદ મ નમ નિગિ મોગ્ય ” ॥

“ મુદ્ધર્ત્તેન પિત્રે નહાં પ્રવળિતે મનસા ।

મહાવરુણમહા મહા મન્ને મળિત । ” ॥

૧ ચન્દ્રનો મુખ્ય અર્થ સેવામાં વિશેષ જણાતો હોય, તે મૌણ્ય દક્ષિણી (દક્ષણથી) ધટનો અર્થ સેવાય છે ખાસ અમદાવાદ મા રહે નારો જેમ મોને છે કે— હુ અમદાવાદ રહુ છું ” તેમ અમદાવાદની પાસેના નાના ગામ મા રહેનારો પણ મોને છે કે— હુ અમદાવાદ રહુ છું ” એક જ ભાવના આ બે વાકોનો એક / અથવા બીજો, એમ પામર પણ સમજી શકે છે એમ અર્થ સેવામાં આવે તો ખરી વાત ઉડી જાય માટે કેવળ સ્થળે અમદાવાદ રહુ થી ખાસ ‘અમદાવાદ’ શબ્દ સમજવાનુ હોય છે અને કેવળ સ્થળે અમદાવાદ રહુથી ‘અમદાવાદ’ શબ્દ સમજવામાં વાધો આવતો હોય તે અમદાવાદની પાસેનું ગામ સમજી પડે છે આવી રીતે મુખ્ય-મૌલ અર્થનો અવહાર સૌક્યમાં પણ અનુભવાય છે આ ઉપરાંત એ સિદ્ધ થાય છે કે મુખ્ય અર્થને કહેનાર ચન્દ્રથી મુખ્ય અર્થ ન સમીપની વસ્તુ પણ પ્રકરણનુસાર સમજવામાં વાધો રહેતો નથી આ નીતિ પ્રમાણે નમનમાં પણ નમન ચન્દ્રથી મુખ્ય અર્થ રાત્રિ જ્યાં ન ધડતી હોય ત્યાં રાત્રિનો સમીપ ભાગ અપાત્ સૂર્યની અસ્તવ્યા પહેલાની બે ધડી જેટલો વખત સેવામાં કેવળ ભાવનો વાધો નથી નમન ચન્દ્ર થી મુખ્ય અર્થ રાત્રિ સેવામાં રાત્રિભોજનના નિવેશના અનેક પ્રમાણેને વાગ્યો ઉત્તર જોઈએ છીએ માટેજ પૂરાતન મૌલ અર્થ સેવાની જરૂર પડી છે આ જ્યાં મૌલ અર્થ સેવાય છે, ત્યાં જ્યાં મુખ્ય અર્થ સેવામાં વાગ્યો હોવાનુ કારણ સમજી

અર્થોત્—દિવસના આઠમા બાજને અથવા સૂર્યની અસ્તદશા પહેલાંની બે ધડીના વખતને ‘ નક્ત ’ કહેવામાં આવે છે. અતએવ રાત્રિએ ખાવું એ ‘ નક્તવત ’ નો અર્થ નથી. બીજા શ્લોકમાં મણેશ-જને ઉદ્દેશીને કહેલું ખાસ લક્ષ્યમાં રાખવા જેવું છે કે—જ્યારે નક્તનો દેખાય, તે વખતને દુ’ ‘ નક્ત ’ માનવો નથી.

વળી—

- “ અમ્બોદયટલચ્છન્ને માત્રન્તિ રવિમગ્નલે ।
અસ્તંગતે સુ મુઞ્જાના ભરે ! માનોઃ સુગેવકાઃ ? ” ॥
- “ યે રાત્રી સર્વદાઽઽહારં વર્જયન્તિ સુમેધયઃ ।
તૈર્વા પક્ષોપવાસસ્ય ફલં માસેન જાત્યતે ” ॥
- “ મૃતે સ્વમ્નમાત્રેઽપિ સૂતકં જાયતે કિલ ।
અસ્તંગતે દિવાનાયે મોક્ષનં કિવતે વ્યમ્ ? ” ॥

‘ જે સૂર્યના ભક્તો, જ્યારે સૂર્યમંડલ મેઘપટલથી આગ્રહિત થાય છે, ત્યારે ભોજન કરતા નથી, તેજ સૂર્યના ભક્તો સૂર્યની અસ્ત દશામાં પણ ભોજન કરે એ કેવું આશ્ચર્ય ? જેઓ હમેશાં રાત્રિભોજનથી વિરક્ત છે, તેઓ પ્રતિદિન રાત્રિના આઠમા દિવસના ઉપવાસી બનવાથી એક મહીનામાં પંદર ઉપવાસનું રૂજ મેળવે છે. સ્વમ્નમાત્રના (સ્વકુટુંબમાંથી કોઈના) મરવાથી પણ સૂતક આવે છે, એટલે તે દશામાં કોઈ ભોજન કરતું નથી, તો દિવસનો નાથ સૂર્ય અસ્ત થયા પછી તો ભોજન કરાવજ કેમ ? ’

વળી—

- “ દેવૈસ્તુ મુક્તં પૂર્ણાહ્ને મધ્યાહ્ને જીવેનિસ્તથા ।
અપરાહ્ને ચ પિનૂમિઃ સાચાહ્ને દેવદાનવૈઃ ” ॥
- “ સન્યાયાં વહરહોમિઃ સદા મુક્તં કુઞ્ઞેદ્વદ ।
સર્વવેલામતિકમ્ય રાત્રૌ મુક્તમમોક્ષનમ્ ” ॥

—આ બે શ્લોકોથી મુખિષિરને કહેવામાં આવ્યું છે કે—“ હે મુખિ-
ષિર ! દેવતાઓ દિવસના પૂર્વ બાજમાં, ઋષિઓ મધ્યાહ્નકાલમાં, પિત્ર-
લોકો અપોર પછીના વખતમાં, દેવ-દાનવો સાચકાલે અને વસુ-રાક્ષસો

અ પદા વખતે લે જન કરે છે પ જુ ને પોતે વખત પોતે રાત્રે જે
લે જન મનુ છે તે દષ્ટ બોજન છે

અ ત વનની પુણ્યમા—નાવના / છે મ મ ન વા વગિવ છે નેમા
ર વિમે જન પવ ખામ ભાર હને મજુલામા ના મુ છે અને તે આ
પોતે છે—

“ ઉત્કલકુતિ-ય સ્વત્ર ન ઘટ્ટ દશવન્દ ।

દને જ વિરત રત્રી મ જન મુ વિગત ” ૭

અથ ત નાદુનિ સ્તન મદ દેવપૂજન, દાન અને વિરત કરીને
બોજન રાત્રે ન કરતુ જોએ

આ વિલખા આયુરેદ એ પમુ જેલ મદ વેખ છે ૩—

‘ હાન્યવદહોવધારાવેતદ્ ’ ।

જન વળે મ મેજન મુખન લાગતે ” ૪

—મુખના નરત દષ પાત્રી જલકમલ અને નિમિત્તમથ એ અને
સૌ નવ જન છે એથી અને સુ નદને નુ પમુ જે જનની સ પે કમલ
દષ જનુ દેવથી રિમે જ જન કરતુ નહિ

એ રીને કાલ મ મ કનની રીતસર ખવ લ રાખી વધુકાર વર્ષન
રાખવાનુ આ પ્રથમા સમજતુ

૨ અનધદ વિરમલ ૧૨૨ રે જો દાનુ નમંથી નથાનુ
એ નનધદ છે એનાથી દાનુ એ જ પ્રતે અથ છે દેવ ખાન
ધન ન રાત્ર નથ પ પને ઉત્કલ ન કા પવો અને નિવેદ બીજી
રિમા ઉપાત્તે ન રેડ એ જ કનુ પન છે એ વિવેક નેક-
નમદ જોવ મ પનુ પા મ વ ૬ નરત્રીની મેલ ઉદવળા એ
જુ મેનદ ન ૬ પવ ન કનની કાદર વથ દોર છે નુ જોએ છે ”

૩ કાલ રે દશકલ વનદોર નમ ૬

પિ નકલ ન વ કલ વન નદ ” ૪

“ દશકલ નકલ કલિમ ૩ રેવ ૬

૪ રીતુન દશકલ રીતે નુ કલકલ ” ૬ ૭

—૧૦૮૭ દેવકલ

તથા મુશ્કવતો જોવાં. ત્યાર પછી ચાર સિદ્ધાંતો અ.રે છે-સામાયિક, દેશાવકાશિક, પોષધ અને અતિથિસંવિધાગ.

૧ સામાયિક. રાત્ર-દેવરદિન સાન્નસ્થિતિમાં બે પડી મળે ૪૮ મિનિટ સુધી એક આસને રહેવું. એનું નામ સામાયિક છે તે સમયમાં આત્મતત્ત્વની નિચારણા, પેરાઅસાઓનું પરિગીચન અથવા પાપાંતરણ માટેનાં ધ્યાન કરવાનું છે. *

૨ દેશાવકાશિક. જ્યાં જ્યાંમાં મદ્યજી કરેલ દિશાના જાંબા નિર્મિત થઈ એક દિવસ અથવા અમુક દિવસ સુધી સંલેપ કરવો, એવીજ રીતે જ્યાં જ્યાંમાં રહેલી છટનો સંલેપ કરવો એ આ વ્રતનો અર્થ છે. +

૩ પોષધવ્રત. ધમને પોષણ કરનાર દેવાથી પોષધ કહેવાય છે ઉપવાસ આદિ તપ કરી ચાર કે આઠ પહોર પર્યન્ત સાધુની પેઠે ધર્મ ક્રિયામાં આરંભ રહેવું. એ પોષધવ્રત છે. આ પોષધમાં પાપવ્રતો (સાંસારિક-લૌકિક) વ્યાપારોનો ત્યાગ, અંતની તૈમમર્દનઆદિથી શુદ્ધતાનો ત્યાગ અને પ્રત્યક્ષપૂર્વિક ધર્મક્રિયા તથા શુભચિન્તન અથવા શાસ્ત્રાભ્યાસ કરવામાં આવે છે. ૧

૪ અતિથિસંવિધાગ. આત્માની ઉન્નતિ પ્રેરણવા જેએએ મુદ્દસ્થાત્રમનો ત્યાગ કર્યા છે, એવા મુમુક્ષુ-અનિધિ-મુનિ-મહાત્માએને અન્ન, પાણી, વસ્ત્ર વગેરે, જે તેઓના માગમાં વ્યાપા ન નાંખે, વિનુ તેઓના સંપ્રેમને ઉપકાર કરનાર થાય, એવી ચીજોનું દાન કરવું અને

* " સ્વક્ષાર્તરોદ્ધાનસ્ય સ્વક્ષસાવચકર્મણઃ ।

મુદ્દર્શન સમતા ચા તો વિદુઃ સામાયિકવ્રતમ્ " ॥

—દેમચન્દ્ર, યોગશાસ્ત્ર.

+ " દિગ્વ્રતે પરિમાણં ચત્ તસ્ય સંલેપનં પુનઃ ।

દિને રાત્રી ચ દેશાવકાશિકવ્રતમુચ્યતે " ॥

—દેમચન્દ્ર, યોગશાસ્ત્ર.

૧ " ચતુષ્કર્મ્ય ચતુર્પાદિકુવ્યાપારાનિવેધનમ્ ।

બ્રહ્મચર્યક્રિયાસ્નાનાદિત્યાગઃ વેદધત્તમ્ " ॥

—દેમચન્દ્ર, યોગશાસ્ત્ર.

... ..

સ્વયં કરવો તે સ્વયંનમસ્કિત છે આ ત્રિવિધ ભક્તિ કેવી રીતે કરવી, તે એક દૃષ્ટાન્તથી જોઈએ—

એક મૃદાન્તનો એકનો એક હોડરો પડેલો ગયો છે પરંતુ ત્રણને બાર વાંચ્યા, ત્યાં સુધી પહોંતેના જાણે તેના ત્રિપક્ષ સમાનાર મળ્યા નથી કહે તેના બાપે કહ્યું નિશાયા નાખી તેના મગવાની આજ્ઞા વિસર્ય છે ની દીધી છે એક દિવસ મોડે ૮૫ વયા એક મૃદાન્તુ મોકલેલાની સાથે જેના સગીરમાં વિજય દોડે = ૧૧ મી એ ૧૦ મીની ૧૦૦ મી નદિ પાંચ પડેલો નવ પાના પુનઃ ૬૭ કાકમા પુત્રે પોતાના કુમળસમનાર જળા વદતા આ = વાચના રીતે રહામે પુત્રની આત્મિક ખરી કાંઈ ને પુત્રની મૃતિનુ દમન કરવા લાગ્યું સંજોનો પ્રભુનુ સ્મરણ પણ નાવાળ દમન થતું જોઈએ કે પ્રભુને શ્રદ્ધા-પ્રભુનો જપ કરના પ્રભુનો સ્વરૂપાકાર આપણા હૃદય રહામે ખાંચા જાવ તોજ તે સ્મરણભક્તિ વધાવે થઈ શકાય.

કાકમા છેલ્લે જોઈએ પ્રભુ ૬૭ કે- ૮ અમુક દિવસે અહીંથી નાકીસ અને અમુક ગામ આપણે ચાલતા મોડેને ઉતરીસ પુત્રના આવવાના લગમ રી વખતસર સ્પેશલ ઉપર થયા અને પાસ લાંબે સ્પેશલ ઉપર ૮૫ રહી રેડા જાગતી તદ્દ જોયા જાવ પગારા મારતી ફેન આવી કાકરો કાના બારણાથી મોડું બહાર કાઢે તેના પિતાને રીધી રહ્યો છે અને બાપ પસ દરેક બાના બારણા તરફ નજર નાખી રહ્યો છે એવામાં બાપ અને હેડરની ૮૫ બેઠી થઈ બપે ૭૩ ને જોયો અને હેડરે બપે જોયે વાચા આ વખતે પિતાના સગીરમાં પ્રેમનો ક્રવાત ફેરવે કુસલ વહેવા લાગે હશે પુત્રને પણ બાપ તરફ ફેરવે ઉતરે ૮૭ ગર ના મોડી બપે-એની નર જાણે મળતા તેમને તેમ પવન જાવની જાનદમવ ઉમ્મો ઉતારા લાગી તેમ આપણે પણ પ્રભુને જોઈ-પ્રભુની મૃતિનુ દમન થતા સ્વરૂપ જાવ ને જાવ દમવ ઉમ્મો ૮૭ ગર જોઈ આવીએ તેનુ પ્રભુપ્રેમનુ દમન થઈ તે જોઈ તે ઉતારી ના દમનકરે કાકરી સાર

હવે હેડરો પડેલો દર્શી જોઈએ જાવની મુદ્ધ જાવ જોઈ જાવની ની ને ને ને જાવને તેના દમન

જે ઉદ્ધરંભયો જાન ઉપજ્યો કરો, તે સમ્પ્રદાયમાં જનારી સગાઈ તેમ છે
ખરો ? આનો ઉદ્ધરંભયો ઉવાસ પ્રગુની - મૂર્તિને સ્પર્શ કરી વખતે
યનો જોઈએ; ત્યારેજ તે સંસર્ગમગ્નિ વાસ્તવિક અથવા મહત્ત્વની
કરી સગાઈ.

પ્રત્યુદ્ધન જેમ અત્યંતુ છે, તેમ ગુરમંદિર પણ જરૂરની છે. ગુરના સ્થાનમાં આવીને વિધિસર ગુરને દંડ કરવું જોઈએ. ગુરને પાંડન કડી પ્રાપ્તિપ્રાપ્ત મદ્ય કરવું પ્રાતઃકાલની ક્રિયા રખતે અને પ્રભુસમક્ષ મદ્ય કરવું પ્રત્યાખ્યાન પુનઃ ગુરમંદિર (ગુરની નેમનાઈ હોય તે) મદ્ય કરવાની જરૂર છે. પ્રત્યાખ્યાનનો સાદો અર્થ નિયમ ના પ્રતિજ્ઞા માત્ર છે. ઉપવાસ કરવો હોય, ના એક રખત અથવા એજ રખત આધાર તેણે દોષ અથવા ખોટી રીતે બોલવુંસંમની મન લેવાનું હોય, તો તેને માટે મનમાં કરેલ નિયમ ઉપર ગુરમંદિર સમક્ષ (નેમના અધારે નામુ મથી) નામ પ્રતિજ્ઞાદિત ગુરના ઉચ્ચારણથી સીધા મારવામાં આવે છે. સાવંકાઈ સુવાંચ્ય જુઘા, રાવિએ આધાર નામુ નહિ કરવાના અથવા કેવળ પાણી લેવાની શુદ્ધ રાખવાના મનને માટે પણ સાવંકાઈના અધારણથી પ્રત્યાખ્યાન મદ્ય કરવામાં આવે છે.

કોલકાતા કલ્કત્તા ૧૮૭૭-૭૮ ના સનના 'પાનુ' રજા નાના દ.૫
 સનનાના (પુનરાગત દર ના) રજા રસીદ / રજુ એ કથન, કહેનારા-
 એની નિમ લેતા જુવક છે ના ૩૩ = ૩૩૫ના કાકા પાનુ નિવસને મકાન
 કરવાની કદ આપના થા ૬૫ થી નામવાસાજ થા વીજાની સમજા
 ક.એ.જાસુવામ્યાગ્રામી ૧ નામના પૈકી ૩૩૫ના જાર ઉ હમેશા આપના
 ૬ પદેજા.મ સરખા રહ્યા થયા ના ૩૩૫ના માનનાના વિશામ વખતે
 ક.આસિપિયુરિ ક એ નામના તવાના ના.ન ૬૫ થી આપના કોવિવ
 થા ૩૩૫ના પાનુ ને નિવસન ૩૩૫ ના ના. ૩૩૫નાનાની ૩.૫.
 કોલકાતા રહે છે.

[illegible]

ક બન્નુ દેવ અને પેદ કરે વિચર નહિ કરવાથી જાણુ કરવા
 હાથે હાથમાં સુધેને હોત મે હાગા નથી દેવ થાન વિચર કરવનુ
 કહ્યું છે એવું કે મેધાબદા. આને બવકરે મેધાબદાની પૂજા
 મેધાબદાના પડેલા ૯-૧૦ થાન પડેલી હોવાને બવકરનું પ્રભુ-
 રાજન મેધામજુ પડેલા મેધનુ કહ્યું છે ૧૧૧ તો સુધાકર ન મે
 તે મેધામજુ પાત્રે પન્નુ કરી હોવા વિષે સુની જાને દેવકુરુ
 સમરનુ કરવુ પરમ માનુ જાણ કરીને હુજાયા કુરુપદ આદિ અમરેગનો
 પદ્મિત મેધા નિહા હોતે ત્રે રા'ના સીરની કુમુદનુ મિતવરો
 આરે પન્નુ પમતો સ મે હાથે હાથમાં ન મે પન્નુ પુરવાના સીરની
 મજિનનુ મિતવન કરવુ + મેધાબદા. અદિ મદા મેધાના મરિયો પન્નુ
 મિતવવા કામર સનની કુદન વિચરે વિરવાસનને એવી કરવા
 મે બાવી બાવનની થઈ. અથા છે વમરમજીમાં આ મગ વધવા ત્યા
 સુધી બાવનમાં આરે વેવાનું મદા મેધાના અથા વે છે કે—

૧ " સ્વસ્ત્યં વેદેશ્વર્યં મરિયમજનમ્ ।

મજનુ મપુષ્પા રૂપે દુરિયર વરા થયે । " ૩

૨ ' સ્વસ્ત્યં કુરુ મમસ્ય દુરવાદાજ્ઞં વરુણ ।

કર્ણાદૃં મવકાશકનુ પ્રમવક મરિયમ્ । " ૪

૩ ' મરિયમજા કરુન મ મરિયે વુદદ વરા ।

મગમગ મરિયમજા વરા વુરુ કન મરિયે । " ૫

૪ ' વરે વરુણમજાનિ કારુણિકમર્મકમ્ ।

વરુણમજાનિ વરુ મં કરુણા સુવમુદા । " ૬

૫ ' સ્વસ્ત્યં મમ સુવ કૌતુભ્યે મરિયે મરિયે ।

મસ મે મરિયમજા મરિયમજા વરા । " ૭

+ આ મેધિ-મદામાં ૧૬૬૫ ન મની વેશને ત્યા મુખ સારુવા છતા
 અદ્યપેથી આ દેવ પડકરમોજન સુદર મરિયમજા અને વેશાની
 ઉ મારક હાથમાં પડેલા આટલુ છતા પન્નુ મે મદાક પૂર્વે સમ વિરમ
 રવા હલ

૨ દેમમ-૧૨૫, મે મદાસ સુનીમક ૧-૧૨-૧૪૩-૧૪૪-૧૪૫-૧૪૬

૩ આમાં પડેલા મે કનો અથ મરિયમને મદલુ કરવાતો મનોરથ
 ૧૨ વે છે બીજા મેધાનો અથ મરિયમની દન્ય થી મેધાનો

સાજાનું દેવ તેનો જ પોદ કરે વિચાર નહિ કરવાથી થયણ કરવા
 વાંચો હ વખા મુનિષિન થઈ સખા નથી. દેવ જન વિભાગ કરવાનું
 કષ્ટ છે પ્રતિ કાને મધ્યાન્દ્યાને અને સવખને મધ્યાન્દ્યામળની પૂજા
 મધ્યાન્દ્યાગ પહેલાં ૮-૧૦ વાગે પણ કરી સખા છે સાચામળનું પ્રજુ-
 ર્થન પ્રતિક્રમણ પહેલાં કરવાનું કષ્ટ છે ખતા તેનો સયોગ ન મો
 તે પ્રતિક્રમણ પછી પણ કરી સખા રજિરે સુત્રી વખને દેવપ્રસ્તુ
 રમરણ કરવું પરમાત્માનું જ્ઞાન સ્ત્રીને સુદાધો કુરુખ આદિ અમરમળનો
 પરિદાઃ થાય છે નિડા ઉડે ત્યારે સ્ત્રીના સ્ત્રીરની કુચેણના મિતવવી
 સ્ત્રીને પણ વખનો સ ખો હાડ દોવામાં તે ઠીએ પણ પુરુષના સ્ત્રીરની
 મહિનનનું ચિનન કરવું * સ્થૂળસદ્ બદિ મહામ જોના સરિત્રો પણ
 નિતવવા કામવાસનાની કુણના વિનાશી. વિષવવાસનને ઓછી કરવા
 મો આવી ભાવનાની ધણી જરૂર છે વિનાશવળીમા આચળ વધના ત્યા
 સુધી ભાવનામા આર વેવાનું મહાભાઓ જાણે છે ૩-

- ૫ સ્વચ્છતા પ્રદેશમા મળીનજલનેદા ।
- મજ્જન્ મનુકર્ષે જ્ઞે મુનિચા ક્ષા ધરે । * ૪
- ૬ સ્વચ્છ કુચાત્સર્વે ગુણદરજા સ્વચ્છ ।
- કદ્દ કોપમજ્જન્ પ્રભેર મજ્જિરે । ૫
- મજ્જિનમા ક્ષા કાચેષ્વે વુદ્ધ કરે ।
- આચરણ સ્વચ્છવણ વૃથા કુપુ કળ કરે । ૬
- ૭ રહે વદાત્સર્ગીન કોન્સિવણમજ્જન્ ।
- કદ્દક્ષ્ણાક્ષિત વદ માં પરજા કુપમુદા ૭
- ૮ જ્યાં મિત્રે મુને જીને સ્વચ્છાક્ષિત મળી મુદે ।
- સેહે મરે મરિવજી વિવિધાક્ષિતે કરા । * ૮

* આ ચેતિ-મદ. મા કે સા ન મની વેરવ ને ત્યા મુખાસ રહેવા ખતા
 અભયર્થથી આ નો. વરસમોજન નુદર ચિત્તારા અને વેરવ ની
 ઉ-મ/હૃ હાવભાવનેદાઓ આટપુ ખતા જન ને મદર્દિ પૂર્વે સમપિત્થ
 રવા દદ

* દેવચ-આર્થ, જે મળ સ, વૃત્તિવ્રત ૮-૧૪૨-૧૪૩-૧૪૪-૧૪૫-૧૪૬
 * આમા પહેલાં મને કનો અથ અનિરમને મદણ કરવાનો મનોરથ
 દદ ને છે બીજા મને કનો અથ અનિરમની ઉ-ન થી મેવવાનો

સામન્ય હોય તેનો જ પોઠા કરે વિચર નહિ કરવાથી ચરણ કરવા તરતો હવેમા સુપ્રતિષ્ઠિત થઈ શક્યા નથી. દેવચર્યન વિમળ કરવાનું કષ્ટ છે પ્રતકાને મધ્યાન્દગને અને સાવમજે મધ્યાન્દગની પૂજા મધ્યાન્દકાગ પહેલા ૯-૧૦ વાગે પણ ખરી સમાય છે સાવમજનું પ્રભુ-રચેન પ્રતિક્રમણ પહેલા કરવાનું કષ્ટ છે હતા તેનો સંયોગ ન મો દો પ્રતેક્રમણ પછી પણ ખરી સકાય. રાત્રિએ સુતી વખતે દેવચર્યનું સ્મરણ કરવું પરમાત્માનુ પ્ધાન ખીને સુચાપી કુસ્વપ્ન આદિ અમમગનો પરિદાગ થાય છે નિ. ઉડે ત્યારે જીના ઘરીરની દુમુલ્લના મિતવવી. જીને પણ ધમનો સખો હાક દોવાયો તે ઊંચે પણ પુરવના ઘરીરની મનિતતાનુ મિતન કરવું + સ્મૃણાજ્ઞાદિ મદાત્માઓના ચરિત્રો પણ મિતવવા. મામવાસનાની કુષ્ટતા વિચારવી. વિશ્વવામનાને ઓછી કરવા માટે આવી ભાવનાની ધણી જરૂર છે વિચારપ્રેણીમા આમજ વધતા ત્યા સુધી ભાવનામા આર ચેવાનું મદાત્માઓ જણાવે છે કે—

× 'સ્વજ્ઞાનો જ વૈશાસા મલ્લિપ્તમલ્લિવર ।

મઠનુ મપુષ્ટં જિનિ મુનિચરા કદા ધરે ? ' ॥

‘સ્વજ્ઞાનુ કુચાન્નમર્થે શુદ્ધાદરશ્ચ સ્વજ્ઞાન ।

કદાચ્ચ મોળમ વરન્ પ્રમલક મલ્લિપ્તરે ? ॥

મદનિગાલો પ્રજ્ઞા કચ્ચન્નર્થે પુરુષ વરિ ।

સ્તમ્ભરત સ્વજ્ઞાદરશ્ચ જ્ઞા કુર્વે કદા મરિ ? ' ॥

‘જ્ઞે વાચનાર્થોન ક્ષણસ્થિતમુગામકમ્ ।

કદાચ્ચન્નર્થે જ્ઞે માં જરૂર મુગમુલ્લ ॥

“જાત્રા મિત્રે તુને ધૈવ સ્વર્ણેન્નર્થે મળી મુદિ ।

મોહ મરે મલિપ્તમિ નિલિપ્તમરે કદા ? ' ॥

+ આ ચેમિ-મદાત્મા જોડા નામની વેરવ ને ત્યા ચતુમાસ રહેવા છતા અઘચયથી ડાઆ ન્દોના વડસઓ તન મુદર મિતસ ગા અને વેરવાની ઉં માહક હાવલાવનેટાઓ, આટનુ હતા ૫૫ તે મહાતિ પૂજુ સમ વિશ્વ ત્યા હતા

× હેમચન્નિયાય, ચે મદાત્મા તુલીયપ્રક સ-૧૪૨-૧૪૩-૧૪૪-૧૪૫-૧૪૬

• આમા પહેલા મોહનો અથ મુનિધમને મદલુ કરવાનો નોતરથ દેવાવે છે બીજા મોહનો અથ મનિયમની ઉન્ન જોગી મેવવાનો

કામજી દેવ નેનો ૬ પેઠા હરે વિચર નહિ કલ્યાણી જવણ કરેવા
 ઘણો હાવણા કુદરેવેન શ્રી રામના નધો દેવદાસેન વિગ કલવનુ
 કમુ ઠે મત ૧ ૧ મધ્યવંદ ૧ અને સવર ૧ મધ્યવંદ ૧ ગની પૂજા
 મધ્યવંદ ૧ પડેવા ૬-૧૦ રામે પજુ કરી સકાવ હે માવકાગનુ મજુ-
 રામન મલિમખુ પડેવા કરવનુ કુ ઠે ખના તેનો સવેચ ન મડે
 ને મેનામખુ પડી પજુ કરી સકાવ રવિમે સુની વખતે દેવકાનુ
 રમરખુ કરવુ પડમ માનુ પધન કરીને સુવખા કુરવખ અદિ બમચેગનો
 મરિયા થાવ હે નિદા ઉઠે ત્વરે જોના રીરની કુમુખના ચિતવણી
 સીરે પજુ મધનો સરખો હાડ દોવધા તે રીમે પજુ પુરાના ઠીરની
 મરિનવનુ ચિતવ ૧૨૨ ૧ રમુજાભડ અદિ મદામ જોના મરિયા પજુ
 ચિતવવા શમવાસનાની કુદના વિચરની વિચવાસનને એહી કરવા
 મડે આવી કાવનની ધડી જરર હે તવરમધીમા આવણ વધવા ત્વા
 સુધી કાવનમા જરર થવાનું મદામ જો જાવે હે ૩-

૫ ' સ્વચ્છવો પદેવગા મતરેનમકાવર ।

મજનુ કપુરો જલિ દુરિચયા જરા ધરે । " ૪

૬ ' મજનુ કુન્ન મર્મકવ ગુરવગરવ રુદવન ।

હરદ્દ કવચ મજનુ કમરેવ મરવિગે । ૫

મરવિગાવો કદાવ ક કવચો પુરવ વર ।

મરવચવ મરવકવ રુવ કુર્વે કવ મરે । ૬

૭ ' મરે વદાવકાકાન કવચિવસવમકવ ।

કવચિવસવિત વર મો ગરગા મુવવુવ । " ૭

૮ ' શવો મિરે તુવ કીવ સ્વચ્છવિ મરો રુદે ।

મરુ મરે મરેવચિ મિરિચવચિ વરા । " ૮

૧ આ પેરિ-મદામા ૩ શા ન મની વેરવ ને ત્વા મુખાસ રહેવા ઉતા
 બદાયધી ડમા દેવા પડસમેવન સુદર ચિવચાગા અને વેરવની
 ૨ માહક હાવણ વનેટાવો આટપુ ખતા ૫-૫ તે મદરિ પૂજુ સમધિસ્મ
 રના દદ

૨ દેમચ-૧૫, પેરચાલ તુલીવચક ૨-૧૪૨-૧૪૩-૧૪૪-૧૪૫-૧૪૬

૩ આમા પહેલા મેકો અથ મુનિવમને મદલુ કરવાનો મનોરથ
 રહાવે હે બીજા મેકોનો અથ મુનિવચની દિવ્ય રાગી મેવવાનો

જે ઉછરેલો ભાવ ઉપજાવે હશે, તે સખ્તમાં જનારી સકાય તેમ છે ખરો ? આવો ઉછરેલો ઉત્સાહ પ્રભુની મૂર્તિને સ્પર્શ કરી વખે થવો જોઈએ; ત્યારેજ તે સ્પર્શનશક્તિ વાસ્તવિક અથવા મહત્ત્વની કદી સકાય.

પ્રભુપૂજન જેમ અમલનું છે, તેમ ગુરુશક્તિ પણ જરૂરની છે. ગુરુ સ્થાનમાં આવીને વિધિસર ગુરુને વંદન કરવું જોઈએ. ગુરુને વંદન કરી પ્રત્યાખ્યાન મહત્ત્વ કરવું. પ્રાતઃકાલની ક્રિયા વખતે અને પ્રભુપૂજા મહત્ત્વ કરેલું પ્રત્યાખ્યાન પુનઃ ગુરુસમક્ષ (ગુરુની જોડવાઈ હોય તો) મહત્ત્વ કરવાની જરૂર છે. પ્રત્યાખ્યાનનો સાદો અર્થ નિયમ પ્રતિષ્ઠા થાય છે. ઉપવાસ કરવો હોય, શા એક વખત અથવા બેજ વખત આહાર લેવો હોય, અથવા બીજી રીતે ભોજનનિયમનું વ્રત લેવાનું હોય, તો તેને માટે મનમાં કરેલ નિયમ ઉપર ગુરુમહારાજ સમક્ષ (તેમના અભાવે સ્વમુખથી) શાસ્ત્રપ્રતિપાદિત-સૂત્રના ઉચ્ચારણથી સીલ મારવામાં આવે છે. સાયંકાળે સૂર્યાસ્ત પહેલાં, રાત્રિએ આહાર-પાણી નહિ કરવાના અથવા કેવળ પાણી પીવાની ધૃષ્ટ રાખવાના વ્રતને માટે પણ શાસ્ત્રોક્તસૂત્રોચ્ચારણથી પ્રત્યાખ્યાન મહત્ત્વ કરવામાં આવે છે.

કેટલાક કહે છે કે-આપણે મનમાં ધાર્યું તેજ બાંધી જોડવાથી (ગુરુસમક્ષ લેવામાં) શું વિશેષ ? પણ એ કથન, કહેવામાં એની નિર્જલતા સૂચવે છે. પોતાના હૃદયમાં કાંઈ પણ નિયમને મહત્ત્વ કરવાની હઠ બાંધના થઈ હોય, તો ગુરુમહારાજ શા વડીલની શાસ્ત્રોક્તસૂત્રોચ્ચારણથી તે નિયમને પેક કરવાની જરૂર છે. હમેશાં કે પરિણામ સરખા રહેતા નથી, એ કારણથી બાંધનાના વિકાસ શાસ્ત્રવિધિપૂર્વક જો નિયમ લેવામાં આવ્યો હોય, તો પછી બાંધના થઈ થઈ જતાં પણ, તે નિયમને વળગી રહેવા માટે આંતરશક્તિથી મેકા મળતો રહે છે.

ગુરુવંદન પછી ગુરુના મુખકમળથી ધર્મોપદેશનું શ્રવણ જોઈએ. ત્યાર પછી મૃદુ સ્થ બોજનાદિથી નિવૃત્ત થઈને દ્રવ્યોપાજ્ઞનમાં પ્રવૃત્તિ કરે. સાયંકાળે પ્રતિક્રમણ કરે. રાત્રિએ મેજથી તત્ત્વવિચારોમાં પ્રવૃત્તિ કરે અને ગુરુના ધર્મોપદેશ

Notes—Having set forth the vows (*Yamas*) regulations (*Niyamas*) various postures (*Āsanas*) restraint of breath (*Pranayama*) and the withdrawal of senses from their objects (*Pratyahara*) in the previous *Drashtis* as means for the purification of the mind the author describes now *Dhāranā* in the sixth *Drashti*. When the covering, which ob-cured knowledge etc., is attenuated by the practice of the preliminary means, attention becomes steady and fixed.

Bhagvān Patanjali's definition of *Dhāranā* pro-scribes the fixing of attention on one place : c by abstracting it from all others. Mind must be applied to some object either in the body or outside the body and should continue to keep itself in that state. Attention must be fixed externally on some material object representing divinity and internally on seven plexuses etc. Bhagvān Hemchandracharya recommends fixing attention on the navel heart the tip of the nose forehead eyebrow palate eyes face ears and head etc. When the mind becomes thoroughly localized on one of them it advances further on the path of Yoga.

One special feature to be noted is the primary importance of something external on which the attention is to be fixed otherwise the beginner cannot proceed further. He must begin concentrating on it until his mind becomes firmly fixed on it.

The subject is so abstract that it requires repeated instructions from a learned and pious teacher (Guru) also the very practice tends to run the

કાન્તાદિ—

“ રિયર દષ્ટિમાંથી કાન્તાદિમાં પ્રવેશ થાય છે. અહીં તારાની પ્રભા સરખું અચળ દશને માનેશું છે અને ચિત્તને કોઈ પણ દેશમાં રિયર બાંધી દેવારૂપ ધારણા, જે યોગનું હર્ડું અંગ છે, તે પ્રાપ્ત થાય છે.”—૧૧૯

ભાવાર્થ. ધારણા એ સાતમું યોગાંગ આ જૂડી દષ્ટિમાં મેળ-વાય છે. પ્રત્યાહારને સિદ્ધ નહિ કરનાર ધારણા કદાપિ કરી શકતો નથી. એ માટે પ્રત્યાહાર સિદ્ધ કરી પછી ધારણામાં ઉતરવું. ધારણાના સંબંધમાં હેમચન્દ્રાચાર્ય યોગશાસ્ત્રમાં કહે છે કે—

“ નાભિહૃદયનાસાગ્રમાલમૂતાનુદૃષ્ટ્યઃ ।

મુચ્ચં કર્ણો વિરલ્લેભિઃ ધ્યાનસ્થાનઃ સ્વકીર્તયન્ ” ॥

(જૂડો પ્રકાશ, સાતમો શ્લોક.)

અર્થાત—નાભિ, હૃદય, નાસિકાગ્રભાગ, કપાળ, બ્રહ્મદિ, તામ્ર, દષ્ટિ, મુખ, કર્ણ અને મસ્તક એટલાં ધ્યાનનાં સ્થાનો કલાં છે.

ગરૂડપુરાણમાં ધારણાનાં આશ્યન્તર દશ સ્થાનો આવી રીતે બતાવ્યાં છે—

“ પ્રાહ્નઘ્ન્યાં હૃદયેચાથ તૃતીય ચ તથોરાષ્ઠિ ।

કંઠે મુચ્ચે નાસિકાગ્રે નેત્રધૂમધ્યમૂર્ધનુ ” ॥

“ કિંચિદ્ તસ્માત્ પરાર્દેમથ ધારણાઃ દશ કીર્તિતાઃ ” ॥

—નાભિ, હૃદય, જાતી, કંઠ, મુખ, નાસિકાગ્ર, નેત્ર, બ્રહ્મદીનો મધ્ય ભાગ, મસ્તક અને તે ઉપરનો ભાગ એ ધારણાનાં આશ્યન્તર દશ સ્થાનો છે.

ધધરગીતામાં ધારણાનું લક્ષણ બતાવતાં કહ્યું છે કે—

“ હૃત્પદ્મકંઠે નાભ્યાં ચા મુખિ પર્વતમસ્તકે ।

एवमादिप्रदेशेषु धारणा विषयव्यवहारः ” ॥

—હૃદયકમળ, નાભિ, મસ્તક અથવા પર્વતનું સિખર એ વચેરે પ્રદેશોમાં ? બાંધવું એ ધારણા છે.

પદાર્થો, જેવા કે ભગવાનની મૂર્તિ વગેરે, તે ઉપર ચિત્તને બાંધવાને મહાવરો કરવો; એમ ક્રમશઃ નિરંતર અભ્યાસ કરવાથી સૂક્ષ્મ અને આભ્યન્તર પ્રદેશમાં ચિત્તબંધન કરવાનું દુષ્કર રહેતું નથી. જે વસ્તુ ઘરઆંતમાં દુષ્કર-અતિદુષ્કર જણાય છે, તે જ વસ્તુ અભ્યાસના પ્રવાહમાં વહેતા રહેવાથી સ્વતઃ પ્રાપ્ત થઈ જાય છે, એ વાત દરેકને જાણીતી છે.

આપણી સ્થાને વધારેમાં વધારે બે હાથ દૂર ડાહ્ય પણ વસ્તુ મુકવી અથવા ત્યાં કંઈકે નિશાન કરવું, અને ત્યાર પછી તેની તરફ પ્રાદક્ષી પેડે જોવા કરવું; નેત્રદ્વારા નિકળતી વૃત્તિને સ્થિર કરી લાન્મય બની જવું. આ પ્રકારે દોજ બે, ચાર, પચ્ચઠી અબ્યાસ કરવાથી ધારણા સિદ્ધ થતાં ચિત્ત સ્થિરતા ઉપર આવી જાય છે.

स्थिरस्वभावादिह नान्यमुच्य मीमांसनाया अपि संविकासः ।
सम्यक् स्थितः स्यादथ धारणायां लोकप्रियो धर्ममुलीनचेताः॥१२०॥

Under this aspect on account of the steadiness of mind due to Dhāraṇā he ceases to rejoice in everything else and the analysing spirit is vigorously awakened in him. Thus well practised in Dhāraṇā he becomes highly popular and fervently devoted to religion. (120)

“અહીં સ્થેય” ગુણના પરિણામે અન્ય અપ્રસ્તુત કામમાં દુર્લ્ભ થતો નથી અને આ દૃષ્ટિમાં મીમાંસાનો (તત્ત્વની સમ્યક્ આલોચનાનો) ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે. અહીં ધારણામાં રિયલ થયેલ મહાલાય આત્મિક કર્તવ્યો ઉપર એવો રિયર હોય કે તેને જોઈને સ્વાભાવિક રીતે તેના ઉપર સર્વને પ્રેમ થઈ આવે છે.”-૧૨૦

मायाजलं तत्कृत ईक्षमाणोऽनुद्दिग्ने एत्याशु यथाऽस्य मत्स्यान् ।
भोगान् स्वरूपेण तथैव मायाऽभ्युवद् विदन् भुङ्क्ते उपैति मोक्षम् ॥१२॥

One who knows the truth about mirágo passes

on untroubled through it. So one who understands the true nature of worldly happiness which is mirage-like enjoys it and attains the final beatitude as well (121)

‘ માયા ભગે (દેવતા વગર રહે તેવાના યાગવાને) સત્ય દૃષ્ટિથી એમણે કે ‘ આ વાસ્તવમાં પત્ની નથી હિન્દુ સ્વર્ગ છે એ પ્રકારે કહેવો મનુષ્ય જેવી રીતે વિના ઉત્તરે એવી વસ્તુથી—ને રસનાના મધ્ય માફી દીધા નહોતો જય ॥ તેવી રીતે આ દૃષ્ટિવાળા બંધેને પણ માયાના જાતની જેમ જોયો—અસરકારક અને આનંદનિત્ય સુખરૂપે કહેવો કે જોના રમ્ભેથી નહીં પણ પત્ની મેળવેને નેગર રહે ૮ —૧૨૧

न धर्मशक्तिं प्रबलायमुष्यां भोगस्य शक्तिः समने विहन्तुम् ।
दीपावहो गन्धवहो ज्वलन्त्य दवानल ननुमन् सम स्मिन् ॥ १०२ ॥

Worldly pleasures cannot be the better of the religious attitude while under this aspect. Is it possible for the wind which put out a lamp to annihilate the solar configuration ? (122)

આ દૃષ્ટિમાં મધ્યદિન એવી પ્રગટ રહે છે કે તેને નિગળ કે ચંદનના દણ્ડા સમય સુધી નથી રીધે જુદી નાખતો જતન થી જાળવવાનું જાણવડે જો પત્ની રહે ખરો ? —૧૨૨

मौलाना दीपिका मयाना मोहापकारसमनेन धाति ।
तत्प्रदक्षामसरेण सेनासमग्रमस्याप्रति बुध दवार ॥ १०३ ॥

Analogy is a lamp, if dispelling the darkness of ignorance. With the arrival of true knowledge and thereby there is no room for material talk. (123)

‘ એ દૃષ્ટિ પ્રગટ રહે મીઠાસા જે ને નહીં-રહેતો જય

four heads Ārya Jñāna Dharmā and Shukla. The first two in terms of rearing out or controlling the karmic forces tend to favour the influx of fresh energies. Ārya Dharmā is ardently desiring for the attainment of an end of choice etc. It is of four kind (1) Ar nā bhāva - brooding upon the loss of a desired object or a new relation (Ihā vyāsa) (2) Bhaṁsa - upon the attainment of unpleasant and undesirable things (Anāhita saṁjogā) (3) Bhrānta - upon with anxiety over physical sufferings and diseases (Loṣṭhanta) and (4) Intarīyama - high hopes or anxious fears for future (Aṅgābhāva).

Pañcā Dharmā expresses itself into four forms (1) Himsa-mahatka-tāna - delight in doing injury and hurting men (2) Mitha-mahatka - enjoying with pleasure the good and sweet fruit and hypocrisy (3) Steyama-mitha - committing robbery, thefts and criminal misappropriation of the property of others and (4) Bhūti-mitha - mahatka - over-cupulously careful in protecting and increasing the accumulation of wealth and property.

Dharmā Dharmā is divided into four heads. (1) Ājīvachara includes concentration over the nine categories and sub-units with their attributes and modification as laid down in the scriptures with a sincere belief in their truth as they are revealed by the Omniscient Masters. (2) Apavavichaya means repeated reflection over the ways and means whereby the karmic energies the cause of repeated births and

four heads Ārtā, Kāndā, Dharmā and Shuklā. The first two intend of rooting out or controlling the Karmic forces tend to favour the influx of fresh energies. Ārtā Dharmā means ardently desiring for the attainment of an object of choice, etc. It is of four kind (1) Ārtā in a tr m eagerly brooding upon the loss of a dear object or a near relation (I hita virāga) (2) Brooding upon the attainment of unpleasant and undesirable things (Anukūla karmā) (3) Brooding upon with anxiety over physical sufferings and diseases (Logachinta) and (4) Intertwining high hopes or anxious fears for future (Agrahochā)

Kāndā Dharmā expresses itself into four forms (1) Him nabhañhi-tāna delight in doing injury and kindred (2) Mūla nabhañhi-enjoying with pleasure the fruits of deceit, fraud and hypocrisy (3) Samskāra-bhāvanāta robbers, thieves and criminal misdeeds (4) Phala-bhāva-bhāva the over-cupulatively careful in procuring and increasing the accumulation of wealth and property

Dharmā Dharmā is divided into four heads (1) Vyavahāra means connection over the nine categories of the senses with their attributes and relations (2) Bhāva means the scriptures with a sincere belief in them (3) Bhāva they are revealed by the Bhāva (4) Bhāva (2) Apurūṣa means revealed nature over the way and means whereby the human mind is the cause of rejected births and

four heads: Ārta Raudra Dharma and Shukla. The first two in tend of roosting out or controlling the Karmic forces tend to favour the influx of fresh energies. Ārta Dhyana means ardently desiring for the attainment of an object (i) choa etc. It is of four kind (1) Ārta, for merely brooding upon the loss of a dear object (2) or a near relation (I hita vivarta) (2) Brooding upon the attainment of unpleasant and undesirable things (Ani hita sanyoga) (3) Brooding upon with anxiety over physical sufferings and disease (I ogichinta) and (4) Entertaining high hopes or anxious fears for future (Atra hocha)

Raudra Dhyana expresses itself into four forms (1) Himsa nubandhu-tyakana, delight in doing injury and hatred in (2) Mitha nubandhu-enjoying with pleasure the pleasures of deceit, fraud and hypocrisy (3) Stealing and robbery, thefts and criminal misdeeds (4) Bhaya, which is the over-scrupulously careful in procuring and accumulating the accumulation of wealth and property

Dharma Dhyana is divided into four heads (1) Ajata bhava, indifference over the miseries and pleasures with their attributes and modifications (2) Bhadda, with comparisons with a false belief in the truth as they are revealed by the Om (3) Mitha (4) Aparivachita means rejection of reality over the way and means whereby the heart comes to the state of real bliss and

SPIRITUAL POWER

So - hence Arta is the power and Shakti The
 last two are the power of controlling the
 human forces that control the influx of fresh
 energies. Arta is the power of controlling for
 the attainment of a new relation
 for kind of a new relation
 the last two are the power of attaining
 (1) Arta is the power of attaining
 of unphysical nature with unvarying over-
 sanctity (2) Arta is the power of attaining
 physical nature with unvarying over-
 sanctity (3) Arta is the power of attaining
 (4) Arta is the power of attaining
 (5) Arta is the power of attaining

Arta is the power of attaining itself into four forms
 (1) Arta is the power of attaining itself into four forms
 (2) Arta is the power of attaining itself into four forms
 (3) Arta is the power of attaining itself into four forms
 (4) Arta is the power of attaining itself into four forms
 (5) Arta is the power of attaining itself into four forms

Arta is the power of attaining itself into four heads
 (1) Arta is the power of attaining itself into four heads
 (2) Arta is the power of attaining itself into four heads
 (3) Arta is the power of attaining itself into four heads
 (4) Arta is the power of attaining itself into four heads
 (5) Arta is the power of attaining itself into four heads

four heads: Ārta Pāndita Dharma and Shukla. The first two intend of rooting out or controlling the Karmic forces tend to favour the influx of fresh energies. Ārta Dharma means violently desiring for the attainment of an object of choice etc. It is of four kind (1) Arta is in nearly brooding upon the loss of a dear object or of a near relation (Ihārtā) (2) Iḥārtā upon the attainment of unpleasant and undesirable things (Aniḥārtā) (3) Iḥārtā upon with anxiety over physical sufferings and diseases (Bhogārtā) and (4) Kārtārtā with hopes or anxious fears for future (Ārtābhoga).

Pāndita Dharma expresses itself into four forms (1) Himsa-nibandhi-tāna dharma in doing injury and hurting others. Mitha-nibandhi-enjoying with pleasure the pleasures of fraud and hypocrisy (2) Stehānā dharma in robbery, thefts and criminal misdeeds (3) Dharma in the property of others and (4) Dharmānā dharma in the over-cupulous and careful in preserving and increasing the accumulation of wealth and property.

Dharma Dharma is divided into four heads (1) Ājñācharya is the concentration over the nine categories and sub-categories with their attributes and modification as laid down in the scriptures with a sincere belief in the truth as they are revealed by the Omnipotent Master. (2) Āpavācharya means repeated reflection over the ways and means whereby the karmic energies the cause of repeated births and

four heads: Īra Paudra Dharma and Shakti. The first two in 'end of rooting out or controlling the Karmic forces tend to favour the influx of fresh energies. Īra Dharma means and also desiring for the attainment of an object of choice etc. It is of four kind (1) Īra m... it is chiefly brooding upon the loss of a dear object or of a near relation (Īra vir...) (2) Īra... upon the attainment of unpleasant or undesirable things (Īra... kanyoga) (3) Īra... upon with anxiety over physical ailments and disease (Īra...) and (4) Īra... hopes or anxious fears for future (Īra...)

Paudra Dharma expresses itself into four form. (1) Himsa... injury and killed... (2) Mitha... enjoying with pleasure the fruits of... fraud and hypocrisy (3) Stealing... robbery, thefts and criminal... of the property of others and (4) Dharm... scrupulously careful in procuring and increasing the accumulation of wealth and property

Dharma Dharma is divided into four heads (1) Īra... over the... and... attributes and... in the scriptures with a... they are revealed by the... (2) Aparigraha means... over the... whereby the karmic energy... of repeated births and

four heads—*Āra*, *I*, *hi*, *Dharma* and *Śukla*. The first two in order of coming out or controlling the karmic forces tend to give rise to the influx of fresh energies. *Āra* and *Dharma* are usually desiring for the attainment of an object of desire etc. It is of four kind (1) *Āra*—*Āra* is brooding upon the loss of a thing or a person or a dear relation (*I* *hi* *va* *ra* *ra*) *hi*—*hi* upon the attainment of unphysical and unworldly things (*Āra* *hi* *ra* *ra*) (2) *Dharma*—*Dharma* is upon with anxiety over physical ailments and disease (*Dharma* *hi* *ra* *ra*) and (4) *Śukla*—*Śukla* is upon with anxious fears for future (*Śukla* *hi* *ra* *ra*)

I and *hi* *Dharma* express itself into four forms (1) *I*—*I* is taking delight in doing injury and harm to others (*I* *hi* *va* *ra* *ra*) *hi*—*hi* is enjoying with pleasure the things of the world and hypocrisy (3) *Dharma*—*Dharma* is robbing, thefts and criminal activities of others and the property of others and (4) *Śukla*—*Śukla* is being over-ambitiously careful in protecting and increasing the accumulation of wealth and property

Dharma and *Śukla* are divided into four heads. (1) *Āra*—*Āra* has much concentration over the number of things and also uses with their attributes and modulations as laid down in the scriptures with a sincere belief in their truth as they are revealed by the Omnipotent Master. (2) *Apuravichara* means repeated reflection over the ways and means whereby the karmic forces are the cause of repeated births and

ત્યારે તે ખ્યાન સમાધિના નાનદી પોતખન છે આ ઉપરથી સ્પષ્ટીકરણ
 થઈ જાય છે કે-ખ્યાનના ખોલનું જ ન ત્યજ તે જાનની શક્તિ ('જીવ')
 ખ્યાન કરી રહ્યો છું ' એવી રીતની) એમ બે પ્રકારના જાન હોય છે.
 ત્યારે સમાધિમા મન ખોલનું જ જાન હોય છે. વળે બીજી કાણ શક્તિ
 રહેતી નથી જ હજી કલ્પનાનિયમ સ્વરૂપને જ કહેવું ' એ પદ્યમાં
 મોરચુરદી (૩૦૦) પણ સમાધિને કેવળ ખોલનારના પ્રતિભાસ સ્વરૂપ
 જાન તરીકે એ સૂચનો એજ સ્પષ્ટ છે કે જે ખ્યાનમા ખોલને પ્રત્યક્ષ
 તૈયારીની જોમ નિર્વિગ્ન રીતે મળે અને તે ખ્યાનનું પૂરક જાન નથી
 થઈ એવું જે ખ્યાન તે સમાધિ છે. હું ના ખ્યાનના ખ્યાનાકાર શક્તિને
 પણ સમજાવે છે ત્યારે સમાધિના ને નથી દોષ. ખ્યાનમા ખ્યાનાકાર
 શક્તિને સસર હોવાથી તે પેનન સ્વરૂપને છુટી શક્તિથી આગ કરનાર
 છે પરંતુ સમાધિમા સમાધિન જાન સ્વરૂપ શક્તિને સસર નહિ હોવાથી
 તે પોતાના સ્વરૂપને છુટી શક્તિથી આગ કરનારી કની નથી એજ માનવું
 જોઈએ તે સ્પષ્ટપદ્ય ન હોય ' એવો બપોલ સમાધિને માનવું
 ' સ્વરૂપને જ એ વાતથી પુનઃશ્ચિ મુનેએ કહે છે

આ ઉપરથી જોઈ દેખા જીને કે સમાધિ એ ખ્યાનની પરિપક્વ
 અવસ્થાકે હોવાથી ખ્યાન જ ખ્યાનના ભેદ-અભેદ પાત્રી જૈન મોક્ષ
 કર્મમા તેનું જનુ વિવેચન કરવામા જાય છે પરંતુ તેને અવરોધક
 અર્થના કસને ઉપર નથી

असङ्गत्पारयकसत्त्ववृत्तिरद ममाया समने मुनीन्द्र ।

महान्तवाङ्मतिमरीदमेवेदमेव नामान्तरनाम्न्य आहु ॥१७७॥

The lord of sages advances under the aspect to
 the condition of high action called Asangavritti
 (state of dis 'action') It is Prabhāntarāh'vaml
 It is also named in various ways by others (127)

આ નવ દેખના અવસ્થાને જનુ સદુ-ન કામ થાય
 છે (એવી રીતે દેખા કરેલથી શુદ્ધ નહિ દેખે ખ્યાન જાય જી
 રવ. પછી પણ જે વખત શુદ્ધ રહે અને એ સ્વરૂપ માનવું

called Samyama. It means, the mind of the beginner first becomes fixed on an object to be contemplated and then begins and continues to concentrate over it and eventually by uninterrupted continuous concentration, it becomes identified with the presented idea and fused with the nature of the object to be contemplated.

Opinions of various Yogis and others differ as to the last stage. In short every human being however high or low or every animal is entitled to rise higher on the path of Yoga. From the lowest animal to the highest being, each one is likely to enjoy such state.

“ ધ્યાન્યુના દિવમા વિનતી એક સરખી વહેતી વૃત્તિએને ખાત કરેવામા આનુ છે. સમાધિ એ ખ્યાનનો એક વિશેષ પ્રકાર છે. સ્વાધ્યામાત્રાનજાસને સમાધિ કહે છે. ”—૧૨૧ :

ભાવાર્થ ૧.૭૫ પાનુ ૧-૫ તરફ એકાકાર વિન્યનનો પ્રવાહ થાય એને ખ્યાન કહેવામા આવે છે. એક ન બનેલી વિન્યનિએનો જે એકાકાર પ્રવાહ એ ખ્યાન છે. ૧.૭૬ ૧૫ દિવમા વિનતે સ્વાધ્યાન કયાં પછીજ ખ્યાન કરી શકાય. ૭ વિનતુ ૧.૭૫ ૧૫ પ્રકરમા સ્વાધ્યાન કરતું, એ ધ્યાન અને ભા.૨ પૃષ્ઠી ને ૧૦૫ના ૧૧૨૧નુ એકાકાર વિન્યન થયું તે ખ્યાન છે.

આનંદ આનંદ દર્શિત આ. નું ૧.૧૧૫ ન સમાધિ પ્રાપ્ત થાય છે ન સ્વપ્ન, ખ્યાનમાં મુકી ન દે. ૧.૧૧ ૧.૫. અર્થેજ ખ્યાનનેજ આનંદ વિશેષ એક દેવને જાણે ખ્યાનની ભા.૨ ૧ ૧૫ પ્રાનુત્ત મોહમાં જનતા દેવમા આવે છે. ખ્યાનના ઉચ્ચ અવસ્થા એ સમર્પિ છે. એ મેઝ સ્વપ્ન કે જે કુદક એક છે કુચ્છનમા ભાગ્યવિએનો પ્રવાહ નિરંતર થાય છે તેને સ્વપ્ન, પાનુ ભા.૨ દિવ્યજ્ઞાન ને દેવ છે. ભા.૨ સ્વપ્નિય ને પ્રવૃત્તિ, અસ્થિતિય દેવ છે. આનંદ ને દુઃખનુ ૧૨૫નુ વિન્યન કરી શકે. જુ. ૧ એની જગતે ૧૫ મેઝને દેવ છે. એમાં કઈજે ખ્યાનના વિન્યન, કઈજે દિવ્યજ્ઞાન નુ કહેવાય છે. આ દિવ્યજ્ઞાન ભા.૨ દિવ્યજ્ઞાન

તે તે ખન સમધિના નામથી યોગબાધ છે. આ ઉપરથી સ્પષ્ટીકરણ થઈ જાય છે કે-ખાનમા ખેલુ જ ન લેખજ તે જાનની શક્તિ ('કુ ખાન કરી રહો છુ ' એવી રીતની) જેમ ને પ્રકાશના જાન દોષ છે, જ્યારે સમધિમા માત્ર ખેલુ જ જાન દોષ છે. વચ્ચે બીજી કાંઈ શક્તિ રહેતી નથી. " દરદ મદનદત્તેષાં સ્વસ્તુ નેત્ર સન્ધે " એ પાતળસ ચોરસરથી (૩-૩) પણ સમાધિને કેવળ ખેલનારના પ્રતિભાસ સ્વરૂપ જનારી છે. એ સૂત્રનો એજ સાવાલ છે કે જે ખાનમા ખેલનો પ્રવચ તૈયારીની જેમ અર્ચિ-અન્ન રીતે ને ને અને તે ખનનુ પૃથક્ જાન ન થઈ એવું જે ખાન તે સમધિ છે. દૂકમા ખાનમા ખાનાકાર શક્તિનો પણ સમન્વય હોય છે જ્યારે સમધિમા ને નરી હોતો ખનમા ખનાકાર શક્તિનો સસમ હેઠાથી તે પેના સ્વરૂપને જુગી ગતિથી નકાચ કરનાર છે. પરંતુ સમધિમા સનધિના અકારણથી શક્તિને સસમ ને હોવાથી તે પેના સ્વરૂપને જુગી શક્તિથી પ્રકાશ મેનરી થતી નથી એજ માટે ' જાણે તે સ્વરૂપસ્થ ન હોય ' એવા બ્યર્થ સમધિને મટે ' સ્વસ્તુ નેત્ર ને વાગવથી પાતળવિ મુનેને કપો છે.

આ ઉપરથી જોઈ શકાય છીએ કે સમધિ એ ખાનની પરિપક્વ અવસ્થા હોય છે ખાનજ છે ખનન બેદ-અમે. પડી જોઈ થોમ કન્યોમા તેનું બહુ વિવેચન કરવામા આવ્યું છે. પાતળ તેને અવરોધવાનું જ રજા પ્રથમ ઉપર લખીશું.

असङ्गव्यापकसत्त्ववृत्तिवद् प्रमाणा लभते मुनीन्द्र ।
महान्तवाङ्मयीर्देवदेवदेव नामान्तरतोऽप्य आहु ॥१२७॥

The lord of *asanga* *advaita* *lamb* - the *asanga* to the condition of *right* action called *Isangavritti* ('state of disinterestedness') It is *Prashāntaravahitvam*. It is also named in various ways by others. (127)

' જાણે રૂપમા ' અસંગેશને નનુ સદુ ન પ્રમા થઈ છે (એવી રીતે જાણે પ્રેમથી હવે નહીં જાણે બ્યર્થ જાણે શક્તિ થઈ પડી પણ જો વખત હવે તે છે અને જેનું કારણ આમા

સ્થાપિત થયેલા હંડના પૂર્વ વ્યાપારનો સંસ્કાર છે, તેથી જ રીતિ-ધર્મ
વધ રજા પછી પણ જ્ઞાનના સંસ્કારજગત જ્ઞાનના સમય જેવા થઈ
પરિણામનો જે પ્રવાહ વહેવો, એને અસંગતજ્ઞાન કહેવામાં આવ્યું છે.)
જેને સાંખ્યાચાર્યો 'પ્રજ્ઞા-પ્રાપ્તિ', બ્રાહ્મો 'નિસર્ગપરિણામ', શૈવો
'મિતવન્મ' અને મહાવ્રતિઓ 'ધ્રુવાખ્યા' સમ્બંધી કહે છે, તે આ અસં-
ગતજ્ઞાન છે. "—૧૨૭

આપાદ્યે. સાતમી દૃષ્ટિમાં ચિત્તની સ્થિરતાનો બહુજ મોટો પ્રાપ્ત
મેળવામ છે. આ દૃષ્ટિમાં તત્ત્વપ્રતિપત્તિનો ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે. આની
પૂર્વદૃષ્ટિમાં જ્યારે મીમાંસા ગુણ હતો, તો તેના પરિણામે પ્રગુણ
દૃષ્ટિમાં તત્ત્વપ્રતિપત્તિ ગુણનો પ્રાદુર્ભાવ થયોજ ગ્રેહજી, તત્ત્વોનું વધારું
જ્ઞાન એ તત્ત્વપ્રતિપત્તિ સમ્બંધનો અર્થ છે. સમ પદાર્થોનો સમય બુદ્ધિ
પૂર્વક વિચાર કરતા કરતા જ અજવાળું પડે છે, તે આ દૃષ્ટિનો ગુણ
છે. એ અજવાળાને મૂર્ધના પ્રકાશની ઉપમા આપવામાં આવી છે. આ
દૃષ્ટિમાં રોગ, જ જ્ઞાનનો પ્રતિજ્ઞા-વક છે, તે નષ્ટ થાય છે. એ રોગના
દૂર થવાથી જ્ઞાનનો એવો નિર્મળ પ્રવાહ પ્રાપ્ત થાય છે કે એનાથી
આત્મા ઉપસમગુણની અદર રમણ કરતો રહે છે. અને એનું જ એ
પરિણામ છે કે આ દૃષ્ટિમાં અસંગતજ્ઞાનનો અજગુરવ દોષ છે. જેથી
રીતિ હંડના પ્રયોગથી હરેનું ચક્ર હંડનો વ્યાપાર બધ પછી મવા પછી
પણ થોડો વખત હરનું રહે છે, અને એનું કારણ હંડના પૂર્વ વ્યાપાર-
રનો સંસ્કાર છે, તેથી રીતિ જ્ઞાન વધ રજા પછી જ્ઞાનજનિત સંસ્કાર-
વશાત્ તેનાજ (જ્ઞાનના વખત જેવા) પરિણામનો પ્રવાહ વહેવો
એને 'અસંગતજ્ઞાન' સંજ્ઞા આપવામાં આવી છે. આ બહુ ઉચી
સ્થિતિ છે. આત્મની પ્રતિષ્ઠાનું બહુજ કર્મપૂર્ણનો વિખંડ થઈ જાય છે.
આથી આત્મા બહુજ નિર્મળતા ઉપર પ્રાપ્ત થતો જાય છે. આ
સ્થિતિની પ્રતિષ્ઠા દરેક યોગીઓમાં અત્યંત મળે છે, એટલા માટે તેઓ
તે સ્થિતિને બુદ્ધ બુદ્ધ નામથી પેતાના પ્ર-વર્ણમાં ઉલ્લેખ કરે છે, અને
તે મવા રહે. હંડના મુળ અર્થમાં એવું મવા થાય છે.

અવગચ્છતી વગ દૃષ્ટિ:—

દૃષ્ટિ: વગ નામ મયાધિનિદ્રાન્ટર્યા નદાગદ્ગરિવર્તિતા ચ ।

સાત્યકામ્યાઃ ભવતિ વર્તમાનોઃ પુનર્વાન્ટિકપા સમાનઃ ॥૧૨૮॥

The eighth aspect called Parā is rooted in Samādhi. Even the Aśaṅga disappears here. There is the realization of soul and the perception is like the moon-light. (125)

૫૨૬ દર્શિ—

આ પગાન મની અબી દર્શિના સમધિ પ્રાપ્ત થય છે આ સ્થિતિમા સમધિ ઉપર પશુ અસંગ રહેને નથી અહીં એવો અનિ ઉચ્ચો ગતો થમ પ્રાપ્ત થય છે કે જે તદ્દન આત્મરૂપથી હેય છે આ દર્શિમા ભગવતને બેઠાને નાની જ્યોત્સ્નાની ઉપમા આપવામા આવી છે —૧૨૮

अस्यां निराचारपदो मुनीश्वर शीघ्रमन्यामबलेन केवलम् ।
हृत्त्वोत्तम योगमयोगमन्तव्यं प्राप्यापवर्गं समप्तेऽस्तस्यैक ॥१२९॥

The great sage in this stage is free from daily religion duties and on his returning to the Dharmasutra stage he obtains absolute knowledge. He destroys all karma forces and attains to absolute liberation with the practice of excellent Yoga which is Aśaṅga in the end. (127)

આ દર્શિમા વગેરે મુનીશ્વર પ્રતિમજાતિ આનંદોથી રહિત થય છે અહીં થમ સન્નિવસના સમધિથી કેવલ-મની પ્રાપ્ત થય છે તે કેવલ-ની પરવના જિન્દગીના અન્યા અવેગઅવસ્થા ઉપમ થાય ઉપર આવી સમગ્ર જ્યોત્સ્ના કરીને મેળવેને પ્રાપ્ત કરે છે —૧૨૯

ભાવાર્થ—અનંત કેલ્લી વધતા વધતા ઉચ્ચ પ્રાપ્ત થત જે

જે કોઈએ આ માન્ય શુદ્ધસ્વરૂપ નથી, તે થવેનો પરિત્રાસ એ થમ સન્નિવસ રહેનો અથા છે જે રહેતુ થેત છે એ વિશે આગળ જોવું

‘સમાધિ’ નામથી જોઈ મળ્યા છીએ, તે આ દષ્ટિમાં પ્રાપ્ત થાય છે. સમાધિનું સામર્થ્ય પરાકાન્દા ઉપર જ્યારે પડેલું છે, ત્યારે કેવલજ્ઞાને અટકાવનારાં ધાતિકર્મો ઉપર અસન્ત સપ્ત કૃતકો લાગે છે. આ દષ્ટિમાં એવો સ્વચ્છ બોધ પ્રકટ થાય છે કે જેને ચન્દ્રના પ્રકાશની ઉપમા આપવામાં આવી છે. આ દષ્ટિમાં આસંગ દોષનો લય થાય છે, એટલે કે આ દષ્ટિમાં આત્મસ્વરૂપને દિનકર પ્રસંગ સિવાય અન્યથ પ્રવૃત્તિ હોતી નથી. આ દષ્ટિવાળાનો આત્મપરિણામ વૈરાગ્ય અને સવિમુક્તિ બંધન ભરપૂર હોય છે; અન્યેવ સમાધિ ઉપર પણ આ દષ્ટિવાળાનો આશ્રય હોતો નથી. આ દષ્ટિનો ગુણુ પ્રવૃત્તિ બતાવવામાં આવ્યો છે, એટલે કે આ દષ્ટિમાં વર્તનારની સંપૂર્ણ પ્રવૃત્તિ આત્મસ્વરૂપને સ્પર્શનારી હોય છે; અને એથી કરીને આકાશ ગુણુસ્થાનથી ક્ષપક્રમેણી ઉપર ચડવાનું આ દષ્ટિવાળાને દુષ્કર રહેતું નથી. ક્ષપક્રમેણી ઉપર ચડવાથી મોહનીયકર્મનો ક્ષય થવા માટે છે. અન્તર્બુદ્ધતમાં બારમે ગુણુસ્થાન ઉપર પ્રાપ્ત થઈ સમસ્ત મોહનીયકર્મનો ક્ષય કરી આત્મા કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે છે. કેવલી થયા પછી આયુષ્યપર્વન્ત પૃથ્વીતળ ઉપર વિહરણ કરે છે. આયુષ્યના અન્તે રોષ માર (અધાતિ) કર્મો ક્ષીણ કરી મુક્તિદશાને પહોંચે છે.

આ ઉપરથી જોઈ સકાય છે કે-આકાશ દષ્ટિમાં એણીઅવસ્થા પ્રાપ્ત થાય છે; અને સાતમી દષ્ટિનો આધિકારી સાતમા ગુણુસ્થાનવાળો છે, તથા છઠ્ઠી દષ્ટિવાળાઓ છઠ્ઠું અને પાંચમે ગુણુસ્થાને પણ સંભવે છે.

उपसहरति—

वृणगोमयकाष्ठद्वयमुक्—

वृणदीपनभयोपमायने ।

अथ रत्न-म भानु-चन्द्रम—

ममया घोष इह प्रमात् पुन ॥ ११० ॥

स्वेदान्द्रोषा इह निर्गतास्तयाऽ

द्वेषादिका अष्ट गुणा धिता प्रमात् ।

इत्येवमहाष्टकमष्टक दृष्ट्वा

सत्तेजनोद्दर्पन योगिसम्भनम् ॥ १११ ॥

(To recapitulate briefly)—The instructive light in the first four is successively like the sparks of the fire of grass cooking fuel and lamp-light. In the last four it is respectively like the light of the sun and the moon.

While acting under these aspects the evil of exhausting language etc disappear and eight eminent qualities as freedom from hatred etc. are respectively attained. Thus are briefly expounded here the eight Dvaitas along with the eight-fold Yoga as approved by the Yogis (130-131)

उपसहरति—

अ. ३ दृष्ट्वा मा इत नन विज्ञानेन न उपसहरति नोपे ते वा
प्रम ते—

इति न—

अथ दृष्ट्वा—गुणनिर्गुणसह

१९३

બીજી દષ્ટિમાં—જાણના અગ્નિના કલ્પિયા સમાન.
ત્રીજી દષ્ટિમાં—કાષ્ઠાગ્નિકલ્પસમાન.
ચોથી દષ્ટિમાં—દીપપ્રજ્વાલા સમાન.
પાંચમી દષ્ટિમાં—રૂપપ્રજ્વાલા સમાન.
છઠી દષ્ટિમાં—તારાપ્રજ્વાલા સમાન.
સાતમી દષ્ટિમાં—સૂર્યપ્રજ્વાલા સમાન.
આઠમી દષ્ટિમાં—ચંદ્રપ્રજ્વાલા સમાન.

આપણે વાંચી ગયા કે આ આઠ દષ્ટિઓમાં ક્રમથી એકેક દોષ નિકળતો જાય છે, તે આ પ્રમાણે—

પહેલી દષ્ટિમાં—ખેદ.
બીજી દષ્ટિમાં—ઉદ્વેગ.
ત્રીજી દષ્ટિમાં—ક્ષેપ.
ચોથી દષ્ટિમાં—ઉત્થાન.
પાંચમી દષ્ટિમાં—આન્તિ.
છઠી દષ્ટિમાં—અન્યમુદ્ધ (અપ્રસ્તુતમાં પ્રેમ)
સાતમી દષ્ટિમાં—રોગ.
આઠમી દષ્ટિમાં—આસંગ.

એ સિવાય એકેક ગુણ ક્રમથી પ્રકટ થતો જાય છે, તે આ પ્રમાણે—

પ્રથમ દષ્ટિમાં—અદ્વેષ.
બીજી દષ્ટિમાં—વિજ્ઞાસા.
ત્રીજી દષ્ટિમાં—શુશ્રૂષા.
ચોથી દષ્ટિમાં—અવજ્ઞ.
પાંચમી દષ્ટિમાં—બોધ.
છઠી દષ્ટિમાં—મીમાંસા.
સાતમી દષ્ટિમાં—પ્રતિપત્તિ.
આઠમી દષ્ટિમાં—પ્રજ્ઞા.

એ પ્રકારે અતિસંક્ષેપથી આઠ અંગો સહિત યોગની આઠ દષ્ટિઓ બતાવી.*—૧૩૦, ૧૩૧.

* યોગનાં આઠ અંગો તો સર્વસાધારણને-માનનીય હોવાની સાથે

આ આરે દૃષ્ટિએ આ ઉન્નતિનો કમ કેવો મો વરામાં જાનો
અને દરેક દૃષ્ટિને યોગમાં વહેરે કેવા મુનોથી સંપન્ન હોવાનું બન્યું
તે વાનવાર જાણી શક્યા દમો આત્માની ઉન્નતિ કંઈ સાધાર
પ્રવાસથી મળે શકે તેન નથી જ એ મને જેવા મુનો મેળવવા જરૂર
તે તે બધા મુનોનો સમવ જા જ દૃષ્ટિએ આ મરી દીધો છે
દૃષ્ટિએની સરક / મુક્તિપુરીન આર થઈ ગઈ છે પરંતુ આ બધાને
સાચ રૂપ સંગ અને એજ વાક્ય કહીએ તે તે એજ છે કે-
કાપોનો જવ કરવો એ / અભેન્નનું પરમ સાધન છે મુક્તિના
સાધન તરીકે દૃષ્ટિએ અનેક રીતના મામે જતાવ્ય છે અને જુદા જુદા
દશ નશાઓમાં મિલ મિલ આરે મોખપદ ન જતાવી છે પરંતુ
મધ્યસ્થ દૃષ્ટિએ વિચાર કરના જૈનાનાર્થ મહારિનો ઉદારતા ભયો આ
મોક દરેક વદ રાખવ જેવો છે કે—

જાન્યારાવ ન શિખરારે ન તત્તારે ન વ તત્તારે ।
ન જાન્યારાવ ન શિખરારે ન તત્તારે ન વ તત્તારે ।

(ઉપદેશનરમિશ્વરી)

અથ ત-નિમગ્નર સ્થિતિમાં મે ત નથી મેતામ્બરઅવસ્થામાં મોક્ષ
નથી નત્વોના વાદમાં મ ત નથી નકલગ દેશાવવામાં મોક્ષ નથી
અને સ્વપ્નાની ભાવિમાં મો ત નથી કિન્તુ ક્યાયેથી મુક્તિ થવામાં
મુક્તિ રહેલી છે
હવે ક્યાયેથી છે / તે થી રીતે હ નિકળી છે / અને તેનો વિગ્રવ
શી રીતે અને કેવા ઉપદેશી કરવો જોઈએ / એ જિનાસા અર્થે ઉપ
રિવેદ થવ છે એના સમધાન મને નોશા પ્રકરણમાં પ્રવેશ કરીએ
સવત પ્રસિદ્ધ છે, કિન્તુ યોગની જા દૃષ્ટિએ જોનાર સમજમાં કે
સમજી શકે કે પ્રસિદ્ધ નથી પરંતુ આ દૃષ્ટિએ જા જૈનોનેજ સમ્મત
છે એમ નથી ભવત દૃષ્ટિએ મુક્તિ જે મદદિસમુચ્ય ન થના મન્યમાં
મોગમાં સ્થેડની શક્તિમાં વમે છે કે મજામાં પગજવિ વહેરેને પશુ
મા યોગની દૃષ્ટિએ સ મન છે

चतुर्थ-प्रकरणम् ।

कपायजय ।

CHAPTER IV

Victory over Passion

(Shloka -)

The importance of purifying the soul by the removal of *ka-hava* is more and more recognised day by day. The *pancha tan* which underlie the efforts of the Indian Yogi are now being understood to a certain extent by the West. The principal thing is that man is a combination of two elements—physical and super-physical. On these two the super-physical acts very powerfully on the physical. It is in fact the predominating element. Physical body is the outward result of the accumulation of super-physical elements round the soul when *Jiva* becomes *ka-hava* in the course of *ka-ma*. These super-physical elements are the first products of that union.

These are called Kashāyas. That the Kashāyas strengthen the coating of Karma is now testified by eminent clairvoyants and psychic researchers. The Kashāyas though themselves formless are yet capable of compelling the Jiva to be born in the physical body. They form one sheath of Karma on another as it were and these aggregates build up the physical body ever afterwards. They continue to dominate the physical body and govern all its actions unless resolute effort is made to shake off their tyranny. Yoga teaches how to get rid of them. It is in the natural order of things that as the Kashāyas constitute the main cause of compelling Jiva to evolve in the Cycle of Births, they ought in the first instance to be rooted out if Jiva is to free himself of the recurring Cycle and to be firmly seated on the new changing throne of self-illumination.

आत्मा ज्ञातव्यः—

आत्मस्वरूपं प्रथमं प्रविद्युर्योगश्रियां प्रोत्सहमानचित्ताः ।
स एव योगस्य यदस्ति भूमिराकाशचित्रोपममन्यथा स्यात् ॥१॥

Those whose minds are eager for the acquisition of the Yoga-wealth should first recognise the nature of the Soul, because Soul is the proper field for practising Yoga ; otherwise the practice of Yoga would be tantamount to drawing a picture in the void. (1)

Notes :—There was a city called Suketpura, in the Bharata Kshetra, lying in Jambudwip. It was charmingly decorated with magnificent buildings, etc.

અને બુદ્ધિનો યોગ મળે છે, જ્યારે બીજાને તે મળતો નથી. આથી એ માનતું જોઈશે કે આ જન્મ સાંધે પૂર્વ જન્મનું અનુસંધાન છે. કેટલાક બદમાશ લુહારાઓ અપરાધ કરીને એવા ગુમ થઈ જાય છે કે તેઓ ને ગુન્દાની સગથી બચી જાય છે, જ્યારે બીજા નિરપરાધીઓને ગુન્દા ગર ગુન્દાની સગ ભોગવવી પડે છે. આ કેટલા અન્યાય ! આમ કેમ બનતું જોઈએ ? કહી તેનું કારણ એ કાચડો કાં રહ્યો ? પણ એ બધી ગુણવત્તુ પુનર્જન્મની સગા રહામે ટકી શકતી નથી. પૂર્વ જન્મમાં એવાં કૃત્યો કરેલા હોવા જોઈએ કે જેના પરિણામે નિરપરાધી મારું જાય છે, જ્યારે અપરાધી બચી જાય છે.

રૂઝ મા કાસેજમા બાબતારાઓ પેઠા એકને સેકન્ડ લેગવેજ તરીકે સંસ્કૃત બાપા લેવાનું મન થાય છે, જ્યારે બીજાને ફ્રેન્ચમાને પસંદ કરે છે. એટલુંજ નહિ, પણ એક વિદ્યાર્થીને સંસ્કૃત શાળા સ્કોલે માફ રહી જાય છે, જ્યારે ફ્રેન્ચમાના શાળાને માફ રાખવામાં તેને બહુ મુશ્કેલી પડે છે. તથા એકને મહિનનો વિષય અત્યંત કડિન જણાય છે અને દિનિદાસનો વિષય મુગમ લાગે છે, જ્યારે બીજાને એથી ઉપરી રીતે ગણિત મુગમ પડે છે અને દિનિદાસ કડિન લાગે છે. આ બધું શું બતાવી આપે છે ? એજ કે-જેને જે વિષય સરળ લાગે છે અને જે બાપા અધરી લાગતી નથી, તેને તે વિષય અને તે બાપાના અભ્યાસ સાથે પૂર્વ જન્મમા સંબંધ હોવા જોઈએ. સરખા અભ્યાસવાળાઓમાં એક સ્વભાવતઃ વક્તૃવશક્તિ ધરાવનાર હોય છે, જ્યારે બીજાને વક્તૃવ ધરાવતી બહુ હોંસ હોવા છતાં તે તેઓ વક્તૃવ બની શકતો નથી. એને એવી સ્વાભાવિક લેખનશક્તિ પ્રાપ્ત થયેલી હોય છે કે એની જોડના અન્ય વિદ્યાર્થીઓને તે હોતી નથી. કેટલાક સાધારણ અભ્યાસી હોઈ કરીને પણ એની કવિવશક્તિ અથવા વાદ્યશક્તિ ધરાવનારા હોય છે કે એમણી કેટલાએ ઉંચા દરજ્જાના વિદ્વાનોમાં પણ તેવી શક્તિ જોવાની નથી. આ બધું શું એમ પુરવાર નથી કરી આપતું કે પૂર્વજન્મમાં જે અભ્યાસ અને તત્ત્વજ્ઞાન સંસ્કારો પડેલા હોય છે, તેનું જાતીય જન્મમાં પ્રત્યક્ષ થાય છે.

કેટલાક એમ કહી શકે ખરા કે પુનર્જન્મ હોય તે પૂર્વજન્મની પ્રિયતિની રમૂતિ આ જિન્દગીમાં અમને થતી જોઈએ. પરંતુ હજી

એમ છે કે-જાગ અવગતની ધન્યતા પણ પૂરી રીતે અન્ય રે આપણને
સાં જાણી નથી, તે પછી પરમ સત્ય સગીર હોતો અનેવા જન વે
પરમમા ગા ગીતે વાં જાણી હોયે ।

અધ્યાત્મ માં થયે । ધન્યતા ઉપાસનામાં વાં નહિ આવવાના
કમળી હોયે એમ કહેવને નિમન થઈ સકે ખરો કે આધ્યાત્મસ્થાનો
આમ જુ હોયે અને અન્યત્રો જ ન જુ હોયે નહિ તેવી રીતે
પૂજા મમા અનેવા જન વે અભિ-મોમા વાં ન આવવાના કારણથી
એન ન મો કમળ કે પૂજા મન આત્મા જુ હોયે અને અન્યત્રો
અમા જુ છે પરમ-મની નગિએના સમગ્રો આપણા આત્મામાં
અમા વાં પાન સરખાવે નહિ હોય ન થયે ત્યારે પુનઃ
નની ધન્યતા સ્મરિના ઉપસ્થિત થઈ સકે છે ધન્ય વખત એમ
પને છે કે નીચી કાવનો અરભ ક તા-અ પદનિએ કમ કરવું કે
બીજી પદનિએ । એમ સરખ હોયે થય છે પણ વિચારના ઉદા
મનના ઉત્થા તે સરખવું નિરાશરણ થઈ જાય છે અને પોતાનું મન
પૂરું છે કે આ પદનિએ કાન લેવાથી થઈ થઈ મોડો । આ
નની ધન્યતા અરભ મો કે ને કાવને પડેલા અનુભવ નોવો હાથ
પ્રેમથી ને નમસ્કરણ થયું તે કાથી થયું । કહેવું જોઈએ કે પૂર
જ મના ને કાવનાથી ને પદનિએ હોયે અને એવીજ તે વિવેચના
નર હોવી અન્યત્ર સ્મરિના પગલાં ને નામસ્કરણ થયું

જાગી રીતે આપણ હાથપ્ર થના ઉદભવની અન્યત્ર સ્મરિએ
પછી વખત આપણને પુનઃસ્મરણ લાન કરાવે છે સાત્તકારો તે લા
નથી કહે છે કે હાથને મગ જ્યારે કીજુ થય છે ત્યારે પૂરજનમની
સ્મરિને લાગી રાખનારે પાં જાના જતા એક પૂરજનમનું નહિ પણ
નાતેક પૂરજનને પૂરે સ્મરણ થાય છે

અનના રખતુ જોઈએ કે-એ નવુપ્પ દુષ્ટ કાનો કરે છે તેના
કુલ કે નોની તેન ઉતર રહેલી જ્યારે જાતો પુનઃસ્મરણ જગત થયે
સત મહાને જ્યારે પર આપણિ આવે છે અથવા વિના અપરાધે
સાત્તક તેમને કોતરવો પાડે ત્યારે તે વખતે તેઓને આપણ
આપનારે પાડે તે ને પુનઃસ્મરણે સિદ્ધાન્ત છે તેઓ એમ

The House-holder's Duties as a Preliminary Step for Spiritual Development as prescribed in the Jain Holy Texts.

The knowledge of the fundamental principles of Jainism is essentially required in the practice of Jainism duties. Jainism aims at the achievement of the supreme state of Godhood by means of high belief, light knowledge and light conduct. Belief in the hope of disciplinary rules and regulations in the path. It is divided into two parts, Nishchaya Dharma and Vavahar Dharma. By following the Vavahar Dharma in the true sense one advances towards Nishchaya Dharma as he cannot abandon worldly affairs and occupations all at once. The observance of these rules and regulations enables a house-holder gradually and tenderly to renounce the world and to become completely absorbed in the realization of Self. The house-holder in order to prepare himself for the ascetic life must observe eleven Pratimas, twelve vows and follow also eleven rules of conduct and practice austerities and pious reflections as laid down in the holy texts.

Darshana Pratima requires a true and unshakable faith in Jainism (Samakya) required by question and answer (Samvaga) fading worldly affection. Lon attachment and removal of all doubts by sound knowledge of Jain doctrine. It includes the worship of true Deva (Tirthankara) the true preceptor and true Dharma. It also recommends the

avoidance of gambling, flesh-eating, wine drinking, hunting, stealing, adultery and debauchery, etc., (2) The Vrata Pratimā consists of the observance of five minor vows, three gūṇa-vratas and four śhikṣhā-vratas, the details of which are separately annexed. (3) The Samayika Pratimā requires self-contemplation renouncing all other worldly affairs at least for forty-eight minutes twice or thrice a day for the purification of the mind by the removal of passions. (4) The Poshadhropavasa Pratimā requires the Poshadha observance clearly described in the eleventh vow. (5) The Kavotsarga Pratimā requires self-contemplation at night in a house then unoccupied by others with the Poshadha vrata on two eighth and two fourteenth days of a month without being ruffled by dangers or other extraordinary obstructions. (6) The Brahmacharya Pratimā requires strict celibacy and sexual purity with the avoidance of all decorative attractions. (7) Sachitatyaga Pratimā means avoidance of flesh and uncooked vegetables and plucking fruits from trees, etc., as they contain life. (8) Ārambhātyaga Pratimā means avoidance of new worldly engagements and occupations as they are sure to involve the loss of life. (9) Anyarambhā-vyajana Pratimā means avoidance of approving engagements to be executed by servants and others. (10) The Yathā Pratimā explains the taking of personable food without use of meat, bones without special preparation and also withdrawing worldly advice or family matters, etc., (11) Vallabha or Sanyasana Pratimā explains a gradual renunciation of the worldly affairs and the

practice of rules laid down for the ascetic. These rules are roughly recommended as preliminary steps for asceticism. One who has observed all the above Dharmas is said to have attained the 15th age of spiritual development.

Vows—The twelve Vows are described in the previous chapter and are to be observed in 120 by the ascetic while he houses himself. He is required to observe them with certain limitations. These five vows are called Anuvratas with respect to them. These are followed by three Chakras— which help the proper observation of the first five vows and by four Kshantis which help the last three Chakras. Last are four Gunas.

Sixth vow—Dharmas (16) Vratas (3) implicate the one bound to travel—by land or by sea in a rickshaw, bullock cart, or on the principle of a horse. It is to be observed for personal and or professional work except for religious purposes. Also he must refrain from reading other scriptures than the Jaina scriptures. Physical and Mental The ascetic must not be violent and must not use any weapons, must not speak and must not do anything for gain in two cases, and he must follow the following rules in the case of a woman and a child.

Seventh vow—(17) Dharmas (16) Vratas (3)—The ascetic must not do anything for gain in two cases.

avoidance of gambling, flesh-eating, wine-drinking, hunting, stealing, adultery and debauchery, etc. (2) The Vrata Pratimā consists of the observance of five minor vows, three guna-vratas and four shikshā-vratas, the details of which are separately annexed. (3) The Samnyāsa Pratimā requires self-contemplation renouncing all other worldly affairs at least for forty-eight minutes twice or thrice a day for the purification of the mind by the removal of passions. (4) The Poshadhropavasa Pratimā requires the Poshadhā observance clearly described in the eleventh vow. (5) The Kavyasarga Pratimā requires self-contemplation at night in a house then unoccupied by others with the Poshadhā vrata on two eighth and two fourteenth days of a month without being ruffled by dangers or other extraordinary obstructions. (6) The Brahmacharya Pratimā requires strict celibacy and sexual purity with the avoidance of all decorative attractions. (7) Sachitavirya Pratimā means avoidance of flesh and uncooked vegetables and plucking fruit from trees, etc., as they contain life. (8) Ārambhasatyaga Pratimā means avoidance of new worldly engagements and occupations as they are sure to involve the loss of life. (9) Anyarambha-virama Pratimā means avoidance of approving engagements to be executed by servants and others. (10) The tenth Pratimā enjoins the taking of permissible food offered at meal times without special preparation and also withholding worldly advice on family matters, etc. (11) Vidhivāsa Samnyāsa Pratimā enjoins a total renunciation of the worldly affairs and the

One is said to transgress the vow if he does anything to promote the acts forbidden in this vow.

Ninth vow—A man should daily practise this Śaṁkhika vow for 48 minutes whereby he would be able to get tranquillity of mind. During this time he may read scriptures or may contemplate upon Arhatas etc. or he may repent for his misdoings or he may recount the merits of the holy deities. This would tend to promote his spiritual development. He should be careful to avoid all the defects relating to body speech mind and thought.

Partial transgressions imply wrong occupations of the mind speech and body and practising it in a wrong place and leaving off the practice before the limited time. If the transgression is wilful then it is a sin.

Tenth vow (Dīkṣāśikha)—This vow is the sixth vow in a more limited form. It implies the reduction to a minimum movement. It may signify to restrict our movement according to our needs for daily duties of our life. Its transgressions consist in fivefold acts promoting the doing of things prohibited.

Eleventh vow (Pāṇāśādhopavāsa Vrata)—This vow is the same as the ninth but it is continued from twelve to seventy two consecutive hours once a week once a month or at least once a year accompanied by some fasting or taking food between sunrise and sunset. This vow is transgressed in five ways by negligence in observing and cleaning the

and usual. He should use only inanimate things. If it is not practicable he should give up food having life germs. If this he cannot do, he should positively avoid taking uneatables and things with infinite life germs as prescribed in the religious texts.

He should avoid business which would involve injury to living beings such as making charcoal, agriculture, gardening, making and driving carts, blasting rocks, digging mines, ivory work, working in lac and similar articles, liquors, poison, hair, miling, castrating animals, burning green forests, fields, etc., drying lakes, ponds, etc., maintaining bad characters (immoral women) or bringing up animals for any cruel purpose or personal pleasures.

The partial transgressions imply eating things with life germs or mixed with life germs, or things in a raw state, etc..

Eighth vow (Anarthadanda Virmana Vrata):- This vow based upon the principles of refraining from incurring unnecessary evils by thoughts, words and deeds. The evils liable to be brought on by brooding over the loss of a desirable object or from the association with undesirable persons or things and diseases and pleasures such as sexual indulgence, anger, pride, deceit, greed and sleep or by repeatedly thinking upon deeds favourable to Hinṣā and other sins should be avoided. One should also avoid unnecessary talk about matters which do not concern him. This rule is highly beneficial in guarding against many evils which would otherwise accrue.

of family relationship. Such a layman must avoid danger spots both visible and invisible. He should learn to appreciate the conduct of his life and doings of his life. Truly advanced persons so that their model The may be gradually moulded on their model. The pleasure of the five senses should not be carried to an extreme and the places of difficulties and dangers such as battle-fields and famine-stricken districts should be avoided.

His place of residence must be one where the life and property of the governed are sufficiently well protected by the governing authority and his house though well ventilated, should not be too open nor too concealed. His household expenditure should not exceed the amount of his income and every well-known canon which does not militate against any high principle should be respected and followed. It is his bounden duty to respect and render service to his parents, his master and his guru. He must always seek the company of pure-hearted persons, and must for the benefit of his health that he should be free from vice like man-eating and wine-drinking. He should not like or cherish anything especially the flesh. He must not let his mind run in any way cause unnecessary pain to anybody. In eating and drinking, the name of his physical comfort should not be forgotten. In case of physical weakness no time should be wasted in adopting the proper remedy. For the sake of self-protection he should be careful in eating when eating.

of family relationship. Such a man must avoid large spots both visible and invisible. He should learn to appreciate the civil life and doings of truly spiritually advanced persons so that his life may be gradually moulded on their model. The pleasure of the five senses should not be carried to an extreme and the pleasures of difficulties and dangers such as battle-field and famine-ricken districts should be avoided.

His place of residence must be one where the life and property of the governed are sufficiently well protected by the governing authority and his home though well ventilated should not be too open nor too concealed. His household expenditure should not exceed the amount of his income and every well-known canon which does not militate against any high principle should be respected and followed. It is his bounden duty to respect and render service to his parent his master and his ruler. It is to his interest to always seek the company of pure hearted person and it is for the benefit of his health that he should be free from vice like meat eating and wine-drinking. He should not libel or slander anybody especially the king. Neither his words nor his actions must in any way cause unnecessary pain to anybody. In eating and drinking the nature of his physical constitution must be considered and in case of physical weakness no time should be wasted in adopting the proper remedy. For the sake of self-protection he should not travel in countries where earthquakes

of family relationship. Each a human must engage spouse both visible and invisible. He should learn to appreciate the conduct of life and doings of truly spiritually advanced persons so that his life may be gradually moulded on their model. The pleasures of the five senses should not be carried to an extreme and the places of difficulties and dangers such as battle fields and famine-stricken districts should be avoided.

His place of residence must be one where the life and property of the governed are sufficiently well protected by the governing authority and his house though well ventilated should not be too open nor too concealed. His household expenditure should not exceed the amount of his income and every well-known axiom which does not militate against any high principle should be respected and followed. It is his bounden duty to respect and render service to his parent his master and his guest it is to his interest to always seek the company of pure hearted person and it is for the benefit of his health that he should be free from vices like meat eating and wine-drinking. He should not libel or slander anybody especially the king. Neither his words nor his actions must in any way cause unnecessary pain to anybody. In eating and drinking the nature of his physical constitution must be considered and in case of physical weakness no time should be wasted in adopting the proper remedy. For the sake of self-protection he should not travel in countries where earthquakes,

of family relationship. Such a person must avoid danger spots both visible and invisible. He should learn to appreciate the contact life and doings of truly spiritually advanced persons so that his life may be gradually moulded on their model. The pleasure of the fire-son should not be carried to an extreme and the places of difficulties and dangers, such as little-fish and sunburn-ridden districts should be avoided.

His place of residence must be one where the life and property of the governed are sufficiently well protected by the governing authority and his house though well ventilated should not be too open nor too concealed. His household expenditure should not exceed the amount of his income and every well-known custom which does not militate against any high principle should be respected and followed. It is his bounden duty to respect and render service to his parent, his master and his company of pure hearted person and it is for the benefit of his health that he should be free from vices like meat eating and wine-drinking. He should not libel or slander anybody—especially the king. Neither his word nor his action must in any way cause unnecessary pain to anybody. In eating and drinking, the nature of his physical constitution must be considered and in case of physical weakness no time should be wasted in adopting the proper remedy. For the sake of self-protection he should not travel in countries where earthquake

Paushadha place and in observing and cleaning the place for calls of nature and thinking of food and other worldly things during the fast. The defects with reference to drinking water, eating dainty dishes, personal decorations, talking in any way, etc., as laid down in the scriptures should be avoided.

12th vow:—The twelfth vow is called Atithi Samvibhaga Vrata by virtue of which a householder should lovingly receive a guest and treat him with respect and consideration and provide him with food free from all impurities. He should leave off all pretensions by abstaining to call him before his food time or after he has taken his food. He should not show his reluctance by angry words or by implied refusal. He should specially extend his hospitality to the ascetic and should be ready to render all deserving services to him.

The thirty-five rules of conduct which are a first step on the ladder of spiritual progress and which every person desirous of making spiritual advancement should adopt are given below as abridged from Mr. Herbert Warren's "Jainism."

The first rule inculcates that a 'layman' in order to support himself and his family should follow some kind of business which is not of an ignoble or degrading nature and he must guard himself against adopting any dishonest and foul means of acquiring money. As a means to control promiscuous indulgence he should marry but there should be no inter-marriage among persons connected by a close tie

of similar relationship. Such a human must avoid danger-spot both visible and invisible. He should learn to appreciate the conduct life and doings of truly spiritually advanced persons so that his life may be gradually moulded on their model. The pleasure of the five senses should not be carried to an extreme and the places of difficulties and dangers such as battle fields and smoke-ridden districts should be avoided.

His place of residence must be one where the life and property of the governed are sufficiently well protected by the governing authority and his house though well ventilated, should not be too open nor too concealed. His household expenditure should not exceed the amount of his income and every well-known custom which does not militate against any high principle should be respected and followed. It is his bounden duty to respect and render service to his parents his master and his guest it is to his interest to always seek the company of pure hearted persons, and it is for the benefit of his health that he should be free from vices like meat eating, and wine-drinking. He should not libel or slander anybody-especially the king. Neither his words nor his actions must in any way cause unnecessary pain to anybody. In eating and drinking the nature of his physical constitution must be considered and in case of physical weakness no time should be wasted in adopting the proper remedy. For the sake of self-protection he should not travel in countries where earthquakes,

2. Service of spiritual teachers with obedience, reverence, food, dress etc.,
3. Study of scriptural texts every day
4. Practising some form of self-restraint every day
5. Doing some form of penance and austerity everyday both external and internal
6. Doing some kind of charitable act

આશ્વત્થામ કૃષિ—

આશ્વત્થામ કૃષિ એવો ઉત્તમ રીતે અને 'ના' ક્ષત્રીઓને
એકાદા આશે તે તેઓએ અનન્ત દાન અનન્ત યજ્ઞ અને અનન્ત
આનન્દરૂપ હોય નિષ્કલ શો છે એકાદા કૃષિ સંનિદ નથી. "—૨

મસ્તુતમઃ કુષ્માભિ—

इदं पण्यदिनपे समस्तपन्नर्भक्षं ध्यनिरिष्यतेऽहम् ।

जहस्तया धेतन इत्यमू द्वौ, जटनं धैर्यव्यनुपाहृतं न ॥ १ ॥

મસિદ્દમેતય જહસ્તય યોગાન્ જન્મેશ્વર વિવિશાન્ સર્વે સદાઽઽન્ના
વિવેકશોધે મતિમાનિ દેશાન્ કુસાતિયિ સ્વાન્ કુવણ્ણ આન્ના'

॥ ૪ ॥

સરવેજ્ઞાનોદેહદેશાન્નિ મૃત્યુમાન્નાઙ્ગાન તથ ધૌતા વન્નિ ।

માન્નાઙ્ગાનોદ્ગતદુ સ્વ મન્નપેદ આચજ્ઞાનાન્, અન્નયાનો તપોધિ

॥ ૬ ॥

The whole Universe is included in the two categories and is not divided by anything else. They are animals and humans (Dogs and Man) Our soul is included by matter (7)

It is a well-known fact that soul is always subjected to various kinds of misery through union with matter. When the discriminating knowledge that the soul and the body are separate arises, how can soul be subject to pain ? (4)

The wise say that ignorance of Self is the only source of these miseries. The pain arising from ignorance is destroyed by spiritual knowledge (Ātma-jnana), otherwise it is not destroyed even by austerity. (5)

પ્રસ્તુતની પુષ્ટિ—

“ આ સમય વિશ્વનો બે પદાર્થોમાંજ સમાવેશ થાય છે. કેટલું પણ વસ્તુ બે પદાર્થોથી જુદી પડતી નથી. તે બે પદાર્થો જડ અને ચેતન છે; અને આપણ (સસારી જીવોનું) ચેતન જડ આવરણોથી દખાવ્યું છે ”—૩

“ દરેકના સમજવામાં છે કે જડના સંધેશથી આત્મા વિવિધ ક્ષેત્રોને અનુભવતો રહે છે. બે શરીર અને આત્માનું વિવેકગત (ભેદગત) પ્રકટ થાય, તો આ આત્મા દુઃખનો અતિથિ કેમ રહી શકે ? ”—૪

“ ક્ષેત્રોનું મૂળ એકજ છે, અને તે આત્મસ્વરૂપનું અગ્નિ છે. એમ મહાપુરોહિતું ફરમાન છે. આત્માના અગ્નિથી થતાં દુઃખો આત્મગતથીજ નટ થઈ શકે છે. તે દુઃખોને નટ કરવા આત્મગત સિવાય તપ પણ અસમર્થ છે ”—૫

સાવાર્થ. પ્રથમ પ્રકરણના ચોથા શ્લોકની વ્યાખ્યામાં ભેદ થયા છીએ કે સંસારમાં જડ અને ચેતન એ બેજ માત્ર તત્ત્વો છે. જેન પ્રવચન સ્થાનાંગમૂલમાં લખ્યું છે કે—

“ જહતિ ન ભોગ તં સત્ત્વં કુત્તરોચરં । તં જહા-ઝીરદેવ જગત્તદત્તનં । ”

(બીજું સ્થાન)

૧૫૨—૧૩ના જે છે તે બધુ એક તત્ત્વોમા સમાવ છે—
છત્ર અને અછત્ર

જે બ તત્ત્વોમા નવ ॥ ૧૩૦ અન્તઃકરણની રીતે દર્શ છે—

પુણ્ય - ૧૪ એ મળે તે બધે પણ કમ છે એ
મટે-૪ ને ૩૫૫ દરમિયાન ૦ ૧ ૧૫૨,૫ દોરણી એ તત્ત્વો
અછત્રમા સમાવેલ દર્શ છે ૧૩૦ એ છત્રના મુખાદ્ય બધા
સમાવ છે એ અછત્રમા એ મટે ૨૨૫,૨૩ નથી ૩૩૫ વૈશ્વવિત્ત-
કમસમ્યક્ નહીં એ ને આમર ૧ મા અને કમપુદ્ગલેના
કસમદ્ય બાંધે નહીં એ ને કમને આપના અદ્યક્ષનાર
એ અછત્રના અન્તઃકરણની રીતે છે એ મટે ને આમથી અધ્યક્ષ
૫ ને નથી કમને પુદ્ગલેના એ નથી અધ્યક્ષથી દૂર કરવા એ
નિર્લેપ અને સ્વતંત્ર દૂર કરવા એ મટે ને એથી એ બને
આત્મસ્વરૂપના ૩૩૫ કમથી છુટ પડે નથી *

જે મટે ના નવો એ છત્ર અને એ તત્ત્વોના પ્રપચ્ચ છે
તત્ત્વોના પ્રપચ્ચ એ એ મટે મટે પુણ્ય-૧૫ને બધેમા અન્તઃકરણ
કરી સત્ત્વ ૧૩૦ ૧ ના છે ૧૩૦-૧૩૦ કે વિષયો જે પડે છે તે
અપેમા ને વિષય ને ૧૩૦

નિશ્ચયદૃષ્ટ્યા અભેદમ ન જ્ઞાતા માહાદ્ય ક ?—

સસાર આમંદ જિજ્ઞાસુ કપાયન્દ્રિ સંવેદનરૂપા ચ મોક્ષ ।
ક્રોધાદયસ્ત્રય કપાયન્દ્રિજ્ઞાનરૂપા રક્તા ભવદ્વયમેષા ॥ ૬ ॥

The soul untroubled by passions and senses is itself
the world otherwise it is itself absolute. Anger
etc are designated by krodha and are said to be
rain pouring the tree in the form of the world. (6)

Notes —The ૧૩૦ clearly demands the clear

* બુદ્ધિ પ્રવચનનોરોધકાર ૧૫૨ મા કાવ્યા

proper and perfect understanding of Moksha (Salvation) explained in the first Chapter.

In short, one must try to distinguish his real Self from his physical and vital ego. Purifications both of the lower mentality and physical environments lead to Self-perfection. Mind, life and body act upon each other in harmony and in discord. Purification becomes perfect when elements of discord, i. e. Karmas which tie one down to this world, are destroyed in toto, otherwise they serve as causes for re-births. These elements of discord are anger, pride, deceit and greed. They produce world conceptions and actions corresponding thereto and enlarge the Cycle of Evolution. So the thirsting for egoistic desires and possessions should, by all attempts, be rooted out. It could be successfully achieved by the withdrawal of the mind from the external worldly objects and also by the constant practice of universal charity, benevolence and good will and by maintaining an attitude of indifference under all circumstances.

નિશ્ચયરૂપિણિ અભેદનયથી સંસાર અને મોક્ષ—

“ આત્મા, એજ સંસાર અને આત્મા એજ મોક્ષ છે. આત્મા કદાચે અને કદિનેથી ભ્રાં મુખી પડત્ય છે, ભ્રાં મુખી ને સંસાર છે અને ને સંસારથી મુક્ત અવસ્થામાં નેજ, મોક્ષ છે.”

“ અહીં પ્રથમ કદાચે અનુભવી જરૂર પડે છે. કેવળ, જ્ઞાન, મોક્ષ અને મોક્ષ એ બંનેને “ કદાચ ” જાણવાની છે એ કદાચે જ

“ આત્મા એજ સંસાર, એજ મોક્ષ ”

— એજ અનુભવે જ સંસારરૂપિણિ મોક્ષ ”

(હૃદયસંહ્યા ગ્રંથ, મોક્ષ પ્રકર)

(અમાર) ૩૫ ૫૧ ને ૧૪૩ ને પસંદ ન છે (૬૫-૩-૧૦૫)
 પ્રાણી ૩૧૫ ૩૧૬ (સમર) નવ દાયો લા ૧૧ દેશને કયાયા -
 અથવા સસરની અદર થામિયા પી ૧૧૧ ૧૦૫થી સસાર કંદ કહેવાય
 છે ને ૧૧૧ ૧૧૧ કાષ્ટિ નાદા થના ૧૧૧ ને ૬૫૬ થી ૨૨ ૩૧૫
 કહેવાય ૮) —

મોષ ।

પ્રાણશ્વરુષ ધ્યાયણયન્ તદ્વિષ્મ પરિણયયનિ—

યા વૈરદત્તુ પરિણાપકારણ નામર્ગિણા દુર્ગતિવર્તના પુનઃ ।
 ઉત્પદમાન પ્રથમ ક્રમાશ્રય દહદ દહ વહિરિવાપર ન વા ॥૭॥
 મોષસ્ય તમ્ય પ્રજામ સમા સમા સમાઽઽત્પસામ્નાજ્યપરિસ્પૃહાવતામ્ ।
 યા સયમાઽઽપ્રામાનિનાસારણિ વિલ્પાપભૂમીપરભેદનાશનિ ॥૮॥

પુનમ્ ।

Anger is the source of enmity, cause of affliction
 a bolt-like impediment to happiness and a way lead-
 ing to evil course. When it arises it first burns
 its own abode like fire it may or may not burn
 other object (7)

It is proper for those who desire to obtain the
 Emancipation of Soul to resort to forbearance and
 subdue anger. This forbearance is like a broad
 channel in the garden of self-restraint and it is like
 a thunderbolt in rending under the hills of heinous
 crimes (8)

Notes —The passion anger will do more havoc
 in a short time than what austerity fore-sight and

discrimination construct in thousands of years. Egoism, pride, hatred, rashness, etc., generate this monstrous passion. The good fruits accumulated by long austerity are destroyed at once by this passion. Stories illustrating the bitter fruits of this passion are too many to be narrated here. Many ascetics are hurled down from their progressive advance in spiritualism, being overpowered by this evil passion. It would not be here out of place to illustrate the bitter fruits by the following legend:—

Lord Mahāvira, during his tourings for public religious discourses, passed by a place called Kanak-khala. He was warned by the people not to proceed further on account of frightful terror and panic caused by a virulent cobra dwelling in an anthill in the vicinity of the road. This road was totally deserted. This cobra was in his previous life a Jain ascetic who was highly enraged at the conduct of his disciple who reminded him to do penance for the sin he had incurred in walking over and killing a frog he erroneously thought, in reality, the ascetic had not killed the frog. He, in a fit of anger, without giving any explanation, thought it to be impertinence on the part of the disciple to remind him of it. He then, with a view to punish the disciple, rushed against a pillar and braved his own forehead, and died. He was reborn as a violent cobra and took his revenge on the disciple who had reminded him of his sin. A dreadful sight of fear to all. Lord Mahāvira took this as a warning and did not proceed further.

સાચી

સાચી

પોષ્ટરે છે. આ સાચી સાચી
સાચી છે. સાચી છે. સાચી છે.
સાચી છે. સાચી છે. સાચી છે.
સાચી છે. સાચી છે. સાચી છે.
સાચી છે. સાચી છે. સાચી છે.
સાચી છે. સાચી છે. સાચી છે.
સાચી છે. સાચી છે. સાચી છે.
સાચી છે. સાચી છે. સાચી છે.
સાચી છે. સાચી છે. સાચી છે.
સાચી છે. સાચી છે. સાચી છે.
સાચી છે. સાચી છે. સાચી છે.
સાચી છે. સાચી છે. સાચી છે.

The ...
...
...
...
...
...
...
...

સાચી સાચી

સાચી સાચી

સાચી સાચી

સાચી સાચી

સાચી સાચી

સાચી સાચી

સાચી સાચી

સાચી સાચી

સાચી સાચી

સાચી

સાચી

સાચી

સાચી સાચી

સાચી સાચી

સાચી સાચી

સાચી સાચી

સાચી સાચી

સાચી સાચી

સાચી સાચી

Anger is well-known to all to be of various degrees, such as gentle, intermediate and violent. Proportional to the intensity of anger is the tenacity of Karma (१)

Kashāya कश्चायः कश् + अयः :—'Kasha' means Sansara : i. e., the circuit of worldly existence consisting of birth and death and all their consequences. 'Ay' means acquisition. : i. e., which brings births and deaths in revolving wheels.

Kashāya Moral impurities.—The fourth beat (Mohaniya) of Karma is divided according to the Jain texts into two kinds of forces: (1) Darshana Mohaniya which brings on delusion and vacillation; (2) Charitra Mohaniya which brings on Kashāya or moral impurities tending to destroy the purity of soul. These Kashāyas are deceit, pride, anger and greed. Each of these four Kashāyas takes four forms according to its intensity, duration of time and mode of life.

(1) **Samvādanandha** :—In this most interstitial state the Karma results in endless births and deaths. It would last for the whole life; the Jiva becomes the denizen of hell. Right knowledge, right belief, and right conduct are imperiled.

(2) **Apratipāthyānā State** :—The duration is for one year. The Jiva has to take birth in the Animal Kingdom.

It prevents (In-Lavira) the observance of the minor vows by a house-holder.

() *Pratyāhyanā State* —It lasts for four months. It gives human birth. It prevents (Sarva) observance of all vows prescribed for a monk.

(4) *Sanjvalana state* —Milder state of Kashayas. It would last for 10 days. It gives divine birth.

It destroys (Yathakhyat) (haritra) purity of conduct. So there are sixteen Kashayas and nine Karma Prakritis having the resemblance of Kashayas.

They are joke like, dislike grief fear, disgust three sex passions (peculiar to male female and neuter) all these interfere with the course of right action.

So there are twenty-five Kashayas in all. These energies can be successfully overcome by the observance of moral and mental discipline prescribed for them in the scriptural texts.

કોષનું વર્ણન—

‘કોષ એક પ્રકારનો દોષો નથી. કોષ કાલ્ય મુદુ કોષ મધ્યમ અને કોષ તીવ્ર દોષ છે. આવા અનેક જોડો કાલ્યના પડે છે. આવા સર્વને અનુભવસિદ્ધ છે. જેવા પ્રકારનો કોષ ઉદયપ્રાપ્ત થાય છે તેમ પણ તેવા રસવાગુ જાણાય છે. —૮

વ્યાખ્યાન.

કૌલદાસની દૃષ્ટિને કાલ્ય માન મધ્યમ અને તીવ્ર એ ત્રણ પ્રકારના છે. ૨૨ જોડો છે. જેમકે—અનન્તાનુભવી કોષ અનન્તાનુભવ, વરણ કોષ પ્રત્યાખ્યાનાવરણ કોષ અને સંસ્કરણ કોષ આ ૨૨ જોડો કોષના યથા એવી રીતે માન-મધ્યમ-તીવ્રના પદો તેજ નુભવ ૨૨ જોડો સમજવામાં આવીને કોષ અનન્તાનુભવી તીવ્ર કોષ અનન્તાનુભવના ૨૨ જોડો પ્રત્યાખ્યાનાવરણ અને મુદુ કોષ સંસ્કરણ ૮

દેવને કશું નિ પડે મળતું હો અને બીજા કાલાગ્રેની નિનસ
સળ મૂકા પડે સ્વ-વશ થઈ મળતું હો

વચ્ચેનું અનન્ન નુષ્ણ ધી અપ્રત્યાખ્યાન વરણ દ્વિત્યાખ્યાનાવરણ અને
 સજ્જવન એ પ્રત્યેક આરે કાપોના ના બે માનવા કોઈએ જેમરે-
 અનન્ન નુષ્ણની-અનન્તાનુષ્ણ ધી અપ્રત્યાખ્યાન વરણ-અનન્તાનુષ્ણની પ્રત્યા
 ખ્યા ન વરણ અનન્ન નુષ્ણની અને નજ્જવન વનન્તાનુષ્ણ ધી એવી જ રીતે
 બીજા વાળ કાપો આગે પણ-અનન્ન નુષ્ણની-અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ અપ્ર
 ત્યાખ્યા ન વરણ-અપ્રત્યાખ્યાના વરણ દ્વિત્યાખ્યાના વરણ-અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ
 એ । સજ્જવન-અદ્વિત્યાખ્યાના રણ તથા અનન્તાનુષ્ણ ધી-પ્રત્યાખ્યાનાવરણ
 અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ-દ્વિત્યાખ્યાનાવરણ તથા ખ્યાનાવરણ-પ્રત્યાખ્યાનાવરણ
 અને સજ્જવન-પ્રત્યાખ્યાનાવરણ ૧૪ અનન્તાનુષ્ણની-સજ્જવન
 અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ-સજ્જવન દ્વિત્યાખ્યાના વરણ-સજ્જવન અને સજ્જવન-
 સજ્જવન (અગ્રી રીતે અગ્ર કાપના સંગ કોઈ થતા આરે કાપોના
 ૧૪ કોઈ ૬૫ છે)

નામ આપ્યા કરવાથી— શા વિઃ સન્નિવવાગા મેલિશાનને
અનન્તાનુબધી નરકને અમાર હોવાથી અનન્તાનુબધી નાપથી ઉત્પન્ન
થતી નરકન ત ન થવી જોઈએ અને સન્નિવવનકર અને સમનું ચરિત્ર
ધરાવનાર બાહુબલી નિ ૧ ૫૫૦૦ મિનિવાળે અપ્રત્યાપ્તનાવરણ
માનનાય ન હોવો જોઈએ— વમેર મુચવણે દળી જાય છે એ રીતે
દળી જાય છે કે એ ૨ ૧ ૧ જો કે અપ્રત્યાપ્તનાવરણ કાલ્ય હતો
પણ તેના ઉપર જન આ રમજો નાર બેં હોવાથી તેમાંનો અનન્તાનુ
બધી એવો અપ્રત્યાપ્તનાવરણ કાલ્ય હતો આથી કરીને (૧ અનન્ત
દુ અની સાથે જોડી આપનાર એ અષવાગા અનન્તાનુબધી અપ્રત્યા
પ્તનાવરણથી) તેમની નરકન ત થતી શકે છે એવીજ રીતે બાહુબલી
મુનિનો સન્નિવવન કાલ્ય પણ અપ્રત્યાપ્તનાવરણરૂપવાળો હોવાથી
તેની રિયતિ વધુ નુકસાન થતી શકે છે અરુ

અકાલનરથી કાંઈ માન માય ને પના નાર બેઠે જનાઆ છે-
સ્વપ્રતિષ્ઠિત ન વધ્રનિતિ ઉત્તમપ્રતિતિ અને વ્યપ્રતિષ્ઠિત પોતાની જાને
કરેલા અપરાધને બીધે ને મજલતને પોતા ન ઉપર કાંઈ થાય તો તેના
તે કાંઈ સ્વર્ગનિતિ હેરાય બીજા ના રેડા નિરકારથી જે કાંઈ થાય,

તે પરપ્રતિષ્ઠિત છે પોતાના અને પરના—એમ જાનેના અપારપ્રતી પોતાની જાન અને પર—એમ જાનેના ઉપર જે કોઈ સાથ, તે ઉભયપ્રતિષ્ઠિત છે. જ્યને જે કારણ વચર કોઈ સાથ, તે અપ્રતિષ્ઠિત છે. કારણ વચર પણ કોઈ સાથના ઉદાહરણો વિરમ દ્વેષા વગેરે અસંખ્યનિ નથી. અમંતો વિચિત્ર લીલા છે. ૩ ને કાચિત્ કદાચિત્ કારણ વચર પણ ૧૧ જેનાડે ૧૨.૦

क्षमा मङ्गली योभापयोगिनी—

यांगस्य पन्थाः परममितिज्ञा सा क्रोभदायानलमेघवृष्टिः ।

तस्मात्तु ज्ञानि योगसर्प्यां इत्याहत्यानु यान्छति जीवितं सः ॥१०॥

The highest forbearance is the path of Yoga. It is like a shower of rain over the conflagration of anger. He who desires wealth of Yoga without it is like one who desires (continuance of) life from drinking bitter poison. (16)

Notes :—The history of Lord Mahavira clearly illustrates the significance of the above verse. He suffered calmly when Gosala his perverted disciple, destroyed his two disciples by the power of the Tektora. Again he patiently endured pain caused by the bitings of the cobra (Chandakanshika). Though he was master of all labdhies, he never lost balance of mind and used them against such ruthless actors. Instead of losing patience he tried to ameliorate their spiritual conditions. So the cobra (Chandakanshika) was arrested in self-consciousness. His self-

२. " कर्मोपदेष्टा न च तर्हि कृते न च कर्मणि तदधीनमिति ।

“**ବିଶାଳ ଓ ଗୋପନୀୟ ଏହି କାବ୍ୟସୂତ୍ର**”

($\frac{d}{dt} \left(\frac{\partial L}{\partial \dot{x}} \right) = \frac{\partial L}{\partial x}$)

for Goals, notwithstanding all his per-
s and revengeful wicked acts which could also
and described in the Buddhist book. He is an
plart instance of forbearance good will and
ade. One should always bear in mind that evil
hts for doing harm to others react on one who
hes them.

When an ascetic has abandoned wealth with
his whole family there is no reason why he
lose fortitude and forbearance as to be treated
with. If he does so he surely commits a blunder.
It is needless to cite such evidence as this
generally met with in all religious books.

મિત્રને મહાન ઉપયોગી છે—

હમા એ મિત્રને બહુવારે માથે છે. હમા એ મિત્રને હાથ-
પર મેથની જાણ છે. જ મનુષ્ય હમા વિન મિત્રને મેથની
મેથને વિનના પત્રો પ્રતિષ્ઠા મેથને મેથને છે. —૧૦

મિત્રના—

અ દુષાવિતમ-યતીય નાત-વને ગપમુગારાતા ।
દર્શના-સાતમ્ભમા-નાના-ગમગ્ર-નદિ-વર્તનદર્મ ॥ ૧૧

The above-mentioned are the words of the
Buddhist, but words from the Buddhist book
to the quality of forbearance. He should be
to revenge. (11)

મિત્રના—

‘ મનુષ્ય દુષ્ટ વસ્તુ છે. મનુષ્ય મનુષ્યને મનુષ્ય છે. ’
૨૮૩

ઉદારહૃદયવાળાઓ તેવા અવસરે ગંભીરતા ધારણ કરી લે છે. સદન-
શીલતા પ્રાપ્ત કરવી જરૂરની છે. નાદાનની રહામે નાદાન થતું વ્યાખ્યાની
નથી. ”—૧૧

પ્રસ્તુતમાદ—

ક્રોધં ચ કસ્માદ્ વિદ્યીત યોગી? દુર્માપિનૈઃ સ્યાન્નદિ કોપિ રોગઃ।
ન વા યશઃશ્રીર્લભતે વિલોપં દ્રવ્યસ્ય દાનેરપિ નાસ્તિ વાર્તા ॥૧૨॥

Why should an ascetic be angry ? By ill words
neither disease is engendered nor is reputation sullied,
nor is there the least likelihood of the loss of wealth.
(12)

Notes :—Anger is one of the groups of four
wicked passions (Chandālochokli). Once upon a
time a woman of the sweeper-caste accidentally
touched a holy Brahmin. He was highly enraged
and lost his temper. The more he got angry, the
more tightly she clung to him. He then went to
the king and lodged complaint for redress. The
woman, being asked by the king regarding her im-
pertinent behaviour in polluting the pious Brāhmin,
humbly replied that she was in no way responsible
for the act but that he polluted himself by giving
abode to Chandala in his heart when he became
angry. Thus a man who is once polluted cannot
again be polluted by her touch. When once pollu-
ted he belonged to her caste. Anger is thus con-
demned by all laymen, however high or low, who
inclined to keep aloof from this position. Much
more it is incumbent on an ascetic to do so.

person who is no master of himself or with the Karmic forces which make him so ? (14)

If it is proper to direct anger towards the offender, then, has not the Karmic force committed the offence ? With this inquiry all these offences clearly indeed appear to be the work of Karma. (15)

કોપીની સદાએ કોપ કરવાનું કંઈ કારણ ?—

" આપણા ઉપર કોપ કરતા મનુષ્યને પ્રેરણા કરનાર આપણું કર્મ છે. જ્યારે આમ દુષ્ટીકન છે, તો એ ઉપરથી સમજી શકાય કે આપણું કર્મોથી પ્રેરિત-પરાધીન થઈને આપણા તરફ રોષ કરનાર માણસ ઉપર આપણે રોષ કરવો વ્યાજબી છે, કે તે રોષ કરનાર માણસને પ્રેરનાર આપણા કર્મ ઉપર રોષ કરવો વ્યાજબી છે ?"—૧૪

અપરાધ કરનાર ઉપર કોપ કરવાનું જો કોઈ સમજાવું હોય, કે કર્મ શું અપરાધી નથી ? (આપણે અપરાધ કરનાર માણસ આપણું કર્મોની પ્રેરણાથીજ અપરાધ કરે છે, એ માટે આપણું કર્મજ અપરાધી છે.) ખરો અપરાધી કોણ છે ? એ તપાસનાં સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે કે તમામ અપરાધી એક માત્ર કર્મરામના છે. (કર્મોને પણ ઉત્પન્ન કરનાર આત્મા હોવાથી ખરો અપરાધી ખુદ પોતે આત્માજી છે)"—૧૫

ક્ષમાયા ધૌચિત્યમાયેદ્યતિ—

त्रैलोक्यचूडामणयोऽपि देवाधिदेवतास्त्रादन-तर्जनादि ।

चित्तेनुપ: क्षान्तिमरैरपश्यन् समा तदेवं न हि किं समा नः॥૧૬॥

Even supreme gods, crestjewels of the three worlds, extend mercy towards those who threaten and strike others, then why should we not practice forbearance ? (16)

ક્ષમાની ઉચિતતા—

" ત્રિલોકીના ચિરંજીવન દેવાધિદેવો પણ ઘાન-તર્જન કરના

દુરાત્માએને શાન્તિભરી નજરથી જોવા દેવા તો પડી આવશ્યક જેવા
જોએ હમા ધારણ કરવી શુ મુખ્ય નથી ? '—૧૧

। इष्यन्त्य ज्यारिणा उपभिनाति—

प्रकम्पमानौष्टक-रत्ननेत्र-प्रम्वे-महिम्नसुखारविन्म् ।

क्रध्यन्तमानोऽयविचारान्निवराजमान्य करणाऽऽस्पृश ॥१७॥

ज्वरान्तरे कुचति दुर्बचामि यथा न कोप प्रियते दयान ।

तथा दयादृष्टि एव ह्यप्य षोडश्वराद् दुर्वचनानि दुर्वन् ॥१८॥

On seeing an excited person with lips shaking, eyes red and with face full of perspiration a wise person should think him to be an object of pity as though he were attacked with fever. (17)

Is anger is not excited out of mercy toward a feverish person uttering bad words so a person speaking evil words being under the influence of feverish anger should be treated with pity. (18)

દેાષીને જ્વરીની ઉપમા—

મહાસુ જાનો કોપથી થ વ છે ત્વરે લેવા દેવા ક વાદ લાગે
 છે નેવો લાગ જાની જાવ છે જાન મુખામલ ઉપર પર્વતો નવરા
 માટે છે જાની સ્થિતિ ઉપર જાવે કોપને જોઈ વિચારે મહુને જો
 તેને જાવ માલતી જેમ કવચ કમળો જોડેને —૧૭

તેથી જો કુલ લૂચ ૫૮૫૬૮૮ બચાવે એટલે ૧૫ નહિ રહેવા હજારી લોકો છે તેથી જો ૧૫ બચાવે બાકીના કોઈ મલક નહિ પુરવડે બચાવે એટલે તેને ૧૫ હજાર રહેશે એટલે બચાવે તે—૧૮

યતઃ ક્રોધો મવતિ, મોડમિમાન एष કુત ?—

वनस्पतित्वे च पिपालिकात्वे समागतोऽनेकश एष आत्मा ।
तदाऽभिमानो गलितोऽस्य कुत्र न सद्यते सम्प्रति दुर्वचो यत् ॥ १९ ॥

This person was many times taken birth in the vegetable kingdom and in that of insects. Where had he lost his pride then that he does not now bear the bitter words ? (19)

કોપને ઉત્પન્ન કરનાર અભિમાન શા ઉપર ?—

“ આ પ્રાણી અનેકવાર વનસ્પતિકાષમાં તથા કીડી વગેરે બેળિ-
ઓમાં જિન્દગી ભોગવી આવ્યો છે; તે તે વખતે એનો અભિમાન ક્યાં
ગળી ગયો હતો કે અત્યારે હાથકાણેથી લગારે ખરાબ વચન સંકલન કરી
શકાતું નથી ? ”—૧૯

મહિ ક્રોધઃ ક્રોધતઃ શામ્યતિ—

आक्रोशशान्तिर्मधुरैर्वचोभिराक्रोहतोऽसौ पुनरेति वृद्धिम् ।
प्रदीपनस्य प्रशमाय वारि सिपन्ति नोत्तेजकमिन्धनादि ॥ २० ॥

Sweet words pacify the imprecations. Intensity of calumniating words provokes further reviling shouts (in response). Water extinguishes the blazing fire and not the fuel, etc., which only increase it. (20)

કોપથી ક્રોધ શાન્ત થતો નથી—

“ ક્રોધ કરનાર માણસનો ક્રોધ, તેની રદામે ઉચિત રીતે મધુર
શબ્દોનો બ્યવહાર કરવાથી શાન્ત થાય છે; પરન્તુ કુર્મોંની રદામે કુર્મોંની
બનવાથી વિરોધ વધે છે. દષ્ટાન્ત ખુસ્તુ છે કે—બગતી અગ્નિને કાપવા
પાણીનોજ ઉપયોગ કરાય છે, કિન્તુ કાષ્ટ વગેરેનો ઉપયોગ કોઈ કરે
નહિ. ”—૨૦

કિનર્થ કોપાચરણ ?—

દૂરીકૃતાં સમ્પદ હઞ્જિના રતિ નત સમગ્ર સ્વજનોઽપ્યુપેક્ષામ્ ।
અથ પ્રકોપાચરણ ક્ષિયર્થ તથાપ્યસાંઘ ચેદ્ હતભાગતેયમ્ ॥ ૨૧ ॥

When all-wealth's wife and the whole family-
are abandoned why should violent wrath be resorted
to ? However if it shall perish, it is a great
misfortune. (21)

કોપનુ આચરણ શા માટે ?—

ધન કોપનુ સ્ત્રી કોટી અને સમસ્ત કુટુંબનો સગ વખો. તે
દુઃખે કોપ કરવાનુ શા માટે દોષ ? આ કુદસ્તગત ન મે તે એ
દુઃખ મન છે —૨૧

પરમ કાવચરણે કાઞ્ચિકાર ?—

કોઽસ્ત્યમ્મન પ્રયેઞ્ચિ કર્તુ મ્થ યત્ર કિલાપિકાર ? ।
સસર્ગ વપાનિત રમ ૧ । રામ્ય પ્રકોપાચરણ ન તસ્માદ્ ॥ ૨૨ ॥

Who is so in this whole Universe ? Against
whom can anger rightly be hurled ? As this worldly
intercourse is regulated by Karmic forces anger is
out of place. (22)

કોપ કરવાનો અધિગાર શા ?—

સમસ્ત વિશ્વના અમરે કોપ છે કે જેના ઉપર કોપ કરવાનો
અમારો અધિગાર દોષ રહે ? આ જે બધો સસર્ગ મનુષ્ય છે તે
કોપ કરવાની કોઈ પાયા નથી છે આ કોપાચરણ કુદસ્તગત —૨૨

કોપસ્ય યુક્તત્વં મન્યાને પ્રશમસ્ય યુક્તત્વં શિક્ષયતિ—

સ્થાતવ્યમગ્રાસ્તિ કિયદિનં યત્ કોનામિના મજ્જલનં સમં સ્યાર્થં
યગૈદિકાર્થે સમ એવ કોપઃ પારાવરાર્થે પ્રશમો ન તર્હિ ? ॥૨૨॥

How long are we to live in this world that we should allow the fire of anger to burn. If we cannot tolerate anger for mundane happiness, can we then entertain forbearance for happiness in the other world ? (22)

કોપ યુક્ત છે. તો ઉપશમ યુક્ત નથી?—

“ આ જિન્દગીમાં કેટલા દિવસો બેસી રહેવાનું છે ? એ બાજીની બાજુ બાજીની લેખાય ? આ આપુ જિન્દગીના અર્થે કશું સમજાવે છે, તો પરબોડના અર્થે ઉપશમકરતિ પારાયણ શું કીક નથી સમજાવતી ? ”—૨૩

યમનિયમાદિનઃ મમુદ્વચનં કર્ત્વં કોપો દગ્ધિ—

યમાન્ કુરુચ્ચં નિયમાન્ કુરુચ્ચં ક્રિયાં કુરુચ્ચં ચ તપઃ કુરુચ્ચં
ન ચેન્ન સમસ્તિ પ્રતિમાયમાદઃ કાઽઽન્ના તદ્દમ્યઃ કલ્મસુચમાદુર ॥૨૪॥

Practice self-restraint, religious observances, rituals and austerities, but if there is no inner quietude what prospects are there of the acquisition of the best results therefrom ? (24)

યમ-નિયમાદિથી યત્ કુરુ કોપથી દેહાય છે—

“ યમ કરે, નિયમ કરે, ક્રિયા કરે અને તપ કરે, પરન્તુ આંતરિક શાંતિ નથી ન થાય, તો કુધી એ યમ-નિયમ-ક્રિયા-તપ દેવ નેનવાતી રી બાઝે ? ”—૨૪

પ્રશાન્નચેતસ યોગિનં સ્તોતે—

મનસ વાચા ચ વપુષ યસ્યાઽવગાહતે જ્ઞાન્તિમુષાસમુદ્રે ।

ધન્ય યનાર્થ મુકુતી મહામા કલાવપિ પ્રેક્ષ્યમુત્તામ્બુજોઽસૌ ॥૨૫॥

He whose mind speech and body are plunged (completely) into the ocean of nectar-like tranquillity is blessed meritorious and high-souled, and is one whose lotus like face is worthy of being seen (reverently) even in this iron age. (25)

શાન્તાત્મા યોગિને સ્તુતે છે—

‘ જોના મન વચન અને શરીર એ ત્રણે પ્રશાન્તિરૂપ અશ્રુના સમુદ્રમાં મગ્ન થઈ ગયા છે, તે મહાત્મા ધન્ય માથે પુષ્પસ્વરૂપ અને કમ્બુકાન્થમાં પશુ દરનીવરૂપે છે ’—૨૫

ક્રોધમસાહસિકતા વિપરીતપરિણમ જનયતિ—

મ્રોધાન્વભીભૂય યદેવ કાર્યં કરોતિ સગ્રો વિપરીતરૂપમ્ ।

તદેવ કોપોપરમે પ્રપાદ્ય દુઃસ્વાપ ચ સ્યાદ્, ધિગશેઽ અવિચારી ॥૨૬॥

The uncontrollable act which a man blinded by wrath does in hate tends on the subdurance of anger to bring shame and distress. Oh! accounted in the ignorance!! (26)

ક્રોધજન્ય સાહસિકતા અનર્થ ઉપજાવે છે—

‘ ક્રોધના અથ જાતીને મધુસૂદનરાજા જે વિપરીત કામ કરી જોને ॥ તેજ ક્રોધ ક્રોધ રૂડે પડી ગયા પગે પેદની જાતને શરના-વનર અને હાથમાં સવળ ઉપજાવનાર જોને ॥ નહીં ધિગાર છે અવિચારે ’—૨૬

કોયનિરોધે સિદ્ધે ચિમસિદ્ધમ્ ?—

ક્રિયા મુસાધા ચ તપ મુસાધ જ્ઞાન મુસાધ નિયમા મુસાધાઃ ।
દુ સાધ દુઃ સ ચ કોપરોધ મ સાધિન સાધિતમપ્યરોપમ્ ॥૨૧॥

Careless utterance, knowledge and observance of rituals are easy to practice, but only wrath is most difficult to be subdued. If it is subdued everything else is already accomplished. (24)

Notes — When the mind by incessant attempts, becomes free from maya, it feels a sweet composition and peace. The tormenting excitement is then no longer able to work upon it so that it shines forth in partial light. Persons having sublime and elevated soul enjoy the state of tranquillity working with an attitude of indifference as to the result of their practicing restraint, religious observances, moral and meritorious with calm serenity. They make a progressive change on the path of Yoga while those who are harassed and ready to be excited with anger and other passions are enemies of their peacefulness and are doomed to the hardest of hardships and the hell of hell. Even one advanced high in Yoga-practice yields by chance to such excitement that he is sure to fall down from the highest pitch to the lowest abyss.

કોયનિરોધની સિદ્ધિમા સર્વ સધાર્થ જાય છે—

ક્રિયા મુસાધ છે તપ મુસાધ છે જ્ઞાન મુસાધ છે અને નિયમે
મુસાધ છે હિન્દુ કુ સધ્ય એક છે અને તે કોઈને નિરોધ આ કામ
સધ્ય તે જુ સધ્ય જુ —૨—

કોઈનિતેયે સિદ્ધે વિમલસિદ્ધમ્ ?—

ક્રિયા મુસાધા ચ તપ મુસાધ જ્ઞાન મુસાધ નિયમાઃ મુસાધાઃ ।
દુ સાધ એક સ ચ કોપરોષ સ સાધિન સાધિતમપ્યશેષમ્ ॥૨૧॥

Certainly ultimate knowledge and observance of rituals are easy to practice but only worth the most difficult to be obtained. If it is obtained everything else is already accomplished. (2nd)

Notes — When the mind by incessant attempts, becomes free from mure etc. it feels a sweet compunction and puritah. The tormenting excitement is then no longer able to work upon it, so that it shines forth in partial light. Persons having sublime and elevated soul enjoy the state of tranquility working with an attitude of indifference as to the result of their penitence, restraint, religious observances ritual and austerity with calm serenity. They make a progressive advance on the path of Yoga while those who are base minded and ready to be excited with anger and other passions are enemies of their pure self and are doomed to the hardest of hardships and the hell of births. Even one advanced high in Yoga-practice falls by chance to such excitement that he is sure to fall down from the highest path to the lower abode.

કામનિરાધની સિદ્ધિમા સવ સધાઈ જાય છે—

ક્રિયા મુસાધ છે તપ મુસાધ છે જ્ઞાન મુસાધ છે અને નિયમો
મુસાધ છે કિન્તુ દુ સધ એક છે અને તે કોઈને નિષેધ આ કામ
સધનું તે જયુ સધઈ જયુ —૨૮

દોષનિરોધે સિદ્ધે કિમસિદ્ધમ્ ?—

ક્રિયા યુગાધા ચ તપ યુગાધ જ્ઞાન યુગાધ નિયમા. યુગાધાઃ ।
દુ સાધ એક સ ચ ધોષરોધ ન સાધિત સાધિતમપ્યગ્રેષ્મ ॥૨૧॥

Our noblest intellectual knowledge and observance of truth are easy to practice but only truth is most difficult to be obtained. If it is obtained everything else is already accomplished. (29)

Notes.—When the mind by incessant attempts becomes free from material it feels a great compunction and grief. The tormenting excitement is then no longer able to work upon it so that it shines forth in partial light. Persons having sublime and elevated soul enjoy the state of tranquillity working with an attitude of indifference as to the result of their spiritual restraint religious observances ritual and meditation with calm serenity. They make a progressive advance on the path of Yoga while those who are hampered and ready to be enticed with anger and other passion, are enemies of their pure self and are doomed to the hardest of hardships and the hell of Hell. Even one advanced Light in Yoga-practice would by chance to such excitement that he is able to fall down from the highest perch to the lowest abyss.

શબ્દનિરાધની સિદ્ધિમા સર્વ સધાઈ ભય છે—

ક્રિયા યુગાધ છે તપ યુગાધ છે જ્ઞાન યુગાધ છે અને નિયમે
યુગાધ છે હિન્દુ દુ સધ એક છે અને તે કોઈને નિરોધ આ શબ્દ
સધ કે જે સધ સધ સધ —૨—

मान ।

दोषनिवृत्तयः मानादिनिवृत्तयः कस्य —

यावत्त मानादिकदूषणानां रुद्धं प्रचारो नहि तावदेव
कस्य समापादयितुं निरोधः मानादिदोषा अपि तेन हे

As long as the progress of such evils as
is not checked anger cannot be subdued
such defects as egotism etc. are even fit to
be checked (32)

मानादि दोषानो भ्रमताः—

क्या सुधी मान (अहंकार) पगेरे हनवोनो भ्रम
आन्यो नही, त्या सुधी दोषानो निरोध करवा. अशा
मानादि दोषा विनाशपि आपला येथे छ — ३२

मानाद्वर्धनारी—

विवेकनेत्र हरताऽस्मर्त्तव्यं मानेन तीव्रा विहितोऽपराधः
न त्यज्यते तच्छ्रयणं तथापि सम्मृत्ता कीदृशतः परं
सम्पत्त्वदुग्धं यदि रक्षणाय नृ पसर्पेण न साहृतं स्व
विद्यामुषादीपितिशतभागा मानाभाक्षयणतः स्फुरन्ति

What greater toll can there be than
in love with pride that he committed the
offence of robbing us of our sight in the
right understanding (3)

If the milk of equanimity is to be pre-
served from the serpent in the
arrogance. The cool moon-light of learning

રાધ ક્યો છે તે પશુ તેનો આપણ તરફ યામનો નથી નહીં
પશુ થી મ ના ? —૩૨

સંસ્કારવરૂપ દુઃખ વદિ જ નથી રાજ્યુ દોષ તે અભિમા
શાયે તેનો ત્રય થયા ન દેવો જોઈએ વિશ્વરૂપ મનની ન
મ નરૂપ વાદગ ખસી જવ થી રૂર છે —૩૨

માન કય કર્તવ્ય ?—

માન* પતાર્યે વવ વિષાતુમર્દે इत्येव सम्यग हन्ति चिन्तनी
મત્યસમાલોચયન एव विश्वकुतोऽपि कोऽप्यस्त्यपिरा हि म
अनन्यसाधारणबुद्धिमन्त्रमनयसाधारणगतिमत्त्वम् ।
अनन्यसाधारणभाषणत्वं क्वाऽम्मासु इयाम यतोऽभिमान
न र्था प्रसङ्गा मविज्ञासिद्धभ्या न भारती दत्तवर्ती वर
अलौकिक कर्म कृत न विधिन् तथाप्यहा ' दर्पसमुद्भूतत्वं
न र्धारिमा वा न र्भीग्निमा वा न सामहित्व न परोपका
महान् गुणो वा नहि नाऽपि नादृक् तथापि गर्व किमन मा
/

It is well to ponder over what object is
of being taken pride in. It is a matter of
experience in the world that every man com
meets another who is more than a match for him.

We are not endowed with really matchless
mental and oratorical power. Why should we
be vain ? (6)

Oh ! the vain gloriouness of human beings
the goblets of wealth with her eyes blooming
loaves smiles not on them the goblets of le

Kuragada Rishi was obstructed in his intensity by his pride. So one should try his best to root out this evil passion.

માન કરવાનું કોઈ સ્થળ ?—

‘ જોઈ પદેલા હાથમા વિન તુ જોઈએ કે કંઈ વસ્તુમા અભિ મૂલ કરવો અશકી છે । કાલુ કે જમણમા એક એથી વીરવા પ્રત્યક્ષ જોવાય છે ’—૩૫

‘‘ અનન્યસધરણુ કુદિ અનન્યસધરણુ દાનિ અને અનન્ય સધરણુ વસ્તુના અમાતમા ક્યા છે, કે તેના ઉપર જમે અભિમાન કે ? કશીયે ? ’’—૩૬

વિશ્વવર દષ્ટિએથી સમ્યક્દેશી નસના વધા નથી, સત્તત્ત્વ જે કંઈ પર આધો નથી અને તેણે અકોષિક કંઈ સાધ્યુ નથી, જ્યાં અભિ માનજનિય બોદાવ છે, અર્થ ? — ૩

‘ નથી મેરું નથી શાસ્ત્ર, નથી સદ્વર્તીયતા નથી વૈષ્ણવ દાનિ અને નથી તેવા કાલનો જેવે વિશિષ્ટ કુલુ, જ્યાં મરું ’ અદ અથી બીલુ કું ઉપદેશનું ? ’—૩૮

મનુષ્યના મરદેવે કોટલા ગર ?—

સ્વેના દુઃખમનિમોગ્ધિ મરદે કાલાન્તર મગ્નિમુરંધિ રાગે ।
રાક્ષોગ્ધિ રક્ષામરદને ક્ષુદ્રક વસ્ત્રાર્દિ માનાવરણે મનોર્થે ॥૩૯॥

A man even though equal in level to Indra becomes after a lapse of some time embroiled in diseases. It is quite evident that even a king may become a beggar. Then what will benefit him from the charlatan of power ? (૩૯)

Notes —Sanskrit is a pure language —

मान उद्भवति स्याद्विषयसमृद्धिः निरोक्षणीयः —

सामान्यवर्गं खलु मृगनाभममो च कोटिशमसौ च भूपम् ।

अमो २ सम्राजममो च देवममो च देवन्द्रमसौ मुनीन्द्रम् ॥ ४० ॥

अमो च सर्वजनया विमानममो च विश्वत्रियेयिनारम् ।

मम्यतया यत्रवन्मह्येन वृत्तस्तदन्मात्रवनाश्रिकाशः ॥ ४१ ॥

ग्रामम् ।

There is no scope for utterance if a man of the middle class keeps properly in view a millionaire and a millionaire a multimillionaire and a multimillionaire a king and a king paramount lord a paramount lord a god and a god Indra and Indra the lord of Yogees and the lord of Yogees in Chhandogya Upanishad (40-41)

Notes —There are many legends which exactly depict the evil influence of the rapid growth of desires. It destroys all good qualities and good faith. It raises expectations and serves only to whirl men round about. It destroys knowledge perception and good conduct. It has hurled down kings, ascetics and great men from their high position and brought on unbearable miseries on them. In short it plays various parts in the vast theatre of this world. On the other hand cessation of desires brings on supreme quietude and blessings of Moksha.

In the city of Kauambi there was a king called Jitalatru. Kapila was a son of a well-reputed Brahmin Kachhapa who died when Kapila was young. Yashī the mother of Kapila advised him to further his study under the Pandit Udrahatta

expressed his readiness to present him with great wealth (= crore of Māsa) He said that he had vowed to abandon all property and possessions. Thus with the rigid observance of all vows he was blessed with Omniscience. This story well illustrates the potent power of truthfulness, denial of worldly desires and pleasures for the attainment of true bliss.

માન ઉપન થતા પાતાથી અધિક સમૃદ્ધ ઉપર દિદિ કરવી—

‘ સોમાન્ન વર્ષના માણસો લક્ષ ધિપતિ તરફ, લક્ષ ધિપતિ ડાઁગર તરફ, ડાઁગર રાજ તરફ, રાજ ચક્રવર્તી તરફ ચક્રવર્તી દેવતા તરફ, દેવતા હિન્દ તરફ હિન્દ યોગીશ્વર તરફ યોગીશ્વર સર્વજ્ઞપે દીપ્તા એવા દિવ્ય ઓઝા તરફ અને તે નિમુચનપતિ પરમેશ્વર તરફ ને જરાના નિરીપણ કરે તો ઉમાદ કરવનો અવકાશ રહે નાહ. ”—૪૦ ૪૧

નૌસ્માદુરો યુક્તો માન—

यत्नादप्ये मयुषंति मर्त्तु सुवम्बरास्ते जगदीशित्तार ।
 दंपौष्मलेष्वादपि सम्प्रमुक्ता किं न समस्तार्थभिमानलेशः । ॥४१॥

When the Lord of the world at whose lotus-like feet, the gods swarm like bees are free from even a particle of pride is it then proper for us to be proud even to a small degree (42)

આપણા જેવાઓને અભિમાન રાખવો શરૂ કરે ?—

“ જેઓના ચરણમંથા સર હોયે બચરની પો જાણું કરે છે, તે જગદીશ્વરે અપમાન પણ નહીં કરી બરે મુજ છે તે જગી આપણા જેવાઓને લેશમાન પણ અભિમાન રાખવો શરૂ ખેલે ? ”—૪૧

મનિમંથલો કમલો સ્વચર—

निर्मोक्ष नेत्रे हृदये निवेश्य यजान्नाया परिचिन्तनायाम् ।
 स्वयं वपापाठ अभिमानवद्वा मयापनं शानुमव मयागम् ॥४१॥

brings on no good. On the contrary it forces one to swallow the bitter poison of infatuation

માનને માટે ઉપદેશ—

માટે જરૂર સ્વરૂપ નથી અને માનસ બુદ્ધિને દરેક જોઈ એવી સત્યતા નથી ના. માટે માનસ વિનિયોગ ઉપમામાં કાઢી છે — ૪૫

વ્યાખ્યા

માન મદ નવ અહાર નિમન વગેરે એકાદક સજ્જો છે વિવેકી મનુષ્યોને માટે કંઈ નહીં. તે સ્થાન નથી મનુષ્યે મોહ છે, તેનો સંદેહ કરીને જોઈ જાય તે મદના આ પ્રમાણે બતાવે છે— જાતિમદ કુલમદ સાસમદ, નૈવેદ્યમદ વૃક્ષમદ રૂપમદ તપોમદ અને શુભમદ

અમી કામગીરી જાતિ ઉપર મદ કરવો એ હાલની હથમણ છે શુદ્ધ વચર કેવળ જાતિમાત્રથી મદતા નથી અને હથમણ જાતિવાળો મનુષ્ય પણ સદાજોષી પૂજ્ય બને છે એ માટે જાતિમદ કરવાનો દોષ જ નહિ

જાતિમદની જેન કુલમદ પણ લાભ છે તથા વૈભવ અને આય રણ એ કુલની સથે જાય છે. જાતિનોમા પણ એ બાપતો ઉત્તમ રીતે જાનુજવાય છે તે પછી કુલન દાને કરવો જોઈએ જે કુલીન છે, તેને કુલવંશી શુદ્ધ અને જે નુલીન છે તેને પણ કુલવંશી કરીને શુદ્ધ

યથેષ્ટ વસ્તુનેનો જ નહીં તથા સાસમદ ઉત્પન્ન કરો નૈવેદ્ય છે પણ વસ્તુવત્ત્વા સમજી શકે છે કે અન્નરાશિ કમનો કાલ થતા સામ મો છે અન્નધા નથી થતે તે પછી જ દરિએ જાય ઉપર મદ કરી શકાય. પત્ની પ્રસદીથી મને સામ ઉપર મદ કરવો એ ગુદિની મદદા સ્વે છે નૈવેદ્ય પ્રાપ્ત કરા નૈવેદ્યમદ ખોય થાય છે પરંતુ વિવેકીય મનુષ્યો સમજી શકે છે કે એકબીની કેમલી નયવતા છે કુલના સીની જેમ નૈવેદ્ય અસ્થિર છે ગુમવત્ત્વાનો આશય છે તે નિર્ણયનો પણ પામવર નૈવેદ્ય શુદ્ધ કરવાનું રચન દોષ શકે ખરું

અન્નને ને અન્ન માંથી પણ અહીં મો છે
૧૦૭

દેમ-દાસાણના ઉપર બનતી સંદોષાથી પણ એટલું તાપ થાય છે
 સમાપ્ત છે ૧-સવતરેની આગળ પૂર થશે તથા વિવિધ મુનદાનિઓ
 પણ પણ જેવા છે અને તે વિવિધ મુનદાનિઓની આગળ ૬ પશુસમાન
 હુ આ ઉપરથી જુદા જાતના મદનો સ્વાદ અવકાશ રહે છે ખરો ?

મદના આદે પ્રકાશ જોવા આવી રીતે બીજા પક્ષ અને પ્રકાશના
મદના રચના ૦ નિ સદે મદ એ હાઈ દષ્ટિનું પરિભ્રમ છે

माया ।

माया की दुहाई :-

माया मता योगसुतादुताशो ज्ञानार्गन् दुर्भगतानिदानम् ।

आत्मार्षिना सद्गुणवहारलक्ष्मीस्पृहावना वा परिहोयतां सा ॥४६॥

Hypocrisy is fire scorching the creeper of Yoga. It is an impediment to knowledge and it is the source of misfortune. It should be left by those who desire their spiritual elevation as well as by those who long for progress in righteousness. (40)

Notes —The word Māva is used in different senses as attachment ignorance formalism deceit, fraud misrepresentation perversion dissimulation irreverence duplicity hypocrisy delusion illusion and wealth etc This hypocrisy or fraud is practised in many ways It is a sin which gives rise to many other sins. Falsehood varying in many degrees is the chief factor in hypocrisy It destroys good fruits which could otherwise result from the observance of vows practice of austerity, good conduct

Are those who are habituated to hypocrisy ever seen to have become millionaires ? Cannot a man lead a righteous life and maintain himself without resorting to hypocrisy ? (47)

કલ શા માટે કરવો લોભ્યે ?—

‘ જે મનુષ્યો જસે ને પતે દલને સેરે હ તે લોભને લાધિ
પતિ મરેશા શુ લોભા ? ॥ નીનિયી બવદરશિ નથો મરી ઠાણી કે
જેથી કમાવવાની ખાતર દલ ચરણ કરતુ નવ ન કરેવાય । ’— ૧૭

न्याय एव दयातायम्—

न्यायशनिष्ठं पुरषो भवेद्येद्द्वयपारताऽसौ नियमात् सुखी स्यात् ।
न्यायस्य मार्गेण वरं बुद्ध्या नाऽन्यायमार्गेण परं मधुन्वम् ॥४८॥

If a man acts in conformity with justice and honesty he is sure (as a rule) to be happy in all his dealings. Deviation while adhering to the path of virtue is preferable to the acquisition of billions by resorting to unlawful and immoral means. (48)

Notes —The practice of fraud and deceit is sure to bring on ruin either at once or in the long run under all circumstances and at all times. Sometimes benefits accrue from it but they do not endure long. Dealers in merchandise by the use of false weights and measures acquire profit but they generally do so at the sacrifice of morality and religious principles, the chief means for their spiritual development. Without principles of justice and honesty being developed in the heart of the people,

tion of religion, good works, decline of trade, art, learning, etc.. Where fraud and deceit reign supreme, such evil consequences are sure to ensue.

Again, deceit, practised by prostitutes, gamblers succeeds for the time being, but eventually brings their fall. The stories of the Pāndavas and king Nala illustrate the pernicious results brought on by gambling. Many kings being entrapped in the snares of deceit and lust, have lost their kingdoms, estates, prosperity and reputation. Thus the practice of fraud does not bestow any lasting spiritual and worldly benefit, but paves the way for being hurled down into hell.

ન્યાયમાંજ રહેવું—

મનુષ્ય જે ન્યાયનિષ્ઠ રહે, તે તે રાજગારમાં અવશ્ય સુખી થઈ શકે. ધર્મ પણ એટલું જોવુંજ જોઈએ કે—ન્યાયના માગે મૂખ્યા રહે તે બેહેતર છે, પરન્તુ અનીતિના રસ્તે પ્રજાતા મેળવવી સારી નથી. ”—૪૮

કુશલા નિર્માય ધનમુપાર્જયન્તિ—

કૌશલ્યમાયિભ્રતિ સાત્ત્વિકં ચે ન્યાયપ્રતિષ્ઠા વિકસદ્વિવેકાઃ ।
પાપાસ્પદં તે પ્રવિદન્તિ માયાં વિનેવ તાં સ્વાર્થમુપાર્જયન્તિ ॥૪૯॥

Those who possess righteousness are secure in the path of virtue and whose discriminative powers are fully developed, look evidently upon this delusion as the abode of vices and they therefore gain their object and earn their livelihood without resorting to it. (49)

કુશલ મનુષ્યો વિના પ્રપચે ધન મેળવી શકે છે—

“ ન્યાયપ્રતિષ્ઠા અને વિકસરશ્વેકવાળા જે મુદત્તે સાત્ત્વિક રહે-

જના ધરાવે છે તેઓ માણને ૫૫૫ સ્થાન માને છે મધ્ય વચ્ચે
તેઓ પેનાન સ્વયંને ઉપાસન કરે છે —૪૮

માર્ગોવાજનનિમિત્ત દમ્ભ—

अनेकं पश्यति सर्वत्रोद कृतेऽपि दम्भाचरणे प्रकृष्टे ।
अप्यो न सिद्धिं लभते, तत्रैवमर्थस्य सिद्धौ सकृनो निमित्तम् ॥२०॥

All people know through repeated experience that they do not get their desired objects even though they practice unbounded hypocrisy. How can the very delusion be the efficient cause in the attainment of their object. (50)

દસવૃત્તિ અધ્યાપાશનનુ કારણ નથી—

સર ભોજાને અનુભવસિદ્ધ છે કે પ્રવગ દબદ્ધિ ક્યેંથી ૫૫
પણી વખતે અધ્ય સિદ્ધ થતો નથી, તે ૫૫ અધ્યસિદ્ધિમા દસ કારણ-
૧૫ કેવી રીતે દેવ શો ? —૫૦

માયા હસ્ય માતા ?—

इय च माया जननीं तर्जया यः सर्वत्राप्येव पुर मरोऽस्ति ।
आत्मा मृषावाद् ईर्ष्यान्मीया न सज्जन सेवतितेन मायाम् ॥२१॥

From hypocrisy springs forth what is called false speech prominent of all vices. Good persons therefore do not resort to hypocrisy. (51)

માયા કોની માતા છે ?—

આ મયા તેની મતા છે કે જે સર દેવે મા અમેશ્વર છે એનું
નામ છે-મૃષાવાદ એ માટે સજ્જન મધને સેવતો નથી. —૫૧

માયા માપાસાંત—

अप्रत्ययानां प्रसवस्य धूर्माप्यारमन्नापसमर्पयिष्याम् ।
इत्य महात्तमि क सुमेषा मायापुपासांति विवर्जनीयाम् ॥२२॥

છે, અને મનુષ્યોને ઇગ્ગણાજી કરી દુઃખના ખાણમાં પડે છે, તે લોકો દયાધર્મી નથી, કિન્તુ પાણી છે. ”—૫૪

विप्रतारयितृणां घमाऽऽदृष्ट्वं विक्रान्ति—

अस्त्येकतो वञ्चनतत्परत्वं देवस्तुतो गर्जनमन्यतश्च ।

एतादृशा नो किमपि त्रपन्नं कृतेन सम्यक् निलकेन भावे ॥६५॥

On the one side, there is ardent promptness in the use of deception and on the other hand, clamorous uproar in the worship of God, is (heard) It is inexpressible or a great wonder that such people are not at all ashamed to put on the sacred mark on their forehead. (55)

Note :—The author here rightly condemns the deceptive practice carried on by selfish persons desirous of appearing more pious and devotional than they really are. Regularity in the performance of divine worship regulated by sincerity of heart without ostentation and outward show is a preliminary necessity. The divine worship is practised in several cases out of ignorance of true spiritual light by the generality of people with expressions of their poverty, humble submissions, solicitations for help with the declaration of one's needs and with a strong hankering desire for the attainment of objects prayed for, with a selfish consciousness in the unbounded superiority of the objects of worship. This is inconsistent and unreasonable and therefore it is not desirable nor advisable. It is commonly done with the desire of gaining some definite selfish object

of power. It means a prayer for getting back something more valuable in return than presents and offerings they have submitted in honour of some deity. True divine worship only means the true and high ideal of Perfection to be kept before the mind by rapidly following the true and great Masters on the right path. It does not mean the practical path which raises human being from ordinary rank to high position in life. It does not signify the path followed by great and eminent persons trying for the attainment of worldly grandeur and exalted sphere in life. It really means the path of True Masters who have destroyed the whole Karma dirt and darkness of ignorance and freed from the Cycle of Rebirths. To reach this ideal one should practise worship, asceticism and sacrifice without selfish motives and selfish pursuit. The ideal involved in the worship is also surrendering one's interest, property, wealth and other things for the good of the Universe.

ધૂત માલમોના ધાર્મિક આચાર તરફ વિહાર—

‘ જેક બાલુ દેખાણ કરવામા લાગતા અને બીજી તરફ પ્રભુની આમન મોટા અવાજે સુનિ કરી આ કેવી વાત ? આવા પ્રકારના દેખાણ માલમો કદાચ તુર તિવડ કરતા બિલકુલ યોગ્ય નથી ’—૫૫

માયાગર્ભિતમગુદ્ધાન વિદ્યયે—

પ્રવક્ષકઃ સતિ સમિપાનેન્નુદ્ધાનદુય વિદ્યન્તિ મયાનિ ।
ઉત્તરન્ય માયા વિગ્ધીકૃતાર્યા મનોમુર્ચા ચોજસ્પદદુરાય ॥૬॥

him. Thus with unshakable resolution of renouncing the world they took initiation from the above-mentioned ascetic. Afterward they all vowed to perform austerities together. Mahābala, earnestly cherishing the desire of advance on the path of Moksha (liberation) began to out-do others in austerities and added extra fasts - audaciously keeping it secret from his colleagues. Mahābala had acquired so much merit that he eventually became a Tirthankara but this proud duplicity practised by him doomed him to be re-born as a female in the next birth.

૬૯ સમાવત્સમુદયા પા નાર છે—

સસારપ મહાસ મને જે ગયવાનુ સધન અખતમરપ વહાણુ
મહુ ॥ અપી મેગવાય છે પ નુ તે અખતમરપ વહણુમા ને ૬૯૨પ
નાનુ પણુ િ રહેણુ હેવ, તે તેન િ સસરસમુ ને ૫૨ પામી
શકે નહિ. —૫૭

ધર્મે દમ્મ ઉપદ્રવ —

કને દુનાગ કન્હ મુરત્તે રોગ શરીરે કપને હિમ ચ ।
પયા તયા દમ્મ ઉપાજ્ઞાસ્ય ધર્મેઽવમેવ મુચિચારવદ્ધિ ॥ ૨૮ ॥

Thoughtful persons should consider fraud as an impediment to religion & fire to the forest, quarrel to friendship, disease to body and ice to love. (58)

ધમમા ૬૯ ઉપદ્રવ છે—

જેમ વનમા અગ્નિ ઉપ વ છે મિત્રતા ના રૂઢ ૬૫ વ છે
શરીરમા રોગ ઉપ વ છે અને અગમ દિમ ઉપદ્રવ છે તેમ ધમની
અદત્ત-વિચરતે ને-૬૯ને ઉપ વ સમજવો જોઈએ. —૫૮

SPIRITUAL LIGHT

Oh good one ! if your pride is pious and
 mate, and if you desire to be foremost among
 people then strive hard with all your might
 batter down the ramparts of greed (67)

Notes —Desire for wealth, glory and authority
 if not confined within proper limits gives birth
 evils by various acts of rashness, foolishness and
 profligacy. Lutes boarded up more evil only d
 not bring on ease and happiness but on the contrary
 rebound to miseries and calamities. Destroy good
 qualities, create fresh fears and horrors, increase degradation
 and raise traitors, wavering and unsound
 thoughts. In order to gain riches a greedy person
 practices treachery, deals with danger and trouble.
 Some times he is inaccessible to princes and favour
 able to fool without the least consideration of their
 merits and faults. No one should come but to
 conquer, prove the root of all evil. Such are the
 dismal fruits of seeking glory and authority beyond
 the proper bounds. One still inwardly questions
 himself what goal he will make of this glory
 and authority if he could secure them to the extent
 equal to his aspirations. The reply in many cases
 would be a sigh to declare that he is not full of
 authority without making a goal of them for
 some use for the benefit of mankind or for his own
 personal enjoyment. With equal light would a
 more clearly see the futility of such a goal and
 desires as one of wealth, fame and authority, and
 would a more receive them in "oh or to be"

a-check upon their ever-increasing desires for their attainment. They would further endeavour to use or spend what they have acquired in excess in doing good and pious works for the benefit and elevation of human society.

લોકને પરાસ્ત કરવા તરફ પ્રોત્સાહન—

“ હે મહાશય ! જો તારો પુરુષાસિમાન સત્ત્વિક હોય તો લોકના અમણીય પર આવવાની જો તારી રજા હોય, તો લોકને કિસ્સાને તોડવા મગલ પુરુષાર્થ ફાલવ. ”—૬૭

લોભવૃત્તેર્વેચિત્રી—

ये स्वेच्छया पूरयितुं क्षमन्ते न शक्तोऽपि स्वककुक्षिरन्ध्रम् ।
आन्दोलितान्तःकरणा नृपथी-मेषासर्पारेण भवन्ति तेऽपि ॥ ६८

The hearts of those, who are not able, of their own accord, to stuff their bellies even with vegetables are also again moved with the breeze in the form of desire for royal wealth. (68)

લોકવૃત્તિનું વૈચિત્ર્ય—

“ જેઓ મથેદરીતે શાકમાનથી પણ પોતાનું કુક્ષિરન્ધ્ર પૂરવા કર્ષે નથી, તેવાઓનાં પણ અન્તઃકરણો રાત્નચક્રીની રજાદાર પણવડે જલે પિત્ત થાય છે. ”—૬૮

લોભસ્પાનર્યકારિત્વમાર્ચે—

लोभादितः किं न करोति कष्टं लोभाऽऽहतः, किं न करोति कर्षं ।
करोत्यनर्थं पितृ-बान्धवानां-मप्यायु लोभच्छुरिकाहतातः ॥ ६९

× “ ગિરિમુક્તા ધર્મે વચન ધાર્મિકદિવ્યમોહિનઃ ।

અનાદિનિયન જ્ઞાન ધર્મે ધર્મે ન વચન ” ॥

(સત્યોદેવગી, શાસ્ત્ર)

What affliction does a greedy person not bear ! What action does he not do ! One whose eyes are blinded by the knife of greed does not scruple to launch his parents and relations into calamity (69)

Notes —Generally wealth is reckoned as a great blessing in this world. So people wanting in true spiritual light undergo unrelenting difficulties in the pursuit of money. They commit all sort of wicked acts and they deal in falsehood and all kinds of unfair ways making the attainment of wealth an all-absorbing game. They travel through forests mountains and caves and journey on vast oceans undergoing all kinds of excruciating pains and troubles caused by hunger thirst heat and cold. They ruthlessly do heinous acts amounting to murders even of friends and relations, without any compunction being entertained in the world in the name of gold and silver even though they have sufficient means to live upon in the manner befitting their character and rank. Many instances are known of ambitious persons killing even their parents for the sake of high power and authority and of parents offering their children in prostitution and also offering them as sacrifices out of the name of the Lord for gold. So greed is the destructive power for all noble virtues. People generally do not try to realise the fleeting and transitory nature of property, wealth, power, authority and all worldly flourishing objects and hence they are doomed to fall into a perpetually changing pitfall.

bringing their relations near and dear into punishing relations. When greed is awakened all sides arise and when disappointed they all rush. Progress is at a standstill with all nations giving pictures of the evil growth and decay of the demoniac power. In fact one should try to be free from the meshes and snares of this evil power calculated to work actual and spiritual progress. When all these passions (karmas) are subdued or partially subdued the aspirant rapidly advances on the path of Yoga. The various forms of these passions are already described in the book on Karma.

કોષાદિ દશધર્મે જનવાના સાધનો—

“કપોઃ ક્ષત્રિયવામા સખય ઉપવેશ્ય ઉ માનસી સ્થમે દશર
કેનર મનુસ્યમ ત હ મધને ક્ષત્રિય મા સામય ધરાવતર મનુ
સ્યમ ત હ મને મનના ક્ષર દુરમન સતેત ઉ” —૭૬

મનુજન વિશેષ દશધર્મ—

જાપાન્દિશઃ સર્વિર્ભવનમદ્વા માગવ સમિન્ન્ય વિમાવનાયા ।
મમજ્ઞમસ્માદરપાપનાયામુક્તાનુપાયસ્સ્વરયા ધર્મેન ॥ ૭૭ ॥

(1) I should think beforehand and contrive not to do any anger and such other passions. If at all I do, care should be taken to curb them immediately. (77)

મનુજના વિશેષ—

“કોષાદિ દેવેને પ્રજા રાજાના પ્રસન્ન પદ્મેથીય વિચારીને વહી
રેવ પ્રસન્ન કોષાદિને ઉપ રાજા તે તેને નિશ્ચય કરવા દેવ
ઉપરો ને રાજા” —૭૭

Dangra, Kudungra and Sagar, who married respectively Shikhi Nikriti and Sanchaya. Agni hid his wife of Rudradra was matchlessly beautiful and excellently virtuous. Rudradra and his wife were easily available to anger and rage his three sons were also under the influence of pride deceit and greed. So the strong influence of passions reduced the whole family to ruin. Once upon a time Rudradra being displeased with his sons gave to his wife one thousand golden coins to keep under the seal of silence and buried two thousand coins for himself underneath the ground. This worldly caution created the notions of distrust, deceit and greed in the family members.

So Nikriti and Sanchaya tried their best to please their mother-in-law with pretended humility and feigned courtesy and thereby extracted from her the secret of the treasure ground. Similarly Kudungra and Sagar squeezed out the desired secret from Rudradra. When the deceitful sons and their wives got the desired wealth they grew indifferent and cool towards their elders. It is quite clear that duplicity brought on by greed was not checked even by feelings of parental love or respect but on the contrary it urged them on to wicked acts of stealing the wealth—the vital Prana of their elders. When the parents knew these foul deeds they were highly enraged. Now anger the wicked passion worked out its own part. Rudradra scolded his wife for revealing the secret. She also retorted to her husband with double poignancy. The quarrel ended in the

initiated but being still closely pursued by bo'-be-
elness and pride were turned out from the group
of apostles. When they saw their faults they showed
repentance and got themselves initiated. Severe
amerity and strict observance of the vows helped
them to destroy completely the destructive harmic
force and enabled them eventually to be blessed
with Omnipotence. One could easily see from this
narrative the extra ordinary powers of the soul and
the varied results of the harmic force.

શ્રી ૨૭ની સમાપ્તિ—

કે પાતિ કે ને કે ને નિમલ થયા દોષ ને ને રીતે
અધમતમ વધી સજ્જને પ્રવળ કરશે જોએ કોપદિવિહાર થવાના
કારણે સમય ઉપસ્યવ દય હોને પશુ નેનુ મન અશમ થતું નથી,
તેને મે કે મ મપતતના સિખર ઉપર પહોચવાનુ કામ વિવળને સદન કષ્ટ
નથી —૭

કપાપો કેવા અવકાર છે ? એ વત વિચીરાવરથક આખ્યની અદર
આપેલી મ વ્યો ઉપરથી રપત સમજ સકાય તેમ છે તે માથે જો—

“ હવલ્લ ઉત્તમ ગુનદુર વિચારણાકારી નિ ।
વકીરવને કલાય નિ દુય સમ સમ્યક્ ” ૧ ॥
દશનિરંજનપુરા ઉપરગાડાન મ વચચમ ।
દશ જા સફલ નહ સ કલકા વ મુચ્ચ ” ૨ ॥
નરિત મર નિમ્બા ન સમદ ઉચ્ચ સમી વ સંકર ।
વાળવવા રેણવં કદ દિવસ ॥
જા ઉવતગણકા તદા અવતે દુષ્ટિ વકીરવ ।
મ કુ મ વ સનિચલ ચરકે કલચસસ્ય ” ૩ ॥
આવે વ વળેવે અગિયારે કલચચેવ વ ।
મ કુ મ વ સનિચલ ચરકે નિ કુલે વકુ દેદ ॥

पञ्चम-प्रकरणम् ।

ध्यानसामग्री ।

CHAPTER V

Requisites for Meditation

(५१-५३)

Mind-purification

The purification of mind is the condition precedent to the prime necessity of spiritual advance. It is like striking the serpent at the very root of the world phantom because it is from the perversion of mental vision that Jiva is hurled into the cycle of birth and rebirth. The Bhagavad-Gita says मनो ह्यसंश्रितं धाम ब्रह्मणः । Mind is the root-cause of captivity and release. The sage Munī Śaundaryā says — Neither Tapa nor Tyaga, neither physical restraint nor mental neither silence nor Prāṇāyama lead to Mokṣa but pure mind mental purity is the beginning of Yoga. Yoga lead to Tapa. Tapa to Mokṣa. One therefore should purify one's mind. " If once the conquest of mind is achieved, further

Samatā (equanimity) —The purification of mind will bring about Samatā (Equanimity). Ordinarily speaking, we men are tossed about by one idea after another. We are living in a perpetual flux of ideas and activities which modern sciences elevate into being the very essence of civilisation and progress. According to modern notions, progress is not stated by dynamic increase of wants and the means of satisfying them is the one principle on which the whole science of Economics proceeds and to advocate the cessation of desires is to strike the blow at its very foundation. The Indian way of thinking is otherwise. The Indian is not dazzled by the outward glamour of the western civilisation through if he sees that concealed behind the glittering gold there is the dross of misery which is gradually corroding the western world. The recent world-war has to the mind of many made it quite clear that everything is not well with western civilisation and that there is something better and higher than the mere possession of material resources. What it is being taught to the Indians for centuries together—it is the mental balance (Samatā) which alone forms the key to the happiness of the individual and the world so long as the unrestricted competition and the survival of the fittest of the Evolutionists are to reign supreme we should not expect the world to be freed from the turmoil of the conflict of interest. War will not end unless men learn and practise Samatā. The bliss of possessing Samatā can only be experienced if it is

of universal love and harmony. We at first have a divine love afterwards we wish to be one in this with all the well-placed and banish from the soul the sorrow and fear the hunger and pain of the dark and mental being. Thirdly to get the power of the bliss-freedom in which all the conflicting principles of our being shall be unified in their absolute values. So that all evil shall perforce become good the Universal beauty of the All-beautiful take possession every darkness be converted into a fragrant glory of the light and the discords which the mind creates between Truth and Good and Beauty Power and Love and Knowledge disappear on their eternal summit of Unity. This is the ideal Samadhi the supreme mystery the highest secret simple to itself however difficult and complex to our mental conceptions. It is the free infinity of the self-delight of Sachchidananda.

The ideal Samadhi is gradually attained by passing through various stages. In the beginning a man should try to realize the four Bhavanas of Love, Joy, Compassion and Disattachment. Then he should try to get complete control over his senses. The third means is Atmavichara (Self-introspection) i.e. finding out the true nature of soul. This means the realising of his being altogether different from Ajiva the transitory nature of passions and of the worldly life inevitability of death and the necessity of learning the true knowledge by paying due respect to the elders and the preceptor. When after deep meditation prolonged thinking and conti-

પરે જે દિવસનું પદ મળે તેનું પાઠ—

દરાનુદુ ગ્વ ગત્યનમુદ્ધપનમારદુદુદુ પ્રયાનિ ।

મુરપદ્યેર્વેષદ્ધપાકતોપાન્ વા તર્હિ મવાસનસ્ય વાસાઃ ૧ ॥૩॥

It is quite evident that herd of elephants do
bees moths and deer go to destruction through the
snare of excessive attachment of each to one sense
only what is said of those who are under the
influence of all senses (૨)

એક એક દિવસની ઉપજાવના પદ કાઢી નવનથ મળી છે ?—

એક એક દિવસના પદરસપદ્યથી દરેક નવનથ મળે પદર
અને દિવસનું પદ મળે તેનું પદ મળે પદ મળે તેનું પદ મળે
અસમ પદેનું પદ મળે તેનું પદ મળે ? —૩

આપ્યા

સ્વર્ગન દિવસનું પદરસ પદરસ અને તે દરેક કારે કુખ પમે છે
દરેકનું એક અને તે છે દરેકને દરેક વર નવનથ એક મેરો ખામે
ખાદ્યમા આવે છે તે ખા ઉપર એક કુર દરેકને રેખાવ
(આપર) ઉમે કલપમા આવે છે દરેક તે દરેકની આપ્તિ
પદે નવ તેની સધે રસન દિવસ વિભવ સુખ એમવવા તપર
માવ છે પદિદુખ એ આવે છે દરેક કલને તે દરેક ખાદ્યમા પડે
છે આપી તેના ઘડીને અંક કુખ દરેક અને ત્યાં ને ત્યાં કુખ
તરસથી તે બધું કુખને બને છે તર પડી દરેકને પડ નરા માપસે

• • • મનનું દરેક પદરસ પદરસ મળેન ।

છ મનડરેકનું વરેકનું પદરસ પદરસ ॥

વિષ્ણુડરેક વરેક વિષ્ણુડરેક ॥

વ મનનું મનનું મનનું મનનું મનનું ॥

—મનનું—વરેકનું

જ્યારે મને દર ત્રણથી માન થઈ કહે છે ત્યારે દરિયું મિતવલ રિશર
 થઈ તે સજને છે પણ સિકારી તે મૂન ઉપર બાથ કે મેગ્ન મધાને
 છે એથી તે જિન્દગી ખાઈ બેઠે છે +

આ પ્રમાણે એક એક દરિયાની પરાધીનતાથી થતી કુદચાના
 ઉદાહરણો પ્રત્યક્ષ જોઈ શકાય છે તો પણ એકો અદનિશ પાને
 દરિયાના રિશરોમાં મગ્ન થતી રહ્યા છે તેઓને માટે કમ્પાસિવિની
 સલામતી તાબી રાખે પણ ક્યાથી ?

દરિયાવિજયિન યદ્ય તૂયા —

*મહુચ્છમૂર્ચાર્પણગતિભાસાં યદાન્દ્રિયાણાં વિજયા ન જાત ।
 ભૂમન્દભ્યાન્નાન્નગતિભાસોઽપ્યોગમ્બિન વન્નયા વદામિ ॥૪॥

I call (look upon) those persons who are
 sufficiently powerful to shake the whole universe
 effeminate if matters over the senses capable of
 bringing complete delusion & not acquired (૪)

+ જ્યારે તુમ્હારા મન રિશર થઈ ।
 મન રાજ્યનવનગમ મન્નવન લખન ॥
 વાન્નય ૫ દરિયાનું નિન્નુ જતવનમિત્ત ॥
 મૈત્રેદાસ કર દના મન વગાડે નિલેન્નુ ॥
 નિરન્નમતન તુમ્હારે લખ કુર ।
 જન્ન વનવ વનનુ મુન્નુમાલતિ વદન ॥
 જન્નવનનુ મનવ ગીતાલ દેવન દેવ ।
 જન્નવન વનનુ દવ જાતમા લખન મુન્નુ ॥
 દરિયા દરિયાં ક નિમાદવ મુન્નુમાલ ॥
 મન ૫૫૫૫૫૫૫૫ કાતે વધત્વ વખામ ॥
 —દેમનવનવ વનનુ મોતલાલ મોતે ।

૫૫ ૫૫ જુરતમ્હારા મુન્નુમાલ ॥
 દરિયાં મનવ લખન જન્નવન જન્ન ॥
 (જન્ન વિજયી જન્નવર)

વરણના છે દિવિયેની ઉમા ખતલથી મનની ઉ- ખતલ પુટ થા
 છે દિવિયેના મન પે નાની સળ જમ વે છે પ્રસમન નેરા વિભે
 દિવિયેની સ્વામે ઉપસ્થિત થા તેના વપર રવ-હા ન કરવે એ
 મનોવસીકારનું પ્રમણ છે પાતુ એને મ / ઉપર કૃતુ તેમ પ્રસમન
 દિવિયેના સ્વપ્ન બધારે ઉપર અકુસ મુકવ ની દેવ પાડી જોઈએ
 મનને જગાડનર દિવિયે છે દિવેથી મન ઉપર છે એ બધ બાવિ
 સ્વપ્ન છે બધારે દિવિયેથી મનને જગાડવ ન પ્રસમે સ્થાને રહે પડે
 પો મને છે એ નગ ગહરથોએ અને લાકુઓએ પણ ટગનન મેળો
 પ્રસમમા બહુ સવધ ના રાખવ ની જરૂર છે

મણસને કુદ બદન પગી ભવ છે તરે ન બદન મણુ પધી
 તેના છેડા છે ની નધી સમજવા જા તગીર જાગુ મનર જા પધુ
 પોથી કુદ બદન મણુમધી મૂળ ઘડ ની નધા પધી કુદ બાદનધા
 ઘેરાવથાએ ને તે સાપાળીના મુખમધી પેડ ની ને મળ કરવાની જો
 મેઠ દોષ તે તેથી જાણવન રકુરિન કરન રા સમે એ રા પગ ની રિ પ ને
 કુદ જર રાખવી જોઈએ જેમ સાપધો જર ભવરા જે મો ભવ ઉપમ
 થાય છે તેમ તેથી કુદ બદનને રકુરિન કરન રા સમે - રી તે પોજ
 ભવ ઉપમ થવા જોઈએ બધી રીતને ભવ બધે મેલેપણુ રા કરે
 ત્યારેજ નેરા સથોએ ને દિવિયે રી ર રાખવુ જગ નધા થા
 સો છે નદિ ને જા ? જોઈને નર સથ મે ને મે-વરા ની ડોલિય
 થનીજ રહે છે જુડી બદનધી મનસિક બન ઘડીલિક દિવિ એ ૫૫
 મથ કરન રાએ ને વિદો કરીને બુડુ જગ નમ કર ની જરૂર છે
 એજ એએ ને કુસરમોના ન તરણુરે ઉપર બધેજ એ એ
 અને પરપો જાને ને બદ થાના જાણ રિવિદેમા વિરુડ ૫૬

મુખિન પથે નિકળેના આ માઓ પેતાની મુસાફરીમા ત્યારેજ
 હોદમદ થઈ સકશે કે જ્યારે તેઓ પાને દિનિયોના વિષયોના
 દાના પ્રસન્નથી મુકરી નહિ રપસન દિનિયો વિજય ત્યારે થઈ સકશે
 કે જ્યારે રૂની તાગાઈ વમેરેના મુકુ રપરા તરફ રનિ અને પત્થર, લેહુ
 વમેરેના કહિન રપરી તરફ અતિ અનુભવ રો નહિ રસના દિનિય ઉપર
 કાણ મેગવવો ત્યારે બની સકશે કે જ્યારે રવાકુ અને ખતામ રસો ઉપર
 પ્રીતિ-અપ્રીતિ દિનિય રો નહિ થઈ જ રવાપીન વમેરી ત્યારે સમ
 જરી કે જ્યારે સુરમિ મ પ તરફ પ્રમેદ અને અસુરમિ મન્થ તરફ મેદ
 જમરી નહિ અમુ દિનિયો વચીકાર ત્યારે થઈ સકશે કે જ્યારે સુરપ
 અને કુરપ વરફ મપસ્થરતિ રહેરી અને ભાવદિનિય ગિતાવથી ત્યારે
 જ્યારે કે જ્યારે વીણા વમેરેના મુકુર રાન્દો અને મન્થ ઉકુ વમેરેના
 કમ રાન્દો તરફ મન પિયા દિનિયોથી વેગરી નહિ

મુખિન વાસનાઓને ઉપગતનર અને એ દારા અત્માને સલા
 રમા અનન્તાગ ભગવાનર દિનિય છે એવો સારો થા અરામ કાઈ
 વિષય નથી કે જે વિષય દિનિયોના ભાગમા ન આવ્યો હોય તો પડી
 દિનિયેનો અ પો ઉછ નો રાને / અનન્તાક ગથી અભાગના તમામ
 વિષયો એમન્થ જના હજુ દિનિયો તુષ્ટ ન થઈ તો હવે તે કઈ રીતે
 વૃક્ષ વરની / વૃક્ષ તુષ્ટરના મન્થ તે દિનિયમન્થ વૃક્ષ થાય એ વાત
 જ્યારે અપુષ્પસમ ન હો છે તો પડી માપસ્થરતિ પારણ કરી એજ
 કમ અને બાકી રહેતુ અમત્ત કમન્થ સમગ્રાય છે

અહીં એક વન વરફ જાન આપતુ બોલ્યો કે દિનિયોનો વિજય
 નથી કે દિનિયોને હપ્પી નાખવી થા દિનિયોને સરથા આપવું કે
 અપાળ બન રી રેરી આ સમન્થમા હેમન્થનાથ કહે છે કે—

મન્થદિવન્થ વિજય સર્વેવન્થતન્થ /
 રાન્થદિવન્થ તુ પ્રતિદિ રાન્થ /
 મન્થદિવન્થ વિજય રાન્થદિવન્થ રાન્થ /
 રાન્થદિવન્થ વિજય મન્થદિવન્થ રાન્થ /

(મોક્ષદ અગતિ મુર્ય પ્રકર)

અવલ—દિનિયેનો વિજય એ નથી કે તેની પ્રતિ સર્વથા
 થી રેવી દિનિયેની પ્રતિ રાન્થ-દાના અમરુષ્ટ હોય તો તે

The ...
 ...
 ...
 ...

અન્ય ...

...
 ...
 ...

અન્ય ...

...
 ...

...
 ...
 ...

અન્ય ...

...
 ...
 ...

અન્ય ...

...
 ...

When the mind is controlled the human forces
 are d...
 ...

All this elucidation should be understood attaining to the purification of the mind. Contemplation alone suffices for the annihilation of the Karm forces. It is achieved by the complete purification of the heart (11)

સવ ઉપદેશ મન શુદ્ધિમા નિમાન્ત છે—

‘ અત્યાર પછી ને આ બધું પ્રવેશાદન કરવામા આ પુ છે તે ૧૫મ મનની શુદ્ધિ માટે જાણીતું ક્રમેનો દાવ કરવામા અસાધારણ કારણ ને ખ્યાન છે તે પણ અન્ન કરણની શુદ્ધિ ઉપર આધાર રાખે છે —૧૧

મનશુદ્ધિમર્મિર્ગૌતિ—

મરીપિરા યોગપથમકાને યોગાદ્દુરમોદ્ગવકાન્યપી ચ ।
મનોવિશુદ્ધિ પ્રથમ વિધેયા મયામર્ચયર્ધ્યમમૂ વિના હુ ॥ ૧૦ ॥

It is the beacon light for the illumination of the path of Yoga. It is the land for the sprouting forth of the seed of Yoga. The Complete purification of the mind must therefore be first attained Without it every effort is fruitless (12)

મન શુદ્ધિને સ્તરે છે—

મન શુદ્ધિ એ યોગમાત્ર પર પ્રાપ્ત નાખવાની રીવાજની છે. યોગના અક્રમીને દાવા કરતી સર્વોત્તમ જૂની છે એનું સંપાદન કરવાની પ્રથમ જરૂર છે એના વગર સવ પ્રયાસ વ્યથ છે —૧૨

અધ્યાપ્ત

લેનવામાં આરો કહે છે કે—યેશાની શુદ્ધિ દ્વારા મનની ને નિમ ના, તે મન શુદ્ધિ છે. યેશાનું પ્રકરણ જોનેતર મદાસેને નુતન ભાવે છે. અહીં તે સન પમા વિશિષ્ટ રદિષ્ટાવ કરવો પ્રસ્તાવ છે

જે શુદ્ધ અધ્યવસાય ઉપાસ થય છે તે નેત્રોલેરવા છે પદ્મવલ્લુવા
ક્રોનો અભિસંજય થતા તત્કાલ જાતમનો જે શુદ્ધર અધ્યવસ
ઉપાસ થય છે તે પદ્મોલેરવા છે શુદ્ધવલ્લુવાગા ૬ પોત સંનિધાનથી
તત્કાલ અમનો જે શુદ્ધર અધ્યવસય ઉપાસ થય છે તે
શુદ્ધોલેરવા છે

ઉપશુદ્ધા ૭ લેરવા જોમા પ્રથમ તથા લેરવાઓ જાતમ અને ઉપી
તથા લેરવા જો સારી છે ઉપી તથા લેરવા જોની પ્રતિમા મનની શુદ્ધિ
સમજથી છે મરણાને ઉપી તથા લેરવાઓ પાયા કે લેરવા વિષમાન
હોય તે તેનથી સુચિની પ્રતિ યાજ છે અહિ તથા લેરવાઓ
નરક-નિવેનરવિતુ કારણ છે જ્યારે ઉપી તથા લેરવા જો રવગ-મનુષ્ય
મનની પ્રતિતુ સધન છે મરણ વખતે અને ઉપાસ વખતે એકજ
લેરવા હોય છે લેરવા જાતવરતુ એક જાતમુદ્ધા જાતી રતુ હોય
તરે નાજીઓ અને રેવો માનુને પમે છે અને વિચિત્ર-મનુષ્યો લેરવા
જાતમાને એક જાતમુદ્ધા જાતી તથા પાતી મરણને તરણ થય છે ૧

હિદુધર્મવતે મા સલગાય છે ૧—

મંત્રે જ મરણમહા ૧ કા મને કા મરણમહા ૧

પ્રથમ— અને જેવી પ્રતિ તેવી પ્રતિ મને છે આવી નર
પદ્મ મતિનો શુદ્ધ થા અશુદ્ધપરિભામવાતુ શુદ્ધિ એજ નય થય છે
અને જેનેજ જૈન સદાનની પ્રતિભાવ મા લેરવા કહેવામા આવે છે
લેરવાતુ રહસ્ય જ્યારે હેલ કરીને પદ્મ રાત્રી દારા સરવતારી
સમજી રાત્રી છે

પદ્મવલ્લુ કોણા ૩ ૭ મલ્લો એક વનમા અપી રહવા
લા એક જાતમા તેમને જોવા મા જાતુ જુલ્યા થયે-ત તેઓ તે
જાણના જાતુ ખરા તત્કાલ થયા તે જાતી જાત્ર નેક જાત્ર નેમ્મે-
મા જાણનેજ મૂળમાથી ઉખાળી પાળી દરમે પાળી મલ્લો નાતુ
૧ તમા શુદ્ધિવત્તે તમા શુદ્ધિવત્તે ૧

(પ્રજાપત્યમ્ ૧૦ જ્ઞાન, શુદ્ધ રાત્ર)
૨ પદ્મવલ્લુસત્ર ૧૩ તુ લેરવાપા જુલો

The colossal bliss is not a desire and that of absolute freedom is not a greater desire (what expectation could be left for their attainment?) but when it is possible to enjoy happiness directly in the inner sphere (heart & mind) through quietude there is absolute freedom to those who are devoted to supreme peace (11)

અમવાનો ઉત્કૃષ્ટ—

અમવાનુ કુળ દરેક મેં ન જાણ્યું કે ૧૯૫૨ માં જ નેની
અદા કર્યા કરવા ૧૨/૧૧/૫૭ સમવાના પતિએ મનની દર ઉપર
કાંઈ થતાં સુખનો અનુભવ ૧૯૬૬ સુધી કરી દેવા જાય છે અવધે
સમવા ૧૯૫૭ કરવાનો અદાજ મેં ૧૦ છે —૧૧

સમવાનાં તાપાભાવ—

सुधापयो वर्पति साग्यरूपा मनामुवा यस्य सुनाभरस्य ।
संसारदावानमर्ताक्षनापाप्नुभूनिमास्वन्दनि किं कर्त्तव्याम् ॥१७॥

Is it possible for the conflagration in the form of this gross material world to reach the clear perception of the higher state in whose mental field the new vision shone of tranquility pour down' (17)

અમવાના તાપાભાવ—

‘જે સુધાપયો મનોમુખે ઉપર સમવા ૧૫ અમવાનો વરસાદ વ
ની રહ્યો છે તેના અનુભવને સંસાર-દાવાનમર્તા ૧૫૩ ન ૫ છે ૧૫૬
નો ખરો ૧’ —૧૭

• વિશ્વેશ્વરદેવતાં શ્રદ્ધાદયો રેજાદદિત્તરમ્ ।
દિવ્યભાવભાવમિત્ય મય સુરેશ્વરમ્ ॥ ૧૧૮ ॥
(૧૧૮૬-ઉમાસ્વનિદ્રા પ્રવચન)
૭૧

समन्वयेन मतिः साभाय—

मूरा अपि प्राणभूत परस्पर यद्गर्भनाच्छान्तिमवाप्नुवन्ति यत् ।
नान्यस्य कस्यापि समर्थनाच्छयसां समन्वयेन गत्व तत्र नृम्यत ॥२०॥

The ferocious beings abandon their natural anti-
pathy and are quite pacified at the blessed light of
one (endowed with complete calmness of mind)
None else is able to do so. Indeed equanimity of
mind only blossom (manifest) there (20)

समना धी तज्जने यम आत्मभारी—

* निर्वैराग्यः ३२ ३ विष्णोः पञ्च तेषां तर्कनशील परस्पर साम-
नात्म्यं ते के अत्रापि शीलं तद्वैराग्यं तस्य तेषां समानतुल्यं *
२६१५७ ७ —२०

अथ समनाश्रयैः कारणतरंगरा दर्शयति—

अनित्यभावाग्निभावेना मृता महर्षिभिर्दृष्टा, तास्वविधमम् ।
विभाव्यमानानामुदयव्यथणादन्तरारनाग समनायमा स्फुरेत् ॥२१॥

The light of equanimity rises when the
darkness of egoism is destroyed by means of
reasoning, contemplation of twelve material reasons
beginning with phenomenal existence, practical
high school system (21)

* अथ विष्णोः पञ्च तेषां तर्कनशील परस्पर साम-
नात्म्यं ते के अत्रापि शीलं तद्वैराग्यं तस्य तेषां समानतुल्यं *
२६१५७ ७ निर्वैराग्यं तस्य तेषां समानतुल्यं ३

(शुभमं निवासं ३०-५५)

only one organ that is touch. The moving souls are classified into four classes (1) having two organs body and mouth as worms (2) having three organs body mouth and nose as ants etc (3) having four organs body mouth nose and eyes such as flies etc (4) having five organs a body mouth nose eyes and ears with senses of touch smell seeing and hearing as men animals gods and denizens of hell also. Being having five senses and five organs are divided into two classes as those possessing intelligence as men gods certain birds and beasts (Sanyaj) and as those without intelligence as some birds beasts fishes and others etc (Asanyaj) they are again subdivided into two divisions as the developed and undeveloped. The developed must possess six things food body senses speech mind and power of exhalation and inhalation. Every mundane being has ten vitalities (Dravin Prana) 1. sense of taste 2. touch 3. smell 4. sight 5. hearing 6. mind 7. speech 8. bodily strength 9. purification and the duration of life. The five original beings are denizens of hell animals men and celestial beings. There are fourteen classes of the denizens of hell forty eight classes of animals three hundred and three classes of men and hundred and ninety-eight classes of celestial beings.

The Ajiva Tatva —The second principle (Ajiva) is classified into five divisions (1) Dharmatattva (2) Adharmatattva (3) Akāśatattva (4) Pātālatattva and (5) Kālā. It is explained in notes on 'Shloka 14th chapter I. It is devoid of consciousness and know

incapable of performing good or bad actions. These five Ajivas and soul are Dravyas according to the Jain scriptural texts. They are six eternal realities. They are (Upādāna) substantial causes and (Nimitta) instrumental causes of this universe.

The soul being intelligent and Ajiva being non-intelligent, the world exists in its present form on account of their interaction.

Punya (Virtue) is also one of the fundamental truths according to the Jain Texts. It refers to conduct. It tends to elevate the heart and purify the mind. It serves also as means for the realization of truth. It is highly beneficial in many ways. If done selflessly it brings on spiritual good. It is practised or earned technically in nine ways, viz: (1) helping the deserving and poor persons with food, (2) providing water for the thirsty, (3) giving clothing to the naked and poor persons, (4) providing accommodation to the homeless and aetia (5) offering seats and beds to the needy and Sadhus, (6) thinking well and providing for others means of happiness &c. (7) appreciating the virtuous by good words, instructions and advice. (8) rendering bodily service to the sick and aged etc. (9) paying homage, respect and reverence to elders and aetia. These charitable actions fructify in forty-two ways, bringing high renown, glory, high birth as a celestial being and as a human being in high family, great length of body, limbs, beauty of features and form, melodious voice, popularity, etc.

from the Indras and hath the merit of being highly raised even to the rank of a Tirthankari. These forty-two ways are detailed in Karmagranth.

Papa —It is given in the Tattvarthadigama Chapter VIII Sutra 26th that Punava consists of pleasurable feeling (Shatvedhaniva) right attitude (Samraksha) joy (Hara) attachment (Lusti) male va (Paraharsha) longevity (Subhava) good name fame (Subhava) and high family (Uchha Gotra)

The opposites of each of the above are (Papa) sins. The eightfold kind of sins are destruction of life false speech terrible wickedness coveting possession anger conceit deceit greed attachment, repulsion quarrelsomeness shyness timidity joy deceitful appearances and false propitiations. Withholding. They are also called the seven or virtues of sin. They are forbidden in the Jain Text. They bring on physical and personal perdition results which are experienced both here in eight-two ways. They are a five obstructions of knowledge and of conversion of personality of character of twenty-five kind of duties of the five of pure a legal name of bringing in relation of pure thirty-four kinds of name and form given physical and dualistic one destruction the duty of life in last one of birth is a low family. Those who does sins suffers perdition in the above experience. One may refer to Karmagranth for a detailed description on this subject.

Sralatikā, Ājānapānīkī, Vaidikānīkī, Ānubhoga-
Aravakānīkī, Pratyakṣa, Samādhi, Prama-
jānīkī, Dvānīkī, Pratyakṣa, Irupathī. These actions
relate to doing. Hence the word thought and body
ranging from small human beings monkeys to
undertaking for gratifying desires for wealth and
material objects in various ways to elicit and touch
prompted by love lust and illusion to the entertain-
ment of delight in committing wicked acts out of
pride anger deceit and greed to the transgressions
of scriptural rules and to sleeping on the ground
discharging duties and walking without carefully
looking or sweeping the place.

Bandha Tattva — Subreption not-taking of cows
negligence passions and activities of mind speech
and body in the cases of bondage of Karma
(Tattvārthasamgraha Sūtra Chapter VIII) When
they carry on their work mentally the bondage is
called Bhāva-bandha and when the actual Karma
matter is combined with the soul it is called
Dravya-bandha. It is of four kinds according to (1)
the nature of the Karma Matter (Prakṛti Bandha)
The nature of Karma matter is described in the
notes on Karma (chapter 14th) (2) time during which
the Karma matter remains combined with the soul
(Sthitibandha) (3) in cases (Anubhāva-bandha)
(4) mass of atoms (Prakṛti-bandha) (Sūtra IV
chapter VIII Tattvārthasamgraha) The eight divi-
sions (Viśa Prakṛti) are again subdivided into 107
subdivisions which may be referred to Karma-guṇa, etc.,

Deposited of excrecence urine etc. in a place free from small insects

THE 6TH — These rules are framed with the intention to stop the inflow of Karma and to control the inner nature

1 The control of mind is highly essential for spiritual progress. It could be exercised in three ways —

(1) This consists in the reflection of the evanescence of the world and its objects and in the abandonment of excessive grief at the loss of any dear thing.

(2) It includes unbroken and continued thinking which will bring on indifferent attitude of mind.

(3) Introversion (अन्तर्मुखता) — This involves the withdrawal of the mind from all worldly attachments with the desire for the realisation of Self.

2 Control of speech — This could be exercised in two ways —

(a) Cessation of making suggestions or hints by throwing pebbles etc. by eye winks and coughing.

(b) By speaking only on necessary occasions.

3 The regulating and controlling bodily movements as ordained by the Jain texts to endure the sufferings caused by Gods and

human beings ; to steady the mind and the body in a standing posture to enable persons to wear out his whole Karma in one life ; to subdue all physical movements in the Ayoga stage.

(b) Sweeping and cleaning the ground for seats and beds should be regulated according to scriptural rules.

The ten moral duties which form the Śiṣṭa Dharma are as follow — forgiveness, humility, straightforwardness, avoidance of covetousness, truthfulness, control of passions, mercy, renunciation, chastity and austerity. They are also enjoined on the laity but in a lesser degree.

Twenty-two endurances — The following twenty-two sufferings help the spiritual development : —

1. Hunger.
2. Thirst.
3. Cold.
4. Heat.
5. Insect bites. — All these to be practised with an unflinching balanced mind.
6. Self denial as to clothes. (the use of clothes as limited by the scriptural texts is not included into covetousness.) The latter involves the idea of desire.
7. Repetition — A man should try to subdue the senses by rights, thoughts and great attention.
8. Attention from his feet to hands and eyes and ears of a woman.

- 9 Careful Traveling as ordained in the scriptural text
- 10 Self-denial brought on by determined will as regards comfort of dwelling (The stability of mind should not be ruffled under any untoward circumstances)
- 11 Sleeping on any hard ground etc
- 12 Endurance of the bitter and abusive words of others
- 13 Suffering through etc with the affliction of the transience of the physical body and the working of the inexorable law of karma
- 14 Self-denial in begging
- 15 Tolerant with regard to failure in begging
- 16 Endurance of diseases and medicines allowed by the Jain text
- 17 Enduring the prickings of thorns and pebbles
- 18 Endurance of dirt
- 19 Keeping a well-balanced mind at busy times done or undone
- 20 Keeping a well-bale calm undisturbed in the possession of a highly-developed or undeveloped intellect
- 21 Not relying on the complete reliance over the scriptural text and not expressing in the case of ignorance or lack of knowledge
- 22 Keeping an undisturbed and calm mind fixed in the Jain canon even when available for consulting does as to the extent of the Jaina or the Jain

from the soul. It is also classified into (1) Akāma or Saripika and (2) Sūkama or Vipika Nirjari. It is Saripika Nirjari when fruits are fully enjoyed by one. He becomes free from his Karmas without any trial or effort. It is Vipika Nirjari when the elimination of Karma is expedited without the enjoyment of fruits. It implies intentional efforts on behalf of one's self or any person who wants to burn away the Karma dirt by penances before the attainment or enjoyment of fruits. Austerities as prescribed in the scriptural text to eradicate the Karmas. It is divided into two kinds-external and internal. The external as well as internal are again subdivided into two kinds. They are already mentioned in the second chapter in the notes on Tapa pages 242-249. One who requires after final release must practice Samvara to stop the influx of fresh Karmas and then Nirjara to eradicate the actual Karma dirt from the soul. Generally the ascetics do so while the Karmas of ordinary man disappear when fruits are enjoyed by them. Dhyan included in the internal austerities is also explained in the notes on Karma Dharma in Chapter III. A layman does Nirjara by discharging his duties as mentioned in the 20th Chapter IV. Shloka 2nd.

Uddh'ra Tattva - Moksha is attained when the Karma matter is absolutely destroyed (Ta', Adhi Chapter 2, Sutra III). When the Agastya karmas (Antar, Vaid, Goitra and Vedantika) which remain after the destruction of Ghastya karmas are destroyed,

The happiness which is experienced through objects of sense (such as eyes, ears, and the other parts of the body and all other objects) by the physical eyes are all without exception liable to destruction. (22)

Notes — Intra Bhavana:—One should think the transient nature of the world and should realize everything in the Universe is temporary and should to realize self as it tends to darkness and of perception.

The following are well known facts of the transient nature and destruction of the world —

બાર ભાવનાઓ અને પ્રથમ અનિત્ય ભાવના—

“ યધુ આદિ નિર્યોના રૂપ વગેરે વિષયોથી અનુભવાતું મન,
આ સંગીત, આ વિષયો અને યમ્યેયમુખી આલોકાદિ આ અંતઃકર્મી
ઉ. + ”—૧૨

અશરણભાવના—

મરીતિભ્રમકષરઃ સુરેશ્વરો યોગીશ્વરો વા મુરતરંગેશ્વરઃ ।
સર્વંડિ મૃગ્યોક્તયાન્તિ મોચરં તદ્વત્ કઃ ક્ષ્યાન્તરણં શરીરિનિઃ ?
॥ ૨૩ ॥

When kings, paramount sovereigns, lords, lords of the Yogis and rulers of three worlds are all inevitably doomed to destruction (are within the reach of death), then under the circumstances whose protection could be resorted to by an embodied being ? (2)

Ataraksya Bhāvanā —In this world we are inevitably doomed to the inexorable laws of Karma and nothing can check the fixation and maturation of these Karmas. Consequently, a Jiva should accept what his own responsibility and try to work out his salvation by his determined will and powerful concentration in the direction of freedom. Realization of this purpose will alone help him in tasks of *Ataraksya Bhāvanā*.

“ મનસુપદામણીયમ્ — મનસુપદામણીયમ્ ”

મનસુપદામણીયમ્ — મનસુપદામણીયમ્

મનસુપદામણીયમ્ — મનસુપદામણીયમ્

મનસુપદામણીયમ્ — મનસુપદામણીયમ્

મનસુપદામણીયમ્ — મનસુપદામણીયમ્

વિષયાસખ પ્રાણિઓની દૃષ્ટિએ તપેલા છે ત્યાં જે યા જેની સદા સતત રહે? તપેલા સો ત્યાં જે યા ઉપર પડી પડતા વસ્તુ તે જુદી છે છે જ્યાં તે જે? એવેને એવો જન્મ દેવ છે એ પ્રમાણે મને તે ની વિશ્વ-રહિતો આનંદ દર્શિતેને આપતામાં આવે પણ એથી તે (દૃષ્ટિયો) ફરી પડી જ નથી ઉડી આપકાપિક ઉપર અને સતત જનની જ્યાં છે વળે વિશ્વમુખના અનુભવને પણ સુખચિરિથી પ્રમુખો તરફ દેવ વિષયાનંદ રેવથી સત્તાપ દ્વારથી ધરાવે દેવ છે આ બધી 'તાપદુ' ખના છે દૃષ્ટિ વિશ્વના અનુભવજન્યને તે વિશ્વ ઉપર જે રામનુ આચરણ પદારથ છે અને તે વખતે એ વિશ્વના વિશ્વથી રહી તે જાણે દૃષ્ટિયો થાય છે તે જાન-દેવેની સરખાવટી ચિત્તની અદર બધે થાય છે અને તે ઉચ્ચમા દુ ખમા નુ કારણ જાણે છે સુખ દુ ખ અને મોક્ષ એ ત્રણ પુણ્યનિર્માણ પણ વસ્તુનું દુ ખસવખાવથી મુક્ત નથી આ માટે જોઈએ અને અત્યંત દુ ખનિરનિને દૃષ્ટિયા રવેથી પુરતે સર્વ વિષયો દુ ખસવખાવે છે પાપગની જેન પુણ્યકર્મ પણ નિમજ દૃષ્ટિએ દુ ખના જે તરે / અનુદરિ રહે છે—

‘ ન કમરજગ્મ વાતમ્બુ રાજે કુન્ન

વિરજ કુન્નગ જનની મય મ વિગુન્ન ।

દરજે કુન્ન દર્શિતદરજે વિરજ

દરજગ જગ્મ અતરનેવ રત્ન વિરિન્ન ॥

અર્થાત્—

‘વાકિન’ માત્રમૂળા ગતાગત કુર્વન્તિ સંમારવન મયદુર્ગે ।

અન્યાર્થમુપાપ વન મવાન્નર મવાન ઉચ્ચ પરિપાદનેશ્ચુપાન ॥
॥ ૨૬ ॥

The teacher is a candle and a guide in the terrible dark of the phenomenal world. In the revolutionary world the candle of truth has a sacred worth for others goes along to the other world and alone expecter the end (as the first of the new heaven). (2)

દે (૩૮) એવો ન મેં હ મને એવો મેં હે) બીજાએને મ
 બન (૩૯) ન ૩૭ કાણુ ન ૪૧ મળે ૩૮, ૪૦ ની મુશ્કેલી
 એવો ન ૪૨ હે એવો તો સ્વયં ૪૪ ના ૩૯ ને એવો ન મેં
 હે — ૨૪

સાધ્યમાયના—

વિભક્ત સર્વવર્તિષ્વપચન મધિમહાનમયાઽસ્તિ ચનન ।
 રૂદ ગરીર દ્યુત્યપદામન સમર્પનયા મુવનઽમ્યુપયતે ॥૨૬॥

The soul endowed with intelligence and eternal
 bliss is quite separate from all outward phenomena
 When the body is evidently separate from the soul
 what other thing is to be identified with this
 soul? (૨૭)

Notes — Inayat Allah — Everything in this
 world is separate from ourself and therefore whatever
 belongs to this mundane world does not belong to
 Self

Once the great paramount king Alirata son of
 Ibrahimad was adorned with beautiful
 ornaments jewels and supreme magnificent dress
 enjoying in the company of his minister turned
 around of invisible power happened to see his
 ring slip off the finger The finger appeared ugly
 without the ring He began to regret over this matter
 and clearly saw the absolute separation between the
 finger and the ring He then removed rings from all
 fingers which looked true without this usual lovely
 ornaments Thus he was so strongly convinced of the
 separation of the soul from the body wife children,
 parents and others and also the evanescence and

શાસ્ત્રમયનાગા શાસ્ત્ર —

મનોરચોમુનર્મ યાગા સ આમર વર્મણ આમરેણ ।
શુભાશુભ કર્મ શુભાશુભાદિ યાગાલિરુપ્તનિ શરારમાન ॥૨૮

Yoga is the practice of activities of the mind, word and body. It is the means of harnessing forces through channel of the embodied soul to utilize these karmic forces good or bad according to their good or bad Yoga (28)

Notes — We should think that Yoga is in the channels for the influx of karmas both virtuous and sinful. A virtuous man requires forty-two merits and a vicious or rather evil two kinds of evil. Virtues and vice are both cause of worldly bondage. The story of prince Indrika and his daughter well illustrates that whatever evil he does and so he is upon one own karma binds him further and so it is too hard for him to reach his goal and so it is too hard for him to reach his goal and so it is too hard for him to reach his goal.

આમરબાવનાગા આમર —

(૫૧૨૬ ૨૦ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦) મન

૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦ ૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬ ૩૭ ૩૮ ૩૯ ૪૦ ૪૧ ૪૨ ૪૩ ૪૪ ૪૫ ૪૬ ૪૭ ૪૮ ૪૯ ૫૦ ૫૧ ૫૨ ૫૩ ૫૪ ૫૫ ૫૬ ૫૭ ૫૮ ૫૯ ૬૦ ૬૧ ૬૨ ૬૩ ૬૪ ૬૫ ૬૬ ૬૭ ૬૮ ૬૯ ૭૦ ૭૧ ૭૨ ૭૩ ૭૪ ૭૫ ૭૬ ૭૭ ૭૮ ૭૯ ૮૦ ૮૧ ૮૨ ૮૩ ૮૪ ૮૫ ૮૬ ૮૭ ૮૮ ૮૯ ૯૦ ૯૧ ૯૨ ૯૩ ૯૪ ૯૫ ૯૬ ૯૭ ૯૮ ૯૯ ૧૦૦

+ ૧૦૫ ૧૦૬ ૧૦૭ ૧૦૮ ૧૦૯ ૧૧૦ ૧૧૧ ૧૧૨ ૧૧૩ ૧૧૪ ૧૧૫ ૧૧૬ ૧૧૭ ૧૧૮ ૧૧૯ ૧૨૦ ૧૨૧ ૧૨૨ ૧૨૩ ૧૨૪ ૧૨૫ ૧૨૬ ૧૨૭ ૧૨૮ ૧૨૯ ૧૩૦ ૧૩૧ ૧૩૨ ૧૩૩ ૧૩૪ ૧૩૫ ૧૩૬ ૧૩૭ ૧૩૮ ૧૩૯ ૧૪૦ ૧૪૧ ૧૪૨ ૧૪૩ ૧૪૪ ૧૪૫ ૧૪૬ ૧૪૭ ૧૪૮ ૧૪૯ ૧૫૦ ૧૫૧ ૧૫૨ ૧૫૩ ૧૫૪ ૧૫૫ ૧૫૬ ૧૫૭ ૧૫૮ ૧૫૯ ૧૬૦ ૧૬૧ ૧૬૨ ૧૬૩ ૧૬૪ ૧૬૫ ૧૬૬ ૧૬૭ ૧૬૮ ૧૬૯ ૧૭૦ ૧૭૧ ૧૭૨ ૧૭૩ ૧૭૪ ૧૭૫ ૧૭૬ ૧૭૭ ૧૭૮ ૧૭૯ ૧૮૦ ૧૮૧ ૧૮૨ ૧૮૩ ૧૮૪ ૧૮૫ ૧૮૬ ૧૮૭ ૧૮૮ ૧૮૯ ૧૯૦ ૧૯૧ ૧૯૨ ૧૯૩ ૧૯૪ ૧૯૫ ૧૯૬ ૧૯૭ ૧૯૮ ૧૯૯ ૨૦૦

Categories The flow of Karma should be checked through vows, right conduct and concentration. The story of Kankrikā who became persuaded by his brother Punlankā renounced the royal authority and possessions in his brother's favour and resolved to work off his Karma by asceticism and eventually gained Moksha by meditating on the notes on greed and hypocrisy in the fourth chapter.

સવર તરવ અને આમર-સવર ભારના—

અમરેને (કમળ-અનુસારેને) અનુસારને જે આત્માને નિમજ્જ
પરિણમિતી. તેને સવર કહેવામાં આવે છે આ અસર અને સવર
તરવે જે કમળ અવના કરવામાં આવે-વધવ રીતે તે તરવેને ચિન્તવવામાં
આવે તે એથી અમરી અટક ખરેખર સસરના કોમેથી ઉદામીનસાર
મરત થવે છે '—૩૦

નિઘ્રવમારના—

સ્વાત્ત્વ કર્મણાં નિર્જરણ ચ નિર્જરા દ્વિષા સકામેતરભેદત્ પુનઃ ।
પાકઃ કલ્માનામિવ કર્મણામપિ સ્વનોઽપ્યુપાયાન્પિ સમ્બ્રજાપતે ॥૩૧॥

The removal of Karma forces is called Nirjarā. It is secured in two ways: volitional or non-volitional. Thus (Karma forces) reach maturity of their own accord (like the fruit on the trees) or by the employment of expedients (૩૧)

Notes—(૧) We must remember that as a human being he is exposed to innumerable temptations to perform sinful deeds and therefore he must raise his mind, withdrawing it from worldly attachments by right knowledge, right belief accompanied with right conduct, by the practice of austerities and concentration.

ધ્યાન

લોભના તથા વિશાગો પડે છે, જેને તથા લોક નથવા તથા જગત કહેવામાં આવે છે તે છે—ગર્ભલોક મધ્યલોક અને અગ્રલોક એ બીજાં આદિ, કે ઉપર હાથ રાખી પણ પડેલા કરી ઉઠા રહેલ પુરાણી આદિના જેવી છે પુરુષાદિ લોકની કે નીચે સાત પૃથ્વીઓ છે તેમાં પ્રથમ પૃથ્વીનો ઉપરિન નવમો ચે જન ત્રમાણુ સાગ છે તેને માડી બધે અધોભાગ અધોલોક સમજવો આ સાને પૃથ્વીઓમાં પૂરજ મોપર્જિતપાપત્તાઓ (ન ડીના છવો) પાસજ બાજો છે પ્રથમ પૃથ્વીમાં ભવનપતિ દેવતાઓ પણ વમે છે એ ભવનપતિ દેવતાઓ અધોલોકન સમજવા બજર દેવતાઓ પ્રથમ પૃથ્વીના ઉપરિતન (મધ્યમ ભાગમાં જણાતા) ભાગમાં વમે છે પુરાણી લોભના નખિ ભાગમાં મધ્યમ લોક છે પ્રથમ પૃથ્વીનો ઉપરિન નવસો ચોળન પ્રમણુ ભાગ પણ મધ્યમયે કમા લામિજ છે તરા સુત નદ વગેરે મધ્યમ યો કમા જણાય છે પૃથ્વીની સપાળી ઉપર રહેવા જમજ દીપ-સમુદા મધ્યમ લોકમાં સમજવા મધ્યમ લોકની ઉચાઈ અદારસો ચોળન પ્રમાણની છે મધ્યમ લોકની ઉપર ગર્ભલોક આવે છે જર દેવલોક પુરાણી વેકન ઉપર રચનીય છે જે ભાગના પુરાણી લોભના મીલાસ્યને છે તે એવેક કહેવાય છે તેની ઉપરના પાચ વિભાગો સવોનમ દોવાયાં અનુત્તર વિમાન કહેવાય છે તે પુરાણી લેકન મુખસ્થાળીય છે તેની ઉપર બાર ચોળને સિદ્ધિયા આવે છે તે એક રાજરી પૃથ્વી છે તે પુરાણી લોકના કપાળના રચને છે તેની ઉપર એક ચોળના અતિ લેકનો અત આવે છે જેનિય લેકના ઉપરિભાગી થઈ લેકના અત સુધી સર્વ કપાળના ગર્ભલોક છે બાર દેવલોક સુધી હન્દ્રસત્તાશય છે ત્યાર પછી સવ અદમિજ છે

આ લેક છર અને જડ પદાર્થોથી બદ્ધ ભરેલો છે શોયના અમ જેટલો ભાગ પણ જડ-છવોથી ખાલી નથી આ લોક ગર્ભલોક નોગ છે એ પનાના ખાલી રોકે તેમ નરી જૈન

* અધે લોક નવસો ચે જન નૂન રાગ જણુ પ્રમણુ ઉપર છે ઉપર લેક પણ નવસો ચે જન નૂન સાગ રજણુ પ્રમણુ ઉપર છે નો તિર્થલોક (મધ્યલોક) અદારસો ચોળન પ્રમણુ ઉપર છે એ રીતે મુદ્દા-રજણુ પ્રમણુ લોક છે

દય છે - આ અનુભવ કરાવી સાથે હમ પિય નરી - આ જાતી ભગ છે -
 એ વાત એના સન ત્વ મા - આવતા ડમ ન પદો મુખ કરાવુ નો
 પરમ મહારને બાદ કરવુ સાથે તેરી દા સામે ખુ ય વ છે
 આજ દેવુ માટે આ ભાવના કરવુ મહા સ્થો હરમાવે છે

ધર્મભાવના—

जगत् समुद्धर्तुमनल्पदु खपद्वाहो ! कीदृश एष धर्म ।

मार्गसि मोकोत्तरपूरूपर्यमेवान आप्नोति महोत्थनम् ॥ ૧૧ ॥

Dharmabhavana is the reflection on the grand religious truth contained in the following declaration. The high souled religious preceptors have propounded the grand truth for the extrication of the phenomenal world from the mire of terrible miseries whereby the elevation of the soul to the highest degree is secured. (23)

Notes —Dharmabhavana is to reflect on the fundamental principles of religion. One should regulate his conduct with sublimation of physical living and high thinking. His guiding principles in life should be universal love, friendship, universal service, mercy and sympathy for the poor and the needy. Moksha can be obtained only with the presence of these virtues. He must have faith in the fact that the word of the Tirthankaras are the law of the universe. He must try to acquire them as far as possible. He must know the right fact and right conduct.

ધર્મભાવના—

જગત્ સમુદ્ધર્તુમનલ્પદુઃખપદ્ધવાહો ! કીદૃશ એષ ધર્મ ।
 માર્ગસિ મોકોત્તરપૂરૂપર્યમેવાન આપ્નોતિ મહોત્થનમ્ ॥ ૧૧ ॥

required only by the weakening and destruction of
terrible karmic forces. Having obtained human birth
it is more difficult to cognize real truth. Every thing
is easy of attainment but the three jewels right faith,
right knowledge and right conduct. So one should try
to pay proper attention to religion and make his
human birth successful.

બોધિભાષના—

“ સર્વોચ્ચ ભો નિમિત્ત પદધી આ વિચિત્ર મનુ ૧૪ મ પ્રાણ
ભો છે અગ્ની દરે પદોત્થા ૮૪૫ પદ્ય વચાવદત્ત રક્ષાનર ભોધિ-
ન પ્રાણ મનુ એ જન્મ દુષ્કલ છે —૩૫

ભાવના ઉપસંહરન સ્વાસ્થ્યમુત્તરિનિ—

एनादृशीभि रवन्तु भावनाभि मुवासिनाम्न करणो महामा ।
मय बलुप्याकविनुष्मयमाना साम्प्रभिय रितुमीश्वर स्यात् ॥ ३६ ॥

The great sage whose heart is well directed chiefly
with these reflections becomes free, enough to pre-
serve the glory of the equanimity from being seized
by a plumed rascal in the form of human nature. (૩૬)

ભાવનાઓનું પરિભાષ—

‘ ભારતી ભાવન યોગી મુત્તરિનિ મનુ છે ૧૪૧ ૨૨૬ જેનું કોવો
મહાભા મમતવાપ દુઃખાદી દુઃખની સમતા-ધ્યોને ૨૮૬ ૨૨૩ સમય
દુષ્કલ છે —૩૬

ભાવાધિ આ ભવન યોગી તરે નિમિત્ત ૪૫૬ ૬૫ છે
ભારત વેર મનો પ્રદુષ્ટોર મન છે, અને વેગ મ પ્રાણ વેરેલોર સમ
દુષ્ટા વિરલો ખીલવા માટે છે

વૃત્તિનું એકરૂપ સમન્વય છે એમ સદ્માત્રમા રત્નચક્રની પ્રિદિ અને
એવ નરદશમા રત્નચક્રનો અર્થ ન એક અશ્વ નિયમ છે

સમન્વયનુપદેશવિતિ—

ધ્યાન સમાચર્ય સમન્વયાથયેત્ સામ્ય વિના તત્ત્વ કૃત્ત વિદ્યમાના ।
આત્મમરોધેન ચ કર્મસાસયો ધ્યાનેન સાધ્ય મધ, તત્ત્વ પર દિત્તમ્ ॥
॥ ૩૭ ॥

Concentration is well secured by attention to
equanimity and without this extreme meditation is
not to be had. The awakening of the knowledge of Self
brings on the destruction of karmic forces and is
achieved by concentration and thorough concentra-
tion is highly beneficial (7)

સમન્વય સાધ—

જ્યનને અવગણીને એવ કાલ સમન્વય કુણી
પરે ર વચર નવ એવ રરમા કાલ ન એવ વિનવ સદા પડે
છે જે અવગણીને એવ ઉપર કાલ દવ નવર વચ છે તે
અવગણીને સમી રરમા રરે એવ એવ નુ રુણી
ઉપર નવરુ વિ છે —૩૭

સમાચર્યધ્યાનવરેતરત્ત્વનુપદેશવિતિ—

ધ્યાન સમાચરેન વિના મરોધ સામ્ય વિના ધ્યાનમપિ શુન્ય ।
પરસ્પરાવેશતત્ત્વનસત્ત્વ દ્વય ચરેત્તુ મુર્ચ્છાગતિર્નિવૃત્ત ॥ ૩૮ ॥

Concentration and equanimity are necessary for
meditation and the knowledge of Self is not to be
the object of meditation (8)

*	*	*	*
*	*	*	*
*	*	*	*
*	*	*	*

ઇન્દ્રિયનિગ્રહ, મનઃશુદ્ધિ, સમતા, મમતાનિરાસ અને ભાવનાઓ એટલી બાબતો આ પંચમ પ્રકરણમાં જોઇ; અને એ સમગ્ર રામા કે કપાળેનો રોધ કરવા માટે ઇન્દ્રિયનિગ્રહની અમત્સ, ઇન્દ્રિયનિગ્રહ માટે મનઃશુદ્ધિની આવશ્યકતા અને મનઃશુદ્ધિને માટે ભાવનાઓથી મમતાનિરાસ દ્વારા સમતાની જરૂર છે; વળી એ પણ જણાયું કે ધ્યાનની સાથે સમતાનો અતિશયનિષ્ઠ સંબંધ છે. હવે આપણે યોગ અથવા ધ્યાન ભેદનું રહે છે, કે જે આત્માની ઉવટની ઉચ્ચરિયતિ છે. એને માટે હજી પ્રકરણમાં પ્રવેશ કરીએ.

षष्ठ-प्रकरणम् ।

ध्यानसिद्धिः ।

SIXTH CHAPTER

Success in Concentration

(Shlokas 37)

Having taken a cursory view of Jāna, Nirvāṇa, Āśana, Prāṇāyāma, Pratyahara, Dharana and the means for getting mastery over them the training in concentration deserves special attention as it is the direct means for the attainment of Moksha. Moksha could be attained by the process of destruction of karmic forces, i.e. by the process of Samvara and Nivara. The Soul is constitutionally free and potentially divine. Its natural purity is defiled by the influx of karmic forces good or bad. These forces are required to be checked and destroyed by Samvara and Nivara. To achieve this object physical organs and mental sensations should be subdued. This could be achieved by keeping control over mind, body and speech, by observing rules of conduct, twelve vows,

progress wilful performance of non-prescribed rituals and dogmatic renunciations of religious rites as worthless are hindrances to the practice of Yoga.

Bhagvan Pitanjali enumerates ~~known~~ languor doubt carelessness, laziness ~~adhesion~~ to objects of sense erroneous perceptions, failure to attain image of absolute action and instability as obstacles to be removed by the Yoga-yujant.

These hindrances grow into habits or rather come field for the accumulations of the latent deposits of Karma and thereby propagate the Cycle of Births.

Helping factors of the spiritual progress —

Pranidhan signifies the practice of performing religious rites with scrupulous care (compassion charity and benevolence are its chief traits). Pravritti means progressive activity in spiritual development for reaching the final goal with ~~early~~ and unwavering application of the mind on the subject taken in hand.

Vibhajaya means removal of the obstacles in the form of external obstructions of nature internal desires and subreption (Vithvitra).

Sadhi signifies pious merits acquired through Tattva ~~and~~ and eventual attainment of intellectual knowledge with the feeling of universal love and sympathy and humility.

Vimudaya connects high sentiments and ~~and~~

यत् हि यो विद्वान् प्राणविमर्शं विधायां नृणां ॥

यान् हानयाणां च य इदं प्राणं आवरुह्य ॥ १ ॥
 धारयित्वा च नृणां य इदं प्राणं शुभमायनानि ॥ २ ॥

Yoga is also divided into two parts namely
 (1) Yoga pertaining to knowledge and (2)
 Yoga pertaining to action. The second kind of
 Yoga, Karmayoga is the necessary part consisting
 of daily religious rites. This Karmayoga consisting
 of the habits and its profane branch is called (1)

Notes In this Yoga is the path of the realization of Self through knowledge. The nature of the Supreme Spirit being obscured in the heart of every living being, transition state of the objects of sense, fundamental categories are sublimed (Dharma) right faith, right knowledge and right conduct the inexorable law of Karma and the doctrine of many points of view are described in the crowning teaching of Tirthankaras. This knowledge when acquired removes all doubts and misconceptions. It could be attained only by strong concentration on knowledge. The final end of the practice of Yoga is to enable the soul to realize its own nature. In this Yoga and Karma-Yoga both together would enable the soul to achieve this goal. Karma Yoga signifies observance of vows, daily religious activities, careful attitude, restraints, purified conduct (Divine contemplation) &c. These two practices are worked together that they are pursued on together

પ્રથમ પ્રમુખતિમા પ્રવેશ કરતા પાન અભિગમે સાચવ
 રાખારો જાણુ વે છે—૧ સનિગવસ્તુનો તથા ૨ અનિગવસ્તુનો
 ૩ એક વસ્તુ ઉત્તરાસન ૪ પ્રમુખમય પહેલા મસ્તક ઉપર હર
 જમિ અને ૫ મનની નેકામતા

અનિગવસ્તુના તથાની અદર એ ૫ વિશે સમજી રાખવું
 એ રાખ્યા લેવની કાઠ પશુ વસ્તુ પ્રમુખતિમા લઈ જવી ન જોઈએ
 બાકી પ્રમુખભાનમિત જગ-પુ ૫-૧૩૫૬ વસ્તુઓ લઈ જવા માટે નિર્દેશ
 નથી અનિગવસ્તુએ નો તથા એટલે મોજડી મોજા છે જી આમર
 મુકદ પરી દરવાર વમેરે નીળે નરિમા પેસના બહાર મુકવાની છે ૧

ઉપરના અભિગમે સત્તી પ્રમુખતિમા પ્રવેશ કરતા પ્રથમ
 અમ્બારે નિમીટ્ટી એમ તથા વખત એવું નિમીટ્ટી તું સસૂન
 રૂપ નેરેપિટી થાય છે અમ્બારમા પ્રવેશ કરતા મુદ્દમાપારનો નિર્ધ
 થાય છે, એ રમરજુમા રહેવા માટે એ રજા બોલવામા આવે છે ત્યાર
 પછી પ્રમુખી જમણી બાજુથી તથા પ્રદક્ષિણ ૦ ફરી રમમડપમા પ્રવેશ

૧ સમવતીસુત્રમા પાન અભિગમે આ મુતથી જાણ્યા છે—

હવેનય દગ્ધયં વિગ્ધાત્કર, અવેનયં દગ્ધયં વિગ્ધાત્કર
 દગ્ધાવતિદયં ઉત્તરાસનદગ્ધયં વસ્તુદગ્ધ અગ્નિદગ્ધાત્કરં દગ્ધા દગ્ધાવતિદગ્ધ
 વયં ” ।

આની અદર અવેનયં દગ્ધયં વિગ્ધાત્કર —ને પાને જાહે
 અવેનયદગ્ધઅવેનયદગ્ધ—એવો ઉચ્ચો પશુ ૫.૧.૨૧ છે અને પાને
 અથ એ બીજાથી ઉચ્ચો છે પ્રથમ પાને અથ — અનિગવસ્તુએ
 મળેને એવો દગ્ધ છે જ્યારે બીજા પાને અથ — અનિગવસ્તુએ
 નહિ મળેને એવો થાય છે પરંતુ એ બને પાને સત્તી થય છે
 એમા પ્રથમ ૫ નો અથ તે ૨૫૬ છે અને એજ જો છે બીજા પાને
 અથ — અનિગવસ્તુએ નહિ મળેને એમ જે દગ્ધ છે તે ૮૧૫.૬
 એજ છે ૧-૮૧૧૫૨ પેદ૨ેશ અથ ૩૨ પ્રમુખતિમા જતા તથા ના
 ૮૧૫ નહિ

• ૧૧૧૧. આપતી એ પ્રમુખ મુદ્દમ ન છે અરમથલ મદ ૩૨ નું
 ૮૭૧

ના બીજા પોત તો અગ્નિ પર અથવા દિવસનું ગરેણું કે સર નથામ દૂર કરવું જાતે હીને શુદ્ધ જળવડે પ્રભુને નિવેડાવે તેને મુક્તિ આપે અને ઉત્કલિત એવા વિદ્યાના અમલુદ્ધાર વડે એ દેવે પ્રભુનું શરોર કોર કરવું તથા અત્યંત સુદક્ષા તો પ્રભુનું સરીઠ નિષ્ક્રમ સાર કોર થઈ તથા જાદુ ચતુરન- (કેશરમિથિત) પૂજા કરવી તે પૂજા નર અગ્નિ કરવા છે તે નર અગ્નિ— જમણે— જો અગ્નિ જમણે— ૩ પુ દાંચલુ જમણે— ૧૫ કાંડુ જમણે— ૩ પો અગ્નિ મસ્તક કપાળ કદ ઝાળી અને ઉદર આમ નર અગ્નિ ન નપૂજા કરવા પડી પુષ્પદિ નાવવાના ઉમેદવાર અમવાનન પુષ્પદિ નાવે છે

પ્રભુના અમને સમગ્રી ન નદિ-પૂજા અમપૂજા કરેવાય છે ત્વર પડી જે પૂજા દીપપૂજા કરવા છે તે અમપૂજા કરેવાય છે દીપપાથમા પૂજા રાખીને દીપપૂજા કરવી દીપપૂજા કે દીપપૂજા તમારા જહાજના ઉપર રહીને કરવી ઉચિત છે આ પૂજાનો હેતુ— અમરનનું જહાજ ન કરવા તરફ અગ્નિને ઉપસિત કરવી એ છે દીપપૂજા એ દુર્વાસ નના ઉપર પૂજા મુવાસનાપ્રાપ્તિનું અને દીપપૂજા એ અપાનતિમિર- ૧૨ સપૂજા ના સોકન પિતૃ માતૃ સ્મરન છે

દુર જવા શરોર સાથે કરી નોખી ખાજતી પહેલા પડી પૂજા કરવાના શુદ્ધ અને રત્ન-૭ કથા પહેરવા ના પ્રભુના મમમદમા (મમરામા) પેસના મુખ ઉપર આ પડેલા મુખોત્તર નાથી સેવે ત્વર પડી જ મમમદમા પ્રવેશ કરવો મમમદમા જ્યાં સુધી રહેવું ત્યાં સુધી મુખ પર મુખોત્તર નાથે રહેવો જોઈએ મમમદમા પ્રવેશ કરીને પ્રથમ જ નિવેડાથી પૂજા પ્રારંભ કરવી

૨ પુષ્પના સમન્વયના શુદ્ધતાની ધણી સારનેની રાખવાની જરૂર છે મુખથી પદ્મી ખવા વિનાના અને સુરોમિત એવા કુષ્ઠ નમુપૂજા માટે હોવા જોઈએ અને તે થોડા રીતે લાવેલા હોવા જોઈએ જાનુના દિવસે નદિ પગત તો અગ્નિ લાવેલા કુષ્ઠ કામ આવેજ નદિ પુરતથી પણ જો રિવેકુક્કા કુષ્ઠ ઘરવા હોય તો તે કામ અતી સહેલે રહે કુષ્ઠ દષ્ટએ નિરખતુ ખખિરતુ અને પડી પ્રભુને નારવણ પુષ્પો ગ્રાંથીને જનાવેશ દાર પ્રભુને ચાલવણ પરણ કુષ્પોને સેવ વડે થોડીને જે દાર જનવરામા આવે છે, તે પ્રભુ-પૂજાને માટે અવેળા છે

સેત્તવનનાદિ કરતી વખતે જન્ય જન્ય દિશા તરફ નજર ફેરવતી નહિ.
સેત્તવ દશ કે સો વાદિ ભેગના ત્રણ જાગે. પર પૂરો ઉપયોગ રાખવો.
એક-એક તે સૂર કે સેકના આરો. જરૂર મુદ્દ અને યોગ્ય રીતે
બેસવા બીજા તેના અથ ઉપર અને થવ દેના જાતુ અને બીજા મધ્ય
મનિમા તરફ દિલિતુ એક મત્ત જાગવતુ

મહુની સુને મને જેવા સ્વરનો બે ધવા બોલ્યો કે ને પ્રી
અથવા જા ને કીને અમા ઉપર અમર કરનાર કપ થો તેમ હોય
આજ માત્ર યોગ બારામા અનેક સ્વરનો સુશ્રવ દર્શક થયા છે અન્યેવ
ને બે ધવા તેજા બરાવ-મને થે ૪ અથવા તો-સમગ્ર સકાય તેમ હોય
છે સ્વરનો વિવિધ ૫ ૧૧૧ હોય થી કુલ સ્વરન કરા બે મુ ઉચિત
છે ને મમ ભૂલે જા રાખવો નોત-૫

અ રૂપાના કુચની અવસ્થાને પણ જાણવામાં આવે છે તે
અવસ્થાને - કાચ અવસ્થા કેવળ ના - પરમા અને સિદ્ધ અવસ્થા-
ઉદ્ભવ-અવસ્થા? જાણવાનો પ્રયત્ન-

મનુષ્યના પદ અને પરિવન ઠીને જે બસનેવન મહત્વ
 રહી રહીને બન ના જે પદ પૂરે તેના રાખીને સ્વ ના સર્વ
 પદોના ઉપર જે પદ પૂરે તેના રાખીને સ્વ ના સર્વ
 ન રેવના મો જે પદ પૂરે તેના રાખીને સ્વ ના સર્વ
 બરેબર મો જે પદ પૂરે તેના રાખીને સ્વ ના સર્વ

१. उद्गारस्थान—

विद्युत्-चुम्बकत्व

१५ नवंबर २००७

१७१

कर्म (१) उद्दिष्ट वि विद्युत्प्राप्ते ।

(21-12-1971)

કેવંતી-અવસ્થા ભાવવાનો પ્રકાર—

“ જેઓ રાગ-દોષ આદિ મર્મ દોષસમૂહને સમૂળ નષ્ટ કરી સકય-
 સોકાનોકાળાપક રેવાતાનથી દેરીપ્રમાણ બન્યા, અને જેઓએ એ પ્રખરતાન
 દ્વારા ઉપદેશ આપી અજ્ઞાનાનાં કારનો પ્રવણ કરી ધર્મલૃષ્ટ તરફ જમતવા
 જીવોને દેવતા ક્રમાં, એવા હે વિશેષામૃતિત સર્વજ્ઞ દેવ ! આપનો સેવા-
 માર્ગ મરેમર મોહના આરબુને ભેદવામાં અસાધારણ સાધન છે. ”

નિષ્ઠ અવસ્થા ભાવવાનો પ્રકાર—

“ સકય કમોનો દાવ કરી અમર, અમર, અમરીર, અમૂર્ત નિરં-
 જન, નિરાકાર અનન્તજ્ઞાનાનન્દમગ્નિસ્વરૂપ પરશ્વત બનેવા એા હે
 વિશ્વનાથ ! આપનું પ્થાન કુલની પરાકાષ્ટા ઉપર પડેંગેવાએાવીજ કરી
 શકાય છે, અને આપનું પ્થાન કરવા સામ્યવંત ધ્યેષાએાને આપના જેા
 જનતા વાર સાતની નથી. ”

જેવાનનાં નુસાનપૂર્વક ચૈત્યકંદન કરતાં ત્રણ મુદ્દાએા સાવ-
 વવાનું પ્થાનમા નાવડું ત્રણ મુદ્દાએા-ચોમમુદા, ગિતમુદા અને મુક્તી-

૧. ચૈત્યકંદનકથા—

“ જગત્કાંડ, ચતુરારકાંડે વાંદામરીગિ ।

જાનાં, જાનિત દનૈકમિત વાજા નીજીતીમ ।

જનનું નિર્વાણનાવસન સદ્ગાની, રંગ ।

તરીવ જાને રીઝવવગુરુ મેંડકી જલબંધાને ” ૧

(પ્રવચનમાટે દારમિત, પ્રથમઃ)

૨. વિશ્વાવકથા—

“ જગત્કાંડ, ચતુરારકાંડે વાંદામરીગિ ।

જાનાં, જાનિત દનૈકમિત વાજા નીજીતીમ ।

જનનું નિર્વાણનાવસન સદ્ગાની, રંગ ।

તરીવ જાને રીઝવવગુરુ મેંડકી જલબંધાને ” ૨

(પ્રવચનમાટે દારમિત, પ્રથમઃ)

જેવાનનાં નુસાનપૂર્વક ચૈત્યકંદન કરતાં ત્રણ મુદ્દાએા સાવ-
 વવાનું પ્થાનમા નાવડું ત્રણ મુદ્દાએા-ચોમમુદા, ગિતમુદા અને મુક્તી-

The performance of the daily religious ceremonies which is not necessary for those who have reached the higher plane is beneficial to those who are engaged in the ordinary course of life. The Karma Yoga is thus a sure though indirect means of Perfection. (3)

કર્મયોગ અને મુક્તિ—

“ ઉચ્ચ કોટી ઉપર પહોંચેલાઓને જે આવશ્યક કાર્ય ક્રિયાઓ જરૂરી નથી, તે નિવૃત્તિરૂપિણ રહેલાઓને માટે લાભદાયક છે; અને એથી ક્રિયાયોગ પરંપરાએ બરાબર મોક્ષનો સંપાદક છે. ”—૩

જ્ઞાનયોગ પ્રેક્ષુઃ ક્રિયાયોગમભ્યસ્યેત્—

અભ્યસ્યતોઽપેક્ષત ઇવ સમ્યક્ ક્રિયા મનઃશુદ્ધિકૃતેઽસ્ત્વલ્ભી ।
યોગં સમારુઢવતો મુનેસ્તુ શમવવાહઃ પરમાત્મપૂર્વૌ ॥ ૪ ॥

Incessant flow of good action is necessary to a beginner for the sake of purifying his mind but to a sage who has already reached the plane of Yoga, the unshaken quietude in the spiritual plane is necessary. (4)

પ્રથમ ક્રિયાયોગનો અભ્યાસ કરવો—

“ અભ્યાસી યોગીને મનની શુદ્ધિ માટે ઉત્તમ ક્રિયાઓ કરવાનું જરૂર છે; અને આત્મરમણની ઉચ્ચ સ્થિતિ ઉપર પહોંચેલા મુનિને જે શમરૂપિણી ભરેલી ધ્યાનની શ્રેણીજ અપેક્ષિત છે. ”—૪

* “ શારદાશર્મુદેવોગં કર્મ કારણમુચ્યતે ।

યોગારુઢસ્ય તત્સૈવ કારણમુચ્યતે ” ॥

(ભગવદ્ગીતા, ૭મો અધ્યાય.)

ज्ञानयोगपूर्वता नास्ति त्रिया—

नैवाश्रमत्तरिपिमहोदयानामावदयसाऽऽचारविधेयताऽस्ति ।

य आन्यतृप्तो यः आममया य आन्यतृप्तो न हि तस्य कर्म ॥२॥

Those retired sages who are carefully intent upon contemplation of the self have no need to perform the necessary daily religious duties. There remains nothing to be performed by those sages who are absorbed in and take delight in the contemplation of the self (१)

ज्ञानयोगीने आद्याचारनी -मन्त्रावश्यता—

अधमन इह मा रतन उ दी द न -स रे महात्म्याने आचरयत-
आचरनी कन प्यत नदी से -मन्त्रमयम् ॥ १ ॥ ये आचरययमा
मन्त्र उ -मन्त्राने निमा सगुह उ नेने कथायस्तु तेन नदि —५

पुनःज्ञानयोगमशसना क्रियादृश्योचितीमावदयति—

मन स्थिरीभूतमपि प्रयायाद् रतायत्नाद्यज्ञानभारमाश्रु ।

प्रत्यावृत्तेर्निग्रहयान्नोति ज्ञानी पुनस्तस्य गतवमा ॥ ६ ॥

दिलोलचित्तनियन्तार्यमेव यज्जमयन मनन मुनि स्यात् ।

इयादतो हेतुत एव शास्त्रान्ति मिश्र मन्वदमुद्यभावात् ॥ ७ ॥

सम्यक्तयाऽभ्यस्य च कर्मयोगमनन्यमाभ्य समुपराधिनो य ।

सदाऽप्युदासीनतया स्थितस्य न तस्य भोगैर्भवति मन्त्रे ॥८॥

The mind though - eviler fixed quickly loses its balance through the force of the quality of Raga but a wise seer who has freed himself from inertness at once brings it under control through Pratyahuta (Withdrawal of senses from all sensual objects)

A solitary place unfrequented by a woman and an animal an imperfect man and a man of low habits, is necessary for proper meditation. That posture which he thinks to be steady and comfortable when practising the various postures should be selected. (14)

ધ્યાનાયથો ડી સ્થાન ન્યને આમન—

સી યથા નયુક્તઃ ક્ષાત્રુશીવના સસમયી સદિન બેસી બેઠાન
કેષ યથા મુદ્રા યથા યથાને મટે ઉપયોગી બતાવી છે તથા નના
મહારના આમને યથા / બાસન પેતરી સિદ્ધ અને સુખકારી ભાવે
ને બાસન યથાન ઉપદેશ સિદ્ધ કર્યુ * —૧૪

ધ્યાનાયથોગિ સમપાદિ—

ધ્યાનાય જાત્યાપિ ન જાડપિ નિધિનો યસ્મિન્ જપાપિ, સમય
મ સમ્યક્ને ।
ધ્યાયેદિપત્ય સદિન સ્થિતાઘ્વવાગ્નસ્થાનિથા ધ્યાનરિપાનિની
ન વા ॥ ૧૫ ॥

There is no fault in it for common men. That
time is the best when it is the easiest and they may
meditate on it in the most comfortable manner. That
posture is the best which does not hurt the
body and is the most steady.

ધ્યાનને રૂપા ડી વખત વચરે—

ધ્યાનને રૂપ ડી વખત વચરે નિર્વિદ્ય રૂપ રૂપે નરો
નરો નિર્વિદ્ય રૂપ રૂપ રૂપે સમય વચરે રૂપે રૂપે રૂપે

૦ યથાસન રૂપે રૂપ રૂપે રૂપ રૂપે રૂપે રૂપે રૂપે
રૂપે રૂપે રૂપે રૂપે રૂપે રૂપે રૂપે રૂપે રૂપે રૂપે
૦ યથાસન રૂપે રૂપે રૂપે રૂપે રૂપે રૂપે રૂપે

ઉભો અને સુનો પણ ધ્યાન કરી શકે છે. જે અવસ્થા પોતાને અનુભવે, જેનાથી ધ્યાનમાં વિધાન ન થાય, તે અવસ્થા ધ્યાનને માટે પ્રતિકૂળ નીચ છે. ”—૧૫

ધ્યાનોપયોગિની ઉપસ્ક્રિયા—

ધ્યાનસ્ય સિદ્ધયૈ દૃઢભાવનાનામાવશ્યકત્વં મુનયો વદન્તિ ।

મૈત્રી પ્રમોદં કરુણામુપેક્ષાં યુક્તીત, તદ્ ધ્યાનમુપસ્કરોતિ ॥ ૧૬ ॥

The sages admit the necessity of various abstract thoughts for facilitating Dhyāna (meditation). Bhāvanās are of four kinds—friendship, joyfulness, pity and impartiality. These feelings should be cultivated, because they strengthen contemplation. (16)

ધ્યાનને અનુકૂળ ગાઢવણ—

“ ધ્યાનની સિદ્ધિ માટે દૃઢ ભાવનાઓની જરૂર પેાગીયે. સ્ત્રીકાર છે. તે ભાવના—મૈત્રી, પ્રમોદ, કષણ, અને માધ્યસ્થ એમ ચાર પ્રકાર છે. ધ્યાનને સંસ્કારિત બનાવવા માટે આ ભાવનાઓની યોગના અભ્યાસની છે. ”—૧૬

વિશેષ.

આગળ ૨૧ મા શ્લોકમાં ધ્યાનનું સફળ બનાવતાં અન્તર્મુદર્શ (મુદર્શમાં કંઈક ઓછું એટલા વખત) સુધી ધ્યાન ટકવાનું બતાવ્યું છે. કોઈ પણ અમુક આલંબનનું એક ધ્યાન અન્તર્મુદર્શ સુધી જ રહે છે; ત્યાર પછી ત્રિતીય ધ્યાનનો પ્રારંભ કરવામાં આ ભાવનાઓ ઉપયોગી થાય છે. આ ભાવનાથી પૂર્વ ધ્યાનની સાથે ઉત્તર ધ્યાનનું સંકલન થાય છે, અને એથી ધ્યાનની શ્રેણી—નવા નવા વિષયનાં ધ્યાનોની શ્રેણી ચાલવા માટે છે. જેએ આત્મા અનિર્વિદાન સ્થિતિ ઉપર છે, તેઓ એક ધ્યાન પૂરું થવા પછી

* પદ્માસનાદિઆસનસ્થ થઈને ધ્યાન કરવું એ બેઠાનું ધ્યાન છે, કાચે/સર્જમાં ઉભા રહીને ધ્યાન કરવું એ ઉભાનું ધ્યાન છે અને દશરૂપ સ્થાનામાં સુતા રહીને ધ્યાન કરવું એ સુતાનું ધ્યાન છે.

આં સમગ્ર વિશ્વ મુક્ત થાઓ—આવા પ્રકારની મતિને ‘મૈત્રી’ ભાવના કહે છે.”—૧૭

પ્રમોદભાવના—

દેદીપ્યમાના ગુણગૌરવેણ મહાશયા યે મુવનવ્રયેઽપિ ।
ગુણેષુ તેષાં સ્વલુ પક્ષપાતો યસ્તં પ્રમોદં પરિકીર્તયન્તિ ॥ ૧૮ ॥

The partiality of the virtues of those high souled beings who shine effulgently by the excellence of merits is called the Pramodabhāvanā (abstract meditation of complacent and sympathetic joy). (18)

‘પ્રમોદ’ ભાવના—

“ દુનિયામાં જે મહાશયો ગુણોના ગૌરવથી ઉગ્ગા છે, તેઓ ગુણો ઉપર પક્ષપાત કરવો, એ ‘પ્રમોદ’ ભાવના છે.”—૧૮

કારુણ્યભાવના—

શોકામિના યે પરિદયમાનાઃ ક્ષુધા ત્ષાઽઽર્તાઃ સહજો વિર્મીનાઃ ।
તત્ર પ્રતીકારપરા મતિર્વા કારુણ્યભાવઃ પરિકીર્તિના સા ॥ ૧૯ ॥

The desire to lessen the miseries of those who are being burnt by the fire of sorrow, who are hungry and thirsty, who are suffering from diseases and who are afraid of danger is called the Karuṇībhāvanā (abstract meditation of tenderness). (19)

‘કરુણા’ ભાવના—

“ જેઓ શોકાગ્નિથી બળી રહ્યા છે, જુએ પીડાઈ રહ્યા છે, તરે મરી રહ્યા છે, રોગથી ઘેરાયલા છે અને ભયથી ધ્રુજ રહ્યા છે, એવાં દુઃખનો પ્રતીકાર કરવાની ભુદિને ‘કરુણા’ ભાવના કહે છે.”—૧૯

માધ્યસ્થમાયમા—

પ્રસાદયા દારણપાપસક્તા સાનુદ્રિષ સ્વસ્ય ચ શસિતાર ।
યે નિશ્ચયાણા વિકૃતિં ભજન્તે માધ્યસ્થર્માદૃશુ ભવત્યુપેક્ષા ॥૨૦॥

To look with indifference towards those who are of cruel intentions who are immersed in terrible sins, who bear hatred towards the sages who praise their own-selves and who take a wrong course though advised is called *Madhyasthabhāvanā* (abstract meditation of indifference) (20)

‘ માધ્યસ્થ ભાવના—

કૃત આચરણ ૧૧ । ૧૫ પ પે ના જાણના મહાત્માઓ ઉપર
૬૫ ધરાવના । મન રીમા નહીં જનારા અને તમજાવના જના સદામા
યના । એવા કુલમાનો ૭૫૨ ૬૧ ન કરવો—મધ્યસ્થ રહેવું એ ઉપેક્ષા
ના નામ છે ભવના છે —૨૦

ધ્યાનમ્ ।

મય ધ્યાન નિરુપયતિ—

ધ્યાન પુન સ્પાદ્ ધ્રુવમાનુહતાં પદાગ્રસમ્પ્રત્યયમ્પત્તન તત્ ।
આદામરાપ ત્વ વિપાકયેવ સમ્યાનમાનેચયતીદ યોગી ॥ ૨૧ ॥

Dhiana continues for one Muhurta (Forty-eight minutes) It is defined as the continuous untroubled meditation. The Yogi contemplates four kinds of Dhiana namely (1) Ajnā (2) Apāna (3) Vipaka (4) Sāra bhāna (21)

• “ રત્નમ્પદ્મસર રજાવિનાશિવે ધ્યાન ” । “ જા દુર્ણવ ” ।
(મધ્યસ્થ-ઉપેક્ષાનિષ્ઠા ભવત્યુપેક્ષા)

taking the form of a flame of fire burning another *hṛda* in the heart with eight petals representing eight kinds of Karmic forces. The whole body is to be imagined as torched with fire surrounding it in the form of *śrīśākā* and reducing it to a *śāśa*.

Varuṇa Dhyaṇa :—It causes the conflagration of the powerful wind filling the three walls and shaking the mountains and ocean scattering the ashes of the body from the soul and destroying the *Ātman* in power with this practice.

Vāruṇa Dhyaṇa : consists in the contemplation of *Īśvara* full of clouds with a great downpour of nectarlike rain washing away the ashes of the body from the soul so the soul becomes minute in its pure light.

Tatrabhū Dhyaṇa means the contemplation on soul as free from all material bright as full moon similar to *Umapati* and the *Īśvara* seated on the throne shining with all unsurpassed extraordinary power and having destroyed all karmas and endowed with granules of all merit pure and without form such a *śāśa* capable of attaining eternal Bliss. He becomes an object of worship by *Devas* and men and also invulnerable and invincible.

Paśāṇa Dhyaṇa (contemplation with the aid of sacred formulae) *Pūrṇa Dhyaṇa* (contemplation on the lotus form of Tirthankara with all) *Romāṇa Dhyaṇa* (fixed meditation on the attributes of *Śiśuānman* with a firm conviction of having the

ધ્યાન—

“અન્તર્મુક્તિ સુધી એકાગ્ર ચિન્તનનો પ્રવાહ, તેને ધ્યાન કહેવામાં આવે છે. આ ધ્યાનમાં ચોથી આસા, અપાન, વિપાક અને સંસ્થાનને ચિન્તે છે.”—૨૧

માહાધ્યાન—

આશ્રિત્ય લોકોત્તરપૂરુષાણામાજ્ઞામવાચાં પરિચિન્તનં યત્ ।
યસ્તુસ્વરૂપસ્ય યયાર્યતાત આજ્ઞાભિચં ધ્યાનમિદં વદન્તિ ॥ ૨૨ ॥

To contemplate truth in its true nature by following the infallible injunction of sages of spiritual eminence is called the *Ājñā Dhyāna*. (22)

Besides the divisions of *Dhyāna* given in the text the Jain texts give *Pindastha*, *Padastha*, *Rupastha* and *Rupatita*. *Pindastha* is again divided into *Parthavi*, *Āmeya*, *Māruti*, *Vāruni* and *Tatrabhu*.

Parthavi Dhāraṇā—One on the *Yogapath* should think of a milky coloured ocean of the size of *Tiryak Loka*, with a brilliant thousand petalled lotus as large as *Jambudwipa* and shining yellow perhaps high as *Meru* mountain in its centre. He should imagine himself seated on the lion-throne with staunch faith in his *Ātman* capable of destroying all *Karmic* forces which cause bondage.

Āmeya Dhāraṇā.—The *Yogi* seated as before should imagine a sixteen-petalled lotus in the region of his navel and meditate on the holy syllable *Om* with each vowel on each petal and then imagine *Rock-crests* issuing from the upper stroke *Ra* and

taking the form of a flame of fire burning motions in the heart with eight petals representing eight kinds of Karmic forces. The whole body to be imagined as touched with fire surrounding in the form of *Varika* and retaining it to a base.

Varati Dhāraṇa—It requires the concentration of the powerful wind filling the three worlds in shaking the mountains and ocean uttering the a base of the body from the soul and retaining the Ātman in peace with firm practice.

Vīraṇi Dhāraṇa consists in the contemplation of *Ākasha* full of clouds with a great downpour of neutral-like rain washing away the ashes of the body from the soul so the soul becomes manifest in its pure light.

Tatrabhin Dhāraṇa means the contemplation on soul as free from seven metals, bright as full moon similar to Omniscient and then is seated on the throne lining with all distinguished extraordinary power and having destroyed all karmas and endowed with grandeur of all great points and without form. Such a Yogī is capable of attaining eternal Bliss. He becomes an object of worship by Devas and men and also invulnerable and invincible.

Paṇḍita Dhāraṇa (contemplation with the aid of sacred formulas) **Pūjaka Dhāraṇa** (contemplation on the holy form of Tīrthankara with all) **Āpāṇika Dhāraṇa** (fixed meditation on the attributes of Sukhātman with a firm conviction of leaving the

गम्भीरमगम्यमहाऽऽपन्नान्ते कालो गताऽयं मृतनो ममाऽखिल ।
 पश्य 'पराधो' 'अ मया विचार्यत' 'प्रमान' एनम्य ममाऽपचेतस ॥२६॥

मायाऽपि कोपि परमा मनाश्च गरीरदुष्टेष्टिना मयैव हि ।
 सप्तमन्त्रं च्वाग्नि आधुगुणणि काऽत्रापराधा परिभाव्यतेऽपर ॥२७॥

स्वार्थानायासमपि मुक्तिवर्त्मनो भ्रान्त्या स्वयं पातिन ष्य चेतन ।
 भिषा पयाऽदेदुपञ्चराज्यका माझे स्वतन्त्रऽपि तथा भवन्नम ॥२८॥

एव हि रागादिदुषणेश्चो ज्ञाना जपाया परिचिन्तनीया ।
 यस्मिन्नुपाया अवि तन्नाश च्वाग्नि द्विनाय तन्पायनाम ॥ २९ ॥

The soul wandered for a long time in this world-revelation as it did not seek to the partial truth. Being subject to passions such as love etc. cannot themselves be out of their force (of passions)

Al! what variety of sins have I not committed! I whose mind is over-darkened by infatuation! Oh! what terrible miseries have I to undergo in the hell and in the animal and human lives!

My whole time is totally wasted in seeking in the deep waters of great miseries of this world-ocean whose fault is it! It is my own foolish self

Though I obtained the highest knowledge (of reality) I cannot the fire (of misery) to burn on my head through sins committed by mind speech and body. Who can be found fault with? Surely I and I alone.

Though the path of salvation was at my dis-

posal yet I lowered my own soul through illusion. Just as a man who has got a kingdom goes begging, so I wandered in this world though the abolution was within my reach.

In this manner the Dhyāna in which one meditates on the obstacles arising from love and such other evil passions and the means to surmount them, is called the Apāya Dhyāna. (21-23-26-27-28-29)

અધ્યાત્મધ્યાન—

“ અધ્યાત્મનાનંતુ અવગતન નાદે કરાણી આ આત્મા અભાર મુલી સમાધાના રાગના ન્યાં છે કમકે નસાવિદે, પોતે અત્યંત પરાધીન થવંતે નો કુ વના વદન જનવમાળી નિકળી ગયા નથી. ”—૨૮

‘ નાદાન્ધકારથી છુત થયેલ ભગવાણા એવા મેં હા ! હા ! કું કું કું કું કું નથી ’ અને વચ્ચે તિય એ તથા મનુષ્ય જન્મની અવસ્થા કયા કયા તીવ્ર દર્શન લેવાય્યા નથી કે. ”—૨૯

“ નરો અદ્યા કામ અરબર સંસારની તીવ્ર આપણા જન્મ પાછળની અકર કુલકી મારવામા મોહ છે; આમા બીજા કેટલે અવસ્થા સ્વચ્છે. ’ અવિદેશના ભગવાણા એવા મારેજ પોતે પ્રમદ છે. ”—૩૦

“ વિદેશ (વચ્ચે-વચ્ચેની અ.થી સમજાવ) નજીવા કળાં પણ મેં મન, વચન અને કુદિથી બેની અવેન પ્રકૃતિનો નથી. કે મેં મુને વિદેશ મન મધ. કિલ અવેન સમજાવે; હો આમાં બીજે કે. જ અવેન સમજાવે કલે. ”—૩૧

“ કેવલમુક્તિ અર્થે, મુક્તિ મેં. કામ મુક્તિ ‘મ’ થી અત્યંત તિવ્ર સ્વચ્છ મેં, આવા કેવલ મુક્તિ કરવાનું કામ અવે મને બીજી અવે મેં મુક્તિ મેં. ”—૩૨

“ એ મનો માત્ર સ્વાધીન તે સ જના પણ બનને તથા યદ્ય મે
 રોનેજ આ સત્ત્વને સ્વીકારિમા પામે છે ૨ ૪ ૩-૧૧ જના જેમ
 મૂળ મધુસ જીવ માત્રા ૧૫૩ નમ મક્કા સ્વદન્તમિદ દેવા જના
 પણ સ્વદન્તમા બ કાળુ થયુ છે — ૮

‘ એ પ્રકાર જ જ્ઞાનમ ૨૧-૫ દિ દેવથી ઉત્પત્તી ન કરી
 બને તે રોનોના માત્રા ઉપાધા પણ ૧૫૪-૧ છે ૧ તીજુ સ્વપાવધાન
 સમજુ — ૭

વિપાક-વાત—

ઉત્તીરિત કર્મવન્ વિપાક ગુભાગુભત્વેન સ ચ દ્વિભેદ ।
 દ્રવ્યાદિયોગાત્ સ ચ ચિત્રરૂપોઽનુભવિમાન્સન્નિ દદ્ધમાજામ્ ॥૨૦॥

દ્રવ્યૈર્વધૂ-માલ્ય-સુભાજનાર્થ સુભાગુભ ચત્ત્રવિપાનન્થ
 સેવે નિવાસેન મદાન્થાગે શુભ સ્માન્તમ્ભૂતૌ તદન્ય ॥ ૨૧ ॥

પાલે વસન્તમ્ભૂતાવગોનાતુજે શુભોઽન્યથ વિપર્વથ ।
 મન પ્રમાન્મ્ભૂતો ચ ભાવે શુભોઽશુભો રોગવિસારભાવે ॥ ૨૨ ॥

સુતેવ-મત્પાન્થિવે ગુભાઽમન્મતુષ્ણનિર્વહનરક્ષાદિકેઽય ।
 દ્રવ્યાન્થિયોગાદિનિ ચિત્રરૂપ નિગિન્તયેન્ કર્મવન્ ઉત્તીરે ॥૨૩॥

Vipaka (Maturation) is the result of the Karmic force. It is of two kinds good and bad. It is variously experienced by the embodied souls through its association with matter etc. (space time and evl'ence)

The good Vipaka of Karmic forces associated with matter (Dravya) is seen in having beautiful wife, gardens, delicious food etc and the bad

Vipāka (Maturation) in suffering from weapons, poison, fire etc.,. The good Vipāka (Maturation) associated with space is the residence in a great palace etc., which the other Vipāka (Maturation) is the residence in a cemetery etc.

The good vipāka in connection with time is seen in having the pleasures of spring which is neither cold nor hot; while the bad one is the reverse of it. The good vipāka through mental emotions is the good feeling in the mind like pleasures etc., while the bad vipāka is the rise of feeling of terror etc., in the mind.

The good Vipāka through the births is the life as a god or a man while the animal life or the life in hell is the bad Vipāka through birth. Thus are thought off the various results of the Karmic forces associated with Dravya in the third of Vipāka Dhyāna. (30-31-32-33)

વિપાકધ્યાન—

“ વિપાક એટલે કર્મના ફલનો ઉદય. કર્મ શુભ અને અશુભ એમ બે પ્રકારે હોય,થી તેનાં ફલો પશુ શુભ અને અશુભ એમ બે પ્રકારે હોય છે. દ્રવ્ય, સ્થાન, કાળ, જાત અને જાતના વિચિત્ર સંયોજને અનુસાર ઉત્પન્ન થતાં કર્મના વિચિત્ર ફલો પ્રતિબોધના ભાગમાં આવે છે. ”—૩૦.

“ સ્ત્રી, માત્રા, મુન્દર ભોજન વગેરે અનુકૂળ દ્રવ્યોનો સંસ્કર, શુભકર્મના શુભ વિપાકનું અને સત્ત્વ, વિદ્યા, અગ્નિ વગેરે પ્રતિકૂળ દ્રવ્યોનો સંસ્કર અશુભ કર્મના અશુભ વિપાકનું કારણ બને છે. (એ દ્રવ્યો શુભાશુભ વિપાક.)

‘મહેસ જા. વગેરે ઉત્તમ સ્થાને ન પ્રત્યક્ષી પ્રાપ્તિ શુભ વિષાદનુ
રજુ છે અને મહાશ્વ વગેરે અગ્ર ૧ જ પા અશુભ વિષાદનુ ધારણ છે ”
એ સ્વેચ્છી શુભાશુભ ૧૫૩, —૨૧

અર્થાત—અગ્ર ૫ ની વસન્ત વોરે સરી જગુનો વિદ્યાર્થસમ
જી વિષાદનુ જન મોમ અર્થે જગુમા રખાપદા કરવાનો પ્રસન્ન
શુભ વિષાદનુ ૨ જ છે (એ ૨ થી શુભાશુભ વિષાદ) મનની
જાત વગેરે સ જા. ના ઉત્તમ શુભ વિષાદનુ અને મનનો રાદ
જેમ અશુભ ૧૫૫ નુ જ (એ જાવડા શુભાશુભ વિષાદ)—૩૨

ઉત્તમ વગેરે ઉત્તમ મનુ જગને વગેરે ઉત્તમ જ મની
એ શુભ વિષાદનુ અને ૧૫૫ નરક અર્થે દુઃખતિ અશુભ વિષાદનુ
જ છે (એ જાવડા અશુભ ૧૫૬) એ પ્રગરે દુઃખ સ્વેચ્છ મન
૨ અને જગમ ૧૫૭ ૧ ૧ થી જમના વિવિધ રૂપે આ ત્રીજા
નમા ચિત્ર ૫ છે —૩૩

પાતિષ્યામ—

‘મિતિષ્ઠ સ્થિતમસ્યનન્નાનન્ત નમ સર્વત્ર એવ, સમ ।
જોગન્તિ મધ્યસ્થિત ઝઘ્ઘ-મધ્યાઽષ્ઠાભાગતો યો દપત્રે ત્રિલોકીમ્
॥ ૧૪ ॥

રૂપમેતસ્ય વિચિન્તનીય ધ્યાને ચતુર્થે બહુમ્ભૂત્સરીત્યા ।
ત્રિદૃષ્ટે દૃષ્ટવતા ચ ધર્મધ્યાને સ્વયમેયમતીન્દ્રિય નમ્ ॥ ૧૫ ॥

The endless ether is everywhere supported by
own self in the middle of which is a region
okn whose three parts viz the upper the lower
the middle are styled the upper Loka the lower
Loka and middle Loka respectively

The contemplation which is of a very subtle
ure of such universe constitutes what is called

મારની ધારણામાં અતિપ્રચલ પવન, કે જે પહોડા અને સમુદ્રને પથ દોશિત કરી દે, તે કલ્પવામાં આવે છે. ત્યાર પછી આ પવનથી કર્મરૂપ રજને ઉઘાડવાનું ચિત્તથી તે પવનની કલ્પનાને શાન્ત પાડવામાં આવે છે.

ચારણી ધારણામાં ઇન્દ્રિયનું વિચળી અને મર્જના કરતા મેધથી સંયુક્ત એક આકાશ ચિત્તવામાં આવે છે. વરસાદ ધીમે ધીમે વરસી રહ્યો છે, મુક્તાશય જેવા જ્યેષ્ઠ સુન્દર જગતિન્દુઓ પડી રહ્યાં છે અને જગત્પ્રવાહથી આકાશ ભરાઈ ગયું છે-આવી ચિન્તા કરી તે જગત્પ્રવાહથી કર્મરૂપ રજને પોવાનું વિચારવામાં આવે છે.

નવમી ધારણામાં પોવાના આત્માને એકસિંહાસનસ્થિત દેહીપ્રમાણ સર્વત-પરમાત્મારૂપે વિચારવામાં આવે છે.

પાંચ ધારણામાં ભેદ આ પાંચ ધારણાઓનો ઉદ્દેશ ફક્ત આત્મ-શુદ્ધિનો જ છે. પાંચ ધારણાઓમાં આત્મશુદ્ધિને પ્રગતીજ આપના કરવામાં આવે છે પૃથ્વી, અગ્નિ, જળ, વાયુ અને આકાશ એ પાંચ તરેણે ચિત્તવાનું કારણ બને છે કે એ પાંચ તરેણે સાચે આત્મનું ભેદાત્મક મહેલો આત્મા તે જૂલોથી પોવાનું ચિત્તલ નિદાલે. એ પાંચ તરેણી આત્મનું ભેદજ્ઞાન પ્રકટ થયું બને આ ધારણાઓનો ઉદ્દેશ છે. પ્રથમ પદ્ધિથી ધારણામાં આત્માને સહાનુભૂતિ મેળવી પૃથ્વીથી ચિત્ત ચિત્તવામાં આવે છે અને એથી મન ઉપર વિવેકજ્ઞાનનું અજવાળું પડવાથી મનની શુદ્ધિ થઈ શકે છે. બીજી ધારણામાં અગ્નિની કલ્પના કરીને કર્મપુરને બાળવાનું જ્ઞાન કરવામાં આવે છે, તે પછી મનની નિષ્કલંગતા વધારે પુષ્ટિ આવે છે. ત્રીજી ધારણામાં વાયુની કર્મરૂપ રજને ઉઘાડવાનું ચિન્તા પછી મનની ઉદ્ધત અને એકાગ્રચિત્તને બહુમ ઉત્તેજન બાળકર દેહ કરીને આત્માના કર્મબંધનને દૂર પાડવા આવે છે. ચોથી ધારણામાં જ્યેષ્ઠ સુન્દર જગતિન્દુઓ કર્મરૂપ રજને કાઢી કલ્પનું જ્ઞાન મન ઉપર અત્યંત અગ્ર કરવાર થાય છે; અને પાંચમી ધારણામાં તે ઉપર મરે ધારણાઓને નિષ્કર્ષ એ આવે છે કે આત્મા જેવો પદ્મપાત્ર સમજવાની શુદ્ધ જ્ઞાનધારમાં વહે છે.

અથવા પદ્મિન પદ્મપાત્રમાં કર્મરૂપ પૃથ્વીથી તરેણે આવે છે, બીજી ધારણામાં તે તરેણે ઉપર અગ્નિ મહત્ત્વામાં આવે છે, અગ્રેર ને

રૂપાતીત ધ્યાન. અમૂર્ત, વિદ્યાન-દર્શન, નિરંજન, સિદ્ધ ભગવાનનું ને ધ્યાન કરવું તે રૂપાતીત ધ્યાન છે. રૂપાતીત સિદ્ધ ભગવાનના ગુણોનું ચિત્ર હૃદય પર સ્થિર કરી તે ઉપર ધ્યાનારૂઢ થવું, એજ આ ધ્યાનની મતલબ છે.

ધર્મધ્યાનના આ ચાર પ્રકારોમાં પૂર્વ પૂર્વ ધ્યાન કરતાં ઉત્તર ઉત્તર ધ્યાન પ્રકર્ષવાળું છે. આવાં આત્મબોધી કરાવું ધ્યાન 'સાત્ત્વબન' ધ્યાન કહેવાય છે. આવા પ્રકારના વિસિષ્ટ ધ્યાનથી આત્મા ઉપરનો ધર્મ-ભગ ધર્મોગ ક્ષીણ થવા પામે છે, અને એ ધ્યાનનો અભ્યાસ પ્રકર્ષ ઉપર આવવાથી મનની દૃઢતા એટલી હદે પ્રાપ્ત થાય ■ કે આત્મા શુદ્ધધ્યાન, કે ને નિરાસંબન ધ્યાન છે, તેનો ખ્યાલ થવા સમર્થ થાય ■.

ધ્યાનમાં એક નિયમિત પદ્ધતિ નથી, જુદી જુદી રીતે તેના ભેદ પડે છે. અનેક રીતે ધ્યાન રચવામાં આવે છે. યોગશાસ્ત્રોમાં તે તેનું માત્ર સિદ્ધાન્તજ દર્શવામાં આવ્યું છે. કેટલેક રીતે પવિત્ર ખેવ વાર ને એકાગ્ર ચિન્તન કરવામાં આવે, તે ધ્યાન છે.

ધ્યાનિનો મવિધ્યન્તી સ્થિતિ:—

ધ્યાનાદમુખ્યાય નૃજન્મપૂર્ત્તાં મહર્દિકં સ્વર્ગમવાપ્નુવન્તિ ।
પુનર્નૃજન્મ પ્રતિપદ્ય ચાહ યોગસ્ય માર્ગે પથિકીભવન્તિ ॥ ૩૬ ॥

Persons habituated to such spiritual Dhyāna, after giving up this human body through Dhyāna, go to heaven full of great prosperity. They are again born in a very noble family and follow the path of Yoga. (36)

ધ્યાનીની અવિધ્યન્તી સ્થિતિ.

“ આ ધ્યાનથી મહાન પુરુષાર્થમાં બનેલાઓ, મનુષ્યભવનું આત્મ પૂર્ણ થતાં અત્યુચ્ચમુદિતાલી સ્વર્ગમાં જાય છે. ત્યાંથી પુનઃ ઉત્તમ પ્રકારની મનુષ્યજાતી પ્રાપ્ત કરી વિશેષ પ્રકારે યોગમાર્ગ સાધવા તત્પર થાય છે. ”—૩૬

પ્રતિત દર્શ મળા પછી આ ગતન અધ્યવસાને તેને પ્રાપ્ત થય છે અને તદનુસાર આરે અતિજામ તેને જરૂરનો સમય છે

ઉપરમએણી ઉપર પ્રથમન તથા સદનનના ગામજ નરી સકે છે અને એજ કારણથી અણુદર મ નુ પુ પ ન ન મહત્તમા પોતાના સદનન પ્રમાણે અતિને પ્રાપ્ત કરે નથી. તે-ગ્નિ સદનન નામે દશમા દેવનો સુધી, બીજા સદનન વગેરે મા મા ર ક સુર ના નવમ સદનનનાનો અનુવર વિમાનો સુધી ગા રે રાજ્યા છે તા પા સ ન ન નાને આર દેવનો પાચમા સદનનના ર ક ર ન ન ન વચ સદનનનાગને આઠ દેવનો ક્રોળ સદનનના ર ક ર દેવને ન ન ની ન સદનન પાગાને બાર દેવને ૭ સુધી તા પ ન ન ન ન નિ) ર ન ન ર મત્યુ છે અને પ્રથમસદનન નાગને ન ન મૈત્રય ન ન ન ન ર મન અને પ્રુત્તિ સુધીની પ્રાપ્તિ બ ન ન ન ન ન ન ન ન ન ન ન મથ રકાષ છે તે-ઉપરમબધા ક્રોળ મદનનના દશમા દેવને થી તથા બીજા સદનનના ન મા દેવનોકથી ન ન ન ન ન ન ન ન ન ન ન અને પ્રથમ સદનનનાનો સવાધાસાદિ વિમન સુધી પહોંચે છે

દ્વપમએણી દ્વપકમેણીના પ્રારભ પૂરે જેનું પરભવનુ આયુષ્ય બાપુ નથી તેનો દ્વપકમણનો પ્રારભ સપૂર્ણ સફળ ભવડે છે એ તે તે મહાસય આઠમા શુભસ્થાને દ્વપકમણીના ભાવ ઉપર સુરેશ્વર ઘટ નવમા શુભસ્થાનમા રચેના આઠ (અષ્ટભુજ નવરણુ અને મન્વ ખ્યાના

૫ સરીરમા દ્વપકમણો જે બધે, તેને સદનન નામ આપ્યું છે વર્ષમાનકાગમા સામાન્ય રીતે અનુભવાતો ૭ સરીરનો બાધે તે દસકામા હાડ છેતુ છુ સદનન છે તેથી નુ દૃક સરીર તે પાચમે સદનન તેથી યદુ દહતર સરીર તે ચેણુ સદનન તેથી ચાતુ દહતમ સરીર તે ત્રીજું સદનન તેથી નુ અતિદહતમ સરીર તે બીજુ સદનન અને તેથી ચાતુ પરમદહતમ સરીર તે પ્રથમ સદનન ઇ આમ સદનનના ૭ વિભાગો પાડ્યા છે

આત્મિકમગ થા આનંસિકમજને પ્રકાવવામા સારીરિને બી પછુ મુખ્ય સાધન છે જે સિવાય આત્માની સંપૂર્ણ સક્રિયમોનો વિરુદ્ધ થાયજ નહિ

વિદેર છે અને ધર્મોપદેશના જગતના શ્રેષ્ઠ ઉપદેશકનું મહત્વાનુ
પાત્ર છે શરીરધારી કેવળજાનીઓ (નાકે તીવરેર હો મા સામાન્ય
કેવલી) અવન્યુકન છે †

શુદ્ધધ્યાનનો ત્રીજો-ચોથો ભેદ.

શુદ્ધધ્યાનનો ત્રીજો ભેદ આધ્યાત્મના અન્તર્યામી પ્રાપ્ત થાય છે આ
પ્રેમમાં ધ્યાન (માનસિક ધ્યાન) મધ્ય રોગનુજ નથી કિન્તુ મનોચોમ +
વચનઆપાર તથા શારીરિકચેટનો નિરોધ કરવ તમ્મ પ્રપલ્લ હોય છે
શુદ્ધધ્યાનના ત્રીજા ભેદમાં મનોચોમ તથા વચનઆપારનો નિરોધ
ખરાબર પૂરો થઈ જાય છે જ્યારે શરીરનો નિરોધ પૂરો સિદ્ધ થતો
નથી તેમમાં શુદ્ધધ્યાનના અન્તર્યામી ત્રીજો ભેદ પ્રાપ્ત થાય છે તેનું
નામ છે-સુધ્યધ્યાન, અર્થાત્ તે મિથિલન શરીરની સુખ ક્રિયાઓ રહેલી
હોય છે

† શરીરવરોદ્ધતદેવત્વન ન વનુજતમ્.

“ મુલિસ્તવદુરીતના દુરવેશા જાવવદુરવેશા

કિરણેવ મનુજસ્ય કિન્તો તા પાતેનો વદનમ્.

કોઈતે,કરિતેકનદુરવેશ થઈકરવદેશર

સ્વદ કીર્તિદેહિતે પતિતે મા મિત્ત સમુદ્ગમ્ ” ‡

† જ વનુજિમુગ્ધન દુરવેશાનું દેશા અરિતો

સ્તપૂજ્યા અરો મુગ્ધનમ્ અન્તર દેવતમ્.

અન્તર્યમિત્તદેશાતપુનઃપ્રવર્તમાન સમા

વનદેવતાતુ સવત્તો મિત્તદેશાનુદ્ધ ” ‡

(ત્રીજા ન્યાયકુમુદાવલિ)

+ શરીરધારી કેવળા ધર્મપ્રમામને તલે દેવો રહેવા દેવ છે—

દેવમને પોત વચનચોમ અને કલ્પેત મનનમનનકિ કિષમેયા
કાષમેય અને ઉપદેશ કરવામાં વચનચેર રહેમે દેવ છે વિચર કરવા
દેવ મન અતવાતે દેવજ નહિ, પરંતુ મનના દેવેને અનન્ય તેમને
રહે છે એનું દેવ એ છે કે— દેવ રહેવા મન પર્વતનીઓ અને અનુદત
વિમાનના દેવેને જ્યારે કેવળ અનતની ગિહાસા ઉત્પન્ન થાય છે તો
તેઓ પોતના સ્થાનમાંજ સ્થિત રહીને અનરી સર્વજ્ઞ થાય છે તે

SIXTH CHAPTER

Various Kinds of Yoga

(Shloka 19)

One who earnestly and sincerely desires the acquisition of the Yoga-wealth should first try to understand the natural attributes and pure properties of the soul. It embraces the study of realities, doctrines of past and future, conditions, volitions and other mental faculties and the tenets of the practical morality which has to be followed. The attainment of the highest perfection is his natural goal and therefore he must adopt such means as would ensure success. The practice of steady concentration on the Atma spirit in all its aspects and directions is the sure means for reaching the noble and sublime goal (Moksha). It requires a continued unbroken state of purity of mind and body dispensed in the form of indifference to worldly objects and pleasures and

શે છે. 'એકાગ્ર' કે 'નિરુદ્ધ' અવસ્થા એકદમ પ્રાપ્ત થઈ શકતી નથી, અતઃ તે અવસ્થા ઉપર આવવાને જે જે સાધનમૂલ માગે છે, તે સર્વને યોગના વિલાસો નરીકે ગણવામાં બાધ નથી. ચિત્તની સંપૂર્ણ સાત્ત્વિક અવસ્થાની પ્રાપ્તિના ઉપાય તરીકે જે જે ભૂમિકાઓ ઉપર પસાર થવાની જરૂર છે, તે સર્વની અંદર અમુક અમુક અંશે ચિત્તચરિતો રોધ રહેતો હોવાથી તે બધી ભૂમિકાઓ યોગના લક્ષણમાં લઈ શકાય છે.

અહીં એક વાત ધ્યાન આપવા જેવી છે કે જૈન દૃષ્ટિએ ધ્યાનના જે બે વિભાગો, ધર્મધ્યાન અને શુદ્ધધ્યાન, બતાવવામાં આવ્યા છે, તેમાં ધર્મધ્યાનની અંદર અને શુદ્ધધ્યાનના પ્રથમ બેઠાની અંદર ચિત્તને વિલગ કરવામાં આવતોજ નથી, કિન્તુ ચિત્તની એકાગ્ર શુભાચિન્તાત્રેણી ચાલે છે. વચ્ચે ચિત્તને મારી નાંખવાનો પ્રયત્ન કરવાની જરૂરજ નથી અને એમ બનતું પણ નથી. હરીકૃત એમ છે કે ધર્મધ્યાનના બેઠામાંથી પસાર થઈ ત્યારે શુદ્ધધ્યાનના પ્રથમ બેઠામાં અવાજ છે, ત્યારે તે દશામાં બહુજ એકાગ્ર શુદ્ધ ચિન્તાત્રેણી ચાલે છે, અને ત્યાર પછી શુદ્ધધ્યાનના બીજા પ્રકારમાં એક અલ્પના એક પર્વા ઉપરજ પૂર જોડાથી ધ્યાનાગ્નિ જ્વલતમાન હોય છે. તે ધ્યાનની સમર્પિત થનાંજ સ્વતંત્ર મનનો વિલગ, આવરણોનો દાઢ અને કેવલજ્ઞાનનો આનંદમાં થઈ જાય છે.

પ્રથમ મનના ત્રણ પ્રકારો એ છે કે-મનની શુભપ્રવૃત્તિ, મનની વિચિત્રતા અને મનનો વિલગ થવાનોગની અંદર મનની શુભપ્રવૃત્તિ, જ્ઞાનપોષીની અંદર મનની વિચિત્રતા અને જ્ઞાનપોષીની પરાજ્ઞાની વિલગતામાં મનનો વિલગ થઈ જાય છે. છતાં મુજબજ સુધી મનની શુભ પ્રવૃત્તિ છે, જ્ઞાનમા મુજબજ મનની વિચિત્રતાનો પ્રકાર થાય છે અને જ્ઞાનમા મુજબજ મનનો વિલગ થાય છે.

આના પછીના ચેતઃ શોકમા યોગના જે પાંચ પ્રકારો બતાવવામાં આવ્યા છે, તેમાં 'અધ્યાત્મ' અને 'જ્ઞાન' એ મનની શુભ પ્રવૃત્તિમાં, 'ધ્યાન' તથા 'સમન' એ મનની શુભપ્રવૃત્તિ તથા વિચિત્રતામાં અને 'શિવસંલગ્ન' એ મનના વિલગતા ત્યારે છે.

અ. શોકમાં પાંચવેના જ્ઞાનપોષી યોગના જે બેઠા- 'સંપ્રદાન' અને 'અસંપ્રદાન' - કેવલપ્રકારમાં આવ્યા છે, તેમાં 'સંપ્રદાન' સમર્પિત

Those who are well-versed in Yoga (Yogāchāryas) have also laid down five kinds of Yoga ■ Adhyātma (concentration on the Self), Bhāvanā (Reflections), Dhyāna (Meditation), Samatā (Quietude) and Vrittikshaya (Eradication of desires). (4)

Notes :—According to the Jain texts Yoga is also classified into Adhyātma, Bhāvanā, Dhyāna, Samatā, Vrittikshaya. An aspirant after Moksha must have the following requisites, i. e., the close study of Dravyas, Tattvas, elucidated by competent Teachers, observance of the five full vows, keeping in view the high sentiments of universal friendship, compassion, delight, indifference, a firm and unshakable belief in the word of the Teacher. He becomes qualified after the attainment of right attitude. Adhyātma also comprises knowledge of the Self in its relation with the universe. Equipped with these capacities one realises the transcendental truth, i. e., becomes a perfect soul. Dhyāna and Bhāvanā Yogas are described in chapters III, V and VI.

Samatā Yoga.—The ordinary Jiva, without proper discrimination, values things as suits his nature, habits and wants. This is due to his ignorance acquired from the past lives. From time without beginning he is in the habit of doing so. There is nothing good or bad inherent in the object, but it is due to the perversity of his mind that he thinks so. Samatā has a very wider signification. It means the proper realisation of the main principles

how]

with the

also explain

So the

applied

Artistic

the formation

the nature of

are not but

three

It is stated that

conception is

is awakened

removed the

red and

Yoga is also

Yoga and

knowledge and

the chief

Yoga the

and become

rites and

In the

journey

exercises

It is

scriptural

The

There

active

Yoga is

classified

into

Muntra-

Yoga

Hatha-

and

Iyui-

Muntra-

Yoga

signif-

the

practice

of

the

Muntra

with

64

749

proper intonations of the sounds. The results would be the acquisition of wisdom along with the Siddhis. The Laya Yoga tends towards the absorption of the mind. It is practised in many ways. Hatha-Yoga signifies the practice of rigid bodily exercises; though it facilitates steady contemplation, yet it ends sometimes in the complete loss of bodily organs and powers. The guidance of a good spiritual teacher is essentially required. Raja-Yoga is already described in the preceding pages.

Yoga is also classified into Jñāna-Yoga, Kriyā-Yoga and Bhakti-Yoga. Jñāna-Yoga and Kriyā-Yoga are described in the notes on verse I, chapter VI. Bhakti-Yoga signifies the practice of worshipping the Supreme Ideal with true love and piety without expecting reward in return. True devotion is inspired in the heart, being freed from all worldly graveness and impurities. With undecaying and unflinching faith the devotee worships the Supreme Ideal. None else in his view can be the worthy object of adoration. His faith, strengthened by meditation and devotion to the most Adorable Ideal results into true knowledge, and thus he achieves the final goal the Realisation of Self. This path is meant for ordinary men and women who are unable to practice Raja-Yoga and Jñāna-Yoga.

શ્રીમદ્ વેદ સંપ્રદાય—

“ અભ્યાસ, યજ્ઞ, હૃદય, સત્ય અને શાંતિના માર્ગે
સર્વજ્ઞ સંપ્રદાયે સંપ્રદાયે સર્વજ્ઞે. ”—૬

રાજયોગ વગેરે અનેક રીતના યોગના બેદો પડે છે. આ બધાનું સારૂ દહે નહું જાણવાનું રહેતું નથી. તત્ત્વ તત્ત્વ સ્થળે આ બધા યોગોનું તાત્પર્ય જોવાઇજ નહું છે. શાસ્ત્રનિરોધ માટે હક્યવૃત્તિ તે 'હકયોગ' છે. ઇન્દ્રિયાચક્ર કેષ્ઠ સંજ્ઞનો એકાગ્ર જપ કરવો, અથવા તેનું પુનઃ પુનઃ ભાવન કરવું, તે 'મન્ત્રયોગ' છે. 'અભિયોગ' ઇશ્વરની ઉપાસના કરી એ છે. વિધિયુક્ત અનુક્રાંતોમા પ્રવલ્નચીજ રહેવું, એ 'ક્રિયાયોગ' છે. આત્મ-ચિન્તન તન્ત્ર મનોવૃત્તિનું સ્થેર તે 'તાનયોગ' છે. એક વસ્તુ ઉપર મનની શુદ્ધ લક્ષીનતા થતા, એ 'સવયોગ' છે. સ્થિર સમાધિ એ 'રાજયોગ' છે.

ધ્યાનમાં રાખવું કે આ બધા યોગોનું સ્વરૂપ આત્માને નિર્મળ બનાવવા માંજ સમાવતું છે. હકયોગથી પશુ મન ઉપર અંકુશ મૂકવાની જ મતવજ છે. મન્ત્રયોગનું સ્વરૂપ પત્ત ચિન્તના કુર્સરકારોનું પ્રસાદન કરવામાજ સમાવતું છે. અભિયોગનો હેતુ પશુ ચિત્તની પ્રસાદવૃત્તિ થવી એજ છે. ક્રિયાયોગનું કામ પત્ત જાનયોગની જૂઞ્ઞિજ બતાવવાનુંજ છે. જાનયોગ, સવયોગ અને રાજયોગ એ ત્રણે તો પ્રાયઃ સમાનાર્થક છે. સવયોગ એ જાનયોગની ઉચ્ચવૃત્તિ છે અને રાજયોગ એ સવયોગની પરાક્રમ છે. રાજયોગની રૂઝતા થતા ચિન્તનો વિષય સ્વતાઃ થઈ જાય છે, અને ક્રિયાજ્ઞાનનો આરિખાવ થાય છે. *

મહાત્મ્યત્ત્વેણ યોગે ત્રિધા વિમજ્જત્ત્વં તં વ્યાખ્યાનું પ્રથમને -

इच्छा च श्राद्धं च तैर्मयता चंभ्येनोऽपि योगो यत आदिमोऽय ।
प्रसादतो ज्ञानवतोऽप्यनुष्ठोऽभिन्नाविर्गोऽमुन्दरधर्मयोगः ॥ ५ ॥

Ihhiyog, Shastrayoga and Samarthayog are also divisions of Yoga. The first of them is Ibhhi-yog where the Yogee through knowing and already

* આ વે.નના બેદોમા કેષ્ઠ કે.ષ્ઠ વાવની જુદી જુદી રીતથી જુદી જુદી રીતે પશુ અપજા થઈ શકે છે. અહીં તો સાધુજી અને સંન્યાસીનેજ આ સમજાવતી આવી છે.

૧ મન્ત્રધર્મ. ૨ મન્ત્રધર્મ-મન્ત્ર. ૩

શ્રવણ]

desire of the ...
therefore the ...

મનનાં રૂપો યા વિભાગે એક બનેલા છે—

૧	૨	૩	૪	૫	૬
૧ વિભાગે	૫	૫			૫
૨ શુદ્ધિના	૨	૫			૫
૩ નિર્ગુણ	૧	૧	૨	૫	—

ક હૃદયયાગ ધ્યેય શાસ્ત્રયાગ—

જ્ઞાન-વાણી દ્વારા મહાદેવે જનમમાર્ગમાં યથાઽઽન્યપ્રતિ ।
ધર્મયાગા શ્વનાનુસાર મ ગામ્ભયાગ પારવર્તિન્ય ॥ ૬

It is ...
but belief ...
as when it is in the ...
is less ...
remains ...
conform to the ...

શ્રેયોગ—

ઉપર જણાવેલ તથા અગ્રમણી એક મદ મદ
અર્થિ આગમ અનુમાર જે રૂપ-૦ ધર્મશાસ્ત્ર એક મદ મદ
જે હોવામાં આવે છે—

મધ્યયોગ—

શ્વાદુપાયાન વિદુષો મહર્ષે શાસ્ત્રાઽનસાધ્યાનુભવાવિરાદ ।
દૃષ્ટસામર્થ્યતયા મહેદૃ મ સામર્થ્યયાગ તદુદાદરનિ ॥ ૭ ॥

The ... persons call it ...
... with the ...
70

ious rites achieve through their pre-eminent spiritual exercises such intuitional perception as is unattainable even with scriptural knowledge. (7)

સામર્થ્ય યોગ—

“ શાસ્ત્રી સાધ્યમાર્ગનાં સાધનોને બહુજ સુધે રીતે ભજ્યા એવા મહર્ષિને, ઉત્કૃષ્ટ સામર્થ્યનો નિઃસંશયતાં, શાસ્ત્રી પ્રાપ્ત ન થયે તો એવા અનુભવના માર્ગ ઉપર ને પડેામયું, તેને ‘ સામર્થ્યયોગ ’ કહે છે. ”—૭

સામર્થ્યયોગસમ્પન્નિય નિવેદયતિ—

ન મિદ્ધિમગ્નાદનહેતુભેદાઃ સર્વેર્જવિ જાત્માચ્છકર્ત્ત્વયોધાઃ ।
મર્ત્યના તદ્વૃત્તિતોઽપ્યથા સ્યાન્ તત્પ્રાતિમજ્ઞાનયતઃ સ યોગઃ ॥૮॥

તત્ પ્રાતિર્થં કેવલબોધમાનોઃ પ્રાચ્યુત્તિકં સ્યાદક્ષણોદયામ્ ।
‘ઋતમ્બરા’ ‘તારક’ એવાદિનામાનિ તદ્વિષ્ણવદન્ પરંવિ ॥૯॥

All the special means for the achievement of perfection are not even capable of cognition through scriptures. If it be so, Omniscience can be obtained by the hearing of scriptures only, but it is otherwise. The attainment of high knowledge through religious books or scriptures is however quite indirect. So this Samarthayoga is calculated to reveal intuitional knowledge. (8)

Pratibhayanana is the morning light of the rising sun (i. e., the morning twilight precedes the rise of the sun in the morning, so the intuitional divine knowledge precedes the absolute knowledge). Other Yogas even introduce this knowledge as leading to the truth or spiritual clearness. (9)

अध्याय १

अध्याय १

अध्याय १

अध्याय १

अध्याय १

अध्याय १

अध्याय १

अध्याय १

अध्याय १

अध्याय १

अध्याय १

अध्याय १

अध्याय १

अध्याय १

अध्याय १

अध्याय १

अध्याय १

अध्याय १

अध्याय १

अध्याय १

अध्याय १

अध्याय १

अध्याय १

अध्याय १

अध्याय १

अध्याय १

अध्याय १

अध्याय १

अध्याय १

अध्याय १

યોગસંયામસ્ય યથાગાર્થસ્વડપિ યાગદશાધયતા સાધયતિ—

અસાવયોગોડપિ મનાવચોડદ્યવ્યાપારરોધાન્ સક્ત્યપ્રકારૈ ।

અથાપિ મુન્યા સહ યોજનેન યાગો મવામ્બોનિધિરોધ ઇવ ॥૧૧॥

The second Yog is Samadhi. It is also in the absence of Yog (from one point of view) because in this state all functions of mind, speech and body are stopped in every way. It is called Yog because it leads on to the state of absolute freedom. This Yog is an embankment protection against the ocean of worldliness. (11)

યોગસંયામને યોગ ણી ણીતે કહેવો '—

એ યોગસંયામ અયામ—અવસ્થા છે કેમકે તે અવસ્થામાં મન-વચન-સગીરના તમામ બધાને સમય નિરૂદ્ધ થઈ શેષતા હોય છે. આમ આ તે મુક્તિની તથા જોડી દેવતા હોય તો એક—અવસ્થા 'ઉ' આ યોગ સંસારના મદાસામનો છે તે — ૧૧

યાગસંયામયાગમાહુર્વિ કરતિ '—

અમુ ચ યોગ સમુપાજગત્વાન્ પ્રાપ્નાતિ યાસ સળયાદિ ઇવ ।

સર્વજ્ઞભાવાવમરેડ્વગિદ્દુસ્માણિ દન્તિ ધાતા યત્પ ॥૧૨॥

One step in this Yog attains to absolute freedom even in a moment. The karm forces remaining after (which remain as the time of attainment of the state of liberation) are completely destroyed in a moment when this Yog is (12)

આ એક યોગ સમુપાજગત્વાન્ પ્રાપ્નાતિ યાસ સળયાદિ ઇવ ।
સર્વજ્ઞભાવાવમરેડ્વગિદ્દુસ્માણિ દન્તિ ધાતા યત્પ ॥૧૨॥
એ માટે તે જાણવું 'યોગ' છે

Lokn 11

Thus the
a plain c
t down no
no in: I
-ec ion with
consequently
phenomenal w

માગથી આવિજૂલ થતા મામ -

આ વચન મેં
દીધી મને આ - - - - -
ઉપર જોઈ-આઈ - - - - -
મીના લેખ ગી ગુણ - - - - -
દોષ પછી ઉપ - - - - -
મેં દૂર થઈ પ ગુણ ગાય આમ - - - - -
ઉપર જાય છે નવ પ્રાર્થનાઓ રાખવ પડે માનવો
જોઈને કે ન સાર કરવું થઈ શકે નહીં મન કરે છે
ઉપર મન કરવા ન પડે ન મા સહારન રાત્રી અમમા
અસ્થિત થઈ છે જોઈને તે નિવે ન નથી દોરે થઈ તેમ
મુશ્કેલીમાં (પ) જોઈને પછી (પ્રેમ) ન જાય છે તેમ
જોઈ નહીં મને કરવા ઉપર નથી (પ્રેમ) પાડે
નથી નિરજીવનમાં પડે તે જોઈને નથી કરવું તેમ
જોઈ નથી ને મને જોઈને અમમા ઉપર મુશ્કેલી મળી આવ
સ્થિતિ ગુણ છે - ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬

• જાનો, પ્રથમ કારણના નેતા શ્રીની બાબત માં 'અ' ડ' પાસે વિવેચન ત્યાં જ હોવા સ્વીકારી સમજાવી છે

એ જોઈએ કે કારણ કે આજે નવનવન થઈ ગઈ છે. મારા
 દિલમાં નું કંટોડું છે અને એ જ કારણે આજે નવનવન થઈ ગઈ છે. મારા
 સમક્ષ નમા એ પાનમાં પડી ગઈ છે. આજે નવનવન થઈ ગઈ છે. મારા
 કોઈ બાબતો જાણ છે અને જાણ મૂલ્ય છે. આજે નવનવન થઈ ગઈ છે. મારા
 જીવનમાં અમુક કમળો છે. આજે નવનવન થઈ ગઈ છે. મારા
 જિન્દગીમાં જીવન કમળ છે. આજે નવનવન થઈ ગઈ છે. મારા
 ઉપર એ સદા સમજ રાખી. આજે નવનવન થઈ ગઈ છે. મારા
 આકાશના સચેત્રી મારા સો. આજે નવનવન થઈ ગઈ છે. મારા
 મેજનો નાથ કદાપિ દોર નહીં. આજે નવનવન થઈ ગઈ છે. મારા
 તો આખરે ફરી નવનવન થઈ ગઈ છે. આજે નવનવન થઈ ગઈ છે. મારા
 આજિમ નું છે અન્યથા. આજે નવનવન થઈ ગઈ છે. મારા
 રહેતી નથી તો પણ શુભનિધાન. આજે નવનવન થઈ ગઈ છે. મારા
 કોઈ અપરિત સુ છે.

એ સિવાય સંસ્કારના મનુષ્ય તરફ દેવતાના સ્વરૂપને જોઈ
 કે નવનવન થઈ ગઈ છે. આજે નવનવન થઈ ગઈ છે. મારા
 જીવનમાં આજે નવનવન થઈ ગઈ છે. આજે નવનવન થઈ ગઈ છે. મારા
 રાત-દાની વધવા દેવતાના સ્વરૂપને જોઈ. આજે નવનવન થઈ ગઈ છે. મારા
 ઉપર એ જોઈ મારી રાત્રી ઉપર પડી ગઈ છે. આજે નવનવન થઈ ગઈ છે. મારા
 દેવ તે દેવની પૂજા સમજ મારે. આજે નવનવન થઈ ગઈ છે. મારા
 મહીનાની પ્રજા તરફ નવનવન થઈ ગઈ છે. આજે નવનવન થઈ ગઈ છે. મારા
 તાપ પારેથી નિષ્ક્રમ દેવતાના સ્વરૂપને જોઈ. આજે નવનવન થઈ ગઈ છે. મારા
 ને કારણથી એ જ મારા ઉપર નવનવન થઈ ગઈ છે. આજે નવનવન થઈ ગઈ છે. મારા
 તો તેથી તે સમજ નહીં. આજે નવનવન થઈ ગઈ છે. મારા
 શુભ ભાવને ના સારા કારણે નવનવન થઈ ગઈ છે. આજે નવનવન થઈ ગઈ છે. મારા
 નવનવન થઈ ગઈ છે. આજે નવનવન થઈ ગઈ છે. મારા
 નિષ્ક્રમ ની છે તરીકે નવનવન થઈ ગઈ છે. આજે નવનવન થઈ ગઈ છે. મારા
 જીવનનો પ્રમુખ નવનવન થઈ ગઈ છે. આજે નવનવન થઈ ગઈ છે. મારા
 જીવનમાં નવનવન થઈ ગઈ છે. આજે નવનવન થઈ ગઈ છે. મારા

૧ જ્યાં જ્યાં કમળે નવનવન થઈ ગઈ છે. આજે નવનવન થઈ ગઈ છે. મારા
 જ્યાં જ્યાં કમળે નવનવન થઈ ગઈ છે. આજે નવનવન થઈ ગઈ છે. મારા

સારસ્વ મહેમ, માત્ર ભેજ યાંભવા ઉપર ટકી રહ્યો છે, અને તે રાગ
 ન્યા દેવ છે. મોહનીય કર્મનું સર્વસ્વ રાગ અને દેવ છે. તાલ વૃક્ષ
 ઉપર સોય ભોંકી દેવાથી જેમ આખું તાલ વૃક્ષ સુકાઈ જાય છે;
 તે પ્રમાણે સર્વ કર્મોનું મૂળ જે રાગ-દેવ, તેના ઉપર પ્રહાર કરવાથી
 તેનો ઉન્નત કરવાથી આખું કર્મવૃક્ષ સુકાઈ જાય છે-નાશ પ્રાપ્તિ જાય છે.

પૂર્વે જોઈ ગયા છીએ તેમ મુક્તિના બે બેદો પાડી ચકાવ છે-જીવ-
 મુક્તિ અને પરમુક્તિ. શરીરાવચ્છિન્ન કેવલજ્ઞાન એ જીવ-મુક્તિનું સ-
 કાર છે. શરીરધારી કેવલીઓ જીવ-મુક્ત છે. સર્વ કર્મોનો હાથ ધરાં જે
 અશરીરી-સિદ્ધ અવસ્થા પ્રાપ્ત થાય છે, તે પરમુક્તિ છે. કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત
 થયું કે આત્મા પરમાત્મા બની ગયોજ; કારણ કે લોકામવર્તી સિદ્ધાત્માઓ
 અને શરીરધારી કેવલજ્ઞાનીઓના કેવલજ્ઞાનમાં પરમાત્મા જેટલો પણ ફરક
 હોતો નથી, એ બંનેનું કેવલજ્ઞાન બિલકુલ સરખું હોય છે. આત્મસ્વ-
 રૂપનું સર્વસ્વ કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થતાં આત્માને પરમાત્મા થવામાં
 કંઈ બાકી રહેતી નથી. કેવલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ વખતે નષ્ટ થતાં રહી ગયેલાં
 'અધાનિ' કર્મો કેવલીને જે પરિણામ બતાવે છે, તે અક્રિયિકર છે.
 એથી આત્મસ્વરૂપને કંઈ સાગતું વળગતું નથી. અસ્તુ.

કેવલજ્ઞાનના સંબંધમાં ધણાઓને શંકા રહ્યા કરે છે કે " એવું
 તે જ્ઞાન કોઈને હોતું હશે ખરું કે જે અખંડ અજ્ઞાંડના-સકલ લોકાત્માઓના
 ત્રણે કાલના તમામ પદાર્થો ઉપર પ્રકાશ પાડે ? " પરંતુ એમાં કશું
 શંકા કરવા જેવું નથી. જ્ઞાનની માત્રા મનુષ્યોમાં એક બીજા કરતાં અધિ-
 કાર્થિક દેખવામાં આવે છે. આ શું સૂચવે છે ? એજ કે જે આવરણ
 થોડું ઘણું ખસવાથી જ્ઞાન, અધિક આધક પ્રકાશમાં આવે છે, તે આવ-
 રણ, અગર બિલકુલ ખમી જાય, તો સપૂર્ણ જ્ઞાનનો પ્રકાશ થય. આ
 હંકીકનને એક દષ્ટાન્તથી જોઈએ કે-નાની મોડી વસ્તુઓમાં જે પડો-
 જાંઘ, એક બીજાથી ઘણી ઘણી જોડામાં આવે છે, તે પડોજાંઘ વધતી
 વધતી આકાશમાં વિદ્યમાનિ લે છે, અર્થાત્ વધતી જતી પડોજાંઘનો
 અન્ત આકાશમાં આવે છે. આકાશથી આવગ પડોજાંઘનો પ્રકાર નથી.
 સંપૂર્ણ પડોજાંઘ આકાશમાં આવી ગઈ છે. આ દષ્ટાન્ત પ્રમાણે જ્ઞાનની
 માત્રા પણ વધતી વધતી કોઈ પુરુષવિશેષમાં વિશ્રમ લીધેલી દોડી જોઈએ,
 એમ ન્યાયથી સિદ્ધ થાય છે. જ્ઞાનના વધના જતા પ્રકારનો જેની અંદર

અતઃ આને છે જોન થા ના ૧ ૧ મત ૧ ૧૫૫૫ ૫૫૫ ૫૫
 છે, એવે-સુમુલુ ૧૧૫ ૧ ૧ ૧૫૫ ૫૫૫ ૫૫૫
 સવ ૫ છે, સવદર્શ ૧ ૧ ૧ ૧

પ્રા-નીન દશનગામ્યા ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧
 એમ કો શામે જોન થા મ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧
 પીતના ન્યાયદશનમ નમ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧
 વગેરે એમ ૫ ૫ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧
 જોન દશદશ રોનિક ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧
 ૫ પીના તરવગાનથા પુ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧
 કારણ સમ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧
 દશનગામ્યા જુ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧
 બધ એવુ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧
 છે કે સમગ્ર નદી ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧
 નરિત એ બનતો ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧
 નથી સમજતે કે મુખ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧
 વાંધે રતો દામ

મુનિના લિપવરી ૧ મ મુનિના રવ પના ૫૫૫ વિદ્યોની શિખ
 શિખ વાંધા જોન ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧
 શક ૫ છે કુ ૫ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧
 મુનિ કહેવામ કે ૧ ૫૫૫ વિદ્યો જાતિ બની છે તેમ નથી

નમનન કેદશાક વિદ્યો મુનિ-અવસ્થાના નાન બનના નથી
 પરંતુ વિદ્યારુ જોન ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧
 ભવિક રવ ૫ છે સવ જામી સરવવ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧
 હેવા છતા ૫૫૫ સર્વ વિદ્યો સમગ્ર સસરવર્ણ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧
 થને ૧૧૦, તેનુ કરણ એમ છે કે તે કેવલન કેવલનથી (અવ
 રુપથી) દશાપક ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧
 સરવવ ૫ છે છતા ૫૫૫ કેવલન સમવધાનના મેમ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧
 સકની નથી તેમ પ્રતિબંધન સસરવ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧

સાપ્તાહિક ૩૧

ઉત્તર ગોશ મયા દીને કે-૨૫ દાદ એક જ વસ્તુમા ભૂલી ભૂલી
જાપેદારને અગ્નિત્વ-અગ્નિત્વ નિયત-અનિત્વ વોરે -વનેક ધર્મો
દાવાનુ મ્મે હ આ ઉત્તરો સમજી શક્ય હ કે-વસ્તુસ્વરૂપ જોવા રંગ
રંગ દેશ તેરી રીતે તેરી વિવેચન દેરી જોઈએ વસ્તુસ્વરૂપની વિશા
સવાગા કોઈએ પ્રેમ કયા કે ધડો અનિત્વ હ ના પ્રથમ ઉપર
સાધન મનર માત્ર અમ જ હ કે- ધરો અનિત્વ હ તો
એ પ્રથમ કા તો અપાય નથી કા ન અનુરૂપ દે, કેમકે તે કલન અગિ

૨૫૩ ને નયન માન જાતે છે ઉવટે ચાપાંકને પછ સ્વાદા ની ખાતામા
 જમાવુ પડ્યું છે જેમકે-પૂર્યા જરા તેજ અને વાસુ જે નર તરવે
 સિરાય પ નમુ તરવ નાચાકને મજૂર નથી, એથી એ ચર તરવેથી
 પ્રાકૃત થયુ નેનવ્ય તે નર તરવેથી જાગ તો ચાપાંકથી માની યામ
 નદિ નમર નેનવ્યને પદેન્ય પ્રતેકતરવરૂપ માને, તો પછુ ધગદિ પદા
 દે ૧ નેવન બનસો દોઢ ચાપાંકની દિદિરી જલાર નથી, ચનકેવ
 ચાપાંક મહેતુ એમ છે, નમર ચાપાંક જેમ મહેતુ જોઈએ કે-નૈત ૫,
 પૃથિવ્યાદિબનેકનરરૂપ છે નાચી રીતે નેક નેતવ્યને નનેક સ્વરૂપ-નૌ
 ત વતમ ૧૫ નવુ એ સ્વાદાદીજ ૨૧ છે

‘ જુદા જુદા નયની વિવિધી ભિન્ન ભિન્ન વ્યક્તિ પ્રતિપાદન
કે ૧૧૨ પૃષ્ઠો સવ તન્ત્રેને માનવી જોવાન્યાદાને વખેડી પદો નહીં ’

૧ જાણી રીતે માનવ થી પસ ૧ માળી મનુષ્ય સતી નધી એ
ક્યાનમા રાખતુ એ રિતે -માનવસહિના મન્યો એવા સ્થાપના સબ
ધમા ચાના ની સમ્મતિ લેવી કે નહિ તે રિતે હેમચ નાચાઈ વીતરા
સ્તે ખમા ના પ્રમલે છે છે—

॥ सम्मतिर्बन्धुः इति कथं हस्ये न क्षम्यते ।

सम्मतिविना न कुर्यात् इत्युच्यते चेदुच्यते " ॥

અવસ્થાનું સજન્યમા ચર્ચા કે જોતી જુદી પડતે
આત્મા અને મેમમા યદુ જતી છે તેની સમ્મતિ કે વિનવિ (૧૫૬મી
કે નાપસદ્મી) જોવાની જરૂર નથી

કશું નથી વસ્તુમા એક ધર્મ નથી, એ આપને જોઈ ત્યાં છીએ અને ધર્મવાળી વસ્તુમા અમુક ધર્મને લગતો જે અભિપ્રાય બધાય છે, તેને જોઈને ત્યાં 'નથ સગા આપે છે વસ્તુમા જેટલા ધર્મો છે, તે બધાને લગતા જેટલા અભિપ્રાયો, તેના નરો' કહેવાય છે

એમના ઘટ વસ્તુ, મૂળ દ્રવ્ય-માનીતી અપેક્ષાએ વિનાશી નથી, અર્થાત્ નિત્ય છે, કિન્તુ ધર્મના આગરણ પરિણામદષ્ટિએ નરાનર વિનાશી છે એમ જુદી જુદી દષ્ટિએ ધર્મને નિત્ય માનવો અને વિનાશી માનવો, એ બંને નથી હ

આત્મા નિત્ય છે, એમ સદુ કોઈ માને છે, અને વાત પણ ગરા બર છે, કેમકે તેનો નાશ થતો નથી પરંતુ તેનું પરિવર્તન વિચિત્રરૂપે થતું રહે છે, એ બધાના અનુભવમા ઉતરી શકે એની તકીકત છે કેમકે આત્મા કોઈ વખતે ધર્મ અવસ્થામા હોય છે તારે કોઈ સમયે મનુષ્ય અવસ્થામા મુકાય છે વળી કોઈ અવસરે દેવગણિનો ભોગના બને છે પુનઃ ક્યારેક નવન આદિ કુમતિઓમા જઈને પા છે આ કેટલું બધું પરિવર્તન ? એકજ આત્માના અભિવ્યક્તિ આ કેવી રિતરાણુ અવસ્થાઓ ? આ હું સૂચવે છે ? અરેખર આત્માની પરિવર્તન રિતતા એકજ શરીરના પરિવર્તનની માથે પણ આત્મા પરિવર્તનની ધર્માગમા ફરતો સમગ્ર શકાય છે આની સ્થિતિમા આત્માને સરથા-એમ ન નિત્ય માની શકાય નહિ, અતએવ આત્માને એમન્ટનિય નહિ એકાન્તઅનિય નહિ કિન્તુ નિત્યાનિત્ય માનવાનું ત્રાપ્ત થાય છે આની હાનનમા જે દષ્ટિએ આત્મા નિત્ય છે તે અને જે દષ્ટિએ આત્મા અનિય છે તે બંને દષ્ટિઓ નથી કહેવાય છે

શરીરથી આત્મા જુદો છે, એ વાત સુસ્પષ્ટ અને નિસંદેહ છે પરંતુ એમા એટલું ધ્યાનમા રહેવું જોઈએ કે-દર્દમા જેમ માખણ વ્યાપીને રહેતું છે તેમ શરીરમા આત્મા વ્યાપીને રહ્યો છે આ ઉત્તરથી ઘટ અને તેમા રહેલા લક્ષણો જેમ શરીર અને આત્મા જુદા સિદ્ધ થતા નથી એ ખુદનું જણાય છે અને એથીજ શરીરના કોઈ પણ ભાગમા કોઈકે નોટ લાગે કે 'તુરત જ આત્માને વેદના થય લાગે છે શરીર બંને આત્માના આવડા ગાદ-અન્તગાદ સજન્ધને લઈ જોઈનાત્રકારો

એકને ' સકલાદેશ ' કહેવામાં આવે છે, જ્યારે બીજી સપ્તમંગી ' વિક-
લાદેશ ' છે. ' અમુક અપેક્ષાએ ઘટ અનિત્ય જ છે ' એ વાક્યથી અનિત્ય
ધર્મની સાથે રહેના ઘટના બીજી તમામ ધર્મોને બોધન કરવાનું કામ
' સકલાદેશ ' નું છે. ' સકલ ' એટલે તમામ ધર્મોને, ' આદેશ ' એટલે
કથન કરનાર, એ ' સકલાદેશ ' છે. એને ' પ્રમાણવાક્ય ' કહેવામાં
આવ્યું છે, કેમકે પ્રમાણ, વસ્તુના તમામ ધર્મોને વિષય કરનાર હોય
છે. ' અમુક અપેક્ષાએ ઘટ અનિત્ય જ છે, એ વાક્યથી ઘટના માત્ર
અનિત્ય ધર્મને બતાવવાનું કામ ' વિકલાદેશ ' નું છે. ' વિકલ ' એટલે
અપૂર્ણ અર્થાત્ અમુક વસ્તુધર્મને, ' આદેશ ' એટલે કથન કરનાર એ
' વિકલાદેશ ' છે. વિકલાદેશને ' નયવાક્ય ' માનવામાં આવ્યું છે. ' નય '
એ પ્રમાણનો અંશ છે. ' પ્રમાણ ' સમ્પૂર્ણ વસ્તુને મદલ્ય કરે છે, જ્યારે
' નય ' તેમાના અંશને મદલ્ય કરે છે.

એ દરેક સમજી શકે છે કે-શબ્દ વા વાક્યનું કામ અર્થનો બોધ
કરાવવાનું હોય છે. વસ્તુનું સમ્પૂર્ણ પ્રકારે જે જ્ઞાન, તે પ્રમાણ અને તે
જ્ઞાનને પ્રકાશમાં મૂકનાર જે વાક્ય, તે ' પ્રમાણવાક્ય ' કહેવાય છે.
વસ્તુના અમુક અંશનું જે જ્ઞાન તે નય, અને તે અમુક અંશના જ્ઞાનને
પ્રકાશમાં મૂકનાર જે વાક્ય, તે ' નયવાક્ય ' કહેવાય છે. આ પ્રમાણવા-
ક્યો અને નયવાક્યોને સાત વિભાગમાં વહેંચવાં, એ ' સપ્તમંગી ' છે.*

હવે ' નય 'નું બહુ દૂકમાં દિગ્દર્શન કરી લઈએ—

નય.

એકજ વસ્તુ પરત્વે જૂદી જૂદી દૃષ્ટિએ ઉત્પન્ન થતા જૂદા જૂદા
યથાર્થ અભિપ્રાયો ' નય ' કહેવામાં આવે છે. એકજ મનુષ્યને જૂદી
જૂદી અપેક્ષાએ કાકા, મામો, ભત્રીજો, ભાણેજ, ભાઈ, પુત્ર, પિતા, સસરા
અને જમાઈ તરીકે જે માનવામાં આવે છે, તે ' નય ' સિવાય બીજું

* આ વિષય અત્યંત મહત્ત્વ છે. ખૂબ વિસ્તારવાળો છે. ' સપ્ત-
ભંગીતરંગિણી ' નામના જૈનતર્ક-શ્રમમાં આ વિષયનું પ્રતિપાદન કર-
વામાં આવ્યું છે. ' સમ્મતિપ્રકરણ ' વગેરે જૈન-ન્યાયશાસ્ત્રોમાં આ વિષ-
યને હંડાણથી ચર્ચવામાં આવ્યો છે.

માનરૂપે વ્યવહાર કરવો, એ ' ભૂતનૈગમ ' છે. જેવી રીતે—“ તેજ આ દીવાલીનો દિવસ છે, કે જે દિવસે મહાવીરસ્વામી નિર્વાણ પામ્યા હતા. ” આ ભૂતકાળનો વર્તમાનમાં ઉપયોગ છે. મહાવીરના નિર્વાણનો દિવસ આજે (આજના દીવળીના દીવસે) માની લેવાય છે. આવી રીતે ભૂતકાળના વર્તમાન તરીકે ઉપયોગનાં અનેક ઉદાહરણો છે, જેનાથી વસ્તુને થઈ કહેલી એ ' ભવિષ્યનૈગમ ' છે. જેવી રીતે—યોખા પૂરા રંધાયા ન હોવા છતાં ' યોખા રંધાઈ ગયા ' એમ કહેવું. યોખા રંધાઈ જવા આખા હોય—યોખાને ચૂસેથી ઉતારવાને કિંચિન્માત્ર વિશ્વંજ હોય, ત્યારે યોખા રંધાઈ ગયા કહેવાનો વ્યવહાર જોવાય છે. અથવા અર્ધન દેવ, મુકિત પામ્યા પહેલાં મુક્ત થવા, જે કહેવાય છે, તે ભવિષ્યનૈગમ છે. યોખા રંધવાને લાકડાં પછી વગેરેની તૈયારી કરતા મનુષ્યને કાંઈ પૂછે કે ' શું કરે છે ? ' તો, તેના જવાબમાં તે એમ કહે કે—' યોખા રંધું છું. ' તો તે ' વર્તમાનનૈગમ ' છે. કેમકે યોખા રંધવાની ક્રિયા અથવા યોખાને રંધાવવાની ક્રિયા, જે વર્તમાનમાં થઈ થઈ નથી, તેને વર્તમાનરૂપે કથન કરવામાં આવ્યું છે.

આ નવ સામાન્ય અને વિશેષ, જે વસ્તુના ધર્મો છે, તેને પરસ્પર અગ્રમ અને વસ્તુથી જિન્ન માને છે.

સંમંદ—સામાન્ય પ્રકારે વસ્તુઓનો સમુચ્ચય કરી કથન કરવું એ ' સંમંદ ' નવ છે. જેવી રીતે ' બધા શરીરોમાં એક આત્મા છે. ' આ કથનથી વસ્તુના બધા શરીરોમાં એક આત્મા સિદ્ધ થતો નથી. પ્રત્યેક શરીરે આત્મા જૂદો જૂદો છે, છતાં બધા આત્માઓમાં રહેલી સમાનગતિને કારણે ' બધા શરીરોમાં એક આત્મા છે. ' એવું કથન થાય છે.

વ્યવહાર—આ નવ વસ્તુઓમાં રહેલી સમાનતાની તરફ ઉપેક્ષા કરી વિશિષ્ટતા તરફ લક્ષ્ય જોવે છે. લોકવ્યવહાર તરફ આ નવની પ્રતિષ્ઠા છે. પાંચ વસ્તુઓના જામરને ' કાવો લામરો ' કહેવો એ આ નવની

૧ ભવનૈગમ વર્તમાનવત્ કથન યત્ત સ્વ ભૂતનૈગમઃ । યથા “ દરેભ્ય દર્શનતરં, ચરેન્ વર્તનવર્તન” મેધ વનવાન ” ।

—નવપ્રદીપ, પરી:વિગ્રવ્ય.

છે. એ માટે કર્મની પ્રાપ્તતાના સંબંધમાં તે કહેવુંજ શું છે. કર્મનું પ્રાપ્ત્ય સહુ કોઈને જાણીતું છે.

ઉદ્યમની મહત્તા.

ઉદ્યોગ કહેા, ઉદ્યમ કહેા, પુરુષાર્થ કહેા, પ્રયત્ન કહેા એ બધું એકજ છે. ઉદ્યમની મહત્તા પણ સર્વવ્યાપક છે. કેવલ કર્મનેજ પ્રધાન માનનારે વિચારવું જોઈએ છે કે કર્મને ઉત્પન્ન કરનાર કોણ ? કર્મને ઉદયમાં લાવનાર કોણ ? અશુભ કર્મોને શુભ અને શુભ કર્મોને અશુભ બનાવનાર કોણ ? વિચાર કરતાં જણાશે કે તે ઉદ્યમજ છે. કર્મની ગતિ જ્યાં નથી ચાલતી, ત્યાં ઉદ્યમની ધ્વજ ફરફરે છે. કર્મનું કામ સંસારમાં રખડાવવાનું છે, ત્યારે ઉદ્યમ કર્મોની સ્થાને સજન મંથારી કર્મકટકને ધ્વસ્ત કરી આત્માને મુક્તિના મંદિરમાં લઈ જાય છે. કેવલ-તાનને પ્રકટાવવામાં કર્મ કારણ નથી, પણ ઉદ્યમજ કારણ છે. આ બધી બાબતો ઉપરથી કર્મના મહત્ત્વ તરફ એકાન્ત દૃષ્ટિએ પક્ષપાત રાખનારાઓએ પોતાનો તે જામ દૂર કરી દેવો જોઈએ. કેવલ કર્મવાદી બનનાર કોઈથી વચિત રહી કુર્ભોગ્યતા પંજમાં ફસાઈ જાય છે, અને જિન્દગીને પાપમાલ કરે છે.

જો કે પુરુષાર્થને કાલ, સ્વભાવ વગેરેની અપેક્ષા પડેજ છે, તે પણ વિજય આપવામાં તે એકદી છે. વર્તમાન યુગમાં જે શૌધ્ધભોગો નિકળી છે, તે પુરુષાર્થનેજ અજારી છે, ટેક્સીઆફ, વાયરલેસ-ટેક્સી-આફ, ફોનોઆફ, મોટર, રેલ્વે, વિમાન અને નવાં નવાં કારખાનો તથા અને વગેરેનો જે આવિષ્કાર થયો છે, તે પુરુષાર્થના ભોગે થયો છે. જે પ્રજાએ પુરુષાર્થને ફારવ્યો છે, તે પ્રજા ઐશ્વર્યસભા ભોગથી રહી છે અને જે પ્રજા પુરુષાર્થવાદને પાછારે છે, તે અધોમતિમાં સડતી જતી જોવાય છે. એ માટે પુરુષાર્થની મહત્તામાં વધારે કહેવાનું રહેવુંજ નથી.

નિયતિની પ્રાપ્તતા

‘નિયતિ’ એટલે ભાવિભાવ. યા ભવિતવ્યતા. જનવાનો જનાવ મરી શકે તેમ હોયજ નહિ, એ નિયતિનો પ્રભાવ છે. વરસાદ, પવન વગેરેની પૂરી અનુકૂળતાથી જેની પાકીને તૈયાર રાધ, પણ ક્ષિપ્ત પડવાથી યા લીડનાં ઝુંડ આવી પડવાથી અથવા બીજા કોઈ અનિવાર્ય ઉપદ્રવથી જેની નષ્ટ થાય છે, તે ભાવિભાવનું પરિણામ છે. શૌધ્ધભોગનો વિદ્વાન કોઈ નવા

તેમ જેઓ પૂર્વકર્મને માનના નથી, તેઓ પણ અતિઅધિકાર બ્રાહ્મણની ખાંધમાં ગોયાં મારે છે. કર્મવાદ ખરેખર વિપત્તિસમયે ધીરજ અને આસ્વાસન આપનાર છે. કર્મના સિદ્ધાંતો સમજનાર દુઃખના પ્રસંગે પૂર્વકૃત સ્વકર્મનું પરિણામ માની તે દુઃખને ધૈર્યથી સહન કરી શકે છે, જ્યારે કર્મવાદને તરછોડનાર જડવાદી વિપત્તિને સહવામાં ક્યારે સમભાવ રાખી શકતો નથી. જગાર માત્ર કહ્યું છે તે ‘ હાય વૈય ’ કરવા લાગી જાય છે. એ માટે પૂર્વ કર્મની કારણતા તારિયકદષ્ટિ અને વ્યાવહારિક દષ્ટિ એમ બે દષ્ટિએ જરૂરની છે.

‘ નિયતિ ’ તો અનુસંધાનીય છે, એટલે જોઈએ ત્યાં છોડે. એનું અવિચળ શાસન છે. કાળ વગેરેમાં ફેરફાર થાય, પણ આ મહાદેવીને ફેરવવી અશક્ય છે. + અવગત નિયતિનું ક્ષેત્ર સંકુચિત છે. અહીં એટલું ધ્યાનમાં રાખવું જરૂરનું છે કે-કોઈ કામ સિદ્ધ નહિ થતાં તરત એમ ન માની લેવું જોઈએ કે આ કામ મારા નરીજમાંજ નથી. આગમ માણસો થોડા માત્ર વિધિથી હતાશ થઈ પ્રાર્થના કામને એમ માનીને છોડી દે છે કે આ કામ ઉપર નિયતિ-સાવિત્રાવ-નિકાચિત કર્મનું આવરણ પથરાયેલું હોવાથી તે સિદ્ધ થઈ શકશે નહિ. પરંતુ નિકાચિત કે અનિકાચિત આવરણ જ્યારે માત્રમજ પડી શકતું નથી, તો પછી એકદમ નિકાચિત કર્મનો કલ્પના કેમ કરી લેવાય ? અને એથી હતાશ બનીને કામ કેમ છોડી દેવાય ? કેટલાંક નિષ્ઠો એવાં આવે છે, કે જે પુરુષાર્થથી દૂર થઈ શકે તેમ હોય છે. બધા વિધો કંઈ નિયતિની હદવાળાં

+ ‘ નિકાચિત ’ કર્મ અવશ્ય ભોગવવુંજ પડે છે, એ ખરી વાત છે, પરંતુ તેમાં પણ અપવાદ છે. જાણીતી વાત છે કે તપથી નિકાચિત કર્મ પણ દૂર છે. પરંતુ ક્યું તપ નિકાચિત કર્મને તોડનાર છે, તે સમજવાની જરૂર છે. જેવા તેવા તપ કે બાબ નપથી તે દૂરી શકતું નથી. આશ્વ-તર તપમાં પણ અપૂર્વકરણ-ગુણસ્થાનનો શ્રેણી-અવસ્થાનો ધ્યાનાનંતર તેને બાળી શકે છે. આજ વાત યશોવિજયજી ઇતીસમી જત્રીકીમાં કહે છે:-

‘ નિકાચિતાનામપિ યઃ કર્મણાં તપસા હયઃ ।

સોઽનિષ્ક્રેયોત્તમં યોગમર્પૂર્વકરણોદયમ્ ॥ ૨૪ ॥

“ દિગ્ગમ્બર-અવસ્થામાં મોક્ષ નથી, શ્વેતાંબરદંડસામી મોક્ષ નથી, તર્કજ્ઞેષમાં મોક્ષ નથી, તત્ત્વવાદમાં મોક્ષ નથી અને સ્વપક્ષનું સમર્થન કરવામાં મોક્ષ નથી, કિન્તુ કપાયો (કોષ-માન-માત્રા-લોભ) થી મુક્ત થવામાં જ વસ્તુતઃ મુક્તિ રહેલી છે. ”

“ પરમાત્મા મહાવીર ઉપર મારો પક્ષપાત નથી, તેમજ મહર્ષિ કૃષિભ, મહાત્મા બુદ્ધ વગેરે ઉપર મારો દ્વેષ નથી, કિન્તુ મધ્યસ્થપુદ્ગિએ નિર્દોષ પરીક્ષાદ્વારા જેવું વચન પૂર્ણતયા સંત્ય સિદ્ધ થાય, તેનું શાસન સ્વીકારવું, એજ, શિષ્ટ પુરુષોનો માર્ગ છે. ”

પ્રસંગોપાત આપણે બહુજ દૂર નિકળી ગયા; જેર, મલું ભેવાડું હવે પ્રસ્તુત બાબતપર પ્રકરણની પૂર્ણતાનો હેત્તો શ્લોક ભેષ્યએ.

ઉપસંહરતિ—

આલમ્બ્યનં ભવતિ યાદશ્ચમીદગાત્માઃ—

પત્તિર્નિજાત્મનિ ભવેદિતિ કો ન વેત્તિ ? ।

આલમ્બ્યનં સકલલોકપતિઃ પરાત્મા

સંશ્રીયતે યદિ તદા કિંમરેક્ષણીયમ્ ? ॥ ૧૯ ॥

It is within the cognizance of all that the soul takes within itself the form or impressions of the objects (meditated upon). What desires remain (unsatisfied) when the supreme spirit, Lord of the Universe, becomes the object of concentration ? (19)

ઉપસંહાર—

“ એ તમે સમજી શકો છો કે જેવું આલમ્બન ખ્યેષ કરવામાં આંખું દેવ છે, તેવો સ્વરૂપાકાર પોતાના આત્મામાં સ્થાપિત થાય છે; સારે સંકેષ ભોક્તા પણ પરમાત્માને જો આલમ્બન કરવામાં આવે, તે પછી કંઈ બાકી રહે ખરું ? ”—૧૯

the Soul in ordinary human experience. It is capable of undergoing the hardest endurances. Soul is a simple, indivisible, indestructible and incorruptible substance. When it comes under the power of Kārmic matter, these powers are gradually weakened. Foreign energies then begin to work. The Soul then becomes liable to transmigrate into the cycle of births and deaths. It takes several bodies as human, animal, celestial, hellish, &c.. Now under these circumstances, in proportion the foreign influence predominates, the spiritual power is crippled. Human beings under different capacities begin to work for wealth, power and other things infatuated by greed, lust, pride, hypocrisy, anger, &c.. Temptations begin to multiply, habits and environments grow impurified and defiled, means of liberation are outwardly and scantily resorted to, competition in maintaining prestige and honour strongly increases, and struggle for bare maintenance becomes keen. Thus environed, these human beings work in different avocations of life, viz., in commerce, politics and arts, saturated with strong inclinations of hoarding up money, and also in securing everything to themselves to the exclusion of others, by means of disgraceful, dishonest and condemnable, though sometimes with fair externals. There are manifold differences in the status, capacities and states of consciousness, but the generality of the people works quite reckless of the principles and high sentiments calculated to further the spiritual progress and elevation. So the author has rightly painted the world in dark colour with the

કિં સર્વે સમતયા યોગમાર્ગાધિકારિણઃ ?—

एकरवभावा न हि सर्वलोका विचित्रकर्मानुसृतेर्भ्रमन्तः ।

आयुष्क-धी-शक्तिविचित्रतायामर्हन्ति सर्वेऽपि न मार्गमेकम् ॥४॥

समग्रसामग्र्यनुकूलताया न सम्भवः सर्वशरीरभानाम् ।

न तेन सर्वेऽपि भवन्ति योग्याः साम्येन योगस्य पथेऽधिरोढुम् ॥५॥

कुर्याद् यथाशक्ति तथापि नूनं कर्त्तव्यमात्माभ्युदयानुपाति ।

शनैः शनैः सश्रवणेऽपि मार्गे स्थानं चિरेणाऽप्युपलभ्यते हि ॥६॥

All people wandering (in this world) impelled by their varied Kārmic forces are of diversified natures; on account of the diversity in ego, intellect and powers, all persons do not deserve to act in one and the same way. (4)

It is impossible to conceive that all embodied beings can command facility with regard to preparatory means. So all do not become equally fit to practise Yoga. (5)

Yet one should indeed strive to exalt his soul according to his abilities. He, though moving slowly on the right path, reaches the goal surely even after a long time. (6)

જાઓ સરખી રીતે યોગના અધિકારી છે ?—

“ વિવિધ કર્મસૃષ્ટિને અનુસાર જમણ કરતા બધા લોકો એક સરખાવના નથી. આયુષ્ય, બુદ્ધિ અને બળમાં વિવિધતા હેવાના કારણે બધાનો એક સઘે એક માર્ગ ઉપર ચાલવાને અધિકારી નથી. ”—૪

“ સર્વ પ્રણિયેને સમગ્ર સામગ્રીની અનુકૂળતા સંભવી શકે નહિ; એજ પ્ર. ૨ બધાઓ સરખી રીતે યોગમાર્ગ ઉપર આવવાને યોગ્ય હે. ૬ હશે નહિ. ”—૫

Injury and such other sins are well known. No one should ever commit such sins. If he become a devoted votary, he will certainly accomplish the purpose after which his soul is striving. (9)

દેવસ્યુદ્ધિવાગ્માઓથી પણ સમગ્ર શકાય તેવું મુદ્ધિજ્ઞાન—

“ હિંસા, મૃધાવાદ વગેરે પાપ છે, એ સર્વજ્ઞત્વપ્રસિદ્ધ વાત છે; તેમાં કદાપિ પ્રવૃત્તિ કરવામાં ન આવે અને ઇશ્વરની ઉપાસના વધારાક્તિ વધાસમય હમેશાં કરવામાં આવે, તો આત્મકલ્યાણનું કાર્ય એકલ સધાઈ ગયું. ”—૬

વાર્તમાનિકદિજ્ઞાનમોહયતઃ શિક્ષયાતિ—

નવીનવિજ્ઞાનચમત્કૃતાનાં ન મોક્ષસાક્ષેષુ ઘૃણા વિધેયા ।
ચિત્રપ્રયોગા ઘટ્વો ભવન્તુ ન યુજ્યતેઽધ્યાત્મપથસ્તુ હાતુમ્ ॥ ૧૦ ॥

Those, who are wonderstruck at the miraculous success of scientific experiments, should not look askance at the scriptures of absolute freedom. May the various experiments flourish but the spiritual path should not be abandoned. (10)

નવીન યુવકોને શિક્ષણ—

“ વર્તમાન નવીન વિજ્ઞાનના ચમત્કારોથી અત્યંત મનેલાઓએ પણ મોહને પ્રતિપાદન કરનારા સાક્ષેષ ઉપર ભૂલ કરવી જોઈતી નથી. ચિત્ર-ચિત્ર આકર્ષકો મને તેટલા બહાર આવે, પરંતુ એથી આધ્યાત્મિક માર્ગનો પરિવાય કરવો યુક્ત નથી. ”—૧૦

પ્રસ્તુતમેય—

જદેઽપ્યનન્તા મયમાનિ શક્તિરેવં ચ સમ્યગ્વિદિતપયોગઃ ।
માયર્પદેતુર્ધટ્ના મરેચેન્ કિં તદિં યુક્તા જદમોહલીલ્યા ? ॥ ૧૧ ॥

“ નવા નવા આનિષ્કારે · ભલે પ્રકટ થાઓ, અને જીવન-વ્યવહાર-પથમાં તે મહાન ઉપયોગી પદ્ધતિ છે, પરંતુ ચોક્કસ સંકેતો કંદાપિ ખ્યાલ બંધાર ન જનું જોઈએ. આત્માની સમુપદેશ છેવટનો સાર છે. ”—૧૩

વ્યાખ્યા.

ધર્મશાસ્ત્રકારો મનુષ્યોના જે અનેક રીતે વિભાગો તેઓના વર્તનની ભિન્નતા ઉપર આધાર રાખે છે. કાર્યોની સંધિને મનુષ્યોના ભેદો પડે છે. એક સ્થળે મનુષ્યોના ૭ વિભાગોમાં વ્યાખ્યા છે. તે ૭ વિભાગો—અધમાધમ, અધમ, વિમધમ, ઉત્તમ અને ઉત્તમોત્તમ, એ પ્રમાણે છે. આ ૭ પ્રકારના દુઃકમાં જોઈ જઈએ—

અધમાધમ.

જેઓને, ધર્મ-કર્મનું તથા પરતોડનું નામમાત્ર પડેલું નથી, એવા-જંગલોમાં ભટકનારા, વૃક્ષોની ઝાણ પહેરના કંદરાઓમાં રહેનારા પશુપ્રાણ જંગલી મનુષ્યોને ‘ અધમાધમ પ્રથમ વર્ગમાં સ્થાન મળે છે. એ સિવાય કૂર કર્મના કરના વાધરી, ચાંડાલ, કસાઈ વગેરે પણ અધમાધમોની પંક્તિમાં અધમ

જેઓ પરતોડને માનતાં નથી, માંસ-મદ્યના ભક્ષણમાં ઉ, ધર્મને હાંસીમાં ઉડાવનારા અને ધિક્કારનારા છે, એવું બીજું

૧ દુઃકમાં ૭ પુરુષોના વિભાગ—

“ ક્ષમાંડદેનમિદં આનુષ્ઠાનમ્ ચાચમનમો નરઃ સમારભતે ।
શ્વેત કલમેવ ત્વમો વિમધમસ્તુમવકલાર્થમ્ ” ॥

“ પરલોકદિગ્દર્શયૈવ પ્રવર્તને મધ્યમઃ ક્રિયાગુ સદા ।
મોક્ષાયૈવ તુ યત્ને વિશિષ્ટમનિદત્તમઃ પુરુષઃ ” ॥

“ ચત્તુઃકૃત્તાર્થેન્દ્રિયનમમશત્ત્વ ધર્મં વરેન્ધ્ય ટપદિગતિ ।
નિર્લેપ સ ઉત્તમન્વોન્દ્રિયુત્તમ ર્જને પૂર્યત્તમ એવ ” ॥

(ભગવદ્ ઉપાસ્થાતિપુત તત્ત્વાર્થશૂરની પ્રારંભની કવિતા)

બેદો—“યતોઽમ્યુદય-નિઃશ્વેયસાસિદ્ધિઃ સ ધર્મઃ” એ સૂત્રથી પણ સ્પષ્ટ રીતે સિદ્ધ થાય છે. આ મુત્ર એમ બતાવે છે કે—એક ધર્મ તે છે, કે જે નાથી અમ્યુદય (સાંસારિક સમૃદ્ધિ) પ્રાપ્ત થાય અને એક ધર્મ તે છે, કે જેનાથી નિઃશ્વેયસ (મોક્ષ) પ્રાપ્ત થાય.

અહીં ધ્યાનમાં લેવાની વાત એ છે કે—ધર્મ અને મોક્ષ એજ બે વસ્તુતઃ પુરુષાર્થો છે; આમ દર્શાવત હોવા છતાં પણ મૃદસ્થાને અર્થ અને કામની અપેક્ષા હોવાને લીધે તેઓને માટે યોગ્ય રીતે અર્થ અને કામને સાધવાનો રસ્તો બનાવવો જરૂરનો હોવાથી, અને એ રીતે તેઓને ધર્મના રસ્તે લાવવાના પવિત્ર ધરાદાયી અર્થ અને કામને પણ પુરુષાર્થોની ગણનામાં મૂક્યા છે. બાકી તો ઉપદ્રવ સાધ્યબિન્દુ ધર્મદ્વારા મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવો, એજ છે.

અર્થ પુરુષાર્થ સાધવાને માટે મૃદસ્થાને ઉપદેશ કરવામાં આવ્યો છે કે તેઓએ ‘ન્યાયસમ્પન્નવિમ્બઃ’—‘ન્યાયથી પૈસો કમાવનાર’ બનવું જોઈએ, અને તે સૂત્રની વ્યાખ્યામાં એમ કહેવામાં આવ્યું છે કે—

“સ્વામિદ્રોહ-મિત્રદ્રોહ-વિશ્વસિતવચ્ચન-ચૌર્યાદિગર્હ્યાર્થોપાર્જનપરિહારેણાપેક્ષા-ર્જનોપાવમૂલઃ સ્વસ્ત્રવર્ણાનુકૂલઃ સદાકાતો ન્યાયઃ, તેન સમ્પન્નો વિમ્બ—સંગર વશ સ ન્યાયસમ્પન્નવિમ્બઃ” —(યોગશાસ્ત્ર, હેમચન્દ્ર.).

—“સ્વામિનો દ્રોહ, મિત્રનો દ્રોહ, વિશ્વસિતને કમવું એથી અને ચોરી, જુમાર વગેરે દુષ્ટ રીતિઓથી ધનોપાર્જન નહીં કરનાં, પોત પોતાના પર્ણને અનુરૂપ જે સત્યરત્તિથી ધન પેદા કરવું વ્યાજબી છે, તે સત્યરત્તિને (સદાચારને) ન્યાય કહેવામાં આવે છે. એને તે ન્યાયથી જેણે પૈસો પ્રાપ્ત કર્યો છે, તે ‘ન્યાયસમ્પન્નવિમ્બઃ’ કહેવાય છે.”

નીતિપ્રાપ્ત દ્રવ્ય નિઃસંકલ્પે ભોગથી સકાય છે, તેનું સત્યાચરમાં વપન કરી સકાય છે અને તેના આહારથી ભુદ્ધિ સ્વચ્છ રહે છે. નીતિ સમ્પન્ન દ્રવ્યથી મૃદસ્થ તરીકે જાળવવાનાં સર્વ કામો મૃદસ્થથી ઉત્તમ રીતે સાધી શકાય છે. એજ માટે કહેવામાં આવ્યું છે કે—“જનઃ સર્વવ્યોજનસિદ્ધિઃ સોઽર્થઃ” ।

કામનું સાધન પણ ઉચિત રીતિથી કરવાનું છે. અવિવાહિત અવસ્થામાં સમગ્ર જીવનમાં રહેતું જ જોઈએ, એ તો ઉચારી વાત છે,

* વૈશિષ્ઠિકસંનનું પ્રારંભનું બીજું સૂત્ર.

ઉપસંહાર—

“ હે સન્નતો ! એ પ્રકારે હૃદયને સુચોદયી સુરાસિત કરે. આત્મોન્નતિની આકાંક્ષાને મજબૂત બનાવે. આત્મોન્નતિની આકાંક્ષા મજબૂત થતાં તેને માટે મુયોગ્ય પ્રયત્ન સ્વતઃ એર સુખમ થઈ જશે.”—

* * * * *

અન્યાવસાન ઉદ્ધારઃ ।

તદ્વં સદ્સિત્તં ગદિતમિદમધ્યાત્મવિષયે

મયા સ્વત્પદ્ધેનાઽપિ પરિદ્વડસસ્કારવિષયે ।

સમાલોકિષ્યન્તે કિલ સહૃદયાઃ સાદરદશા

મયુદેઽસ્માત્ કસ્મિન્ન મમ કૃતાર્પત્વમાધિક્કમ્ ॥

Thus I, possessed of a smattering of knowledge have briefly described the above mentioned subject regarding the spiritual knowledge for strengthening my own impressions. The good and sympathetic will surely (I believe) view it with regard. I shall think myself as one who has performed his duty if some one is enlightened thereby.

“ એ રીતે અખ્યાતના વિષયમાં મેં અલ્પજ્ઞે પણ પોતાના સંસ્કાર દ્વારા વાર્તા આ કાંઈક સહેજથી કહ્યું. આચાર્યશ્રી હું કે સહૃદય આ મનને આદરદષ્ટિએ અવલોકશે. આ મનથી કેઈ એક પણ બોધને લાભ ઉઠાવશે, તો હું મારી જાતને આધિક કૃતાર્પ થયેલી માનીશ.”

The work treats of so many aspects of *Life* that it has naturally grown a very big book. Many persons may not care to read the whole book. They would like to read the chapters treating subjects with which they are most concerned and I think that if the chapters on Brahmacharya and other ethical subjects are printed separately they will prove very useful to the general reader.

As the principles of Jain philosophy are not well known to the majority of Hindus they have no idea how nearly allied is the Jain philosophy to the Vedanta philosophy. I gratefully acknowledge that I learnt this for the first time by reading this book.

The notes and exposition in English have been written by Mr. Motichand who has done this in a manner which will meet with the approval of all students of Jain philosophy. He has entered into the very spirit of the Masters, teachings and we can see from the lucid manner and the excellent style in which he expounds them that here is a gentleman who knows what he is saying and also knows how best to say it. He is rendering a very great service to his religion and is also providing the reading public with a book which will prove of very great help in the study of philosophy and will also be of great use on its moral and intellectual side.

Tribhewandas K. Trivedi, Esquire,
Devan, Bhavnagar State.

It is very difficult for a layman and a non-Jain to give an opinion on a work dealing, among other things, with the abstract and mystical aspects of the Jain religion. My friend, Mr. Motichand, however, asks me to

The work treats of so many aspects of *Life* that it has naturally grown a very big book. Many persons may not care to read the whole book. They would like to read the chapters treating subjects with which they are most concerned and I think that if the chapters on Brahmacharya and other ethical subjects are printed separately they will prove very useful to the general reader.

As the principles of Jain philosophy are not well known to the majority of Hindus they have no idea how nearly allied is the Jain philosophy to the Vedanta philosophy. I gratefully acknowledge that I learnt this for the first time by reading this book.

The notes and exposition in English have been written by Mr Motichand who has done this in a manner which will meet with the approval of all students of Jain philosophy. He has entered into the very spirit of the Masters' teachings and we can see from the lucid manner and the excellent style in which he expounds them that here is a gentleman who knows what he is saying and also knows how best to say it. He is rendering a very great service to his religion and is also providing the reading public with a book which will prove of very great help in the study of philosophy and will also be of great use on its moral and intellectual side.

Tribhewandas K. Trivedi, Esquire,
Devan, Bhatnagar State.

It is very difficult for a layman and a non-Jain to express his opinion on a work dealing, among other things, with some of the abstract and mystical aspects of the Jain religion. My friend, Mr. Motichand, however, asks me to

[illegible]

સરસ્વતી કવિતા ના અર્થ ૧ ૩

અને સાથે જ એ વસ્તુનો રસ અને અર્થ બદલ
રીકા પણ મંદના મહત્વ કો
રીકાવાર પાલી માફા ત્રીજા સ
ગાનના મહત્વ અને તે સ વિચારનું છ
છેતારીને સ ન અને ગુણરાતા કાવ્યા અપરિજ
લાશ કા ને ત માટે એમને ધન્યવદ્ થઈ છે

[illegible]

on the merits of a book dealing with Jaina philosophy. I venture to state, however, that it is possible to obtain a very lucid and comprehensive idea of the fundamental tenets of the Jaina philosophy from a perusal of the book. Though primarily meant for Jaina readers, the book will be read with interest and delight by non-Jainas. On merely turning over the pages one comes across illuminating discourses on *ક્રિયા*, *કર્મ*, *જ્ઞાન* etc; which will be read with absorbing interest by all classes of readers.

I congratulate the authors on their monumental production and wish them success in their laudable efforts.

	250	"	7	Omit,—of, after,—affairs.
	273	"	11	Omit,—others, after,—share.
	273	"	14	Omit,—resulting
	281	"	21	Read,—prung, for,—spring.
	281	"	26	Read, provide, for,—plan.
Page	283	Line	10	Omit—drop.
	283	"	13	Read,—Vyut-arga, for,—Nyut-arga.
	300	"	15	Omit,—if.
	321	"	3	Read,—longest, for,—largest.
	331	"		Read,—its overflowing, for,—being
over flowed.
	342	"	3	Insert,—him, after,—asked, and read
himself, for,—him.
	411	"	12	Insert, from, after,—detract.
	413	"	21	Read,—to, for,—in.
	417	"	10	Insert,—in, after,—than
	419	"	12	Insert,—self, after,—manifests
	423	"	2	Read,—it, for,—he
	442	"	1	Read, unequalled, for,—unsignalled.
	453	"	11	Read, is derived for,—derives
		"	12	Read,—or tearing away his mind
from, for,—or tearing away
his mind to or
		"	23	Read,—to, for,—was.
		"	2	Read,—to here, for,—verbally.
		"	26	Read,—seated, for,—seated
		"	29	Read,—is heard for,—heard.
		"	3	Read,—the, for,—was
		"	16	Insert,—y self, after,—firmly thus
		"	20	Read,—and, for,—mind
		"	2	Read,—the nature of such higher
and out of spiritual world is
not very intricate to grasp.
for,—the nature of such world
		"	20	Read,—the, for,—the

